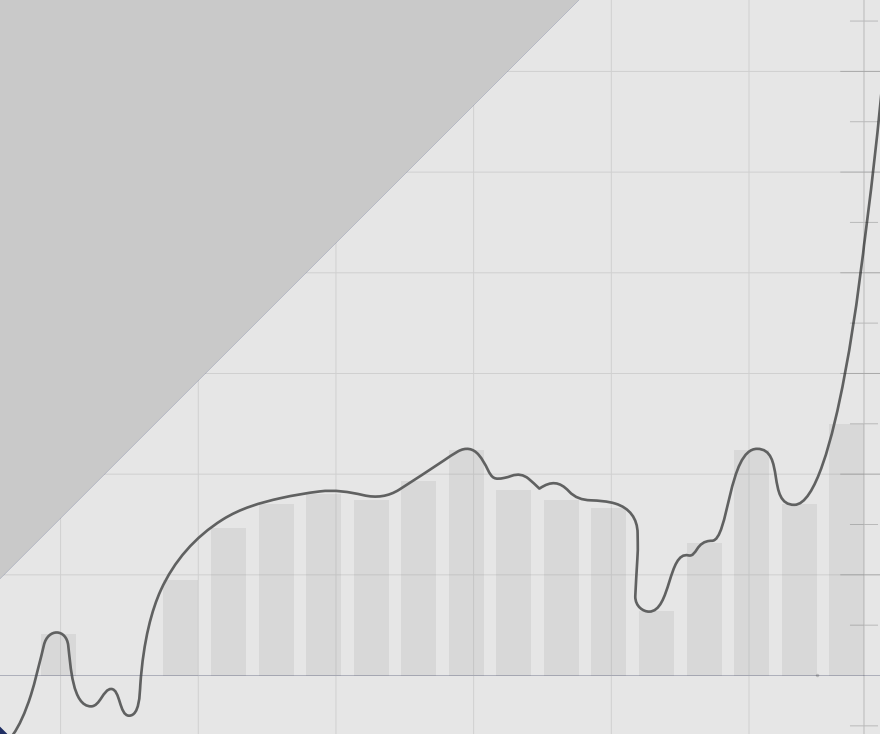

MUNKAERŐPIACI TÜKÖR 2023 – 2024

BEFEKTETÉS
AZ EMBERI TŐKÉBE
MAGYARORSZÁGON

SZERKESZTETTE
HERMANN ZOLTÁN
VARGA JÚLIA

HUNREN | KRTI
Közgazdaságtudományi Intézet

MUNKAERŐPIACI TŰKÖR
2023–2024

MUNKAERŐPIACI TÜKÖR

Az évkönyvsorozat szerkesztőbizottsága

ÁDÁM SÁNDOR – főosztályvezető, Nemzetgazdasági Minisztérium, Európai Unió Szakpolitika és Programok Főosztály • **BÍRÓ ANIKÓ** – tudományos főmunkatárs, HUN-REN KRTK KTI • **BUSCH IRÉN** – főosztályvezető, Belügyminisztérium, Közfoglalkoztatási Statisztikai, Elemzési és Monitoring Főosztály • **HERMANN ZOLTÁN** – tudományos főmunkatárs, HUN-REN KRTK KTI és Budapesti Corvinus Egyetem • **HORN DÁNIEL** – tudományos főmunkatárs, HUN-REN KRTK KTI és Budapesti Corvinus Egyetem • **FAZEKAS KÁROLY** – emeritus kutató, a KRTK nyugalmazott főigazgatója • **KADLECSIK ROLAND** – osztályvezető, KSH, Keresetstatisztikai osztály • **KÖLLŐ JÁNOS** – HUN-REN KRTK Adatbank • **LAKATOS JUDIT** – nyugdíjas szakmai főtanácsadó, KSH • **REIZER BALÁZS** – tudományos főmunkatárs, HUN-REN KRTK KTI és Debreceni Egyetem • **SZABÓ-MORVAI ÁGNES** – tudományos főmunkatárs, HUN-REN KRTK KTI és Debreceni Egyetem • **TELEGDY ÁLMOS** – külső munkatárs, HUN-REN KRTK KTI és egyetemi docens, Budapesti Corvinus Egyetem

Sorozatszerkesztő

HERMANN ZOLTÁN

MUNKAERŐPIACI TÜKÖR 2023–2024

**BEFEKTETÉS AZ EMBERI TŐKÉBE
MAGYARORSZÁGON**

**Szerkesztette
HERMANN ZOLTÁN
VARGA JÚLIA**

**HUN-REN KÖZGAZDASÁG- ÉS REGIONÁLIS TUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
BUDAPEST, 2025**

A kiadó címe:
HUN-REN Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont
1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4.
e-mail: titkarsag@krtk.hun-ren.hu
honlap: <http://kti.krtk.hu>
telefon: (+36-1) 224-6700

Copyright © HUN-REN Közgazdaság- és Regionális Tudományi
Kutatóközpont, 2025
Borítóterv: Gábos József – gabos.hu

ISSN 1586-460X

Felelős kiadó: Fertő Imre
Olvasószerkesztő: Patkós Anna
Műszaki szerkesztő: Kravjánszki Róbert
Nyomdai előkészítés: font.hu
Typográfia: Garamond, Franklin Gothic
Nyomdai kivitelezés: Vereg Hungary Kft. – www.vareg.hu
Felelős vezető: Egyed Márton

TARTALOM

Előszó	9
Magyarországi munkapiac, 2023 (<i>Bakó Tamás & Lakatos Judit</i>)	11
Gazdasági környezet	14
Foglalkoztatás	14
Munkanélküliség	19
Munkaerő-kínálat és -kereslet	20
Keresetek, munkajövedelem	22
Közelkép: Befektetés az emberi tőkébe Magyarországon	27
1. Bevezetés (<i>Varga Júlia</i>)	29
2. Az emberi tőke mérése	32
2.1. Az emberi tőke mérésének módszerei (<i>Varga Júlia</i>)	32
2.2. A magyar népesség iskolázottságának változása, 2000–2023 (<i>Varga Júlia</i>)	37
2.3. A munkaképes korú lakosság alapkészségei (<i>Csillag Márton, Munkácsy Balázs & Scharle Ágota</i>)	41
2.4. A középiskolások készségeinek változása (<i>Horn Dániel</i>)	45
2.5. A kompetenciateszteken gyengén teljesítő iskolások és felnőttek alapkészségei Magyarországon, Olaszországban és Norvégiában (közel) húszéves távlatban (<i>Köllő János</i>)	49
2.6. Az iskolai végzettség kereseti hozama Magyarországon, 2002–2022 (<i>Varga Júlia</i>)	53
2.7. Az oktatás megtérülési rátái, 2011–2021 (<i>Herskovits Dávid & Varga Júlia</i>)	56
2.8. Az emberi tőke hozzájárulása a növekedéshez Magyarországon (<i>Kónya István</i>)	62
2.9. A ki- és bevándorlás hatása a népesség iskolázottság szerinti összetételére (<i>Hárs Ágnes & Simon Dávid</i>)	67
3. Emberitőke-ráfordítások	75
3.1. Állami oktatási és egészségügyi ráfordítások nemzetközi összehasonlításban (<i>Semjén András</i>)	75
3.2. A háztartások egészségügyi és oktatási kiadásai (<i>Molnár György</i>)	84
3.3. Társadalmi egyenlőtlenségek a gyermeknevelési célú családi idő- és pénzfelhasználásban Magyarországon (<i>Hajdu Tamás, Kertesi Gábor & Kézdi Gábor</i>)	89
4. Emberi tőke és munkaerőpiaci sikeresség	94
4.1. Kompetencia-tesztpontszámok és a munkapiaci tapasztalat kereseti hozama – előzetes eredmények (<i>Hermann Zoltán</i>)	94
4.2. Az alapkészségek hozama a munkaképes korú lakosság körében (<i>Csillag Márton, Munkácsy Balázs & Scharle Ágota</i>)	101
5. Egészség és emberi tőke	106
5.1. A várható élettartam jövedelmi egyenlőtlenségei Magyarországon 1992–1993 és 2022–2023 között (<i>Bíró Anikó, Hajdu Tamás & Kertesi Gábor</i>)	106
5.2. Betegségek és munkaerőpiaci helyzet összefüggései Magyarországon adminisztratív adatok alapján (<i>Bárdits Anna, Elek Péter & Krekó Judit</i>)	112
5.3. Egészségmagatartás és egészségi állapot európai összehasonlításban (<i>Bíró Anikó</i>)	119
6. Emberitőke-felhalmozás az oktatásban	127
6.1. Kora gyermekkori fejlesztés és képességek (<i>Lovász Anna & Szabó-Morvai Ágnes</i>)	127
6.2. A tankötelezettség változásának hatásai (<i>Adamecz Anna</i>)	132
6.3. Az általános és szakképzés hatása a készségekre, a lemorzsolódásra és a végzettség megszerzésére – a 2013-as szakképzési reform hatása (<i>Hermann Zoltán & Horn Dániel</i>)	137
6.4. A felsőoktatási felvételi követelmények változásának hatása a felsőfokú továbbtanulási döntésekre Magyarországon, 2015–2024 (<i>Vit Eszter & Holb Éva Marianna</i>)	143

7. Várakozások, időpreferenciák	150
7.1. Fontosabb-e a jövő, ha van gyereked? A gyerekes családok időpreferenciái (<i>Horn Dániel & Kiss Hubert János</i>)	150
7.2. Az információ szerepe a középfokú továbbtanulási döntésekben – randomizált információs terepkísérletek tanulságai (<i>Keller Tamás</i>)	156
7.3. A siker kulcsa – kontrollhely, erőfeszítés és elvárások a felsőoktatási ambíciók és tanulmányok mögött (<i>Szabó-Morvai Ágnes & Kiss Hubert János</i>)	163
8. Munkahelyi, munka közbeni képzés	169
8.1. Részvétel a felnőttképzésben (<i>Scharle Ágota</i>)	169
8.2. A felnőttképzési kínálat intézményi háttere (<i>Farkas Éva & Scharle Ágota</i>)	173
8.3. A menedzserek közötti informális tudás átadásának a hatása az importpiaci döntésekre (<i>Bisztray Márta</i>)	175
A munkapiaci szakpolitika eszközei (<i>Hajdu Miklós, Makó Ágnes, Nábelek Fruzsina & Nyíró Zsanna</i>)	181
1. Intézményi változások	183
2. Ellátások	185
3. Támogatások	185
4. Aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök és komplex programok	186
5. Munkapiaci hatású szakpolitikai eszközök	188
Statistikai adatok (<i>Czethoffer Éva</i>)	193
1. Alapvető gazdasági adatok	195
2. Népeség	197
3. Gazdasági aktivitás	202
4. Foglalkoztatottak	210
5. Munkanélküliek	225
6. Keresetek	245
7. Oktatás	251
8. Munkaerő-kereslet	257
9. Regionális különbségek	260
10. Munkaügyi kapcsolatok	268
11. Jóléti ellátások	271
12. Munkát terhelő adók	278
13. Nemzetközi adatok	281
14. A fontosabb adatok forrásai	283
Munkapiaci kutatások, válogatott bibliográfia, 2023 (<i>Bálint Éva</i>)	291
Függelék. Táblázatok és ábrák jegyzéke	299

A KÖTET SZERZŐI

ADAMECZ ANNA – UCL SOCIAL RESEARCH
INSTITUTE ÉS HUN-REN KRTK KTI

BAKÓ TAMÁS – BUDAPESTI METROPOLITAN
EGYETEM ÉS HUN-REN KRTK KTI

BÁLINT ÉVA – HUN-REN KRTK

BÁRDITS ANNA – CEU ÉS HUN-REN KRTK KTI

BÍRÓ ANIKÓ – HUN-REN KRTK KTI

BISZTRAY MÁRTA – HUN-REN KRTK KTI

CZETHOFFER ÉVA – HUN-REN KRTK ADATBANK

CSILLAG MÁRTON – BUDAPEST SZAKPOLITIKAI
ELEMZŐ INTÉZET

ELEK PÉTER – HUN-REN KRTK KTI ÉS BUDAPESTI
CORVINUS EGYETEM

FARKAS ÉVA – SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM NE-
VELÉSTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA

HAJDU MIKLÓS – BUDAPESTI CORVINUS EGYETEM

HAJDU TAMÁS – HUN-REN KRTK KTI

HÁRS ÁGNES – KOPINT–TÁRKI

HERMANN ZOLTÁN – HUN-REN KRTK KTI ÉS BU-
DAPESTI CORVINUS EGYETEM

HERSKOVITS DÁVID – UNIVERSITÀ BOCCONI
EGYETEMI HALLGATÓJA

HOLB ÉVA MARIANNA – HUN-REN KRTK KTI ÉS
BUDAPESTI CORVINUS EGYETEM PHD-HALLGA-
TÓJA

HORN DÁNIEL – HUN-REN KRTK KTI ÉS BUDAPES-
TI CORVINUS EGYETEM

KELLER TAMÁS – HUN-REN TK CSS-RECENS ÉS
HUN-REN KRTK KTI

KERTESI GÁBOR – HUN-REN KRTK KTI

KÉZDI GÁBOR †

KISS HUBERT JÁNOS – HUN-REN KRTK KTI ÉS
BUDAPESTI CORVINUS EGYETEM

KÓNYA ISTVÁN – BUDAPESTI CORVINUS EGYE-
TEM ÉS HUN-REN KRTK KTI

KÖLLŐ JÁNOS – HUN-REN KRTK ADATBANK

KREKÓ JUDIT – HUN-REN KRTK KTI ÉS BUDAPEST
SZAKPOLITIKAI ELEMZŐ INTÉZET

LAKATOS JUDIT – A KSH NYUGDÍJAS SZAKMAI FŐ-
TANÁCSADÓJA

LOVÁSZ ANNA – UNIVERSITY OF WASHINGTON
TACOMA ÉS HUN-REN KRTK KTI

MAKÓ ÁGNES

MOLNÁR GYÖRGY – HUN-REN TK

MUNKÁCSY BALÁZS – BUDAPEST SZAKPOLITI-
KAI ELEMZŐ INTÉZET ÉS SZEGEDI TUDOMÁNY-
EGYETEM PHD-HALLGATÓJA

NÁBELEK FRUZZINA

NYÍRÓ ZSANNA – HUN-REN TK KISEBBSÉGGKUTA-
TÓ INTÉZET

SCHARLE ÁGOTA – BUDAPEST SZAKPOLITIKAI
ELEMZŐ INTÉZET

SEMJÉN ANDRÁS – A HUN-REN KRTK KTI NYUG-
DÍJAS TUDOMÁNYOS FŐMUNKATÁRSA

SIMON DÁVID – EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNY-
EGYETEM

SZABÓ-MORVAI ÁGNES – HUN-REN KRTK KTI ÉS
DEBRECENI EGYETEM

VARGA JÚLIA – HUN-REN KRTK KTI

VIT ESZTER – HUN-REN TK

ELŐSZÓ

A HUN-REN KRTK KTI elődintézménye, az MTA Közgazdaság-tudományi Intézete az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány támogatásával 2000-ben indította el a magyarországi munkapiac és foglalkoztatáspolitikai aktuális jellemzőit bemutató és a témakör egy-egy területét részletesen elemző Munkaerőpiaci Tükör című sorozatot.

A sorozat legújabb kötete a 2023. év legfontosabb munkaerőpiaci fejleményeit, szakpolitikai változásait mutatja be. A kötet kiemelt témája ebben az évben az emberi tőke szerepe a magyar gazdaságban. A kötet öt részből áll.

Az első rész a magyarországi munkapiac helyzetét és legfontosabb változásait tekintve át az alapvető munkapiaci indikátorok alapján. Bemutatja, hogy a kedvezőtlen gazdasági környezet ellenére a foglalkoztatás bővült, de a korábbi éveknél kisebb mértékben, és növekedett a népesség – elsősorban a nyugdíjaskorúak – gazdasági aktivitása. Ugyanakkor a munkanélküliségi ráta is növekedett.

A második rész, a Közelkép az emberi tőke szerepét járja körül. Emberi tőkén azt a tudást, készségeket és egyéb személyes jellemzőket értjük, amelyek termelékenyebbé teszik a munkavállalókat. A Közelkép bemutatja a magyarországi emberitőke-állomány mérésére használt mutatók alakulását, az emberitőke-beruházások makro- és mikroszintű mutatóinak alakulását, az emberitőke- és a munkapiaci sikeresség és a keresetek összefüggését, az emberi tőkébe való beruházás megtérülését, az egészség és az emberi tőke kapcsolatát és az emberitőke-beruházás néhány speciális elemét a formális oktatásban és a felnőttképzésben.

A harmadik rész a munkapiaccal kapcsolatos szakpolitikai eszközök 2023 júniusa és 2024 szeptembere között végbement, főbb szabályozási változásait foglalja össze.

A negyedik rész statisztikai adatokat közöl a rendszerváltozás óta eltelt időszak alapvető gazdasági folyamatairól, a népesség, a munkapiaci részvétel, a foglalkoztatás, a munkanélküliség, az inaktivitás, a bérek, az oktatás, a munkaerő-kereslet, a regionális különbségek, a migráció, a munkaügyi kapcsolatok, a jóléti ellátások jellemzőiről és néhány munkapiaci mutató nemzetközi összehasonlításáról. Az adatok egységes szerkezetben hosszú idősorban követhetők. A táblázatok és ábrák adatainak teljes idősorai Excel-formátumban letölthetők az alattuk szereplő linkekre kattintva. Továbbá a [KRTK Adatbank honlapján](#) megtalálhatók olyan táblázatok adatai is, amelyek az idei kötetben nem, de a korábbiak valamelyikében szerepeltek.

Az ötödik részben szereplő bibliográfia a magyar munkapiac jellemzőivel foglalkozó, 2023-ban megjelent fontos hazai és külföldi publikációkat gyűjti össze.

A kötet összeállítása során arra törekedtünk, hogy az államigazgatásban dolgozó szakemberek, a foglalkoztatási szolgálat szervezeteiben, az önkormányzatokban, a civil szervezetekben, a közigazgatási hivatalokban, az oktatási intézményekben és a kutatóintézetekben dolgozó kollégák, az írott és elektronikus sajtó munkatársai napi munkájukban jól hasznosítható információkat kapjanak a magyarországi munkapiaci folyamatokról, a foglalkoztatáspolitikai jogszabályi és intézményi környezetéről, a magyarországi munkapiaccal foglalkozó hazai és nemzetközi kutatások friss eredményeiről.

Fontos szempont, hogy a Munkaerőpiaci Tükör sorozatban publikált elemzések, adatok a felsőfokú oktatásban is jól felhasználható ismereteket adjanak a munkagazdaságtan és az emberierőforrás-gazdálkodás különböző témaköreiben. Olyan kiadványt állítottunk össze, amelyek a rendelkezésünkre álló statisztikák, elméleti kutatások és empirikus elemzések alapján közérthető formában, jól áttekinthető szerkezetben mutatják be a magyarországi munkapiaci folyamatok jellemzőit és belső összefüggéseit.

*

A szerkesztőbizottság tagjai megköszönik a Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, a Központi Statisztikai Hivatal, a Magyar Államkincstár, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal, a Budapest Szakpolitikai Elemző Intézet, a Nemzeti Adat- és Információs Ügynökség, a Technológiai és Ipari Minisztérium, a Gazdaság- és Vállalkozáskutató Intézet munkatársainak, az MTA Emberi Erőforrások Gazdaságtana Tudományos Bizottsága tagjainak a szükséges információk összegyűjtésében és ellenőrzésében, a kötet szerkesztésében, az egyes részanyagok elkészítésében és megvitatásában végzett munkájukat. A kötet nem jöhetett volna létre a KRTK Adatbank munkatársainak kiemelkedő és elkötelezett szakmai munkája nélkül.

**MAGYARORSZÁGI
MUNKAPIAC,
2023**

**BAKÓ TAMÁS
&
LAKATOS JUDIT**

Gazdasági környezet
Foglalkoztatás
Munkanélküliség
Munkaerő-kínálat és -kereslet
Keresetek, munkajövedelem

1. 2023-ben a foglalkoztatási ráta és a foglalkoztatottak létszáma a kedvezőtlen gazdasági hatások ellenére, ha kismértékben is, de tovább nőtt. A 15–64 éves korosztályra számított foglalkoztatási ráta így 74,8 százaléknak felelt meg.

2. A 20–64 évesekre számított 76,2 százalékos uniós foglalkoztatási rátánál a magyar érték 4,6 százalékponttal volt magasabb, de az egy év alatti növekedés mértéke elmaradt az unió egészét jellemzőtől.

3. A foglalkoztatottak létszáma a 2022. évihez viszonyítva nőtt az elsődleges hazai munkaerőpiacon, tovább csökkent a közfoglalkoztatás keretében dolgozóké, és újra többen vállaltak munkát külföldön.

4. A foglalkoztatotti létszám bővülésének egyik forrása az idősebb korosztályok fokozott munkaerőpiaci jelenléte volt, részben a későbbi nyugdíjba vonulás miatt, de főleg a nyugdíj melletti munkavállalást ösztönző tényezőknek köszönhetően. 2023-ban éves átlagban már mintegy 150 ezren dolgoztak nyugdíjuk mellett, szemben az egy évvel korábbi 134 ezerrel.

5. A jelentősebb létszámot foglalkoztató nemzetgazdasági ágak közül nagyobb létszámbővülés jellemezte a kereskedelmet, az építőipart és a szállítást, míg stagnált a feldolgozóipar. A létszámváltozást leszűkítve az alkalmazásban állókra, a kép ettől némileg eltérő.

6. A járvány idején széles körben alkalmazott home office típusú munkavégzés hibrid formája továbbra is jelentős foglalkoztatási forma maradt.

7. A munkaerő-tartaléknak számítók létszáma 2023-ban érdemben meghaladta az üres állások számát, de a területi és strukturális meg nem felelés miatt a külföldi munkaerő iránti igény változatlanul jelentős maradt. 2023-ban a külföldi munkavállalók száma az intézményi statisztika adatai szerint már 90 ezer körül alakult, ezen belül nőtt a harmadik világból érkezőké.

8. 2023-ban a foglalkoztatottak létszámának növekedésével párhuzamosan nőtt a munkanélkülieké is, 203 ezres létszámuk 27 ezerrel haladta meg az egy évvel korábbit, és a munkanélküliségi ráta 3,6 százalékról újra 4,1 százalékra emelkedett, ami azonban még így is jelentősen az uniós átlag alatt maradt.

9. A gazdaságilag aktívak létszámának 56 ezres növekedéséhez 2023-ban a foglalkoztatottak és a munkanélküliek számának növekedése közel azonos mértékben járult hozzá.

10. A teljes munkaidőben alkalmazásban állók havi bruttó keresete – részben kormányzati intézkedéseknek köszönhetően jelentősen, 14,2 százalékkal 571,2 ezer forintra – emelkedett, de a kiugróan magas 17,6 százalékos infláció miatt a bérből és fizetésből élők így is reálkereset-veszteséget szenvedtek el.

GAZDASÁGI KÖRNYEZET

A gazdasági környezet 2023-ban nem volt kedvező a munkapiac számára, így a bruttó hazai termék volumene 0,9 százalékkal maradt el az előző évitől. Bár a világgazdaság 3,1 százalékkal nőtt, de a Magyarország számára kiemelten fontos Európai Unió gazdasági növekedése jelentős mértékben lassult, ezen belül a legfontosabb kereskedelmi partnerüknek számító Németország gazdasága 2022-höz képest zsugorodott. Annak ellenére, hogy az infláció az év folyamán fokozatosan csökkent, a fogyasztói árak így is 17,6 százalékkal voltak magasabbak, mint egy évvel korábban. A reálkeresetek mérséklődése a lakossági fogyasztás visszafogását vonta maga után, amit a kiskereskedelmi forgalom 7,9 százalékos volumencsökkenése is jelez. A magas infláció miatt kialakuló kedvezőtlen kamatkörnyezet, az uniós források körüli bizonytalanságok, valamint az állami beruházások elhalasztása is szerepet játszott a beruházások volumenének 8,5 százalékos csökkenésében. A fogyasztás és a beruházások csökkenésének negatív hatását tompította, hogy a külkereskedelmi termékek forgalmában az export volumene 2,7 százalékkal növekedett, míg az import 3,5 százalékkal csökkent. A kevésbé támogató gazdasági környezet ellenére a munkapiac feszes maradt, és a foglalkoztatottak száma kismértékben növekedett. A munka törvénykönyve számos ponton módosult 2023 januárjától, így többek között bővült a munkáltatók jogköre a szabadság kiadásában, valamint szigorodtak az éjszakai munkavégzés szabályai a gyermeket nevelő munkavállalók esetében.

FOGLALKOZTATÁS¹

A 2022. évi viszonylag jelentős, 60 ezres létszámnövekedést követően 2023-ban a foglalkoztatottak száma

már csak mintegy 29 ezer fővel nőtt,² bár a kedvezőtlen demográfiai folyamatok tükrében ez is kedvező adatnak számít. Éves átlagban így 4724,3 ezren minősültek foglalkoztatottnak a munkaerő-felmérés kritériuma szerint, 2505,8 ezer férfi és 2218,5 ezer nő.³ A foglalkoztatottak száma a 25–54 éves korcsoportban közel negyvenezer fővel csökkent, míg az összes többi korcsoport esetében nőtt. Ugyanakkor érdemes megemlíteni, hogy a létszám abszolút értékben legnagyobb mértékben az 55–64 évesek körében változott, ebben a korcsoportban mintegy 46 ezer fővel többen dolgoztak 2022-höz képest. A foglalkoztatásra Magyarországon továbbra is a teljes munkaidős forma a jellemző, 2023-ban a teljes sokaság 95,2 százaléka ebben a formában dolgozott. Az éves átlagban 228 ezer fő nem teljes munkaidős dolgozó többsége speciális élethelyzete (tanulás, nyugdíj melletti munkavállalás), illetve egészségi állapota miatt választotta ezt a foglalkoztatási formát. A 15–64 évesekre számolt foglalkoztatási ráta 2023-ban 74,8 százaléknak felelt meg, így 0,4 százalékponttal meghaladta az egy évvel korábbi (1. ábra). Ehhez, ha nem is számottevően, de hozzájárult a mutató bázisát adó népesség létszámának 10 ezres csökkenése.

A 70–74 éves férfiak foglalkoztatási rátája 3,4 százalékponttal, az 55–64 éves nőké pedig 3,2 százalékponttal haladta meg az egy évvel korábbi, változatlan nyugdíjba vonulási feltételek mellett. A magasabb értékekben – a nyugdíj melletti munkavállalást ösztönző járulékfizetési kedvezmény mellett – közrejátszott az is, hogy fogyasztási szerkezetükből következően az idősebb korosztályok jobban megéreztek a 2023 évet jellemző kiugróan magas 17,6 százalékos inflációt.

A foglalkoztatási ráta javulása döntően a nyugdíj előtt álló 55–64 éves korosztálynak volt köszönhető (2. ábra), miközben a legjobb munkavállalási korú népesség (25–54 éves) foglalkoztatási rátája kismér-

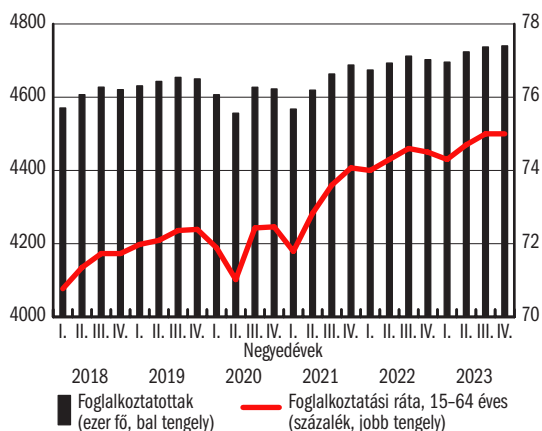
¹ Ebben a részben szereplő, a KSH munkaerő-felméréséből származó adatok teljeskörűsítése a 2011. évi népszámlálás továbbvezetett adatai alapján történt. A kiadvány megjelenésekor azonban a KSH adatbázisában szereplő adatokat már lecserélték a 2022. évi népszámláláson alapuló adatokra. Az így megadott foglalkoztatotti létszám 4697,5 ezer főnek, az egy év alatti változás pedig 28 ezernek felel meg. A számított mutatókban az új bázisra történő áttérés nem eredményezett érdemi változást.

² A változás mértéke közel áll az adathoz tartozó hibához.

³ Ebből 123 ezren a 2021 óta alkalmazott fogalomrendszer szerint a gyermekgondozási ellátás alatt fennálló foglalkoztatotti státusuk miatt kerültek a foglalkoztatotti kategóriába, de ténylegesen jövedelemszerző tevékenységet nem végeztek az interjút megelőző héten.

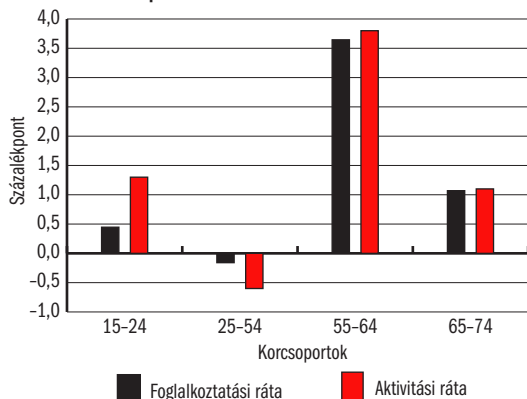
tékben csökkent. Az aktivitási ráta iránya minden korcsoportban a foglalkoztatási rátának megfelelően változott, de a változás mértéke – különösen a fiatalok és a legjobb munkavállalási korúak körében – nagyobb volt.⁴

1. ábra: A foglalkoztatottak számának (ezer fő) és a 15–64 évesek foglalkoztatási rátájának (százalék) alakulása

Forrás: KSH MEF.

2. ábra: Foglalkoztatási és aktivitási ráta változás korcsoportonként 2022 és 2023 között

Forrás: KSH MEF.

A javuló foglalkoztatási ráta ellenére az idősebb korosztályoké – hasonlóan a legfiatalabb munkavállalási korúakéhoz – így is relatíve alacsony maradt: a 60–64 éves férfiaké 72,3 százalék, az 55–59 éves nőké

pedig 79,4 százalék volt, az előbbi 13,1 az utóbbi pedig 8,3 százalékponttal maradt el az eggyel fiatalabb öt éves korcsoportot jellemzőtől. A korszaka másik végpontját jelentő 20–24 éveseknek 48,7 százaléka minősült foglalkoztatottnak, ami még akkor is alacsonynak tekinthető, ha figyelembe vesszük, hogy a tanulás mellett munkát végző fiatalokat az adatok forrását jelentő munkaerő-felmérés technikai okból alulbecsüli.⁵

Uniós összehasonlításban Magyarország a kedvező foglalkoztatási rátával jellemezhető országok közé tartozik. 2023-ban a 20–64 évesekre számított hazai foglalkoztatási ráta 4,6 százalékponttal volt magasabb az uniós átlagnál, ezen belül a férfiak 85,4 százalékos foglalkoztatási rátája 4,6 százalékponttal, a nők 76,3 százalékos rátája pedig 4,7 százalékponttal múlta felül a megfelelő uniós értéket. A részmunkaidőben foglalkoztatottak alacsony aránya miatt az úgynevezett egyenértékes – azaz a teljes munkaidőre átszámított – létszámból számolva, az uniós rangsorbeli hely még ennél is kedvezőbb. Érdemes megemlíteni, hogy a régiós országokkal összehasonlítva a csehországi 75,1 százalék után a második legmagasabb foglalkoztatási rátával rendelkezünk.

A két nem foglalkoztatási rátája 2023-ban némileg tovább közelített egymáshoz, annak ellenére, hogy a nők továbbra is jelentős arányban éltek a Nők40 nyújtotta korábbi nyugdíjba vonulást biztosító kedvezményrel.

A foglalkoztatottság éven belüli alakulása némileg eltért a szokásostól, amennyiben negyedévről negyedévre folyamatosan nőtt a foglalkoztatottnak minősülők száma. Így az év negyedik negyedévében 44 ezerrel dolgoztak többen, mint az első negyedévben, illetve a 2023 negyedik negyedévi létszáma 38 ezerrel volt magasabb az előző év azonos időszakát jellemzőnél.

A foglalkoztatottak létszámnövekedése a hazai elsődleges munkaerőpiacon következett be, amelyet 2023-ban már 4 millió 552 ezres létszám jellemzett.

⁴ A számítások során az adatok a 2022-es népszámlálásának megfelelő súlyokkal lettek figyelembe véve.

⁵ A felvételre jellemzően válaszoló szülői háztartások nem feltétlenül számolnak be a tanulás melletti munkavállalásról.

A koronavírus-járvány okozta átmeneti csökkenést követően tovább nőtt a külföldön munkát vállaló magyarok száma (12 ezerrel 105 ezer főre),⁶ míg a másodlagos munkaerőpiacon, a közfoglalkoztatási programok keretében, az előző évinél 8 ezer fővel kevesebben, éves átlagban már csak 67 ezren dolgoztak.

1. táblázat: A foglalkoztatottak létszámának alakulása néhány fontosabb ismerv szerint, 2020–2023 (ezer fő)

Megnevezés	A foglalkoztatottak száma				Változás 2023/2022	
	2020	2021	2022	2023	ezer fő	százalék
Összesen	4603,2	4634,6	4695,6	4724,3	28,7	101
Nem						
Férfi	2462,1	2471,8	2492,0	2505,8	13,8	101
Nő	2141,2	2162,8	2203,5	2218,5	15,0	101
Típus						
Belföldi elsődleges munkaerőpiac	4409,3	4467,4	4527,4	4552,1	24,7	101
Közfoglalkoztatás	92,1	86,7	75	67	-8,0	89
Külföldi telephely	101,8	80,5	93,1	105,2	12,1	113
Régió						
Budapest	878,4	872,5	888,5	898,6	10,1	101
Pest	644,3	658,4	671,5	683,2	11,7	102
Közép-Dunántúl	519,3	526,2	534,3	537,3	3,0	101
Nyugat-Dunántúl	498,6	502,3	503	510,3	7,3	101
Dél-Dunántúl	373,6	377,6	383,7	380,2	-3,5	99
Észak-Magyarország	483,2	478,7	488,8	487,8	-1,0	100
Észak-Alföld	640,7	645,9	653,9	660,7	6,8	101
Dél-Alföld	565,1	572,9	571,9	566,1	-5,8	99
Státus						
Alkalmazott	4056,6	4057,7	4106,2	4148,3	42,1	101
Társas vállalkozás, szövetkezet tagja	180,1	154,5	153	160,9	7,9	105
Vállalkozó, önálló és segítő családtag	362,5	421,1	436,4	415,1	-21,3	95

Forrás: KSH MEF.

A régiók relatív foglalkoztatási pozíciója érdemben nem változott, és a különbség továbbra is jelentős. Míg az „éllovasnak” számító fővárosban a 15–64 évesek 79,2 százaléka volt foglalkoztatott, a dél-dunántúli, illetve észak-magyarországi érték ennél közel 10 százalékkal alacsonyabb maradt, bár ez utóbbi régiót

az utóbbi években javuló tendencia jellemzi. A vármegegyesintű területi különbségek értelemszerűen még nagyobbak, a legjobb helyzetű Győr-Moson-Sopron vármegye 80,8 százalékos értékétől három vármegye (Somogy, Tolna, Borsod-Abaúj-Zemplén) foglalkoztatási rátája is 12 százalékponttal maradt el. A foglalkoztatottak több mint 88 százaléka alkalmazásban álló volt 2023-ban, ami egy év alatti 1,0 százalékos növekedésnek felelt meg. A társas vállalkozások tagjainak száma – hibahatáron belül – enyhén nőtt, míg az egyéni vállalkozók és segítő családtagjaiké újra csökkent.

A jelentősebb létszámot foglalkoztató nemzetgazdasági ágak közül nagyobb létszámbővülés jellemezte a kereskedelmet, az építőipart és a szállítást, míg továbbra is stagnált a korábban dinamikus növekedés jellemezte feldolgozóiparé.

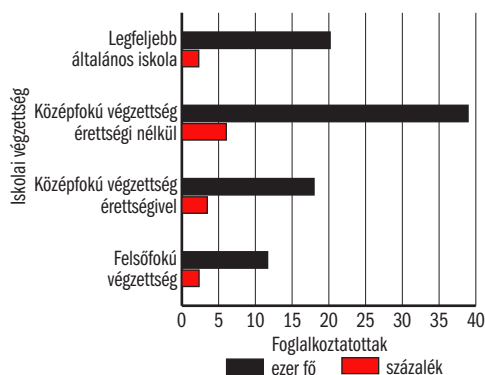
Az ágazati létszám változását a munkaerő-felmérésnél megbízhatóbban jelző, az alkalmazásban állókra vonatkozó teljes körű intézményi statisztika a fentiekől némileg eltérő képet mutat. A 42,5 ezer fős létszámnövekedés mögött az ágazatok többségének szerény létszámnövekedése húzódik meg, míg jelentősebb csökkenést mutatott a közigazgatás, védelem, az építőipar (–3,1 ezer és –3 ezer fő) alkalmazottainak a száma. Kisebbségi csökkenés jellemezte továbbá a szállítás, raktározás, a mezőgazdaság és a bányászat nemzetgazdasági ágait is. A létszámbővülés jelentős része a piaci szolgáltatások összefoglaló nevű ágazatokra koncentrált. Így a legnagyobb növekedés a szakmai, tudományos, műszaki tevékenységek (9,4 ezer fő), az adminisztratív szolgáltatások (7,5 ezer fő), a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás (6,7 ezer fő) és az információ, kommunikáció ágakban (5,4 ezer fő) következett be, amihez a továbbra is erős pótlólagos munkaerő-kereslet mellett a *kisadózó vállalkozások tételes adójának* (kata) 2022. szeptemberi szigorítása következtében alkalmazottként megjelenők, a közvetítő cégeken keresztül alkalmazott külföldi munkavállalók számának növekedése és a tovább élénkülő turizmus is hozzájárult. A korábban dinamikus létszámbővülés jellemezte ipari ágakban jelentősen lassult az alkalm-

⁶ A munkaerő-felmérés csak azokat veszi külföldön dolgozóként számba, akikről Magyarországon élő háztartásuk adatot szolgáltat. Az Eurostat adatai szerint 2023-ban 356 ezer magyarországi születésű munkavállalási korú élt más EU-/EFTA-országban, míg állampolgárság szerint ez a szám 338 ezer volt. Mindkét létszám nőtt az előző évben felmérthez képest.

zásban állók számának növekedése, sőt a nemzetgazdaságon belül a legtöbb munkavállalót foglalkoztató feldolgozóipar számos ágazatában – köztük egyebek mellett a kiemelt fejlesztési területként kezelt járműgyártásban – csökkent a létszám. A közszférán belül az oktatásban volt csak jelentősebb létszám növekedés (7,8 ezer fő), de ennek jelentős része a részmunkaidőben foglalkoztatottakra koncentrált (4,8 ezer fő).

A foglalkoztatottak iskolai végzettség szerinti összetétele – döntően a demográfiai cserének köszönhetően – folyamatosan javul, de a formális végzettség mögött álló tudással és főleg az iskolarendszer adaptivitást növelő szerepével továbbra is elégedetlenek a munkáltatók. Iskolai végzettség szerint 2020 és 2023 között a legnagyobb mértékben a középfokú végzettségűek foglalkoztatása javult, ezen belül is az érettségivel nem rendelkezők száma nőtt leginkább (3. ábra). A legalacsonyabb és a legmagasabb végzettségű foglalkoztatottak száma közel azonos mértékben, valamivel több mint 2 százalékkal nőtt a jelzett időszakban.⁷

3. ábra: Foglalkoztatottak számának változása iskolai végzettség szerint 2020 és 2023 között (ezer fő és százalék)

Forrás: KSH MEF.

A jövőbeni munkaerő-utánpótlás szempontjából kevésbé kedvező, hogy a 18–24 éves korosztályba tartozók 11,6 százaléka mindenféle szakmai képzett-

⁷ A számítások során az adatok az 2022-es Népszámlálásának megfelelő súlyokkal lettek figyelembe véve.

ség nélkül hagyta el az iskolarendszert, ami az uniós átlagnál 2 százalékponttal kedvezőtlenebb értéket jelentett.

A koronavírus-járvány szülte kényszerintézkedések eredménye volt a *home office* típusú munkavégzés elterjedése,⁸ ami azóta tartósan alkalmazott foglalkoztatási formává vált. 2023-ban a foglalkoztatottak 7,5 százaléka mondta azt, hogy a referenciahetet megelőző négy hétben rendszeresen vagy alkalmanként ilyen formában dolgozott. Ez az arány elmarad a csúcsot jelentő 2021. évi 9,3 százaléktól, de nagyjából meg egyezik az előző évi értékkel. Jellemző a hibrid forma, azaz a bejárás és az otthoni munkavégzés kombinációja. Az otthoni munkát végzők körében felülreprezentáltak a felsőfokú végzettségűek, és ettől nem függetlenül a fővárosban élők. (Az előbbihez tartozó arány 18,4 százalék, az utóbbihoz tartozó pedig 20,8 százalék volt 2023-ban.)⁹ Az esetenkénti vagy rendszeres otthoni munkavégzés az alkalmazottak 6,4 százalékára volt jellemző, és ezen belül nagyobb eséllyel dolgoztak ilyen formában azok, akiket részmunkaidőben alkalmaztak.

A 2010-es évek végétől a korábbi kínálati munkaerőpiac keresletivé vált, a munkáltatók számára egyre nagyobb problémát jelentett munkaerőigényük kielégítése. Ennek oka részben a kedvezőtlen demográfiai folyamatok voltak: az, hogy a munkaerőpiacra belépő korosztályok létszáma tartósan elmarad a kilépő korosztályokétól, amit 2023-ban már nem ellensúlyozott a nyugdíjkorhatár fokozatos emelése sem. A másik, ennél nagyobb súlyú tényező a gazdaság szerkezete, az alacsony hozzáadott értékű, élőmunka-igényes ágazatok, területek jelentős és továbbra is szorgalmazott növekvő aránya. A strukturális munkaerőhiányhoz

⁸ Bár az otthoni munkavégzésre a távmunka megnevezést szokás használni, ezt a munkarendtípust a *home office* kifejezés jobban fedi, mivel az otthon dolgozás nem feltétlenül jelent egyben informatikai háttérrel feltételező távmunkát. *Home office*-ban dolgozónak a statisztika azokat tekinti, akik a munkaerő-felmérésben úgy válaszoltak, hogy az elmúlt négy hétben rendszeresen vagy alkalmilag dolgoztak otthonukból is.

⁹ A viszonyítási alapul szolgáló foglalkoztatotti létszámból a gyermekgondozási ellátás miatt tartósan távollevők kimaradtak a számításból.

emellett nem elhanyagolható mértékben járul hozzá a munkavállalási célú migráció, illetve az, hogy a lakhatási költségek különbözősége miatt a hiány és a többlet országokon belüli kiegyenlítődéseknek lehetővé érősen korlátozott.

A munkaerőhiány enyhítésére az elmúlt években több, a 2022. évi kiadványban részletesebben is ismertetett intézkedés született. Hatását tekintve ezek közül a legjelentősebb a nyugdíjasok munkaerőpiaci bevonására irányuló voltak: 2023-ban éves átlagban már 150 ezren dolgoztak nyugdíjasként, 15 százalékkal többen, mint egy évvel korábban.¹⁰ (A nyugdíj melletti munkavállalás sajnálatos ösztönzője volt 2023-ban a kiugróan magas infláció is.) A 65 évesnél fiatalabb dolgozó nyugdíjasok szinte kizárólag nők köréből kerültek ki, ami azt jelentette, hogy az idetartozók több mint 20 százaléka foglalkoztatott volt. A 65 évesnél idősebb nyugdíjasok munkaerőpiaci részvétele már kisebb, esetükben a ráta 10 százalékos volt, de ez is nőtt az előző évhez képest. Ezen belül a férfiak 14 százaléka, a nők 7 százaléka minősült foglalkoztatottnak. A nyugdíjasok igen jelentős része, mintegy 2/5-e részmunkaidőben dolgozott, a nők esetében pedig ez az arány meghaladta az 50 százalékot. A teljes sokaságra a felsőfokú végzettségük felülreprezentáltsága a jellemző, de a 65 éves aluliak között túlsúlyban vannak a középfokú végzettségűek, mivel az ilyen végzettségű nők folyamatos munkaviszony esetén viszonylag fiatalon, 58–59 éves korban kérhetik nyugdíjazásukat. A nyugdíj mellett dolgozók közül arányaiban a legtöbben felsőfokú

végzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozást folytatnak, ezzel segíthetnek enyhíteni a kritikus mértékű munkaerőhiánnyal küzdő oktatás, egészségügy gondjain. A nyugdíjasok egy másik hasonló számosságú csoportját a kereskedelmi, szolgáltatási foglalkozásuk jelentik. A foglalkozás szerinti megoszláshoz hasonlóan a státus szerinti megoszlást tekintve is jelentősen különböznek a foglalkoztatott nyugdíjasok a teljes foglalkoztatotti sokaságtól. Mivel a nyugdíj mellett kedvező adózási konstrukcióval lehet vállalkozóként dolgozni, élve ezzel a lehetőséggel, három nyugdíjas foglalkoztatottból egy egyéni vagy társas vállalkozóként dolgozott.

A munkaerőgondok megoldása érdekében az utóbbi években több lépésben is enyhített a kormány a külföldiek foglalkoztatását korlátozó rendeleteken. Az EU-/EFTA-országok állampolgárai mellett a szerb és ukrán munkavállalók esetében sincs szükség a munkavállalási engedély megszerzésének hosszadalmas procedúrájára, 2022 nyarán pedig további 15 ország került fel arra a listára, ahonnan érkezettek, közvetítő cégen keresztül, szabadon alkalmazhatók. 2023-ban ezzel a kedvezménnyel élők legnagyobb számban a Fülöp-szigetekről érkeztek, őket pedig a vietnámiak követték. 2023-ban éves átlagban már közel 93 ezer¹¹ külföldi állampolgár állt alkalmazásban hazánkban, 12 ezerrel többen, mint egy évvel korábban. Kibocsátó ország szerint a legtöbben Ukrajnából érkeztek, de az az összes külföldi munkavállalón belüli arányuk folyamatosan csökken. Őket a románok és a szlovákok követik, de a sokaságon belül egyre nagyobb súllyal vannak jelen a harmadik világból érkezők (Fülöp-szigetek, Indonézia, Vietnám, Pakisztán, Mongólia).¹² A külföldi munkaerő legfontosabb felvevő piacát továbbra is a feldolgozóipar jelenti.

A foglalkoztatás sajátos – és egyre inkább teret vesztő – formája a közfoglalkoztatás, mely az elsődleges munkaerőpiacról tartósan kiszakadó, jellemzően az ország munkaerőpiaci szempontból leghátrányosabb helyzetű területein élőknek kíván rendszeres, fizetett munkát kínálni. A közfoglalkoztatásban érintettek száma a 2010-es évek közepén még 200 ezer fe-

¹⁰ 2020 júliusa óta a nyugdíj melletti munkavállalásból származó jövedelem után a munkavállalóknak nem kell társadalombiztosítási járulékot, a munkáltatóknak pedig a szociális hozzájárulási adót fizetni. Míg korábban a közszférában a munkavégzés esetén a nyugdíj folyósítását szüneteltetni kellett, ezt a korlátozást több lépcsőben részlegesen feloldották.

¹¹ Az adat forrása az intézményi statisztika, mivel a munkaerő-felmérésben az itt dolgozó külföldiek részben a nyelvi gondok miatt, részben azért, mert a munkaerő-felmérés körébe nem tartozó intézményi háztartásokban élnek, csak részlegesen jelennek meg.

¹² A 2023 novemberében elfogadott új vendégmunkástörvény részletesen szabályozza a harmadik országbeli munkavállalók itt-tartózkodásának és munkavállalásának feltételeit. A törvény számukat továbbra is az üres álláshelyek előző évi átlagos számában maximálta.

lett volt. A 2010-es évek végétől azonban a gazdaság növekvő munkaerőigénye az alacsony iskolai végzettségűeknek is segítette az elsődleges munkaerőpiacra történő belépést, amit a piaci és a közfoglalkoztatási bér közötti különbség is ösztönözött. A Belügyminisztérium adatai szerint 2019-ben éves átlagban 106,2 ezren, 2020-ban 92,5 ezren, 2021-ben 87 ezren, 2022-ben 75 ezren, 2023-ban pedig már csak 67 ezren dolgoztak közfoglalkoztatottként. A közfoglalkoztatottak többsége évek óta nő, akik – főleg családi teendők miatt – csak helyben tudnak munkát vállalni, míg a férfiak közül jellemzően csak a teljesen képzetlenek vagy a valamilyen okból munkahelei beilleszkedési problémával küzdők ragadnak bent a közfoglalkoztatásban. A közfoglalkoztatásra erős területi koncentráció a jellemző, az érintettek több mint fele 2023 végén is Szabolcs-Szatmár-Bereg, Borsod-Abaúj-Zemplén, illetve Hajdú-Bihar vármegyék valamelyikében, azoknak is jellemzően a hátrányos helyzetű kistérségeiben élt.

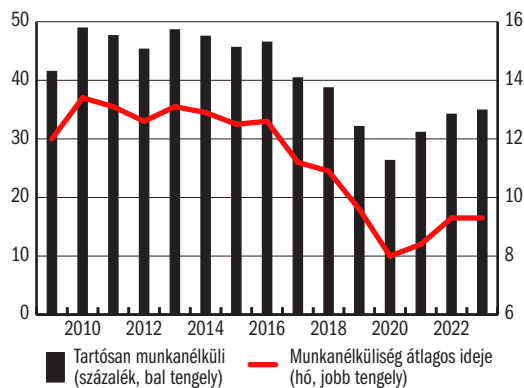
MUNKANÉLKÜLISÉG

2023-ban az előző évet jellemző létszámcsökkenést követően újra nőtt a KSH munkaerő-felmérésének definíciója szerinti munkanélküliek száma: a 2022. évi 176 ezerrel 203 ezerre, ami 4,1 százalékos munkanélküliségi rátának felelt meg, szemben az előző évi 3,6 százalékkal. A kedvezőtlen irányú változás ellenére uniós összehasonlításban a magyar munkanélküliségi ráta továbbra is alacsonynak számít, 2023-ban 1,9 százalékponttal kedvezőbb volt, mint az uniós átlagérték, és mindössze hat tagország munkanélküliségi rátája volt alacsonyabb a magyar mutatónál. Kevésbé kedvező, hogy az év folyamán a munkanélküliek száma emelkedett, és az év utolsó negyedében már 218 ezer fő tartozott ebbe a kategóriába. Az év egészét tekintve a férfiak és a nők munkanélküliségi rátája, hasonlóan a 2022. évihez, nagyjából megegyezett (férfiak 4,2 százalék, nők 4,1 százalék).

A munkanélküliség növekedése, illetve a stagnálás jellemezte 2023-ban a vármegyék többségét, miközben a területi különbségek tovább nőttek. Alacsony,

2 százaléknál kisebb, munkanélküliségi ráta jellemezte az észak-dunántúli vármegyéket, míg Somogy és Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében ez a mutató meghaladta a 8,6 százalékot. Így Somogy 8,7 százalékos munkanélküliségi rátája 7 százalékponttal volt magasabb, mint a legkedvezőbb helyzetű Győr-Ménfőcsanak vármegye mutatója, és egy év alatt az előbbiben következett be a legnagyobb kedvezőtlen irányú (2,8 százalékpontos) elmozdulás is. A munkanélküliségi ráta mindkét nem esetében az érettségit nem adó középfokú képzésben részt vettek, illetve az érettségizett nők esetében nőtt a legnagyobb mértékben (lásd a Statisztikai adatok című rész 5. fejezete táblázataiban). A munkanélküliek létszámának növekedése ellenére a munkanélküliként töltött idő átlagos hossza nem változott, maradt 9,3 hónap, míg némileg nőtt a tartós, legalább egy éve munkanélkülinek számítók aránya (4. ábra).

4. ábra: A tartós munkanélküliek aránya és a munkanélküliség átlagos ideje

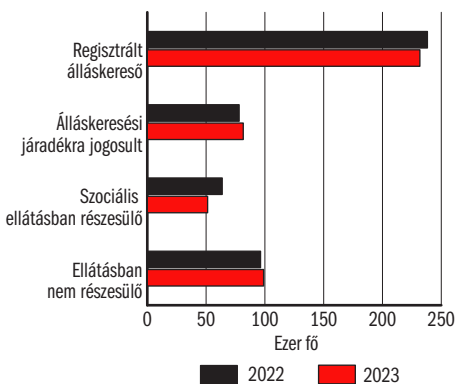
Forrás: KSH MEF.

Életkori kategóriák szerint továbbra is a legfiatalabb 15–24 évesek munkanélküliségi rátája a legmagasabb, 2023-ban 12,8 százaléknak felelt meg, ami 2,2 százalékpontos növekedést jelent az előző évihez képest. A legjobb munkavállalási korúnak számító 25–54 éves korosztály munkanélküliségi rátája is nőtt az előző évihez képest, de ez a növekedés az előbbinél jóval kisebb mértékű volt, míg a legkisebb negatív irányú elmozdulás az 55 éves és idősebb, de a mun-

kaerő piacon még érdemi számban jelenlevő korosztályokat jellemezte.

Rendhagyó módon 2023-ban a munkaerő-felmérés definíciójának megfelelő munkanélküliek és a nyilvántartott álláskereső létszáma ellentétes irányban változott (5 ábra). Miközben az előbbi 15 százalékkal nőtt, az utóbbi 3 százalékkal 238 ezerrel 232 ezerre csökkent. Ezen belül elhelyezkedési járadékban részesülők, valamint az ellátásban nem részesülők száma enyhén nőtt, míg az alacsony összegű, foglalkoztatást helyettesítő (szociális) ellátásban részesülők jelentősen csökkentek. Kedvezőtlen tény, hogy a regisztrált álláskereső közel 2/5-e legalább egy éve szerepelt a nyilvántartásokban.

5. ábra: A regisztrált álláskereső főbb adatai, 2022–2023 (ezer fő)

Forrás: NFSZ.

Mivel a legtöbb szociális ellátás összege évek óta változatlan, a nyugdíjnak a keresethez viszonyított aránya folyamatosan csökken, az adórendszer kedvezményei pedig jellemzően a munkajövedelem után vehetők igénybe, a foglalkoztatott nélküli háztartások, illetve a benne élő gyermekek relatív jövedelmi pozíciója az átlagos jövedelmi helyzetnél lényegesen kedvezőtlenebb. 2023-ban az ilyen háztartásban élő 0–59 évesek aránya – a korábbi éveket jellemző csökkenés után – újra enyhén nőtt. Míg 2022-ben a 18–59 évesek 4,6 százaléka, a 0–17 éveseknek pedig 4,2 százaléka élt ilyen háztartásban, 2023-ban ez az arány mindkét korcsoportban 4,7 százalékra nőtt, a jelen-

tős regionális különbségek változatlansága mellett. Így például míg a fővárosban a 0–17 éves gyermekeknek csak 2,3 százaléka élt aktív kereső nélküli háztartásban, addig Észak-Alföldön ez az arány 8,5 százalékos volt.

MUNKAERŐ-KÍNÁLAT ÉS -KERESLET

A gazdaságnak a koronavírus-járvány utáni újraindításával az üres álláshelyek száma folyamatosan nőtt, és 2022-ben elérte a – mérés történetében eddigi csúcstól jelentő – 89,5 ezret. 2023-ban az üres és betöltésre váró álláshelyek száma már újra csökkent, az előző évnél 10,5 ezerrel kevesebb ilyen álláshelyet jelentettek a gazdálkodó szervezetek. A nagyobb visszaesés mind arányában, mind abszolút számban a versenyszférában következett be, ahol a pótlólagos munkaerő-kereslet 2023-ban negyedévről negyedévre csökkent, (a negyedik negyedévben már csak 47 ezer álláshely várt betöltésre), és főként az alacsony végzettséget igénylő munkakörök esetében mérséklődött a kereslet. Ennek oka lehet az, hogy a gazdasági visszarendeződés üteme elmaradt a várakozástól, de szerepet játszhat az is, hogy a külföldi munkavállalók szervezett foglalkoztatásával könnyebbé vált a vállalkozások számára a munkaerő-utánpótlás. 2023 negyedik negyedévében a betöltetlen állások mintegy ötöde feldolgozóipari állás volt, de ebben a nemzetgazdasági ágban az előző év azonos időszakához viszonyítva jelentős, 5,7 ezres csökkenés következett be. Éves átlagban az üres álláshelyeknek az összes álláshelyhez viszonyított aránya a 2022. évi 2,7-ről 2,4 százalékra csökkent, ezen belül a versenyszférában 100 álláshelyre 2,2, míg a költségvetési szférában az előző évvel megegyezően 3,7 betöltendő állás jutott. A versenyszféra túlsúlya jellemezte nemzetgazdasági ágak közül a legmagasabb érték az adminisztratív szolgáltatásokban volt (100 álláshelyre 4,9 üres jutott). Mivel idetartoznak a munkaerő-közvetítő cégek, így jellemzően a más ágazatokba tartozó partnereik igénye jelentkezik ebben a mutatóban. Ezt követi a pénzügyi, biztosítási tevékenység nemzetgazdasági ág (2,8), megelőzve ezzel a korábbi második helyezett információ, kommunikáció nem-

zetgazdasági ágat (2,4). A költségvetés szférában évek óta az egészségügy, szociális terület küzd a legnagyobb munkaerőhiánnyal (3,9).

Foglalkozási főcsoportok közül a legtöbb betöltésre váró álláshely (közel 19 ezer) a FEOR 2. főcsoportba (felsőfokú végzettség önálló alkalmazását igénylő munkakör) tartozott, ami még kicsit meg is haladta az egy évvel korábbi számot, s ami 3 százalékos üresálláshely-arányt jelentett. Ezt 17 ezer fős hiánnyal, illetve 2,9 százalékos aránnyal a szakképzettséget nem igénylő munkakörök követték, viszont az ilyen foglalkozások iránti igény jelentősen csökkent az előző évihez képest.

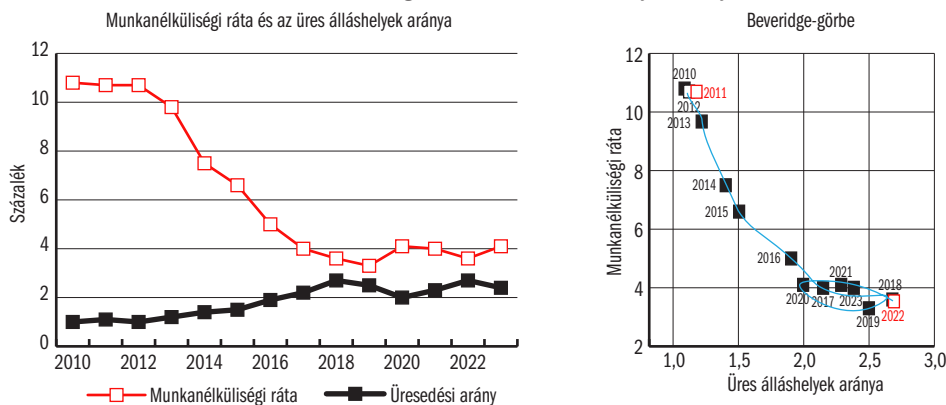
Az összes álláshoz viszonyított betöltésre váró állások aránya az unióban 2023 negyedik negyedévében 2,6 százalék volt, ami 0,3 százalékponttal haladta meg a hazai értéket. A két szélső érték Belgiumot (4,4 százalék), illetve Romániát (0,7 százalék) jellemezte, míg Magyarország a tagországok sorrendjében nagyjából középen helyezkedett el. Az üres álláshelyek aránya – a 2022. évi felfutás után – hasonlóan, mint Magyarországon, az unió egészében is csökkent.

A munkakínálat és munkakereslet egymásra találásának mértékét a – munkanélküliségi ráta és az üres álláshelyek aránya közötti negatív kapcsolatot leíró – Beveridge-görbével lehet szemléltetni, (6 ábra). A 2010 és 2023 közötti magyar munkapiac Beveridge-görbéje az elméletnek megfelelően negatív meredekségű. A koronavírus-járványt követő gyenge fellendülést az ukrajnai háború törte meg, amely

2023-ban növekvő munkanélküliségi rátával és az üres álláshelyek csökkenő arányával járt. Az utóbbi években négy százalék körüli szinten stabilizálódó munkanélküliségi ráta és az üres álláshelyek két százalék feletti aránya jelzi, hogy a munkapiaci kereslet és kínálat egymásra találását döntően strukturális tényezők gátolják.

A potenciális munkaerő-tartalék kategóriában – amelybe a munkanélküliek, az alulfoglalkoztatottak, a dolgozni szándékozó, de munkát aktívan nem kereső vagy a rendelkezésre állás kritériumát nem teljesítő inaktívak tartoznak – 2023-ban 300 ezren voltak, ami 15 ezres növekedést jelent az egy évvel korábbihoz viszonyítva. A növekedés a munkanélküliekre koncentrált, miközben a dolgozni szándékozó inaktívaké tovább csökkent, amihez hozzájárulhatott a két kategória közötti átstrukturálódás is – azaz, hogy a dolgozni szándékozó inaktívak egy része munkakeresésbe kezdett, és így a munkanélküli kategóriába került át. Folytatódott az elsődleges munkaerőpiac szempontjából szintén munkaerőforrásnak számító közfoglalkoztatottak létszámának csökkenése is, így hosszú távon velük mint érdemi tartalékkal már nemigen lehet számolni. Bár 2023-ban a munkaerő-tartalékhoz tartozók száma továbbra is, sőt az előző évinél nagyobb mértékben haladta meg az üres álláshelyek számával jelzett keresletet, a strukturális és területi eltérés miatt a szabad állások jelentős része a tartalékból nem volt feltölthető.

6. ábra: Munkanélküliségi ráta és az üres álláshelyek aránya, 2010–2023

Forrás: KSH MEF, saját szerkesztés.

2. táblázat: A potenciális munkaerő-tartalékhoz tartozók létszámának alakulása, 2010, 2022, 2023

Megnevezés	2010	2022	2023	Változás	
				2023-2010	2023-2022
	ezer fő			fő	
Foglalkoztatott összesen	3873,8	4695,6	4724,3	850,5	28,7
Foglalkoztatottból alulfoglalkoztatott*	59,2	20,7	23,3	-35,9	2,6
Foglalkoztatottból közfoglalkoztatott	72,5	75,0	67,5	-5,0	-7,5
Munkanélküli	469,1	176,3	202,9	-266,2	26,6
Inaktívból: keres munkát, de nem áll rendelkezésre	10,3	7,8	9,0	-1,3	1,2
Inaktívból: szeretne dolgozni, és rendelkezésre áll	199,6	80,6	65,0	-134,6	-15,6

* Alulfoglalkoztatottak: azok, akik teljes munkaidős állás hiányában kényszerülnek részmunkaidőben dolgozni.
Forrás: KSH MEF.

KERESETEK, MUNKAJÖVEDELEM

A teljes munkaidőben alkalmazásban állók havi bruttó kereste 2023-ban az előző évi kiugróan magas 17,4 százalékos növekedési ütemtől elmaradva ugyan, de így is jelentős mértékben 14,2 százalékkal 571,2 ezer forintra emelkedett.¹³ Az adat értelmezéséhez hozzá tartozik az is, hogy az úgynevezett fegyverpénz tavaly februári kifizetése nemzetgazdasági szinten is jelentősen hatással volt a bázisra. Ennek az egyszeri kifizetésnek a hatása nélkül a 2023. évi keresetnövekedés üteme 15,5 százalék lett volna. Az előző évi magas keresetnövekedési ütemhez jelentős mértékben járultak hozzá a választási évre időzített kormányzati intézkedések, így a minimálbér-emelés mellett egy sor ágazati bérkiigazító intézkedés.

Bár az előző évinél kisebb mértékben, de 2023-ban is számos kormányzati intézkedés hatott a keresetek alakulására. Hatásában a legjelentősebb a minimálbér-megállapodás volt, amelynek értelmében

a minimálbér januárban 16 százalékkal, a garantált bérminimum 14 százalékkal nőtt, amit decemberben újabb 15 százalékos, illetve 10 százalékos emelés követett. Ennek eredményeként az év végére a minimálbér 266 800 forintnak, a garantált bérminimum 326 000 forintnak felelt meg. A decemberi emelés azonban – hangulatjavítási okból – lényegében csak a 2024. évi emelés előrehozatalát jelentette, így várhatóan a következő évre (2024-re) is a 2023. évihez hasonló, 40 százalék körüli lesz a minimálbérenek az átlag keresethez viszonyított aránya. A minimálbér alakulása közvetlenül mintegy 600 ezer alkalmazásban álló keresetét érinti, de mivel a munkáltatóknak a bértorlódás elkerülése vagy legalábbis hatásának mérséklése miatt hozzá kell nyúlni a minimálbérnél magasabb keresetűek díjazásához is, a közvetett hatás ennél jóval több dolgozót érint. A minimálbérrel azonos ütemben nőtt a közfoglalkoztatási bér, amely így januárban 116 000 decemberben 133 400 forintnak felelt meg, de még ez utóbbi emelt összeg is csak 23 százaléka volt a bruttó átlagkeresetnek. A közfoglalkoztatottak zsugorodó létszáma miatt a közfoglalkoztatottakkal együtt, illetve nélkülük számított bruttó átlagkereset összege, illetve növekedési üteme közötti különbség tovább csökkent (571 200 forint, 14,2 százalék, illetve 580 800 forint, 14,0 százalék).

A kormány és a Magyar Orvosi Kamara között – a járvány idején született – béremelési megállapodást utolsó lépéseként az orvosok fizetése további 11 százalékkal nőtt, ezzel egy kezdő orvos fizetése 687 ezer forintra emelkedett, míg egy 21–25 év gyakorlattal rendelkező orvos a bruttó havi bére 1,65 millió forintnak, a 40 éve pályán lévő orvosé pedig 2,38 millió forintnak felelt meg. Az egészségügyi szakdolgozók alapbére, egy – 2024 évben esedékes – újabb emelés ígérete mellett 2023 júliusától 18 százalékkal nőtt. A cél, hogy alapbérük legalább hosszú távon elérje az orvosi átlagos alapbér 37 százalékát, mérsékelve ezzel a bérfeszültség miatti szakdolgozói elvándorlást. Az alapbéremelés mintegy 84 ezer főt (ápolókat, védőnőket és az egészségügy nem gyógyító – gazdasági, műszaki, pénzügy-számviteli stb.) területein dolgozó-

¹³ 2022-től – 2019-ig visszamenően megadva – a KSH kereseti adatai az összes munkáltatót tartalmazzák, szemben a korábbi gyakorlattal, amikor a versenyszféra megfigyelése csak a legalább öt főt foglalkoztató szervezetekre terjedtek ki. A jelenlegi megfigyelési kör bruttó kereseti adata mintegy 3 százalékkal alacsonyabb a korábbi megfigyelési kör adatánál, mivel az öt fő alatti szervezetek esetében a kereset igen közel áll a mindenkori minimálbérhez, ami lefelé húzza az átlagot.

kat – érintett. Az új bértábla szerint az alapbér a leg-alacsonyabb fizetési osztályban – tehát a pályakezdő, végzettség nélküli egészségügyi dolgozók esetében – kerekítve bruttó 288,9 ezer forintnak, az érettségit igénylő munkakört betöltőké 352,5 ezer forintnak, a felsőfokú szakképesítéssel rendelkező kezdőké pedig 389,5 ezer forintnak felelt meg.

A fővárosi, vármegyei, járási kormányhivatalok kormánytisztviselői júliustól átlagosan 15 százalékos béremelést kaptak azzal, hogy a „bértömeg alapján megállapított forrás elosztására a szakmai képességek, a képzettség, a gyakorlat, valamint a teljesítmény figyelembevételével – jogszabályi keretek között – a kormányhivatalok és a járási hivatalok saját hatáskörben jogosultak”, tehát abból nem minden érintett részesült azonos mértékben. Az önkormányzati igazgatásban dolgozó 27 ezer köztisztviselő illetményalapja maradt 38 500 forint, amelyet az önkormányzatok anyagi lehetőségük függvényében kiegészíthetnek. Esetükben a kormány csak arra vállalt garanciát, hogy fedezetet biztosít az olyan települések számára, amelyek nem nettó költségvetési befizetők, az érintettek illetményének a minimálbér, illetve a garantált bérminimum összegéig történő kiegészítéséhez.

2023-ban a pedagógusok régóta követelt átfogó bérrendezésére nem volt meg a szükséges forrás, de néhány keresetjavító intézkedés azért megvalósulhatott. Így a szakmai bérpótlék 20 százalékról 30 százalékra nőtt, illetve mivel a pedagógusi alapilletmény minimumát a garantált bérminimum határozza meg, ennek változása januártól az illetménytábla alsóbb soraiban 14 százalékos általános emelést jelentett, novemberben pedig, visszamenőleges hatállyal, kifizették a pedagógus státustörvény bértáblájából következő keresetkülönböt. Januártól 10 százalékkal, majd májustól – visszamenőleges hatállyal – további 5 százalékkal emelkedett a szakképzésben oktatók bére is.

Alapvetően a bázishatásának köszönhető, hogy 2023-ban a versenyszféra és a költségvetés bér dina-

mikája eltérően alakult. Az előbbiben a bruttó keresetek – részben az inflációs nyomás, részben a pótlólagos munkaerő iránti igény hatására – az előző évit némileg meghaladóan 16,2 százalékkal nőttek, szemben a költségvetési szférát jellemző, a közfoglalkoztatottakat is figyelembe vevő 7,3 százalékkal.

3. táblázat: Főbb kereseti mutatók szektorok szerint, 2023

	Létszám		Bruttó átlagkereset		Bruttó mediánkereset	
	ezer fő	előző év=100	ezer forint	előző év=100	ezer forint	előző év=100
Vállalkozások	2302,8	101,0	582,7	116,2	446,4	117,5
Költségvetési intézmények	602,4	99,0	572,3	106,4	485,0	112,2
Nonprofit szervezetek	218,4	102,3	583,9	113,4	457,0	113,5
Nemzetgazdaság összesen	3123,6	100,7	580,7	114,0	454,4	115,0

Megjegyzés: Közfoglalkoztatottak nélküli adatok.

Forrás: KSH, NAV.

Bár közigazgatás, védelem kivételével¹⁴ minden nemzetgazdasági ágban nőtt a bruttó átlagkereset (4. táblázat), ennek mértéke változó volt. Az ipar minden területén, így a legtöbb munkavállalót foglalkoztató feldolgozóiparban is, átlag felett alakult a béremelkedés, bár a növekedés üteme az év második felében lelassult. Kiemelkedően nőttek a keresetek a foglalkoztatás szempontjából csekély súlyú bányászatban, a vízgazdálkodásban, illetve – a feldolgozóiparon belül – a járműgyártásban (4. táblázat).

Az üzleti szolgáltatások vegyesebb képet mutatnak: az ingatlanügyletekben jelentős volt a bérnövekedés, míg a kereskedelemben a forgalom visszaesése, a szállítás, raktározásban nemzetgazdasági ágban pedig a nagy állami vállalatok szerényebb mértékű béremelése, illetve jutalmazási gyakorlata miatt csak átlag körül nőttek a keresetek. A szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás esetében részben a minimálbér kétszeri emelésének volt köszönhető az átlagot meghaladó keresetnövekedés. A humán egészségügyi, szociális ellátás esetében a keresetek az átlagosnál kevésbé nőttek, lényegében csak olyan mértékben, amekkora az orvosi bérek emelésének harmadik üteméből következett. A pedagógusok visszamenőleges béremelése

¹⁴ Közfoglalkoztatottak nélkül számolva. A fegyverpénz bázishatását kiszűrve a megfelelő növekedési ütem 12,7 százaléknak felelne meg.

novemberben jelentősebben megemelte a rendszeres kereseteket az oktatásban, de az év egészét tekintve a keresetemelkedés üteme ebben a nemzetgazdasági ágban is csak 14,4 százalékos volt.

A keresetek differenciáltsága 2023-ban is jelentős maradt: a felső ötödbe tartozók bruttó átlagkeresete mintegy ötszöröse (1 millió 243 ezer forint) volt az alsó ötödbe tartozókéénak (244 ezer forint). A két szélső kvintilisbe tartozók keresete közötti különbség némileg csökkent az előző évihez képest, jellemzően

a minimálbérek kétszeri emelése, illetve a magasabb keresetűeket inkább jellemző nem rendszeres keresetek visszafogása miatt.

Míg 2021-ben az átlagbér és a mediánbér nagyjából azonos ütemben nőtt, 2022-ben pedig érdemi növekedési ütem különbség alakult ki az előbbi javára, azaz nemzetgazdasági szinten a kereseti egyenlőtlenség nőtt, 2023-ra éppen ennek fordítottja, a mediánbérnek az átlagbér növekedési ütemét meghaladó növekedése volt a jellemző.

4. táblázat: A teljes munkaidőben alkalmazásban állók bruttó keresetének alakulása nemzetgazdasági ágak szerint, 2021, 2022, 2023

Nemzetgazdasági ág	2021		2022		2023	
	Bruttó átlagkereset	Bruttó átlagkereset indexe	Bruttó átlagkereset	Bruttó átlagkereset indexe	Bruttó átlagkereset	Bruttó átlagkereset indexe
	forint/fő/hó	előző év azonos időszaka = 100%	forint/fő/hó	előző év azonos időszaka = 100	forint/fő/hó	előző év azonos időszaka = 100
Feldolgozóipar	453 457	108,2	523 338	115,4	613 369	117,2
Energiaipar	676 820	104,6	735 650	108,7	858 669	116,7
Víz- és hulladékgazdálkodás	392 895	108,2	445 553	113,4	527 156	118,3
Építőipar	327 395	108,4	379 852	116,0	443 425	116,7
Kereskedelem	385 192	107,7	445 776	115,7	510 644	114,6
Szállítás és raktározás	388 647	104,3	456 010	117,3	522 090	114,5
Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	261 633	106,7	314 513	120,2	367 194	116,8
Információ és kommunikáció	691 164	108,2	796 655	115,3	916 527	115,0
Pénzügyi szolgáltatás	734 200	106,5	830 036	113,1	965 534	116,3
Ingatlanügyletek	355 914	110,8	406 637	114,3	487 648	119,9
Tudományos és műszaki tevékenység	553 027	109,4	642 409	116,2	734 140	114,3
Adminisztratív szolgáltatás	350 874	107,7	408 211	116,3	477 895	117,1
Közigazgatás	493 214	105,6	624 526	126,6	626 233	100,3
Oktatás	398 903	110,2	459 930	115,3	526 453	114,5
Humán egészségügyi, szociális ellátás	363 829	121,8	454 949	125,0	516 316	113,5
Művészet és szabadidő	416 954	112,6	479 620	115,0	543 942	113,4
Egyéb szolgáltatás	312 648	106,5	328 715	105,1	433 265	115,3
Nemzetgazdaság összesen	425 915	108,9	499 980	117,4	571 182	114,2
Nemzetgazdaság összesen közfoglalkoztatottak nélkül	435 686	108,7	509 524	116,9	580 771	114,0
Ebből						
Közigazgatás	504 636	105,4	637 250	126,3	636 828	99,9
Oktatás	399 558	110,2	460 518	115,3	526 993	114,4
Humán egészségügyi, szociális ellátás	456 901	121,8	555 100	121,5	617 417	111,2

Forrás: KSH, NAV.

Mivel az szja és a járulék mértéke nem változott, a teljes munkaidősökre vonatkozó nettó átlagkereset a bruttóval azonos ütemben 14,2 százalékkal emelkedett, és így 379, 8 ezer forintnak felelt meg. A kedvezményekkel korrigált nettó átlagkereset növekedési üteme – a 25 év alattiak szja-kedvezménye, illetve az adókedvezménynek a 25–30 év közötti kisgyermekes anyákra történő kiterjesztése miatt – ennél 0,2 százalékponttal magasabb volt. A kedvezmények és mentességek figyelembevételével számított nettó átlagkereset 393, 7 ezer forintnak, míg a nettó média-kereset 312, 6 ezer forintnak felelt meg.

A nominális keresetek magas növekedési üteme ellenére a kiugró ütemű infláció miatt a bérből és fizetésből élők jelentős, 2,9 százalékos reálbércsökkenést szenvedtek el, amire utoljára 2012-ben volt példa. Az év utolsó harmadában az árnövekedés üteme lelassult, így a reálbércsökkenés is megállt.

A keresetek tekintetében 2023-ban Magyarország uniós rangsorbeli helyzete némileg javult, de így is meglehetősen kedvezőtlen maradt. Míg az Európai

Unióban 24 euró volt az alkalmazásban állók egy órára jutó átlagos bruttó munkajövedelme,¹⁵ Magyarország esetében a mutató értéke 11 eurónak, vagyis az uniós átlag 46 százaléka felelt meg. Ennél kevesebbet csak Bulgáriában, Romániában és Lettorszáiban kerestek az alkalmazásban állók. A bruttó nominális adatok összehasonlításánál azonban figyelembe kell venni, hogy az egyes tagországok jövedelemadó-rendszere eltérő, mint ahogy az árstruktúra függvényében a keresetek vásárlóereje is különböző. Annak ellenére, hogy a nemzeti valutában számítva az alkalmazásban állók munkajövedelme 14,3 százalékkal nőtt, a forint leértékelődése miatt euróban számolva ez jóval kisebb növekedésnek felelt meg. A forint árfolyamának kedvezőtlen alakulása emellett jelentős mértékben járult hozzá az uniós szinten is kiugrónak számító fogyasztói árindex növekedéshez. A versenyképesség alakulása szempontjából fontos kiemelni, hogy mind nemzeti valutában, mind euróban számolva a munkáltatók munkajövedelemmel kapcsolatos költségei az uniós tagországai közül Magyarországon nőttek a legjobban, forintban 17,3 százalékkal, euróban pedig a forint leértékelődése miatt 20,2 százalékkal. A kiugró növekedéshez a keresetek jelentős emelkedése mellett a ledolgozott munkaórák számában bekövetkezett kisebb csökkenés is hozzájárult.

¹⁵ Az SNA-, illetve ILO-fogalmak szerinti keresetnek a hazai statisztika munkajövedelem-fogalma felel meg, amely tartalmazza az olyan kereseten felüli elemeket, mint például a cafeteria-juttatás. 2023-ban a bruttó munkajövedelem 614,4 ezer forint volt, 14,3 százalékkal meghaladva így az előző évi 537,4 ezer forintot értékét.

KÖZELKÉP

BEFEKTETÉS AZ EMBERI TŐKÉBE MAGYARORSZÁGON

Szerkesztette

VARGA JÚLIA

1. Bevezetés
2. Az emberi tőke mérése
 - 2.1. Az emberi tőke mérésének módszerei
 - 2.2. A magyar népesség iskolázottságának változása, 2000–2023
 - 2.3. A munkaképes korú lakosság alapkész-
ségek
 - 2.4. A középiskolások készségeinek változá-
sa
 - 2.5. A kompetenciateszteken gyengén telje-
sítő iskolások és felnőttek alapkésztségei
Magyarországon, Olaszországban és Nor-
végiában (közel) húszéves távlatban
 - 2.6. Az iskolai végzettség kereseti hozama
Magyarországon, 2002–2022
 - 2.7. Az oktatás megtérülési rátái, 2011–2021
 - 2.8. Az emberi tőke hozzájárulása a növeke-
déshez Magyarországon
 - 2.9. A ki- és bevándorlás hatása a népesség
iskolázottság szerinti összetételére
3. Emberitőke-ráfordítások
 - 3.1. Állami oktatási és egészségügyi ráfordí-
tások nemzetközi összehasonlításban
 - 3.2. A háztartások egészségügyi és oktatási
kiadásai
 - 3.3. Társadalmi egyenlőtlenségek a gyermek-
nevelési célú családi idő- és pénzfelhasz-
nálásban Magyarországon
4. Emberi tőke és munkaerőpiaci sikeresség
 - 4.1. Kompetencia-tesztpontszámok és
a munkapiaci tapasztalat kereseti hoza-
ma – előzetes eredmények
 - 4.2. Az alapkésztségek hozama a munkaké-
pes korú lakosság körében
5. Egészség és emberi tőke
 - 5.1. A várható élettartam jövedelmi egyenlő-
tlenségei Magyarországon 1992–1993 és
2022–2023 között
 - 5.2. Betegségek és munkaerőpiaci helyzet ösz-
szefüggései Magyarországon adminisztrá-
tív adatok alapján
 - 5.3. Egészségmagatartás és egészségi állapot
európai összehasonlításban
6. Emberitőke-felhalmozás az oktatásban
 - 6.1. Kora gyermekkori fejlesztés és képességek
 - 6.2. A tankötelezettség változásának hatásai
 - 6.3. Az általános és szakképzés hatása a kész-
ségekre, a lemorzsolódásra és a végzett-
ség megszerzésére – a 2013-as szakkép-
zési reform hatása
 - 6.4. A felsőoktatási felvételi követelmények vál-
tozásának hatása a felsőfokú továbbtanulá-
si döntésekre Magyarországon, 2015–2024
7. Várakozások, időpreferenciák
 - 7.1. Fontosabb-e a jövő, ha van gyereked?
A gyerekes családok időpreferenciái
 - 7.2. Az információ szerepe a középfokú tovább-
tanulási döntésekben – randomizált infor-
mációs terepkísérletek tanulságai
 - 7.3. A siker kulcsa – kontrollhely, erőfeszítés és
elvárások a felsőoktatási ambíciók és ta-
nulmányok mögött
8. Munkahelyi, munka közbeni képzés
 - 8.1. Részvétel a felnőttképzésben
 - 8.2. A felnőttképzési kínálat intézményi háttere
 - 8.3. A menedzserek közötti informális tudás
átadásának a hatása az importpiaci dönté-
sekre

1. BEVEZETÉS

VARGA JÚLIA

Az idei Közelkép az emberi tőke magyarországi helyzetét járja körül. Az emberi tőke mára a bevett fogalomká vált. Tágabb értelemben az emberekben megtestesülő tudást, készségeket és egyéb személyes jellemzőket szokták emberi tőkének tekinteni, amelyek segítik őket, hogy produktívabbak legyenek. Az emberi tőke fogalma ugyanakkor azt a gondolatot is tartalmazza, hogy az emberi tőke állományát beruházások révén lehet növelni, maguk az emberek vagy más szereplők befektetéseket végeznek saját (vagy más emberek) termelőképességébe, amely befektetések a jövőben jövedelmet termelnek, és ez szembeállítható a fogyasztással, amely azonnali haszonnal jár.

Az emberi tőke számos csatornán keresztül halmozható fel: a családon belül (szülői nevelés révén), iskolai (formális és informális oktatás révén), a munkahelyeken (munkahelyi képzés és munkahelyi gyakorlat révén) és a mindennapi életben (informális tanulás révén). Az oktatás, képzés mellett az emberek egészségi állapota is az emberi tőke egyik kulcsfontosságú dimenziója. Ezeknek a szempontoknak jelentős részét érintik a Közelkép írásai.

A különböző dimenziók alapján – e Bevezetővel együtt – nyolc fejezetre tagoltuk a Közelképet.

Először, a 2. fejezetben az emberi tőke méréséhez kapcsolódó kérdéseket tárgyaljuk. A 2.1. alfejezet azt mutatja be, hogy milyen módszerek alakultak ki az emberitőke-befektetések és az emberitőke-állomány mérésére (Varga Júlia). A 2.2. alfejezet az emberitőke-állomány mérésére használt egyik közelítő (proxy) változó, a népesség iskolai végzettségének 2000 és 2024 közötti alakulását írja le (Varga Júlia). A 2.3., a 2.4. és 2.5. alfejezet az emberitőke-állomány egy másik, egyre inkább használt közelítő változóját, a népesség képesség- és kompetenciamérésének eredményeinek alakulását vizsgálja. A 2.3 alfejezet (Csillag

Márton–Munkácsy Balázs–Scharle Ágota) a felnőtt népesség készségeit, a 2.4 alfejezet (Horn Dániel) a középiskoláskorúak képesség- és kompetenciamérések elért eredményeit, a 2.5. alfejezet (Köllő János) pedig azt a kérdést elemzi, hogy az elmúlt 10–15 évben a készségteszteken gyengén teljesítő iskolások és felnőttek alapkészségei hogyan változtak két hagyományos piacgazdasággal (Olaszország és Norvégia) összevetve. A 2.6. és a 2.7. alfejezet az emberi tőke-befektetések jövedelmezőségének változásait vizsgálja. A 2.6 alfejezet (Varga Júlia) az iskolai végzettség kereseti hozamának 2002 és 2022 közötti változásait, a 2.7. alfejezet (Herskovits Dávid–Varga Júlia) az oktatás egyéni és pénzügyi megtérülési rátáinak alakulását nemzetközi összehasonlításban elemzi. A 2.8. alfejezet (Kónya István) pedig azt nézte meg, hogy az emberi tőke mennyiben járult hozzá a magyar gazdaság növekedéséhez. Egy ország emberitőke-állománya migráció révén is változhat: a különbözően képzett emberek be- és kivándorlása is meghatározza, hogy az emberitőke-állomány gyarapszik-e, vagy csökken. Ezt a kérdést vizsgálja a 2.9. alfejezet (Hárs Ágnes).

Az emberitőke-befektetések történhetnek magán- vagy állami forrásokból, piaci és nem piaci inputok révén. Ezeket elemzi a 3. fejezet. A 3.1. alfejezet (Semjén András) az állami oktatási és egészségügyi ráfordításokat, a 3.2. alfejezet (Molnár György) a háztartások oktatási és egészségügyi ráfordításait írja le. A 3.3. alfejezet (Kertesi Gábor–Hajdu Tamás–Kézdi Gábor) a családok gyereknevelési célú idő- és pénzfelhasználásában mutatkozó különbségeket elemzi.

A 4. fejezet azt vizsgálja, hogy a készségtesztek eredményeivel mért emberi tőke milyen összefüggésben van a munkaerőpiaci sikerességgel. A 4.1. alfejezet (Hermann Zoltán) a fiatalok kompetenciamérési eredményeinek és keresetének összefüggéseit vizsgál

ja, valamint hogy ez az összefüggés hogyan változik a gyakorlati idő növekedésével. A 4.2. alfejezet (*Csil-lag Márton–Munkácsy Balázs–Scharle Ágota*) a teljes munkaképes korú népességre vizsgálja három fő készségterület – szövegértés, számolás, valamint digitális problémamegoldó készség – teszteredményeinek hatását a munkaerőpiaci sikerességre.

Az 5. fejezet az egészség és az emberi tőke kapcsolattal foglalkozik. A várható élettartam és az egészségesen, munkaképesen eltöltött idő meghatározza, hogy mennyi ideje lesz valakinek begyűjteni emberitőke-befektetési hasznát, amitől függ az is, hogy jövedelmező lesz-e emberitőke-befektetése, ez pedig hathat magukra a befektetési döntésekre is. Az 5.1. alfejezetben (*Bíró Anikó–Hajdu Tamás–Kertesi Gábor*) a várható élettartam 1992–1993 és 2022–2023 között megfigyelhető jövedelmi egyenlőtlenségeit hasonlítja össze. Az 5.2. alfejezet (*Bárdits Anna–Elek Péter–Krekó Judit*) az egészségi állapot és a munkaerőpiaci helyzet összefüggéseit elemzi. Az 5.3. alfejezet (*Bíró Anikó*) a magyar munkaképeskorú népesség egészségmagatartási szokásait, azok egyenlőtlenségét és az egészségi állapottal való összefüggéseit európai összehasonlításban vizsgálja.

A 6. fejezet a formális oktatás egyes fokozatain keresztül elemzi az emberitőke-befektetés néhány elemét. A 6.1. alfejezet (*Lovász Anna–Szabó-Morvai Ágnes*) a kora gyermekkori fejlesztéssel foglalkozik, azt vizsgálja, hogy hogyan hat az óvodakezdési életkor a későbbi teszteredményekre. A 6.2. alfejezet (*Adamecz Anna*) két, egymást követő magyar oktatási reform tapasztalatait foglalja össze: a tankötelezettségi korhatár 1996. évi emelésének, majd a korhatár 2011. évi csökkentésének hatását a középfokú végzettség megszerzésének valószínűségére és a későbbi munkapiaci sikerességre. A 6.3. alfejezet (*Hermann Zoltán–Horn Dániel*) a középfokú oktatás egyik fontos reformjának, a 2013. évi szakképzési reformnak hatását elemzi a tanulók általános készségeire, a lemorzsolódás és a középfokú végzettség megszerzésének valószínűségére. A 6.4. fejezet (*Holb Éva–Vit Eszter*) pedig azt vizsgálja, hogy az elmúlt évtized há-

rom meghatározó reformja hogyan változtatta meg a felsőoktatási jelentkezéseket.

Az emberi tőkébe való befektetéseknél nagyobb a kockázat és a bizonytalanság, mint a fizikai tőke esetében, főként annak következményeként, hogy az emberi tőke nem választható el tulajdonosától. Emellett komoly információs problémák is felmerülnek, hogy a beruházási döntések meghozatalakor mennyire lehet előre látni az emberitőke-beruházás költségeit és hasznát. Az emberitőke-beruházásokat befolyásolják az egyének várakozásai, a rendelkezésükre álló információ. Emellett e befektetéseket is meghatározza, hogy az egyének, családok mekkora jövőbeli jövedelemért hajlandók jelenlegi jövedelmüket feláldozni, azaz hogy milyen az időpreferenciájuk. A 7. fejezet a várakozások és az időpreferenciák kérdéseivel foglalkozik. A 7.1. alfejezet (*Horn Dániel–Kiss-Hubert János*) egy reprezentatív magyarországi felmérés adatai segítségével vizsgálja, hogy különbözik-e a gyermekes családok időpreferenciája a gyermektelen családokétól. A 7.2. alfejezet (*Keller Tamás*) egy randomizált kísérlet eredményeit mutatja be, amely segítségével azt vizsgálták, hogy befolyásolja-e a diákok informálása azt, hogy milyen típusú középiskolába adják be jelentkezésüket. A 7.3. alfejezet (*Szabó-Morvai Ágnes–Kiss-Hubert János*) pedig azt elemzi, hogy milyen hatást gyakorol a diákok azon meggyőződése, hogy életük alakulását – felsőoktatási ambícióikat és felsőoktatási részvételüket – inkább saját cselekedeteik vagy külső tényezők befolyásolják-e.

Az emberitőke-felhalmozás a formális oktatás befejezése után is folytatódik, a teljes (aktív) életpálya alatt a felnőttképzés, munkahelyi képzés vagy informális tudásátadás segítségével. Ezt vizsgálja a 8. fejezet. A 8.1. alfejezet (*Scharle Ágota*) a magyarországi felnőttképzési részvételi arányokat, a résztvevők főbb jellemzőit mutatja be. A 8.2. alfejezet (*Farkas Éva–Scharle Ágota*) pedig a felnőttképzési kínálat intézményi hátterét írja le. Végül, a 8.3. alfejezet (*Bisztray Márta*) az informális tudásátadás munkatársak közötti hatását elemzi annak példáján, hogy hogyan hat a menedzserek közötti tudásátadás az importpiaci döntésekre.

Ahogy a gazdaságok egyre inkább tudásalapúvá válnak, az emberi tőke jelentősége mind az egyén versenyelőnye, mind az országok versenyképessége szempontjából egyre fontosabbá válik. A Közelképben olyan írásokat gyűjtöttünk össze, amelyek jól leírják a magyarországi emberitőke-befektetések legfontosabbnak tartott jellemzőit.

Az emberi tőkébe való befektetések számos más, nem gazdasági előnnyel is járnak, ilyenek például az emberi tőke személyes (nem piaci) előnyei, vagy a nagyobb társadalmi kohézió. Ezekkel ez az összeállítás nem foglalkozott, de a gazdasági előnyök mellett az emberitőke-beruházásoknak ezek az előnyei is fontosak, melyeket érdemes lehet vizsgálni Magyarországon is.

2. AZ EMBERI TŐKE MÉRÉSE

2.1. AZ EMBERI TŐKE MÉRÉSÉNEK MÓDSZEREI*

VARGA JÚLIA

Bevezetés

Ebben az alfejezetben röviden összefoglaljuk, hogy milyen módszereket alkalmaznak az emberitőke-állomány mérésére. Számos oka van annak, hogy mérni akarjuk az emberitőke-állomány vagy az emberitőke-befektetések nagyságát vagy az emberi tőkébe történő befektetések jövedelmezőségét. Annak megértéséhez, hogy a népesség készségeibe és képességeibe történő beruházások hogyan járulnak hozzá a gazdaság időbeli vagy országok szerinti különbségeihez, szükség van az emberitőke-állomány megfelelő mérésére. Téves következtetésekhez juthatunk egy ország termelési képességének alakulásával kapcsolatban akkor, ha nem foglalkozunk a tőkeállománynak a emberitőke-befektetések következményeként előálló hányadával. Az emberi tőke megértése és számszerűsítése egyre inkább szükségessé válik a döntéshozók számára is, hogy jobban megértsék, mi mozgatja a gazdasági növekedést (lásd a 2.8. fejezetet) és a munkaerőpiacok működését, hogy felmérjék egy ország fejlődési pályájának hosszú távú fenntarthatóságát, és hogy mérjék az oktatási ágazat teljesítményét és termelékenységét. Ahogy a gazdaságok egyre inkább tudásalapúvá válnak, az emberi tőke jelentősége is egyre fontosabbá válik az egyének és az országok versenyképessége, gazdasági sikere szempontjából.

Az alfejezet az emberi tőkeállomány mérésére használt módszereket tárgyalja részletesen, az oktatási befektetések jövedelmezőségét vizsgáló módszereket a 2.6. és a 2.7. alfejezet mutatja be.

Az emberitőke-állomány mérése

Az emberi tőke állományának mérésére három módszer alakult ki: 1) A költségalapú módszer, amely az emberi tőkébe való befektetéseket az emberi tőkére fordított beruházási ráfordítások alapján méri. 2) A jövedelemalapú módszer, amely az emberitőke-befektetések értékét annak hasznával méri oly módon, hogy azt az emberitőke-befektetés következtében a teljes életpálya alatt elérhető, diszkontált többletjövelemmel azonosítja. 3) Az indikátorokon alapuló módszerek, melyek az emberi tőke állományát egy vagy több kimeneti mutató alapján értékelik (lásd például *Boarini és szerzőtársai*, 2012, *Liu–Fraumeni*, 2020, *Abraham–Mallatt*, 2022)

Költségalapú módszer

A költségalapú módszer használatakor az emberitőke-állomány értéke az amortizált, múltbeli beruházások jelenértékével egyezik meg. Az emberitőke-állomány értékének kiszámításakor – elvileg – az emberi tőke előállítására fordított összes, közvetlen és közvetett költség jelenértékét számításba veszik, bárki is állja a költségeket, figyelembe véve a múltbeli beruházások értékcsökkenését. Tehát beszámítják az egyének, a háztartások, a munkáltatók és a kormányok által eszközölt emberitőke-beruházások költségeit, mind a közvetlen költségeket, mind a közvetett költségeket (például a tanulás miatt elmulasztott keresetet vagy a diák szülei által a gyermek oktatására fordított idő számított értékét). A számítások nemcsak a formális oktatás költségeit veszik figyelembe, hanem a munkáltató által biztosított képzések és tanfolyamok költségeit, az otthoni tanulásra és tanulásra fordított idő költségeit és az egyéb kiadások költségeit is, mint például tankönyvekre és egyéb képzési

* Az alfejezet a Központi Statisztikai Hivatal Munkaerőfelmérés adatállományai felhasználásával készült. Az ebben foglalt számítások és az azokból levont következtetések kizárólag a jelen cikk szerzőjének mint szerzőknek a szellemi termékei.

anyagokra fordított kiadásokét. Az emberitőke-elmélet egyik kidolgozója, Theodore Schultz volt az első, aki költségalapú becsléseket készített az emberitőke-állomány értékéről (*Schultz*, 1961, 1983), majd számos további tanulmányban használták ezt a módszert (*Kendrick*, 1976, *Eisner*, 1985, *Gu–Wong*, 2015).

A módszer hátránya, hogy nagyon részletes adatokra van szükség a különböző szereplők oktatási ráfordításairól, és alkalmazásához sokféle korlátozó feltételezést kell tenni. Az egyik legfontosabb és legnehezebben megoldható kérdés, hogy hogyan kell felosztani az oktatási vagy egyéb emberitőke-ráfordításokat a beruházási és fogyasztási célok között. Elméletileg az a beruházási hányad, amelyre a jövőbeli haszon reményében költenek, a fogyasztási hányad pedig az, amelyet az azonnali haszon (például az oktatásban való részvétel élvezete) irányít. A két cél elkülönítése csak önkényes lehet, miközben komoly hatással van az emberi tőke számított értékére. A költségalapú módszerrel kapott eredmények további gyengesége, hogy érzékeny arra, hogy a nominális kiadásokat mekkora diszkontráta felhasználásával számítják át jelenértékre, valamint a beruházások értékcsökkenési ütemére vonatkozó feltételezésekre is.

Legfontosabb előnye a költségalapú módszernek, hogy – a jövedelemalapú módszerhez hasonlóan – monetáris mérőszám, mely alkalmas lehet a nemzeti számlákba való integrálásra, és eredményei összevethetők a más tőketípusokra vonatkozó mérések eredményeivel. Továbbá a módszer lehetővé teszi a különböző ágazatok (közigazgatás, háztartások, vállalatok) kiadásainak és a nem piaci ráfordításoknak (például a tanulók, a szülők, a támogató személyzet által az oktatással kapcsolatos tevékenységekre fordított idő) relatív jelentőségének összehasonlítását az emberi tőke felhalmozásában.

Jövedelemalapú módszer

A jövedelemalapú számítások az emberi tőke állományának értékét annak az összes várható jövőbeli, az emberitőke-befektetésekhez (a gyakorlatban általában az iskolázottsághoz) kapcsolható többletjövedelem-áramlás diszkontált jelenértékének összegével

méri, amelyet a népesség tagjai várhatóan meg fognak keresni életpályájuk során. Vagyis a munkaképes korú népességhez tartozó egyének a diszkontált jövőbeli, iskolázottságukhoz kapcsolható jövedelemtöbbletének várható értékét kumulálva jutnak az emberitőke-állomány értékéhez. Az iskolarendszerű oktatás mellett a munkahelyi, munka közbeni képzés hatása implicit módon szerepel a jövedelemalapú számításokban, mivel a több tapasztalattal rendelkezők magasabb fizetést kapnak (lásd például *Weisbrod*, 1961, *Mulligan–Sala-i-Martin*, 1997, *Gu–Wong*, 2010).

A jövedelemalapú módszerrel kapcsolatban is felmerülnek kérdések. Egyrészt, hogy azt feltételezi, hogy munkát a határtermelékenységének megfelelően fizetik, ezért lehet a többletjövedelem az emberi tőke értékének alkalmas mérőszáma (mely ebben a gondolatmenetben az oktatás következtében megemelkedő termelékenységet mér). A gyakorlatban olyan tényezők, mint a piaci erő, a szakszervezetek, a diszkrimináció stb. mind befolyásolják a béreket, ami torzíthatja a mérési eredményeket. A számítások rendszerint az iskolázásnak tulajdonítják a különböző végzettségűek közötti teljes kereseti különbséget, holott lehet, hogy azok egy része a szelekciós vagy képességbeli különbségek torzító hatásából következik, ami további mérési hibához vezethet (lásd erről a 2.6. alfejezetet is). A módszer további hátránya, hogy – mivel a jelenlegi jövedelmek alapján kell megbecsülni a jövőbeli iskolai végzettségek szerinti kereseti különbségeket – a számított emberi tőke-állomány érzékeny a jövőbeli keresetnövekedésre vonatkozó feltételezésekre, valamint a jövőbeli kereset jelenértékének kiszámításához használt diszkontrátára.

Előnye a jövedelemalapú méréseknek, hogy a költségalapú módszerhez hasonlóan az emberitőke-állomány monetáris mérőszámát kapjuk meg, amely a nemzeti számlákba integrálható, és más tőketípusok mérésével összeegyeztethető. Továbbá az emberitőke-állományra vonatkozó becslésekben többféle hatást képes figyelembe venni: így a demográfiai – a népesség kor- és nemek összetételében bekövetkező – változások hatását, az oktatás mennyiségének kohorszok szerinti – a különböző iskolai végzettségűek

száma, beiskolázási arányaia az egyes kohorszokban, valamint munkaerőpiaci tényezők, foglalkoztatási valószínűségek – változásainak hatását is. Ezt a módszert is az emberitőke-elmélet formális kidolgozásával egy időben dolgozták ki, és azóta számtalan munka készült ezzel a módszerrel az emberitőke-befektetések vagy az emberitőke-állomány nagyságának meghatározására (például *Weisbrod*, 1961, *Christian*, 2017, *Fraumeni–Christian*, 2019).

Indikátorokon alapuló mérések

Az indikátorokon alapuló módszerek az emberi tőke értékét kimeneti mutatók alapján értékelik. Számos mérőszámot használtak az emberi tőke közelítő változójaként. Így például korábban gyakran használták az emberitőke-állomány mércéjeként az írni-olvasni tudó felnőttek arányát, a beiskolázási arányokat vagy a befejezett iskolai évek átlagos számát. Ezeknek a változóknak a legismertebb nemzetközi adatbázisa a Barro–Lee-féle adatkészlet (*Barro–Lee*, 2013).¹ A szerzők 1993 óta rendszeresen frissítik adataikat, az adatkészlet jelenleg 146 országra tartalmaz hosszú idősorokat 1970–2021-ig a népesség iskolázottsági kategóriák szerinti megoszlásáról és a befejezett iskolaévek átlagos számáról. Ezek a mérőszámok azonban elég tökéletlen módon közelítették az emberitőke-állományt, egyrészt mert az emberitőke-felhalmozásnak csak egyetlen aspektusát, az iskolarendszerű oktatás szerepét vizsgálták, másrészt, mert csak az oktatási befektetések mennyiségét mérték, a minőségét nem (lásd erről például *Hanushek–Kimko*, 2000, *Angrist és szerzőtársai*, 2021). A nemzetközi tanulói és felnőtt kompetenciamérések például az OECD PISA² és a PIAAC³ adatfelvételeinek megjelenésével létrejöttek olyan nemzetközi adatbázisok, amelyek lehetővé teszik az oktatás minőségének a mérését is. Az újabb indikátorokon alapuló mérések már az oktatás mennyiségét és minőségét is számításba veszik.

Az elmúlt évtizedben több nemzetközi szervezet is összetett indexeket dolgozott ki az emberitőke-állomány mérésére, amelyek nemcsak a formális képzettséget veszi figyelembe, hanem az emberitőke-befektetések más elemeit is megpróbálják számításba venni. A két legismertebb kompozit index, amelyet az emberi tőke mérésére használnak a Világbank emberitőke-indexe (*Human Capital Index, HCI*) és a Világgazdasági Fórum úgynevezett globális emberitőke-indexe (*Global Human Capital Index, GHCI*). Mindkét index a formális oktatást olyan részindex segítségével méri, amely a tanulás várható éveit kiigazítja az oktatás minőségére, eredményességére vonatkozó információkkal. Ez a tanulással kiigazított várható iskolázási évek száma (a *Learning Adjusted Years of Schooling, LAYS*) mutató, melyet *Filmer és szerzőtársai* (2020) 2018-ban dolgozott ki, és többféle tanulói teljesítmény-mérés súlyozott átlagát veszi figyelembe az oktatás minőségének jellemzésére. Ezzel igazítja ki a várható iskolázási évek számát annak érdekében, hogy számításba vegyék a hasonló időtartamú iskoláztatás eltérő emberitőke-felhalmozáshoz vezető tanulási eredményekben megmutatkozó különbségeket.

A Világbank emberitőke-indexét rendszeresen frissítik, és hosszabb időszakra, 2010-től rendelkezésre állnak már az összehasonlítható adatok. A HCI legfrissebb változata 174 országra nyújt információt a HCI indexről és részindexeiről (*World Bank*, 2021). Az index azt az emberi tőkét méri, amelyet egy megszületett gyermek 18 éves korára várhatóan fel fog halmozni, figyelembe véve az egészségi állapotot és az oktatás várható hatását. A HCI tehát arra vonatkozóan ad becsléseket, hogy hogyan fog változni az országok emberitőke-állománya, a munkavállalók következő generációjának termelékenységé, ha a jelenleg megfigyelhető halandósági, beiskolázási, egészségi változók, valamint a most megfigyelhető oktatási minőség változatlan marad.

A HCI három komponensből tevődik össze. Az első, a túlélést méri születéstől az iskoláskorig, az 5 éven aluli halálozási arányával. A második az oktatás mennyiségére és minőségére vonatkozó információkat

¹ Lásd The World Bank [Educational Statistics](#) és [Barro–Lee Dataset](#).

² PISA: [Programme for International Student Assessment](#).

³ PIAAC: [Programme for the International Assessment of Adult Competencies Survey of Adult Skills](#).

kombinálva, a várható tanulással korrigált iskolai évek számával méri a formális oktatás hatását. A várható iskolai évek számával az oktatásnak azt a mennyiségét veszik számításba, amelyet egy gyermek 18 éves koráig várhatóan el tud érni, figyelembe véve a beiskolázási arányok uralkodó mintázatát az egyes évfolyamokon az adott országban. Ezt korrigálják több nemzetközi tanulói teljesítmény-mérés harmonizált eredményeivel (TIMMS, PISA, PIRLS),⁴ így kapják meg a tanulással korrigált iskolai évek számát. Végül, a harmadik komponens az egészséget méri két indikátor segítségével, a 15–60 éves korig való túlélés valószínűségével és azoknak az öt éveseknek az arányával, akiknek nincs fejlődési lemaradása, akik nem maradnak el két standard szórás-egységgel vagy annál nagyobb mértékben a koruknak

⁴ A TIMMS (*Trends in International Mathematics and Science Study*) az IEA (*International Association for the Evaluation of Educational Assessment*) négyévenként megismételt adatfelvétele, amely a 4. és 8. évfolyamos tanulók matematikai és természettudományi képességeit méri fel.

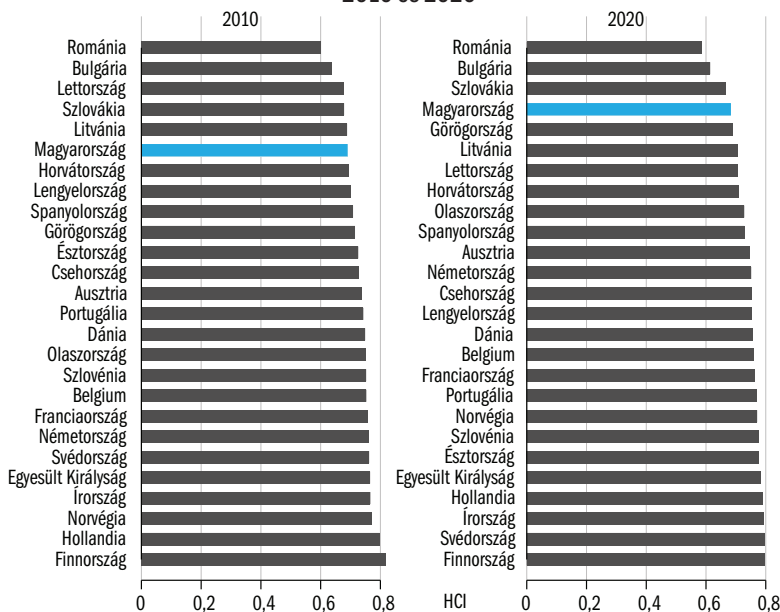
A PIRLS (*Progress in International Reading Literacy Study*) az IEA adatfelvétele, amely ötévente méri fel a 4. évfolyamos tanulók szövegértési képességeit.

megfelelő normál testmagasságtól. Az összetett HCI 0-tól 1-ig terjed, és értéke azt mutatja, hogy a következő generációhoz tartozók emberi tőkéje mekkora hányada lesz annak, mintha tökéletes egészségesek lettek volna és a legjobb oktatást kapták volna.

A 2.1.1. ábra a HCI értékét mutatja 2010-ben és 2020-ban Magyarországon és az európai országokban. Az európai országokkal összehasonlítva, a magyar HCI az országok sorrendjében 2010-ben is az alsó negyedben volt, 2020-ig pedig két korábban nálunk kisebb HCI-vel rendelkező ország is lehagyott minket, és már csak három olyan európai ország maradt, melyek HCI értéke Magyarországnál is kisebb volt.

A 2.1.1. táblázat a magyarországi HCI egyes részindexeinek értékeit hasonlítja össze 2010-ben és 2020-ban. A részindexek többsége nem változott a megfigyelt tíz évben, vagy kisebb volt 2010-ben, mint 2020-ban. Az egyetlen kivétel a harmonizált teszt-eredmények, amelyek 17 pontot romlottak 2010 és 2020 között. Ez arra hívja fel a figyelmet, hogy ebben az időszakban a HCI romlása az oktatás minőségi romlásának tudható be.

2.1.1. ábra: A Világbank emberitőke-indexének értéke az európai országokban, 2010 és 2020

Forrás: World Bank DataBank Human Capital Index.

A Világgazdasági Fórum globális humántőke-indexe (GHCI), amelyet legutóbb 2017-ben tettek közzé 130 országra vonatkozóan, jóval több részindexet tartalmaz, melyek nem csak azt próbálják megragadni, hogy hogyan fog változni a következő generáció humán tőkéje, hanem a teljes munkaképeskorúak humán tőkéjének nagyságát is méri (WEF, 2017).

Az emberi tőkeállomány indikátorokon alapuló mérésének egyik problémája, hogy elkerülhetetlenül önkényesen rendelnek súlyokat a különböző részindexekhez. További hátránya, hogy eredményei nem integrálhatók a nemzeti számlák rendsze-

rébe és az emberi tőke ezzel a módszerrel mért nagysága, vagy állománya nem hasonlítható össze az egyéb tőketípusokéval.

2.1.1. táblázat: A HCI index magyar részindexei, 2010, 2020

	2010	2020
1. összetevő: túlélés		
1.1. Túlélési valószínűség 5 éves korig	0,994	0,996
2. összetevő: iskolázás		
2.1. Várható iskolázási évek száma	13,0	13,0
2.2. Harmonizált teszteredmények	512	495
3. összetevő: egészség		
3.1. Túlélési arány 15–60 éves korig	0,847	0,880
3.2. A fejlődésben nem lemaradt 5 évesek aránya	–	–
Emberitőke-index (HCI)	0,69	0,68

Forrás: *World Bank DataBank Human Capital Index*.

Összegzés

Az emberi tőke mérésére kialakult mindhárom módszer rendelkezik előnyökkel és hátrányokkal. A mód-

szerek ki is egészíthetik egymást, a céltól függően érdemes lehet eltérő módszereket alkalmazni, akár külön-külön, akár együtt az emberitőke-állomány mérésére. Az indikátoralapú módszer az elmúlt évtizedben egyre nagyobb szerepet játszik az emberitőke-állomány mérésében, mivel az indikátorok egyszerűen, közvetlenül értelmezhetők, és az indikátorokat rendszerint már meglévő adatbázisokra támaszkodva alakítják ki, ezért kevesebb adatgyűjtést és számítást igényelnek, mint az emberitőke-állomány meghatározására használt monetáris módszerek, a költség- és jövedelemalapú módszer. Tekintettel arra, hogy a nemzeti számlák rendszere milyen szerepet tölt be a hivatalos statisztikában és a költségvetési döntéshozatalban, a monetáris megközelítéseken alapuló számításokat érdemes lenne, nagy adat- és számítási igénye ellenére, rendszeresen megismételni az indikátorokon alapuló módszerek mellett.

Hivatkozások

- ABRAHAM, K. G.–MALLATT, J. (2022): Measuring human capital. *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 36. No. 3. 103–130. o.
- ANGRIST, N.–DJANKOV, S.–GOLDBERG, P. K.–PATRINOS, H. (2021): [Measuring human capital using global learning data](#). *Nature*, Vol. 592. No. 7854. 403–408. o.
- BARRO, R. J.–LEE, J. W. (2013): [A new data set of educational attainment in the world, 1950–2010](#). *Journal of Development Economics*, Vol. 104. 184–198. o.
- BOARINI, R.–MIRA D'ERCOLE, M.–LIU, G. (2012): [Approaches to Measuring the Stock of Human Capital](#). A Review of Country Practices. OECD Statistics Working Papers, No. 2012/04. OECD Publishing, Párizs.
- CHRISTIAN, M. S. (2017): Net Investment and Stocks of Human Capital in the United States, 1975–2013. *International Productivity Monitor*, Vol. 33. 128–149. o.
- EISNER, R. (1985): The Total Incomes System of Accounts. *Survey of Current Business*, Vol. 65. No. 1. 24–48. o.
- FILMER, D.–ANGRIST, N.–SABARWAL, S. (2020): [Learning-adjusted years of schooling \(LAYS\): Defining a new macro measure of education](#). *Economics of Education Review*, Vol. 77. 101971.
- FRAUMENI, B. M.–CHRISTIAN, M. S. (2019): [Accumulation of Human Capital in the United States, 1975–2012](#). An Analysis by Gender. NBER Working Paper, No. 25864.

- GU, W.–WONG, A. (2015): [Productivity and Economic Output of the Education Sector](#). *Journal of Productivity Analysis*, Vol. 43. No. 2. 165–182. o.
- HANUSHEK, E. A.–KIMKO, D. (2000): [Schooling, Labor-force Quality, and the Growth of Nations](#). *American Economic Review*, Vol. 90. No. 5. 1184–1208. o.
- KENDRICK, J. W. (1976): The Formation and Stocks of Total Capital. National Bureau of Economic Research, New York.
- LIU, G.–FRAUMENI, B. (2020): [A Brief Introduction to Human Capital Measures](#). NBER Working Paper, No. 27561.
- MULLIGAN, C.–SALA-I-MARTIN, X. (1997): [A labor income-based measure of the value of human capital. An application to the states of the United States](#). *Japan and the World Economy*, Vol. 9. No. 2. 159–191. o.
- SCHULTZ, T. (1961): Investment in human capital. *The American Economic Review*, Vol. 51. No. 1. 1–17. o.
- SCHULTZ, T. (1983): Beruházás az emberi tőkébe. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.
- WEISBROD, B. A. (1961): [The valuation of human capital](#). *Journal of Political Economy*, Vol. 69. No. 5. 425–436. o.
- WORLD BANK (2021): [The human capital index 2020 update](#). *Human capital in the time of COVID-19*. The World Bank.
- WEF (2017): [The Global Human Capital Report, 2017](#). Preparing people for the future of work. World Economic Forum.

2.2. A MAGYAR NÉPESSÉG ISKOLÁZOTTSÁGÁNAK VÁLTOZÁSA, 2000–2023

VARGA JÚLIA

Bevezetés

A népesség befejezett iskolai éveinek számát és a különböző iskolai végzettségi csoportokhoz tartozó népesség arányát az emberi tőke közelítő változóinak tekintik, amelyeket vagy önmagukban, vagy újabban az iskolázás minőségét jelző változókkal kiigazítva használnak a népesség emberitőke-állományának leírására (lásd például a 2.1. alfejezetet, valamint *Woessmann*, 2000). Ebben az alfejezetben bemutatjuk, hogy hosszú idősorban, 1990 és 2022 között, hogyan változott a népesség átlagos befejezett iskolaéveinek száma, valamint hogy 2000 és 2024 között hogyan alakult az egyes végzettségi kategóriákhoz tartozók aránya Magyarországon.

A népesség átlagos iskolai éveinek száma csak nagyon lassan változik, mivel a beiskolázási arányok vagy a végzettek arányának változása, mindig csak a fiatal korcsoportokat érinti, az idősebbek végzettsége már nagy valószínűséggel változatlan marad. Mivel az iskolás vagy felsőoktatás korú kohorszok száma jóval kisebb, mint a már nem tanuló évfázatoké, az átlagos iskolázottság változása csak lassú lehet, különösen akkor, ha a fiatalabb kohorszok kevésbé számosak, mint az idősebbek. A népesség jövőbeli átlagos iskolázottsága attól függően változik majd, hogy hogyan változik a fiatalok végzettsége. Ezért a teljes munkaképes korú népesség mellett két fiatal korcsoport – a 20–24 évesek és a 25–34 évesek – iskolázottságának változását külön is bemutatjuk.

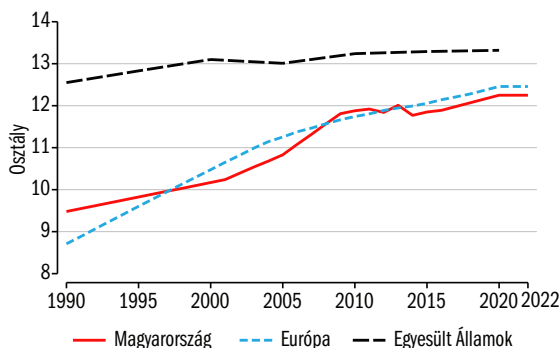
¹ Az európai átlag a következő országok átlagos befejezett osztályainak súlyozatlan átlaga: Ausztria, Belgium, Bulgária, Ciprus, Cseh Köztársaság, Dánia, Egyesült Királyság, Észtország, Finnország, Franciaország, Görögország, Hollandia, Horvátország, Írország, Izland, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Luxemburg, Magyarország, Németország, Norvégia, Olaszország, Portugália, Románia, Spanyolország, Svédország, Szlovákia, Szlovénia.

² A magyar és európai adatokat 2022-ig, az Egyesült Államokra vonatkozót 2020-ig tudjuk követni.

A befejezett iskolai évek számának változása

A 2.2.1. ábra hosszú időszakra mutatja be, hogy mekkora volt a 15–64 éves korú népesség átlagos befejezett osztályainak száma Magyarországon, az európai országok átlagában¹ és az Egyesült Államokban.² Az Egyesült Államokban 1990 és 2020 között mindvégig több osztályt végeztek átlagosan a munkaképes korú népességhez tartozók, mint Európában vagy Magyarországon.

2.2.1. ábra: A 15–64 éves népesség átlagos befejezett osztályainak száma Magyarországon, az európai országok átlagában és az Egyesült Államokban, 1990–2022

Forrás: *Global Data Lab* és *World Bank*.

Az időszak elején, 1990-ben átlagosan 12,55 osztályt, míg Magyarországon 9,48, az európai országok átlagában pedig 8,71 osztályt végzett a munkaképes korú népesség. Ez nagyon nagy különbség, amit magyarázhat, hogy az Egyesült Államokban már 1910 és 1940 között végbement a középfokú oktatás (*Goldin–Katz*, 2009), majd az 1960-as 1970-es években a felsőoktatás expanziója (*Freeman*, 2006), ezért ott az idősebb kohorszokhoz tartozók is több osztályt végeztek, ami megemelte az átlagot. Európában a középfokú oktatás expanziója csak az 1950-es években kezdődött, a felsőok-

tatási pedig 1980 és 2000 között ment végbe, így ott az idősebb korcsoportok iskolázottsága csak később kezdett javulni. Magyarországon pedig az 1990-es évek végén a 2000-es évek elején zajlott a felsőoktatási expanzió, amelyet aztán 2012 után a kormányzat igyekezett visszafogni (lásd a 6.4. alfejezetet). Az európai és magyar oktatási expanzió, mely az amerikaihoz képest megkésve következett be, csökkenthette a az átlagos befejezett osztályszámban mutatkozó különbséget az Egyesült Államok és Európa között, 2020-ban az átlagos befejezett osztályszám 13,32 volt az Egyesült Államokban, európai 12,46 az európai országok átlagában, Magyarországon pedig 12,25 osztály.

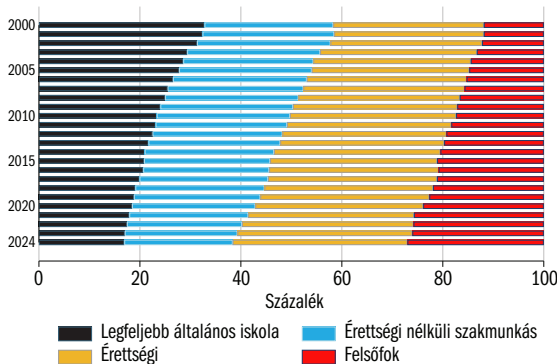
1990-ben még a 15–64 évesek átlagosan több osztályt végeztek Magyarországon, mint az európai országokban a megfelelő korú népesség, majd a különbség 1998-ra megfordult, mivel az európai országokban gyorsabban nőtt a befejezett osztályok száma, mint Magyarországon. 2002-től kezdve a magyarországi átlagos befejezett osztályszám nőtt gyorsabban, ami valószínűleg a megkéssett, felsőoktatási expanzió következménye volt elsősorban, s az 1990-es évek második felében és a 2000-es évek első éveiben zajlott, de kismértékben hozzájárulhatott az érettségit nem adó szakképzés tanulmányi idejének 1996-ban bevezetett, 2011-ig érvényben lévő, egyéves meghosszabbítása is (lásd a 6.2. alfejezetet). Így 2010-re a magyar átlag ismét beérte az európai országok átlagát. 2010 után a magyar befejezett osztályszám nemigen változott, miközben az európai átlag lassan tovább nőtt. Ebben az időszakban csökkentették vissza az érettségit adó szakképzés tanulmányi idejét, és a felsőoktatásban csökkentették az állami finanszírozású férőhelyek számát (lásd a 6.4. alfejezetet), ami ronthatta a befejezett osztályok számának alakulását. 2015 óta magyar átlagos befejezett osztályszám már ismét valamivel kisebb az európai átlagnál is.

A népesség megoszlása legmagasabb iskolai végzettség szerint

A 2.2.2. *ábra* a munkaképes korú népesség megoszlásának változását mutatja négy iskolai végzettségi

kategória szerint: a legfeljebb általános iskolai végzettségűek, az érettségi nélküli szakmunkás végzettségűek, az érettségi végzettségűek és a felsőfokú végzettségűek csoportjában, 2000 és 2024 között.

2.2.2. *ábra*: A 16–65 éves népesség megoszlása legmagasabb végzettségi szint szerint Magyarországon, 2000–2024

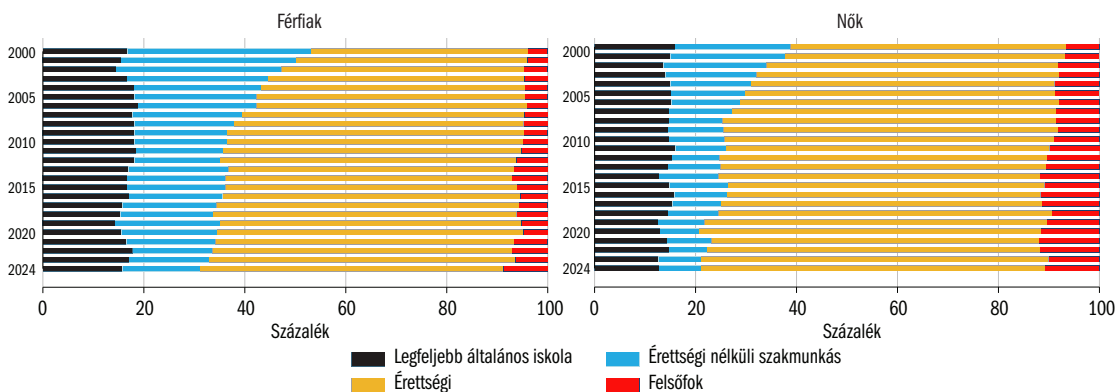
Forrás: A KSH munkaerő-felvételek negyedéves adatainak felhasználásával saját számítások.

A teljes munkaképes korú népességnek javult az iskolázottsági összetétele 2000 és 2024 között. Az egyes végzettségi kategóriák aránya a következőképpen változott: a legfeljebb általános iskolát végzetek aránya 33 százalékról 17 százalékra csökkent. Csökkent az érettségi nélküli szakmunkás végzettségűek aránya is: 26 százalékról 22 százalékra. Nőtt az érettségizettek aránya: 30 százalékra 35 százalékra. A felsőfokú végzettségűek aránya pedig 12 százalékról 27 százalékra emelkedett.

A 2.2.3. *ábra* a 20–24 évesek, a 2.2.4. *ábra* pedig a 30–34 évesek legmagasabb végzettség szerinti összetételének változásait mutatja be nemek szerint 2000 és 2024 között. A fiatal korcsoportok végzettségi összetételének változása mutathatja meg, hogy hosszabb távon hogyan változhat majd az ország iskolázottsági összetétele, ha az oktatáspolitikai változatlan marad.

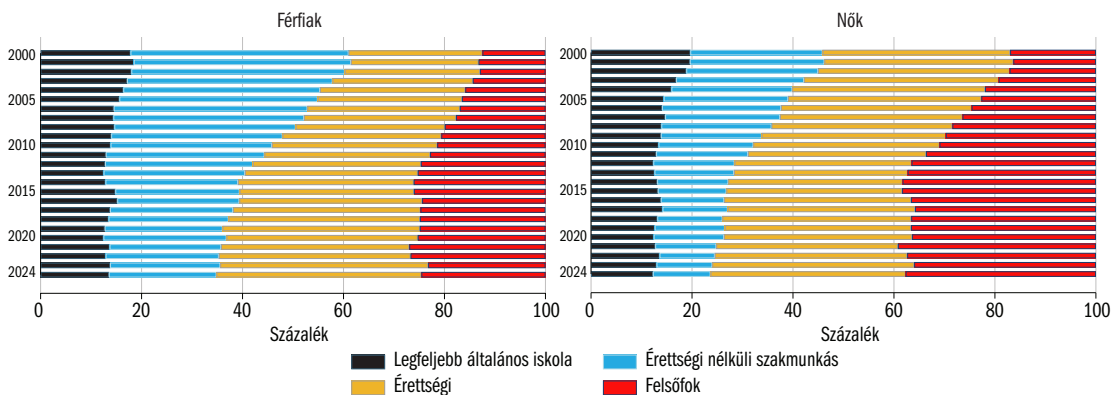
A 20–24 évesek és a 30–34 évesek között is a nők iskolázottabbak, mint a férfiak. 2000-ben a 20–24 éves nők között a legalább érettségi vagy felsőfokú végzettségűek aránya valamivel meghaladta a 60 szá-

2.2.3. ábra: A 20–24 éves népesség megoszlása legmagasabb végzettségi szint és nemek szerint Magyarországon, 2000–2024

Forrás: A KSH munkaerő-felvételek negyedéves adatainak felhasználásával saját számítások.

2.2.4. ábra: A 25–34 éves népesség megoszlása legmagasabb végzettségi szint és nemek szerint Magyarországon, 2000–2024

Forrás: A KSH munkaerő-felvételek negyedéves adatainak felhasználásával saját számítások.

zalékokat, 2024-ben pedig már 80 százalék közelében volt az arány. A férfiak 53 százalékának volt legalább érettségi vagy felsőfokú végzettsége 2020-ban, az arány 2024-re 69 százalékra nőtt, vagyis 11 százalékponttal maradt el ekkor a nők között mért aránytól. A 20–24 éves férfiak között 14 és 19 százalék között hullámzott a legfeljebb általános iskolai végzettségük aránya 2000 és 2024 között. Az érettségi nélküli szaképzettséggel rendelkezők aránya pedig először 2000 és 2012 között 36 százalékról 17 százalékra csökkent, majd nőni kezdett 2019-ig. 2024-ben 15 százalék volt. A 20–24 évesek nők között legfeljebb általános isko-

lai végzettségük aránya csökkenő trend szerint 13 és 16 százalék között hullámzott, az érettségi nélküli szakmunkás-végzettségük aránya 2000 és 2009 között gyorsabb, majd lassabb ütemben folyamatosan csökkent, 2024-ben 8 százalék volt.

A 25–34 évesek között is iskolázottabbak a nők, mint a férfiak. 2024-ben a 25–34 éves férfiak 25 százalékának volt csak felsőfokú végzettsége, és 41 százalékuknak érettségi végzettsége. A 25–34 éves nők 38 százaléka volt diplomás, és 39 százalékuk érettségi-zett végzettségű. 2015 után mind 25–34 éves férfiak, mind a nők között csökkenni kezdett a felsőfokú vég-

zettségük aránya, 2020 és 2021 kivételével. A csökkenés valószínűleg a felsőoktatási felvételi keretszámok visszafogásának volt az eredménye (lásd a 6.4. alfejezetet). A 2020-ban és 2021-ben megfigyelt növekedésben pedig valószínűleg komoly szerepet játszott, hogy ebben a két évben adták ki a nyelvvizsga-amnesztia következtében azokat a diplomákat, amelyeket korábban, nyelvvizsga hiányában, nem lehetett kiadni,³ ami 2020-ban nagyjából 110 ezer, 2021-ben 25 ezer új diplomát eredményezett.

Összefoglalás

A teljes magyar munkaképes korú népesség iskolázottsága, a befejezett osztályok átlagos száma és a magasabb iskolai végzettséghez tartozók aránya is folyamatosan nőtt 2000 és 2024 között, ami kedvező tendenciának tekinthető. A fiatal korcsoportokban azonban olyan tendenciák is látszanak, amelyek hosszabb távon az ország emberitőke-állományának romlását vetíthetik előre. Ilyen volt a 20–24 évesek között

a legfeljebb általános iskolát végzettek – különösen a férfiak esetében nagy és az utolsó években gyakran növekvő – aránya. Az arány a férfiak esetében másfél-kétszerese annak a kevesebb mint 10 százaléknak, amit az EU célként kitűzött. Hasonlóan kedvezőtlen tendencia, hogy míg az EU27 országok átlagában, a teljes időszakban nagyjából egyenletesen nőtt a felsőfokú végzettségű fiatalok aránya a 25–34 évesek között, és a férfiak esetében megközelítette a 40 százalékos uniós célkitűzést, a nők esetében pedig elhagyta azt, Magyarországon mindkét nem esetében először csökkenést, majd stagnálást, végül, a 2021-ben megfigyelt átmeneti növekedést követően ismét csökkenést látunk (Varga, 2025). Az időszak végére már csak egyetlen olyan európai uniós ország volt, ahol kisebb volt a fiatal diplomások aránya, mint Magyarországon. Ez, ha nem történnek változások, azzal a következménnyel járhat hosszú távon, hogy romlik a többi európai országhoz képest az emberitőke-állomány Magyarországon.

Hivatkozások

- FREEMAN, R. B. (1986): [Demand for education](#). Megjelent: *Ashenfelter, O. C.–Layard, R.* (szerk.): *Handbook of Labor Economics*. Elsevier, Vol. 1. 6. fejezet. 357–386. o.
- GOLDIN, C.–KATZ, L. (2009): *Why the United States Led in Education. Lessons from Secondary School Expansion, 1910 to 1940*. Megjelent: *Eltis, D.–Lewis, F. D.–Sokoloff, K. L.* (szerk.): *Human Capital and Institutions. A Long-Run View*. Cambridge University Press.

VARGA JÚLIA (2025): *A fiatalok iskolai végzettségének változása Magyarországon és Európai Unióban*. Megjelent: *Gábor András–Medgyesi Márton–Tóth István György* (szerk.): *Társadalmi riport, 2024*. Társi, Budapest.

WOESSMANN, L. (2000): [Specifying Human Capital](#). A Review, Some Extensions, and Development Effects Kiel Working Paper, No. 1007.

³ Lásd a [jogsabályi hely](#).

2.3. A MUNKAKÉPES KORÚ LAKOSSÁG ALAPKÉSZSÉGEI*

CSILLAG MÁRTON, MUNKÁCSY BALÁZS & SCHARLE ÁGOTA

Az OECD felnőttek képesség- és kompetenciamérésének programja (*Programme for the International Assessment of Adult Competencies, PIAAC*) keretében készült adatfelvételek a felnőtt, 16–65 éves népesség készségeiről gyűjtenek adatokat. Az adatfelvételek három készségterületen vizsgálják a kérdezettek jártasságát: szövegértés, számolási készség és problémamegoldó készség információtechnológiai környezetben (a továbbiakban röviden problémamegoldó készség). A PIAAC adatfelvételt először 2017–2018 telén végezték el Magyarországon.¹ Ez több szempontból is kulcsfontosságú lépés a munkaerőpiaci elemzések szempontjából, hiszen ezáltal először lehet Magyarországon nemzetközileg összehasonlítható módszertan alapján képet alkotni az aktív korú népesség (alap)készségeiről. A magyar adatfelvétel több, lényegi kiegészítést is tartalmazott, többek között rákérdezett a válaszadók nemzetiségére és nyelvtudására, valamint kiegészítő felvétel történt a regisztrált álláskeresőkről.² Ebben az alfejezetben bemutatjuk a felvétel alapvető eredményeit, kiemelve azokat, amelyek munkaerőpiaci szempontból lényegeseek, és röviden kitérünk arra is, milyen különbségek vannak a készségekben legmagasabb iskolai végzettség szerint.

PIAAC adatfelvétel a szövegértési készséget úgy definiálja, mint az egyén képességét írott szövegek megértésére, értékelésére, használatára és a szövegek közötti kapcsolatok felfogására. A számolási készség a PIAAC definíciója szerint az egyén képessége arra, hogy hozzá tudjon jutni matematikai információkhoz és elgondolásokhoz, használni, értelmezni és kommunikálni tudja azokat. A problémamegoldási készség pedig a PIAAC értelmezésében azt jelenti, hogy az egyén használni tudja a digitális technológiát, digitális kommunikációs eszközöket és hálózatokat információ megszerzésére és értékelésére, valamint másokkal való kommunikációra és gyakorlati feladatok elvégzésére. Az egyes készségterületeken elért teljesítményt egy 0-tól 500 készségpontig terjedő skálán határozták meg. Mindhárom képességterületen az eredményeket képességszintekre sorolták be az elért összpontszámok és a feladatok nehézségének meghatározott intervallumainak megfelelően. A szövegértési és számolási készség esetében hat, a problémamegoldó készség esetén négy szintet különböztettek meg; ugyanakkor itt a szövegértési és számolási készség esetében a 4. és 5. szintet összevontan kezeljük, mivel a legmagasabb szintet a minta elhanyagolhatóan kis hányada érte el. A problémamegoldási kompetenciát eltérő keretben elemeztük, mert a résztvevők számottevő része vagy a) egyáltalán nem tudott digitális környezetben dolgozni, vagy b) a felvétel idején a papíralapú kitöltést választotta. Ezért ezt a két csoportot külön-külön kezeljük, valamint a képességszinteket is összevonjuk két csoportra: c) akiknek alacsony szintű a problémamegoldási kompetenciája d) a közepes/magas szintű problémamegoldó készséggel rendelkezők (legalább 291 pontot értek el).³

Készségek és iskolai végzettség

A magyar felnőttek számolási készség területén elért átlagpontszáma (272 pont) szignifikánsan ma-

* A fejezet a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Hivatal számára készült jelentés rövid kivonatolt összefoglalója (*Csillag és szerzőtársai* [2021]), és felhasználjuk a Varga (2021) jelentés egyes eredményeit is. Köszönjük az NSZFH és a KSH munkatársainak megjegyzéseit. Emellett külön köszönet Varga Júliának tanácsaiért, valamint hogy hozzájárult az eredményeinek másodközléséhez.

¹ A felvételt megismételték 2022–2023-ban, azonban az friss adatokat nem elemeztük, mert azok csak a kézirat készítése közben váltak elérhetővé.

² A PIAAC adatfelmérés hazai mintája egy regisztrált álláskereső almintát is tartalmaz, amelyben 1108 olyan egyén képességeiről sikerült információt gyűjteni, akik 2017. március 25-én (azaz az adatfelvétel időpontja előtt hozzávetőleg fél évvel) az álláskeresők regiszterében voltak.

³ Ebben a beosztásban nagyban követjük az OECD gyakorlatát: például az OECD (2019) kiadványban hasonlóan vonják össze a kategóriákat, és nagy figyelmet fordítanak a közepes/magas (azaz a 2. vagy 3. szinten lévő) egyének arányára.

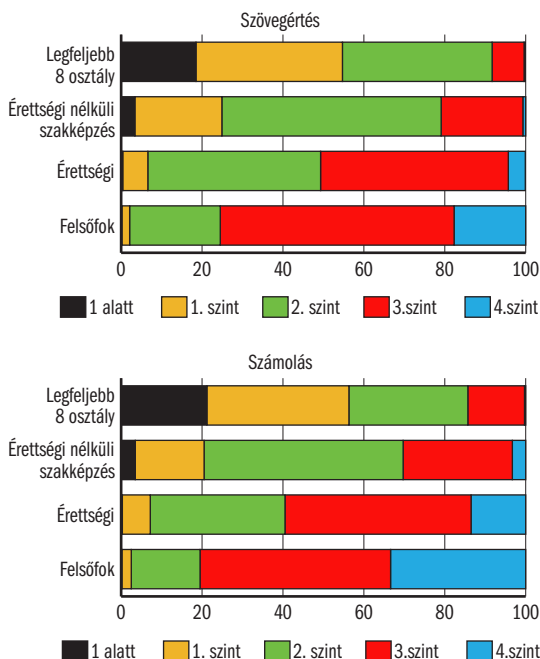
gasabb volt, mint az OECD átlaga (262 pont), a szövegértésben elért átlagpontoszámuk (264 pont) pedig az OECD átlagához (266 pont) hasonlóan alakult. Ugyanakkor az iskolai végzettség nagyon szorosan összefügg a készségekkel, mi ezekre koncentráltunk, négy iskolázottsági kategória szerint: általános iskola (vagy alacsonyabb), érettségit nem adó szakképzés, érettségit adó középfokú oktatás, felsőfok. Összességében a szövegértési és számolási eredmények is azt mutatják, hogy az érettségi nélküli szakmunkásképzést végzetek készségei jóval közelebb álltak az általános iskolai végzettségűek eredményeihez, mint az érettségi végzettségűek készségeihez.

Szövegértésből az érettségi nélküli szakmunkás végzettségű és az annál alacsonyabb végzettségű felnőtt népesség több mint 80 százaléka legfeljebb a 2. szinten teljesített, de az érettségi végzettségűek csaknem fele, és a felsőfokú végzettségűeknek is csaknem negyede sem tudott a 2. szintnél jobb eredményt elérni. A felnőtt népességen belül tehát nagyon nagy volt azoknak az aránya, akik szövegértési képességszintje nem éri el egy modern gazdaságban szükséges szintet. A számolási készség szintje szerint kedvezőbb volt a felnőtt népesség teljesítményének megoszlása, de az érettségi nélküli szakmunkás végzettségűek 70, az általános iskolai végzettségűek csaknem 80, az általános iskolánál alacsonyabb végzettségűeknek pedig 95 százaléka legfeljebb a 2. szintet tudta elérni. A legalább érettségi végzettségűek jóval nagyobb arányban tudtak legalább a 3. szinten teljesíteni, a felsőfokú végzettségűek több mint 30 százaléka pedig jó, legalább 4. szintű eredményt ért el (2.3.1. ábra).

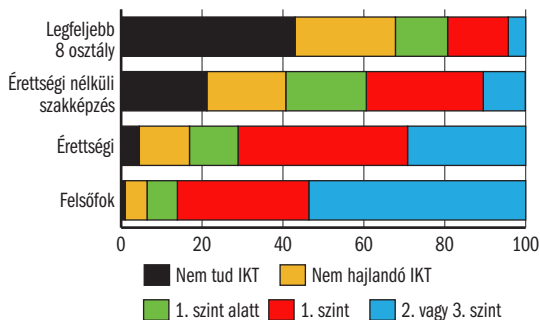
A digitális problémamegoldás tekintetében a jó szintet elérők aránya közel 30 százalék volt, és kevésbé meglepő módon a felsőfokú végzettségűek 53 százaléka ezen a szinten volt (2.3.2. ábra).⁴ Ugyanakkor még az érettségizettek 20 százaléka is vagy nem használt digitális eszközöket, vagy nem volt hajlandó azt használni; az érettségi nélkül, szakmával rendel-

kezőknél ez az arány tragikusan magas volt, mintegy 28 százaléuk nem használt digitális eszközöket, és további 21 százalék nem volt hajlandó használni a digitális eszközöket.

2.3.1. ábra: A szövegértés és a számolási készségek eloszlása iskolai végzettség szerint (százalék)

2.3.2. ábra: A digitális problémamegoldási készség eloszlása, iskolai végzettség szerint (százalék)

Ha a kor és iskolázottság szerinti megoszlást is megvizsgáljuk, nem egyszerűen azt találjuk, hogy a fiatalabbak körében jóval elterjedtebb volt a legalább minimális digitális tudás, de azt is, hogy az

⁴ A 3. szintet – amely az IKT foglalkozásokban belépő szint lehet – becsléseink szerint ugyanakkor csak hozzávetőleg 31 ezer középfokú végzettségű és 122 ezer felsőfokú végzettségű felnőtt érte el.

iskolázottság szerinti szelekció a számítástechnikai ismeretek tekintetében a fiatalok körében kevésbé éles.⁵

Az álláskeresők alapkészségei

A PIAAC felvétel idején, 2017–2018-ban már munkaerőhiány volt kialakulóban, ezért is fontos tudni, hogy a nem dolgozók egyes csoportjai milyen készségekkel rendelkeztek a foglalkoztatottakkal összevetve. Ez a munkaügyi szervezet számára is információt nyújthat arról, hogy a potenciális munkaerő-tartalékba tartozó egyének mekkora része állítható munkába úgy, hogy nem feltétlenül van szükségük hosszabb képzésre.

Két módon is összevetettük a dolgozók készségeinek eloszlását az egyes nem dolgozó csoportok eloszlásával: először a „nyers” készségpontokat nemenként, majd az iskolai végzettség, a munkapiaci tapasztalat és a lakóhely hatásától megtisztított készségpontokat hasonlítottuk össze.⁶ Az utóbbi esetben arra voltunk kíváncsiak, hogy a nyilvánvaló összetétel-különbségek figyelembevétele mellett is kedvezőtlenebb-e az egyes nem dolgozó csoportok készség szintje. Ha nem ez a helyzet (azaz elsősorban a hátrányosabb iskolai végzettség összetételének tudható be az, hogy egy adott csoport tagjai nem találtak munkát), akkor a munkaügyi szervezetnek az esetleges további akadályok (például a rossz közlekedési kapcsolat) feltérképezése és elhárításában lehet a szerepe. Ha viszont a nem

dolgozók készségei jóval alacsonyabbak, akkor ezek fejlesztésére lehet szükség.

Elsősorban azt néztük, hogy milyen arányban vannak a nem dolgozók között olyanok, akiknek a készség szintje nem éri el a jelenleg dolgozók készségei eloszlásának *alsó 10 százalékának* megfelelő készség szintet.⁷ Azt feltételeztük, ha egy jelenleg nem dolgozó egyén készségei nem érik el a dolgozók közül a leggyengébb kompetenciákkal rendelkezők szintjét, akkor nem tud munkát találni magának. Itt a következő csoportokat vizsgáltuk: 1) munkanélküliek, ILO-besorolás szerint; 2) azok, akik a regisztrált álláskereső (kiegészítő) mintába tartoztak; 3) azok, akik az elmúlt öt év során voltak közfoglalkoztatottak; 4) kisgyermekes nem dolgozó anyák: azok a nők, akik nem dolgoznak, és velük egy háztartásban él a 6 év alatti gyermekük.⁸

Ezek alapján a munkanélküliek (ILO-besorolás szerint) készség szintje mutatkozott a legkedvezőbbnek: körülbelül 16–19 százalékuk volt a dolgozók 10. percentilisének készség szintje alatt (ha nem vesszük figyelembe az iskolai végzettséget és más háttérváltozókat, akkor 23–24 százalékuk). A férfiak között a regisztrált álláskeresők készségei hasonlóan alakult, de a nők körében jóval gyengébb volt a regisztrált álláskeresők készség szintje, a körükben 25 százalék az igen alacsony készség szinttel jellemezhető aránya (vagy 42 százalék a „nyers” készség szintek tekintetében). A közmunkában (korábban) részt vettek készségei igen rosszak voltak, közel 24–25 százalékuk készségei maradnak olyan szinten, ami a foglalkoztatottak legalacsonyabb készség szinttel jellemezhető egytizedének felelt meg (ha nem vesszük figyelembe, hogy kedvezőtlenek a megfigyelhető jellemzőik, akkor ez az arány 40–44 százalék körül van). Végül megvizsgáltuk a kisgyermekes anyákat: az ő készségeik nem voltak olyan gyengék, mint azoké, akik regisztrált álláskereső vagy (a múltban) közfoglalkoztatottak voltak. Azaz, ha figyelembe vesszük néhány alapvető háttértulajdonságukat a nem dolgozók csak 19 százalékának volt igen rossz a készség szintje (2.3.1. táblázat).

⁵ Míg az érettségivel nem rendelkező szakmunkás és a felsőfokú végzettségűek között az 50 év felettiek között hatalmas, 50 százalékpont különbség volt a legalább minimális számítástechnikai ismeretekkel rendelkezők arányában, addig a 30–49 évesek között ez 30 százalékpont volt, és 16–29 éves korosztályban „csak” 17 százalékpont.

⁶ Ez pontosabban azt jelenti, hogy mindkét készségterületen minden lehetséges értékre egy lineáris regressziót illesztettünk, ahol a magyarázó változók a nem, az elvégzett osztályok száma, a munkapiaci tapasztalat, a kor és a régió voltak. Ezekből a regressziókból becsült reziduuumokat tekintettük „tisztított készségpontnak”, amelyeket egyénenként és készségterületenként átlagoltunk.

⁷ Megjegyezzük, ezek az emberek tipikusan minimálbéres állásokban dolgoztak.

⁸ Az egyes kategóriák között lehet átfedés.

2.3.1. táblázat: A nem foglalkoztatottak egyes csoportjainak számolási készségei a dolgozók készségeihez képest.

A nem dolgozók hány százalékának nem éri el a készsége a dolgozók alsó 10 százalékának készségeit?

	Számolási készségpontok	Tisztított készségpontok
Munkanélküli nő	25	16
Munkanélküli férfi	23	19
Regisztrált álláskereső nő	42	25
Regisztrált álláskereső férfi	25	15
Közfoglalkoztatott nő	44	24
Közfoglalkoztatott férfi	40	25
Kisgyermekes anya	29	19

Megjegyzés: Munkanélküli – ILO-besorolás szerint munkanélküli; regisztrált álláskereső – a felvétel időpontjában az álláskereső regisztrált volt; közfoglalkoztatott – volt legalább egyszer közfoglalkoztatott az elmúlt 5 év során; kisgyermekes anya – olyan nő, aki nem dolgozik, és vele egy háztartásban él a 6 éve alatti gyermeke. A kategóriák között van átfedés.

Tisztított készségpontok: a háttérváltozók hatását kiszűrve.

A roma népesség alapkészségei

A PIAAC adatfelmérés hazai kérdőíve rákérdezett a válaszadó nemzetiségére, így lehetőség nyílt a magukat roma nemzetiségűnek vallók készségeinek vizsgálatára is. A PIAAC háttérkérdőív következő két kérdése alapján határoztuk le a roma népességet: „Melyik nemzetiséghez tartozónak érzi magát?” illetve a „Melyik másik nemzetiséghez tartozónak érzi magát?”, vagyis, az önbesoroláson alapuló (és a KSH által is követett) meghatározást használtuk.

Az általunk vizsgált (felnőtt, nappali oktatásba már nem járó) népesség 3,9 százaléka vallotta magát roma nemzetiségűnek. A roma nemzetiségűek igen

alacsony végzettségűek voltak, kevesebb mint egy-negyedüknek van az általános iskolánál magasabb végzettsége (míg a teljes népességnek csak 15 százaléka volt olyan, aki legfeljebb az általános iskolát végezte el). Ezzel összhangban a roma népesség alapkészségei is elszomorítóan gyengék voltak: nagyjából kétharmaduk az 1. készségszinten, vagy az alatt teljesített szövegértésből és számolásból. Másként fogalmazva: negyedük csak a legegyszerűbb olvasási és számolási problémákkal volt képes megbirkózni. Igen nagy arányban voltak köztük olyanok is, akik nem rendelkeztek megfelelő számítógépes tapasztalattal – nagyjából negyven százalékuk nem tudott számítógépet kezelni, és további 27 százalékuk nem kívánta számítógépen kitölteni a készségfeladatokat. A készségszintekben mutatkozó különbségek elsősorban a kedvezőtlen iskolai végzettségnek voltak betudhatóak. Míg a készségpontoszámban a romák lemaradása (a teljes népességtől) átlagosan 60–70 pont, ha figyelembe vesszük az iskolai végzettség, nem, korcsoport és a lakhely régiójának hatását is, úgy a lemaradásuk 13–14 pontra csökken.

2.3.2. táblázat: A roma és a teljes népesség iskolai végzettsége és számolási-készség-szintje (oszlopszázalék)

Iskolai végzettség	Teljes népesség	Roma népesség	Számolási-készség-szint	Teljes népesség	Roma népesség
0–7 osztály	1,7	19,1	1. alatt	4,6	26,3
8 általános	13,3	56,5	1.	12,5	42,4
Szakiskola	25,9	16,8	2.	33,7	25,3
Érettségi	30,1	5,7	3.	37,1	5,3
Felsőfok	28,9	1,9	4/5.	12,2	0,7

Hivatkozások

CSILLAG MÁRTON–MUNKÁCSY BALÁZS–BLAZSEK RÉKA–SCHARLE ÁGOTA (2021): *Problémaspecifikus jelentés a PIAAC a foglalkoztatottság témakörén belül*. Budapest Szakpolitikai Elemző Intézet Kft. Budapest.

OECD (2019): *PIAAC Country Note – Hungary*. OECD Publishing, Párizs.

VARGA JÚLIA (2021): *Problémaspecifikus jelentés a PIAAC eredményeiből az oktatás témakörén belül*. T-Tudok Tudásmenedzsment és Oktatókutató Központ, Budapest.

2.4. A KÖZÉPISKOLÁSOK KÉSZSÉGEINEK VÁLTOZÁSA

HORN DÁNIEL

A 2000-es évek eleje óta jelentős változások következtek be az emberitőke-felhalmozás empirikus vizsgálatában (lásd erről a 2.1. alfejezetet is). A nemzetközi szervezetek – különösen az OECD¹ és az IEA² – tanulói készségekre vonatkozó mérései, illetve az ezek hatására létrejött olyan nemzeti mérések, mint a magyar országos kompetenciamérés immár sokkal pontosabb képet adnak az egyes országok átlagos emberi tőkéjének alakulásáról. Korábban az emberitőke-felhalmozást főleg az elvégzett iskolaévek számával vagy az egyes szinteket végzők arányával mérték. A tanulói teszteken alapuló mérések azonban sokkal pontosabban mutatják az átlagos emberi tőke alakulását. *Hanushek–Woessmann* (2016) például megmutatta, hogy a standardizált tanulói tesztekkel mért készségek sokkal jobban korrelálnak az egyes országok GDP növekedésének ütemével, mint az adott országok átlagos iskolaéveinek száma. Vagyis az, hogy melyik ország tanulói hogyan teljesítenek a nemzetközi teszteken, jól jelzi előre, hogy milyen az adott ország átlagos összjövedelmének növekedése. *Hermann és szerzőtársai* (2022) pedig a magyar országos kompetenciamérések egyéni szintű adataival mutatta meg, hogy a matematika- és szövegértés-kompetencia szignifikánsan korrelál a későbbi bérekkel. Vagyis az, hogy középiskolában ki hogyan teljesít egy tét nélküli készségteszten, előre jelzi, hogy várhatóan magasabb vagy alacsonyabb lesz-e a bére.

Az alábbiakban először az OECD PISA (*Programme for International Student Assessment*) majd az országos kompetenciamérés (OKM) adatai alapján mutatjuk meg, hogy hogyan alakultak az elmúlt évtizedben a magyar középiskolás tanulók tesztekkel mért készségei.

A középiskolások készségeinek változása az OECD PISA-mérési eredményei alapján

Az OECD PISA-felmérése 15 éves diákok tudását és készségeit méri matematika, szövegértés és természettudomány területén, különös tekintettel arra, hogy a diákok milyen mértékben képesek megoldani komplex problémákat, kritikusan gondolkodni és hatékonyan kommunikálni. A vizsgálat célja, hogy átfogó képet nyújtson az oktatási rendszerek hatékonyságáról, illetve arról, hogy hogyan készítik fel a tanulókat a mindennapi élet kihívásaira és a jövőbeli sikerre. A PISA-felmérést 2000 óta háromévente rendezik meg. A koronavírus-járvány miatt a 2021-ben esedékes mérést 2022-re halasztották. A 2000-es mérés a tanulók szövegértésére, a 2003-as pedig a matematikára koncentrált. Bár 2006-ban már a természettudomány volt a középpontban, azóta mindhárom készségterületet kiértékeltek.

Magyarország először 2000-ben vett részt PISA-felmérésben, azóta rendszeresen összehasonlíthatja eredményeit más országokkal. A magyar tanulók egyes években elért átlagos pontszámait három ábrán tüntettük fel: A 2.4.1. ábra matematikából, a 2.4.2. ábra szövegértésből, míg a 2.4.3. ábra természettudományból mutatja a 15 éves magyar tanulók készségeit, az OECD átlagához viszonyítva. Az ábrákra illesztett trend azt mutatja, hogy az adatok alapján milyen irányú az átlagos változás (lásd erről OECD, 2023).

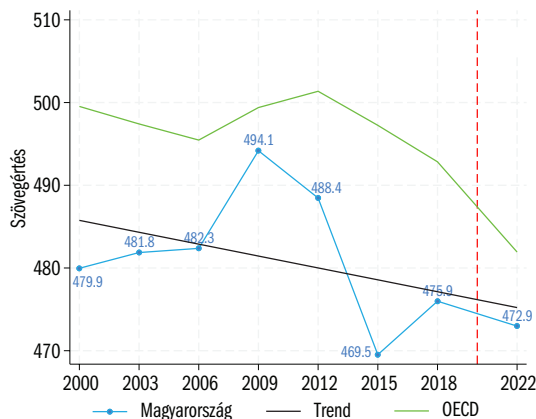
A legutóbbi 2022-es PISA-eredmények szerint a magyar diákok teljesítménye vegyes képet mutat. A matematika eredmények 2018-hoz képest visszaestek, míg a szövegértés és természettudományok terén a teljesítmény nem változott jelentősen. Ugyanakkor a 2022-es matematika- és szövegértési eredmények Magyarország részvételének történetében az egyik legrosszabb volt. A természettudományos teljesítmény némileg javult a 2015-ös szinthez képest, részben visszafordítva a 2006 és 2015 közötti csökkenő

¹ Organisation for Economic Co-operation and Development.

² International Association for the Evaluation of Educational Achievement.

trendet. Az ábrák is szemléltetik, hogy a magyar diákok eredményei a 2006-os természettudományos teljesítmény átlaga kivételével minden esetben rosszabbak voltak, mint az OECD-átlag. Bár statisztikailag nem minden esetben szignifikáns a különbség, maga az a tény, hogy folyamatosan az OECD-országok átlaga alatt vannak a magyar tanulók készségei, és hogy a trend minden esetben összességében negatív, aggasztó a magyar társadalom jövőjére nézve.

2.4.1. ábra: Magyar tanulók teszteredményeinek alakulása szövegértésből, OECD PISA

Megjegyzés: A piros függőleges vonal a koronavírus-járvány évét mutatja.

Forrás: OECD (2023) 11. o. 1. ábra.

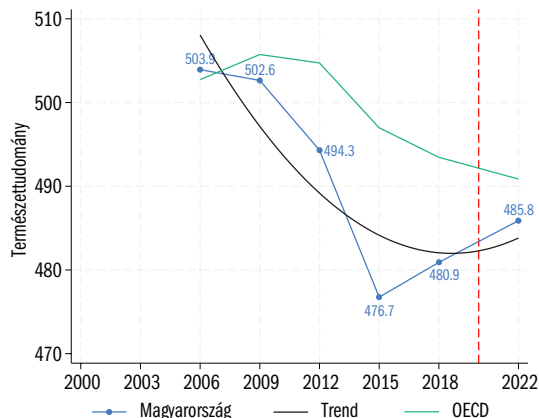
2.4.2. ábra: Magyar tanulók teszteredményeinek alakulása matematikából, OECD PISA

Megjegyzés: A piros függőleges vonal a koronavírus-járvány évét mutatja.

Forrás: OECD (2023) 11. o. 1. ábra.

2.4.3. ábra: Magyar tanulók teszteredményeinek alakulása természettudományból, OECD PISA

Megjegyzés: A piros függőleges vonal a koronavírus-járvány évét mutatja.

Forrás: OECD (2023) 11. o. 1. ábra.

A középiskolások készségeinek változása az Országos Kompetenciamérés eredményei alapján

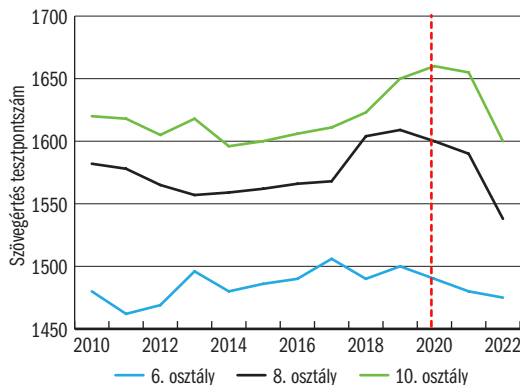
Az országos kompetenciamérés (OKM) a magyar közoktatás egyik legfontosabb, évente lebonyolított vizsgálata, amely a 6., 8. és 10. évfolyamos tanulók szövegértési képességeit és matematikai tudását méri fel. A mérés célja, hogy átfogó képet nyújtson arról, milyen mértékben képesek a diákok az iskolában elsajátított tudásukat a mindennapi életben alkalmazni. Az országos kompetenciaméréseket 2001-ben kezdte el az akkori kormányzat. 2008 óta a kompetenciamérés nemcsak a tanulók aktuális teljesítményét méri fel, hanem lehetőséget biztosít arra is, hogy a diákok fejlődése is nyomon követhető legyen az egyes évek között, illetve hogy az iskolák saját teljesítményüket összehasonlíthassák más intézményekkel.

Az OKM különlegessége, hogy az eredmények azonos mérési skálára vetíthetők, így az adatok nemcsak egy adott évfolyamra vonatkoznak, hanem alkalmasak az évfolyamok közötti összehasonlításra is. A mérés eredményeit minden évben részletes országos jelentésben publikálják, amelyek nyilvánosak és az [Oktatási Hivatal](#) honlapján érhetők el. Emellett az iskolák és tanulók is részletes visszajelzést kapnak, ami

lehetővé teszi, hogy a teljesítményüket saját körülményeikhez viszonyítva elemezzék. A méréseket 2008 és 2021 között egységes formában, minden év májusának egy kijelölt napján folytatták le. 2022-ben először digitálisan mérték fel a tanulók kompetenciáit, majd 2023 óta immár nem csupán tavasszal, hanem ősszel is, és nem csak a 6-os, 8-os és 10-es évfolyamok, hanem 5. évfolyamtól felfele mindenki részt vesz a méréseken.³

A következőkben az OKM eredményei alapján készült két ábrát elemezzük, amelyek a 2010 és 2022 közötti időszak matematika- és szövegértési eredményeinek alakulását mutatják be három évfolyamra lebontva.⁴ A 2.4.4. ábra a szövegértési tesztek átlagpontszámait mutatja, míg az 2.4.5. ábra a matematikatesztek eredményeit ábrázolja. A piros függőleges vonal azt mutatja, hogy a koronavírus-járvány miatti iskolazárások következtében a 2020-as mérés elmaradt.

2.4.4. ábra: Átlagos teljesítmény szövegértésből, országos kompetenciamérés

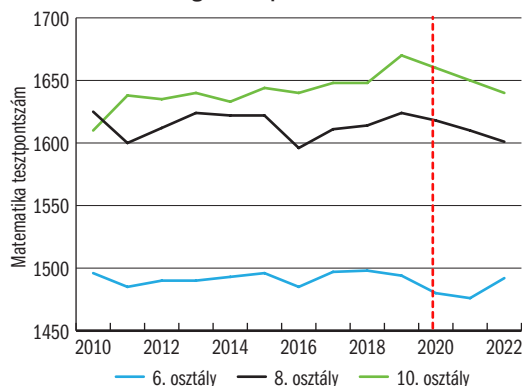
Megjegyzés: A piros függőleges vonal a koronavírus-járvány évét mutatja.

Forrás: Varga és szerzőtársai (2024) D1.1.1.1. ábra.

A szövegértési teszteredmények esetében látható, hogy a 6. osztályos diákok teljesítménye stabil maradt, és pontszámaik alacsonyabbak, mint a többi évfolyamé. A 8. és 10. osztályosok eredményei azonban

nagyobb változékonyságot mutatnak. Az eredmények 2010 és 2019 között javultak, majd a 2020 után meredeken visszaestek. Ez a visszaesés különösen a magasabb, a 8. és a 10. évfolyamon volt szembetűnő.

2.4.5. ábra: Átlagos teljesítmény matematikából, országos kompetenciamérés

Megjegyzés: A piros függőleges vonal a koronavírus-járvány évét mutatja.

Forrás: Varga és szerzőtársai (2024) D1.1.1.2. ábra.

Hasonló trendek látszanak a matematika eredményeknél is. A 6. osztályos diákok pontszámai az egész időszak alatt viszonylag stabilan alakultak, általában 1500 körüli értékeket értek el. Ezzel szemben a 8. osztályos tanulók eredményei enyhén javultak 2019-ig, majd a 2020-as évet követően visszaesést mutattak. A 10. osztályosok pontszámai a legmagasabbak voltak, és 2019-ig folyamatos javulás figyelhető meg náluk is, azonban a járvány kitörése után jelentős csökkenés következett be.

Összességében az ábrák azt mutatják, hogy a tanulók teljesítménye a különböző évfolyamokon eltérően alakult, és a 2020-as év jelentős törést hozott a korábbi, lassan javuló trendekben. Ez lehetett a koronavírus-járvány és az azzal járó online oktatás kihívásainak következménye, de lehet, hogy részben vagy egészben más okokra vezethetők vissza. A járvány melletti egyéb hatások szerepére utalhat, hogy míg a 6. osztályosok eredményei alig változtak, az idősebb évfolyamoknál előbb 2017-től 2019-ig növekedés majd markánsabb teljesítménycsökkenés figyelhető meg.

³ Az elemzésre alkalmas 2023-as adatok az alfejezet írásakor még nem álltak rendelkezésre.

⁴ A fenti ábrák és számos más indikátor is elérhető a témában a Közoktatás indikátorrendszere 2023. című kiadványban (Varga és szerzőtársai, 2024).

Összefoglalás

Összességében elmondható, hogy a két felmérésből elég eltérő következtetéseket lehet levonni arról, hogy hogyan változtak a tanulói készségek az elmúlt több mint egy évtizedben. Ez különösen szembetűnő a szövegértési és matematikai készségek esetében, amelyet mindkét mérés vizsgál.

Az OECD PISA-felmérés a 15 éves tanulók reprezentatív mintáján mér, függetlenül attól, hogy a tanuló milyen iskolatípusba vagy hányadik évfolyamra jár. Az OKM-tesztek az egyes évfolyamra járó tanulók telje-

sítményét mérik, függetlenül attól, hogy hány évesek az adott évfolyamra járó tanulók, vagy például hogy évfolyamismétlők-e. Az OKM-teszteket elvileg minden tanuló megírja, bár az évek során változott, hogy mely tanulóknak nem kellett megírniuk a tesztet, vagy mely tanulók eredményét nem számították be egy-egy évben az országos átlagba. A mintavétel különbségéből adódó eltérések egy adott évben akár jelentősek is lehetnek, a több mint egy évtizedekre elnyúló eltérő trendek azonban így is meglepők. A különbségek okainak feltárása további kutatásokat igényel.

Hivatkozások

HANUSHEK, E. A.–WOESSMANN, L. (2016): [Knowledge Capital](#), Growth, and the East Asian Miracle'. Science, Vol. 351. 6271. 344–345. o.

HERMANN ZOLTÁN–HORN DÁNIEL–KÖLLŐ JÁNOS–SEBŐK ANNA–SEMJÉN ANDRÁS–VARGA JÚLIA (2022): [A kompetenciaeredmények hatása a munkaerőpiaci](#)

[sikerességre](#). Közgazdasági Szemle, 69. évf. 2. sz. 177–198. o.

OECD (2023) [PISA 2022 Results: Factsheets. Hungary](#). OECD Publishing.

VARGA JÚLIA–HAJDU TAMÁS–HERMANN ZOLTÁN–HORN DÁNIEL–HÖNICH HELÉNA (2024): [A Közoktatás Indikátorrendszere 2023](#). HUN-REN KRTK KTI, Budapest.

2.5. A KOMPETENCIATESZTEKEN GYENGÉN TELJESÍTŐ ISKOLÁSOK ÉS FELNÖTTEK ALAPKÉSZSÉGEI MAGYARORSZÁGON, OLASZORSZÁGBAN ÉS NORVÉGIÁBAN (KÖZEL) HÚSZÉVES TÁVLATBAN

KÖLLŐ JÁNOS

A képzetlen magyarok foglalkoztatási lemaradása – bár mérséklődött – ma is tetemes.¹ Ennek más tényezők mellett fontos okát képezik a munkavállalás szempontjából hasznos alapkészségek hiányosságai. Az alapvető kompetenciák egy részét az általános iskolában sajátítjuk el, hogy milyen sikerrel, arról képet kaphatunk a 15 évesek körében felvett PISA felvételekből (valamint az országos kompetenciamérésekből – lásd erről a 2.4. alfejezetet). A foglalkoztatás szempontjából azonban nem az iskoláskori, hanem a felnőttkori készségeknek van jelentősége. A készségszint javulhat, ha az oktatás elhagyását követően a formális és informális tanulás dominál, és romolhat, ha a felejtés.

Ebben az alfejezetben a kompetenciateszteken gyengén (az alsó egynegyedben) teljesítő iskolások és felnőttek alapkészségeit vizsgáljuk a 2006. és 2022. évi PISA, valamint a 2008-as ALL és a 2022-es PIAAC felvétel alapján.² Magyarországot – egy korábbi kutatásunkat *Köllő* (2014, 2015) követve – Olaszországgal és Norvégiával hasonlítjuk össze, két olyan országgal, melyek egészen eltérő módon, de a magyarnál sikeresebben integrálják a képzetlen népességüket. Előbb a relatív teszteredmények időbeli változását vizsgáljuk, majd röviden és az adathiányból fakadó kompromisszumok árán érintjük azt a kérdést, milyen szintű és hogyan változott a képzetlen népesség

foglalkoztatása. A kialakult helyzetet a kompetenciatesztek eredményeinek fényében értékeljük.

A teszteredmények alakulását az 2.5.1. táblázat foglalja össze. A felső három sor a 2006-os illetve 2022-es PISA-teszteken az *alsó egynegyedben* teljesítők átlagos olvasási és matematikai pontszámáról ad képet. Mellettük láthatók a 25–64 éves, a teszteken rosszul (szintén az alsó egynegyedben) teljesítő felnőttek eredményei a 2008. évi ALL-, illetve a 2022. évi PIAAC-felvétel szerint. A táblázatban tehát az iskolai, illetve felnőttkori teljesítmény szerinti rangsor alján lévőket hasonlítjuk össze. A táblázat alsó két sora a magyar tesztpontszámokat veti egybe a norvég, illetve olasz értékekkel.

A *magyar–norvég* összehasonlítással kezdve: a rangsor alján álló magyar iskolások 2006-ban és 2022-ben is valamivel *jobban* teljesítettek a PISA-teszteken, mint a norvég társaik. Ugyanakkor a felnőttek esetében súlyos és időben növekvő lemaradást látunk.

A 2006-os PISA- és a 2008-as ALL-eredmények egyaránt tetemes magyar fölényt mutattak az *olaszokkal* szemben, de 2022-re a helyzet megváltozott. Az olasz PISA-eredmények javulásának és a magyar teljesítmény romlásának köszönhetően a fiataloknál mért különbség megfordult, és legalábbis az olvasáspontszámok esetében jelentőssé vált.³ A felnőttkori teljesítmény szempontjából is a magyarok vezettek 2008-ban, 2022-re azonban ez az előny elfogyott. Az olaszországi változások okainak feltárása új kutatást igényelne, amire a szerző eddig nem tudott vállalkozni. Elképzelhető, hogy az újabb generációk ugyan nem hosszabb, de jobb oktatást kaptak, hogy a felnőttkori tudásfelhalmozás mozdult el a norvég irányba (2008-ban Olaszország e tekintetben sokkal közelebb állt Magyarországhoz, mint Norvégiához), vagy hogy az internethasználatban meglévő kezdeti nagy hátrány felszámolása hozott eredményt.⁴

¹ Foglalkoztatási rátájuk még a 2020-as években is 25–30 százalékponttal maradt el a középfokon képzettekétől és 35–40 százalékponttal a diplomásokétól, a közmunka beszámítása után is. A szerző számítása a KSH Munkaerő-felmérésének a 15–64 éves, nem tanuló népességre vonatkozó adataiból.

² PISA: Programme for International Student Assessment, OECD. ALL: Adult Literacy and Life Skills Survey, OECD és Statistics Canada. PIAAC: Programme for the International Assessment of Adult Competencies, OECD.

³ A 2006 és 2022 közötti pontszámváltozásokról lásd az OECD (2024a, b) grafikonjait!

⁴ Ez utóbbról lásd a Statista (2004a, b) forrásokat!

2.5.1. táblázat: A kompetenciamérésekben az alsó egynegyedben teljesítő 15 éves magyar fiatalok és 25–64 éves felnőttek alapkészségei norvég és olasz társaikhoz képest, 2006–2008-ban és 2022-ben, az olvasási és matematikai (numerikus) tesztpontszámok alapján

	Fiatalok PISA 2006		Felnőttek ALL 2008		Fiatalok PISA 2022		Felnőttek PIAAC 2022	
	olvasás	matematika	olvasás	matematika	olvasás	matematika	olvasás	matematika
Magyar	367	385	217	223	351	362	198	197
Norvég	351	379	237	229	337	354	222	214
Olasz	334	353	163	176	366	366	199	190
Magyarok								
– a norvégokhoz képest	16	6	–20	–6	14	8	–24	–17
– az olaszokhoz képest	33	32	54	47	–15	–4	–1	7

Foglalkoztathatóság és foglalkoztatás

Az alapkészségek és a foglalkoztatás közötti kapcsolatot több okból sem elemezhető közvetlen összehasonlítás útján. Egyfelől, a felnőttkori kompetenciák és a foglalkoztatás kölcsönkapcsolatban állnak: a tudás segít munkához jutni, a munka pedig karbantartja a tudást. Ezt a csomót keresztmetszeti adatokkal nem lehet kibogozni. Másfelől, a foglalkoztatást másképp mérte az ALL és a PIAAC, közvetlen összevetésre nincs mód. Harmadsorban, az ALL és a PIAAC Magyarországra vonatkozó adatait nem tudjuk megtszítítani a tömeges közmunkából, valamint a női foglalkoztatás sajátos méréseiből eredő torzításoktól.⁵ Ezért a továbbiakban nem a teszteken gyengén szereplőket, hanem a felnőtt korukig legfeljebb alapfokú végzettséget szeretteket hasonlítjuk össze, olyanokat, akik az átlagost többszörösen meghaladó mértékben verbuválódnak a gyenge képességű populációból.

Az OECD adatai szerint Magyarország a *férfiak* foglalkoztatásában meglévő 20–25 százalékpontos hátrányát 2022-re ledolgozta. Ha azonban a közmunkát nem „jelző nélküli” foglalkoztatásnak, hanem a munkanélkülieknek szóló programnak tekintjük, továbbra is (bár jóval kisebb, 5, illetve 6 százalékpontos) hátrányt látunk. A képzetlen *nők* foglalkoztatása is emel-

kedett, de a hagyományosan alacsony olasz szintet 2022-ben csak 6 százalékponttal haladta meg, a norvégtól pedig továbbra is tetemesen elmaradt (13 százalékponttal).

2.5.2. táblázat: A 25–64 éves képzetlen férfiak és nők foglalkoztatási rátái (százalék)

	Férfi	Nő	Összesen
Magyarország (OECD)			
2008	48	33	39
2022	68	52	60
Magyarország (MEF, közmunkával)			
2008	47	32	38
2022	68	50	59
Magyarország (MEF, közmunka nélkül)			
2008	45	32	37
2022	64	42	52
Norvégia (OECD)			
2008	73	60	66
2022	70	55	64
Olaszország (OECD)			
2008	71	34	53
2022	69	36	53

Képzetlen: ALL: tíz osztálynál kevesebbet végzett, PIAAC: ISCED1, ISCED2, ISCED3 rövid program.

A Magyarországra vonatkozó OECD-adat magában foglalja a közmunkásokat, valamint 2022-ben a gyesen és gyeden lévő, nem dolgozó nők nagy részét. A MEF-ből számított adatok esetében a 2021 előtti érvényes definíció szerinti, a 2008-as értékekkel összehasonlítható számokat közlünk. A további, kisebb eltérések a kerekítésből adódnak. Forrás: *OECD Data Explorer*, valamint a szerző számításai a MEF mikroadataiból.

Hogyan lesznek a magyarnál gyengébb iskolai teljesítményből jónak mondható kompetenciák és magas foglalkoztatás Norvégiában? Ez a sajátos mintázat minden bizonnyal a felnőttkori tudásfelhalmozás-

⁵ 2021-től kezdve a KSH foglalkoztatottnak tekinti a gyesen és gyeden lévő, korábban dolgozó nőket, akkor is, ha hosszú évek óta vannak távol a munkájuktól, nem dolgoznak és nem is akarnak állásba lépni.

ban meglévő óriási különbségnek köszönhető. Az ALL alapján végzett összehasonlítás (Köllő, 2015) szerint az iskolázatlan magyarok kevesebb mint 6 százaléka, a norvégoknak viszont az egyharmada vett részt képzésben az interjút megelőző egy évben. Ezek az arányok a képzetebbek megfelelő mutatóihoz viszonyítva 29 százalékra rúgtak Magyarországon, míg Norvégiában 58 százalékra. A norvégok kétszer-hatszor nagyobb arányban vettek részt az informális tanulás különböző formáiban. Az ALL-kutatás kérdőívében kilenc kérdés vonatkozott ilyen tevékenységekre. Miközben majdnem minden iskolázatlan norvég (90 százalék) végzett legalább egy ilyen tevékenységet, a magyaroknál az arány csak 27 százalék volt. Hasonló mintázat figyelhető meg a könyv olvasásban, a számítógép-használat terén és a birtokolt könyvek számában is: itt a norvég–magyar különbség két-háromszoros. A magyarok csak a tévézésben, ezen belül a napi öt órát meghaladó tévézésben teljesítettek jobban.

Nagy különbség mutatkozik a munka mint írásbeliségforrás szerepében. A foglalkoztatási valószínűség és a munkában ellátandó írás-olvasási feladatok számának (a kitettségnek és a dózisnak) a szorzata jól-rosszul megragadja ennek a visszacsatolásnak az erejét, amiben több mint ötszörös különbséget látunk Norvégia és Magyarország között.

A munkaerőpiaci sikeresség erősen függ a nem kognitív készségek meglététől, melyeket az ALL-felvétel közvetlenül nem mér, de számos információval szolgál olyan tevékenységekről, melyek fejlesztik azokat: ide-sorolható a civil érintkezés olyan fórumai, melyekben az iskolázatlanok képzett emberekkel találkoznak, közös célokban osztoznak, és együtt dolgoznak. Norvégiában az alacsony iskolázottságúak 60 százaléka vett részt legalább egy civil csoportban, és 50 százalékuk végzett önkéntes munkát, míg a magyaroknak csak a 12 és 14 százaléka.

Az ALL összesen húsz, a kognitív és nem kognitív készségek fejlődése szempontjából fontos tevékenységet különböztet meg. A képzetlen norvégok közül mindössze négy százalék nem vett részt egyetlen ilyen tevékenységben sem, szemben a magyarok 64 százalékaival. A norvégok 41 százaléka végzett legalább hatot a megfigyelt tevékenységek közül, míg a magyaroknak mindössze két százaléka.

Olaszország eltérő módon integrálja a nagyon nagy méretű iskolázatlan – és a 2008-as mérés szerint akkor a teszteken is rosszul teljesítő – népességét. Két tényező is említhető. Az egyik az iskolázatlan népesség rendkívüli mérete, ami jobb lehetőséget teremt a munkahelyek és munkások hatékony összepárosítására, a másik a kisvállalkozások nagy súlya. Jó okunk van feltételezni, hogy egy családi kisvállalkozás sikeresebben hárítja el a tudáshiányból eredő zavarokat az intenzív személyes kapcsolatoknak köszönhetően, illetve, hajlamosabb túrni a belőle fakadó veszteségeket. A termelékenységnek ez utóbbiból adódó korlátja hozzájárulhatott ahhoz, hogy a képzetlenek foglalkoztatása a javuló készségeik ellenére sem növekedett.

A magyar siker, mint láttuk, részben a közmunkának köszönhető (aminek a súlya a 2017-es csúcsot követően is jelentős maradt), ám a piaci foglalkoztatás is emelkedett. Tudjuk, hogy a növekedést az építőipar és az egyszerű munkát foglalkoztató feldolgozóipari, összeszerelő üzemek húzták. Jellemző tünet, hogy míg 2022-ben, a PIAAC szerint a képzetlen munkásoknak Norvégiában csak a 22 százaléka végzett segéd- vagy betanított munkát, és Olaszországban is csak 36 százalék, addig ez a hányad Magyarországon 60 százalékos volt. A létrejött munkahelyek erősen kitettek az autóiipari és építőipari konjunktúrának, és fennmaradásukat a robotizáció és az automatizáció is veszélyezteti. Ennek fényében aggasztó az alapkészségekben megfigyelhető (iskolai és felnőttkori) visszaesés, ami korlátozza a változásokhoz való alkalmazkodást.

Hivatkozások

KÖLLŐ JÁNOS (2014): [Integrációs minták: iskolázatlan emberek és munkahelyeik Norvégiában, Olaszországban és Magyarországon](#). Megjelent: *Kolosi Tamás–Tóth István György* (szerk.): Társadalmi Riport 2014. Tárki, Budapest, 226–245. o.

KÖLLŐ JÁNOS (2015): [Patterns of integration. Low-educated people and their jobs in Norway, Italy and Hungary](#). Economics of Transition, Vol. 23. Vol. 1. 105–134. o.

OECD (2024a): [PISA 2022 Results](#). (Volume I and II) - Country Notes: Hungary.

OECD (2024b): [PISA 2022 Results](#). (Volume I and II) - Country Notes: Italy.

STATISTA (2024a): [Internet penetration rate in Hungary from 2010 to 2023](#).

STATISTA (2004b) [Share of individuals using the internet in Italy from 2006 to 2023](#).

2.6. AZ ISKOLAI VÉGZETTSÉG KERESETI HOZAMA MAGYARORSZÁGON, 2002–2022*

VARGA JÚLIA

Ebben az alfejezetben azt mutatjuk be, hogy az elmúlt huszonegy évben miként változott az iskolai végzettséghez kapcsolható kereseti prémium Magyarországon iskolázottsági kategóriák szerint. Hat iskolázottsági kategóriát különböztetünk meg: a legfeljebb általános iskolai végzettséget (ezt tekintjük referenciacsoportnak), az érettségit nem adó szakmunkásképzésben szerzett végzettséget, az érettségit is adó középfokú szakképzésben szerzett végzettséget, a gimnáziumi érettségi végzettséget, a főiskolai vagy BA/BSC végzettséget és az egyetemi vagy MA/MSc végzettséget.

Mincer (1974) itt használt klasszikus egyenlete nem ad oksági eredményeket, nem szűri ki a torzító hatásokat, így például a képességek torzító hatását, ami az eredményeket felfelé torzízza, vagy a szelekciós torzítások hatását, melynek következtében a „valóságosnál” kisebb hozamokat becsülhetünk (lásd erről például Kézdi, 2004). E korlátok ellenére a Mincer-egyenlet a kidolgozása óta eltelt 50 évben a munka- és oktatás-gazdaságtanban a legszélesebb körben használt egyenletté vált, akár a legegyszerűbb, ebben az alfejezetben is alkalmazott formájában, akár a magyarázó változók körét bővítve. Megszámlálhatatlanul sok eredmény született különböző országokra, időszakokra (lásd ezek összefoglalását például Patrinos, 2024).

A modell tartós népszerűségét magyarázza, hogy a tapasztalatok szerint eredményei elég jó közelítést adják a valós hozamoknak (lásd például Lemieux,

2006), és ha időben hasonlítjuk össze a keresztmetszeti regressziók becsléseit, ami oktatáspolitikai célokból nagyon fontos lehet, a kereseti hozam *változásáról* megbízható képet kaphatunk, akkor is, ha az egyes évek kereseti hozamait torzítvá becsültük.

Adatok, módszerek

A becslésekhez a KRTK Adatbankjában elérhető, harmonizált Bértarifa-felvételek 2002–2022 hullámaint használtuk, amelyek évtől függően 100–230 ezer munkavállalói megfigyelést tartalmaznak. A Bértarifa-felvételeket 2019-ig a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat, illetve jogelődje hajtotta végre. 2019-ben az adatfelvétel a KSH-hoz került át, és az adatgyűjtésben komolyabb változások történtek.¹ Ezért, a kereseti hozamban 2018 és a 2019 között mért változások egy része az adatfelvétel változásainak következményei is lehetnek, ezt az ábrákon egy szaggatott vonallal jelezzük.

A kereseti regressziókban a függő változó a bruttó keresetek logaritmusára volt, a magyarázó változók pedig a legmagasabb végzettséget jelölő kétértékű változók, a munkában eltöltött évek száma, ami a munkatapasztalat mérőszáma, valamint annak négyzete szerepelt. A becsléseket elvégeztük a teljes munkaképes korú népesség mintájának (2.6.1. ábra) és a teljes, legfeljebb 35 évesek mintájának felhasználásával is (2.6.3. ábra), hogy lássuk, hogy milyen kohorszhatások lehetnek a teljes népességre számított eredmények mögött. Ezekben a becslésekben a nemet jelző kétértékű változó is szerepelt a magyarázó változók között. Emellett becsléseket végeztünk az összes, munkaképes korú férfiak és az összes munkaképes korú nők mintájának felhasználásával is (2.6.2. ábra). Értelemszerűen ez utóbbi becslésekben nem szerepel a nemet jelző magyarázó változó.

Minden specifikációban a vizsgált huszonegy évre évenként külön-külön kereseti regressziókat futtatunk, majd az egyes iskolázottsági kategóriák becsült együtthatóit átszámítottuk százalékos hozamokra,² és a százalékos hozamokat ábrázoltuk.

* A jelen cikk a Központi Statisztikai Hivatal Bértarifafelvételei adatállományai felhasználásával készült. Az ebben foglalt számítások és az azokból levont következtetések kizárólag a jelen cikk szerzőinek mint szerzőknek a szellemi termékei.

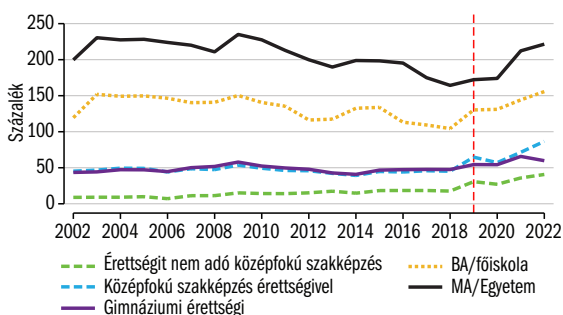
¹ 2019-től kezdődően megváltozott az adatgyűjtés vonatkoztatási hónapja, a keresetek számítás módja és azok köre is, akikre az adatgyűjtés kiterjedt. A változásokat részletesen összefoglalja Varga (2024), 128. o., III. keretes írás.

² A kereseti regressziókban, amelyben a függő változó a keresetek logaritmusára, ha a becsült együtthatók közel vannak a nullához, akkor azok százalékos hozamként értelmezhetők. Abszolút értékben magasabb együtthatók esetén a hatás már csak közelítőleg százalékos, ezért a százalékos hatást a következő formula segítségével kaphatjuk: $(e^{\beta} - 1) \times 100$, ahol β a regressziós becslés eredményeként kapott becsült együttható, e pedig a természetes logaritmus alapja.

Kereseti hozamok 2002–2022

A 2.6.1. ábra a teljes munkaképes korú népességre mutatja az iskolaivégzettség-kategóriák százalékban becsült kereseti hozamának a változását 2002 és 2022 között, a 2.6.2. ábra a nemek szerint külön-külön futtatott regressziók eredményeit közli. Az ábrák tehát azt mutatják be, hogy egy adott végzettségi csoportba tartozók átlagosan hány százalékkal kerestek többet a legfeljebb általános iskolai végzettségűeknél, ha kiszűrjük a nem és a gyakorlati idő hatását a keresetekre.

2.6.1. ábra: Az iskolai végzettségek százalékos kereseti hozama 2002–2022 (teljes munkaképes korú népesség)

Forrás: Saját számítások a Bértarifa-felvételek adatai alapján.

A felsőfokú végzettségűek a teljes időszakban rendkívül magas kereseti hozamot realizáltak. Az MA/egyetemi végzettségűek kereseti prémiuma 2002 és 2009 között 200–230 százalék körüli értékek között hullámzott, majd 2018-ig csökkenni kezdett, ezt követően ismét növekedést látunk. 2022-ben 221 százalék volt az MA/egyetemi végzettségűek kereseti prémiuma. Magas, de ennél kisebb hozamot lehetett megfigyelni az BA/főiskolai végzettségűek esetében. A kereseti hozamuk változása az MA/egyetemi kereseti hozamának változásához hasonló pályát járt be. 2002 és 2009 között 150 százalék körül hullámzott, majd 2018-ig csökkent, végül 2018 után ismét nőtt. 2022-ben már nagyobb (156 százalék) volt, mint a megfigyelt időszak bármely évében.

A gimnáziumi és szakgimnáziumi végzettség kereseti hozama a felsőfokú végzettségűek hozamánál jó-

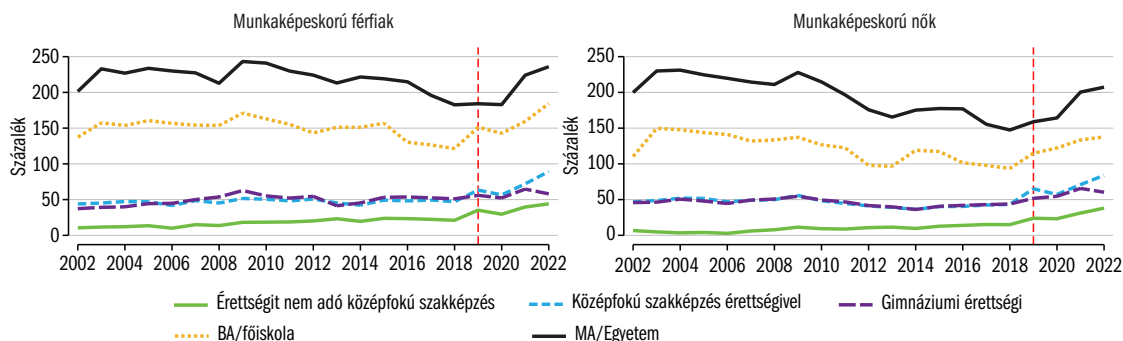
val kisebb, de e két iskolatípus esetében csaknem azonos volt, csak nagyon csekély mértékben különbözött egymástól. Ez azt mutatja, hogy a munkaerőpiac egyformának értékeli az érettségit adó szakképzésben és a gimnáziumban végzettest, ami arra utal, hogy a középfokú szakképzésben végzettek általános készségeit értékeli inkább, és szakképzettségét kevésbé.

Az érettségi nélküli szakmunkás végzettség hozama rendkívül kicsi volt az általános iskolai végzettséghez képest 2000 és 2018 között, 10–17 százalék között mozgott. 2018 után a kereseti prémium ebben az iskolázottsági kategóriában is nőni kezdett, 2022-ben 40 százalék volt. Az időszak végén látható növekedés ellenére is a hozam nagyjából fele maradt az egyéb középfokú oktatási formákban végzettek kereseti hozamának, ami azt mutatja, hogy a munkaerőpiac sokkal kisebbre értékeli ezt a végzettséget, mint az érettségit is adó képzési formákban szerzettest.

A férfiak csaknem valamennyi időpontban és iskolázottsági kategóriában nagyobb kereseti hozamot értek el a legfeljebb általános iskolai végzettségű férfiakhoz viszonyítva, mint amekkora kereseti hozamot a nők értek el a legfeljebb általános iskolai végzettségű nőkhöz képest. Kivételt jelentettek 2002 és 2010 között a kétféle érettségit adó iskolatípusban végzettek (2.6.2. ábra).

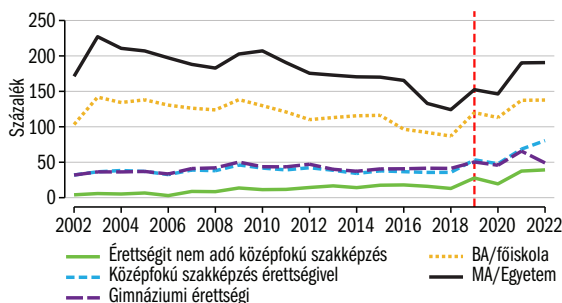
A fiatal kohorszok, a legfeljebb 35 évesek, valamivel kisebb kereseti hozamhoz jutottak a fiatal, legfeljebb általános iskolai végzettségűekhez viszonyítva, mint amekkora kereseti hozamot a teljes munkaképes korú népességben meg lehetett figyelni (2.6.3. ábra). A két felsőfokú végzettségi kategóriában a hozam 2003-tól 2018-ig folyamatosan csökkent, az MA/egyetemi végzettségek esetében gyorsabban, a BA/főiskolai végzettségek esetében lassabban. 2018 után nőni kezdett, és ismét elérte a korábbi szintet. Ennek valószínű az a magyarázata, hogy először, a felsőoktatási expanzió nyomán a felsőfokú végzettségűek kínálata elkezdett felzárkózni a kereslethez, majd a 2014-es felsőoktatási keretszámok csökkentése következtében (lásd erről a 6.4. alfejezetet) ismét nőni kezdett a hiány felsőfokú végzettségűekből.

2.6.2. ábra: Az iskolai végzettségek százalékos kereseti hozama 2002–2022 nemek szerint, teljes munkaképes korú népesség

Forrás: Saját számítások a Bértarifa-felvételek adatai alapján.

2.6.3. ábra: Az iskolai végzettségek százalékos kereseti hozama a legfeljebb 16–35 éves népesség körében 2002–2022

Forrás: Saját számítások a Bértarifa-felvételek adatai alapján.

Összefoglalás

Az iskolai végzettségi kategóriák szerinti kereseti hozamok változása azt mutatja, hogy Magyarországon az időszak elején megfigyelhető felsőfokú oktatási expanzió következtében a felsőfokú végzettségűek kínálata elkezdett felzárkózni a kereslethez, de még ebben az időszakban is nagyon magas kereseti hozamot jelentett a felsőfokú végzettség, vagyis nem látunk a felsőfokú végzettségűek túlkínálatára utaló jegeket. Az időszak végén, amikor a felsőfokú végzettségű fiatalok aránya csökkenni kezdett (lásd erről

a 2.2. fejezetet), ismét túlkereslet alakult ki a felsőfokú végzettségűek iránt, ami növelni kezdte a kereseti hozamokat. A középfokú végzettségűek kereseti hozama jóval kisebb, mint a felsőfokú végzettségűeké. Ezen belül, a két érettségit is adó képzési formában végzettek nagyon hasonló kereseti hozamokat realizáltak, ami azt mutatja, hogy a munkaerőpiac nagyjából egyformán értékeli ezt a végzettséget. Az érettségi nélküli szakképzésben végzeteket viszont – még a legutolsó néhány évben megfigyelhető hozamnövekedés ellenére is – nagyon alacsonyra értékeli a munkaerőpiac

Hivatkozások

- KÉZDI GÁBOR (2004): Iskolázottság és keresetek. Megjelent: *Fazekas Károly–Varga Júlia* (szerk.): Munkaerőpiaci tükrök, 2004. MMTA KTI–OFK, Budapest, 43–49. o.
- LEMIEUX, T. (2006): The “Mincer equation” thirty years after schooling, experience, and earnings. Megjelent: Jacob Mincer a pioneer of modern labor economics. Springer, Boston MA, 127–145. o.
- MINCER, J. A. (1974): The Human Capital Earnings Function. Megjelent: *Schooling, Experience, and Earnings*. NBER books, National Bureau of Economic Research, Inc., 83–96. o.
- PATRINOS, H. A. (2024): [Estimating the return to schooling using the Mincer equation](#). IZA World of Labor, 278.
- VARGA JÚLIA (szerk.) (2024): *A Bértarifa-felvétel változásai*. (III. keretes írás) Megjelent: A Közsoktatás Indikátorrendszere, 2023. KRTK KTI, 128. o.

2.7. AZ OKTATÁS MEGTÉRÜLÉSI RÁTÁI, 2011–2021

HERSKOVITS DÁVID & VARGA JÚLIA

Bevezetés

Ebben az alfejezetben az OECD számításai alapján azt mutatjuk be, hogy az OECD-országokkal összehasonlítva hogyan változott az oktatás egyéni és állami (pénzügyi) belső megtérülési rátája Magyarországon. Ezek a számítások arra próbálnak válaszolni, hogy – ha a pénzbeli hasznot vesszük figyelembe –, mennyire éri meg tanulni (például diplomát vagy érettségit szerezni) az egyén számára, és hogy mennyire érdemes a kormánynak (a költségvetésnek) az oktatásra költeni. Az OECD a felsőoktatás és a középfokú oktatás megtérülésére közöl számítási eredményeket. Az egyes oktatási szintek jövedelmezőségét a megelőző oktatási fokozathoz képest vizsgálják, vagyis a felsőoktatás esetében arra a kérdésre keresik a választ, hogy mennyire jövedelmező a felsőoktatási végzettség megszerzése azzal összehasonlítva, mintha valaki csak középfokú végzettséget szerzett volna, illetve hogy mennyire jövedelmező a középfokú végzettség megszerzése ahhoz képest, mintha valaki nem tanult volna tovább középfokon. A megtérülési-rátaszámításokat az úgynevezett teljes módszer segítségével végzik (lásd erről részletesebben például *Psacharopoulos*, 1985, *Psacharopoulos–Patrinos*, 2004, *Varga*, 1998). A megtérülési számítások az oktatás összes költségét figyelembe véve vizsgálják az oktatás jövedelmezőségét, szemben például a kereseti hozam vizsgálatával, amely módszerben az oktatás költsége az elmulasztott keresetekre korlátozódik (lásd a 2.6. alfejezetet). Ezért a módszer segítséget nyújthat sok oktatáspolitikai döntésben.

Módszerek

Az OECD a megtérülési-rátaszámításokhoz a vizsgált végzettségi fokozat megszerzésének összes költsé-

ségét és összes – a teljes életpálya során megszerezhető – pénzbeli hozamát igyekszik számításba venni. A belső megtérülési ráta az a kamatláb, amely mellett az oktatás teljes életpálya alatt elérhető hozamának jelenértéke megegyezik az adott oktatási fokozat teljes megszerzési költségeinek diszkontált jelenértékével. Az oktatás megtérülési rátája úgy értelmezhető, mint az a kamatláb, amelyre az egyén aktív életpályája során minden évben számíthat a magasabb szintű oktatásba történt befektetéséből.

Az OECD két szereplő szemszögéből vizsgálja az oktatás megtérülési rátáját: az egyén és a költségvetés szempontjából.¹ E szereplők számára különbözik az oktatás haszna és az oktatás költségei is, így különböző lesz az egyéni és a pénzügyi (állami) megtérülési ráta is.

Az *egyén* számára a haszon az a többletkereset, amelyet az magasabb oktatási fokozat elvégzése következtében a teljes életpályája alatt megkeres – feltéve, hogy az egyén sikeresen belép a munkaerőpiacra. Az OECD azt tekinti többletkeresetnek, amennyivel a magasabb végzettségűek foglalkoztatásból származó jövedelme nagyobb az eggyel alacsonyabb végzettségűek foglalkoztatásból származó jövedelménél a jövedelemadó és a társadalombiztosítási járulékok megfizetése után. A *kormányzat* szempontjából az oktatás haszna az az összes adó- és egyéb járuléktöbblet, amelyet az többlet-oktatás miatt megnövekedett jövedelmeknek köszönhetően be tud szedni.

Az egyén és a kormányzat szempontjából az oktatás költsége a közvetlen és közvetett költségek összege. A közvetlen *egyéni* költségek a háztartások oktatásra fordított összes kiadása. Ide tartoznak az oktatási intézményeknek történő kifizetések (tandíj, beiratkozási díj stb.), valamint az oktatási intézményeken kívüli oktatási javak és szolgáltatások (tanszerek, korrepetálás stb.) költségei. Az egyéni közvetett költség az elmulasztott kereset. Az oktatási részvétel miatt a diá-

¹ Más munkák a társadalmi megtérülési rátát is szokták vizsgálni, amely nem egyezik meg a pénzügyi megtérülési rátával (lásd erről például *Psacharopoulos–Patrinos*, 2004).

kok nem tudnak dolgozni, vagy nem tudnak annyit dolgozni, mint amennyit akkor dolgozhatnának, ha nem tanulnának, ez az elmulasztott kereset az egyén számára az oktatási részvétel közvetett költsége. Az OECD az elmulasztott kereseteket az oktatásban nem részt vevő, hasonló korú, egy oktatási fokozattal alacsonyabb végzettségűek tényleges keresetével méri (tehát például a felsőoktatásban tanulók elmaradt keresetét a középfokú végzettségűek keresetével). Az OECD 2016 óta az elmulasztott keresetekbe csak a munkajövedelmet számítja be, a traszfereket nem, és ettől kezdődően az elmulasztott kereseteket korrigálják a hallgatók részmunkaidős jövedelmével is (lásd később a 2. lábjegyzetet is).

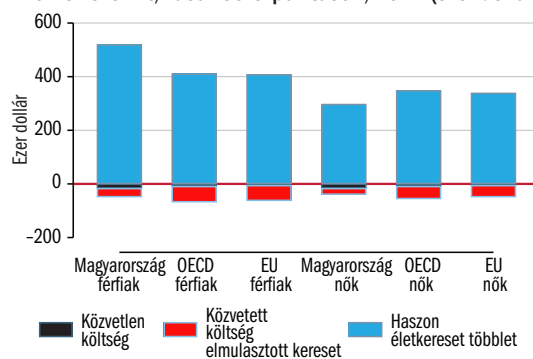
A kormányzat szempontjából az oktatás közvetlen költsége a kormányzat által a tanulók oktatására fordított kiadások. Ide tartoznak az oktatási intézményekre fordított közvetlen állami kiadások, a diákoknak és háztartásoknak nyújtott állami ösztöndíjak és egyéb támogatások, valamint az egyéb magánszervezetek oktatási célú transzferei és kifizetései (a diákhitelek az OECD nem veszi számításba a belső megtérülési ráta becslésekor). Az oktatás közvetett költsége pedig a pénzügyi megtérülési ráta számításainál az elmaradt adó- és járulékbévételek, amelyeket az állam akkor kapott volna, ha az egyén a továbbtanulás helyett a munkaerőpiacra lépett volna. A közvetett költségek és az oktatás hasznának számításakor is korrigálják az adatokat annak valószínűségével, hogy valaki az adott végzettséggel sikeresen talál munkát.

A számítások két periódusra osztják fel az egyének életpályáját. A beruházási periódus az oktatás időtartama, az oktatás költségei csak ekkor merülnek fel a számításokban, a haszon begyűjtésének időszaka pedig az oktatás utáni aktív időszak. (Egységesen 64 éves nyugdíjazással számolnak, és a nyugdíjakat nem veszik számításba a hasznok között).

Az OECD külön számítási eredményeket közöl a nők és férfiak megtérülési rátáira, mivel ezek nagyon különbözőek lehetnek. A 2.7.1. ábra dollárban vásárlóerő-paritáson mutatja be a felsőoktatás egyéni költségeit és hasznát a nők és a férfiak számára. A fel-

sőoktatáshoz kapcsolható többlet-életkereset Magyarországon is és az OECD és EU átlagában is kisebb, mint a férfiak többlet-életkeresete. A különbség Magyarországon a legnagyobb – külön említést érdemel, hogy 2021-ben Magyarországon volt a legnagyobb a férfiak többlet-életkeresete az OECD- és az EU-átlaggal összehasonlítva, a nők esetében viszont a legkisebb többlet-életkeresetet látjuk. Az oktatás közvetett költségei, vagyis az elmulasztott keresetek teszik ki az összes oktatási költség nagyobb hányadát, de Magyarországon a legnagyobb a felsőoktatás összes költségen belül a közvetlen költségek aránya. Az oktatás összes költsége mindhárom csoportban kisebb a nők, mint a férfiak számára, mivel mindenhol valamivel kisebbek a nők felsőoktatási tanulmányok miatt elmulasztott keresetei. A legnagyobb különbséget ebben is Magyarországon látjuk, mivel a magyar nők középfokú végzettséggel is kevesebbet keresnek a középfokú végzettségű férfiakhoz képest, mint az OECD vagy EU átlagában a középfokú végzettségű nők a középfokú végzettségű férfiakhoz képest.

2.7.1. ábra: A felsőoktatás egyéni költségei és haszna nemek szerint, vásárlóerő-paritáson, 2021 (ezer dollár)

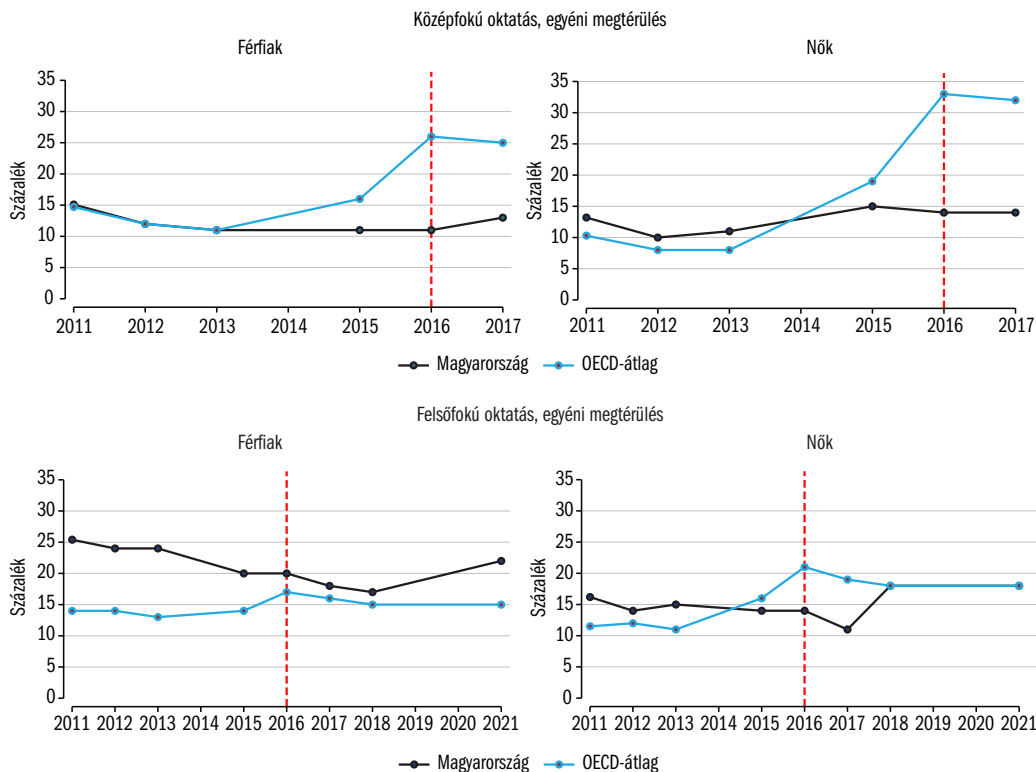

Forrás: OECD (2024) A4. táblázat adatai alapján.

Egyéni megtérülési ráták

A 2.7.2. ábra a középfokú és a felsőfokú oktatás egyéni megtérülési rátáinak változását mutatja be a férfiak és nők számára. A középfokú oktatásra vonatkozóan 2017-ig, a felsőoktatásra 2021-ig állnak rendelkezésre adatok (2014-re, 2019-re és 2020-ra nem készül-

2.7.2. ábra: A középfokú és felsőfokú végzettség egyéni belső megtérülési rátája Magyarországon és az OECD-országokban 2011–2021, százalék

Forrás: OECD *Education at a Glance* című kiadvány megfelelő évei.

tek számítások egyik oktatási fokozat esetében sem). A 2016 előtti és 2016 utáni adatok időben nem összehasonlíthatók módszertani változások következtében,² de nemek szerint, valamint Magyarország és az OECD-átlagok között értelemszerűen továbbra is összehasonlíthatók az adatok az éveken belül.

Magyarországon a *középfokú oktatás* egyéni megtérülési rátája a férfiak számára 2013-ig nagyjából

megegyezett az OECD-országok átlagában számított megtérülési rátáival, a magyar nők számára az OECD-országokhoz képest valamivel jövedelmezőbb volt középfokú végzettséget szerezni, mint a férfiaknak. Az OECD-országokra számított középfokú megtérülési ráták 2015-ben nőni kezdtek, 2016 után pedig a módszertani változások miatt extrém módon megemelkedtek, Magyarországon csak kisebb elmozdulásokat láttunk, mivel a módszertani változások kevésbé érintették a magyar megtérülési rátákat, mint az OECD-országok átlagában mértéket, mert nálunk a munkanélküli-segély és egyéb transzferek aránya jóval kisebb volt, mint az OECD-országok átlagában, így a módszertani változások kevésbé érintették a magyar elmulasztott kereseteket. Annak, hogy a magyar nők számára mindvégig jövedelmezőbb volt középfokú

² 2016-tól kezdve az elmaradt jövedelmek számításakor már csak a foglalkoztatásból származó jövedelmeket veszik figyelembe, a munkanélküli-ellátásokat és a szociális transzfereket nem. További változás volt, hogy 2016 előtt annak valószínűsége, hogy az egyén jövedelemhez jut, a teljes népességen belüli foglalkoztatási arány alapján számolták, 2016-tól pedig csak az aktív népességen alapuló foglalkoztatási arány felhasználásával. Ezenkívül 2016-tól a hallgatói jövedelmeket is számításba vették az elmaradt jövedelmek számításakor, ezek csökkentették a elmaradt jövedelmeket (lásd OECD, 2019, 105. o.).

kü végzettséget szerezni, mint a férfiaknak, az a legfőbb magyarázata, hogy a nők számára kisebbek voltak az elmulasztott keresetek, így az oktatás költségei.

A felsőoktatás egyéni megtérülési rátája 2011-ben jóval nagyobb volt a magyar férfiak és nők számára is, mint az OECD-átlag. A férfiak megtérülési rátája ekkor több mint 10, a nők megtérülési rátája 5 százalékponttal haladta meg az OECD-átlagot. A felsőoktatás megtérülési rátája a teljes időszakban nagyobb volt a magyar férfiak számára, mint az OECD-átlag, bár 2015–2018-ig csökkenni kezdett, de még így is valamivel az OECD-átlag felett maradt. A magyar nők megtérülési rátája 2015 és 2018 között, átmenetileg az OECD-átlag alá süllyedt, majd 2018-ban és 2021-ben az OECD-átlaggal megegyező volt. A magyar felsőoktatási megtérülési ráta csökkenésének egyik lehetséges oka, hogy 2014 után kezdett el felzárkózni a felsőfokú végzettségük kínálata a felsőfokú végzettségük iránti kereslethez, majd ahogy csökkent a magyar felsőoktatásban a végzettséget szerzők száma 2018 után (lásd a 2.2. és a 6.4. alfejezetet), a megtérülési ráta a férfiak és nők számára is nőni kezdett.

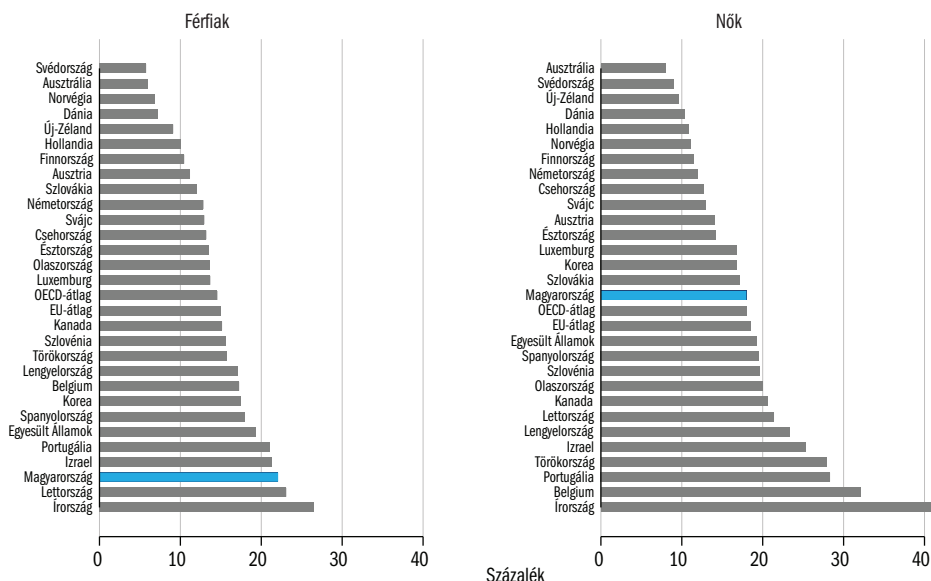
A nők megtérülési rátája az OECD-átlaghoz tért vissza, a férfiaké a megelőző években az OECD-átlaghoz mért korábbi 2–3 százalékpontos előnyből 7 százalékpontra nőtt.

Magyarországon – az OECD-átlaggal ellentétben – a felsőoktatásban való részvételnek nagyobb az egyéni megtérülési rátája a férfiak, mint a nők számára. Ennek egyrészt az a magyarázata, hogy a felsőfokú végzettségű nők kisebb többletkeresetre számíthatnak a középfokú képzettségű nőkhöz képest, mint a felsőfokú végzettségű férfiak a középfokú végzettségű férfiakhoz képest. A 2.7.3. ábra 2021-re részletesen hasonlítja össze az OECD-országokban mért felsőoktatási megtérülési rátákat a nők és a férfiak esetében. A magyar férfiak megtérülési rátája a harmadik legnagyobb az OECD-országok között, a magyar nőké az OECD- és az EU-átlag közelében van, annál valamivel kisebb.

Pénzügyi megtérülési ráták

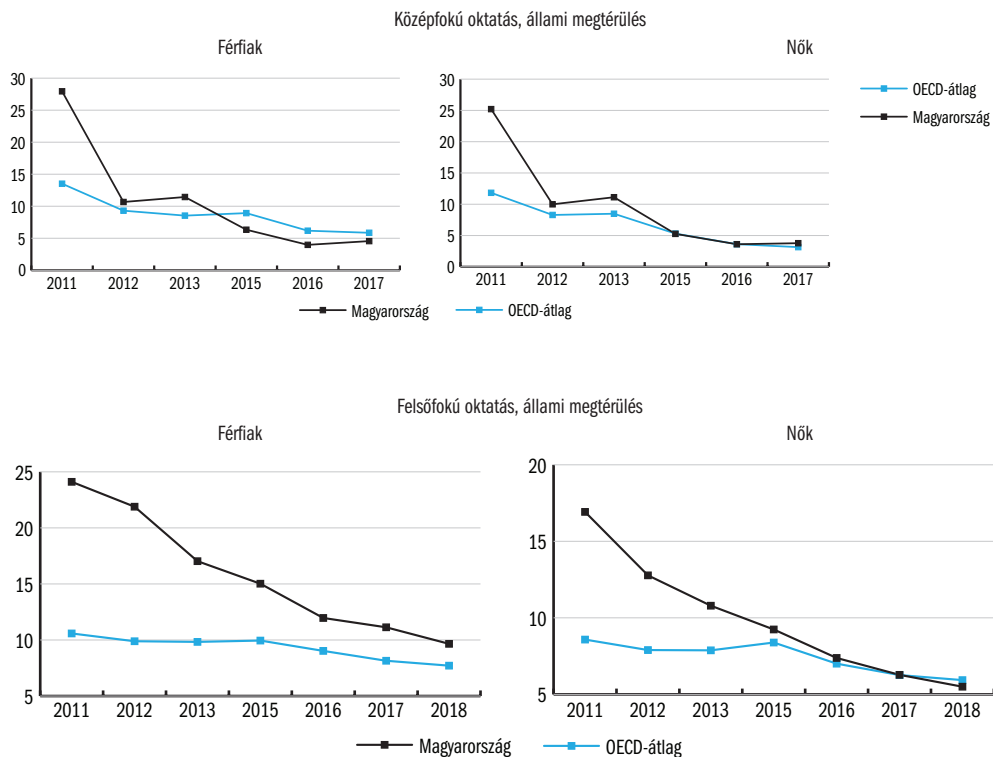
Magyarországon az évek során mind a férfiak, mind a nők számára jelentősen csökkent a középfokú oktatás pénzügyi megtérülési rátája is (a 2.7.4. ábra

2.7.3. ábra: A felsőoktatás egyéni megtérülési rátája az OECD-országokban, százalék, 2021

Forrás: OECD (2024) A4. táblázat adatai.

2.7.4. ábra: A középfokú és felsőfokú végzettség állami (pénzügyi) belső megtérülési rátája Magyarországon és az OECD országokban 2011–2021, százalék

Forrás: OECD *Education at a Glance* című kiadvány megfelelő évei.

felső része). Bár az az OECD-országok átlagában is csökkenő tendencia mutatkozott, Magyarországon nagyobb volt a csökkenés üteme. Ennek az a magyarázata, hogy a költségvetés számára emelkedtek a középiskolai oktatás közvetlen költségei, emelkedtek a közvetett költségek is, az elmulasztott adóbevétel, míg a haszonoldalon az iskolázottsághoz kapcsolható többlet-adóbevétel is csökkent. Igaz, az OECD-országokban csökkent a középfokú oktatás pénzügyi haszna is, de Magyarországon még inkább. Magyarországon sokkal jobban emelkedtek a közoktatás közvetlen és közvetett költségei is, mint az OECD országáiban. Bár a költségoldalon az elmulasztott adóbevétel kevésbé csökkent a nők, mint a férfiak esetében, a haszonoldalon az iskolázottsághoz kapcsolható többlet-adóbevétel is

jobban csökkent esetükben, mert kevesebb lett az iskolázás következtében elérhető többletjövedelem. A nemek közötti különbségek változásai hasonlóak az OECD tagországai között is, bár a különbségek kevésbé jelentősek.

A felsőoktatás esetében is igaz (a 2.7.4. ábra alsó része), hogy a pénzügyi megtérülési ráták trendje csökkent a megfigyelt időszakban mind az OECD-országok átlagában, mind Magyarországon, de a magyar pénzügyi megtérülési ráták sokkal gyorsabban csökkentek, mint az OECD-átlag. Ennek az az oka, hogy Magyarországon nemcsak az elmulasztott adóbevételek és a tandíjak nőttek, de a az iskolázottsághoz kapcsolható többlet-adóbevétel is csökkent az évek során, mivel csökkent a jövedelemadózás progresszivitása. A nők esetében a pénzügyi megtérülési ráta

2018-ra már az OECD-átlag alá került, míg a férfiak esetében továbbra is nagyobb annál. A költségvetési megtérülés szempontjából Magyarországon és az OECD-országok átlagában is igaz, hogy jobban megtérül a férfiak felsőoktatása, mint a nőké. A magyar nők felsőoktatásának pénzügyi megtérülési rátája 2018-ra már az OECD-átlaggal megegyező volt, míg a magyar férfiak pénzügyi megtérülési rátája a teljes időszakban nagyobb volt az OECD-átlagnál.

Az egyéni és pénzügyi megtérülési rátákat összehasonlítva látjuk, hogy férfiaknál és a nőknél is igaz, hogy az egyéni megtérülés sokkal magasabb, mint az állami megtérülés. Ennek egyrészt az az oka, hogy felsőoktatás közvetlen költségeinek a 65–75 százalékát

az állam állja, (ami egyébként jóval kisebb is, mint a 80–85 százalékos OECD-átlag), másrészt az egyéni haszon, az iskolázottsághoz kapcsolható többletkereset jóval nagyobb, mint a pénzügyi haszon: az iskolázáshoz kapcsolható többlet-adóbevétele.

Összefoglalás

Az alfejezetben bemutattuk az oktatás egyéni és pénzügyi megtérülési rátáit a férfiak és nők esetében az OECD átlagában és Magyarországon. A magyar férfiak számára a felsőoktatás egyéni és pénzügyi megtérülése nagyobb, mint az OECD átlagában, a nők és a középfokú oktatás esetében a vizsgált időszak második felében már nem látunk ilyen különbséget.

Hivatkozások

- OECD (2019): [Education at a Glance, 2019](#). OECD Indicators. OECD Publishing, Párizs.
- OECD (2024): [Education at a Glance, 2024](#). OECD Indicators. OECD Publishing, Párizs.
- PSACHAROPOULOS, G. (1985): [Returns to education: A further international update and implications](#). Journal of Human Resources, Vol. 20. No. 4. 583–604. o.
- PSACHAROPOULOS, G.–PATRINOS, H. A. (2004). [Human capital and rates of return](#). Megjelent: *Geraint, J.–Jill,*

- J.* (szerk.): International Handbook on the Economics of Education. Edward Elgar Publishing Limited Cheltenham, 1–57. o.
- SCHULTZ, T. W. (1967): [The rate of return in allocating investment resources to education](#). The Journal of Human Resources, Vol. 2. No. 3. 293–309. o.
- VARGA JÚLIA (1998): Oktatás-gazdaságtan. Közgazdasági Szemle Alapítvány, Budapest.

2.8. AZ EMBERI TŐKE HOZZÁJÁRULÁSA A NÖVEKEDÉSHEZ MAGYARORSZÁGON

KÓNYA ISTVÁN

Bevezetés

Az alfejezet azt vizsgálja, hogy az emberitőke-felhalmozás mennyiben járult hozzá Magyarországon az elmúlt évtizedek gazdasági növekedéséhez. Ennek kapcsán bemutatja az emberi tőke mérésének nehézségeit, illetve a problémák lehetséges kezelését. Kitér olyan kérdésekre is, mint az emberi tőke közvetett szerepe a technológiai transzferben és tudásimportban, amelyek akár fontosabbak is lehetnek a közvetlen csatornánál.

A feltett kérdést két fő eszközzel elemezzük. A növekedési számvitel alkalmas arra, hogy az emberi tőke közvetlen, mechanikus hatását vizsgáljuk. Ez alapján az elmúlt két évtizedben a magyar gazdasági növekedésben az emberi tőke pozitív, de csekély szerepet játszott. Ha azonban figyelembe vesszük a lehetséges közvetett hatásokat – különös tekintettel az emberi tőke szerepére a fejlett technológia adaptálásban – a képzettség és iskolázottság további emelésének számottevő hatása lehet.

Növekedési számvitel

Az emberi tőke növekedési hozzájárulásának méréséhez első lépésben a *növekedési számvitel* módszertanát használjuk. Ez Solow (1957) iskolateremtő tanulmányára épül, és eredetileg a teljes tényezőtermelékenységre (*Total Factor Productivity, TFP*) kiszámítására szolgált. Alapja a *neoklasszikus termelési függvény*, amely az aggregált kibocsátást (GDP) jeleníti meg a felhasznált termelési tényezők (jellemzően a tőke és munka), illetve a TFP függvényeként.¹

Formálisan a következőképpen definiáljuk az aggregált termelési függvényt:

$$Y_t = A_t K_t^\alpha L_t^{1-\alpha}, \quad (1)$$

ahol Y_t a GDP, K_t a tőkeinput, L_t a munkainput, A_t pedig a teljes tényezőtermelékenységre. A növekedési számvitelhez vegyük mindkét oldal logaritmusát, majd az idő szerinti differenciáját:

$$\Delta \log Y_t = \alpha \Delta \log K_t + (1 - \alpha) \Delta \log L_t + \Delta \log A_t. \quad (2)$$

A módszer tehát dekomponálja a GDP időszakos (jellemzően éves) változását a két fő termelési tényező, valamint a reziduális módon előállító TFP hozzájárulására.

A mérés fő nehézsége a termelési tényezők és az α paraméter megfelelő mérése. Mind a tőkeinput, mind a munkainput esetében felmerülnek mérési problémák. Mivel ebben a tanulmányban az emberi tőkét vizsgáljuk, a TFP és a tőkeinput hozzájárulását egyben kezeljük. A későbbiekben azonban kitérünk arra is, hogy az emberi tőke szintjének növekedése milyen hatással lehet a tőkeberuházásokra és a termelékenységre. Ehhez a növekedési számvitel már nem a megfelelő keret, helyette a neoklasszikus növekedési modellre támaszkodunk.

Az emberi tőke definíciója szerint a munkainput minőségi dimenzióját méri. Ennek pontosításához érdemes a teljes munkainputot összetevőire bontani:

$$L_t = E_t h_t s_t, \quad (3)$$

ahol E_t a foglalkoztatottak számát, h_t az egy foglalkoztatottra jutó ledolgozott munkaórát, s_t pedig a foglalkoztatottak képességeit (emberi tőkét) jelöli.

Az emberi tőke – mint absztrakt fogalom – közvetlenül nem mérhető (az emberi tőke mérésének problémáiról lásd a 2.1. alfejezetet is). A növekedési és fejlettségi számvittel foglalkozó szakirodalom (Caselli, 2005) jellemzően az iskolai végzettség segítségével számszerűsíti azt. Ez sok szempontból elégtelen, hi-

¹ Az aggregált termelési függvény létezéséről lásd a Cambridge–Cambridge vitát és annak utóéletét (Cohen–Harcourt, 2003). A tanulmányban elfogadjuk az aggregált termelési függvényt mint hasznos értelmezési keretet és elemzési eszközt.

szen a munkavállaló termelékenysége több más tényezőtől is függhet. Ilyen lehet a megszerzett tapasztalat, a munkahelyen kapott formális tréning vagy akár az egészségi állapot. Makroökonomiai számításokhoz azonban ezek az adatok nem, vagy nagyon nehezen elérhetők. Problémát jelent az is, hogy az iskolai végzettség mennyiségi, és nem minőségi mutató. Mind országok között, mind időben változhat az, hogy adott végzettség milyen készségeket, képességeket nyújt a munkavállalónak. Erre a kérdésre a későbbiekben még vissza fogok térni.

A másik módszer a relatív bérek használata (*Mulligan–Sala-i-Martin*, 1997). Jól működő versenypiacok esetén a bérek tükrözik a termelési tényező határtermékét. Ha a különböző végzettségi szintek tökéletes helyettesítői egymásnak (egy konstans termelékenységi szorzót leszámítva), akkor a relatív bérek közvetlenül mérik az emberi tőke „mennyiségi” különbségeit végzettségek között. Bár a tökéletes helyettesítés erős feltevés, ugyanez a probléma fennáll az iskolaévek közvetlen használata esetén is. Nagy előnye ugyanakkor a béreken alapuló módszernek, hogy az oktatás minőségéből fakadó különbségeket is figyelembe veszi.

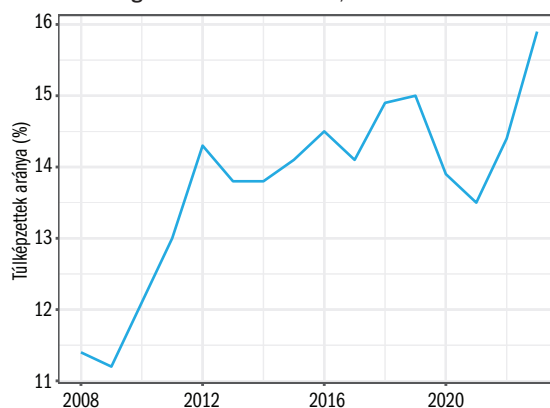
A számszerűsítésnél további szempontként merül fel az a probléma, hogy a tényleges végzettség és a betöltött munkakörben jellemző iskolázottság nem feltétlenül egyeznek meg. Ennek illusztrálásához az Eurostaton elérhető, a túlképzettek felsőfokú végzettségük közötti arányát bemutató statisztikát használok (2.8.1. ábra).² Látható, hogy 2008–2023 között ez a szám Magyarországon érdemben emelkedett.

² Az [ILO honlapján](#) található egy ennél részletesebb mutató, amely az alulképzettek számát is tartalmazza. Sajnos, Magyarország esetében strukturális törés látszik a túlképzettek számában 2013–2014 között. Az egyszerűbb Eurostat-adatnál ilyen probléma nem jelentkezik.

³ Lásd [Eurostat](#).

⁴ Bár időben ingadoznak, egyik idősor esetében sem látunk nyilvánvaló trendet, ezért az idősoros átlagot jó közelítésnek tekintjük. Felmerülhet ugyanakkor az a kérdés, hogy a referenciaszinthez (ISCED11 0-2) tartozó emberi tőke mennyire állandó. Ha – például összetételhatás miatt – az alsófokú végzettséghez is növekvő (csökkenő) emberi tőke tartozik, a kapott eredmények alulbecsülik (felülbecsülik) az emberi tőke növekedési hatását. A torzítás vélhetőleg kicsi, de a részletes vizsgálat túlmutat ezen írás keretein.

2.8.1. ábra: Túlképzettek aránya a foglalkoztatottak között, 2008–2023

Forrás: Saját számítás és [Eurostat](#).

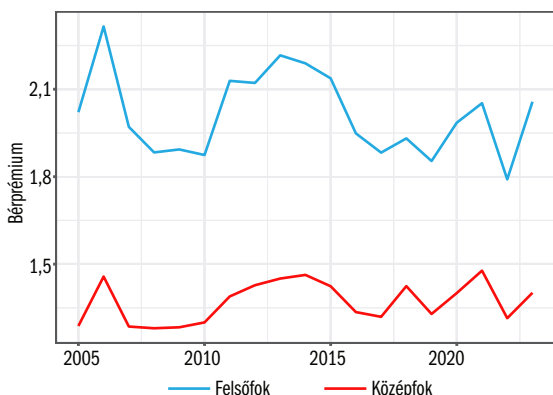
Az Eurostat a túlképzettséget azon felsőfokú végzettségűek arányával azonosítja, akiknek a foglalkozásuk ISCO csoportja alapján nincs szükségük ilyen végzettségre.³ A foglalkozási csoportok ISCO definíciója azonban ritkán változik, ugyanakkor a tartalmuk vélhetően igen. Fontos előnye a béreken alapuló megközelítésnek, hogy ezt a kérdést is kezelni tudja. A relatív bérek ugyanis az egyes végzettségek tényleges, átlagos értékét mérik, vagyis a túlképzettség (vagy alulképzettség) mértéke is megjelenik bennük.

Mindezek alapján jelen tanulmányban az emberi tőke mérésére a relatív béreket használjuk. Az adatok az Eurostat EU-SILC felméréséből származnak, és három végzettségi szinthez tartozó átlagos jövedelmet tartalmaznak. A végzettségi szintek az ISCED11 kategóriák szerint: legfeljebb alsó középfokú (0–2), középfokú (3–4) és felsőfokú (5–8). Az első kategóriához tartozó emberi tőkét 1-re normalizáljuk, a másik két kategória esetében pedig az időszaki átlagos relatív bérprémiummal azonosítjuk az emberi tőkét. A 2.8.2. ábra mutatja a relatív béreket, ezek alapján, ahol: $s_a = 1$, $s_k = 1,37$ és $s_f = 2,01$.⁴

A 2.8.3. ábra mutatja az emberi tőke átlagos szintjét a foglalkoztatottak között. Szinte a teljes időszakban emelkedést látunk, kivéve a 2012–2016 közötti periódust. Ennek az összetételhatásnak az oka az, hogy ebben az időszakban bővült leggyorsabban a foglal-

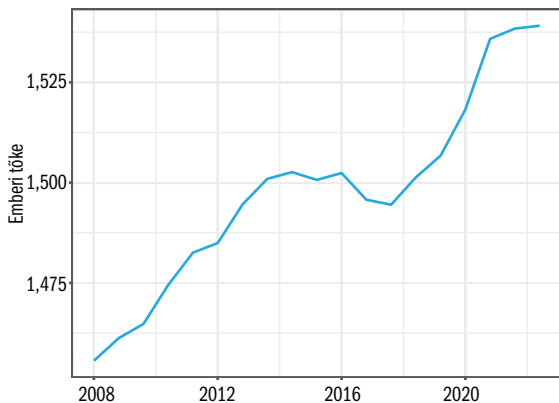
koztatás, ezen belül legnagyobb mértékben pedig a középfokú végzettségű munkavállalók száma emelkedett. Összességében az átlagos emberi tőke szintje a teljes időszakban 5,8 százalékkal nőtt, ami szerény mértékűnek mondható.

2.8.2. ábra: Relatív bérek középfokú és felsőfokú végzettségénél, 2008–2023 (alsófok = 1)

Forrás: Saját számítás és Eurostat.

2.8.3. ábra: Becsült emberi tőke Magyarországon, 2008–2023

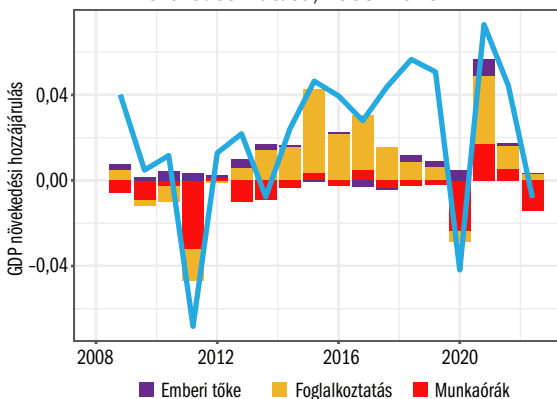

Forrás: Saját számítás és Eurostat.

A 2.8.4. ábra mutatja a növekedési számviteli dekompozícióban a munka inputtényezőinek hatását. Látható, hogy a 2008–2023-as időszakban az emberi tőke közvetlen, „mennyiségi” hatása nem túl jelentős, de jellemzően pozitív volt. Az extenzív foglalkoztatásbővülés (2012–2016) időszakán kívül sem

látunk erős hatást. Összegezve, tehát a 2008–2022-es időszakban a magyar növekedésben az emberi tőke nem játszott jelentős *közvetlen* szerepet. A GDP bővülésében a foglalkoztatottak számának emelkedése fontos volt, de ez egy extenzív, mennyiségi és nem elsősorban minőségi növekedés volt.

2.8.4. ábra: A munkainput összetevőinek növekedési hatása, 2008–2023

Forrás: Saját számítás és Eurostat.

Technológiatranszfer és emberi tőke

Az előző részben azt találtuk, hogy az emberi tőke közvetlenül szerényen járult hozzá a magyar növekedéshez. Ugyanakkor a mechanikus felbontás nem feltétlenül tükrözi az emberi tőke tényleges hatását, fontosságát. A 2.8.4. ábra alapján a munkainput hozzájárulása a GDP növekedéséhez jelentős volt, de nem kizárólagos. A hiányzó összetevők a tőkeinput és a teljes tényezőtermelékenység (TFP). Mindkét esetben felmerül, hogy mennyiben magyarázhatja az emberi tőke a tőkeberuházásokat, illetve a termelékenység növekedését.

A fizikai és emberi tőke közötti komplementaritás jól dokumentált (*Krusell és szerzőtársai*, 2000). Magasabb képzettségű munkavállalók rendelkezésre állása segítheti a tőkeberuházást is, különösen a gazdasági növekedés intenzív szakaszában. Még fontosabb lehet az emberi tőke szerepe a teljes tényezőtermelékenység változásában. Bár a növekedési számvitel – és a neoklasszikus keret – a TFP változását exogén

folyamatnak tekinti, a tágabb szakirodalomban a termelékenység is endogén változó (Romer, 1990). Kis, nyitott, felzárkózó gazdaságokban (mint Magyarország) a technológia és egyéb fejlett termelési módszerek jellemzően importáltak (Keller, 2004). Ugyanakkor a technológiatranszfer alapvetően adaptációt jelent, amelynek sikeréhez magasan képzett munkavállalók szükségesek. Benhabib–Spiegel (2005) ezt az adaptációs mechanizmust számszerűsíti aggregált, országok közötti adatokon.

Az emberi tőke által indukált tőkeberuházást és a technológiaimportra gyakorolt hatást a neoklaszikus növekedési modell néhány egyszerű összefüggése segítségével számszerűsítjuk.⁵ Legyen a kibővített termelési függvény

$$Y_t = A_t K_t^\alpha (X_t L_t)^{1-\alpha}, \quad (4)$$

ahol A_t a termelékenység relatív szintje a vezető országhoz képest, X_t pedig a technológia globális szintje. Vagyis bár a technológia haladás növekedési üteme országok között hosszú távon közös, lehetséges átmeneti vagy akár tartós szintbeli lemaradás. N_t pedig a népesség exogén módon adott nagysága.

A modellben a fő változók hosszú távon kiegyensúlyozott növekedési pályára kerülnek. Ha bevezetjük az effektív változókat, például $y_t = Y_t / (X_t N_t)$, ezek az állandósult állapotban konstansak lesznek. Szintén könnyen belátható, hogy a hosszú távú tőke–munka arány a következőképpen határozódik meg:

$$\frac{k}{l} = \left(\frac{\alpha A}{1/\beta - 1 + \delta} \right)^{\frac{1}{1-\alpha}}, \quad (5)$$

ahol β és δ a diszkontfaktort és az amortizációs rátát jelölik. Végül az aggregált termelési függvény segítségével írjuk fel az effektív GDP szintjét:

$$y = A l \left(\frac{k}{l} \right)^\alpha. \quad (6)$$

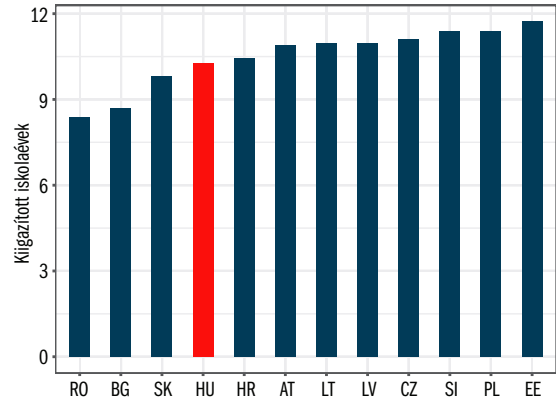
Az emberi tőke közvetett hatását az állandósult állapotok összehasonlításával számszerűsítjuk. Tegyük fel, hogy a munkavállalók képzettsége emelkedik, például

az oktatási rendszer javuló minősége miatt (Δl). Ez egyrészt tőkeberuházást indukál, ami helyre állítja a hosszú távú tőke–munka arányt. Az emberi tőke magasabb szintje emeli a relatív termelékenységet is, főként a hatékonyabb tudásimporton keresztül (lásd lejjebb). Ez viszont visszahat a tőke–munka arányra is, megemelve annak egyensúlyi szintjét. Mindezeket figyelembe véve, a teljes hatás a következő lesz:

$$\begin{aligned} \Delta \log Y &= \Delta \log A + \Delta \log l + \frac{\alpha}{1-\alpha} \\ \Delta \log A &= \Delta \log l + \frac{1}{1-\alpha} \Delta \log A. \end{aligned} \quad (7)$$

Milyen reális lehetőségei vannak Magyarországnak az emberi tőke bővítésére? Ennek részletes tárgyalása túlmutat a tanulmány keretein, de egy gyors becslésre van lehetőség. Ehhez felhasználom az *Our World in Data* adatait,⁶ amely a Világbank számításai alapján az oktatás minőségével igazítja ki a nyers iskolázottsági mutatót (Filmer és szerzőtársai, 2018).

2.8.5. ábra: Minőséggel igazított átlagos iskolaévek

Országgrövidítések: AT: Ausztria, BG: Bulgária, CZ: Csehország, EE: Észtország, FI: Finnország, HR: Horvátország, HU: Magyarország, LT: Litvánia, LV: Lettország, PL: Lengyelország, RO: Románia, SI: Szlovénia, SK: Szlovákia.

Forrás: [Our World in Data](#).

A 2.8.5. ábra a tág közép-európai régió országaival veti össze a magyar iskolázottságot. A vezető nemzetnél, Észtországban, körülbelül 1,5 kiigazított iskolaévtöbbletet látunk. Ennek megfelelően azt számszerűsítettük, hogy egy ekkora emelkedés milyen hatása lenne a magyar GDP-re. Ha a kiigazított iskolaévtöbblet éves hozamát 0,1-nek feltételezzük, akkor ez

⁵ Mivel a modell jól ismert, a részletes levezetéstől eltekintek (lásd például Romer, 2018).

⁶ Lásd [Our World in Data](#).

emberi tőkére átszámítva 15,6 százalékos növekedést jelent, vagyis $\Delta I = 0,156$.⁷

A TFP lehetséges emelkedéséhez *Benhabib–Spiegel* (2005) becslését vesszük alapul. A szerzők levezetnek és empirikusan becsülnék egy technológiai diffúziós modellt, ahol a technológia előállításához és importjához emberi tőkére van szükség. Bár több esetet vizsgálnak, az empirikus eredményeik alapján az általuk „logisztikusnak” nevezett specifikációra koncentrálnak. Ekkor megmutatható, hogy az empirikusan releváns esetben a vizsgált i -edik ország relatív termelékenysége hosszú távon a következő lesz:

$$\frac{A_i}{A_m} \rightarrow 1 + \frac{g}{c} \left(1 - \frac{s_m}{s_i}\right), \quad (8)$$

ahol m a referenciaország, g és c pedig paraméterek (*Behnabib–Spiegel* (2005) 2.6. egyenlete, az emberi tőkében lineáris paraméterek feltevése esetén). A paraméterezéshez a tanulmány 5. táblázatának 4-es modelljét használjuk, ami alapján a pontbecslések $g = 0,0063$ és $c = 0,0072$. A maximális iskolaévek számát 12-nek vesszük.

Behelyettesítve a fentieket a (8) képletbe, Magyarország relatív hosszú távú termelékenysége a jelenlegi iskolázottsági szint mellett 0,85. A többlet 1,5 effektív iskolaév ezt a szintet 0,98-ra emelné. Ez a TFP nagyjából 14 százalékos növekedésének felel meg, $\Delta \log A = 0,138$. Felhasználva az (1) képletet, az emberi tőke (iskolázottság) észtországi szintre emelkedése a magyar GDP-t

$$\Delta \log Y = 0,156 + \frac{1}{1-0,35} \times 0,138 = 36,8$$

százalékkal növelhetné meg. Bár a becslés rendkívül bizonytalan, az emberi tőke emelkedésének hatása ezek alapján számottevő lenne. Ennek nagyobb részét a hatékonyabb technológiaiimport és az ezáltal elérhető magasabb relatív termelékenység, míg kisebb részét az indukált fizikaitőke-beruházás okozná.

Összefoglalás

Az alfejezet az vizsgálta, hogy a magyar növekedéshez mennyiben járult hozzá a foglalkoztatottak emberi

tőkéjének növekedése 2005–2023 között. A mechanikus hatás, amelyet a növekedési számvitel és a relatív bérek segítségével számszerűsítettünk, kicsi.

Ugyanakkor a közvetett hatások – mind az indukált tőkeberuházáson, mind pedig a technológiai transzferen keresztül – sokkal számottevőbbek lehetnek és lehetnek a jövőben. Egy egyszerű számítással azt találtuk, hogy a magyar átlagos effektív iskolázottság szintjének megvalósítható emelése a magyar GDP-t több mint egyharmadával növelné. Ennek fő oka az oktatás színvonalának javítása, amiben Magyarország érdemben marad el a legjobb nemzetközi gyakorlattól.

Hivatkozások

- BENHABIB, J.–SPIEGEL, M. (2005): [Human Capital and Technology Diffusion](#). Megjelent: *Aghion, P.–Durlauf, S.* (szerk.): *Handbook of Economic Growth*. Vol. 1. Elsevier, 935–966. o.
- CASELLI, F. (2005): [Accounting for Cross-Country Income Differences](#). Megjelent: *Aghion, P.–Durlauf, S.* (szerk.): *Handbook of Economic Growth*. Vol. 1. Elsevier, 679–741. o.
- COHEN, A.–HARCOURT, G. (2003): [Whatever happened to the Cambridge Capital Theory controversies?](#) *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 17. No. 1. 199–214. o.
- FILMER, D.–ROGERS, F.–ANGRIST, N.–SABARWAL, S. (2018): [Learning-Adjusted Years of Schooling \(LAYS\)](#). Defining A New Macro Measure of Education. Policy Research Working Paper Series, WPS 8591. World Bank Group, Washington, DC.
- KELLER, W. (2004): [International Technology Diffusion](#). *Journal of Economic Literature*, Vol. 42. No. 3. 752–782. o.
- KRUSELL, P.–OHANIAN, L.–RIOS-RULL J.–VIOLANTE, G. (2000): [Capital-Skill Complementarity and Inequality](#). A Macroeconomic Analysis. *Econometrica*, Vol. 68. No. 5. 1029–1054. o.
- MULLIGAN, C.–SALA-I-MARTIN, X. (1997): [A labor income-based measure of the value of human capital](#). An application to the states of the United States. *Japan and the World Economy*, Vol. 9. No. 2. 159–191. o.
- ROMER, D. (2018): *Advanced Macroeconomics*, 5. kiadás, McGraw-Hill, New York.
- ROMER, P. M. (1990): [Endogenous Technological Change](#). *Journal of Political Economy*, Vol. 98. No. 5. S71–S102. o.
- SOLOW, R. (1957): [Technical change and the aggregate production function](#). *Review of Economics and Statistics*, Vol. 39. No. 3. 312–320. o.

⁷ A feltőkésített különbség $\frac{e^{11,72 \cdot 0,1}}{e^{10,27 \cdot 0,1}} - 1 \approx 0,156$.

2.9. A KI- ÉS BEVÁNDORLÁS HATÁSA A NÉPESSÉG ISKOLÁZOTTSÁG SZERINTI ÖSSZETÉTELÉRE*

HÁRS ÁGNES & SIMON DÁVID

A hétköznapiokban visszatérő és egyértelműnek tekintett az az állítás, hogy a legjobbak és legtehetségesebbek mennek külföldre, és a kevésbé tehetségesek, kevésbé versenyképesek maradnak, így az elvándorlás miatt összességében a hazai népesség összetétele, iskolázottsági szintje, versenyképessége folyamatosan romlik. Ebben az alfejezetben ezt a kérdést vizsgáljuk. Kérdésünk úgy is felvethető, hogy vajon teljesül-e, egyrészt, hogy az elvándorlókat a bevándorlók helyettesítik/pótolják, másrészt, hogy nagy eséllyel a képzetek és versenyképesek a kivándorlók, és őket a szakképzetlen bevándorló vendégmunkások helyettesítik.

A ki- és bevándorlás számításba vétele bonyolult kérdés. A kivándorlás nem feltétlenül végleges, visszavándorlás követ(het)i, s ezek a lépések ismétlődhetnek. Az elvándorlók és a visszavándorlók iskolázottság szerinti összetételét kettős szelekció magyarázza (Massey, 2015). A bevándorlás esetén is lehetséges a bevándorlók későbbi elvándorlása (vissza vagy továbbvándorlása) (lásd például *Dustmann–Görlach*, 2016). Az iskolai végzettség és a migrációs döntés közötti kapcsolat sem független (*Dustmann–Glitz*,

2011). Elemzésünk középpontjában a munkaerőpiaci sikerességet befolyásoló iskolai végzettség szerinti összetétel változása áll. A rendelkezésre álló adatok segítségével azt mérjük, hogy a hazai népesség iskolázottság szerinti összetétele hogyan változott az el- és a bevándorlással, és ebben volt-e időbeli változás.

Fogalmak, adatok

A vándorlás hatásának vizsgálatához mindenekelőtt a ki- és bevándorlók definiálása, valamint a hivatalosan publikált statisztikák által lefedett népesség, valamint a tényleges folyamatok leírását mutató adatok tisztázása és pontosítása szükséges.

– A *bevándorlást* a külföldön születettek számával mérjük. Ez a csoport mindazokat tartalmazza, akik nem Magyarországon születtek, és a magyar népesség részét alkotják – akár rendelkeznek magyar állampolgársággal, akár nem.¹

– Az *elvándorlás* mérése nehezebben nyomon követhető a nyilvántartott hazai adatforrások alapján, az elvándorlást rendszerint a célországok statisztikaiban – az úgynevezett tükörstatisztikákban – lehet nyomon követni. Az elvándorlás leírásakor emellett azokat a szokásosan ingázóként említetteket is figyelembe vesszük, akik külföldi telephelyen dolgoznak, ugyanis ők is távol vannak a hazai munkapiactól.

A migráció a fiatalabb korcsoportokra jellemző, ezért a vizsgálatot leszűkítettük a 20–59 évesek korcsoportjára.² Iskolai végzettség szerint három kategóriát különböztetünk meg, figyelembe véve a rendelkezésre álló adatkorlátokat:³ a legfeljebb 8 általános (ISCED 0–2), a középfokú végzettségűek (ISCED 3–4), valamint a felsőfokú végzettségűek (ISCED 5–8) csoportját.

A következő adatforrásokkal dolgoztunk:

– A *népszámlálás teljes* népességre vonatkozó adatai szolgálnak megbízható adattal a népesség számáról és

* A jelen cikk a Központi Statisztikai Hivatal Munkaerőfelmérés és Népszámlálás 2022 adatállományai felhasználásával készült. Az ebben foglalt számítások és az azokból levont következtetések kizárólag a jelen cikk szerzőinek mint szerzőknek a szellemi termékei.

¹ Az állampolgárság alapján történő megkülönböztetés a státustörvényt követően a magyar állampolgárság nagymértékű kiterjesztésével nem ad valós képet a bevándorlókról, és lényegesen kisebb csoportot fed le (az időszak végén a külföldön születetteknek alig egyharmada volt külföldi állampolgár).

² Itt jelezzük, hogy az elvándorláshoz használt uniós munkaerő-felmérés (*European Union Labour Force Survey, EU LFS*) tükörstatisztika online elérhető adatai csak a 20–64 éves korcsoportra állnak rendelkezésre, a későbbiekben ezt természetesen jelezzük majd.

³ Az iskolai végzettségre vonatkozó adatok részletesebb bontására az elvándorláshoz használt EU LFS tükörstatisztika nem áll rendelkezésre, az adatok csak három kategóriára érhetők el. A bevándorlás esetén pedig a külföldiek részletesebb, finomabb besorolása okozhat bizonytalanságot, mindenekelőtt az eltérő oktatási rendszerek nehéz összevethetősége miatt.

összetételéről, így a bevándorlásról is. Korlátot jelent, hogy az adatok egy időpontra, 2022-re vonatkoznak (amikor az adatfelvétel történt). A bevándorlás *összetételhatását* és időbeli változását a munkaerő-felmérés évenkénti részletes adataival vizsgáljuk,⁴ amelyet a 2022. évi népszámlálás adatai alapján korrigáltunk.⁵

– Az *elváándorlás* mérésére a hazai munkaerő-felméréshez hasonló, az EU-/EGT-tagországokban felvett tükörstatisztika (EU LFS) online adatait használjuk, így azokat a más EU-/EGT-országokban élőket tudjuk számba venni, akik legalább egy éve élnek más EU-/EGT-országban.⁶ Emellett a szokásosan *ingázóként* definiált csoporthoz tartoznak azok,⁷ akik a hazai munkaerő-felmérésben válaszadóként – mint lakcímmel rendelkezők – megjelennek, ugyanakkor az adatfelvétel szerint külföldi munkahelyen dolgoznak. A definíció azonban bizonytalan, és nem komplementer az egy éven túl külföldön tartózkodó elváándorlók csoportjával. A definíciós és adatfelvételi bizonytalanság miatt a csoport egy része megjelenhet az EU LFS tükörstatisztikáiban is, más részük azonban nem, ugyanakkor munkapiaci szempontból külföldön dolgoznak és (esetleg) élnek, ezért az elváándorlás részét jelentik.

⁴ A KSH munkaerő-felmérés nemzetközi szabványokon alapuló – nem teljes körű – többlépcsős rétegzett véletlen mintavételt alkalmazó nagymintás adatfelvétel, amely rotációs panelként valósul meg. Az összegyűjtött adatok tartalmazzák a népességre és a vándorlásra vonatkozó hosszabb időszakot felölelő adatokat. Az adatfelvétel mintamérete messze meghaladja a társadalomtudományi survey-kutatások szokásos mintaméretét (a vizsgált időszakban 46 ezer és 60 ezer fő között ingadozott), ami jelentősen csökkenti a mintavételi hiba mértékét, ami az itt bemutatott elemzésben jó közelítéssel kisebb mint 1 százalékpont. A KSH a minta kialakítását, illetve utólagos súlyozását a népszámláláson alapuló továbbvezetett adatok alapján végzi.

⁵ A munkaerő-felmérés alapján 2022-ben a külföldön születettek becsült aránya a 20–59 éves korú népességben elmarad az azonos évi népszámlálás alapján jellemző aránytól. Mivel a népszámlálás tekinthető a megbízhatóbb adatforrásnak, ezért a munkaerő-felmérés adatait a népszámlálás adatai alapján korrigáltuk – azzal a feltételezéssel élve, hogy a munkaerő-felmérés iskolai végzettségkénti torzítása a vizsgált időszak egészében hasonló volt (ezt a feltételezést további vizsgálattal teszteltük, az eredményeket kívánságra bemutatjuk).

⁶ Ez jól közelíti az elváándorlást, amely más adatforrások szerint is jelentős részben ezekbe az országokba irányul.

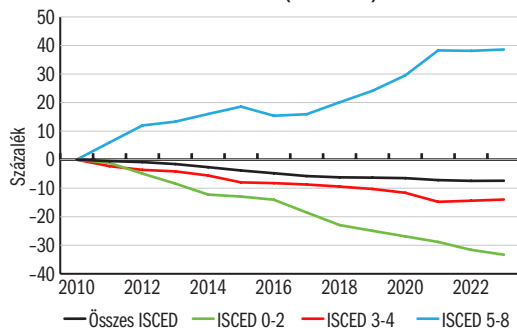
⁷ A szokásos definíció leegyszerűsítő, azt feltételeznél, hogy az érintett egy évnél rövidebb ideig a két ország között mozogva él és dolgozik külföldön, azonban használata megfelelőnek tűnik, ezért az alfejezetben a továbbiakban ezt követjük.

A továbbiakban a be- és kivándorlás hatását a népességre iskolai végzettségek szerint külön-külön, majd szintetizálva mutatjuk be a leíró statisztika eszközeivel.

A népesség létszámváltozása

A vándorlás hatását az össznépességhez, illetve a vizsgált részcsoporthoz viszonyítjuk. A vándorlás számottevő élénkülése a 2010-es időszak elejétől érzékelhető, ezért ezt az időszakot vizsgáljuk. A népesség iskolázottság szerinti csoportjainak a változását összességében demográfiai és vándorlási tényezők együttesen alakítják. A 2.9.1. ábra a különböző iskolai végzettségű népességnek a változását mutatja be a 2010–2023 közötti időszakra (a kérdésről lásd a 2.3. alfejezetet is). A teljes népesség száma 7 százalékkal, a középfokú végzettségűeké 14 százalékkal, míg az alacsony fokú végzettségűeké 33 százalékkal csökkent, a felsőfokú végzettségűeké pedig 39 százalékkal növekedett.

2.9.1. ábra: A 20–59 éves népesség iskolai végzettség szerinti csoportjainak arányváltozása 2010 és 2023 között a 2010-es (becsült) létszámukhoz viszonyítva, 2010–2023 (százalék)

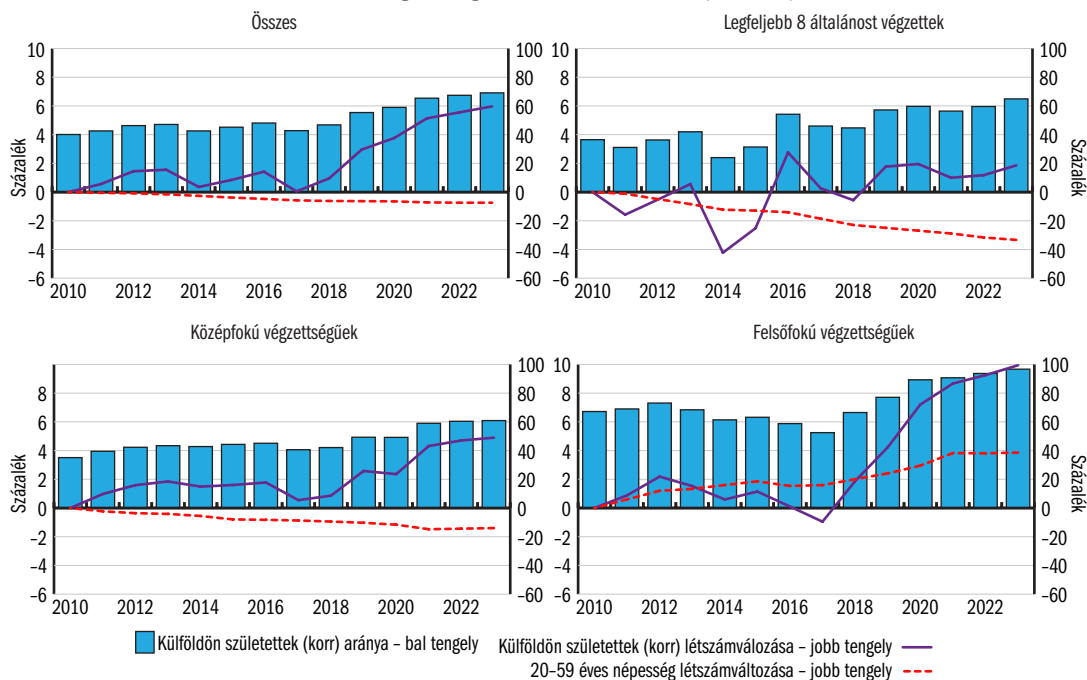

Forrás: KSH munkaerő-felmérésének negyedéves értékeiből számított éves átlagok.

Bevándorlás

A népszámlálás alapján 2022-ben a *bevándorlók* aránya a 20–59 évesek körében a magyar népesség 6,9 százaléka, az alap- és a középfokú végzettségűek esetében 6–6 százaléka, a felsőfokú végzettségűek körében 9,4 százaléka volt. A bevándorló népesség jellemzőit mutatja, hogy kétharmaduk a szomszédos országokban

2.9.2. ábra: A bevándorlás hatása a népességszám, valamint külföldön születettek számának alakulására iskolai végzettségek szerint, 2010–2023 (százalék)

Forrás: KSH munkaerő-felmérése.

született: 36 százalék Romániában, 18 százalék Ukrajnában, 7 százalék Szerbiában, 5 százalék Szlovákiában (valószínűleg zömében határon túli magyarok). A többiek 4 százaléka Németországban, és további 30 százaléka egyéb – részben távoli – országokban. Iskolai végzettség szerint jelentős az eltérés: az alapfokú végzettségű bevándorlók 68 százaléka, a középfokú végzettségűek 71 százaléka született a szomszéd országok valamelyikében (az átlagot meghaladóan, 41, illetve 39 százalékban Romániában), míg a felsőfokú végzettségű bevándorlók nagyobb arányban (40 százalék) nem a szomszéd, hanem egyéb országokban születtek. A munkaerő-felmérés szerint a 2010–2023 közötti időszakban átlagosan a bevándorlók kétharmada (65 százaléka) született az EU valamelyik országában, az alapfokú és a középfokú végzettségűek esetében 68 százalék, a felsőfokúaknál 60 százalék. Az időszak végére az EU-országokban születettek aránya lecsökkent, 2022-ben 57, 65, 60 és 49 százalék

volt. A közép- és különösen a felsőfokú végzettségű bevándorlók között emelkedett a nem EU-országokban születettek aránya.

A bevándorlás hatását a népesség iskolai végzettségek szerinti csoportjaira a 2.9.2. ábra mutatja. Az ábrák szaggatott vonallal jelzik a fentiekben bemutatott népességszám (vö. 2.9.1. ábra), illetve a bevándorló létszám százalékban mért változását 2010 óta és a bevándorló népesség arányát a teljes népességhez viszonyítva. Az arány változása függ a két trend alakulásától.

Összességében a népesség csökkenése mellett a bevándorlás 2010 második felétől növekvő üteme együttesen növelte a bevándorlási arányt. A *legfeljebb 8 általánost végzetek* esetében nem látszik növekvő bevándorlási trend, a gyorsan csökkenő alacsony iskolai végzettségű népesség azonban körükben enyhén növelte a bevándorlók arányát. A *középfokú végzettségűek* esetében a csökkenő népességszám és a bevándorlás mérsékelt növekedésének hatására növekszik a beván-

dorlás aránya a 2010-es évek második felétől. Ezekről eltér a felsőfokú végzettségűek bevándorlásának mintázata, a 2010-es időszak vége felé gyorsan növekvő ütemű bevándorlás és a hazai felsőfokú népesség növekedése mellett összességében a *felsőfokú végzettségű* bevándorlók aránya kisebb mértékben, de így is számottevően növekedett. 2010 óta a bevándorlók aránya iskolai végzettségenként hasonló változást mutat, összességében 2,9 százalékponttal, az alacsony iskolai végzettségűeké 2,8 százalékponttal, a középfokú végzettségűeké 2,6 százalékponttal, a felsőfokú végzettségűeké 3 százalékponttal emelkedett.

Elvándorlás

Az elvándorlás mérésére a fentiekben leírt módon az Eurostat EU LFS online tükröstatistikájának adatait használtuk.⁸ Az elvándorlás fő célrégióját jelentő EU- (és EGT-) országokba egy évet meghaladó időtartamra költöző Magyarországon született népességet vizsgáltuk.⁹ A 2.9.3. ábra a 2.9.2. ábrához hasonlóan mutatja az elvándorlás arányát a megfelelő népességhez és az elvándorlás változását 2010-hez képest. Az előzőkéhez hasonlóan itt is feltüntetjük a népesség 2010. évhez viszonyított változását is.

Az elvándorlás növekedési üteme összességében a 2010-es évtized elejétől növekvő, az alacsony iskolai végzettségűek esetében az időszak végén látjuk az elvándorlás ütemének növekedését, a felsőfokú végzettségűek esetében pedig a jelentős növekedés az időszak végén megtorpanni látszik. A középfokú végzettségűek esetében közel állandó az elvándorlás üteme az

időszak egészében. Az elvándorlás aránya a számottevően csökkenő népességszám mellett a *legfeljebb 8 általánost végzettek* esetében gyorsan növekszik. A *felsőfokú végzettségűek* esetében az elvándorlásnál is eltérő folyamatokat látunk: számottevően növekvő népességszám mellett is gyorsan növekedett az elvándorlás aránya, míg a *középfokú végzettségűek* esetében alig változott az arány. Összességében az elvándorlás aránya 2010 óta iskolai végzettségenként eltérően alakult. Az elvándorlók aránya a teljes népességhez viszonyítva 4,9 százalékponttal növekedett, az alacsony iskolai végzettségűeknél a növekedés mértéke 6,8 százalékpont, a középfokú végzettségűeknél 3,5 százalékpont, a felsőfokú végzettségűeknél – a kiinduló időszakban is magas arány mellett – 6,4 százalékpont volt.

Ingázás

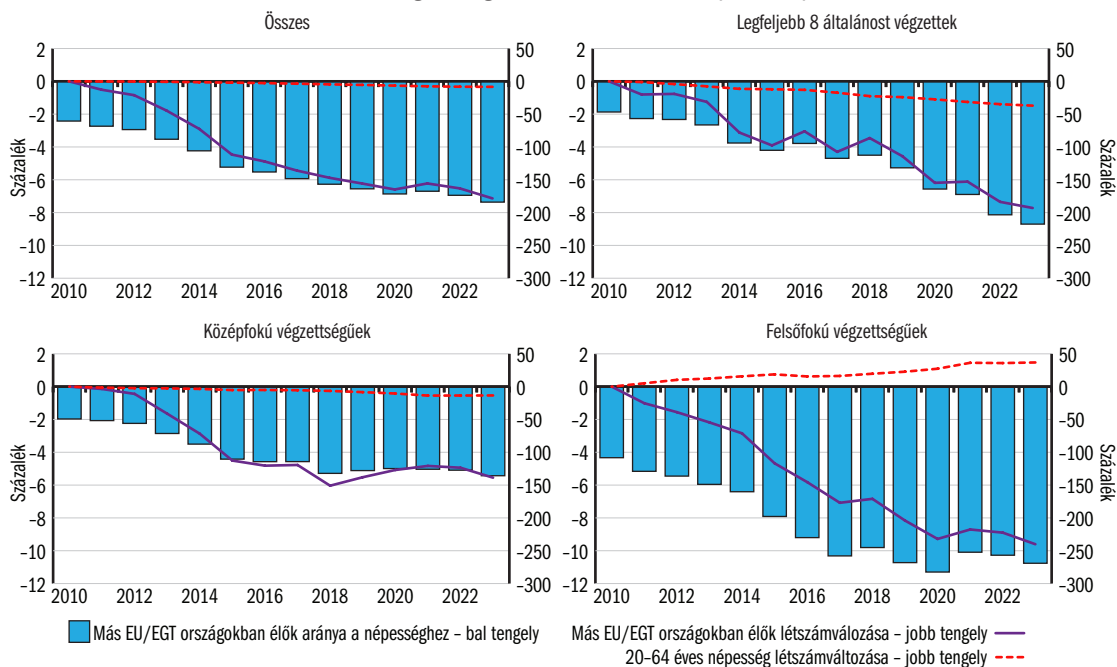
A hazai munkapiacra az ingázók sem jelennek meg. Ennek a csoportnak a távolléte bizonytalanabb, a külföldön tartózkodásuk ismétlődő hosszabb-rövidebb időszakokból állhat, céljuk a külföldi munkavállalás, munkahelyük telephelye külföldön van, de háztartásuk Magyarországon, és így megjelennek a hazai munkaerő-felmérésben. A definíció – ahogy láttuk – eltér a bevándorlókétól és az elvándorlókétól is, nem azok jelennek meg az adatokban, akik egy évnél rövidebb ideig tartózkodnak külföldön, hanem akiknek még kapcsolatuk van az otthonukkal. Ezért részben beletartoznak az elvándorlók fent bemutatott csoportjába, részben nem, az arány bizonytalan. A 2.9.4. ábra az ingázók iskolai végzettség szerinti sajátosságait mutatja. Itt is feltüntetjük a teljes népesség és az ingázók változását 2010-hez viszonyítva, illetve az ingázók arányát a megfelelő népességben.

Az ingázók létszáma a 2010-es időszak elején folyamatosan növekedett, majd megállapodott, a koronavírus-járvány következtében visszaesett, majd fokozatosan ismét emelkedett az alacsony és a középfokú iskolai végzettségűek csoportjában. A felsőfokú végzettségűek esetében nem érzékelhető jelentősebb hullámozás, körükben az ingázók létszáma alacsony szinten stagnál. Mindezek következtében az ingázók

⁸ Az elérhető elvándorlási adatok a 20–64 éves korcsoportra állnak rendelkezésre, így az ábrák ennek megfelelően kissé eltérnek a 20–59 évesekre számolt adatoktól.

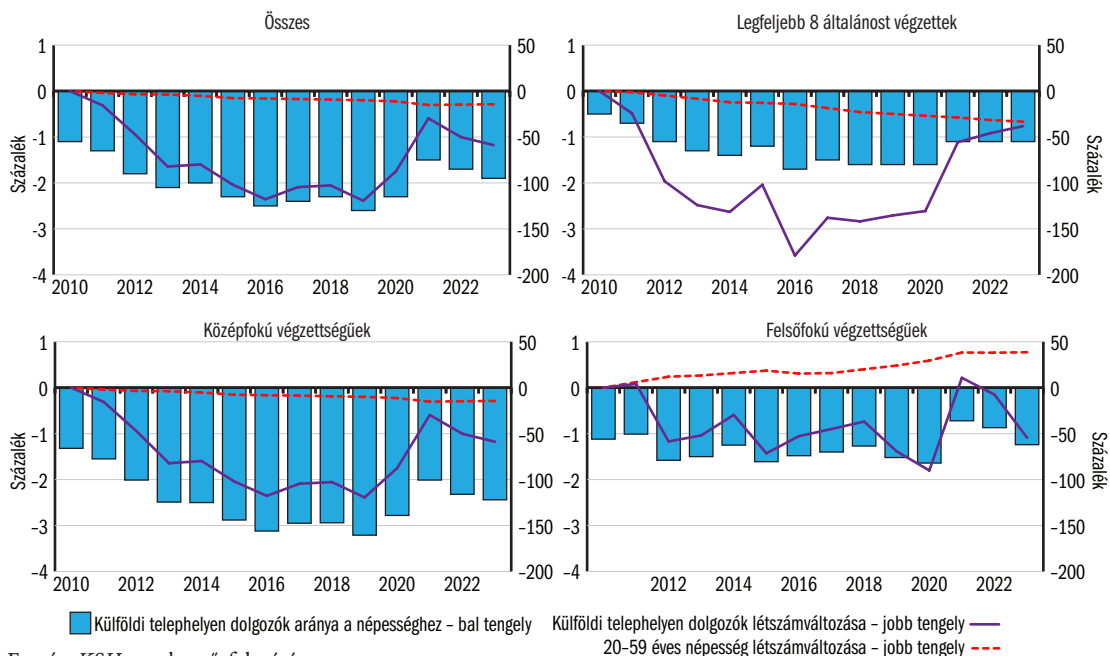
⁹ Az EU LFS online adatai alapján a más EU/EGT-országokban élő aktív korú magyar állampolgárok állományának publikált éves adatait használjuk. Az adatfelvétel csak EU/EGT-országokra terjednek ki, a szabad mozgás lehetősége mellett ez bizonyult az elvándorlás fő céljának, így ez nem okoz számottevő torzítást. Az Egyesült Királyság kilépése az EU-ból azonban gondot jelent, hiszen egyrészt ezzel 2019 után az Európai Unió 28 ország helyett 27-re szűkült, másrészt az Egyesült Királyság a kelet-közép-európai régióból – így Magyarországról is – elvándorlók egyik legfontosabb célországa volt. Ezért a későbbi időszakokra vonatkozóan becslést alkalmazunk, a 2019-ig rendelkezésre álló adatok tovább vezetésével (részletesebben lásd Hárs, 2025).

2.9.3. ábra: Az elvándorlás – más EU-országban élők – hatása a népességszám alakulására iskolai végzettségek szerint, 2010–2023 (százalék)

Forrás: KSH munkaerő-felmérése, EU LFS-tükörstatisztika.

2.9.4. ábra: Az ingázás – külföldi telephelyen dolgozók – hatása a népességszám alakulására iskolai végzettségek szerint, 2010–2023 (százalék)

Forrás: KSH munkaerő-felmérése.

aránya minden iskolázottsági csoportban a hullámzások mellett lényegében stagnált. Átlagosan az időszak egészében 0,8 százalékponttal emelkedett, az alacsony iskolai végzettségűek esetében 0,6 százalékponttal csökkent, a középfokú végzettségűek esetében 1,1 százalékponttal emelkedett, a felsőfokú végzettségűek esetében lényegében nem változott az arány.

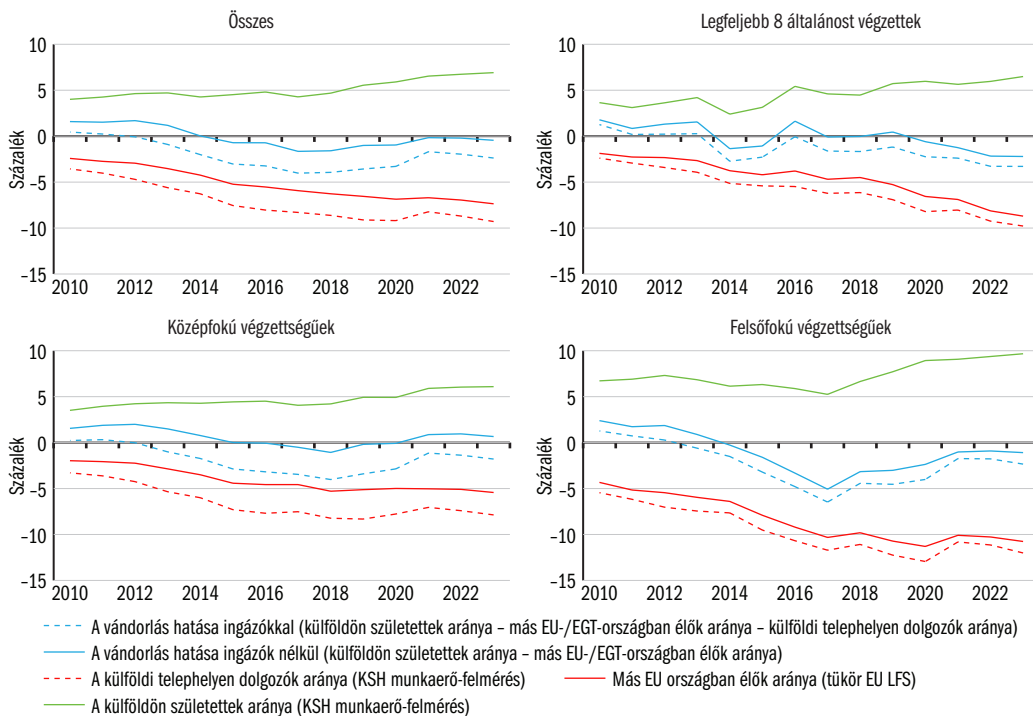
A vándorlás és a népesség alakulása

Az előzőekben látott többirányú folyamat eredményeit összegzi az 2.9.5. ábra. A bevándorlók (külföldön születettek) és az elvándorlók (más EU-/EGT-országban élők) arányát a megfelelő népességcsoporthoz viszonyítva mutatjuk be, és láthatjuk a vándorlás együttes hatását, egyenlegét is. Az ábrákon szaggatott vonal jelzi az elvándorlók felett az ingázók arányát is, a két vonal közötti sávban található az az, akik a hazai munkapiactól távol vannak, de nem jelennek meg az elvándorlás statisztikájában. Ugyanezt feltüntetjük a vándorlási egyenleg esetében is.

Láthatjuk, hogy a be- és elvándorlás aránya a *népesség egészében* kiegyenlíti egymást, az adatok szerint a növekvő arányú bevándorlás pótolja az elvándorlást. Míg a 2010-es évek elején a bevándorlók aránya még meghaladta az elvándorlókét, a 2010-es évek derekán stagnáló bevándorlás mellett növekvő elvándorlás hatására az egyenleg enyhén csökkent. Az időszak végén a bevándorlás is növekedni kezdett, miközben fokozatosan növekvő volt az elvándorlás, így a két folyamat kioltotta egymás hatását. Iskolai végzettségenként kicsit eltérő változásokat látunk.

Az *alacsony iskolai végzettségűek* bevándorlásának az aránya kisebb hullámzással stagnál, az elvándorlás aránya a 2010-es évek elején még alacsony volt, összességében a bevándorlás aránya meghaladta az alacsony iskolai végzettségűek elvándorlását, azonban az évtized közepétől a növekvő elvándorlás hatására az időszak végére már az elvándorlás növekvő mértékben meghaladta a bevándorlási arányt.

2.9.5. ábra: A vándorlás együttes hatása a népességszám alakulására iskolai végzettségek szerint

Forrás: KSH munkaerő-felmérése, EU LFS-tükörstatisztika.

A középfokú végzettségűek esetében a lassan növekvő bevándorlási arány mellett folyamatosan növekedett az elvándorlás aránya is. Összességében az időszak elején alacsony elvándorlási arányt a stagnáló bevándorlási arány meghaladta, az időszak közepére a növekvő elvándorlás mellett stagnáló bevándorlás kiegyensúlyozta, majd az időszak végére gyorsuló bevándorlás és a stabil elvándorlásnövekedés mellett a bevándorlás ismét kevéssel meghaladta az elvándorlást. A felsőfokú végzettségűek esetében a kép nagyobb arányú be- és elvándorlást mutat. Az elvándorlás aránya az időszak egészében folyamatosan növekedett, míg a bevándorlók aránya az időszak első felében viszonylag magas szinten stagnált, majd növekedésnek indult. Így a vándorlási folyamatok a felsőfokú végzettségűek arányában az időszak elején kisebb növekedést, az időszak közepén jelentősebb mértékű csökkenést eredményeztek, míg az időszak végére az el- és visszavándorlás közel kiegyensúlyozta egymást.

Figyelemre méltó, hogy az ingázás iskolai végzettségenként eltérő arányban növelhette az elvándorló népességet. Amint erre már utaltunk, a szaggatott és folytonos vonallal jelölt két görbe közötti sávban találhatjuk az ingázók hatását az elvándorlásra. Az ingázás a középfokú végzettségűek esetében a legnagyobb jelentőségű az elvándorlásban (főként a koronavírus-járványt megelőző időszakban), ahol egyébként az elvándorlók aránya viszonylag kicsi volt. A másik két iskolázottsági csoportban az ingázás hatása sokkal kisebb.

A be- és elvándorlás hatását az egyes iskolázottsági csoportok arányára a 2.9.1. táblázatban foglaltuk össze. A Magyarországon születettek összetétele 2010–2023 között jelentősen változott – 5–5 százalékponttal csökkent az alacsony és a középfokú iskolai végzettségűek aránya a népességben, míg a felsőfokú végzettségűek aránya 10 százalékponttal növekedett. A vándorlás a demográfiai összetételt lényegében nem változtatta.

¹⁰ Összehasonlító elemzésükben a 2010-es években Grabowska-Lusinska és szerzőtársai (2016) még azt találta, hogy az akkor magasnak bizonyuló bevándorlási arány mellett a többi kelet-európai országhoz képest Magyarország bevándorló ország.

2.9.1. táblázat: A vándorlás hatása a népesség iskolai végzettsége szerinti összetételére, 2010, 2016, 2023 (százalék)

	Legfeljebb 8 általános (ISCED 0-2)	Középfokú végzettségűek (ISCED 3-4)	Felsőfokú végzettségűek (ISCED 5-8)
A Magyarországon születettek összetétele iskolázottság szerint			
2010	18	63	19
2016	16	61	23
2023	13	59	29
A bevándorlás hatása: Magyarországon születettek + külföldön születettek			
2010	17	63	20
2016	16	61	23
2023	12	58	29
A kivándorlás hatása: a Magyarországon született, külföldön (más EU-/EGT-országban) élők			
2010	18	64	19
2016	16	62	22
2023	12	60	28
A be- és kivándorlás együttes hatása: Magyarországon születettek + külföldön születettek – külföldön (más EU-/EGT-országban) élők			
2010	18	63	19
2016	16	61	22
2023	12	59	28

Forrás: KSH Munkaerő-felmérés, EU LFS tükörstatisztika.

Következtetések

A magyar vándorlás mértéke szerény, a vándorlásban részt vevők között nagy a középfokú végzettségűek száma, a végzettségi csoporton belül azonban viszonylag alacsony a vándorlók aránya. A felsőfokú végzettségűek a bevándorlásban és az elvándorlásban is növekvő arányban vesznek részt.

A bevándorlás dinamikáját vizsgálva fontos a *külföldön született* bevándorlók időbeli változását is vizsgálnunk. A jelenleg Magyarországon élő 20–59 éves külföldön született népesség számottevő része (a népszámlálás alapján) már régóta, tartósan él Magyarországon:¹⁰ 1989 előtt érkezett a bevándorlók 7 százaléka, 1990–1999 között mintegy egynegyedük, a következő évtizedben a bevándorlók 28 százaléka. A vizsgáltunk időszakát jelentő években, azaz 2010 után érkezett a bevándorlók 40 százaléka. Ahogy az előzőekben bemutatottuk, a bevándorlás, ha mérsékelten is, de a 2010 óta eltelt időszak második felében gyorsult fel.

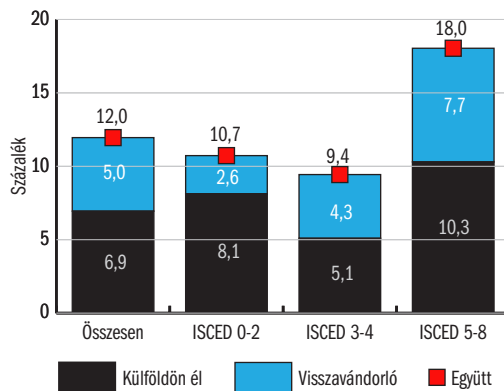
Figyelemre méltó, hogy az egyes iskolázottsági csoportok között ebben a dinamikában nincsen jelentős

különbség. A korai időszakban néhány százalékponttal nagyobb volt a középfokú végzettségű bevándorlók aránya, a legutóbbi időszakban pedig az alacsony és a felsőfokú iskolai végzettségűeké. Fontos végül hangsúlyoznunk, hogy a bevándorlás számbavételekor csak a „természetesnek” tekinthető bevándorlást vizsgáltuk, azokat, akik a népesség részét alkotják, és nem foglalkoztunk a vendégmunkások fokozatosan növekvő csoportjával.

Az elvándorlást vizsgálva azt látjuk, hogy a jelenleg Magyarországon élők átlagosan 5 százaléka élt külföldön legalább egy évet, majd visszatért (a népszámlálás adatai alapján). Az alacsony iskolai végzettségűek esetében ez az arány 2,6 százalék, a középfokú végzettségűek esetében 4,3 százalék és a felsőfokú végzettségűek körében 7,7 százalék. Az EU LFS tükröstatistika szerint azonban az elvándorlás korábban vizsgált arányait figyelembe véve átlagosan a népesség 6,9 százaléka élt az időszak végén külföldön, az alacsony iskolai végzettségűek 8,1 százaléka, a középfokú végzettségűek 5,1 százaléka, a felsőfokú végzettségűeknek pedig 10,3 százaléka. Ezt figyelembe véve az elvándorlás lényegesen nagyobb arányban érinti a népességet. Átlagosan a népesség 12 százaléka élt korábban vagy él jelenleg külföldön. Az arány alacsonyabb a legfeljebb nyolc osztályt végzettek és a középfokú iskolai végzettségűek esetében, de messze magasabb a felsőfokú végzettségűek körében (2.9.6. ábra).

Az elvándorlásban érintett népességben így átlagosan 42 százalék a visszavándorlók aránya, ami az alacsony iskolai végzettségűek esetében – az ebben a csoportban gyorsan növekedésnek indult elvándorlás mellett – pillanatnyilag alacsony, alig több mint 20 százalék, a középfokúak esetében viszont 46 százalék, a felsőfokúak esetében pedig 43 százalék. A visszavándorlás hatása az iskolai végzettségek szerinti összetétel változása mellett az összetétel minőségének a változására is hathat, ennek vizsgálata azonban további kutatások és egy másik tanulmány feladata lehet.

2.9.6. ábra: Az elvándorlásban érintett népesség aránya, 2022 (százalék)

Forrás: Népszámlálás 2022, EU LFS tükröstatistika.

Hivatkozások

- DUSTMANN, C.–GLITZ, A. (2011): *Migration and Education*. Handbook of the Economics of Education, Vol. 4. 327–439. o.
- DUSTMANN, C.–GÖRLACH J.-S. (2016): *The Economics of Temporary Migrations*. Journal of Journal of Economic Literature, Vol. 54. No. 1. 98–136. o.
- GRABOWSKA-LUSINSKA, I.–DRBOHLAV, D.–HÁRS ÁGNES (szerk.) (2016): Immigration puzzles. Comparative

analysis of the Czech Republic, Hungary and Poland before and after joining the EU. Lambert Academic Publishing, Saarbrücken.

HÁRS ÁGNES (2025): Migráció, munkaerőhiány, vendégmunka. Megjelent: *Gábor András–Medgyesi Márton–Tóth István György* (szerk.): Társadalmi riport, 2024. Társi, Budapest, 235–256. o.

MASSEY, D. S. (2015): *A Missing Element in Migration Theories*. Migration Letters, Vol. 12. No. 3. 279–299. o.

3. EMBERITŐKE-RÁFORDÍTÁSOK

3.1. ÁLLAMI OKTATÁSI ÉS EGÉSZSÉGÜGYI RÁFORDÍTÁSOK NEMZETKÖZI ÖSSZEHASONLÍTÁSBAN

SEMJÉN ANDRÁS

Ebben az alfejezetben az állami oktatási és egészségügyi kiadások alakulását vizsgáljuk Magyarországon nemzetközi összehasonlításban. Ha nemzetközi összehasonlításban hosszabb időszakra szeretnénk képet kapni arról, hogy hazánk oktatási vagy egészségügyi közkiadásai hogyan viszonyulnak más, nálunk fejlettebb, vagy velünk nagyjából azonos fejlettségű országokéhoz, kézenfekvőnek tűnik, hogy olyan nemzetközi szervezetek nyilvános adatbázisaiból induljunk ki, mint az OECD vagy a Világbank. Ezek a szervezetek rendszeresen publikálnak egy-egy évre vagy időszakra vonatkozó összehasonlító elemzéseket,¹ amelyek gyakran tartalmazznak időbeli összehasonlítást is, ezért munkájuk elengedhetetlenné teszi nemzetközi összehasonlításokra alkalmas adatbázisok létrehozását. Elemzésünk az OECD komplex, felhasználóbarát online adatbázisára,² valamint a Világbank *World Development Indicators* projektjének ugyancsak online, nyilvánosan hozzáférhető adatbázisára³ épül.

Oktatási kiadások

Melyek azok a főbb mutatók, amelyek alapján az oktatásra fordított közkiadások relatív nagyságáról képet alkothatunk? Vizsgálhatjuk *az állambháztartás összes szintjén* (tehát a központi kormányzat mellett a regionális és helyi önkormányzatokban is) *az oktatásra fordított közkiadások* nagyságát a *GDP-hez*, illetve *az összes állambháztartási kiadáshoz* viszonyítva is. Fontos megkülönböztetnünk, hogy a *teljes oktatási közkiadás*⁴ relatív nagyságát vizsgáljuk-e, vagy az *ok-*

tatási intézményekre fordított közkiadásokét. A teljes oktatási közkiadás az oktatási intézményekre fordított közkiadások mellett ugyanis tartalmazza a háztartások számára nyújtott, oktatáshoz kapcsolódó állami támogatásokat, transzfereket is, amelyeket általában az oktatási intézmények biztosítanak (például ösztöndíjak vagy a tanulóknak nyújtott lakhatási, illetve étkezési támogatások formájában).

Az OECD adatai segítségével az oktatási intézményeknek nyújtott állami támogatások GDP-n belüli aránya mellett a teljes oktatási közkiadás államháztartási kiadásokon belüli arányát is tudjuk vizsgálni. A világbanki adatbázis segítségével pedig a teljes oktatási közkiadás GDP-hez viszonyított arányát⁵ mutathatjuk be.

A 3.1.1. táblázatban összefoglaljuk az alfejezetben és a háttérszámításainkban vizsgált változókat, a használt adatforrásokat, a vizsgált időszakot és az összehasonlításba bevont országok körét. 3.1.1. ábránk az oktatási intézményekre fordított közkiadásokat mutatja be a GDP százalékában 2012 és 2021 között.⁶ Az ábrák értékeléskor érdemes szem előtt tartani, hogy a kormányzati preferenciákon túl egyéb tényezők, például demográfiai sajátosságok is befolyásolhatják, hogy egy országkormányzata a GDP mekkora hányadát költi az oktatás állami támogatására.

⁵ A részletesebb eredményeket egy konferenciaelőadásban mutattam be (Semjén, 2024), majd azt kibővítve egy KRTK KTI Műhelytanulmányban is publikáltam (Semjén, 2025). Terjedelmi korlátok miatt az ott szereplő ábráknak csak egy részét tudjuk közölni, de az elemzésben a Műhelytanulmány itt nem szereplő ábráinak tanulságaira is röviden kitérünk.

⁶ Amennyiben több egymást követő évre is adathiány volt az országok egy részében, vagy (az adott évek kihagyásával) le rövidítettük a vizsgált időszakot, vagy az adott országot nem szerepeltettük az összehasonlításban. Ha csak egy-egy közbülső év adatai hiányoztak egy hosszabb időszakból, lineáris interpolációt alkalmaztunk.

¹ Például az OECD Education at a Glance vagy a Health at a Glance sorozatai.

² Az OECD adatbázisa, az [OECD Data Explorer](#), amelyből az oktatási és az egészségügyi ráfordítások adatai is kinyerhetők.

³ Lásd [World Bank](#).

⁴ A pontosabb definícióért lásd [OECD](#).

3.1.1. táblázat: A vizsgálatba bevont változók, évek és országok, adatforrások és a használt szűrők

Változó neve	Adatforrás	Szűrők beállításai	Vizsgált időszak	Vizsgálatban szereplő országok
Teljes oktatási közkiadás a GDP arányában	World Bank: World Development Indicators. (Kiadási adatok eredeti forrása az UNESCO, a GDP-adatok a World Bank becslései)	Adatsor: teljes kormányzati oktatási kiadás a GDP százalékában	2001–2021	14 észak- és nyugat-európai ország (1990 előtt is piacgazdaságok) 5 dél-európai ország (1990 előtt is piacgazdaságok) 14 európai rendszerváltó ország, köztük Magyarországgal
A teljes oktatási közkiadás aránya az összes államháztartási kiadáson belül	OECD Data Explorer (Share of total government expenditure on education)	Mutató: oktatási kiadás Oktatási szint: alapfoktól felsőfokig Finanszírozási forrás: államháztartás Kombinált mértékegység: államháztartási kiadások százaléka	2012–2021 (2008–2021) ^b	17 (14) ^b európai, 1990 előtt is piacgazdasági rendszerben működő ország 10 (8) ^b rendszerváltó európai ország, köztük Magyarország
Az oktatási intézményekre ^a fordított államháztartási kiadások a GDP százalékában	OECD Data Explorer (Distribution of government, private and non-domestic expenditure: Expenditure on educational institutions as a percentage of GDP)	Mutató: oktatási kiadás Oktatási szint: alapfoktól felsőfokig Finanszírozási forrás: államháztartás Kiadások célállomása: oktatási intézmények összessége (állami és magánintézmények is!) Kiadás típusa: kiadások oktatási intézményekre (intézményen belüli K + F kiadásokkal együtt) Kombinált mértékegység: GDP százaléka	2012–2021(2008–2021) ^b	17 (14) ^b európai, 1990 előtt is piacgazdasági rendszerben működő ország 10 (8) ^b rendszerváltó európai ország, köztük Magyarország
Egy nappali egyenértékes tanulóra vetített közkiadások az oktatási intézményekben, folyó áron vásárlóerő-paritáson, dollárra átszámítva	OECD Data Explorer (Expenditure on educational institutions per full-time equivalent student)	Mutató: oktatási kiadás Oktatási szint: alapfoktól felsőfokig Finanszírozási forrás: államháztartás Kiadások célállomása: oktatási intézmények összessége (állami és magánintézmények is!) Kiadás típusa: kiadások oktatási intézményekre (intézményen belüli K+F kiadásokkal együtt) Kombinált mértékegység: egy tanulóra jutó amerikai dollár folyó áron	2012–2021	16 európai, 1990 előtt is piacgazdasági rendszerben működő ország 11 rendszerváltó európai ország, köztük Magyarország

^a Kisgyermekkori (óvodai) nevelés intézményei nélkül!

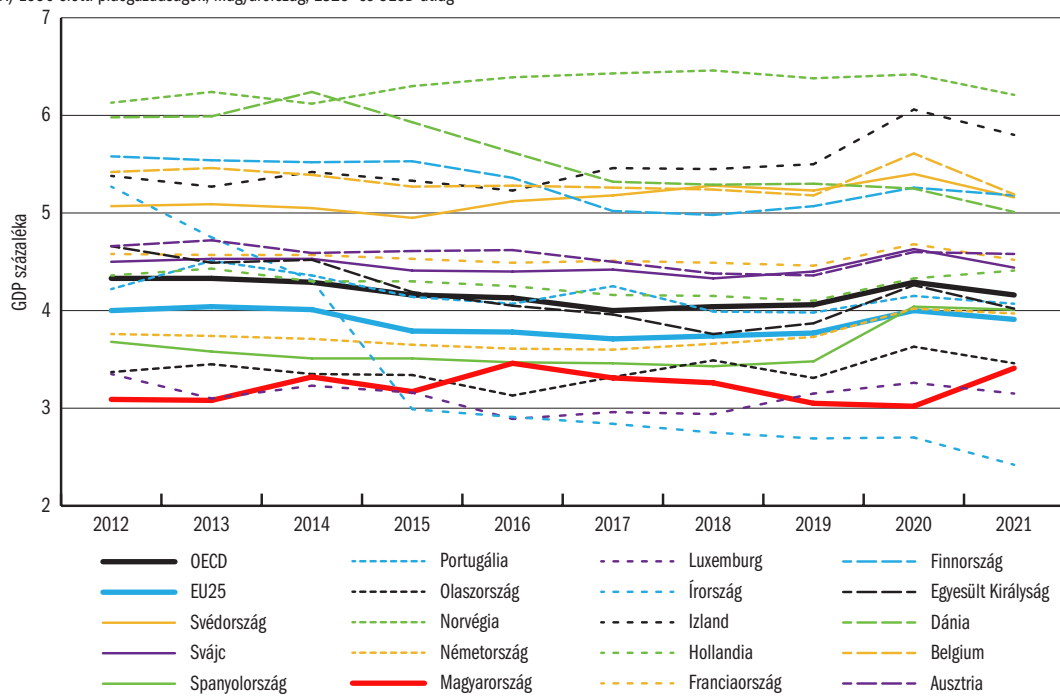
^b Az OECD Data Explorer adatai esetében, ha hosszabb vizsgálati időszakot választunk, az adathiányos évek számának növekedése miatt csökken az ábrával vizsgálható országok száma. Zárójelben szerepel a hosszabb vizsgálati időszak, illetve a hozzátartozó, az adott kategóriában szereplő országok száma.

A 3.1.1. ábra A) részén több 1990 előtti piacgazdaság, továbbá Magyarország, valamint az OECD- és az EU25-átlag oktatási intézményekre fordított közkiadásait láthatjuk a GDP százalékában. Az adatok nagyjából 2,4 és 6,5 százalék közt szóródnak, a mélypont Írország 2,42 százalékos adata 2021-ben, a legmagasabb érték pedig a 6,46 százalékos 2018-as norvég adat. Jól látható, hogy az 5 százalék feletti sávban csak az öt észak-európai ország és Belgium van tartósan. A legfejlettebb európai országok közül csak Németország költi GDP-jének az EU25 átlagánál kisebb hányadát közpénzből oktatási intézményeire. A kevésbé fejlett dél-európai országok közül Portugália

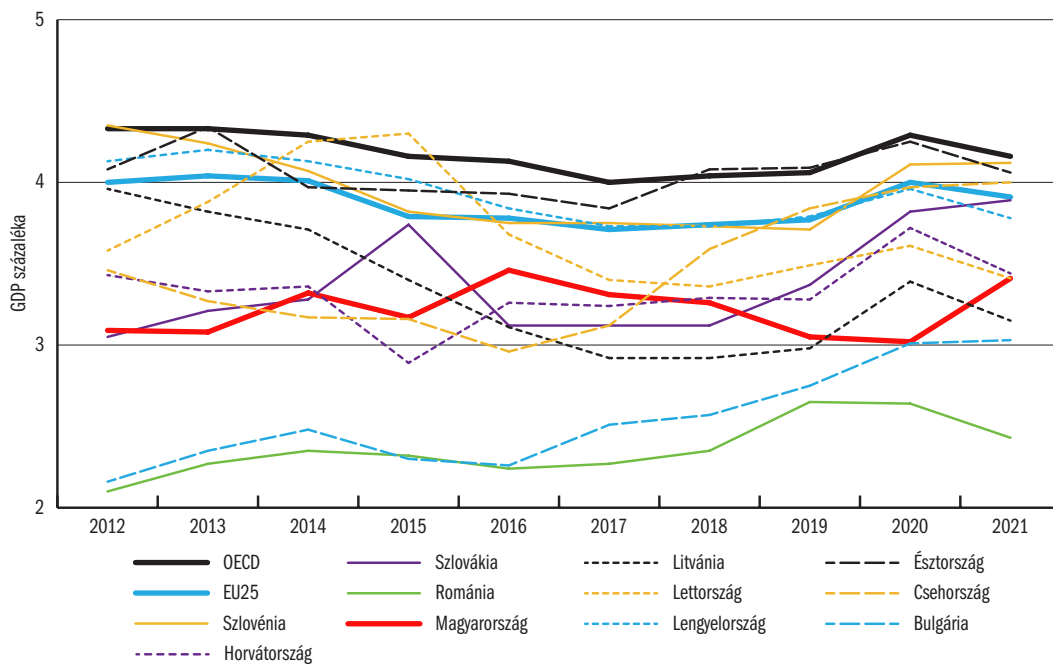
nagyjából az OECD-átlag körül, azaz EU25 átlaga feletti arányban költ, Spanyolország és Olaszország viszont a mezőny hátsó felében mozog. Bár Spanyolország az időszak utolsó két évében felzárkózott az EU25 átlagához, Olaszország mindvégig jócskán elmaradt attól. (Az ábrán a számos adathiány miatt nem feltüntetett görög adatok pedig általában még ezeknél is gyengébbek.) Magyarország 3–3,5 százalékos teljesítményével a legtöbb, korábban is piacgazdasági rendszerű országhoz képest GDP-je jóval kisebb hányadát költi csak közpénzből oktatási intézményeire. Az időszak elején a legutolsó helyen állt e tekintetben, és 2016 kivételével mindvégig a három utolsó helyezett egyike volt a 18 ország közül. A fejlettebb országokat tömörítő országcsoportban az oktatási közkiadások GDP-hez mért arányát tekintve 2015 után huzamosabban csak Írország és néhány éven át Luxemburg költött kisebb arányban közpénzből oktatási intézményeire, mint Magyarország.

3.1.1. ábra: Oktatási intézményekre fordított közkiadások a GDP százalékában 25 EU-országban

A) 1990 előtti piacgazdaságok, Magyarország, EU25- és OECD-átlag

B) Rendszerváltó országok, EU25- és OECD-átlag

Az ábra B) részén a „rendszerátváltó” országok, valamint az OECD- és az EU25-átlag oktatási intézményekre fordított közkiadásait láthatjuk a GDP százalékában. Két ország emelkedik ki a mezőnyből: az északi országok nagyjából elérték, néha meg is haladták az OECD-átlagot, az időszak végén pedig Szlovénia is megközelítette azt. A cseh és a lengyel adatok, bár ennyire nem voltak magasak, de az időszak utolsó harmadában már az EU25 átlaga környékén mozogtak. Magyarország ettől jóval elmaradva a mezőny második felében volt, és bár 2015 és 2018 között 3–4 ország is rosszabbul teljesített nála ebben a csoportban, az időszak végén már csak Románia és Bulgária költött GDP-jének alacsonyabb hányadát közpénzből oktatási intézményeire, mint hazánk.

A többi vizsgált mutató tovább árnyalja, de lényegesen nem változtatja meg az 3.1.1. ábrán kirajzolódó képet. A teljes oktatási közkiadás GDP-hez viszonyított magyarországi arányát 14 észak- és nyugat-európai, valamint 5 dél-európai, már 1990 előtt is a piacgazdasági modellt követő ország adataival összevetve (lásd Semjén, 2025, 2. ábra A) része) azt tapasztaljuk, hogy a 2001 és 2008 között még az észak- és nyugat-európai országokhoz képest is a középmezőnyben lévő magyar adatok 2008 után gyorsan lecsúsznak a csoport aljára, 2010-ben pedig már a csoport minden országánál alacsonyabb volt Magyarországon a teljes oktatási közkiadás GDP-hez viszonyított aránya, és a következő évtized két évében szintén utolsó volt az ország, a többi évben pedig csak a teljes oktatási közkiadás GDP-n belüli arányát drámaian csökkentő Írország és/vagy Luxemburg került Magyarország mögé. Az 5 dél-európai országgal összevetve (lásd Semjén, 2025, 2. ábra B) része) ugyanakkor eleinte csak Cipruson volt magasabb a teljes oktatási közkiadás aránya a GDP-n belül, mint Magyarországon, de 2011-re már a korábban sereghajtó görögök szintjére csökkent a magyar arány, és csak az olasz szintnél volt magasabb. 2014 és 2018 között ugyan Magyarország visszakerült a déli csoport középmezőnyébe, ám 2020-ban a teljes oktatási közkiadás GDP-n belüli aránya már a déli piacgazdaságok mindegyikében magasabb volt, mint nálunk.

A rendszerátváltó országokkal összehasonlítva (lásd Semjén, 2025, 2. ábra C) része) 2003-ig a mezőny felső részébe tartozott Magyarország, de a 2004 és 2012 között folyamatosan csökkenő arány hatására a középmezőnybe esett vissza, és 2019-ben és 2020-ban azon belül is lejjebb került, amit 2021-ben a kiadási arány emelésével korrigált.

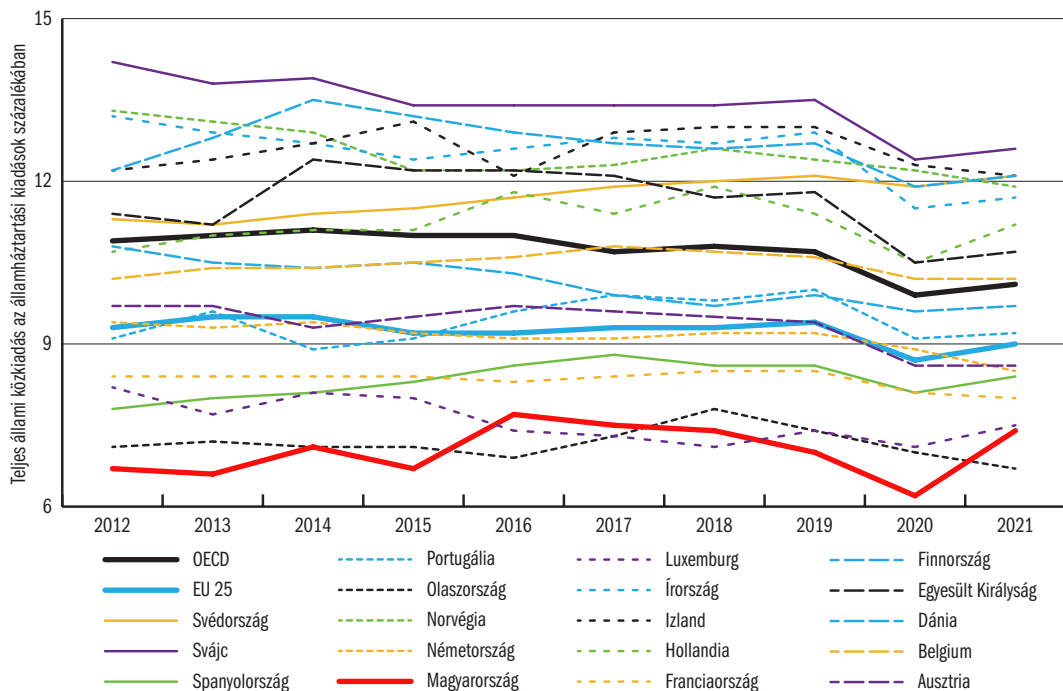
A 3.1.2. ábrán a teljes oktatási közkiadás arányát az összes államháztartási kiadásokon belül vizsgálva még az eddigieknél is kedvezőtlenebb a kép, de figyelembe kell venni az adatok értékelésénél, hogy a kormányzati kiadások mértékében és belső szerkezetében megfigyelhető országok közötti különbségek is szerepet játszanak az egyes országok relatív teljesítményében. Például a magasabb adósságszolgálat/kamatkiadások, illetve a gazdaságnak nyújtott kormányzati támogatások viszonylag magas aránya is okozhatja a rendkívül alacsony magyar arányt.

A 3.1.2. ábra A) részén – 2012 és 2021 között a korábban is piacgazdasági rendszerű 17 országgal összehasonlítva Magyarországot – látható, hogy az országok ezen csoportjában az adott időszakon belül az oktatási kiadások államháztartáson belüli súlya nagyjából 6 és 14,5 százalék között szóródik. Tartósan 9 százalék alatti arányt ebben a csoportban (az időszak felében utolsó helyen álló Magyarország mellett) csak négy országban találunk. Ha pedig a rendszerátváltó európai országok adataival vetjük össze a magyar adatokat (az ábra B) részén), azt látjuk, hogy az oktatási közkiadások államháztartási kiadásokon belüli részaránya tekintetében a többi országtól leszakadva Romániával felváltva hol utolsó előtti, hol pedig utolsó Magyarország.

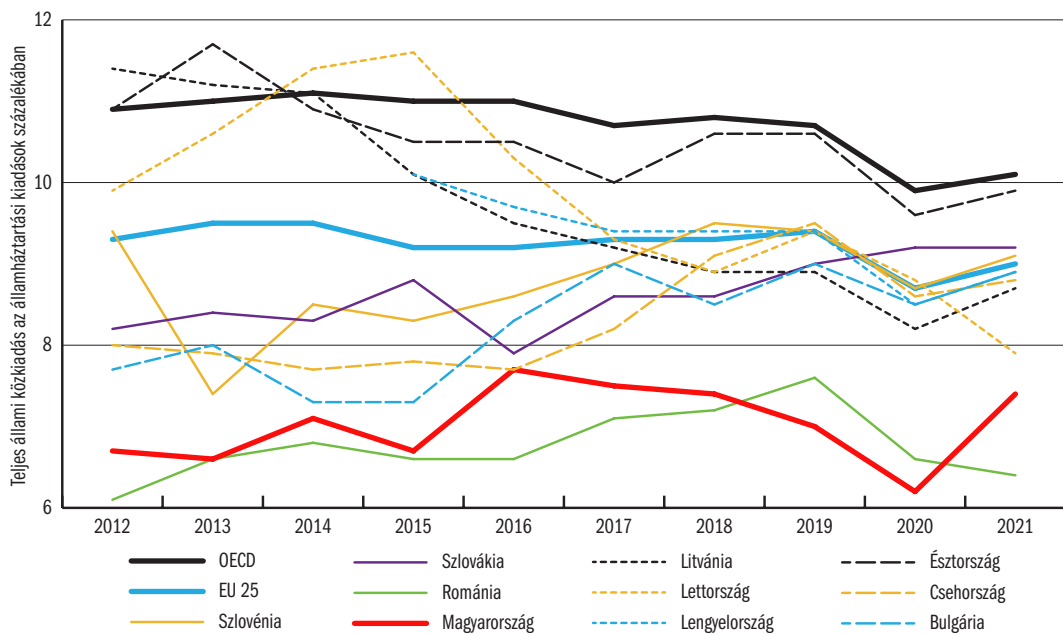
A 3.1.3. ábra az egy nappali egyenértékes tanulóra jutó közkiadásokat mutatja folyó áron, vásárlóerő-paritáson, dollárra átszámítva 2012 és 2021 között. A minden országban világosan kirajzolódó emelkedő tendencia az infláció miatt nem meglepő folyó áras adatok esetében. A hagyományos piacgazdaságokban ebben a tízéves időszakban igen széles spektrumon, 6000 és 22 000 dollár közt szóródnak az adatok (az ábra A) része) A magyarországi oktatási intézmények-

3.1.2. ábra: Teljes oktatási közkiadás aránya (százalék) az államháztartási kiadásokon belül

A) 1990 előtti piacgazdaságok, Magyarország, EU25- és OECD-átlag

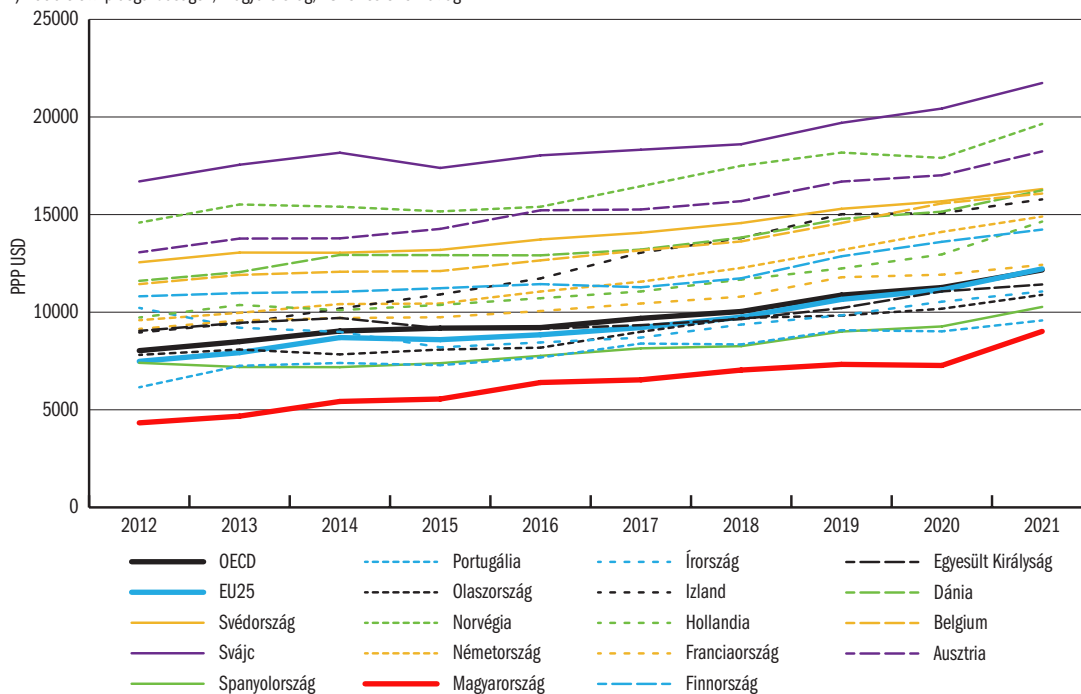

B) Rendszerváltó országok, EU25- és OECD-átlag

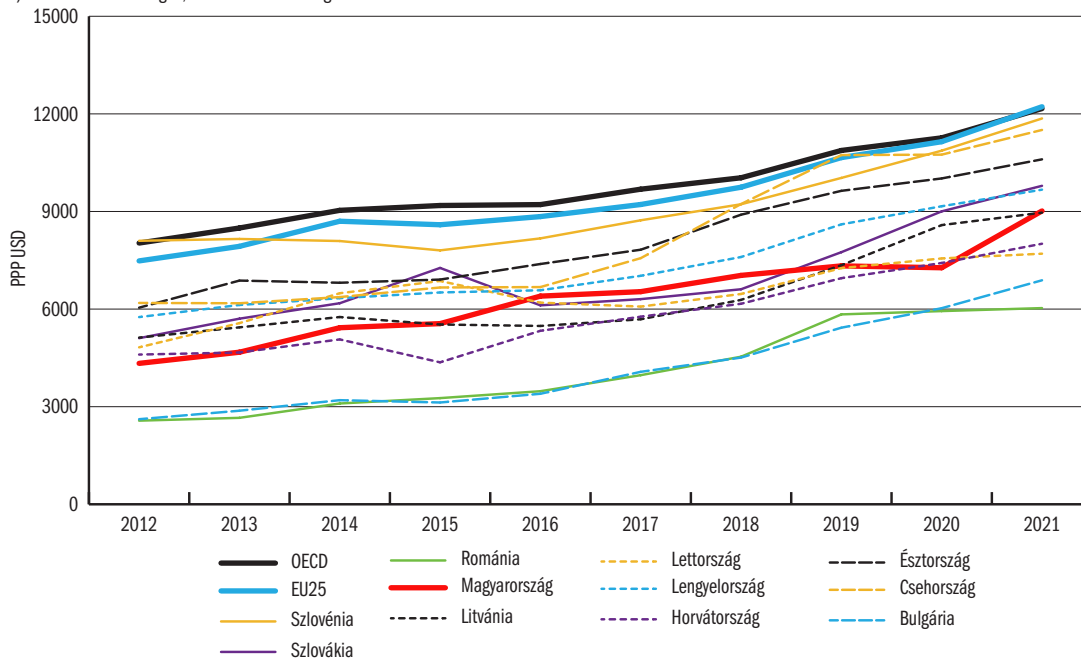

3.1.3. ábra: Egy nappali egyenértékes tanulóra fordított közkiadások az oktatási intézményekben (folyó áron, vásárlóerő-paritáson dollárba átszámítva)

A) 1990 előtti piacgazdaságok, Magyarország, EU25- és OECD-átlag

B) Rendszerváltó országok, EU25- és OECD-átlag

ben az egy nappali egyenértékes tanulóra jutó kiadások 2020-ig a sereghajó Portugáliától is messze (általában 1500–2000 dollárral) elmaradva a 4000–8000 dolláros sávban mozogtak. Egyedül 2021-ben csökkent Magyarország lemaradása Portugáliához képest mintegy 500 dollárra. Kedvezőnek tekinthető viszont, hogy míg 2012-ben a magyar fajlagos kiadási adat még alig haladta meg az OECD-átlag felét, 2021-ben már annak csaknem háromnegyedét is elérte.

Tíz másik rendszerváltó ország adataival együtt vizsgálva a magyar adatokat, a Magyarországról kirajzolódó kép korántsem ennyire kedvezőtlen (az ábra B) része). A szlovén adatok mindvégig az OECD- és EU25-átlaghoz viszonylag közel haladnak, és az időszak utolsó három évében a cseh kiadási adatok is felzárkóznak ide. A többi vizsgált rendszerváltó ország ezektől jócskán elmarad. Bulgária és Románia a többiek közül jelentősen leszakadva felváltva foglalja el az utolsó két hely valamelyikét. Magyarország tizenegy ország között 2012-ben még hátulról a harmadik, 2021-ben viszont már öt országot maga mögé utasítva a hatodik helyre jött fel, ami jelentős fejlődés. A változás ugyanakkor meglehetősen egyenetlen: 2015 és 2019 között ennél is jobb volt az ország relatív helyzete, 2020-ban viszont éppúgy hátulról a harmadik helyen állt, mint 2012-ben.

Egészségügyi kiadások

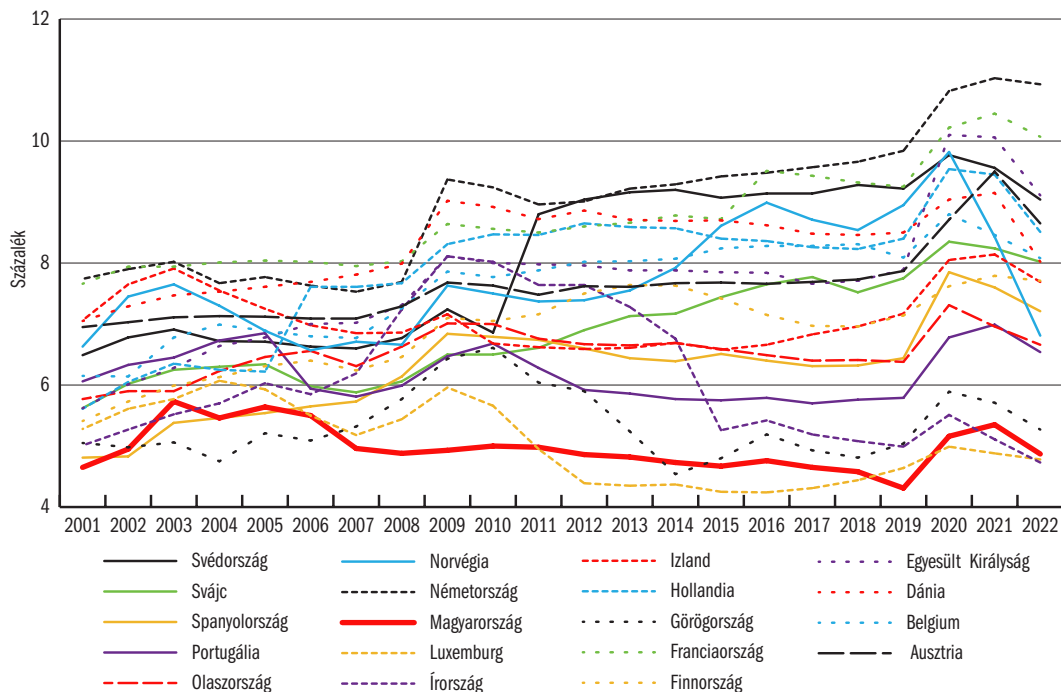
Az OECD egészségügyi adatai alapján a 2001 és 2022 közötti 22 éves időszakra mutatjuk be az egészségügyi kiadások GDP-n belüli arányát. Itt csak az 1990 előtt is piacgazdasági rendszerű országok GDP-arányára vonatkozó 3.1.4. ábrát közöljük terjedelmi korlátok miatt, a rendszerváltó országokkal kapcsolatos eredményeinket csak röviden ismertetjük.

A kiadások szóródásának terjedelme alig több, mint két évtized alatt jelentősen megnőtt: míg 2001-ben az ábrán szereplő 19 ország mindegyike GDP-jének mintegy 4,6 és 7,8 százaléka között költött közpénzből egészségügyre, azaz a legmagasabb és a legalacsonyabb érték között alig több mint 3 százalékpont volt a különbség, 2020 után ez a különbség már 6 száza-

lékpont fölé emelkedett. Az időszak végén az élbolyba tartozó négy ország (Németország, Franciaország, az Egyesült Királyság és Svédország) mindegyike már GDP-je 9 százaléka felett költ egészségügyre. Az országok több mint felében – így különösen az élbolyba tartozó országokban – egyértelmű emelkedő tendencia figyelhető meg a közkiadási arány tekintetében. Ugyanakkor néhány országban (Írország, Görögország és Luxemburg) a 2008-as válság után a kormányzati erőfeszítések eredményeképpen markánsan csökkent az államháztartásból finanszírozott egészségügyi kiadások GDP-hez képesti aránya. A középmezőnybe tartozó országokban (Ausztria, Belgium, Hollandia, Dánia, Svájc, Izland, Finnország, Spanyolország, Norvégia, Olaszország és Portugália) 2022-ben a GDP 6–9 százalékát fordították közpénzekből egészségügyre. 2022-ben Luxemburg, Írország, Magyarország és Görögország voltak a sereghajtók a maguk a GDP 5 százaléka körüli közkiadási arányával. Míg a másik három országban az egészségügyi közkiadások a pénzügyi világválság utáni jelentős mértékű csökkentése húzódik meg az alacsony közkiadási arány mögött, Magyarország esetében egészen más a helyzet: kezdeti gyors emelkedés után néhány évig tartotta a magasabb szintet, ami már 2005 és 2008 között jelentősen visszaesett, ezután rövid stagnálás után 2011-től elhúzódó lassú további aránycsökkenés következett, ami egészen 2019-ig tartott. Utána újabb átmeneti emelkedés következett, amely nem bizonyult tartósnak, két év után a közkiadási arány már ismét csökkenésbe fordult. Az egészségügyi közkiadások aránya az ábrán szereplő 19 ország közül 2003 kivételével minden évben a három legalacsonyabb között volt Magyarországon, hat évben pedig egyenesen a legalacsonyabb volt.

Ha a rendszerváltó európai országokkal hasonlítjuk össze Magyarországot (lásd *Semjén*, 2025, 5. ábra B) része), akkor azt láthatjuk, hogy Csehország, Szlovénia és Horvátország kormányzata tartósan a GDP viszonylag magas arányát költötte egészségügyre, 2017 után pedig már minden évben ez a három ország haladt az élen (6,9 és 8,2 százalék közötti egészségügyi közkiadási aránnyal 2022-ben). Lettország nagyon

3.1.4. ábra: Egészségügyi közkiadások a GDP százalékában az 1990 előtti európai piacgazdaságokban és Magyarországon

alacsony szintről indulva 2017 után gyors ütemben meredeken felzárkózott hozzájuk (3,25 százalékról 6,33 százalékra). Szlovákia, Észtország, Bulgária, Magyarország, Litvánia, Románia, Lengyelország alkotta ebben az országcsoportban a középmezőnyt. Lettország 2017-ig elég gyengén teljesített, de utána nagyon erősen rákapcsolt és feljött az élbolyba. Ukrajna mindenkitől leszakadva zárta a mezőnyt, 2021-ben lépve csak túl a 4 százalékos egészségügyi közkiadási arányt.

Ha 2015-ös változatlan áron, vásárlóerő-paritáson euróra átszámítva vizsgáljuk az egészségügyi kiadások volumenét, azt láthatjuk, hogy a legtöbb hagyományosan a piacgazdasági modellt követő országban ez a volumen – ha változó ütemben is, és néhol átmeneti visszaesésekkel tarkítva – határozottan nőtt az évek során (lásd *Semjén*, 2025, 6. ábra A) része). Ugyanakkor e csoport egyes országaiban (például Luxemburgban és Görögországban) a 2010 utáni 2–4 évben olyan jelentős mértékű kiadáscsökkenés volt tapasztalható, ami a későbbi emelkedés ellenére is semlegesítette, vagy éppen csökkenőre fordította az általános – jellemzően emelkedő – tendenciát. 2022-ben Németország, Norvégia, Svájc, Luxemburg, Svédország, Dánia, Hollandia voltak a csoporton belül az élbolyban. Innen lefelé Finnorszáig nem sokkal lemaradva következnek az erős középmezőny országai. Hátrébb kullogva követte ezeket a négy hagyományos dél-európai piacgazdaság: Olaszország, Spanyolország, Portugália és Görögország. Magyarország ebben a mezőnyben 2001 és 2013 között messze lemaradva az utolsó volt, és később is csupán Görögországot sikerült megelőznie. Ha viszont 2005-től az európai rendszerváltó országokhoz hasonlítjuk a változatlan áras, euróra átszámított magyar egészségügyi közkiadások nagyságát (lásd *Semjén*, 2025, 6. ábra B) része), azt látjuk, hogy itt már a középmezőnyhöz tartozunk, és kiadási volumenünk nagyjából stagnál, illetve kicsit növekszik. Ez a növekedés azonban olyannyira

talható, ami a későbbi emelkedés ellenére is semlegesítette, vagy éppen csökkenőre fordította az általános – jellemzően emelkedő – tendenciát. 2022-ben Németország, Norvégia, Svájc, Luxemburg, Svédország, Dánia, Hollandia voltak a csoporton belül az élbolyban. Innen lefelé Finnorszáig nem sokkal lemaradva következnek az erős középmezőny országai. Hátrébb kullogva követte ezeket a négy hagyományos dél-európai piacgazdaság: Olaszország, Spanyolország, Portugália és Görögország. Magyarország ebben a mezőnyben 2001 és 2013 között messze lemaradva az utolsó volt, és később is csupán Görögországot sikerült megelőznie. Ha viszont 2005-től az európai rendszerváltó országokhoz hasonlítjuk a változatlan áras, euróra átszámított magyar egészségügyi közkiadások nagyságát (lásd *Semjén*, 2025, 6. ábra B) része), azt látjuk, hogy itt már a középmezőnyhöz tartozunk, és kiadási volumenünk nagyjából stagnál, illetve kicsit növekszik. Ez a növekedés azonban olyannyira

kis mértékű, hogy az országok relatív sorrendjében fokozatosan mind hátrébb kerülünk, mivel a többi országban gyorsabb a kiadásnövekedés üteme.

Következtetések

Mind az oktatási intézményekre, mind az egészségügyre fordított közkiadások tekintetében a magyar közkiadási arány jelentősen elmarad a fejlettebb európai országoktól, és ebben az elmaradásban az ezredforduló óta sem következett be számottevő javulás. Ez az elmaradás jól mutatja, hogy az emberi tőke fejlesztése és karbantartása Magyarországon valójában nem kormányzati prioritás. Az, hogy sok esetben az ábrákon nem olvasható ki egyértelmű tendencia a magyar grafikonból, mert a vizsgált időszakon belül az oktatási és egészségügyi közkiadási arányok meglehetősen hektikusan mozognak – hol jelentősen csökkennek, hol meg felugranak, amit aztán újabb visszaesés követ, és így tovább – a stabil és

konzekvens hosszabb távú költségvetési politika hiányára utal. A többi európai rendszerváltó országgal összevetve a középmezőnybe tartozik Magyarország – bár hosszabb távon több mutató tekintetében is azt láthatjuk, hogy 2010 előtt relatíve még előrébb állt a piacgazdaságra áttért országok között a rangsorban, mint amilyen helyzetbe a 2010-es évek közepére lavírozta magát. A múlt évtized végén bekövetkező kis javulásról egyelőre nem dönthető el, hogy tartósabb tendencia kezdetét jelzi-e. A nemzetközi összehasonlításban kedvezőtlennek, alacsonynak mondható oktatási és egészségügyi kormányzati kiadási arányok, illetve szintek valószínűleg hátrányosan befolyásolják a magyar iskolarendszer teljesítőképességét, a lakosság kompetenciáit, a PISA-eredményeket (lásd például *Csapó és szerzőtársai*, 2014), *Oktatási Hivatal*, 2019), illetve kedvezőtlen hatással vannak a népesség egészségi állapotára és halandósági adataira is (*OECD*, 2021, *Orosz*, 2024).

Hivatkozások

- CSAPÓ BENŐ–FEJES JÓZSEF BALÁZS–KINYÓ LÁSZLÓ–TÓTH EDIT (2014): [Az iskolai teljesítmények alakulása Magyarországon nemzetközi összehasonlításban](#). Megjelent: *Kolosi Tamás–Tóth István György* (szerk.) Társadalmi riport 2014. Társi, Budapest, 110–136 o.
- OECD (2021): [State of Health in the EU](#). Magyarország. Egészségügyi országprofil. OECD Publishing, Párizs–European Observatory on Health Systems and Policies, Brüsszel, 23 o.
- OKTATÁSI HIVATAL (2019): [PISA 2018](#). Összefoglaló jelentés. Oktatási Hivatal, Budapest, 99 o.

- OROSZ ÉVA (2024): [A felzárkózás kudarca](#). 2. rész. A magyarországi várható élettartam és elkerülhető halálozás trendjei nemzetközi összehasonlításban. *Lege Artis Medicinae*, Vol. 34. No. 10–11. 515–522 o.
- SEMJÉN ANDRÁS (2024): Állami oktatási és egészségügyi ráfordítások nemzetközi összehasonlításban. Előadás a HUN-REN KRTK KTI és az MTA Emberi Erőforrások Gazdaságtana Tudományos Bizottsága által rendezett a Munkagazdaságtani kutatások 2024 című szakmai konferencián, Szirák, 2024. december 5–6.
- SEMJÉN ANDRÁS (2025): [Állami oktatási és egészségügyi ráfordítások Magyarországon nemzetközi összehasonlításban](#), KRTK KTI WP 2025/4.

3.2. A HÁZTARTÁSOK EGÉSZSÉGÜGYI ÉS OKTATÁSI KIADÁSAI

MOLNÁR GYÖRGY

Az egészségügyi és oktatási kiadások súlya a magyar háztartások fogyasztásában

A 2010 és 2020 közötti időszakban a magyar háztartások fogyasztásuk mintegy 5 százalékát költötték egészségügyre és nem egészen 1 százalékát oktatásra (3.2.1. táblázat). Az oktatási kiadások a legkisebbek a fogyasztási főcsoportok között. Az egészségügyi kiadások részaránya csekély mértékben növekedett a vizsgált időszakban, de még a koronavírus-járvány első évében is csak 0,3 százalékpontos volt a növekedés.

3.2.1. táblázat: A háztartások fogyasztásának főcsoportok szerinti megoszlása, 2010–2020 (százalék)

	2010	2015	2019	2020
Élelmiszerek és alkoholmentes italok	22,8	24,5	24,4	26,1
Szeszies italok, dohányárú	3,2	3,3	3,5	3,8
Ruházati és lábbeli szolgáltatás	3,9	4,1	4,2	3,8
Lakásfenntartás, háztartási energia	25,2	21,5	18,5	18,6
Lakberendezés, háztartásvitel	3,9	4,0	4,3	4,7
Egészségügy	4,9	5,1	5,1	5,4
Közlekedés	11,0	11,2	11,9	10,8
Hírközlés	6,0	7,2	7,0	7,4
Kultúra, szórakozás	7,8	6,6	7,3	6,5
Oktatás	0,9	0,9	0,9	0,9
Vendéglátás és szálláshely-szolgáltatás	3,9	3,6	4,8	3,8
Egyéb termékek és szolgáltatások	6,4	8,1	8,1	8,3
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: Saját számítás a KSH háztartási költségvetési és életszínvonal adatfelvételének (továbbiakban: HKÉF) anonimizált adatállománya alapján.

Sok vagy kevés ez a részarány európai összevetésben? Az összehasonlítást nehezíti, hogy az Eurostat a lakásfenntartás és háztartási energia esetében figyelembe veszi az úgynevezett imputált lakhatási költségeket, míg a magyar statisztika nem. Így az Eurostat statisztikája szerint 2010-ben a magyar háztartások fogyasztásának 25,2, 2020-ban pedig 49,2 százalékát tette ki a lakásfenntartás és háztartási energia kiadás

részesedése.¹ Ennek megfelelően a többi kiadás súlya az Eurostatnál 2010-ben 82, 2020-ban pedig 63 százalék a KSH szerinti értéknek. Ezért a nemzetközi összehasonlítást óvatosan kell kezelni.

2010-ben és 2015-ben a vizsgált évekre adatot szolgáltató 29 európai ország között Magyarország a 10–11. helyet foglalta el a háztartások egészségügyi kiadásainak részarányát tekintve, 2020-ban viszont már csak a 18. helyen állt. Az Eurostat a közbülső évekre nem közöl adatot, így nem tudjuk, hogy ez a relatív visszaesés a koronavírus-járvány miatt következett-e be. Azt, hogy egy országban mennyit költenek a háztartások egészségügyre, sok tényezőtől függ, a háztartások anyagi helyzetétől a társadalombiztosítási alapú, ingyenes egészségügyi szolgáltatások színvonaláig és elérhetőségéig. A Magyarországnál többet és kevesebbet költők között egyaránt vannak gazdag és szegény országok. Az oktatás tekintetében korábban a középmezőny végén helyezkedik el az ország, de 2020-ra a viszonylag legkevesebbet költő országok közé került, az Eurostat módszertana szerint ekkor már csak az összkiadásuk 5 ezrelékét (!) költik oktatásra a magyar háztartások.

3.2.2. táblázat: Az egészségügyi és oktatási kiadások az adott célra költő háztartások körében, 2010–2020

	2010	2015	2019	2020
A háztartások hány százalékában van				
– egészségügyi kiadás	85	88	86	82
– oktatási kiadás	25	23	19	12
Nem 0 kiadású háztartások esetében az adott kiadás részaránya az összes kiadás százalékában				
– egészségügy	5,6	5,6	5,8	6,4
– oktatás	2,7	3,1	3,3	4,8

Forrás: Saját számítás a HKÉF adatállománya alapján.

Nem minden háztartás költ egészségügyre és főleg oktatásra. Egészségügyre a háztartások 85–88 százaléka költött 2010 és 2019 között, az érték 82 százalékra csökkent 2020-ban (3.2.2. táblázat). Ezzel egyidejűleg az egészségügyre költők körében kicsit

¹ Lásd: Eurostat.

megnőtt az egészségügy súlya. Az oktatás esetében 2010 és 2020 között a felére csökkent az oktatásra költő háztartások száma. A folyamat már korábban megindult, de 2020-ban felgyorsult. Az oktatásra fordítók relatíve egyre többet költenek, körükben 2,7 százalékról 4,8-ra nőtt az oktatási kiadások súlya.

Az egészségügyi kiadások belső szerkezete

A részletekre vonatkozó adatokat most is, és a továbbiakban is a koronavírus-járvány előtti utolsó „béke-év”, azaz 2019 adatai alapján mutatjuk be, a legutolsó elérhető adatállomány ugyanis 2020-as. A háztartások egészségügyi kiadásának közel 63 százalékát a gyógyszerek és gyógykészítmények teszik ki (3.2.3. táblázat). Ezt követi a fogorvosi ellátás, valamint a szemüvegek költsége. Hálapénzre 2019-ben egészségügyi kiadásaik valamivel több, mint 5 százalékát fordították a háztartások. Figyelemre méltó, hogy a kórházakban fizetett hálapénz összege nagyobb volt, mint a fizetős kórházi szolgáltatások igénybevétele.

3.2.3. táblázat: Az egészségügyi kiadások termékek és szolgáltatások szerinti megoszlása, 2019 (százalék)

Kategória	Százalék
Gyógyszerek	49,3
Gyógykészítmények, vitaminok, gyógyteák	13,5
Fogorvosi ellátás	11,3
Szemüvegek, kontaktlencsék	8,3
Szakorvosi ellátás	6,0
Hálapénz	5,2
- hálapénz szakorvosi rendelőben	2,1
- hálapénz kórházban	1,8
- egyéb hálapénz (házi orvos, fogorvos, mentő stb.)	1,3
Kórházi szolgáltatások	1,6
Minden más	4,9
Egészségügy összesen	100,0

Forrás: Saját számítás a HKÉF adatállománya alapján.

Nemzetközi összehasonlításban a poszt szocialista országokra – Szlovénia kivételével – jellemző a gyógyszerekre fordított kiadások magas aránya az egészségügyi kiadásokon belül: egészségügyi kiadásaik több mint felét erre költik.² Magyarországon 2010 és 2020 között 70 százalékról 65 százalékra csökkent

ez az arány. Ezzel párhuzamosan, a kórházon kívüli egészségügyi szolgáltatások részaránya az egészségügyi kiadásokban 2010 és 2020 között 13-ról 24 százalékra nőtt.

Minél magasabb egy háztartás referenciaszemélyének az életkora, a saját összkiadásukhoz képest annál többet költenek egészségügyre (3.2.4. táblázat). A különbségek 2010 és 2019 között kismértékben csökkentek, de 2020-ban valamelyest ismét megnöttek.

3.2.4. táblázat: Az egészségügyi kiadások részaránya a referenciaszemély életkora szerinti bontásban, 2010, 2015, 2019, 2020 (százalék)

A referenciaszemély életkora	2010	2015	2019	2020
25 évesnél fiatalabb	2,4	2,5	3,6	2,8
25–54 éves	3,1	3,5	3,8	4,0
55–64 éves	5,4	5,4	5,2	5,6
65 éves és idősebb	10,1	9,7	8,9	9,7
Átlag	4,9	5,1	5,1	5,4

Forrás: KSH STADAT.

A HKÉF 2019-re vonatkozó adatállománya alapján a magyar háztartások 21,5 százaléka csak 65 évesnél idősebb, 14,3 százaléka pedig csak 70 évesnél idősebb tagokból állt. A 65 évesnél idősebb háztartások összes kiadásuk 9,8 százalékát, a 70 évesnél idősebbek pedig 11,3 százalékát költik egészségügyre. (Ez azt is mutatja, hogy a referenciaszemély életkora az egészségügy szempontjából jól tükrözi a háztartás korösszetételét.) A 65 évesnél idősebbek egészségügyi kiadásain belül 61,3 százalék a gyógyszerek részesedése, szemben az átlagos 49,3 százalékkal, ennek megfelelően a fizetős egészségügyi szolgáltatásokra kevesebbet költenek.

Az egészségügyi kiadások részaránya a háztartás jövedelmével növekszik, a harmadik-negyedik ötödben éri el a maximumát, majd kismértékben csökken a legmagasabb jövedelműek körében (3.2.5. táblázat). Ez csak relatív csökkenés, abszolút számokban mérve a jövedelem növekedésével növekszik az egészségügyi kiadások összege.

Az egészségügyi kiadások belső szerkezete függ a jövedelemtől (3.2.6. táblázat). Míg a szegények leginkább gyógyszerre és gyógykészítményekre köl-

² Lásd: Eurostat.

tenek, addig a 4. és 5. jövedelmi ötödbe tartozók jövedelmük kevesebb mint a felét költik gyógyszerre. Minél jobbmódú egy háztartás, viszonylag annál többet költ fogorvosi és szakorvosi ellátásra, valamint szemüvegre és kontaktlencsére. Hálapénzre a jövedelme arányában mindenki nagyjából ugyanannyit költ. A kórházi egészségügyi szolgáltatások vásárlása még a legmagasabb jövedelműek körében sem éri el az egészségügyi kiadások 2 százalékát, ezért külön nem tüntetjük fel.

3.2.5. táblázat: Az egészségügyi kiadások jövedelmi ötödek szerinti részaránya az összfelhasználásban, 2010, 2015, 2019, 2020 (százalék)

	2010	2015	2019	2020
1. ötöd	3,3	3,5	3,5	3,7
2. ötöd	4,4	4,3	4,6	4,8
3. ötöd	5,5	5,4	5,7	6,0
4. ötöd	5,6	5,7	5,4	5,7
5. ötöd	4,9	5,2	5,1	5,6

Forrás: Saját számítás *KSH STADAT* alapján.

3.2.6. táblázat: Egészségügyi termékek és szolgáltatások részaránya az egészségügyi kiadásokon belül jövedelmi ötödek szerint, 2019 (százalék)

Kategória	1. ötöd	2. ötöd	3. ötöd	4. ötöd	5. ötöd	Átlag
Gyógyszerek	68,4	55,5	55,6	48,1	40,4	49,3
Gyógykészítmények	11,5	13,6	14,3	13,6	13,3	13,5
Fogorvosi ellátás	5,1	9,0	8,2	12,9	14,0	11,3
Szemüvegek, kontaktlencsék	4,5	5,0	6,7	8,1	11,4	8,3
Szakorvosi ellátás	3,8	5,5	4,6	5,6	7,9	6,0
Hálapénz	5,3	4,4	4,5	5,7	5,5	5,2
Minden más	1,4	7,0	6,1	6,0	7,5	6,4
Egészségügy összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: Saját számítás a *HKÉF* adatállománya alapján.

Településtípus szerint nézve, a városok és a községek között nincs érdemi különbség, hozzájuk képest a nagyvárosokban és Budapesten fajlagosan többet költenek egészségügyre. 2019-ben és 2020-ban Budapesten nagyobb a részarány, mint a többi nagyvárosban (3.2.7. táblázat).

A referenciaszemély iskolai végzettsége szerint nézve, a legfeljebb alapfokú végzettséggel rendelkezők fajlagosan többet költenek egészségügyre. Ez minden bizonnyal a rosszabb egészségi állapotuk miatt van így (3.2.8. táblázat).

3.2.7. táblázat: Az egészségügyi kiadások településtípus szerinti részaránya az összfelhasználásban, 2010, 2015, 2019, 2020 (százalék)

	2010	2015	2019	2020
Budapest	5,1	4,9	5,7	6,3
Magyei jogú város és megyeszékhely	5,0	5,5	5,3	5,5
Többi város	4,9	5,1	4,8	5,0
Község	4,7	4,8	4,7	5,1

Forrás: Saját számítás *KSH STADAT* alapján.

3.2.8. táblázat: Az egészségügyi kiadások részaránya a referenciaszemély iskolai végzettsége szerint, 2010, 2015, 2019, 2020 (százalék)

	2010	2015	2019	2020
Alapfokú vagy nincs	6,7	6,5	6,0	6,0
Középfokú, érettségi nélkül	4,5	4,8	4,7	5,5
Érettségi	4,5	4,8	5,1	5,3
Felsőfokú	4,8	4,9	4,9	5,4

Forrás: *KSH STADAT*.

Minél magasabb a referenciaszemély iskolai végzettsége, annál kisebb a gyógyszerek és nagyobb a fogorvosi, szakorvosi ellátás, valamint a szemüvegek súlya (3.2.9. táblázat).

3.2.9. táblázat: Egészségügyi termékek és szolgáltatások részaránya az egészségügyi kiadásokon belül a referenciaszemély iskolai végzettsége szerint, 2019 (százalék)

Kategória	Alapfokú vagy nincs	Középfokú, érettségi nélkül	Érettségi	Felsőfokú
Gyógyszerek	70,9	59,6	47,3	36,5
Gyógykészítmények	12,2	13,3	13,7	13,9
Fogorvosi ellátás	3,0	7,4	12,7	15,4
Szemüvegek, kontaktlencsék	3,2	6,8	8,2	11,4
Szakorvosi ellátás	1,6	4,1	5,4	9,5
Hálapénz	5,0	5,1	4,8	5,8
Minden más	4,1	3,7	7,9	7,5
Egészségügy összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: Saját számítás a *HKÉF* adatállománya alapján.

Az oktatási kiadások belső szerkezete

Az oktatási kiadásokon belül a legtöbbet magántanárakra költik a magyar háztartások, ezt követi az oktatási kiadások mintegy negyedével a fizetős felsőfokú oktatás, majd az általános iskola és a középfokú oktatás (3.2.10. táblázat). Felnőttképzésre az oktatási kiadások kevesebb mint 8 százalékát, fizetős nyelvtanításra pedig 16 százalékát költik a háztartások.

3.2.10. táblázat: A háztartások oktatási kiadásainak oktatási szolgáltatások szerinti megoszlása, 2019 (százalék)

Kategória	Százalék
Óvoda	2,1
Általános iskola	16,2
Középfokú oktatás	13,2
Középfokú meghaladó, de nem felsőfokú oktatás	3,7
Felsőfokú oktatás	24,2
Átképző tanfolyamok, felnőttoktatás	7,6
Szervezett nyelvtanfolyamok	3,2
Oktatás magántanárnál	29,7
–ebből nyelvtanulás magántanárnál	13,0
–egyéb oktatás magántanárnál	16,7
Oktatás összesen	100,0

Forrás: Saját számítás a *HKÉF* adatállománya alapján.

Oktatásra alapvetően akkor költenek a háztartások, ha van bennük gyerek, illetve fiatal. A gyermekes háztartások kiadásai 1,5–1,8 százalékat költik oktatásra, a gyermek nélküliek pedig fél százalékat vagy kevesebbet (3.2.11. táblázat). Az oktatási kiadások a legnagyobb terhet a gyerekeket egyedül nevelő szülőknek jelentik. A 2019. évi *HKÉF* adatállománya alapján azoknak a háztartásoknak, amelyeknek van 7–24 éves tagja, mintegy 53 százaléka költ oktatásra, míg ahol nincs, ott csupán 5 százaléka. Ha a 7–24 éves taggal rendelkező háztartásoknak csak azt a felét nézzük, ahol van oktatási kiadás, ott ennek a tételnek a súlya az összkiadáson belül 4,6 százalék.

3.2.11. táblázat: Az oktatási kiadások részaránya a család összetétel szerinti bontásban, 2010, 2015, 2019, 2020 (százalék)

	2010	2015	2019	2020
Egy felnőtt egy vagy több gyerekkel	2,4	2,1	2,9	2,5
Két felnőtt egy gyerekkel	1,2	1,3	1,2	1,4
Két felnőtt két gyerekkel	1,6	1,7	2,0	2,1
Két felnőtt három vagy több gyerekkel	1,5	2,0	2,1	2,3
Egyéb gyermekes háztartások	1,4	1,6	1,3	1,3
Gyermekes háztartások összesen	1,5	1,6	1,7	1,8
Gyermek nélküli háztartások	0,5	0,5	0,4	0,3

Forrás: Saját számítás *KSH STADAT* alapján.

Csekély különbség van az oktatási kiadások jövedelmi ötödök szerinti részarányában, akár időben, akár

ötödök között. A legnagyobb különbség, hogy az első jövedelmi ötödben relatíve többet költenek oktatásra (2020-ban 1,1 százalék), mint az ötödikben (0,7 százalék).³ A költés szerkezetében viszont hatalmasak a különbségek (3.2.12. táblázat). Minél jobb módú egy háztartás, relatíve annál kevesebbet költ általános iskolai és középfokú oktatásra és annál többet felsőfokú oktatásra és magántanára. A felsőfokú oktatás esetében nincs érdemi különbség a második, harmadik és negyedik ötöd között, viszont a leggazdagabbak kiugróan sokat költenek erre a célra. Ez nem csak viszonylagosan igaz. A 19–24 éves taggal rendelkező háztartások körében az első ötödbe tartozók mintegy 5, a második–negyedik ötödbe tartozók mintegy 10 százaléka költ felsőfokú oktatásra, az ötödik ötödbe tartozók esetében viszont 31 százalék ez az arány. Az ötödik ötödbe tartozók többet költenek felsőfokú oktatásra, mint mindenki más összesen (3.2.13. táblázat).

3.2.12. táblázat: Egyes oktatási kiadások részaránya az oktatási kiadásokon belül, jövedelmi ötödök szerint a 7–24 éves taggal rendelkező háztartások körében, 2019 (százalék)

	1. ötöd	2. ötöd	3. ötöd	4. ötöd	5. ötöd
Általános iskola	35,5	26,8	20,8	16,8	14,7
Középfokú oktatás	29,2	20,0	14,8	16,1	9,1
Felsőfokú oktatás	8,9	13,5	13,5	14,8	40,4
Oktatás magántanárnál	9,6	31,7	33,1	40,0	26,5
Egyéb	16,8	8,0	17,8	12,3	9,3
Oktatás összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: Saját számítás a *HKÉF* adatállománya alapján.

3.2.13. táblázat: Felsőfokú oktatási kiadás jövedelmi ötödök szerint a 19–24 éves taggal rendelkező háztartások körében, 2019 (százalék)

	1. ötöd	2. ötöd	3. ötöd	4. ötöd	5. ötöd
Felsőfokú oktatási kiadással rendelkező háztartások részaránya	5,3	10,1	9,1	9,8	31,3
Az adott ötöd részesedése a felsőfokú oktatási kiadásokból	6,6	13,5	11,9	16,8	51,2

Forrás: Saját számítás a *HKÉF* adatállománya alapján.

Az oktatási kiadások részaránya az összkiadáson belül a községek esetében 2019-ben és 2020-ban is az

³ Lásd: *KSH STADAT*.

átlagnál valamivel alacsonyabb, korábban ilyen különbségek nem voltak kimutathatók. Érdekesebbek viszont a referenciaszemély iskolai végzettsége szerinti különbségek (3.2.14. táblázat). Minél magasabb a referenciaszemély iskolai végzettsége, annál többet költenek oktatásra. A felsőfokúnál alacsonyabb iskolai végzettség esetén az oktatási kiadások súlya és maga az oktatásra költség is folyamatosan csökken 2010 óta, míg a felsőfokú végzettségűek esetében stabil. Az alapfokú végzettségű referenciaszeméllyel ren-

delkező háztartások esetében lényegében nincsenek már oktatási kiadások.

3.2.14. táblázat: Az oktatási kiadások részaránya a referenciaszemély iskolai végzettsége szerint, 2010, 2015, 2019, 2020 (százalék)

	2010	2015	2019	2020
Alapfokú vagy nincs	0,4	0,4	0,2	0,1
Középfokú érettségi nélkül	0,7	0,8	0,6	0,4
Érettségi	1,2	0,9	0,9	0,8
Felsőfokú	1,4	1,3	1,3	1,4

Forrás: [KSH STADAT](#).

3.3. TÁRSADALMI EGYENLŐTLENSÉGEK A GYERMEKNEVELÉSI CÉLÚ CSALÁDI IDŐ- ÉS PÉNZFELHASZNÁLÁSBAN MAGYARORSZÁGON

HAJDU TAMÁS, KERTESI GÁBOR & KÉZDI GÁBOR

Bevezetés

A gyermekek fejlődését vizsgáló társadalomtudományi szakirodalom nagy jelentőségű megfigyelése, hogy a különböző társadalmi csoportokhoz tartozó gyermekek iskolát megalapozó készségeiben már kora gyermekkorban számottevő különbségek állapíthatók meg, jóllehet a születést követő első évben mért készségbeli különbségeik szinte elhanyagolhatók (Fryer–Levitt, 2004, 2013). Ezek a kisgyermekkorban nagyon gyorsan, néhány év leforgása alatt kialakuló különbségek, amelyek már azelőtt láthatóvá válnak, hogy az óvodai-iskolai nevelés befolyásoló impulzusai kifejtethetnék a hatásukat, a családi nevelési környezet fontos szerepére hívják fel a figyelmet. Ebben a tanulmányban a gyermekek készségeit fejlesztő szülői ráfordításokat vizsgáljuk az 1993 és 2010 közötti időszakban egy nemrég publikált tanulmányunk (Hajdu és szerzőtársai, 2022) alapján. A Magyarországon fellelhető legrészletesebb adatok – a KSH időmérleg-felméréseinek és háztartási költségvetési adatfelvételeinek ismételt keresztmetszeti adatai – segítségével próbálunk képet adni a gyermekes családok körében tapasztalható időfelhasználási és kiadási mintázatok jellegzetes társadalmi különbségeiről, illetve azok időbeli alakulásáról. A témának hatalmas nemzetközi szakirodalma van, a probléma jelentőségéhez képest azonban meglepően kevés olyan elemzést ismerünk, amely országosan reprezentatív magyar adatokon végezne hasonló számításokat. Ez utóbbiak közül kiemeljük Harcsa (2014) tanulmányát, amely az általunk is használt hazai időmérleg-felmérések adatain számolt ki a családok összetartozását mérő fontos társadalmi indikátorokat. Harcsa (2014) elemzésének középpontjában azonban nem a gyermekekbe történő családi befektetések tár-

sadalmi különbségei és a belőlük következő egyenlőtlenségek vizsgálata áll. Kertesi–Kézdí (2012) az iskoláskorú gyerekek kognitív készségeiben (teszt-eredményeiben) mért társadalmi egyenlőtlenségekkel foglalkozott, és ennek meghatározó tényezői között kiemelt fontosságúként azonosította a családok nevelési gyakorlatának és az otthoni nevelési környezetnek a különbségeit.

Adatok, módszertan

A gyermekekre fordított idő társadalmi különbségeit a KSH időmérleg-felméréseinek segítségével mérjük. Fő elemzéseinkhez a 1999/2000. és a 2009/2010. évi adatfelvételek egyesített keresztmetszeti mintáit használjuk fel, melyekre az egyszerűség kedvéért 2000. és 2010. évi felmérésként utalunk. Az időbeli változások bemutatásánál az 1993. évi időmérleg-felmérést használjuk bázisként. Mivel elemzésünk a gyermeknevelésre fordított időt, illetve annak társadalmi különbségét vizsgálja, az időmérleg-felmérések mintáját azokra a 18–59 éves anyákra és apákra korlátozzuk, akiknek a családjában van legalább egy 0–14 éves gyermek, és a szülők iskolai végzettsége ismert. Az időmérleg-felmérések során minden egyes személy egy napi időfelhasználásáról számolt be, amit heti óraszámra számolunk át.

Az időfelhasználást öt nagy főcsoportba soroljuk, melyek együttesen lefedik egy személy heti 168 órás időkeretét. Ezek a következők: 1) fizetett munka, 2) nem fizetett munka, 3) szabadidő, 4) gyermekgondozás és 5) az előzőkbe nem besorolt tevékenységek. A gyermekgondozás kategórián túl létrehoztunk egy másik időfelhasználási mutatót is, amely a közvetlen gyermekgondozási tevékenységek mellett a gyermekek kognitív és nem kognitív fejlődését elősegítő, szülőkkel közös szabadidős tevékenységeit is magában

foglalja. Közös tevékenységnek azt tekintettük, ha a tevékenységben aktívan részt vevő személyekként a saját gyermekek is megjelennek.

A gyermekek fejlődést elősegítő fizikai eszközökre és szolgáltatásokra fordított kiadásokat a KSH háztartási költségvetési adatfelvételei alapján határozzuk meg. Fő elemzéseinkben, alkalmazkodva az időmérleg-adatokhoz, a 2000–2010 közötti időszakot vizsgáljuk. Ennek során a 2000., 2004., 2007. és 2010. évi háztartási költségvetési felmérések egyesített adataival dolgozunk. Ezen túlmenően az időbeli változások vizsgálatához az 1993. és 1996. évi költségvetési felmérések egyesített adatait is használjuk. A mintát azokra a háztartásokra korlátoztuk, melyekben van legalább egy 0–14 éves korú gyerek, a szülők életkora 18–59 év közötti, és legalább az egyikük iskolai végzettsége ismert.

A készségfejlesztő kiadásokon belül hét nagyobb csoportot különböztettünk meg: 1) könyv, 2) elektronikai cikk, 3) játék, sportszer, 4) számítógép, 5) oktatás, 6) kulturális fogyasztás és 7) üdülés. Az adatfelvételekben részt vevő háztartások egy hónapon keresztül vezettek kiadási naplót, illetve bizonyos kiadási kategóriák esetében éves szintű kiadási értéket is megadtak. Amennyiben lehetőség volt rá, az éves szintű kiadási tételeket használtuk a háztartási kiadások meghatározásához. A kiadásokat és jövedelmeket 2020. évi forintértékre konvertáltuk át az átlagos éves inflációs adatok felhasználásával. Továbbá a háztartások közötti összehasonlítást elősegítendő az egy fogyasztási egységre jutó kiadásokat vizsgáljuk. A kiadásokat és jövedelmeket éves szinten adjuk meg.

Az időfelhasználásban mutatkozó társadalmi különbségeket OLS regressziókkal becsüljük külön-külön az anyákra és apákra, kontrollálva a munkaerőpiaci státusra, életkorra, a partnerrel együtt élésre, illetve ha van partner, akkor annak munkaerőpiaci helyzetére, a háztartás létszámára és a különböző életkorú gyermekek számára. Becslésünk emellett adatfelvételi hullám és hónap fix hatásokat is tartalmaz, illetve figyelembe vesszük azt is, hogy az időmérlegnapló kiöltése a hét melyik napjára esett, és hogy az hivatalos

munkaszüneti nap volt-e. A társadalmi különbségeket az iskolai végzettség segítségével ragadjuk meg: az alacsony végzettségűekhez képest vizsgáljuk a középfokú, illetve felsőfokú végzettségű anyák és apák egy adott tevékenységcsoportra fordított heti óraszámában mutatkozó különbségeket.

A háztartási kiadások esetében az időráfordításoknál alkalmazott eljáráshoz hasonló becsléseket végzünk. Az iskolai végzettséget ebben az esetben háztartási szinten határozzuk meg. A felsőfokú (az anya vagy az apa iskolai végzettsége felsőfokú) és középfokú (ha egyikük sem felsőfokú végzettségű, de legalább egyiküknek középfokú végzettsége van) iskolai végzettségű háztartások különböző kiadási kategóriákra fordított forintösszegeit vizsgáljuk az alacsony végzettségű háztartásokhoz viszonyítva (ahol egyik szülőnek sincs nyolc osztálynál magasabb végzettsége). A regresszióban a kontrollváltozók a következők: a családban élő anyát és apát jelölő indikátorváltozók, anya és apa életkora, anya és apa munkaerőpiaci státusa, a háztartás létszáma és a különböző életkorú gyermekek száma. A becslésekben ezek mellett adatfelvételi hullám és hónap fix hatás is szerepel. Az adatbázisok és a módszertan további részleteit *Hajdu és szerzőtársai* (2022) mutatja be.

Gyermekgondozási időráfordítások

A 3.3.1. táblázat és a 3.3.2. táblázat mutatja be a regressziós becslések eredményeit. Jelentős mértékű társadalmi gradiens figyelhető meg: a diplomás anyák és apák jóval (heti 4 órával) több időt fordítanak gyermekgondozási tevékenységekre, és ennek tükröképeként sokkal (heti 4–5 órával) kevesebb háztartási munkát végeznek, mint az alacsony végzettségűek.

A 3.3.2. táblázat arról tanúskodik, hogy a szülőkkel közös tevékenységekkel kibővített gyermeknevelési időráfordításokban is komolyak a társadalmi különbségek. Figyelemreméltó a magasan iskolázott apák jelentős szerepvállalása a gyermekekkel közös szabadidős tevékenységekben, ami összhangban van a nemzetközi irodalom megfigyeléseivel (*Yeung és szerzőtársai*, 2001, *Sullivan* 2010, *Altintas*, 2015).

3.3.1. táblázat: Az időfelhasználás iskolai végzettség szerinti eltérései (óra/hét)

	Fizetett munka	Nem fizetett munka	Szabadidő	Gyermek-gondozás	Egyéb
Anyák					
Középfok	0,5 (1,1)	-1,3 (0,9)	-0,6 (1,0)	1,6*** (0,6)	-0,2 (0,5)
Felsőfok	-3,7** (1,5)	-3,7*** (1,2)	2,3* (1,3)	3,9*** (0,8)	1,1* (0,6)
N	5785	5785	5785	5785	5785
Apák					
Középfok	2,7 (1,9)	-1,4 (1,2)	-1,8 (1,4)	1,1** (0,5)	-0,7 (1,3)
Felsőfok	-0,7 (2,5)	-4,7*** (1,6)	2,3 (1,8)	4,0*** (0,8)	-1,0 (1,5)
N	4811	4811	4811	4811	4811

Megjegyzés: Egyéni szinten klaszterezett standard hibák zárójelben. Referenciakategória: alapfok.

*** $p < 0,01$, ** $p < 0,05$, * $p < 0,10$.

3.3.2. táblázat: A gyermekekkel töltött idő iskolai végzettség szerinti eltérései (óra/hét)

	Anyák gyermekgondozás és közös tevékenység	Apák
Középfok	2,1*** (0,6)	1,8*** (0,7)
Felsőfok	4,9*** (0,9)	6,3*** (1,0)
N	5785	4811

Megjegyzés: Egyéni szinten klaszterezett standard hibák zárójelben. Referenciakategória: alapfok.

*** $p < 0,01$, ** $p < 0,05$, * $p < 0,10$.

A kétszülős családokra számolt anyai és apai időráfordítások (kis hibával) additív mennyiségeknek tekinthetők. Megmutatják, hogy a szülők együttesen mennyi időt fordítanak gyermekeikre.¹ Mivel a magasabb iskolai végzettségű szülők külön-külön is több időt fordítanak gyermekeikre, mint az alacsony iskolázottságúak, nem meglepő, hogy a szülők egyedi időráfordításainak összegzésével még nagyobb társadalmi különbségeket tudunk kimutatni. A diplomás szülővel rendelkező családok előnye egészen szélsőségesen nagy: ha a szülők közül legalább az apa felsőfokú végzettségű, akkor ez az időráfordítási többlet

az alapfokú végzettségű családokhoz képest közel 10 órát tesz ki hetente! A diplomás családok ugyanakkor nemcsak a legszegényebektől, de a társadalom közepre tegeitől is jelentősen különböznek.

Készségfejlesztő kiadások

A gyermekek fejlődésének másik fontos meghatározója, hogy családi környezetükben mennyire jutnak hozzá a fejlődésüket elősegítő eszközökhöz és szolgáltatásokhoz. A továbbiakban az ilyen szülői ráfordításokban (készségfejlesztő kiadások) mutatkozó társadalmi különbségeket vesszük szemügyre.

A társadalmi különbségek jelentősek (3.3.3. táblázat): a diplomás családok éves szinten, egy fogyasztási egységre vetítve átlagosan 120 ezer forinttal többet költenek készségfejlesztő eszközökre és szolgáltatásokra, mint az alacsony iskolázottságú szülőkkel rendelkező családok. A nagyobb kiadási összeg nem csak abból adódik, hogy a diplomás családok több mint kétszer akkora jövedelemből élnek, és így arányosan többet is költenek, hanem abból is, hogy összkiadásaik 5–6 százalékponttal nagyobb hányadát fordítják ilyen célokra.² A forintban számolt különbség kétharmada három kiadási csoportból – az üdülési, oktatási és számítástechnikai eszközre fordított kiadásokból – tevődik össze.

3.3.3. táblázat: Készségfejlesztő kiadások az iskolai végzettség függvényében

	Összesen	Könyv	Elektronika	Játék	Számítógép	Oktatás	Kultúra	Üdülés
Középfok	26,7*** (2,2)	2,6*** (0,3)	4,3*** (0,7)	2,4*** (0,5)	5,1*** (0,6)	6,3*** (1,0)	1,3*** (0,3)	4,8*** (1,1)
Felsőfok	121,2*** (5,2)	11,1*** (0,7)	15,2*** (1,2)	8,8*** (0,9)	17,1*** (1,0)	20,5*** (1,6)	9,0*** (0,9)	39,4*** (3,4)
N	9382	9382	9382	9382	9382	9382	9382	9382

Megjegyzés: Robusztus standard hibák zárójelben. Egy fogyasztási egységre vetítve, 2020. évi forintértéken, ezer forint/év. Referenciakategória: alapfok.

*** $p < 0,01$, ** $p < 0,05$, * $p < 0,10$.

Ha a mérést leszűkítjük a kétszülős családokra, továbbá az összes lehetséges kombinációban előforduló iskolai végzettségű szülőpárokra becslünk pénzbeli ráfordítási értékeket, akkor lényegesen nagyobb mértékű kiadási különbségeket kapunk.³ Az alapfokú végzettségű párokhoz képest a diplomás párok eseté-

¹ A becslések eredményeit *Hajdu és szerzőtársai* (2022) 11. táblázata tartalmazza részletesen.

² Lásd *Hajdu és szerzőtársai* (2022) 14. táblázat.

³ Lásd *Hajdu és szerzőtársai* (2022) 15. táblázat.

ben a készségfejlesztő célokra fordított, egy fogyasztási egységre számított többletkiadások évi 170 ezer forintot tesznek ki, és e kiadások részaránya az összes kiadáson belül 7 százalék fölé emelkedik.

Időbeli változások

Az ezredforduló utáni évtizedre komoly társadalmi különbségek alakultak ki Magyarországon a gyermekgondozással összefüggő időbeli és pénzbeli családi ráfordításokban. Hogyan illeszkednek ezek a keresztmetszeti különbségek a hosszabb távú folyamatokba? A változások bemutatásánál az 1993. évi időmérleg-felmérés, illetve az 1993. és 1996. évi KSH háztartási-költségvetési felmérések egyesített keresztmetszeti adatait használjuk összehasonlítási alapnak.

Különösen a diplomás apák időráfordítási előnyének növekedése számottevő: a primér gyermekgondozásban heti 2,6 órával, a közös szabadidős tevékenységekkel kibővített tevékenységcsoportban pedig heti 4,3 órával nőtt a diplomás és alapfokú végzettségű apák időráfordítása közötti különbség (3.3.4. táblázat). Ezek a megfigyelések összhangban vannak többek között az amerikai időmérlegadatokon becslült mérési eredményekkel (Ramey–Ramey, 2010, Altintas, 2016).

3.3.4. táblázat: Gyermekgondozási időráfordítási különbségek változásai (óra/hét)

	Anyák			Apák		
	1993	2000/2010	Változás (p-érték)	1993	2000/2010	Változás (p-érték)
Gyermekgondozás						
Középfok	0,9 (0,7)	1,6*** (0,6)	0,413	0,7 (0,6)	1,1** (0,5)	0,560
Felsőfok	3,0*** (1,1)	3,9*** (0,8)	0,510	1,4 (0,9)	4,0*** (0,8)	0,029
Gyermekgondozás és közös tevékenység						
Középfok	0,8 (0,7)	2,1*** (0,6)	0,172	0,6 (0,9)	1,8*** (0,7)	0,292
Felsőfok	3,5*** (1,2)	4,9*** (0,9)	0,342	2,0 (1,3)	6,3*** (1,0)	0,010

Megjegyzés: Egyéni szinten klaszterezett standard hibák zárójelben. Referenciakategória: alapfok.

*** $p < 0,01$, ** $p < 0,05$, * $p < 0,10$.

A készségfejlesztő kiadásokban mért társadalmi különbségek is növekedtek (3.3.5. táblázat). A diplomás

családok a kilencvenes évek első felében évi 80 ezer forinttal fordítottak többet ilyen célokra, mint az alapfokú végzettségű szülők. A különbség 2000/2010-re 120 ezer forintra emelkedett, amelynek egy része abból adódott, hogy ezeknek a kiadásoknak a részaránya is megnövekedett a háztartásuk összkiadásain belül (2 százalékponttal). A kiadási különbségek időbeli változásáról szűkösebben állnak rendelkezésre nemzetközileg összehasonlítható adatok, mint az időfelhasználási különbségekről. Hasonló amerikai mérések (Kornrich–Furstenberg, 2013, Schneider és szerzőtársai, 2018) alapján azonban feltételezhetjük, hogy e tekintetben is követjük a nemzetközi trendeket.

3.3.5. táblázat: Készségfejlesztő kiadások változásai

	1993/1996	2000/2010	Változás p-érték
Ezer forint/év			
Középfok	22,7*** (4,3)	26,7*** (2,2)	0,402
Felsőfok	83,5*** (7,1)	121,2*** (5,2)	0,000
Az összes kiadás százalékában			
Középfok	1,4*** (0,3)	2,0*** (0,2)	0,068
Felsőfok	3,7*** (0,4)	5,5*** (0,3)	0,000

Megjegyzés: Robusztus standard hibák zárójelben. Egy fogyasztási egységre vetítve, 2020. évi forintértéken, ezer forint/év. Referenciakategória: alapfok.

*** $p < 0,01$, ** $p < 0,05$, * $p < 0,10$.

Összegzés

Tanulmányunk eredményei egyértelműen azt mutatják, hogy a szegényebb, iskolázatlanabb szülők (anyák és apák egyaránt) lényegesebb kevesebb időt fordítanak a gyermekeik készségeit közvetlenül vagy közvetve fejlesztő tevékenységekre, mint a magasabb jövedelmű, iskolázottabb szülők. A különbségek nagyságát és jellegzetességeit jól szemlélteti az a tény, hogy ha kétszülős, homogám (vagyis azonos végzettségű szülőkkel rendelkező) családokra becslve, éves szinten mért időbeli és pénzbeli ráfordításokban adjuk meg a társadalmi különbségeknek a mértékét, akkor azt kapjuk, hogy a diplomás házaspárok idő- és pénzráfordítások tekintetében nagymértékben megelőzték az összes többi társadalmi réteget (lásd Hajdu és szer-

zótársai, 2022, 18. táblázat). Sőt a diplomás szülők gyermeknevelési ráfordításai jobban különböznek a középrétegek gyermeknevelési ráfordításaitól (343 óra és 401 ezer forint), mint a középrétegek az alacsony iskolai végzettségű házaspárokétól (172 óra és 95 ezer forint). Ezek a különbségek hatalmas mértékűek. Ha a gyermekekre fordított 350–500 óra/év családi időráfordítási többletet átszámolnánk formális képzési időre, az körülbelül azzal lenne egyenértékű, mintha egy gyermek évente több tárgyból a normál tanrend mellett a tanév minden hétköznapján intenzív különórai képzésekben venne részt.

A keresztmetszeti különbségek mellett ugyanakkor jelentős időbeli változásokat is látunk. A rendszerváltás utáni két évtizedben a gyermekekre fordított időben mért társadalmi különbségek növekedtek, ami a következő generáció felnőtt korára várható egyenlőtlenségek fokozódását valószínűsíti.

Hivatkozások

- ALTINTAS, E. (2015): [Educational differences in fathers' time with children in two parent families](#). Time diary evidence from the United States. *Family Science*, Vol. 6. No. 1. 293–301. o.
- ALTINTAS, E. (2016): [The Widening Education Gap in Developmental Child Care Activities in the United States, 1965–2013](#). *Journal of Marriage and Family*, Vol. 78. No. 1 26–42. o.
- FRYER, R. G.–LEVITT S. D. (2004): [Understanding the Black-White Test Score Gap in the First Two Years of School](#). *The Review of Economics and Statistics*, Vol. 86. No. 2. 447–64. o.
- FRYER, R. G.–LEVITT S. D. (2013): [Testing for racial differences in the mental ability of young children](#). *American Economic Review*, Vol. 103. No. 2. 981–1005. o.
- HAJDU TAMÁS–KERTESI GÁBOR–KÉZDI GÁBOR (2022): [Idő és pénz a gyereknevelésben Magyarországon, 1993–2010](#). *Közgazdasági Szemle*, 69. évf. 11. sz. 1255–1297. o.
- HARCSA ISTVÁN (2014): [A családi kohézió trendjei a gyermekes családokban](#). A kohézió színe és fonákja. *Szociológiai Szemle*, 24. évf. 1. sz. 40–66. o.
- KERTESI GÁBOR–KÉZDI GÁBOR (2012) [A roma és nem roma tanulók teszteredményei közti különbségekről és e különbségek okairól](#). *Közgazdasági Szemle*, 59. évf. 7–8. sz. 798–853. o.
- KORNICH, S.–FURSTENBERG. F. (2013): [Investing in Children: Changes in Parental Spending on Children, 1972–2007](#). *Demography*, Vol. 50. No. 1. 1–23. o.
- RAMEY, G.–RAMEY, V. A. (2010): [The Rug Rat Race](#). *Brookings Papers on Economic Activity*, 129–199. o.
- SCHNEIDER, D.–HASTINGS, O. P.–LABRIOLA, J. (2018): [Income Inequality and Class Divides in Parental Investments](#). *American Sociological Review*, Vol. 83. No. 3. 475–507. o.
- SULLIVAN, O. (2010): [Changing Differences by Educational Attainment in Fathers' Domestic Labour and Child Care](#). *Sociology* Vol. 44. No. 4. 716–733. o.
- YEUNG, W. J.–SANDBERG, J. F.–DAVIS-KEAN, P. E.–HOFER, S. L. (2001): [Children's Time with Fathers in Intact Families](#). *Journal of Marriage and Family*, Vol. 63. No. 1. 136–514. o.

4. EMBERI TŐKE ÉS MUNKAERŐPIACI SIKERESSÉG

4.1. KOMPETENCIA-TESTPONTSZÁMOK ÉS A MUNKAPIACI TAPASZTALAT KERESETI HOZAMA – ELŐZETES EREDMÉNYEK

HERMANN ZOLTÁN

Az emberitőke-beruházások egyik legegyszerűbb és legszélesebb körben használt mérőszáma az elvégzett iskolaévek száma vagy a megszerzett iskolai végzettség. Ugyanakkor sokan érvelnek amellett, hogy ez a mérőszám az emberi tőke nagyon pontatlan mutatója, hiszen nem veszi figyelembe azt, hogy az azonos végzettségű egyének termelékenysége is nagyon különböző, részben az oktatás minősége, részben számos egyéni tényező miatt. Ezért többen azt javasolják a standardizált tesztekkel mért kognitív készségek alkalmazását az emberi tőke mérésére (lásd például *Hanushek*, 2015).

A teszteredmények és a keresetek közötti pozitív összefüggés jól dokumentált a nemzetközi irodalomban (lásd például *Murnane és szerzőtársai*, 1995, 2000, *Watts*, 2020, *Doty és szerzőtársai*, 2022). Ezt a korrelációt korábban magyarországi adatokon is megmutattuk (*Hermann és szerzőtársai*, 2022). Kevesebbet tudunk arról, hogy az életpálya során a teszteredmények hogyan függnek össze a kereset növekedésével. *Hanushek és szerzőtársai* (2015) nemzetközi adatokat elemezve azt találta, hogy a tesztponyszámok és a kereset közötti összefüggés 30 százalékkal erősebb a középkorúak között, mint az életpálya elején, ugyanakkor ez az elemzés az adott életkorban mért tesztponyszámokra épült, amit befolyásolhatnak a munkaerőpiaci kimenetek (*Hanushek és szerzőtársai*, 2024). *Watts* (2020) angol adatokon kismértékű növekedést talált 33 és 50 éves kor között az iskolában mért tesztponyszámok és a kereset közötti korrelációban.

Ez a tanulmány azt vizsgálja, hogy az országos kompetenciamérés során elért tesztponyszámok hogyan függnek össze a fiatal munkavállalók keresetével, és

ezek a különbségek hogyan változnak a gyakorlati idő növekedésével.

Adatok

Az elemzés a KRTK Adatbank 2024-ben összeállított összekapcsolt államigazgatási adatbázisára (Ad-min4) épül. A tanulmány elkészítésekor az adatbázis végleges változata még nem készült el, ezért az itt közölt eredmények előzetes eredmények. Az adatbázisban a népesség 50 százalékos mintáját követhetjük 2003 és 2022 között, havonta megfigyelve a munkaerőpiaci kimeneteket.

Az elemzés során a 2008–2012 közötti 10-edik évfolyamos kohorszokat vizsgáljuk. Azok kerültek az elemzési mintába, akik megírták az országos kompetenciamérés-tesztet, megfigyelhető az iskolai végzettségük, és a vizsgált időszakban legalább egy hónapban dolgoztak. A becslések során azokat a hónapokat vettük figyelembe, amikor a munkavállalók a legmagasabb iskolai végzettségük megszerzését követően főállásban (legalább heti 35 órában) alkalmazottként dolgoztak. Az elemzés nem tartalmazza a részmunkaidőben dolgozókat, a vállalkozókat, a közmunkásokat és az alkalmi munkát végzőket.

Az elemzés során öt végzettségi csoportot különböztettünk meg: általános iskolát végzettek (akik 10-edik osztályban még tanultak, de nem szereztek végzettséget), szakmunkások, érettségizettek szakképzettséggel, érettségizettek szakképzettség nélkül és diplomások. Az érettségizettek szakképzettségét közvetlenül nem figyeljük meg, ezt a 10-edik évfolyamos iskolatípus alapján mérjük: azt feltételezzük, hogy a 10-edikben gimnáziumban tanulók nem sze-

reztek szakképzettséget, a szakképző iskolákban tanulók igen.

A potenciális gyakorlati időt a munkaerőpiacra lépés időpontjától mérten számítjuk. Az adatbázis jelenlegi változatában nem tudjuk megfigyelni a legmagasabb iskolai végzettség megszerzésének tényleges időpontját. Ezért a munkaerőpiacra lépés időpontjának azt a kezdő hónapot tekintjük, amikor 1) a vizsgált egyén először dolgozott főállásban alkalmazottként legalább négy egymást követő hónapban úgy, hogy 2) ez az időpont a legmagasabb iskolai végzettség megszerzésének legkorábbi várható időpontjánál későbbi. A végzettség megszerzésének várható időpontját a 10-edik évfolyamos teszt megírásának időpontjához mérten számítottuk, például a gimnáziumi érettségi esetén a teszt időpontja után két évvel. A 10-edikben évet ismétlők esetén az utolsó kompetenciamérési eredményt vettük figyelembe.

Az elemzési minta több mint 190 ezer egyént és több mint 10 millió havi kereseti megfigyelést tartalmaz. Az időszak végén a mintabeli egyének átlagosan 6,2 év potenciális gyakorlati idővel rendelkeznek. A szakmunkásokat átlagosan egy 8 éves időszakban látjuk, az érettségizetteket szakképzettséggel 7, szakképzettség nélküli érettségizetteket 6 éven keresztül, az átlagos diplomást pedig 4,7 évben. A gimnázium-

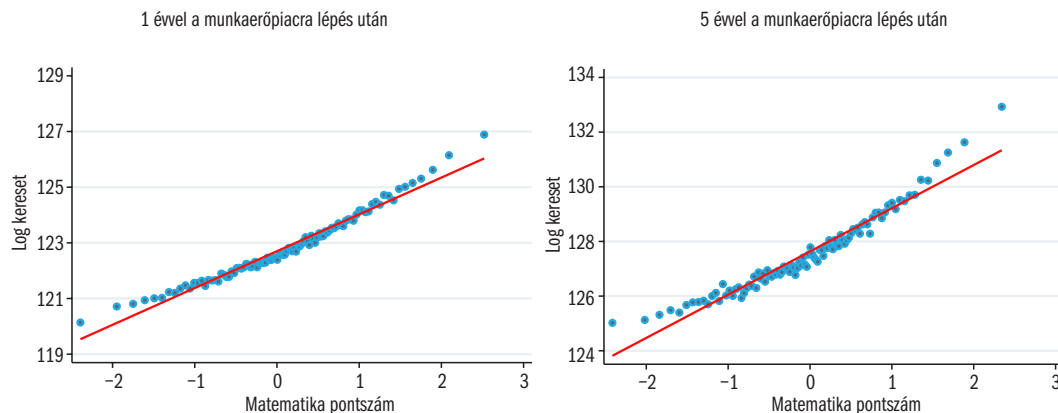
ban érettségizettek gyakorlati ideje minden bizonynyal azért alacsonyabb a szakképzésből kikerülőknél, mert az előző csoportban többen vannak azok, akik egy ideig felsőfokon tanultak, bár nem szereztek diplomát, ezért később léptek a munkaerőpiacra.

Eredmények

A 4.1.1. ábra a tesztpontszám és a kereset összefüggését mutatja be egy és öt évvel a munkaerőpiacra lépés után. Jól látható, hogy öt év munkatapasztalat után meredekebb az összefüggés, azaz nagyobbak a tesztpontszámmal összefüggő bérkülönbségek, mint egy évvel a munkaerőpiacra lépés után. Ugyanakkor ez a változás azt is tartalmazza, hogy a munkatapasztalat hozama és a teszteredmények is magasabbak a magasabb végzettségűek körében. Ráadásul az elemzési minta egy nem kiegyensúlyozott panel, így a két időpontban eltérő lehet a minta összetétele is.

A tesztpontszámok, a gyakorlati idő és a keresetek közötti összefüggését kibővített Mincer-féle kereseti regressziókkal becsültük. A becslések függő változója a havi kereset logaritmus, a fő jobb oldali változók a standardizált tesztpontszámok, a potenciális gyakorlati idő és ennek négyzete, valamint a gyakorlati idő és a tesztpontszám interakciója. Az előzetes elemzések során a tesztpontszámok és a gyakorlati idő

4.1.1. ábra: A matematika-tesztpontszám és a kereset összefüggése egy és öt évvel a munkaerőpiacra lépés után

Megjegyzés: A log keresetből kiszűrtük a naptári év hatást.

négyzetének interakciói nem voltak szignifikánsak, ezért csak a lineáris gyakorlati idő és tesztpontszám interakciók szerepelnek a modellben.

Az eredményeket a 4.1.1. táblázat mutatja be. Az (1) és a (2) specifikációban csak a matematika, a (3) és a (4) specifikációban csak a szövegértés, az (5) és a (6) specifikációban mindkét tesztpontszám együtt szerepel. A modellekben kontrollálunk a nem és az iskolai végzettség hatására. A keresetek évek közötti különbségeit év fix hatásokkal, a keresetek területi különbségeit járás fix hatásokkal szűrjük ki; a járás itt a 10-edik osztályos állandó lakóhely járása. Ezen túl a (2), a (4) és az (5) specifikációban kontrollálunk a diákok kezdő foglalkozására is (3 számjegyű foglalkozási kategóriák). A kezdő foglalkozást jelentős mértékben meghatározza a végzettség szintje és szakterülete, az utóbbit azonban az adatbázis jelenlegi változatában közvetlenül nem tudjuk megfigyelni. Mivel az egyes szakterületeken eltérő lehet a kereset növekedésének üteme, a kezdő foglalkozás és a gyakorlati idő interakciója is szerepel a modellben.

Az eredmények azt mutatják, hogy a magasabb tesztpontszámokkal magasabb kezdő kereset jár együtt (4.1.1. táblázat, 1. és 2. sor). Az (1) és a (2), valamint a (3) és a (4) specifikációban a matematika- és szövegértés-tesztpontszámot tekintve hasonló eredményeket kapunk. Ugyanakkor a két tesztpontszám között viszonylag szoros korreláció van. Amikor mindkettő együtt szerepel a modellben, a matematika-pontszám hatása sokkal erősebb.

Ha a kezdő foglalkozást nem vesszük figyelembe, egyszerűsítva magasabb tesztpontszám 4,5–5,5 százalékkal magasabb kezdő keresettel jár együtt (4.1.1. táblázat (1) és (3) oszlop). A kezdő foglalkozásra kontrollálva ugyanez a különbség körülbelül 3 százalék (4.1.1. táblázat (2) és (4) oszlop). Ez azt jelenti, hogy a jobb tesztpontszámot elért diákok kezdő keresete részben azért magasabb, mert más szakterületen tanultak, és így magasabb bérű foglalkozásokban helyezkedtek el. Ugyanakkor hasonló képzési terület és azonos kezdő foglalkozás esetén is számottevő a jobb teljesítményű diákok kereseti előnye.

4.1.1. táblázat: Kereseti regressziós modellek

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Matematika-tesztpontszám	0,0566*** (0,0011)	0,0311*** (0,0011)	-	-	0,0477*** (0,0014)	0,0233*** (0,0013)
Szövegértés-tesztpontszám	-	-	0,0463*** (0,0011)	0,0284*** (0,0011)	0,0176*** (0,0014)	0,0152*** (0,0013)
Gyakorlati idő	0,0713*** (0,0006)		0,0714*** (0,0006)		0,0711*** (0,0006)	
Gyakorlati idő négyzete	-0,0044*** (0,0001)	-0,0038*** (0,0001)	-0,0044*** (0,0001)	-0,0038*** (0,0001)	-0,0043*** (0,0001)	-0,0037*** (0,0001)
Gyakorlati idő × matematika-pontszám	0,0056*** (0,0002)	0,0064*** (0,0003)	-	-	0,0043*** (0,0003)	0,0053*** (0,0003)
Gyakorlati idő × szövegértés-pontszám	-	-	0,0043*** (0,0002)	0,0047*** (0,0003)	0,0019*** (0,0003)	0,0016*** (0,0003)
Kezdő foglalkozás fix hatás	nem	igen	nem	igen	nem	igen
Gyakorlati idő × kezdő foglalkozás	nem	igen	nem	igen	nem	igen
N	10 279 013	10 124 030	10 280 134	10 125 074	10 275 074	10 120 111
N (egyének)	190 052	187 004	190 089	187 043	189 968	186 923
R ²	0,5083	0,5527	0,5040	0,5509	0,5090	0,5533

Függő változó: log havi kereset. Tesztpontszám: 10-edik évfolyamos standardizált pontszám. Gyakorlati idő: az iskolai végzettség várható megszerzése utáni első munkaviszony kezdetétől számított potenciális gyakorlati idő. Kezdő foglalkozás: az iskolai végzettség várható megszerzése utáni első munkaviszony 3-jegyű FEOR-kódja. Kontrollváltozók minden modellben: nem, iskolai vég-

zettség: általános iskola, szakmunkás, érettségi szak-képzéssel, illetve gimnáziumban (a 10-edikes iskolatípus alapján), diploma; naptári év fix hatás, 10-edikben megfigyelt lakóhely járás fix hatás.

Zárójelben egyéni szinten klaszterezett robusztus standard hibák.

*** $p < 0,01$, ** $p < 0,05$, * $p < 0,1$.

Az elemzésünk szempontjából ennél is fontosabb, hogy a gyakorlati idővel tovább növekednek a teszt-pontszám szerinti kereseti különbségek, vagy más megközelítésben: a gyakorlati idő kereseti hozama magasabb a jobb teszteredményű diákok esetében (lásd a gyakorlati idő és teszt-pontszám közötti interakciós tagok pozitív együttthatóit (4.1.1. táblázat 5. és 6. sor). Egyszórásnyival magasabb teszt-pontszám átlagosan minden munkaerőpiacon töltött év kereseti hozamát 0,4–0,6 százalékkal növeli.

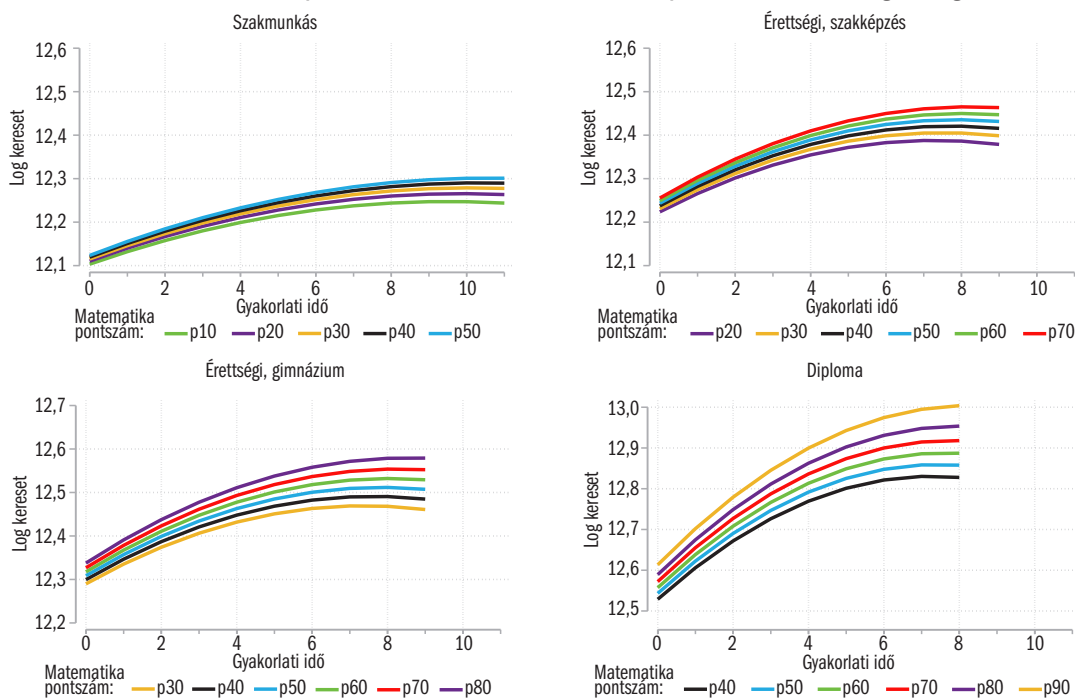
Érdemes megjegyezni, hogy a teszteredmény és a gyakorlati idő kereseti hozama közötti becült összefüggés mértéke – szemben a teszteredmény és a keresetek szintje közötti kapcsolattal – nem csökken a kezdő foglalkozás bevonásával a modellbe. Ez arra utal, hogy a jobb teszteredményű diákok későbbi kereseti pályája *nem* azért meredekebb, mert más szakterületen szereztek végzettséget.

A 4.1.1. táblázat becslései azt feltételezik, hogy a teszt-pontszámok és a gyakorlati idő hatása a keres-

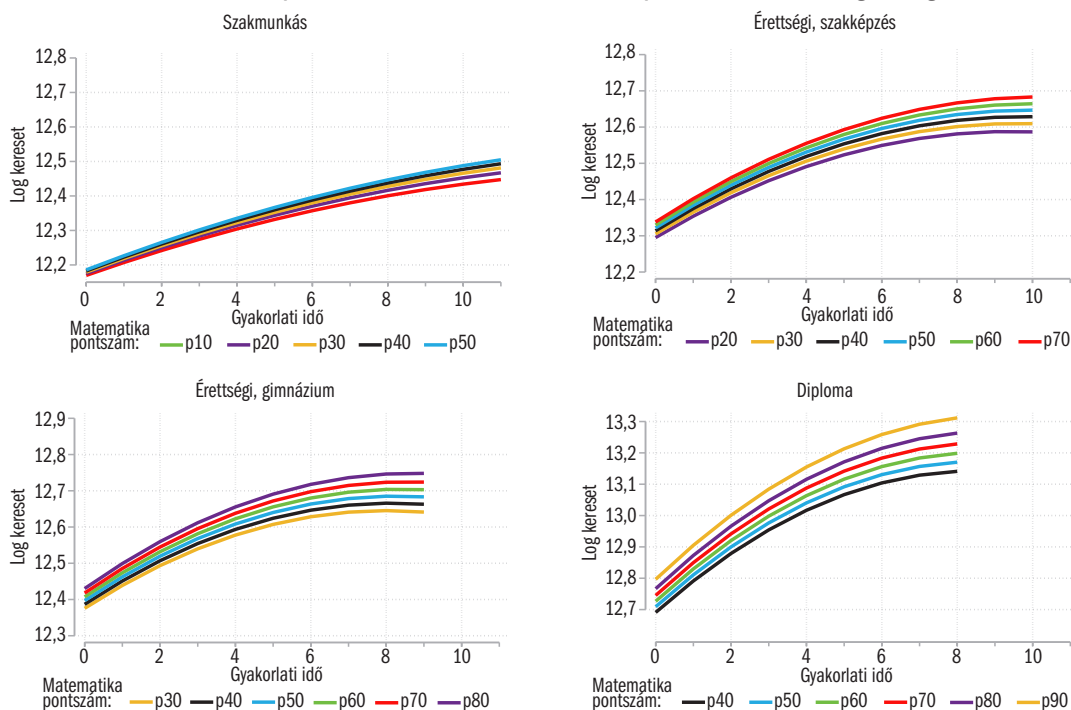
tekre azonos a különböző végzettségűek, illetve a férfiak és nők esetében. Ezt a feltevést feloldva a kereseti regressziókat megbecsültük a nem és iskolai végzettség szerinti nyolc csoportra külön-külön is. Ezekben a becslésekben csak a matematika-pontszám szerepelt, és kontrolláltunk a kezdő foglalkozásra és annak interakciójára a gyakorlati idővel.

Az eredményeket a 4.1.2. és 4.1.3. ábra mutatja be. Az ábrákon a becült együttthatók alapján az elemzési minta pontszámeloszlásának 10., 20. ... 90. percentilisértékei mellett kiszámított kereseti profilok láthatók. Minden iskolai végzettség esetében a jellemző teszt-pontszámokat tüntettük fel az ábrán. Például a diplomások esetében csak a 40–90. percentilisekre számított kereseti profilok szerepelnek, hiszen a teszt-pontszám-eloszlás alsó harmadába tartozók csak elvétve szereznek diplomát, míg a szakmunkások esetében a medián alatti percentiliseket mutatjuk be, hiszen a magasabb teszt-pontszámot elérők zöme legalább érettségit szerez.

4.1.2. ábra: Becsült kereseti profilok a 10-edikes matematika-teszt-pontszám és iskolai végzettség szerint, nők

4.1.3. ábra: Becsült kereseti profilok a 10-edikes matematika tesztpontszám és iskolai végzettség szerint, férfiak

Az iskolai végzettség és nem szerinti csoportokra külön-külön lefuttatott, a 4.1.1. táblázat (2) specifikációja szerinti becslések eredményei alapján becsült kereseti pályák, a teljes elemzési minta matematika-pontszám eloszlásá-

nak 10., 20. ... 90. percentilis értékei esetén. Az ábrákon csak az egyes végzettségi csoportokra jellemző percentilisértékek kereseti pályái szerepelnek.

A gyakorlati idő növekedésével a kereset csökkenő ütemben növekszik minden csoportban. A kereseti pályák a magasabb végzettségűek esetében gyorsabban emelkednek.

A magasabb tesztpontszámok minden végzettségi csoportban magasabb keresettel járnak együtt, és ezek a különbségek a gyakorlati idővel minden esetben nőnek. A tesztpontszám, illetve a tesztpontszám–gyakorlati idő interakció együttthatói minden becslés esetén 1 százalékos szinten szignifikánsak, kivéve az interakciós együttthatót a szakmunkás nők esetében, amely 5 százalékos szinten szignifikáns (Függelék F4.1.1. táblázat, 2. panel).

Az ábrákon jól látható, hogy a magasabb tesztpontszámok a diplomások – és különösen a diplomás nők esetében – járnak együtt a legnagyobb keresetnöveke-

déssel. A diplomás nők (férfiak) esetében egyszórásnyival magasabb tesztpontszám 0,76 (0,54) százalékpontnyival magasabb keresetnövekedéssel jár együtt minden évben (Függelék F4.1.1. táblázat).

Ezzel együtt a gyakorlati idő kereseti hozama az alacsonyabb végzettségűek körében is nagyobb magasabb tesztpontszám mellett; egyszórásnyival magasabb tesztpontszám a szakmunkások esetében 0,25–0,3 százalékkal, az érettségizettek esetében 0,4–0,5 százalékkal magasabb hozammal jár együtt (Függelék F4.1.1. táblázat). Az alacsonyabb végzettségek esetében ugyanakkor kisebbek a kereset szintjében a tesztpontszámok szerinti különbségek.

A 4.1.2. és 4.1.3. ábra alapjául szolgáló becslésekben kontrolláltunk a kezdő foglalkozásra és annak interakciójára a gyakorlati idővel. Ez nem befolyásolja

számottevően a kereseti pályák tesztpontszámok szerint eltérő meredekségét, a kezdő foglalkozás elhagyása esetén a legtöbb esetben valamivel erősebb összefüggést látunk (*Függelék F4.1.1. táblázat*, 1. panel).

Azt is érdemes megjegyezni, hogy ha a potenciális gyakorlati idő helyett a tényleges gyakorlati idő hozamát és ennek a tesztpontszámmal való összefüggését vizsgáljuk, hasonló eredményre jutunk (*Függelék F4.1.1. táblázat*, 3. és 4. panel).

Következtetések

A tanulmány a 10-edikes kompetenciamérés során elért tesztpontszámok és a fiatal munkavállalók keresetének összefüggését vizsgálta. A legfontosabb eredmények három pontban foglalhatók össze. Először, a magasabb tesztpontszámok magasabb keresettel járnak együtt, és az összefüggés a matematika-pontszámok esetében szorosabb. Másodszor, a munkaerőpiacra lépést követő 8–10 évben a tesztpontszámokkal összefüggő kereseti különbségek növekednek minden végzettségi csoportban, de különösen a diplomások esetében. Harmadszor, úgy tűnik, hogy a fenti összefüggések nem elsősorban abból adódnak, hogy a különböző tesztpontszámú diákok eltérő szakterületen szereznek végzettséget, hiszen a kezdő foglalkozás hatását kiszűrve is hasonló eredményeket kapunk, hanem a munkaerőpiacon alakulnak ki.

A gyakorlati idő hozama és a kognitív készségek közötti kapcsolat összhangban van az emberi tőke beruházás alapmodelljével. Ahogyan a jobb készségekkel rendelkezőknek megéri többet fektetni az iskolai oktatásba, ugyanúgy a munkaerőpiacra lépés után is az emberi tőke nagyobb beruházására számíthatunk az esetükben, akár a további képzéseket, akár a munkatapasztalattal járó tanulást tekintve. Az emberitőke-beruházás tankönyvi modelljében ezzel a mechanizmussal magyarázhatjuk a diplomások meredekebben emelkedő életkereseti profilját is.

Ugyanakkor fontos hangsúlyozni, hogy az eredmények mögött más tényezők és mechanizmusok is állhatnak. Egyrészt elképzelhető, hogy a megfigyelt kognitív készségekkel összefüggő nem megfigyelt

egyéni jellemzők hatása áll a háttérben (*Hanushek*, 2015, *Watts*, 2020). A legegyszerűbb példa erre talán a szorgalom, ami magasabb teszteredményhez és magasabb kereset is vezethet. Egy másik lehetséges magyarázat szerint az egyéni készségekhez legjobban illeszkedő foglalkozás, munkakör és munkahely megtalálása időbe telik, hiszen kezdetben a munkaadók és/vagy a munkavállalók nem ismerik pontosan az egyéni termelékenységet meghatározó készségeket. Ezért a munkaerőpiacra lépéskor kisebbek a bérkülönbségek, míg később az egyéni készségek megismerése révén a vállalatok magasabb béreket fizetnek a jobb készségekkel rendelkezőknek, illetve azok magasabb bérű munkahelyeken és foglalkozásokban helyezkednek el (lásd például *Altonji–Pierret*, 2001, *Sanders*, 2012, *Groes és szerzőtársai*, 2015).

Ezeknek a mechanizmusoknak az elkülönítése további kutatásokat igényel.

Irodalom

- ALTONJI, J. G.–PIERRET, C. R. (2001): [Employer Learning and Statistical Discrimination](#). *Quarterly Journal of Economics*, Vol. 116. No. 1. 313–350. o.
- DOTY, E.–KANE, T. J.–PATTERSON, T.–STAIGER, D. O. (2022): [What Do Changes in State Test Scores Imply for Later Life Outcomes?](#) NBER Working Papers, No. 30701.
- GROES, F.–KIRCHER, P.–MANOVSKII, I. (2015): [The U-Shapes of Occupational Mobility](#). *The Review of Economic Studies*, Vol. 82. No. 2. 659–692. o.
- HANUSHEK, E. A. (2015): [Why Standard Measures of Human Capital are Misleading](#). *KDI Journal of Economic Policy*, Vol. 37. No. 2. 22–39. o.
- HANUSHEK, E. A.–SCHWERDT, G.–WIEDERHOLD, S.–WOESSMANN, L. (2015): [Returns to Skills around the World: Evidence from PIAAC](#). *European Economic Review*, Vol. 73. 103–130. o.
- HANUSHEK, E. A.–KINNE, L.–WITTHÖFT, F.–WOESSMANN, L. (2024): [Age and Cognitive Skills: Use It or Lose It](#).
- HERMANN ZOLTÁN–HORN DÁNIEL–KÖLLŐ JÁNOS–SEBŐK ANNA–SEMJÉN ANDRÁS–VARGA JÚLIA (2022) [A kompetenciaeredmények hatása a munkaerőpiaci sikerességre](#). *Közgazdasági Szemle*, 69. évf. 2. sz. 177–198. o.
- MURNANE, R. J.–WILLETT, J. B.–LEVY, F. (1995): [The Growing Importance of Cognitive Skills in Wage Determination](#). *The Review of Economics and Statistics*, Vol. 77. No. 2. 251–266. o.

- MURNANE, R. J.–WILLETT, J. B.–DUHALDEBORDE, Y.–TYLER, J. H. (2000): [How important are the cognitive skills of teenagers in predicting subsequent earnings?](#) Journal of Policy Analysis and Management, Vol. 19. No. 4. 547–568. o.
- SANDERS, C. (2012): [Skill Uncertainty, Skill Accumulation, and Occupational Choice](#). EconPapers, No.

633. Meeting Papers from Society for Economic Dynamics.
- WATTS, T. W. (2020): [Academic Achievement and Economic Attainment: Reexamining Associations Between Test Scores and Long-Run Earnings](#). AERA Open, Vol. 6. No. 2. 1–16. o.

Függelék

F4.1.1. táblázat: Iskolai végzettség és nem szerint becsült kereseti regressziók interakciós együtthatói

	Szakk munkás	Érettségi, szakképzés	Érettségi, gimnázium	Diplomás
	(1)	(2)	(3)	(4)
1. panel. Kezdő foglalkozást elhagyva				
Férfiak				
Potenciális gyakorlati idő × matematika pontszám	0,0024*** (0,0008)	0,0035*** (0,0006)	0,0018 (0,0011)	0,0081*** (0,0011)
Nők				
Potenciális gyakorlati idő × matematika pontszám	0,0023** (0,0011)	0,0044*** (0,0006)	0,0047*** (0,0009)	0,0105*** (0,0009)
2. panel. Kezdő foglalkozást bevonva				
Férfiak				
Potenciális gyakorlati idő × matematika pontszám	0,0029*** (0,0008)	0,0039*** (0,0006)	0,0043*** (0,0011)	0,0054*** (0,0011)
Nők				
Potenciális gyakorlati idő × matematika pontszám	0,0026** (0,0012)	0,0043*** (0,0006)	0,0058*** (0,0009)	0,0076*** (0,0009)
3. panel. Kezdő foglalkozást elhagyva				
Férfiak				
Tényleges gyakorlati idő × matematika pontszám	0,0030*** (0,0009)	0,0038*** (0,0006)	0,0019 (0,0012)	0,0078*** (0,0012)
Nők				
Tényleges gyakorlati idő × matematika pontszám	0,0042*** (0,0013)	0,0046*** (0,0007)	0,0061*** (0,0010)	0,0121*** (0,0010)
4. panel. Kezdő foglalkozást bevonva				
Férfiak				
Tényleges gyakorlati idő × matematika pontszám	0,0033*** (0,0009)	0,0042*** (0,0006)	0,0044*** (0,0012)	0,0050*** (0,0012)
Nők				
Tényleges gyakorlati idő × matematika pontszám	0,0047*** (0,0014)	0,0046*** (0,0007)	0,0073*** (0,0010)	0,0080*** (0,0009)

Megjegyzés: Minden cellában egy külön regresszióból becsült együttható. Függő változó: a havi kereset logaritmus. Tesztpontszám: a 10-edik osztályos standardizált pontszám. Potenciális gyakorlati idő: az iskolai végzettség várható megszerzése utáni első munkaviszony kezdetétől számított gyakorlati idő. Tényleges gyakorlati idő: ugyanabban az időszakban főállású alkalmazottként töltött idő. A 2. és 4. panelben kontrollváltozóként szerepelnek kezdő foglalkozás (az iskolai végzettség várható megszerzése

utáni első munkaviszony 3-jegyű FEOR-kódja) fix hatások és ezek interakciói a tesztpontszámmal. További változók minden modellben: matematika-tesztpontszám, gyakorlati idő és négyzete, naptári év fix hatások, járás fix hatások (állandó lakóhely 10-edikben). Érettségi szakképzéssel és gimnáziumban: a 10-edikes tesztpontszám alapján. Zárójelben egyéni szinten klaszterezett robusztus standard hibák.
*** $p < 0,01$, ** $p < 0,05$, * $p < 0,1$.

4.2. AZ ALAPKÉSZSÉGEK HOZAMA A MUNKAKÉPES KORÚ LAKOSSÁG KÖRÉBEN*

CSILLAG MÁRTON, MUNKÁCSY BALÁZS & SCHARLE ÁGOTA

Ebben az alfejezetben a munkaképes korú, nappali oktatásba nem járó lakosság körében vizsgáljuk az alapkészségek összefüggését a foglalkoztatottsággal és keresetekkel a 2017–2018 telén készült PIAAC-felmérés¹ alapján. Elemzésünk három fő készségterületet – szövegértést, számolást, valamint digitális problémamegoldó készséget – vizsgál, és kitér a nyelvhasználat szerepére is. Ezen túlmenően vizsgáljuk a magukat roma nemzetiségűnek vallók helyzetét.

A szövegértés és a számolási készségek² elemzése során 50 pontos teszteredményugrásokat tekintettük, amely a PIAAC-eredmények hivatalos értelmezése szerinti egy készségszintnyi ugrásnak felel meg. A digitális problémamegoldó készségeket a munkagazdaságtani szakirodalom adatok hiányában ritkábban elemzi, ám napjainkban a technológiahasználat és az ehhez kapcsolódó problémamegoldás egyre inkább alapkompenciává válik, különösen a munkaerőpiacon, így e készségek fejlesztése a (felnőtt)oktatás egyik kulcskérdése. A digitális készségek munkaerőpiaci jelentőségének értékelésekor kontrolláltunk a szövegér-

tésre is, figyelembe véve, hogy a digitális problémamegoldás részben az alapkészségekre épül.³

Fontos megjegyezni, hogy az itt vizsgált hatások nem jelentenek oksági összefüggést. Nem feltétlenül (csak) a magasabb készség növeli a foglalkoztathatóságot vagy a béralkupozíciót. Elképzelhető fordított oksági kapcsolat is: a munkavállalás során szerzett tapasztalatok hozzájárulhatnak e készségek fejlődéséhez, és a munkahelyen eltöltött idővel párhuzamosan egyszerre növekedhetnek a készségek és – valamilyen munkahelyi bérezési pálya alapján – a bérek is.

Készségek és foglalkoztatottság

Az alapkészségek – szövegértési, számolási és digitális problémamegoldó készség – jelentős szerepet játszottak a foglalkoztatottságban. Regressziós elemzésünk szerint 50 ponttal magasabb készségszint 10–12 százalékponttal növelte a foglalkoztatási valószínűséget.⁴ Ugyanakkor az iskolai végzettség és más fontos háttérváltozók figyelembevételére után ez a hatás mérséklődik, 3,5–4,5 százalékpontra csökken, ami körülbelül két további év iskolai oktatás hozamával egyenértékű. Ez az összefüggés a háztartási jellemzők és az egészségi állapot bevonása után is kimutatható, bár kisebb mértékben. Ez arra utal, hogy a rosszabb készségűek gyakran hátrányos háztartási vagy egészségi körülményekkel is szembesültek, ami akadályozhatja a munkavállalást (4.2.1. táblázat).

A készségek mellett érdemes kiemelni néhány háztartási és egyéni változó szerepét. Azok, akik saját egészségi állapotukat rossznak ítélték, több mint 20 százalékponttal kisebb valószínűséggel dolgoztak, mint a kitűnő egészségűek, minden egyéb változatlansága mellett. A hatévesnél fiatalabb gyermeket nevelők foglalkoztatási esélye körülbelül 14 százalékponttal kisebb volt a kisgyereket nem nevelőknél, *ceteris paribus*. Különösen figyelemre méltó, hogy akiknek élet- vagy házastársa öregségi vagy rokkant-

* A fejezet a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Hivatal számára készült jelentés rövid kivonatolt összefoglalója. Köszönjük az NSZFH és a KSH munkatársainak megjegyzéseit és Varga Júlia tanácsait.

¹ Az OECD felnőttek képesség- és kompetenciamérésének programja (*Programme for the International Assessment of Adult Competencies, PIAAC*) keretében végzett adatfelvétel bemutatását lásd a 2.3. alfejezetben.

² A PIAAC-adatokban a szövegértési és számolási készség pontszámok közötti korreláció meghaladja a 0,8-at, így nem szerepeltettük őket egyszerre a regressziós modellekben. Ahogy az ilyenkor várható, a két képesség hatása szinte azonos, így a két modellből mindig csak az egyiket mutatjuk be, és ha nincs eltérés, akkor az olvasó feltételezheti, hogy a másik készséget szerepeltető modell szinte azonos eredményt ad.

³ Például az alacsony szövegértési készségűek kevésbé képesek értelmezni a digitális környezetben elérhető információkat, míg a magasabb szintű számolási készségek előnyt jelentenek a komplexebb digitális problémák megoldásában.

⁴ A bemutatott eredmények a könnyebb értelmezhetőség kedvéért lineáris valószínűségi modellekből származnak. Logisztikus regressziók esetén hasonló következtetésekre jutottunk, a függvényforma nem befolyásolja érdemben a következtetéseket.

sági nyugdíjban részesült, 20 százalékponttal kisebb valószínűséggel dolgoztak, mint azok, akik egészséges, de nem dolgozó partnerrel éltek együtt. Ez a különbség valószínűleg a megnövekedett ápolási igényekkel magyarázható.

4.2.1. táblázat: Számolási készség hatása a foglalkoztatottságra

	Számolási készség	+ Alapváltozók	+ Háztartás jellemzői	+ Egészségi állapot
	(1)	(2)	(3)	(4)
Számolási készség	0,00200*** (0,000142)	0,000695*** (0,000151)	0,000557*** (0,000148)	0,000403*** (0,000149)
Kor		-0,0218*** (0,000989)	-0,0202*** (0,000999)	-0,0177*** (0,00108)
Nő		-0,0992*** (0,0114)	-0,0978*** (0,0111)	-0,0992*** (0,0108)
Munkatapasza- lat		0,0178*** (0,000893)	0,0171*** (0,000889)	0,0155*** (0,000912)
Oktatásban töltött évek száma		0,0221*** (0,00229)	0,0206*** (0,00221)	0,0180*** (0,00212)
Hatéves vagy fiatalabb gyermeke van			-0,139*** (0,0289)	-0,137*** (0,0292)
Élettárral él			0,0278* (0,0164)	0,0277* (0,0163)
Élettárs dolgozik			0,0458*** (0,0150)	0,0437*** (0,0149)
Tartós beteg vagy nyugdíjas élettárs			-0,204*** (0,0273)	-0,200*** (0,0265)
Nagyon jó egészségi állapot				0,0258 (0,0160)
Jó egészségi állapot				0,0395** (0,0170)
Megfelelő egészségi állapot				-0,0310 (0,0214)
Rossz egészsé- gi állapot				-0,217*** (0,0339)
Konstans	0,238*** (0,0400)	1,063*** (0,0471)	1,076*** (0,0467)	1,038*** (0,0842)
N	5580	5580	5580	5580

Megjegyzés: Kimeneti változó: foglalkoztatottság, átlaga: 0,778; referenciakategóriák: férfi, nincs hatévesnél fiatalabb gyermeke, egyedül él, kitűnő egészségi állapot. Zárójelben robusztus standard hibák. Az (1) modell kivételével minden modellben szerepel a régió, de a könnyebb áttekinthetőség kedvéért azt nem szerepeltetjük a táblázatban.
* $p < 0,1$, ** $p < 0,05$, *** $p < 0,01$.

⁵ Ez a beosztás követi az OECD gyakorlatát, amely hasonlóan a közepes (2. szint) és magas (3. szint) készségeket együtt kezeli.

A digitális problémamegoldást valamelyest eltérő keretben elemeztük, tekintettel arra, hogy a válaszadók jelentős része nem tudott digitális környezetben dolgozni, vagy a papíralapú kitöltést választotta. Ezért a készséget négy kategóriába soroltuk: 1) számítógépet kezelni nem tudók (referenciakategória), 2) számítógépes tesztet nem választók, 3) alacsony problémamegoldó kompetenciával rendelkezők (legfeljebb 290 pont), valamint 4) közepes vagy magas problémamegoldó készséggel rendelkezők (legalább 291 pont).⁵

Az eredmények azt mutatják, hogy a digitális problémamegoldó készség pozitívan függött össze a foglalkoztatottsággal (4.2.2. táblázat). A közepes vagy magas szintű készséggel rendelkezők foglalkoztatási valószínűsége – az iskolai végzettség, a nem, az életkor, a munkapiaci tapasztalat és a régió hatásának állandósága mellett – 10 százalékponttal magasabb volt, mint azoké, akik nem tudtak számítógépet kezelni. Alacsony szintű problémamegoldó készség esetén ez a különbség 6 százalékpont. A magas szintű problémamegoldó készségűek még a háztartási körülmények, a járási fejlettség és az egészségi állapot figyelembevétele után is körülbelül 6 százalékponttal nagyobb valószínűséggel dolgoztak. Ez a hatás három év további iskolai oktatás hozamával volt egyenértékű.

4.2.2. táblázat: Problémamegoldó készség hatása a foglalkoztatásra technológiagazdag környezetben

	Problémameg- oldó készség	+ Alapváltozók	+ Háztartás jellemzői	+ Egészségi állapot
	(1)	(2)	(3)	(4)
Problémameg- oldó készség,	0,236***	0,0574***	0,0382*	0,0194
1. szint alatt vagy 1. szint	(0,0193)	(0,0203)	(0,0199)	(0,0189)
Problémameg- oldó készség,	0,336***	0,102***	0,0773***	0,0551**
2. vagy 3. szint	(0,0200)	(0,0227)	(0,0221)	(0,0215)
Nem kíván számítógépet használni	0,127*** (0,0254)	0,0155 (0,0241)	0,0105 (0,0235)	-0,00267 (0,0234)
N	5580	5580	5580	5580

Megjegyzés: Kimeneti változó: foglalkoztatottság, átlaga: 0,778, a kontrollváltozók ugyanazok, mint a 4.2.1. táblázatban; referenciakategória: számítógépet kezelni nem tudók. Zárójelben robusztus standard hibák.
* $p < 0,1$, ** $p < 0,05$, *** $p < 0,01$.

Roma nemzetiségűek foglalkoztatottsága

Az általunk vizsgált (felnőtt, nem tanuló) népesség 3,9 százaléka vallotta magát roma nemzetiségűnek a felmérésben. Az ő foglalkoztatottságuk jelentősen elmaradt a teljes népességtől: mindössze 56 százalékuk dolgozott, ami 23 százalékponttal alacsonyabb arányt jelent. A különbséget elsősorban a romák kedvezőtlen társadalmi és gazdasági helyzete magyarázza. Átlagosan négy évvel kevesebb iskolai oktatásban részesültek, és 11 évvel kevesebb munkapiaci tapasztalattal rendelkeztek. Ha azonban kontrollálunk a számolási készségre, a foglalkoztatási hátrány 8 százalékpontra csökkent. További háztartási és egyéni jellemzők figyelembevételével a foglalkoztatási különbségek pedig gyakorlatilag eltűntek (4.2.3. táblázat).

4.2.3. táblázat: A roma népesség foglalkoztatási hátránya

	Roma	+ Számolási készség	+ Alapváltozók	+ Háztartás
	(1)	(2)	(3)	(4)
Romának vallja magát	-0,228*** (0,0286)	-0,0944*** (0,0361)	-0,0142 (0,0343)	-0,00864 (0,0344)
Számolási készség		0,00227*** (0,000147)	0,000678*** (0,000171)	0,000620*** (0,000172)
N	5580	5580	5580	5580

Megjegyzés: Függő változó: foglalkoztatottság, az elemzésben a teljes felnőtt lakosság szerepel, kimeneti változó: ILO-foglalkoztatás, a kontrollváltozók ugyanazok, mint a 4.2.1. táblázatban. Zárójelben robusztus standard hibák.

* $p < 0,1$, ** $p < 0,05$, *** $p < 0,01$.

Ez az eredmény arra utal, hogy a roma népesség alacsony foglalkoztatottságának fő oka az alacsony szövegértési és számolási készségszint, valamint más kedvezőtlen háttértényezők (például az alacsony iskolai végzettség) voltak. Ezenfelül esetükben a közfoglalkoztatás szerepe különösen meghatározó: a 2012–2017 közötti időszakban a roma népesség több mint fele részt vett közfoglalkoztatásban, és 20 százalékuk legalább egy éven keresztül dolgozott ebben a rendszerben.⁶

⁶ Míg a teljes népességben ezek az arányok rendre 6 és 5 százalék voltak, vagyis a romák mintegy ötször akkora valószínűséggel vettek részt a közfoglalkoztatásban, mint a nem romák.

Alapkészségek és bérezés

Az alapkészségek bérezésre gyakorolt hatását regresziós modellek segítségével elemeztük, ahol az órákeresetek természetes alapú logaritmusát szolgált kimeneti változóként, és csak az alkalmazotti viszonyban dolgozókat vettük figyelembe. A keresetek közé a nem rendszeres juttatások (például prémium) is beletartoztak. Az órákereseteket tekinthetjük a termelékenységet közelítő mutatónak, így az eredményeinket értelmezhetjük úgy is, hogy azok megmutatják, az alapkészségek hogyan mozognak együtt a termelékenységgel.

Az eredmények szerint az alkalmazottak körében jelentős bérkülönbség mutatható ki a szövegértési készségek alapján: 50 ponttal magasabb szövegértési teszteredmény körülbelül 30 százalékkal magasabb órabérrel járt együtt. Ha azonban figyelembe vesszük az iskolai végzettséget és más fontos háttérváltozókat, a szövegértési készség hozama mérséklődött, és körülbelül 10 százalékos bérkülönbséget találunk. Ez a hatás tovább csökkent, amikor az elemzés során kontrolláltunk arra is, hogy a magasabb szövegértési készségű munkavállalók jellemzően magasabb fizetésű vállalatoknál dolgoztak, vagy jobb pozíciókat töltöttek be. Még így is, egy adott foglalkozáson vagy ágazaton belül is 50 ponttal magasabb szövegértési készség hozzávetőleg 5 százalékkal magasabb bért eredményezett (4.2.4. táblázat).

4.2.4. táblázat: A szövegértési kompetencia hatása a bérekre

	Szövegértési készség	+ fő háttér- változók	+ regionális és munka- jellemzők	+ foglalkozás és iparág
	(1)	(2)	(3)	(4)
Szövegértési készség	0,280*** (0,0144)	0,102*** (0,0181)	0,0693*** (0,0176)	0,0512*** (0,0173)
N	3562	3562	3562	3562

Megjegyzés: A (2) oszlopban a kontrollváltozók: iskolai végzettség, nem, kor, munkatapasztalat (és négyzete), a partner jelenléte, háromévesnél fiatalabb gyermek és a nem interakciója. A (3) oszlopban szerepel a régió és a járási fejlettségi mutató, a vállalat mérete és tulajdonosa, valamint az alkalmazás jellegét leíró változók (határozott idejű szerződés, részmunkaidő). A (4) oszlopban a foglalkozás (ISCO2) és iparági (ISIC1) kódokat adtuk a regresszióhoz. Zárójelben robusztus standard hibák.

* $p < 0,1$, ** $p < 0,05$, *** $p < 0,01$.

Az eredményeink szerint a problémamegoldás bérhoza ma igen jelentős volt, és nem egyszerűen arról volt szó, hogy az egyébként is magasabb készségűeknek magasabb szintű a problémamegoldó készségük.⁷ Az alapszintű problémamegoldó készség 15,3 százalékos, a közepes vagy magas szintű készségek pedig 24,4 százalékos bérnövekedéssel jártak együtt. Érdemes azonban megjegyezni, hogy ez nem kizárólag az egyéni készségeknek tudható be: a problémamegoldás bérhozámanak egy részét az magyarázta, hogy a készségek magas szintje lehetővé tette a magasabb fizetésű foglalkozásokba való belépést. Mindazonáltal az ágazat és a foglalkozás figyelembevétele után is jelentős volt a problémamegoldó készség bérezési hatása: 9,9 százalék az alapszintű, és 12,3 százalék a közepes vagy magas szintű problémamegoldó képesség esetén. Ez utóbbi hatás több mint két év iskolai oktatás bérhozámanak felelt meg (4.2.5. táblázat).⁸

4.2.5. táblázat: Problémamegoldás technológiagazdag környezetben és a szövegértési készség hatása a bérekre

	Készségek	+ fő háttér- változók	+ regionális és munka jellemzők	+ ISIC1 & ISCO2
	(1)	(2)	(3)	(4)
Szövegértési képesség	0,192*** (0,0165)	0,0710*** (0,0172)	0,0493*** (0,0157)	0,0407*** (0,0153)
Problémameg- oldás: 1. szint vagy az alatt	0,266*** (0,0352)	0,142*** (0,0362)	0,107*** (0,0355)	0,0945** (0,0371)
Problémameg- oldás: 2. szint vagy afelett	0,360*** (0,0489)	0,219*** (0,0492)	0,156*** (0,0470)	0,116** (0,0488)
Nem kívánt számí- tógépet használni	0,0530 (0,0395)	0,0323 (0,0380)	-0,00176 (0,0359)	-0,0106 (0,0372)
N	3562	3562	3562	3562

Megjegyzés: A kimeneti változó a bérek logaritmus-a. A „Problémamegoldás” változó teljes neve: „problémamegoldás technológiagazdag környezetben”. A referenciakategóriát azok képezik, akik nem tudnak számítógépet használni, vagy nem tudták teljesíteni a számítógépes alapfeladatokat. A kontrollváltozók azonosak a 4.2.4. táblázatban felsoroltakkal. Zárójelben robustus standard hibák.

* $p < 0,1$, ** $p < 0,05$, *** $p < 0,01$.

⁷ Itt is négy kategóriát különböztettünk meg. 1) Akik nem tudnak számítógépet kezelni – ők a referenciakategória; 2) akik nem kívántak számítógépet használni; 3) akiknek a problémamegoldó készsége 1. szinten vagy 1. szint alatt volt; 4) akiknek a problémamegoldó készsége 2. vagy 3. szinten volt.

Nyelvhasználat és bérezés

A kérdőív kérdésfeltevéséből kiindulva⁹ nem a szó szoros értelmében vett nyelvtudást, hanem a szűkebb, gyakorlati értelemben vett nyelvhasználatot elemeztük. Ez például azt jelenti, hogy ha valaki jól értette és beszélt a francia nyelvet, de úgy ítélte meg, hogy nem használta azt, akkor az ő nyelvtudását nem vettük figyelembe. Azokat tekintettük egy adott nyelv használójának, akik 1) iskolában vagy felnőttkorban tanulták meg a nyelvet, és a kérdőívben azt mondták, hogy használják is, 2) gyerekkorukban, otthoni környezetben tanulták meg a nyelvet (például második anyanyelvként), és a kérdőívben azt mondták, hogy még ma is értik. Ez utóbbi csoportot azért vettük külön figyelembe, mert a kérdőív a nyelvhasználatához kapcsolódóan az anyanyelv(ek)en kívüli nyelvekre kérdezett rá, így a kétnyelvűek ennél a kérdésnél nem jelölték meg a legjobban beszélt nyelveik között a második anyanyelvüket.

A felmérés szerint a munkaképes korú népesség 28 százaléka használt legalább egy idegen nyelvet, és további 23 százalék több nyelvet is.¹⁰ Az adatfelvétel egyik legfontosabb korlátja volt, hogy nem derült ki belőle, melyik nyelvet milyen szinten ismeri a válaszadó, csupán a legjobban beszélt idegen nyelv szintjéről áll rendelkezésre információ. Ezért azt a megoldást választottuk, hogy külön vizsgáltuk a különböző nyelvek hatását és a nyelvtudás szintjét a munkaerőpiaci kimenetekre nézve.

Eredményeink jelentős kereseti különbségeket mutatnak: egy idegen nyelv ismerete átlagosan 22,9 százalékkal, két nyelv ismerete pedig 32,3 százalékkal magasabb keresettel járt együtt. Ezek a különbségek részben a nyelvet beszélők magasabb iskolai végzettségével magyarázhatók. Ha az iskolázottságot és a fog-

⁸ Nagyon hasonló eredményeket kapunk, ha a szövegértés helyett a számolási készség hatására kontrollálunk, illetve akkor is, ha technológiagazdag környezetben a problémamegoldás szintjeit nem vonjuk össze.

⁹ „Kérem, az összes olyan nyelvet sorolja fel, amelyet az anyanyelven kívül használ!”

¹⁰ Ez utóbbi adat valamivel magasabb, mint az Eurostat Adult Education Survey eredménye, azaz a kérdés megfogalmazása nem valószínű, hogy lefelé torzította volna az eredményeket.

lalkozást is figyelembe vettük, az első idegen nyelv bérhoza 8,6 százalék volt, míg a további nyelvek már nem mutattak addicionális szignifikáns hatást.

Az angol és német nyelv használata egyaránt jelentős kereseti különbségekkel járt. Az angoltudás 13,9 százalékos, a némettudás 9,5 százalékos hozamot eredményezett, míg más idegen nyelvek ismerete 12 százalékos bérnövekményt.¹¹ Minden lényeges háttérváltozó kontrollálása mellett ezek a hozamok csökkentek, de továbbra is szignifikánsak voltak: angol 7,1 százalék, német 7,8 százalék, egyéb nyelvek 9,8 százalék. A bérkülönbségek az angol és német esetében nagyjából két év további iskolázottság hozamának feleltek meg.

A nyelvismeret szintje még tovább differenciálta a kereseti különbségeket. Az egyszerű hétköznapi kifejezéseket használók átlagosan 6,9 százalékkal, az egyszerűbb szövegek megértésére képesek 11 százalékkal, a közel anyanyelvi szinten beszélők pedig 16,9 százalékkal kerestek többet, még az összes releváns kontrollváltozó figyelembevételével is (4.2.6. táblázat).

4.2.6. táblázat: Nyelvtudás hatása a bérekre: idegennyelv-tudás szintje

	(1)	(2)	(3)
Csak a magyar nyelvet használja	-0,0827*** (0,0280)	Német nyelv 0,0754*** (0,0249)	Csak hétköznapi kifejezéseket ismer 0,0668** (0,0287)
Legalább három nyelvet használ	0,0363 (0,0281)	Angol nyelv 0,0686** (0,0330)	Egyszerűbb szövegeket megért 0,104*** (0,0387)
		Más idegen nyelv 0,0934* (0,0503)	Komplex szövegeket is megért 0,157*** (0,0362)
Szövegértés	0,0446*** (0,0169)	Szövegértés 0,0432*** (0,0167)	Szövegértés 0,0440*** (0,0170)
N	?	3543	3543

Megjegyzés: A táblázatban a teljes specifikációt, azaz minden kontrollváltozót használjuk, ezek azonosak a 4.2.4. táblázatban felsoroltakkal. Zárójelben robusztus standard hibák.

* $p < 0,1$, ** $p < 0,05$, *** $p < 0,01$.

Összefoglalás

Bemutattuk, hogy az alapkészségek számottevően befolyásolták a munkapiaci kimeneteket, még akkor is, ha minden egyéb, ezeket a kimeneteket meghatározó tényezőt figyelembe veszünk. Tehát nem egyszerűen arról van szó, hogy a magasabb iskolai végzettségűek jobb alapkészségekkel rendelkeztek, hanem a jobb készségekkel rendelkezők foglalkoztatási esélyei jobbak voltak, és kereseteik is magasabbak voltak. Ez a hatás a foglalkoztatottság terén igen jelentős: akinek egy szinttel magasabbak voltak az alapkészségei, foglalkoztatási esélyei annnyival jobbak voltak, mint ha két évvel tovább járt volna iskolába. A keresetek terén az egy szinttel magasabb alapkészségűek nagyjából annnyival kerestek többet, mint ha egy évvel tovább jártak volna iskolába. Ugyanakkor a problémamegoldás digitális környezetben kiemelkedően magas bérhozámmal járt, ez a hozam legalább kétszer akkora volt, mint a számolási vagy szövegértési készség esetében. Az alapkészségek mellett azt is bemutattuk, hogy az idegen nyelv használata igen magas keresetekkel járt együtt, az a képesség, hogy idegen nyelven komplex szövegeket megért az egyén, körülbelül háromszor akkora bérhozámmal járt együtt, mint egygyel magasabb készség szint, de még az egyszerűbb szövegek megértése is kétszeres bérhozámmal járt.

¹¹ Ugyanakkor az egyes nyelvek bérhoza közötti különbség statisztikailag nem szignifikáns.

5. EGÉSZSÉG ÉS EMBERI TŐKE

5.1. A VÁRHATÓ ÉLETTARTAM JÖVEDELMI EGYENLŐTLENSÉGEI MAGYARORSZÁGON 1992–1993 ÉS 2022–2023 KÖZÖTT

BÍRÓ ANIKÓ, HAJDU TAMÁS & KERTESI GÁBOR

Tanulmányunkban a születéskor várható élettartam jövedelmi egyenlőtlenségeit vizsgáljuk teljes körű magyarországi adminisztratív adatokra támaszkodva, harmincéves perspektívában. Megmutatjuk, hogy a várható élettartam nagymértékű átlagos növekedése mellett, demográfiai és társadalmi csoportokként igen heterogén folyamatok mentek végbe. Noha a születéskor várható élettartamban mért jövedelmi egyenlőtlenségek már az 1990-es évek elején sem voltak kicsik, ezek a különbségek a rendszerváltozás óta eltelt három évtized alatt, a 2020-as évek elejére tágabbra nyíltak. Megvizsgáljuk továbbá, hogy mely korcsoportok mortalitása és mely halálokok járulnak hozzá leginkább a jövedelmi egyenlőtlenségekhez és azok növekedéséhez.

Tanulmányunk két korábbi kutatásunkra támaszkodik, de azoknál frissebb adatokat használ. *Bíró és szerzőtársai* (2020) a halálozási rátákban, a várható élettartamban és a morbiditásban mérhető társadalmi egyenlőtlenségek mértékét és eredetét vizsgálta a 2011 és 2016 közötti időszakban, a 45 évesnél idősebb – középkorú és idősebb – népesség várható élettartamában és morbiditásában mutatkozó társadalmi különbségekre helyezve a hangsúlyt. *Bíró és szerzőtársai* (2021) a 45 évesnél idősebb népesség várható élettartamában mért jövedelmi egyenlőtlenségek változását vizsgálta 1991–1996 és 2011–2016 között, és megmutatta az elkerülhető halálokok jelentős szerepét az egyenlőtlenségekben.

Jelen tanulmányunkban a frissebb adatok használatán túl újdonság, hogy a várható élettartam egyenlőtlenségeit a születéstől kezdődően elemezzük, továbbá hogy halálozási korcsoportokra és halálloki betegcsoportokra – a várható élettartam összetevőire – bontva is vizsgáljuk a szóban forgó egyenlőtlenségeket.

Tanulmányunk a demográfiai szakirodalomnak egy jól körülhatárolható ágához kapcsolódik, amelyben általánosan elfogadottnak számít, hogy a jobb társadalmi helyzet és a várható élettartam között pozitív összefüggés van. Számos országra és időszakra kiterjedő kutatási eredmények alapján ez az összefüggés statisztikailag megbízhatónak, nagyságát tekintve pedig jelentősnek számít. Ezt alátámasztó eredményeket mutatott be – többek között – *Chetty és szerzőtársai* (2016) az Egyesült Államokban, *Case–Deaton* (2020) szintén az Egyesült Államokban, de történelmi perspektívával, *Dahl és szerzőtársai* (2024) az Egyesült Államokban és Dániában, *Currie és szerzőtársai* (2020) Franciaországban, *Kinge és szerzőtársai* (2019) Norvégiában, *Stanistreet és szerzőtársai* (1999) az Egyesült Királyságban, *Tarkiainen és szerzőtársai* (2013) Finnországban, valamint *Mackenbach és szerzőtársai* (2019) európai összehasonlításban.

A hazai szakirodalom nagyrészt az iskolai végzettségre mint a társadalmi helyzet egyik indikátorára, a halandóságra mint az egészségi állapot mérőszámára, valamint a tagabb földrajzi régiókra összpontosított, és hasonló mintákat talált, mint a más fejlett országokat vizsgáló tanulmányok. (*Klinger*, 2003, *Kovács–Bálint*, 2014, *Bálint–Németh*, 2018, *Bálint–Kovács*, 2021, *Bálint*, 2024). A magyarországi mortalitás társadalmi meghatározóit vizsgáló szakirodalom szisztematikus áttekintéséhez lásd *Scheiring szerzőtársai* (2018).

Adatok és módszerek

Elsődleges adatforrásunk a KSH országos halálozási regisztere, amely minden egyes magyarországi halálozás esetében rögzíti az elhunyt nemét, életkorát, lakóhelyét és a halál okát. Ezt egészítik ki a telepü-

lésszintű nem- és életkorspecifikus népességszámok, illetve a TeIR adatbázisból származó településszintű személyi jövedelemadó (szja) adatok. Az elemzéseket az 1992–1993-as és 2022–2023-as évekre vonatkozóan végezzük el.

Elsőként a településszintű jövedelmek és népességszámok segítségével meghatározzuk a települések egy lakosra jutó (szja-alapot képző) belföldi jövedelmét, amelyek alapján tíz településcsoportot definiálunk. Ezek mindegyikébe a magyarországi népesség nagyjából 10 százaléka tartozik (jövedelmi decilisek). A legalsó jövedelmi kategória így a népesség legszegényebb településeken élő 10 százalékát foglalja magában, míg a legmagasabb jövedelmi csoport a leggazdagabb településeken élő 10 százaléknál nagyobb népességet reprezentálja. Ezt követően a tíz jövedelmi decilisére vonatkozóan nem- és életkor-specifikus halálozási rátákat számolunk, amelyek alapján egy standard eljárást követve (Preston és szerzőtársai, 2001) kapunk jövedelemspecifikus, születéskor várható élettartamokat. A születéskor várható élettartam azt mutatja meg, hogy amennyiben egy adott időszak korszékus halálozási valószínűségei lennének érvényesek egy újszülött kohorsz teljes életpályáján, akkor átlagosan hány évet élnének a kohorsz tagjai. Ez a mérőszám ki-küszöböl az egyes országok, időszakok, populációk eltérő életkoreloszlásából adódó különbségeket, így

a mortalitási rátákkal szemben a halálozási viszonyok pontosabb összehasonlítását jelenti.

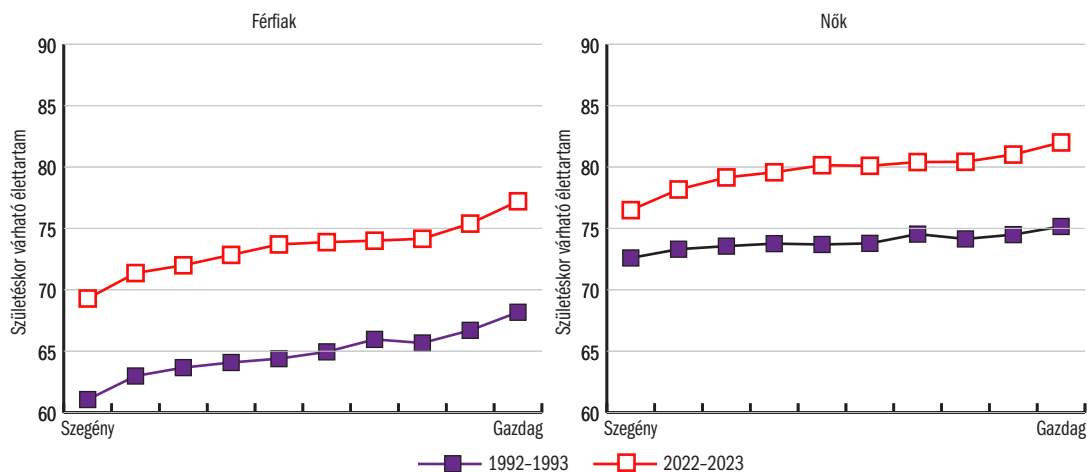
A jövedelmi különbségek vizsgálata során meghatározzuk azt is, hogy a különböző életkorokban bekövetkező halálozási különbségek milyen mértékben járulnak hozzá a születéskor várható élettartam jövedelmi különbségeihez. A halálokok szerinti mortalitási ráták segítségével pedig azt számszerűsítjük, hogy egyes halálokok eltérő mortalitási mintázatai mekkora szerepet játszanak a jövedelmi különbségek kialakulásában. Ezekhez a számításokhoz szintén egy bevett dekompozíciós technikát alkalmazunk (Preston és szerzőtársai, 2001).

Eredmények

Az 5.1.1. ábrán a születéskor várható élettartamot mutatjuk be jövedelmi tizedek szerint 1992–1993-ban és 2022–2023-ban, külön nőkre és férfiakra.

A várható élettartamban nagyok a nemek közti különbségek, bármely mérési időszakot tekintjük is. Az 1990-es évek elején átlagosan nyolc, a 2020-as évek elején pedig hat évvel hosszabb élettartamra számíthattak a nők, mint a férfiak. A közeledés annak következménye, hogy a férfiaknál átlagosan nyolc évvel, a nőknél ennél kisebb mértékben (átlagosan öt évvel) javultak a várható életkilátások a vizsgált harminc év alatt.

5.1.1. ábra: A születéskor várható élettartam jövedelmi különbségei, 1992–1993 és 2022–2023

A jövedelem szerinti heterogenitás is igen nagy. A férfiaknál a jövedelmi gradiens jóval meredekebb, mint a nőknél: a legmagasabb és a legalacsonyabb jövedelmű csoport közötti várható élettartambeli különbség 2022–2023-ban a férfiaknál 7,9 év, a nőknél 5,5 év. A 30 évvel korábbi állapotokhoz képest számottevő mértékben nőttek a várható élettartamban mért jövedelmi egyenlőtlenségek. A férfiak esetében ez az emelkedés kisebb mértékű volt: a magas és alacsony jövedelmű csoportok közti várható élettartam-különbség az 1992–1993. évi 7,1 évről 2022–2023-ra 7,9 évre, 10 százalékkal nőtt. A nők esetében azonban a változás drámai mértékű volt: a gazdag és szegény jövedelmi csoport közötti várható élettartam-különbség az 1992–1993-ban mért 2,6 évről 5,5 évre – a bázisévi adat *több mint a kétszeresére* – emelkedett. Ez annak a következménye, hogy amíg a legmagasabb jövedelmű nőknél a várható élettartam igen jelentős mértékben (csaknem hét évvel) nőtt, addig a legszegényebbek várható életkilátásai harminc év alatt mindössze négy évvel javultak.

Az 5.1.1. táblázat alapján megvizsgáljuk, hogy ezek a folyamatok hogyan függenek össze a halálozá-

sok életkori és halálloki mintázataival és azok időbeli változásaival. A táblázat a jövedelem szerinti várható élettartam-különbségek összetevőit – keresztmetszeti értékeit (*diff*) és időbeli változásait (*diff-in-diff*) egyaránt – természetes mértékegységben, életévben méri. A halálozás idején mért életkor, illetve a halálozás oka szerinti várható élettartam-különbségek additív mennyiségek.

A leginkább szembetűnő változás az, hogy a 18–49 évesek halálozásának jelentősége csökkent az 50 év-nél idősebbek halálozásának jelentőségéhez képest. Ez a tendencia azonban csak a férfiakra korlátozódik: a legalsó és legfelső jövedelmi csoport születéskor várható élettartama közti különbségből 1,7-évvel kevesebbet magyaráz a 18–49 évesek eltérő halálozási mintázata 2022–2023-ban, mint harminc évvel korábban. Ennek tükröképeként az látjuk, hogy az 50 évnél idősebbek körében megfigyelhető halálozási különbségek változása miatt jelentősen (2,5 évvel) nőttek a várható élettartambeli jövedelmi egyenlőtlenségek. A nőknél a 18–49 éves kohorsz halálozási különbségei harminc év alatt semmit sem változtattak a várható élettartam jövedelmi egyenlőtlenségein, az

5.1.1. táblázat: Születéskor várható élettartam-különbségek a felső és az alsó jövedelmi tized között Magyarországon és e különbségek halálozási életkor, illetve halállokok szerinti összetevői 1992–1993 és 2022–2023 között (természetes mértékegységben, évben mérve)^a

	Férfiak			Nők		
	1992/93 (D)	2022/23 (D)	változás (DiD)	1992/93 (D)	2022/23 (D)	változás (DiD)
Születéskor várható élettartam-különbség a felső és az alsó jövedelmi tized között (év)	7,11	7,92	0,81	2,56	5,51	2,94
Életkor a halálozás idején^b						
0 éves	0,45	0,46	0,01	0,26	0,29	0,03
1–17 éves	0,22	0,25	0,03	0,08	0,15	0,07
18–49 éves	3,50	1,80	-1,70	0,78	0,74	-0,04
50+ éves	2,94	5,41	2,47	1,45	4,34	2,89
Együtt	7,11	7,92	0,81	2,56	5,51	2,94
Halállokok^c						
Daganatok	0,71	1,60	0,89	-0,78	0,88	1,66
Keringési rendszer	2,11	2,90	0,79	2,19	2,63	0,44
Öngyilkosság, sérülés	1,87	0,97	-0,90	0,13	0,21	0,08
Egyéb halállokok	2,42	2,45	0,03	1,02	1,80	0,78
Együtt	7,11	7,92	0,81	2,56	5,51	2,94

^a D = különbség (*diff*), DiD = a különbségek különbsége (*diff-in-diff*).

^b A várható élettartam-különbség halálozási életkor szerinti összetevői.

^c A várható élettartam-különbség halállokok szerinti összetevői.

50 év feletti korcsoport halálozási különbségei viszont jelentősen (2,9 évvel) növelték azokat.

Elgondolkodtató jelenség, hogy a legfiatalabbak halálozásában mért társadalmi különbségek hatása a várható élettartamra három évtized alatt mennyire állandó volt. A csecsemőhalandóság várható élettartam-különbségekben mért jelentősége, illetve az 1–17 éves fiúgyermek halálozásának jelentősége három évtized alatt semmit sem változott, az 1–17 éves lánygyermek halálozása pedig kismértékben ugyan, de egyenesen növelte ezeket az egyenlőtlenségeket. *Hajdu–Kertesi* (2023) tanulmánya részletes adatokat mutat be az újszülöttek és a gyermekek halálozásának jelentős társadalmi különbségeiről.

Ami a halálloki összetevők hatásait érinti, főként azt hangsúlyozzuk, hogy a daganatos és keringési eredetű halálozások szerepének időbeli változása befolyásolta a legnagyobb mértékben a várható élettartamban mért társadalmi különbségek növekedését. Különösen nagy változást figyelhetünk meg a daganatos betegségeknél a nők esetében, akiknél az időszak eleji *negatív* társadalmi különbség váltott át az időszak végére pozitív különbségre. A változás megdöbbentő mértékű: három évtized alatt összességében 2,94 évvel *nőtt* a szegények lemaradása – várható élettartamban mérve – a legmagasabb jövedelmi tizedhez képest a nők körében. Ennek a növekménynek *több mint fele* (56 százaléka, 1,66 év különbség) arra vezethető vissza, hogy a daganatos betegségekből eredő halálozások jövedelmi csoportok közötti időbeli változásai tágították ki a legnagyobb mértékben a nőknél a várható élettartam jövedelmi egyenlőtlenségét. Mivel az alsó jövedelmi tizedbe tartozó nők várható élettartamban mért növekvő lemaradása csaknem kizárólag abból adódik, hogy az 50 évnél idősebbeknél nyílt szélesre a szegények és a gazdagok közötti halálozási olló – a következményeket várható élettartam jövedelmi különbségeiben mérve: $2,89 \text{ év} / 2,94 \text{ év} = 98 \text{ százalék}$ –, ezért arra gyanakszunk, hogy ebben a tragikus trendben a szegényekre fokozottan jellemző kedvezőtlen

egészségmagatartási minták és az őket sújtó környezeti ártalmak tartós továbbélése mellett a szűrővizsgálatokban való részvétel növekvő társadalmi egyenlőtlenségei is fontos szerepet játszhattak (lásd erről *Bíró és szerzőtársai*, 2021).

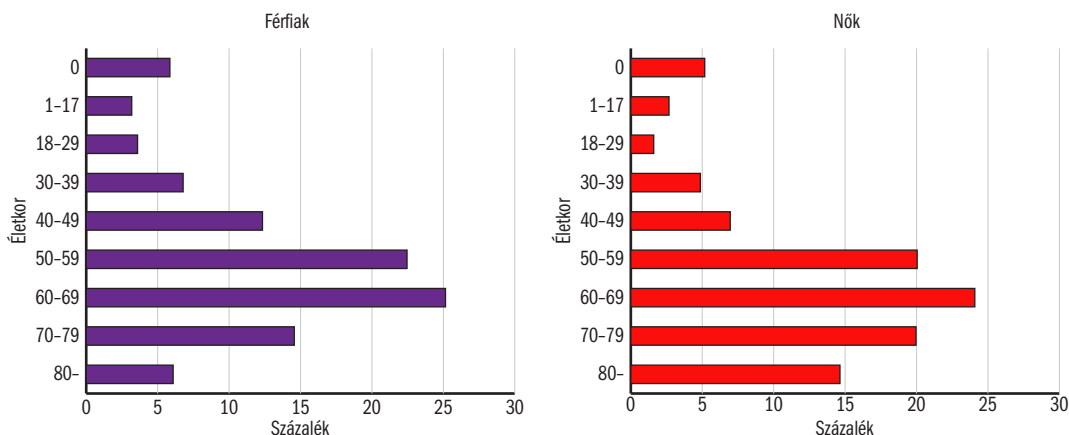
A halálloki tényezők szerepét vizsgálva, egyetlen pozitív változásról számolhatunk be: a férfiak körében az öngyilkosságból és sérülésekből származó, 1992–1993-ban mért igen jelentős halálozási tényező szerepe a teljes várható élettartambeli jövedelmkülönbségben (1,87 év/7,11 év = 26 százalék), 2022–2023-ra a felére csökkent (0,97 év/7,92 év = 12 százalék).

A továbbiakban a jelenlegi helyzetet, a 2022–2023-ban mért jövedelmi egyenlőtlenségeket vizsgáljuk.

Az 5.1.2. ábrán férfiakra és nőkre külön megvizsgáljuk azt, hogy százalékos mértékben mekkora az egyes korcsoportok halálozásának a hozzájárulása a várható élettartam jövedelmi egyenlőtlenségeihez. A mintázat a két nem esetében hasonló: a legnagyobb mértékben az 50–79 év közötti lakosság halálozási különbségei járulnak hozzá a születéskori várható élettartam jövedelmi egyenlőtlenségeihez. Elgondolkodtató azonban, hogy a csecsemőkori halandóság egyenlőtlenségei 5–6 százalékban, a 18 évnél fiatalabbaké 8–9 százalékban, a 40 évnél fiatalabbaké pedig 14–20 százalékban járulnak hozzá a várható élettartam egyenlőtlenségeihez. Mindegyik esetben a fiúgyerekek és a férfiak esetében mérjük a magasabb számokat.

Második legjelentősebb halálloki csoport a jövedelmi egyenlőtlenségekben szintén mindkét nem esetén a daganatos betegségek. A többi halálloki csoport közül kiemeljük az öngyilkosság és a sérülések szerepét, amely nők között 4 százalékos részarányt képvisel, a férfiak között azonban még mindig nagyon magas: több mint 12 százalék. Mivel a 2022–2023-ban még tartott a koronavírus-járvány, megemlítjük, hogy ennek a halálloki csoportnak sem elhanyagolható (3–5 százalék) a hozzájárulása a várható élettartam jövedelmi egyenlőtlenségeihez.

5.1.2. ábra: Az egyes életkorok hozzájárulása a várható élettartam felső és alsó jövedelmi tized közti különbségéhez, 2022–2023

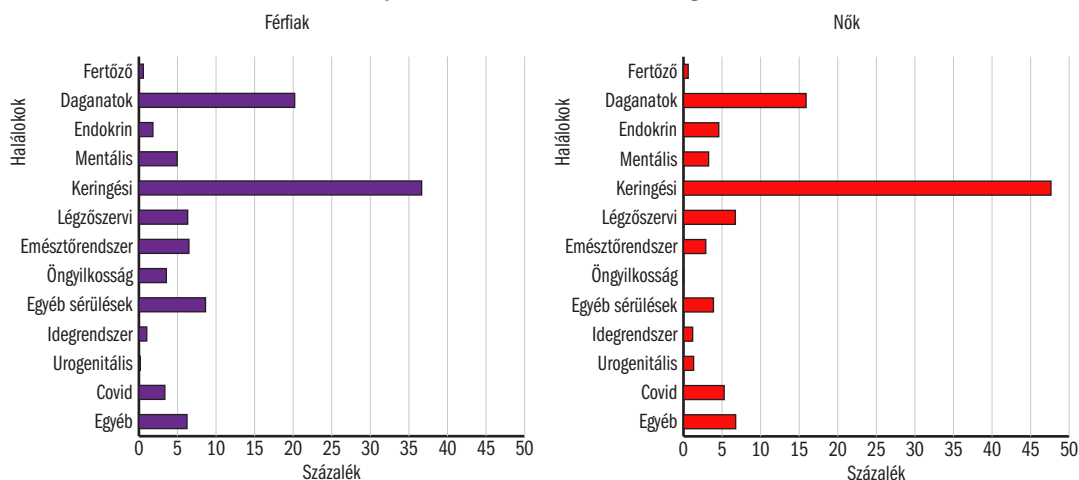

A 5.1.3. ábrán halálloki csoportokra bontva mutatjuk meg azok – százalékos mértékű – hozzájárulását a születéskori várható élettartam jövedelmi egyenlőtlenségeihez. Mindkét nem esetében azt látjuk, hogy legjelentősebb mértékben a keringési rendszer betegségei miatti halálozási ráta jövedelmi egyenlőtlenségei járulnak hozzá a várható élettartam egyenlőtlenségeihez: a keringési halállokok szerepe az egyenlőtlenségekben a férfiak körében 37 százalék, a nők körében 48 százalék.

Összegzés

Tanulmányunkban a KSH országos halálozási regisztere, valamint településszintű személyi jövedelemadó adatok felhasználásával vizsgáltuk a várható élettartam jövedelmi egyenlőtlenségeit 1992–1993 és 2022–2023 között. A vizsgált 30 év alatt javultak a várható életkilátások, ugyanakkor a férfiak körében állandósultak a várható élettartambeli jelentős jövedelmi egyenlőtlenségek, nők körében pedig a korábbinak több mint a kétszeresére emelkedtek. Bár

5.1.3. ábra: Az egyes halállokok hozzájárulása a várható élettartam felső és alsó jövedelmi tized közötti különbségéhez, 2022–2023

legnagyobb mértékben az 50–79 év közötti lakosság halálzási különbségei járulnak hozzá a születéskori várható élettartam jövedelmi egyenlőtlenségeihez, a jövedelmi különbségek a fiatalabb korosztályokban is jelentősek. Halálóci csoportok szerint a keringési rendszer betegségei és a daganatos betegségek miatti halálzási ráta társadalmi különbségei járulnak hozzá a legnagyobb mértékben a várható élettartam jövedelmi egyenlőtlenségeihez.

A szegények jelentős és növekvő várható élettartambeli lemaradásának csökkentése fontos társadalompolitikai cél. Az egészségügyi ellátásokhoz való egyenlő hozzáférés biztosítása ehhez nyilvánvalóan szükséges. De az egyenlő esélyek biztosítása önmagában kevés; proaktív egészségpolitikára is szükség van: az egészségügyi ellátórendszernek kezdeményeznie és ösztönöznie kell a rendszeres megelőző szűrővizsgálatokat, a krónikus betegek állapotának rendszeres ellenőrzését, valamint folyamatosan és közérthető módon propagálnia kell az egészséges életmód követhető mintáit.

Hivatkozások

- BÁLINT LAJOS (2024): Halandóság. Megjelent: *Monostori Judit–Őri Péter–Spéder Zsolt* (szerk.): Demográfiai portré 2021. KSH NKI, Budapest, 133–153. o.
- BÁLINT LAJOS–KOVÁCS KATALIN (2021): Halandóság. Megjelent: *Monostori Judit–Őri Péter–Spéder Zsolt* (szerk.): Demográfiai portré 2021. KSH NKI, Budapest, 183–210. o.
- BÁLINT LAJOS–NÉMETH LÁSZLÓ (2018): [The role of alcohol-related mortality in life expectancy inequalities by educational level](#). Magyar Tudomány, 179. évf. 11. sz. 1666–1679. o.
- BÍRÓ ANIKÓ–ELEK PÉTER–HAJDU TAMÁS–KERTESI GÁBOR–PRINZ DÁNIEL (2020): [A mortalitás és morbiditás jövedelmi egyenlőtlenségei](#). Megjelent: *Fazekas Károly–Elek Péter–Hajdu Tamás* (szerk.): Munkaerőpiaci tükör 2019. KRTK, Budapest, 91–98. o.
- BÍRÓ ANIKÓ–HAJDU TAMÁS–KERTESI GÁBOR–PRINZ DÁNIEL (2021): [Life expectancy inequalities in Hungary over 25 years: The role of avoidable deaths](#). Population Studies, Vol. 75. No. 3. 443–455. o.
- CASE, A.–DEATON, A. (2020): Deaths of Despair and the Future of Capitalism. Princeton University Press, Princeton.
- CHETTY, R.–STEPNER, M.–ABRAHAM, S.–LIN, S.–SCUDERI, B.–TURNER, N.–CUTLER, D.... (2016): [The association between income and life expectancy in the United States, 2001–2014](#). Jama, Vol. 315. No. 16. 1750–1766. o.
- CURRIE, J.–SCHWANDT, H.–THUILLIEZ, J. (2020): [Pauvreté, Egalité, Mortalité: mortality \(in\) equality in France and the United States](#). Journal of Population Economics, Vol. 33. 197–231. o.
- DAHL, G. B.–KREINER, C. T.–NIELSEN, T. H.–SERENA, B. L. (2024): Understanding the rise in life expectancy inequality. Review of Economics and Statistics, Vol. 106. No. 2. 566–575. o.
- HAJDU TAMÁS–KERTESI GÁBOR (2023). [Társadalmi különbségek a gyermekek egészségi állapotában Magyarországon a 21. század második évtizedében](#). Megjelent: *Szabó-Morvai Ágnes–Pető Rita* (szerk.) Munkaerőpiaci tükör 2022. KRTK, Budapest, 45–71. o.
- KINGE, J. M.–MODALSLI, J. H.–ØVERLAND, S.–GJESSING, H. K.–TOLLÅNES, M. C.–KNUDSEN, A. K. ... (2019): [Association of household income with life expectancy and cause-specific mortality in Norway, 2005–2015](#). Jama, Vol. 321. No. 19 1916–1925. o.
- KLINGER ANDRÁS (2003): Mortality differences between the subregions of Hungary. Demográfia English Edition, Hungarian Demographic Research Institute, Vol. 46. No. 5. 21–53. o.
- KOVÁCS KATALIN–BÁLINT LAJOS (2014). Education, income, material deprivation and mortality in Hungary between 2001 and 2008. Demográfia English Edition, Vol. 57. No.5.
- MACKENBACH, J. P.–RUBIO VALVERDE, J.–BOPP, M.–BRØNNUM-HANSEN, H.–COSTA, G.–DEBOOSERE, P. ... (2019): [Progress against inequalities in mortality: register-based study of 15 European countries between 1990 and 2015](#). European Journal of Epidemiology, Vol. 34. 1131–1142. o.
- PRESTON, S. H.–HEUVELINE, P.–GUILLOT, M. (2001): Demography: Measuring and Modeling Population Processes. Blackwell Publishing.
- SCHEIRING GÁBOR–STEFER, D.–IRDA, D.–FAZEKAS MIHÁLY–AZAROVA, A.–KOLESNIKOVA, I. ... KÖLLŐ JÁNOS... (2018). [The gendered effects of foreign investment and prolonged state ownership on mortality in Hungary: an indirect demographic, retrospective cohort study](#). The Lancet Global Health, Vol. 6. No. 1. e95–e102.
- STANISTREET, D.–SCOTT-SAMUEL, A.–BELLIS, M. A. (1999). [Income in inequality and mortality in England](#). Journal of Public Health, Vol. 21. No. 2. 205–207. o.
- TARKIAINEN, L.–MARTIKAINEN, P.–LAAKSONEN, M. (2013): [The changing relationship between income and mortality in Finland, 1988–2007](#). Journal of Epidemiology and Community Health, Vol. 67. No. 1. 21–27. o.

5.2. BETEGSÉGEK ÉS MUNKAERŐPIACI HELYZET ÖSSZEFÜGGÉSEI MAGYARORSZÁGON ADMINISZTRATÍV ADATOK ALAPJÁN

BÁRDITS ANNA, ELEK PÉTER & KREKÓ JUDIT

Bevezetés

Az egészségi állapot és a munkaerőpiaci helyzet között világszerte egyértelmű pozitív összefüggés figyelhető meg, így Magyarországon is (például *Bíró és szerzőtársai*, 2020, *Fadgyas-Freyler–Fadgyas*, 2020). A pozitív statisztikai összefüggés mögött rejlő okok meghatározása azonban nem könnyű, mert a két változó kölcsönösen hat egymásra: a jobb/rosszabb munkaerőpiaci helyzet javíthatja/ronthatja az egészségi állapotot, míg fordítva, a jobb egészségi állapot pozitívan, egy bekövetkező negatív egészségokk pedig negatívan hathat a munkaerőpiaci kimenetelekre.

Van der Noordt és szerzőtársai (2014) áttekintése például arra a következtésre jut, hogy a foglalkoztatottság pozitív hatása erősebben érvényesül a mentális egészség, mint a fizikai egészség területén. *Barnay* (2016) összefoglalója szerint a munkakörülmények is meghatározók az egészség szempontjából. Magyarországi adatokon *Bíró–Elek* (2024) mutatja meg, hogy a termelékenyebb cégekhez kerülő dolgozók körében – a kevésbé termelékeny cégekhez váltókhöz képest – nagyobb valószínűséggel diagnosztizálják és kezelik a leggyakoribb krónikus betegségeket, miközben a mentális betegségek előfordulása ritkább a körükben.

Az ellenkező irányú oksági kapcsolatra vonatkozóan elmondható, hogy mind az egyszeri egészségügyi sokkok (például balesetek), mind az általános rossz egészségi állapot hosszú távú kedvezőtlen munkaerőpiaci következményekhez vezetnek (*Shawa és szerzőtársai*, 2024). Ennek megfelelően azoknak, akiknek jobb az egészségi állapotuk, átlagosan kedvezőbb a munkakínálatuk és a keresetük (*Pinna Pintor és szerzőtársai*, 2024). A hatások mind az extenzív (foglalkoztatottság), mind az intenzív (munkaórák és bérek)

határon megjelennek (*Cai*, 2021, *Jones és szerzőtársai*, 2020).

Polanco és szerzőtársai (2024) európai országokat vizsgáló összehasonlító tanulmánya szerint az egyes egészségokkok közül az agyi érkatasztrófának (stroke-nak), az érrendszeri megbetegedéseknek és a tüdőbetegségeknek van a legerősebb negatív hatása a jövőbeli munkaórákra. A tanulmány arra is rámutat, hogy az egyes országok között jelentős különbségek vannak a rossz egészségi állapot munkakínálatra gyakorolt negatív hatásában. Ezért a magyarországi helyzet megértéséhez specifikus magyar adatok vizsgálatára is szükség van. Az eddigi, oksági összefüggéseket vizsgáló magyar tanulmányokra példa *Bíró és szerzőtársai* (2023) és (2024). *Bíró és szerzőtársai* (2023) a váratlan és enyhe balesetek hatását vizsgálja, és arra a megállapításra jut, hogy bár ezek nem befolyásolják a hosszú távú munkavégzési képességet, mégis tartós bérveszteséget okoznak: a becslés szerint két év után a bér csökkenése 2,5 százalék. Ez a hatás főként abból ered, hogy a távollét alatt a munkavállalók nem váltanak magasabb bért fizető munkahelyekre. *Bíró és szerzőtársai* (2024) pedig kimutatja, hogy a vállalatok minősége is fontos szerepet játszik abban, hogy egy egészségügyi sokk hogyan befolyásolja a munkavállalók jövőbeli munkaerőpiaci helyzetét: a jobb minőségű cégeknél dolgozók nagyobb valószínűséggel tartják meg munkahelyüket, és kisebb valószínűséggel vesznek igénybe rokkantsági ellátást a sokk következtében.

Betegségek és munkaerőpiaci kimenetelek összefüggései Magyarországon

Elemzésünkben a HUN-REN KRTK Adatbankjában elérhető kapcsolt államigazgatási paneladatbázist, az úgynevezett Admin3 adatbázist használjuk. Ez a magyar lakosság véletlen 50 százalékos min-

tájára vonatkozóan tartalmaz a 2003–2017 közötti évekre munkapiaci, a 2009–2017 közötti évekre pedig egészségügyi ellátási adatokat is. A munkapiaci adatok (többek között a foglalkoztatás, foglalkozási csoport és bér) az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóságtól, az egészségügyi adatok pedig a Nemzeti Egészségbiztosítási Alapkezelőtől (korábban Országos Egészségbiztosítási Pénztártól) származnak. Az egészségügyi adatok járóbeteg-ellátási, fekvőbeteg-ellátási és gyógyszerkiadási adatokat tartalmaznak. A nyers kiadási összegeken túl jelen elemzés számára a fekvőbeteg-ellátási adatok az ápolást indokló fődiagnózis egyjegyű BNO (betegségek nemzetközi osztályozása) kódja szerinti bontásában, a gyógyszeradatok pedig egyjegyű ATC (*anatomical therapeutic chemical*) kód szerinti bontásban (illetve néhány fontosabb gyógyszercsoport esetén egy betű és két számjegy szerinti bontásban) állnak rendelkezésre.

A továbbiakban a munkaerőpiaci kimeneteket a megelőző év egészségügyi ellátási adatai szerinti bontásban vizsgáljuk a 30–54 éves, azaz fő munkavállalási korú és még öregségi nyugdíj előtt álló korosztályban.¹ A mintából kihagyjuk azokat a nőket, akik az adott évben vagy az elmúlt három évben terhesség, szülés és gyermekágygal kapcsolatos diagnózissal – O-jelzésű fődiagnózissal – legalább egyszer kórházban voltak. A foglalkoztatás fő mérőszámaként azon dolgozók arányát elemezzük, akik pozitív keresettel rendelkeztek egy adott hónapban (így kihagyjuk például az egész hónapban táppénzen levőket), éves szinten pedig azokat tekintjük dolgozóknak, akiknek az adott évben legalább hat hónapig volt foglalkoztatotti jogviszonyuk, eltekintve a közmunkától. A bérek fő mérőszámaként az aktuális bért, valamint a ledolgozott munkaórákkal korrigált bért tekintjük.

Az alapvető leíró összefüggések azt mutatják, hogy a megelőző évben fekvőbeteg-ellátást igénybe vevők

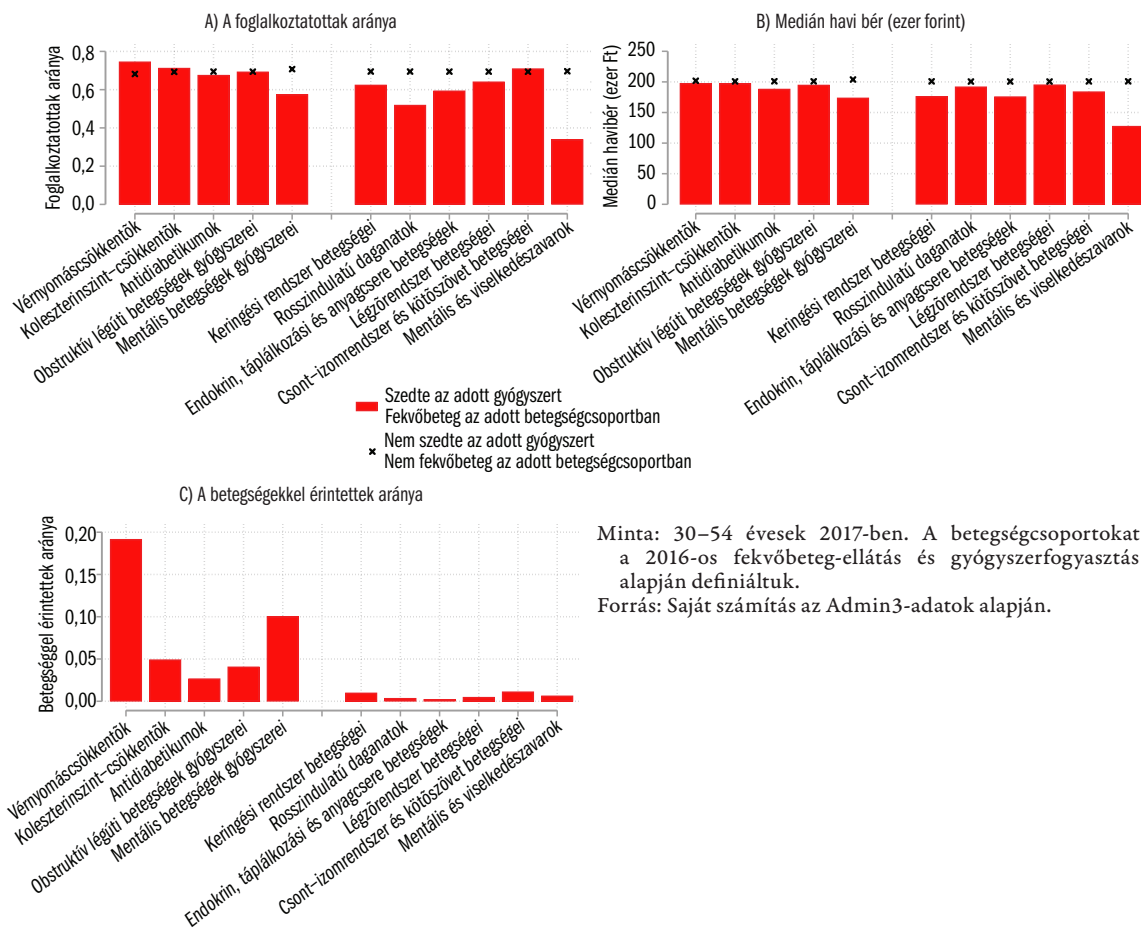
foglalkoztatási aránya kisebb, és közöttük a dolgozók mediánbére is kevesebb, mint azoké, akik nem voltak kórházban. A megelőző évi több gyógyszerkiadás nagyobb foglalkoztatási aránnyal, viszont kisebb mediánbérrel jár együtt, míg az előző évi járóbeteg-kiadás nagysága pozitívan függ össze mind a foglalkoztatással, mind a bérrel. Ezek a különböző előjelű korrelációk arra utalnak, hogy a nyers egészségügyi kiadások és a munkaerőpiaci változók közötti kapcsolatot nemcsak az egészségi állapot, hanem az ellátáshoz való hozzáférés is befolyásolja (lásd még *Bíró–Prinz*, 2020). A továbbiakban ezért az egészségügyi kiadások helyett a – gyógyszerfogyasztás és a fekvőbeteg-ellátás alapján definiált – betegségcsoportok összefüggését vizsgáljuk a munkaerőpiaci kimenetekkel.

A fekvőbeteg-ellátási fődiagnózisokon belül a következő betegségcsoportokat különböztetjük meg: 1) a keringési rendszer betegségeit (BNO I), beleértve a szívinfarktust, a stroke-ot és a potenciálisan kevésbé súlyos kórképeket is (például pitvarfibrilláció); 2) a rosszindulatú daganatos betegségeket (BNO C), amelyek közül a leggyakoribbak a tüdőrák, a vastag- és végbélrák és az emlőrák; 3) a légzőrendszer betegségeit (BNO J), amelyek közé egyaránt tartoznak légúti fertőzések és idült alsó légúti betegségek; 4) az endokrin – táplálkozási – anyagcsere betegségeket (BNO E), beleértve a cukorbetegség miatti hospitalizációt; 5) a csont-izomrendszeri és kötőszöveti betegségeket (BNO M), az utóbbiba beleértve az autoimmun betegségeket is; 6) valamint a mentális és viselkedészavarokat (BNO F), beleértve a hangulat-zavarokat és pszichózisokat.

A gyógyszerfogyasztáson belül a következőket különböztetjük meg: a vérnyomáscsökkentőket (ATC C02-C09); a koleszterinszint-csökkentő gyógyszereket (ATC C10); az antidiabetikus gyógyszereket (ATC A10), beleértve az inzulinokat és a szájon át szedhető gyógyszereket; az obstruktív légúti betegségekre ható szereket (ATC R03); valamint a központi idegrendszerre ható gyógyszereket, beleértve a nyugtatókat, antidepresszánsokat és antipszichotikumokat (ATC N).

¹ Hasonló eredményeket kapunk, ha többéves késleltetést használunk a betegségek és a munkapiaci kimenetek közötti kapcsolat jellemzésére.

5.2.1. ábra: Foglalkoztatási arány és mediánbér különböző betegségcsoportok esetén, valamint az egyes betegségindikátorok előfordulási aránya

Minta: 30–54 évesek 2017-ben. A betegségcsoportokat a 2016-os fekvőbeteg-ellátás és gyógyszerfogyasztás alapján definiáltuk.

Forrás: Saját számítás az Admin3-adatok alapján.

Az 5.2.1. ábra a betegségcsoportok összefüggését vizsgálja a munkaerőpiaci kimenetekkel. Az 5.2.1. ábra A) része alapján a foglalkoztatási arány elmaradása a megelőző évben pszichiátriai okból, illetve rosszindulatú daganatos betegség miatt kórházba került, valamint mentális betegség miatt gyógyszert szedő emberek körében a legnagyobb (rendre 36, 18, 13 százalékpont). A keringési, endokrin – táplálkozási – anyagcsere- és légzőrendszeri betegségek miatt kórházi tartózkodás esetén ennél jóval kisebb (5–11 százalékpont) a különbség, míg a csont-izomrendszeri és kötőszöveti betegségek esetén, valamint a nem mentális betegségek gyógyszereinek fogyaszt-

tása esetén az eltérés elhanyagolható. A vérnyomás-csökkentők fogyasztása pedig pozitív kapcsolatban van a foglalkoztatási aránnyal, ami egybeesik Bíró és szerzőtársai (2020) eredményeivel. Ez valószínűleg annak a következménye, hogy jelentős a fel nem ismert magas vérnyomással élő betegek aránya világszerte, és így Magyarországon is (Bíró–Elek, 2024), és a jobb szocioökonómiai státusú, az egészségügyi ellátáshoz jobban hozzáférő egyének körében a magas vérnyomás látenciája kisebb.

Az 5.2.1. ábra B) része mutatja a mediánbérben megfigyelhető eltéréseket. A legjelentősebb bérelmaradás a pszichiátriai okból fekvőbeteg-ellátásban

részesültek esetén látszik (37 százalék), de jelentős az elmaradás a keringési, endokrin – táplálkozási – anyagcsere betegségek miatt hospitalizáltak, a mentális betegség miatt gyógyszert szedők és a cukorbeteg körében is (6–15 százalék).

Végül, az eredmények értelmezése érdekében az 5.2.1. ábra C) része mutatja a betegcsoportok százalékos arányát a 30–54 éves populációban. Míg az adott okokból fekvőbeteg-ellátást igénybe vevők aránya 2 százalék alatt van, a gyógyszerfogyasztás előfordulási gyakorisága sokkal nagyobb: a vérnyomáscsökkentők

esetében 19 százalék, a mentális betegségek gyógyszerei esetében 10 százalék, míg a további három vizsgált gyógyszercsoport esetében 3–5 százalék.

Az 5.2.1. táblázat a munkaerőpiaci kimenetek összefüggését az előző év egészségügyi változóival többváltozós regressziós keretben mutatja be. A kontrollváltozók között az eltérő egészségügyi szükségletek és hozzáférés hatásának kiszűrése érdekében szerepel a nem, az életkor, valamint a lakóhely járására. A foglalkoztatásra vonatkozó eredmények (első oszlop) hasonlóak az 5.2.1. ábra A) részének nem kontrollált

5.2.1.táblázat: A munkaerőpiaci kimenetek összefüggése az előző év egészségügyi változóival
(többváltozós regressziós elemzés)

	Foglalkoztatás	Foglalkoztatáson belül			Bér (log)	Teljes munkaidős bér (log)
		képzettséget nem igénylő	képzett fizikai	szellemi		
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Előző évi gyógyszerfogyasztás						
Antidiabetikumok	-0,037*** (0,002)	0,012*** (0,002)	0,010*** (0,003)	-0,020*** (0,003)	-0,067*** (0,005)	-0,041*** (0,003)
Vérnyomáscsökkentők	0,070*** (0,001)	0,002** (0,001)	0,027*** (0,001)	-0,029*** (0,001)	0,040*** (0,002)	0,017*** (0,001)
Koleszterinszint-csökkentők	0,003* (0,002)	-0,000 (0,002)	0,001 (0,002)	-0,004* (0,002)	0,026*** (0,004)	0,024*** (0,003)
Mentális betegségek gyógyszerei	-0,147*** (0,001)	0,087*** (0,001)	-0,013*** (0,002)	-0,063*** (0,002)	-0,231*** (0,003)	-0,119*** (0,002)
Obstruktív tüdőbetegség gyógyszerei	-0,001 (0,002)	0,023*** (0,002)	-0,014*** (0,002)	-0,007*** (0,002)	-0,047*** (0,004)	-0,014*** (0,003)
Előző évi fekvőbeteg-ellátás						
Rosszindulatú daganatok	-0,167*** (0,006)	-0,039*** (0,006)	-0,033*** (0,007)	0,064*** (0,008)	-0,033** (0,015)	0,082*** (0,012)
Endokrin betegségek	-0,070*** (0,008)	0,043*** (0,009)	-0,015 (0,010)	-0,019* (0,010)	-0,116*** (0,019)	-0,062*** (0,012)
Mentális betegségek	-0,261*** (0,005)	0,206*** (0,008)	-0,006 (0,007)	-0,156*** (0,007)	-0,554*** (0,016)	-0,258*** (0,008)
Keringési betegségek	-0,071*** (0,004)	0,036*** (0,004)	0,015*** (0,005)	-0,044*** (0,005)	-0,119*** (0,008)	-0,059*** (0,006)
Légzőrendszeri betegségek	-0,034*** (0,005)	-0,001 (0,005)	-0,006 (0,007)	0,007 (0,007)	-0,006 (0,012)	0,014 (0,009)
Csont-izomrendszeri betegségek	0,028*** (0,003)	0,012*** (0,003)	0,007* (0,004)	-0,010** (0,004)	-0,009 (0,007)	0,021*** (0,005)
Kontrollok	igen	igen	igen	igen	igen	igen
Megfigyelések száma	1 641 365	1 143 540	1 143 540	1 143 540	1 269 211	1 268 730
R ²	0,035	0,026	0,089	0,115	0,047	0,056

Megjegyzés: Zárójelben a standard hibák szerepelnek.

Minta: 30–54 éves emberek 2017-ben. A betegcsoportokat a 2016-os fekvőbeteg-ellátás és gyógyszerfogyasztás alapján definiáltuk.

Kontrollváltozók: A lakóhely járása, nem, életkor.

*** $p < 0,01$, ** $p < 0,05$, * $p < 0,1$.

Forrás: Saját számítás Admin3-adatok alapján.

eredményeihez: a legnagyobb foglalkoztatási hátrány a pszichiátriai okból kórházba került (26 százalékpont), a mentális betegség kezelésére szolgáló gyógyszer szedő (15 százalékpont), illetve az előző évben rosszindulatú betegség miatt kórházban kezelt (17 százalékpont) személyeknél figyelhető meg. A többi betegségindikátor paramétere jellemzően negatív, kivéve a vérnyomáscsökkentőkét (+7 százalékpont), a koleszterinszint-csökkentő szereket és az obstruktív légúti betegségek gyógyszereit (lényegében nulla a többi indikátorra való kontrollálás után), valamint a fekvőbeteg-indikátorok közül a csont-izomrendszeri és kötőszöveti betegségeket (+3 százalékpont). Ez utóbbit a fordított okság jelensége magyarázhatja (bizonyos foglalkozások az ilyen betegségek előfordulását növelhetik).

Ha a foglalkoztatottakon belül megkülönböztetjük a képzetlen, a képzett fizikai és a szellemi foglalkozásokat a FEOR-kódok² alapján, akkor azt látjuk, hogy a betegségindikátorok általában pozitív összefüggésben vannak a képzetlen munkakörben történő foglalkoztatással, és negatív összefüggésben a képzett szellemi munkakörben való foglalkoztatással [5.2.1. táblázat (2)–(4) oszlopa]. Fontos kivételt jelentenek a rosszindulatú daganatok, ahol a paraméterek ellenkező előjelűek.

Az 5.2.1. táblázat utolsó két oszlopa [(5) és (6)] mutatja a betegségcsoportok összefüggését két bérindikátorral: az utolsó előtti oszlopban a foglalkoztatottak aktuális bérére, az utolsó oszlopban pedig a ténylegesen ledolgozott munkaórával korrigált bérre való hatások szerepelnek. A bérek elmaradása a legnagyobb a pszichiátriai betegségek miatt hospitalizált egyének és a mentális betegségek miatt gyógyszer szedők körében. A többi kategória többségének paraméterei is negatívak. A tényleges bérek elmaradásához hozzájárul a ledolgozott munkaórák kisebb száma is.

Az előzők fényében nem meglepő, hogy kivételt jelent a vérnyomáscsökkentők és koleszterinszint-csökkentők fogyasztása (ez utóbbi a magas koleszterinszint eltérő felismerési arányára utal a különböző szocioökonomiai csoportokban) és a csont-izomrendszeri és kötőszöveti betegségek miatti hospitalizáció. Érdekes, hogy a rosszindulatú daganatos betegségek az aktuális, korrigálatlan bért csökkentik, de mivel az ilyen betegek sok időt töltenek táppénzen, a ledolgozott munkaórákkal korrigált bér jóval magasabb, 8 százalékkal még nagyobb is náluk a demográfiai és a hozzáférési tényezők kiszűrése után.

A fenti regressziókban ugyan kontrolláltunk a demográfiai és a hozzáférési változókra, és a betegségindikátorok egy évvel késleltetett értékeit használtuk, eredményeink azonban nem értelmezhetők az egészségi állapot munkapiaci változókra kifejtett oksági hatásaként, hiszen a fordított okság és a lehetséges háttérbeli változók hatását nem tudtuk teljeskörűen kiszűrni. Egyéni szintű paneladataink alapján azonban vizsgálhatjuk azt is, hogy adott egészségi sokkot követően hogyan alakul az egyének munkapiaci helyzete. Ezt illusztrációként a rosszindulatú daganatos betegségekre mutatjuk meg, mert az a betegségindikátor eltérő előjelű paramétereket adott a fenti regressziókban, tehát az időbeli dinamika itt különösen fontos lehet.

Az 5.2.2. ábra mutatja a foglalkoztatás és a bérek alakulását havonta, a rosszindulatú betegség diagnosztizálása előtt és után.³ Azt látjuk, hogy rosszindulatú betegség hatására a foglalkoztatás aránya 65 százalékról 34 százalékra csökken, majd emelkedni kezd, és három év múlva 40 százalék körüli szintet ér el (amennyiben az elhunytakat is figyelembe vesszük). Jóval kisebb, egyéves horizonton 10 százalékpontos a csökkenés, ha csak a kórházba kerülés után három évvel életben maradtakat tekintjük (ők a betegség előtt is nagyobb arányban dolgoztak, mint a később életben nem maradók). Az eredményeink azt mutatják, hogy a munkavégzés arányának drámai, de átmeneti visszaesése jelentős részben a táppénznek tulajdonítható: ha a táppénzen lévőket is figyelembe vesszük, a foglalkoztatási arány fokozatosan mérsékl

² Foglalkozások Egységes Osztályozási Rendszere.

³ A diagnózis időpontjának azt a hónapot tekintjük, amikor egy egyén úgy kerül rosszindulatú betegség fődiagnózisával kórházba, hogy előtte 36 hónapig nem volt ilyen fődiagnózisú fekvőbeteg-eseménye. A 40–54 éves korosztályt vizsgáljuk.

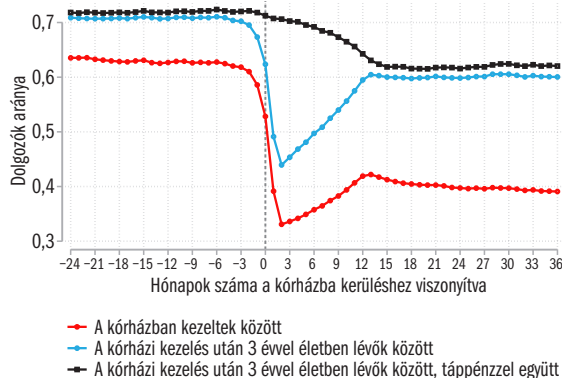
lődik az első évben. A bérek alakulása is hasonló mintázatot követ: azoknak a mediánbére, akik később is foglalkoztatottak maradnak, a korosztályos mediánbér 105–110 százalékáról 80 százalékra csökken közvetlenül a daganatdiagnózist követően, majd egy év után ismét megközelíti az eredeti szintjét. Az eredmények tehát arra utalnak, hogy azoknak, akiknek a kezelése középtávon sikeres volt, és vissza is tudtak térni a munkapiacra, középtávon nem csökken érdemben a termelékenységük és így a keresetük sem. Ugyanakkor azok, akik a daganatos betegség előtt dolgoztak, és magasabb volt a keresetük, nagyobb eséllyel éltek

túl a betegséget, és a túlélők között is nagyobb valószínűséggel térnek vissza a munkapiacra.

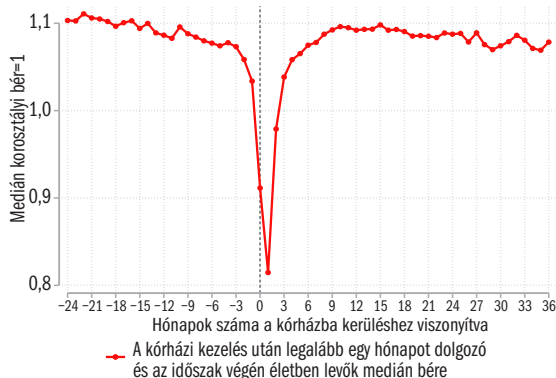
Következtetések

Adminisztratív adatokon alapuló elemzésünk azt mutatta, hogy a korábban különböző betegségek miatt fekvőbeteg-ellátásban részesülő, illetve gyógyszert fogyasztó, munkaképes korú lakosság későbbi foglalkoztatása és bére alacsonyabb az ilyen ellátásokban nem részesülőkhöz képest. Az egyes betegségek oksági hatásainak részletesebb méréséhez azonban további elemzések szükségesek.

5.2.2. ábra: Foglalkoztatási arány és mediánbér a rosszindulatú daganatos megbetegedéssel kórházban kezeltek körében, a kórházba kerülés időpontjához viszonyítva

Minta: 40–54 éves emberek a diagnózis idején. A diagnózis időpontjának azt a hónapot tekintjük, amikor egy egyén úgy kerül rosszindulatú betegség fődiagnózisával kór-

házba, hogy előtte 36 hónapig nem volt ilyen fődiagnózisú fekvőbeteg-eseménye.

Forrás: Saját számítás az Admin3-adatok alapján.

Hivatkozások

- BARNAY, T. (2016): [Health, work and working conditions](#). A review of the European economic literature. European Journal of Health Economics, Vol. 17. No. 6. 693–709. o.
- BÍRÓ ANIKÓ–BISZTRAY MÁRTA–DA FONSECA, J. G.–MOLNÁR TIMEA (2023): [Accident-induced absence from work and wage ladders](#). KRTK-KTI Working Papers, 2023/21. sz.
- BÍRÓ ANIKÓ–BRANYICZKI RÉKA–KOLLÁNYI ZSÓFIA (2020): https://kti.krtk.hu/wp-content/uploads/2020/12/mt_2019_kozelkep1.pdf. Megjelent: Fazekas Károly–Elek Péter–Hajdu Tamás (szerk.): Munkaerőpiaci tükrök, 2019. KRTK KTI HUN-REN, Budapest, 80–90. o.

- BÍRÓ ANIKÓ–BOZA ISTVÁN–GYETVAI ATTILA–PRINZ DÁNIEL (2024): [Health shocks, social insurance, és firms](#). KRTK-KTI Working Papers, 2024/8. sz.
- BÍRÓ ANIKÓ–ELEK PÉTER (2024): [Firm quality and health maintenance](#). KRTK-KTI Working Papers, 2024/27. sz.
- BÍRÓ ANIKÓ–PRINZ DÁNIEL (2020): [Healthcare spending inequality](#). Evidence from Hungarian administrative data. Health Policy, Vol. 124. No. 3. 282–290. o.
- CAI, L. (2021): [The effects of health on the extensive and intensive margins of labour supply](#). Journal of the Royal Statistical Society Series A: Statistics in Society, Vol. 184. No. 1. 87–117. o.

- FADGYAS-FREYLER PETRA–FADGYAS TIBOR (2020): [A munkaerőpiaci státusz, egyes krónikus betegségek előfordulása és az egészségügyi kiadások összefüggései](#). Megjelent: *Fazekas Károly–Elek Péter–Hajdu Tamás* (szerk.): Munkaerőpiaci tükör, 2019. KRTK KTI HUN-REN, Budapest, 102–109. o.
- JONES A. M.–RICE, N.–ZANTOMIO, F. (2020): [Acute health shocks and labour market outcomes](#). Evidence from the post crash era. *Economics & Human Biology*, Vol. 36. 100811.
- PINNA PINTOR M.–FUMAGALLI, E.–SUHRCKE, M. (2024): [The impact of health on labour market outcomes: a rapid systematic review](#). *Health Policy*, Vol. 143. 105057.
- POLANCO, B.–ONÁ, A.–SABARIEGO, C.–BARZALLO, D. P. (2024): [Chronic health conditions és their impact on the labor market. a cross-country comparison in Europe](#). *SSM-Population Health*, Vol. 26. 101666.
- SHAWA, K. C.–HOLLINGSWORTH, B.–ZUCCHELLI, E. (2024): [A systematic review és meta-analysis on the effects of ill health és health shocks on labour supply](#). *Systematic Reviews*, Vol. 13. No. 1. 52. o.
- VAN DER NOORDT, M.–IJZELENBERG, H.–DROOMERS, M.–PROPER K. I. (2014) [Health effects of employment: a systematic review of prospective studies](#). *Occupational and Environmental Medicine*, Vol. 71. No. 10. 730–736. o.

5.3. EGÉSZSÉGMAGATARTÁS ÉS EGÉSZSÉGI ÁLLAPOT EURÓPAI ÖSSZEHAJONLÍTÁSBAN

BÍRÓ ANIKÓ

Ebben az alfejezetben a magyarországi lakosság egészségmagatartását vizsgáljuk meg európai összehasonlításban, valamint annak összefüggését az egészségi állapottal kérdőíves adatok alapján. A kutatáshoz az Eurostatnak az Európai lakossági egészségfelmérésen, valamint a Jövedelmi és életkörülmény adatfelvételén alapuló statisztikai mellett egyéni kérdőíves adatbázist is használunk: az Egészség, öregedés és nyugdíjazás felmérése Európában (*Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe, SHARE*) adatait. Az egészségre káros és az egészségmegtartást szolgáló szokások gyakoriságát és egyenlőtlenségeit vizsgáljuk, valamint azok összefüggését objektív és szubjektív egészségindikátorokkal.

Az egészségmagatartás az egészségi állapot egyik fontos meghatározó tényezője. Alfejezetünkben az egészségmagatartásnak három aspektusát – három életmódbeli tényezőt – vizsgáljuk: az alkoholfogyasztást, a dohányzást és a fizikai aktivitást. Mindhárom életmódbeli tényező szoros összefüggésben van nemcsak az egészségi állapottal, hanem a munkapiaci helyzettel is. Az életmód és munkapiaci helyzet közötti oksági kapcsolat kétirányú, a szakirodalom számos tanulmánya igyekszik feltárni ezeket az oksági összefüggéseket.

Az alkoholfogyasztást tekintve Terza (2002) megmutatta, hogy a túlzott alkoholfogyasztás növeli a munkanélküliség esélyét. Az alkoholfogyasztás és a keresetek közötti összefüggés kevésbé egyértelmű. French–Zarkin (1995) és Bray (2005) is arra a következtetésre jutott, hogy az alkoholfogyasztás és a keresetek közötti kapcsolat fordított U alakú – a moderált alkoholfogyasztás pozitív hatása túlzott alkoholfogyasztás esetén negatívba fordul. Az oksági összefüggés másik irányát tekintve mind a stressz (Brady–Son-

ne, 1999), mind a munkanélküliség (Popovici–French, 2013) növeli az alkoholfogyasztást.

A dohányzást illetően Lång–Nystedt (2018) a dohányzás negatív bérhatását mutatta ki, de rámutatott, hogy ez a negatív hatás időben változott – erősebb lett a 21. században, mint az 1970-es években volt. Auld (2015) azt találta, hogy a dohányzás jelentősen csökkenti a bért. A munkapiaci helyzet hatása a dohányzási szokásokra kevésbé egyértelmű, és függ a társadalmi kontextustól. Xu (2013) például megmutatta, hogy a munkaórák nagyobb száma és a nagyobb keresetek pozitív összefüggésben vannak a dohányzással, ugyanakkor Heckman és szerzőtársai (2018) szerint a magasabb végzettség csökkenti a dohányzás valószínűségét.

A fizikai aktivitást tekintve Lechner–Sari (2015) megmutatta, hogy egy minimális szint felett a fizikai aktivitás pozitív hatással van a keresetekre, Kosteas (2011) szintén kimutatta a fizikai aktivitás pozitív bérhozádkát. Rootb (2011) pedig azt találta, hogy állaskeresésnél a sportos életmód jelzése megnöveli annak a valószínűségét, hogy az álláshirdető felveszi a pályázóval a kapcsolatot. Arra is vannak bizonyítékok az irodalomban, hogy az elhízás negatív hatással van mind a keresetekre (Cawley és szerzőtársai, 2005), mind a foglalkoztatási valószínűségre (Morris, 2007).

Alfejezetünkben európai összehasonlításban mutatjuk be a magyarországi lakosság alkoholfogyasztási, dohányzási és fizikai aktivitási szokásait, valamint ezen szokások összefüggéseit objektív és szubjektív egészségindikátorokkal.

Adatok

Elemzésünk a már említett Egészség, öregedés és nyugdíjazás (*Survey of Health, Ageing and Retirement*)

ment in Europe, SHARE) adatokon alapul.¹ A SHARE-adatbázis ingyenesen hozzáférhető, nemzetközileg harmonizált, multidiszciplináris panel-adatfelvétel, amely két évenként gyűjt információt az Európai Unió tagállamaiban, valamint Svájcban és Izraelben az ötvenévesnél idősebb népesség egészségéről, munkaerőpiaci helyzetéről és társadalmi-gazdasági jellemzőiről. Elemzésünkben a SHARE 9. adatfelvételi hullámának adatait használjuk – az adatok felvétele 2021 októbertől és 2022 októbertől zajlott. Az adatfelvételben 28 ország vett részt összesen 69 447 válaszadóval, köztük Magyarország is (1828 válaszadóval). A továbbiakban súlyozott adatokat használunk, a SHARE-adatbázis egyéni súlyait használva.

Egészségmagatartás Magyarországon és Európában

Az egészségmagatartást három kétértékű változóval ragadjuk meg. A következő kétértékű változókat használjuk elemzésünkben:

1. Dohányzik-e jelenleg (a továbbiakban: „dohányzik”).
2. Az elmúlt három hónapban legalább heti egy alkalommal ivott összesen hat vagy több egységnyi alkoholos italt, ahol az egységek számolásában ábrákkal segítik a válaszadókat, egy egységnyi alkohol körülbelül 1 deciliter bornak vagy 1 pohár sörnek felel meg (a továbbiakban: „fogyaszt alkoholt”).

3. Legalább hetente egyszer végez-e közepesen erőteljes vagy erőteljes fizikai tevékenységet (a továbbiakban: „fizikailag aktív”).

A kétértékű változók használata elmoshat jelentős fokozatbeli különbségeket, azonban finomabb bontásban hangsúlyosabbá válhatnak a mérési hibák miatti torzítások, mivel a mérési hibák feltehetően összefüggnek egyéb meg nem figyelt egyéni jellemzőkkel. A használt indikátorok az egészségmagatartásnak csak egy-egy oldalát tudják megragadni, nem tudnak teljes képet alkotni a szokásokról (ez különösen igaz a fizikai aktivitásra).

Az 5.3.1. ábra mutatja be a három vizsgált indikátor átlagát országoként. Magyarországon a válaszadók 18 százaléka dohányzik (a súlyozott mintát használva), ez az arány közel azonos a teljes SHARE mintán mért átlaggal (17 százalék). Az alkoholt jelentős mennyiségben fogyasztók aránya is az európai 8 százalékos átlaghoz áll közel a magyar válaszadók körében (9 százalék). A rendszeresen fizikai tevékenységet végzők aránya Magyarországon az 56 százalékos aránnyal azonban jelentősen elmarad az a SHARE mintán mért átlagtól (79 százalék). Ezek a mintázatok azt sugallják, hogy az 50 év feletti lakosság körében az egészségre káros szokások hasonlóan elterjedtek Magyarországon, mint átlagosan Európában, de az egészségmegőrzést elősegítő szokások – mint a fizikai aktivitás – kevésbé gyakoriak Magyarországon.

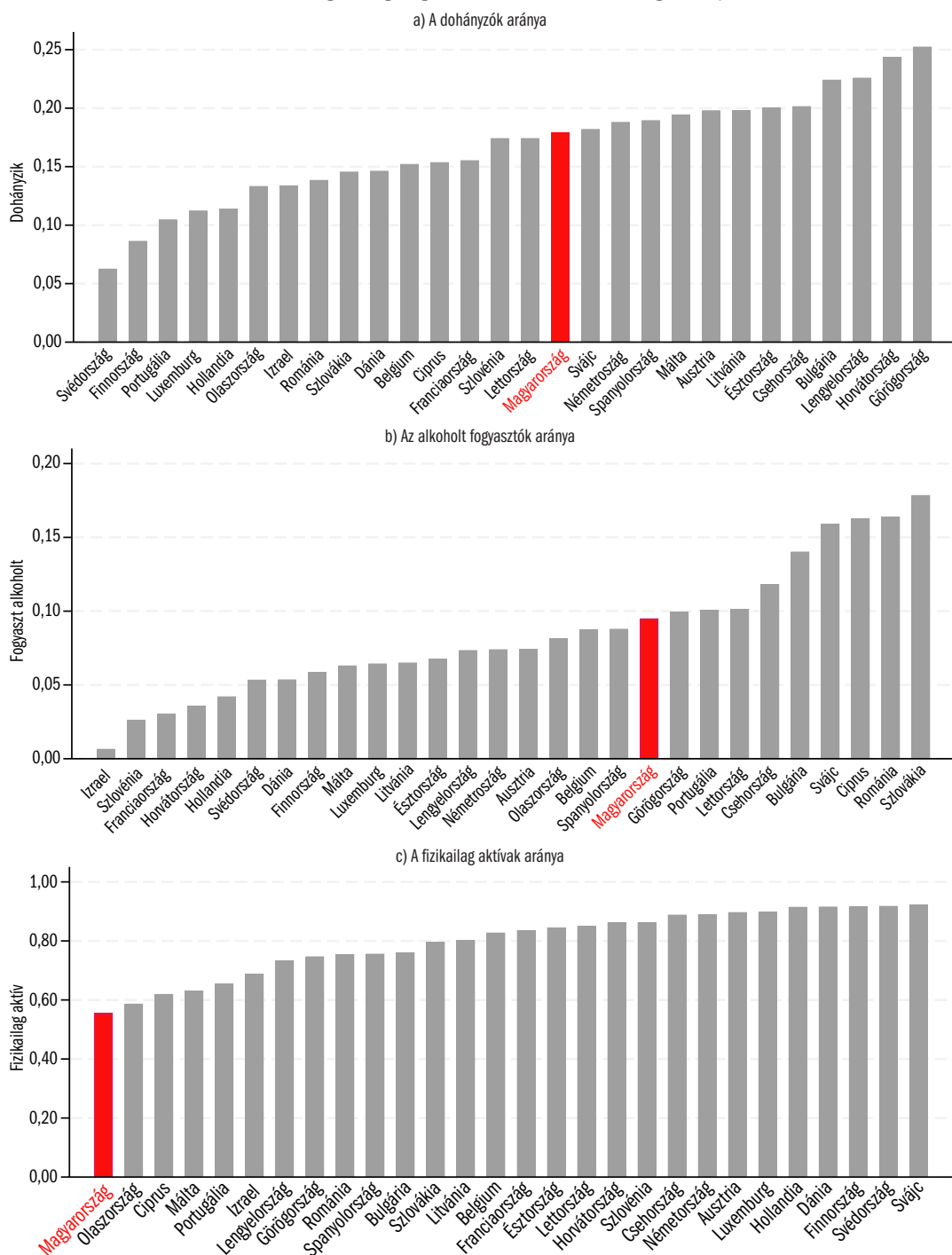
Az egészségmagatartás és az egészségi állapot összefüggései

Következő lépésként megvizsgáljuk, hogy az egészségmagatartás három indikátora milyen összefüggésben van az objektív és szubjektív egészségi állapottal, valamint az általános jólléttel (életminőséggel). Az egészségi állapotot és jóllétet három indikátorral írjuk le:

1. a krónikus betegségek száma, amely a válaszadó által megjelölt krónikus betegségek összeszámlálásából adódik (a SHARE súlyozott mintában az átlaga 1,8, a maximuma 14);

¹ A SHARE 9. hullámának adatait használjuk (*SHARE-ERIC*, 2014), módszertani részletekért lásd *Börsch-Supan és szerzőtársai* (2013). A SHARE-adatfelvételt az Európai Bizottság DG Research and Development finanszírozta az alábbi forrásokból: FP5 (QLK6-CT-2001-00360), FP6 (SHAREI3: RII-CT-2006-062193, COMPARE: CIT5-CT-2005-028857, SHARELIFE: CIT4-CT-2006-028812), FP7 (SHARE-PREP: GA N°211909, SHARE-LEAP: GA N°227822, SHARE M4: GA N°261982, DASISH: GA N°283646) és Horizon 2020 (SHARE-DEV3: GA N°676536, SHARE-COHESION: GA N°870628, SERISS: GA N°654221, SSHOC: GA N°823782), és a DG Employment, Social Affairs & Inclusion az alábbi forrásokból: VS 2015/0195, VS 2016/0135, VS 2018/0285, VS 2019/0332, and VS 2020/0313. További finanszírozók a Német Oktatási és Kutatási Minisztérium, Max Planck Society for the Advancement of Science és U.S. National Institute on Aging (U01_AG09740-13S2, P01_AG005842, P01_AG08291, P30_AG12815, R21_AG025169, Y1-AG-4553-01, IAG_BSR06-11, OGHA_04-064, HHSN271201300071C, R AG052527A) (lásd: www.share-eric.eu).

5.3.1. ábra: Az egészségmagatartás indikátorainak átlaga Európában

Forrás: SHARE 9. hullám adatai, a változók leírását lásd a főszövegben.

2. a szubjektív egészség 1-től (gyenge) 5-ig (kiváló) terjedő értéke (a SHARE súlyozott mintában az átlaga 2,9);
3. az életminőség CASP-12 indikátora, ahol a CASP a kontroll (*control*), autonómia (*autonomy*), önmegvalósítás (*self-realization*) és élvezet (*pleasure*) rövidítése (részletekért lásd *Knesebeck és szerzőtársai* (2005); a SHARE súlyozott mintában az életminőség indikátorának átlaga 37,5, a minimuma 12, a maximuma 48, ahol a magasabb érték jobb életminőséget jelöl.

Az egészségmagatartás és az egészségi állapot közötti összefüggések vizsgálatára lineáris regressziós becsléseket végzünk, ahol a függő változó a három felsorolt egészségi állapot és a jóllét indikátorok valamelyike, a fő magyarázó változó a három magatartásindikátor valamelyike, emellett kontrollálunk az életkorra, annak négyzetére, valamint a válaszadó nemére. A súlyozott mintát használjuk, és heterogenitásra robusztus standard hibát becsülünk. Fontos hangsúlyozni, hogy ezek a regressziók csak korrelációt ragadnak meg, nem oksági összefüggést, hiszen az egészségmagatartás és az egészségi állapot és jóllét között az oksági összefüggés kétirányú lehet, valamint számos tényezőre nem kontrollálunk (például családi állapot, anyagi helyzet), amelyek összefüg-

gésben lehetnek a függő és magyarázó változókkal is. A regressziós eredmények bemutatásának célja az összefüggések leíró jellegű bemutatása és azok összehasonlítása Magyarország és a többi európai ország között.

A becslési eredményeket az 5.3.1–5.3.3. táblázatban mutatjuk be. Mindegyik táblázatban a páratlan számú oszlopban az összes SHARE-ország adatait használjuk, a páros számú oszlopokban pedig Magyarországra szűkítjük a mintát. Az 5.3.1. táblázatban a dohányzás összefüggését mutatjuk az egészség-indikátorokkal, kiszűrve az életkor és a nem hatását. Az összefüggések hasonlóak Magyarországon és az európai átlagban. A dohányzók átlagosan 0,14–0,16-tal több krónikus betegségben szenvednek, rosszabb a szubjektív egészségük és életminőségük.

Az 5.3.2. táblázatban a túlzott alkoholfogyasztás összefüggését mutatjuk az egészség-indikátorokkal. A túlzott alkoholfogyasztók kevesebb krónikus betegségről számolnak be az európai országokban, míg Magyarországon nem találtunk ilyen összefüggést. Az európai országokban nem volt szignifikáns összefüggés az alkoholfogyasztás és a szubjektív egészség között, míg Magyarországon pozitív összefüggést találtunk, de csak 10 százalékos szignifikancia-szint mellett. Érdekes nem szem elől téveszteni, hogy ezek az összefüg-

5.3.1. táblázat: Az egészségindikátorok és a dohányzás összefüggése

	A krónikus betegségek száma		Szubjektív egészség		Életminőség	
	összes ország	Magyarország	összes ország	Magyarország	összes ország	Magyarország
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Dohányzik (igen/nem)	0,160*** (0,0424)	0,138 (0,107)	-0,228*** (0,0272)	-0,211*** (0,0794)	-1,577*** (0,179)	-1,724*** (0,533)
Életkor	0,0696*** (0,0168)	0,278*** (0,0624)	-0,0112 (0,0101)	-0,0451 (0,0370)	0,474*** (0,0606)	-0,0902 (0,244)
Életkor ²	-0,000144 (0,000117)	-0,00158*** (0,000458)	-0,000133* (0,00007)	9,71e-05 (0,000270)	-0,00425*** (0,000426)	-0,00102 (0,00177)
Férfi	0,140*** (0,0287)	0,245*** (0,0828)	-0,0774*** (0,0179)	-0,0941 (0,0604)	-0,925*** (0,110)	-0,750** (0,377)
Konstans	-2,434*** (0,607)	-10,08*** (2,096)	4,357*** (0,367)	5,633*** (1,280)	26,91*** (2,150)	49,54*** (8,357)
A megfigyelések száma	68 593	1806	68 607	1807	65 207	1764
R ²	0,101	0,166	0,092	0,095	0,052	0,112

Megjegyzés: Robusztus standard hibák zárójelben.
*** $p < 0,01$, ** $p < 0,05$, * $p < 0,1$.

Forrás: SHARE 9. hullám adatai, a változók leírását lásd a főszövegben.

gések leíró jellegűek, nem mutatnak oksági hatást, a pozitív összefüggés akár azt is mutathatja, például, hogy az egészségesebb válaszadók inkább hajlamosak társaságba járni és ott több alkoholt fogyasztani. Ugyanakkor az utolsó két oszlopban azt is látjuk, hogy a túlzott alkoholfogyasztók életminősége átlagosan rosszabb mind a SHARE átlagban, mind Magyarországon.

A 5.3.3. táblázatban a fizikai aktivitás összefüggését mutatjuk be az egészségindikátorokkal. A fizikailag aktívak mindhárom indikátort tekintve átlagosan jobb egészségi állapotban vannak, és jobb az életminőségük. A szubjektív egészség és életminőség összefüggése a fizikai aktivitással azonban gyengébb Magyarországon, mint átlagosan Európában.

5.3.2. táblázat: Az egészségindikátorok és a túlzott alkoholfogyasztás összefüggése

	Krónikus betegségek száma		Szubjektív egészség		Életminőség	
	összes ország	Magyarország	összes ország	Magyarország	összes ország	Magyarország
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Fogyaszt alkoholt	-0,168*** (0,0642)	-0,131 (0,115)	0,0561 (0,0415)	0,171* (0,102)	-0,986*** (0,245)	-1,427** (0,642)
Életkor	0,0679*** (0,0169)	0,274*** (0,0630)	-0,00863 (0,0102)	-0,0398 (0,0367)	0,490*** (0,0610)	-0,0890 (0,247)
Életkor ²	-0,000143 (0,000117)	-0,00156*** (0,000460)	-0,000139** (0,00007)	7,33e-05 (0,000268)	-0,00430*** (0,000429)	-0,000955 (0,00179)
Férfi	0,118*** (0,0294)	0,205** (0,0853)	-0,0604*** (0,0183)	-0,0373 (0,0623)	-0,925*** (0,110)	-0,752* (0,386)
Konstans	-2,253*** (0,608)	-9,811*** (2,143)	4,143*** (0,372)	5,249*** (1,267)	25,88*** (2,164)	49,00*** (8,482)
A megfigyelések száma	68 593	1806	68 607	1807	65 207	1764
R ²	0,100	0,166	0,086	0,091	0,045	0,107

Megjegyzés: Robusztus standard hibák zárójelben.
*** $p < 0,01$, ** $p < 0,05$, * $p < 0,1$.

Forrás: SHARE 9. hullám adatai, a változók leírását lásd a főszövegben.

5.3.3. táblázat: Egészség-indikátorok és fizikai aktivitás összefüggése

	Krónikus betegségek száma		Szubjektív egészség		Életminőség	
	összes ország	Magyarország	összes ország	Magyarország	összes ország	Magyarország
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Fizikailag aktív	-0,449*** (0,0379)	-0,332*** (0,0864)	0,582*** (0,0228)	0,163*** (0,0600)	4,412*** (0,141)	0,997** (0,396)
Életkor	0,0891*** (0,0168)	0,287*** (0,0632)	-0,0361*** (0,0101)	-0,0479 (0,0371)	0,303*** (0,0596)	-0,106 (0,250)
Életkor ²	-0,000319*** (0,000118)	-0,00168*** (0,000462)	0,00009 (0,00007)	0,000140 (0,000270)	-0,00271*** (0,000419)	-0,000740 (0,00182)
Férfi	0,115*** (0,0282)	0,188** (0,0822)	-0,0446** (0,0178)	-0,0466 (0,0586)	-0,687*** (0,106)	-0,389 (0,372)
Konstans	-2,518*** (0,604)	-9,960*** (2,128)	4,445*** (0,366)	5,421*** (1,273)	27,11*** (2,113)	47,88*** (8,524)
A megfigyelések száma	68 593	1806	68 607	1807	65 207	1764
R ²	0,111	0,175	0,136	0,095	0,122	0,108

Megjegyzés: Robusztus standard hibák zárójelben.
*** $p < 0,01$, ** $p < 0,05$, * $p < 0,1$.

Forrás: SHARE 9. hullám adatai, a változók leírását lásd a főszövegben.

Egészségi állapot és egészségmagatartás Magyarországon és Európában Eurostat-statisztikák alapján

A SHARE-adatok használatának legfőbb előnye, hogy az egyéni szintű, részletes egészségügyi adatokat tartalmazó adatbázis alapján össze tudtuk hasonlítani az egészségmagatartás és az egészségi állapot összefüggéseit (kiszűrve a demográfiai jellemzők hatását) Európában és Magyarországon. Korlátja viszont az elemzésnek, hogy a minta csak az 50 évnél idősebb lakosságra szűkített. Annak érdekében, hogy képet kapjunk a fiatalabb lakosság egészségmagatartásáról és egészségi állapotáról Magyarországon és Európában, Eurostat-statisztikákat használunk fel. Ezek a statisztikák az Európai lakossági egészségfelmérésen, valamint a Jövedelmi és életkörülmény adatfelvételen (EU-SILC) alapulnak, és letölthetők az Eurostat honlapjáról.² Mivel az Európai lakossági egészségfelmérés utolsó adatfelvételi éve 2019 volt, ezért a 2019-es statisztikákkal dolgozunk. A 15–64 (az EU-SILC adatain alapuló statisztikák esetén 16–64) és 65 évnél idősebb korosztályok helyzetét hasonlítjuk össze iskolai végzettség szerinti bontásban.

Az 5.3.4. táblázat adatai alapján a tartós betegségben szenvedők aránya a 16–64 év közötti lakosság körében hasonló Magyarországon és az EU27 országokban, azonban a 65 évesnél idősebbek korosztályában 10–20 százalékponttal nagyobb a tartós betegségben szenvedők aránya Magyarországon, mint az EU27-országok átlagában. A különbség az alapfokú végzettségűek körében a legnagyobb. A 16–64 évesek körében mért relatíve jobb objektív egészség Magyarországon azonban eltakarhat rejtett, még nem diagnosztizált betegségeket, ami különösen azért lehet fontos tényező, mert Magyarországon a szűrővizsgálatokon való részvételi hajlandóság jelentősen elmarad az európai átlagtól – erre utalnak az OECD (2024) kiadványban közölt szűrési statisztikák is.

A jó vagy nagyon jó egészségi állapotot jelentők aránya Magyarországon kisebb, mint az EU27 országa-

iban mindkét vizsgált korcsoportban és mindegyik végzettségi csoportban, de a relatív eltérés itt is az idősebbek és alapfokú végzettségűek között a legnagyobb (5.3.5. táblázat).

5.3.4. táblázat: Tartós betegségben szenvedők aránya iskolai végzettség és korcsoport szerint

	EU27			Magyarország		
	alapfok	középfok	felsőfok	alapfok	középfok	felsőfok
16–64 éves	31,2	31,2	24,6	33,2	31,2	23,4
65 évesnél idősebb	62,1	60,0	56,0	83,0	72,5	66,2

Forrás: Eurostat, People having a long-standing illness or health problem, by sex, age and educational attainment level [hlth_silc_05], 2019.

5.3.5. táblázat: A jó vagy nagyon jó szubjektív egészségi állapotot jelentők aránya

	EU27			Magyarország		
	alapfok	középfok	felsőfok	alapfok	középfok	felsőfok
16–64 éves	71,5	76,1	85,2	62,2	68,2	78,9
65 évesnél idősebb	33,5	42,7	55,5	10,4	18,8	33,5

Forrás: Eurostat, Self-perceived health by sex, age and educational attainment level [hlth_silc_02], 2019.

Az egészségmagatartás-indikátorok közül az Eurostat-statisztikák alapján a dohányzás és alkoholfogyasztást vizsgáljuk csak, mivel ez Eurostat ezen két egészségmagatartás-indikátora a leginkább összehasonlítható a SHARE alapján vizsgált egészségmagatartás-indikátorokkal.

A dohányzók arányát a 5.3.6. táblázatban mutatjuk be. A táblázatban a naponta dohányzók aránya szerepel. Akárcsak a SHARE-adatok alapján, az Eurostat statisztikái alapján is a dohányzók aránya Magyarországon az európai átlaghoz közelebb. A 65 évesnél idősebb korosztályban az arány mintegy fele-harmada a 16–64 éves korosztályban dohányzókéval, viszont az iskolai végzettség szerinti mintázat csak a 16–64 évesek körében monoton, minél magasabb a végzettség szintje, annál kisebb a dohányzási arány.

Az alkoholfogyasztást tekintve sem tudjuk pontosan ugyanazt a változót használni az Eurostat-adatok alapján, mint a SHARE-adatokban. Ezért, két indikátorra vonatkozóan mutatunk be átlagokat: 1. a napon-

² Lásd Eurostat.

ta alkoholt fogyasztók arányára; 2. az az elmúlt 12 hónapban legalább egyszer, egyszerre nagy mennyiségű alkoholt (legalább 60 gramm etanol bevitelével járó alkoholt) fogyasztók arányára. A 5.3.7. táblázatban bemutatott statisztikák alapján az alkoholfogyasztási arány is valamelyest kisebb Magyarországon, mint az EU27 átlagában. A napi alkoholfogyasztás az idősebbek körében gyakoribb, mint a 16–64 évesek körében, viszont az egyszeri nagy mennyiségű alkohol fogyasztása a fiatalok körében gyakoribb, különösen a felsőfokú végzettségűek esetében.

5.3.6. táblázat: A naponta dohányzók aránya

	EU27			Magyarország		
	alapfok	középfok	felsőfok	alapfok	középfok	felsőfok
16–64 éves	33,4	25,5	9,1	25,1	24,5	13,6
65 évesnél idősebb	9,2	11,1	6,5	7,3	10,8	7,7

Forrás: Eurostat, Daily smokers of cigarettes by sex, age and educational attainment level [hlth_chis_sk3], 2019.

5.3.7. táblázat: Az alkoholt fogyasztók aránya

	EU27			Magyarország		
	alapfok	középfok	felsőfok	alapfok	középfok	felsőfok
Az alkoholt naponta ivók aránya						
16–64 éves	7,8	5,5	5,5	4,5	6,2	3,8
65 évesnél idősebb	16,1	13,3	19,8	6,6	11,4	12,0
A nagy mennyiségű alkoholt legalább egyszer ivók aránya						
16–64 éves	30,4	46,1	44,2	24,9	37,5	40,7
65 évesnél idősebb	14,1	29,3	29,9	11,4	17,5	20,7

Forrás: Eurostat, Frequency of alcohol consumption by sex, age and educational attainment level [hlth_chis_al1e] és Frequency of heavy episodic drinking by sex, age and educational attainment level [hlth_chis_al3e], 2019.

Összegzés

Alfejezetünkben az egészségmagatartási szokásokat, azok egyenlőtlenségét és az egészségi állapottal való összefüggéseit vizsgáltuk Magyarországon, európai összehasonlításban. Az 50 évesnél idősebb lakosságra vonatkozó eredményeink alapján a dohányzás és túlzott alkoholfogyasztás aránya Magyarországon hasonló az európai átlaghoz, a fizikai aktivitás elterjedtsége viszont elmarad az európai átlagtól. A do-

hányzás negatív, a fizikai aktivitás pedig pozitív összefüggésben van az objektív és szubjektív indikátorokkal mért egészséggel és életminőséggel, a túlzott alkoholfogyasztás esetében nem rajzolódott ki egyértelmű összefüggés. A dohányzás és alkoholfogyasztás összefüggése az egészségi állapottal és életminőséggel hasonló Magyarországon az európai átlaghoz, viszont a fizikai aktivitás összefüggése a szubjektív egészség és életminőséggel gyengébb Magyarországon.

Eurostat-statisztikák alapján megállapítottuk, hogy bár az idősebb korosztály objektív és szubjektív egészségi állapota elmarad az uniós átlagtól, és nagyon jelentősek az iskolai végzettség szerinti eltérések, nem láthatók hasonló eltérések az uniós átlaghoz viszonyítva sem a végzettségi csoportok között, sem a dohányzási és túlzott alkoholfogyasztási szokások tekintetében.

Hivatkozások

- AULD, M. C. (2005): [Smoking, drinking, and income](#). Journal of Human Resources, Vol. 40. No. 2. 505–518. o.
- BÖRSCH-SUPAN, A.–BRANDT, M.–HUNKLER, C. at al. (2013): [Data Resource Profile: The Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe \(SHARE\)](#). International Journal of Epidemiology, Vol. 42, No. 4. 992–1001. o.
- BRADY, K. T.–SONNE, S. C. (1999): The role of stress in alcohol use, alcoholism treatment, and relapse. Alcohol Research & Health, Vol. 23. No. 4. 263–271. o.
- BRAY, J. W. (2005): [Alcohol use, human capital, and wages](#). Journal of Labor Economics, Vol. 23. No. 2. 279–312. o.
- CAWLEY, J.–GRABKA, M. M.–LILLARD, D. R. (2005): [A comparison of the relationship between obesity and earnings in the US and Germany](#). Journal of Contextual Economics – Schmollers Jahrbuch, Vol. 125. No. 1. 119–129. o.
- FRENCH, M. T.–ZARKIN, G. A. (1995): [Is moderate alcohol use related to wages? Evidence from four worksites](#). Journal of Health Economics, Vol. 14. No. 3. 319–344. o.
- HECKMAN, J. J.–HUMPHRIES, J. E.–VERAMENDI, G. (2018): [Returns to education: The causal effects of education on earnings, health, and smoking](#). Journal of Political Economy, Vol. 126. S1. S197–S246. o.
- KNESEBECK, VON DEM, O.–WAHRENDORF, M.–HYDE, M.–SIEGRIST, J. (2005): [Quality of Life and Well-Being. Megjelent: Health, ageing and retirement in Europe: first results from the Survey of Health, Ageing and](#)

- Retirement in Europe. Mannheim Research Institute for the Economics of Aging (MEA).
- KOSTEAS, V. D. (2012): The effect of exercise on earnings: Evidence from the NLSY. *Journal of Labor Research*, Vol. 33. No. 2. 225–250. o.
- LÅNG, E.–NYSTEDT, P. (2018): [Blowing up money? The earnings penalty of smoking in the 1970s and the 21st century](#). *Journal of Health Economics*, Vol. 60. 39–52. o.
- LECHNER, M.–SARI, N. (2015): [Labor market effects of sports and exercise](#). Evidence from Canadian panel data. *Labour Economics*, Vol. 35. 1–15. o.
- OECD (2024): [Health at a Glance: Europe 2024](#). State of Health in the EU Cycle. OECD Publishing, Párizs.
- MORRIS, S. (2007). [The impact of obesity on employment](#). *Labour Economics*, Vol. 14. No. 3. 413–433. o.
- POPOVICI, I.–FRENCH, M. T. (2013): [Does unemployment lead to greater alcohol consumption?](#) *Industrial Relations: A Journal of Economy and Society*, Vol. 52. No. 2. 444–466. o.
- ROOTH, D. O. (2011): [Work out or out of work](#). The labor market return to physical fitness and leisure sports activities. *Labour Economics*, Vol. 18. No. 3. 399–409. o.
- SHARE-ERIC (2024): [Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe \(SHARE\) Wave 9](#). Release version: 9.0.0. SHARE-ERIC. Data set.
- TERZA, J. V. (2002): [Alcohol abuse and employment: a second look](#). *Journal of Applied Econometrics*, Vol. 17. No. 4. 393–404. o.
- XU, X. (2013). [The business cycle and health behaviors](#). *Social Science & Medicine*, Vol. 77. 126–136. o.

6. EMBERITŐKE-FELHALMOZÁS AZ OKTATÁSBAN

6.1. KORA GYERMEKKORI FEJLESZTÉS ÉS KÉPESSÉGEK*

LOVÁSZ ANNA & SZABÓ-MORVAI ÁGNES

Bevezetés

A korábbi empirikus kutatások eredményei nem egyértelműek arról a kérdésről, hogy az óvodában eltöltött idő milyen hatást gyakorol a kognitív képességekre. Korábbi tanulmányunkban (*Szabó-Morvai és szerzőtársai*, 2023) megmutattuk, hogy a minél előbbi óvodai beiratkozás – ha az nem jár együtt korábbi iskolakezdéssel – pozitívan hat az általános és középiskolai teszteredményekre. Az iskolakezdési kor szerepét bemutató eredményeink segítenek feloldani a korábbi, különböző országokból származó empirikus becslések látszólagos ellentmondását

Az univerzális óvodai nevelés¹ kognitív képességekre gyakorolt hatása (amit leggyakrabban iskolai standardizált teszteredményekkel mérnek) számos tanulmány alapján kismértékű vagy nem szignifikáns (*Bernal–Keane*, 2011, *Kuehnle–Oberfichtner*, 2020). A hátrányos helyzetű gyermekekre célzott óvodai programok esetében viszont jelentős pozitív hatást mutattak ki a kognitív készségekre, iskolai osztályzatokra (*Heckman és szerzőtársai*, 2010), valamint a nem kognitív készségekre, a szociális készségekre, a tanuláshoz való hozzáállásra (*Zhai és szerzőtársai*, 2014), a hosszú távú egyéni sikerességre, a továbbtanulási esélyekre és a jövedelemre (*García és szerzőtársai*, 2020). A hátrányos helyzetű gyermekekre célzott programok (például a Perry Preschool Project² vagy a Head Start Program³) az általánosnál magasabb színvonalú ellátást nyújtanak, amelyek nagyon

költségesek, ezért fontos megértenünk, hogy melyek azok a kulcstényezők, amelyek befolyásolják a korai fejlesztés, az óvodáztatás pozitív hatását.

Az univerzális óvodáztatást vizsgáló irodalom az intézményi minőséget (fizikai erőforrások, gyermekgondozói arány, tanterv és pedagógiai módszerek), valamint a gyerekek gondozási kapacitásának fenntartását emeli ki, mint az óvoda pozitív hatását meghatározó tényezőket (*Andrew és szerzőtársai*, 2019). Ehhez kapcsolódva, mi az iskolakezdési életkort emeltük ki mint további fontos tényezőt. Megbecsültük, hogy a korábbi óvodakezdés milyen hatással van a kognitív készségekre összességében (teljes hatás), illetve akkor, ha az nem vezet korábbi iskolakezdéshez (közvetlen hatás). A jelenlegi hazai körülmények között megvalósuló teljes óvodai hatás tartalmazza a korábbi óvodakezdés korábbi iskolakezdésen keresztül érvényesülő negatív hatását (közvetett hatás) is. Mivel Magyarországon – sok országhoz hasonlóan – a korábbi óvodakezdés az óvodai kapacitás korlátai miatt gyakran korábbi iskolakezdéssel jár, a becslt teljes óvodai hatás összességében nem szignifikáns. A korábbi óvodakezdés közvetlen hatása viszont – a korábbi iskolakezdés hatását kiszűrve – jelentős és pozitív. Ez szakpolitikai szempontból arra hívja fel a figyelmet, hogy milyen hatása lenne az univerzális óvodáztatás fiatalabb korra történő kiterjesztésének akkor, ha az óvodai kapacitások megfelelő növelése mellett valósulna meg.

Annak érdekében, hogy a korábbi, hátrányos helyzetű gyermekeket célzó óvodai programokat vizsgáló tanulmányokkal (*Currie–Thomas*, 1995, *Garcés és szerzőtársai*, 2002) összehasonlíthatók legyenek eredményeink, külön vizsgáltuk az óvoda hatását az alacsony iskolai végzettségű anyák gyermekeire. Ez lehetővé tette számunkra, hogy külön értékeljük egy nem

* A cikk a már megjelent tanulmányunk (*Szabó-Morvai és szerzőtársai*, 2023) eredményeit foglalja össze.

¹ Az univerzális óvodai nevelésen a hazai óvodákban általánosan elérhető szakmai színvonalnak megfelelő foglalkoztatást értjük. Ezzel ellentétben nem vizsgáljuk a célzott óvodai programok speciális, hátrányos helyzetű gyermekekre szabott, nagy költségvetésű felzárkóztató programokat.

² A program részleteiről lásd például [University of Chicago](#).

³ Lásd például: [Encyclopedia on Early Childhood Development](#).

célzott, univerzális program hatását a hátrányos helyzetű gyermekekre, ami az esélyegyenlőség megteremtésének szempontjából kiemelten fontos.

Három kutatási kérdést vizsgáltunk:

1. Milyen az óvodakezdési életkor általános hatása a későbbi teszteredményekre akkor, ha az óvodai és iskolai beiratkozási életkor korrelál egymással?
2. Pozitív-e az alacsonyabb óvodakezdési életkor közvetlen hatása, ha kiszűrjük az iskolakezdési életkor hatását?
3. Erősebb-e az univerzális óvodai program hatása a hátrányos helyzetű háttérrel rendelkező gyermekekre?

Az óvoda hatása a kognitív képességekre

Az óvodában töltött idő több csatornán keresztül is hatással lehet a gyermekek kognitív készségeire. Egyrészt, lehet közvetlen pozitív hatása, mivel a gyerekek korábban kezdenek szocializálódni, korábban találkoznak közösségi szabályokkal, és sokféle tudással gyarapodnak abban az életkorban, amely kritikus az agy fejlődése szempontjából (*Brown–Jernigan*, 2012).

Másrészt azonban a korábbi óvodakezdés korábbi iskolakezdéshez is vezethet, ami potenciálisan negatív hatással járhat. Korábbi tanulmányok kimutatták, hogy a korábbi iskolakezdés rontja az iskolai eredményeket, és rosszabb teszteredményekhez vezet (*Black és szerzőtársai*, 2010, *Puhani–Weber*, 2008). Ezek a tanulmányok rávilágítanak arra, hogy az iskolát korábban kezdő gyermekek fiatalabbak a tesztelés időpontjában, mint az iskolát később kezdők (életkori hatás), kevésbé érettek az iskolakezdéskor, és így kevésbé képesek megbirkózni az iskolai nyomással (érettségi hatás); továbbá kevésbé érettek társaikhoz képest (relatív érettségi hatás).

Hazai intézményi környezet

Magyarországon az állam által támogatott óvoda 3–6 éves gyermekek számára elérhető, körülbelül 90 százalékos lefedettséggel. A gyermekek a harma-

dik születésnapjuk környékén jogosultak az óvodai beiratkozásra. Az óvodakezdési életkorukat azonban befolyásolja – a jogszabályban meghatározott felvételi küszöbök alapján – a születési dátumuk, valamint a helyi férőhelyek elérhetősége. A beiratkozási időszak szeptember 1-jén kezdődik. A legtöbb helyen azok a gyermekek, akik az adott naptári évben töltik be a 3. életévüket, felvételt nyernek. A gyakorlatban ez a január 1. felvételi küszöb azt jelenti, hogy a január 1-je után született gyermekek óvodai beiratkozási valószínűsége csökken, és sokan csak a következő szeptemberben, majdnem egy évvel később iratkoznak be az óvodába. Az óvodába való beiratkozás 5 éves kortól kötelező, azonban a legtöbb gyermek már 3 vagy 4 évesen elkezd óvodába járni. Az óvodák pedagógiai programokat kínálnak, amelyek a szociális kompetenciák, a vizuális és zenei művészetek, a dráma, az alapvető matematikai készségek és a testnevelés fejlesztésére összpontosítanak.

A gyermekek 6 vagy 7 éves korban kezdik el az általános iskola 1. évfolyamát.⁴ A szabályozás szerint a január 1. és május 31. között született gyermekeknek abban az évben kell elkezdeniük az általános iskolát, amikor betöltik a 6. életévüket. A június 1. és december 31. között született gyermekeknek a következő év szeptemberében kell beiratkozniuk az iskolába. Ugyanakkor lehetséges az iskolakezdés egy éves halasztása. A június és december között született gyermekek esetében ehhez a szülőknek kérelmet kell benyújtaniuk, amelyet az óvoda és a helyi önkormányzati fejlesztési tanácsadó testület hagy jóvá. Ez a folyamat egy szabványosított értékelést foglal magában, amelyet fejlesztési szakértők végeznek el díjmentesen, de idő- és utazási költségeket ró a szülőkre. A január és május között született gyermekek esetében az adminisztratív akadály kisebb, mivel a szülői kérvényhez csak az óvoda jóváhagyása szükséges. Ezeknek az általános iskolai beiratkozási szabályoknak köszönhetően az iskolakezdési valószínűségekből jelentős ugrások figyelhetők meg január 1-jén és június 1-jén.

A mérésünkben három csoport későbbi teszteredményeit hasonlítottuk össze: az óvodát és az iskolát

⁴ Speciális esetekben ezektől eltérő lehet a beiratkozási életkor.

is korábban kezdő gyermekekét, az óvodát korábban de az iskolát később kezdő gyermekekét, és az óvodát és iskolát is később kezdő gyermekekét.

Felhasznált adatok

A becsléseinkhez egy reprezentatív diákadatbázist használtunk, amely tíz évre kiterjedően (2008–2017) teljes tanulói kohorszokat tartalmaz. Az adatbázis három évfolyam (6., 8. és 10. osztály) tanulóinak teszteredményeit és részletes háttérinformációit tartalmazza. Elemzésünk a Magyarországon végzett országos kompetenciamérés adatait használja (Sinka, 2010). Az kompetenciamérés a vizsgált időszakban egy papír–ceruza alapú teszt volt, amely a tanterven kívüli matematikai és szövegértési műveltségi területeket mérte. A tanulók a tesztekét évente májusban, azonos napon és időpontban írták meg minden évfolyamon. A háttérkérdőíveket a gyermekek hazavitték, majd az iskolák begyűjtötték és továbbították az Oktatási Hivatalnak.

Az kompetenciamérés adatbázisa átfogó, szabványokon alapuló értékelést nyújt a matematikai és szövegértési készségekről, amely a nemzetközi tanulói teljesítménymérés programja (*Programme for International Student Assessment, PISA*) modelljét követi. Az eredeti mintából 11,9 százalékot zártunk ki a születési dátum, illetve az iskolai vagy óvodai kezdési életkor adatainak hiánya miatt, további 0,6 százalékot pedig kulcsváltozók hibái miatt. Így elemzéseinket az eredeti adatok 87,5 százalékán futtattuk.

Az elemzési minta nagysága minden évfolyamra külön-külön meghaladja a 631 067 főt. A fő kognitív készségeket mérő változóink a szövegértési és matematikai teszteredmények. Ezeket minden évben és évfolyamon belül standardizáltuk, hogy az átlaguk 0 és a szórásuk 1 legyen. Az országos kompetenciamérés adatbázisa továbbá tartalmazza: a diákok terveit a felsőoktatási tanulmányok folytatására vonatkozóan, az osztályzataikat az utolsó félévben, valamint a tanulói tanulmányi átlagot. A háttérkérdőívekből számos egyéni és szülői jellemzőt figyelhetünk meg a tesztelés időpontjában. Továbbá megfigyeltük az

– adott településen a 3–5 éves korosztályra jutó elérhető férőhelyek alapján mért – helyi óvodai férőhely-ellátottságot is.

Elemzési módszer

Becsléseink célja az óvodakezdési életkor (*OKÉ*) hatásának mérése a matematikai és szövegértési teszt-eredményekre az iskolakezdési életkoron (*IKÉ*) keresztül megvalósuló közvetett hatás figyelembevételével, illetve anélkül. A gyermekek családi háttere, életkörülményei, valamint kognitív és nem kognitív képességei szorosan összefügghetnek az óvodai beiratkozás időzítésével, és ezek a tényezők valószínűleg erős hatással vannak az iskolai teszteredményekre is. Emiatt az egyéni eltérések alapján becsült óvodakezdési életkor hatására vonatkozó becslések torzítottak lehetnek.

Az óvodakezdési életkor hatásának pontosabb becsléséhez szükséges exogén változót a születési időpontok és az óvodai és iskolai felvételi küszöbök felhasználásával kapjuk. Feltételezzük, hogy a születési dátum véletlenszerű, ezért az óvodai felvételi küszöb (január 1.) előtt és az azután született gyermekek nem térnek el semmilyen egyéb tekintetben: az egyéni, családi és környezeti jellemzőik hasonlóak, azonban a küszöb előtt születettek közül nagyobb arányban kezdenek egy évvel korábban, mint a küszöb után születettek. Az iskolai felvételen egy eltérő (június 1.) küszöb is megfigyelhető, ezt pedig arra tudtuk felhasználni, hogy különválasszuk az óvodakezdési életkor hatását az iskolakezdési kor hatásától. Ehhez kétlépcsős legkisebb négyzetek (2SLS) modellt alkalmazunk, ahol a tényleges óvodakezdési életkort (*OKÉ*) a gyermekek születési dátuma alapján várható óvodakezdési életkorral (*VOKÉ*); valamint a tényleges iskolakezdési életkort (*VIKÉ*) a várható iskolakezdési életkorral instrumentáltuk.

Az *VOKÉ*-t a következőképpen számítottuk ki:

$$VOKÉ = 3 + \frac{9 - \text{születési hónap}}{12}, \quad (1)$$

amely összhangban van az óvodai beiratkozás szeptember 1-i dátumával és a január 1-i küszöbvel.

A *VIKÉ*-t hasonló logikával hoztuk létre, összhangban a június 1-jei iskolai felvételi küszöbvel. Mivel ezen változók korrelálnak a tényleges óvoda és iskolakezdési életkorral, viszont a születési dátum véletlenszerűsége miatt egyéb jellemzőkkel nem, az instrumentálás révén ki tudtuk küszöbölni az óvoda- és iskolakezdési életkorok endogeneitásából adódó torzítást.

Először – a korábbi tanulmányokhoz hasonlóan – az óvodakezdés teljes hatását becsültük meg. A becslési egyenletekben a matematika-, illetve a szövegértés-tesztpontszámok szerepeltek függő változóként, és az óvodakezdési életkor, valamint további megfigyelhető jellemzők szerepeltek magyarázó változóként, a felhasznált instrumentum a *VOKÉ* [lásd alább, az eredményeknél bemutatott 6.1.1. táblázat (1) és (3) modelljét]. Ezután az egyenleteket úgy is megbecsültük, hogy az iskolakezdési életkort is magyarázó változóként szerepeltettük, és mindkét instrumentumot (*VOKÉ*, *VIKÉ*) felhasználtuk. Ebben a specifikációban az óvodai életkor becsült hatása csak a közvetlen hatást méri. A két becslés összehasonlítása révén láthatjuk, hogy a korábbi tanulmányokban használt becslési módszer alapján mért hatást hogyan befolyásolja az óvoda és iskolakezdési életkorok korrelációja.

Eredmények

Az 6.1.1. táblázat mutatja be az óvodai hatásra (*OKÉ*) vonatkozó főbb becslési eredményeinket.

Az (1) és (3) oszlopban az *OKÉ* becsült paramétereire nullához közeliek. Ezek az eredmények összhangban vannak a korábbi szakirodalomban mért gyenge óvoda hatásokkal (például Bernal–Keane, 2011, Kuehnle–Oberfichtner, 2020). Amikor az iskolakezdési életkor is szerepel magyarázó változóként, és a *VOKÉ*-t és a *VIKÉ*-t is felhasználjuk instrumentumként, az óvodai hatás becsült értéke nagy és szignifikánsan negatív [(2) és (4) oszlop]. Az óvodakezdési életkor hatásának becslései csak a közvetlen hatást tartalmazzák, kizárva az óvodai és iskolakezdési életkor közötti korrelációból eredő közvetett hatást. Az iskolakezdés

becsült együttthatói egybevág a korábbi eredményekkel, amelyek a későbbi iskolakezdés pozitív hatását mutatták ki. Az óvodakezdési életkor becsült együttthatói azt mutatják, hogy ugyanabban az évben, ugyanabban az iskolában, egyező demográfiai jellemzők és iskolakezdési életkor esetében, ha egy gyermek egy évvel korábban iratkozik be az óvodába, akkor a 6. osztályos szövegértési teszteredményei 9,0 százalékkal, a matematikai teszteredményei pedig 6,3 százalékkal javulnak. A becsült hatások 1 százalékos szinten szignifikánsak. A hatás mértéke kétszerese annak a hatásnak, amelyet az anya magasabb iskolai végzettsége (ha szakiskolát végzett az általános iskola helyett) jelentene. A teljes mintához képest az alacsonyabb végzettségű anyák gyermekeire még nagyobb, 12,4 százalékos szövegértési és 12,2 százalékos matematikai hatásokat találunk.

6.1.1. táblázat: Regressziós eredmények (6. osztályos tesztpontszámok), 2008–2017

	Matematika-tesztpontszám		Szövegértés-tesztpontszám	
	(1)	(2)	(3)	(4)
Óvodakezdési életkor (<i>OKÉ</i>)	-0,017 (0,019)	-0,063*** (0,015)	-0,038* (0,018)	-0,090*** (0,014)
Iskolakezdési életkor (<i>IKÉ</i>)		0,203*** (0,017)		0,226*** (0,015)
Instrumentum	<i>VOKÉ</i>	<i>VOKÉ</i> , <i>VIKÉ</i>	<i>VOKÉ</i>	<i>VOKÉ</i> , <i>VIKÉ</i>
<i>IKÉ</i> , mint endogén változó		Igen		Igen
Iskolai fix hatás	Igen	Igen	Igen	Igen
Év fix hatás	Igen	Igen	Igen	Igen
Egyéni változók	Igen	Igen	Igen	Igen
Klaszterek száma	1602	1602	1602	1602
A megfigyelések száma	645 277	645 277	645 441	645 441
Korrigált R ²	0,171	0,153	0,203	0,185
AIC	1555602,46	1569468,30	1525156,15	1539568,93

Megjegyzés: Zárójelben robusztus standard hibák.

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Összefoglalás

Becsléseink azzal járulnak hozzá a szakirodalomhoz, hogy kiemelik az iskolakezdési életkor szerepét az óvodakezdési életkor kognitív eredményekre gyakorolt teljes hatásának formálásában. Eredményeink bemutatták, hogy míg az óvodakezdési életkor teljes becsült hatása kicsi, és nem szignifikáns, az iskolakez-

dési életkorra kontrollálva a korábbi óvodai beiratkozás jelentős pozitív hatást gyakorol a matematikai és szövegértési teszteredményekre.

A korábbi szakirodalommal összhangban azt is megállapítottuk, hogy az alacsony iskolai végzettségű anyák gyermekei körében ezek az eredmények erősebbek. Ez összhangban áll a célzott óvodai programok,

például a Head Start vagy a Perry Preschool Project hatásvizsgálatainak eredményeivel (*Currie–Thomas*, 1995, *Garces és szerzőtársai*, 2002). Eredményeink kiegészítik az univerzális óvodai programokról szóló korábbi tanulmányok következtetéseit (*Baker és szerzőtársai*, 2019; *Currie*, 2001), amelyek eddig nem adtak egyértelmű választ az óvodai hatást illetően.

Hivatkozások

- ANDREW, A.–ATTANASIO, O.–BERNAL, R.–SOSA, L. C.–KRUTIKOVA, S.–RUBIO-CODINA, M. (2019): [Preschool Quality and Child Development](#). National Bureau of Economic Research. NBER Working Paper, No. 26191.
- BAKER, M.–GRUBER, J.–MILLIGAN, K. (2019): [The Long-Run Impacts of a Universal Child Care Program](#). American Economic Journal: Economic Policy, Vol. 11. No. 3. 1–26. o.
- BERNAL, R.–KEANE, M. P. (2011): [Child Care Choices and Children's Cognitive Achievement](#). The Case of Single Mothers. Journal of Labor Economics, Vol. 29. No. 3. 459–512. o.
- BLACK, S. E.–DEVEREUX, P. J.–SALVANES, K. G. (2010): [Too Young to Leave the Nest?](#) The Effects of School Starting Age. The Review of Economics and Statistics, Vol. 93. No. 2. 455–467. o.
- BROWN, T. T.–JERNIGAN, T. L. (2012): [Brain development during the preschool years](#). Neuropsychology Review, Vol. 22. No. 4. 313–333. o.
- CURRIE, J. (2001): [Early Childhood Education Programs](#). Journal of Economic Perspectives Vol. 15. No. 2. 213–238. o.
- CURRIE, J.–DUNCAN, T. (1995): Does Head Start Make a Difference? The American Economic Review, Vol. 85. No. 3. 341–364. o.
- GARCES, E.–DUNCAN T.–CURRIE, J. (2002): Longer-Term Effects of Head Start. The American Economic Review, Vol. 92. No. 4. 999–1012. o.
- GARCÍA, J. L., HECKMAN, J. J.–LEAF D. E. PRADOS, M. J. (2020): [Quantifying the Life-Cycle Benefits of an Influential Early-Childhood Program](#). Journal of Political Economy, Vol. 128. No. 7. 2502–2541. o.
- HECKMAN, J. J.–MOON, S. H.–PINTO, R.–SAVELYEV, P. A.–YAVITZ, A. (2010): [The rate of return to the HighScope Perry Preschool Program](#). Journal of Public Economics, Vol. 94. No. 1–2. 114–128. o.
- KUEHNLE, D.–OBERFICHTNER, M. (2020): [Does Starting Universal Childcare Earlier Influence Children's Skill Development?](#) Demography, Vol. 57. No. 1. 61–98. o.
- PUHANI, P. A.–WEBER, A. M. (2008): [Does the Early Bird Catch the Worm?](#) Megjelent: *Dustmann, C.–Fitzenberger, B.–Machin, S.* (szerk.): The Economics of Education and Training, Studies in Empirical Economics. Physica-Verlag HD, 105–132. o.
- SINKA EDIT (2010): [OECD Review on Evaluation and Assessment Frameworks for Improving School Outcomes](#). Hungary. Country Background Report. OECD.
- SZABÓ-MORVA ÁGNES–HORN DANIEL–LOVÁSZ ANNA–DE WITTE, K. (2023): [Universal preschool and cognitive skills – the role of school starting age as a moderating factor](#). Early Childhood Research Quarterly, Vol. 64. 278–89. o.
- ZHAI, F. BROOKS-GUNN, J. WALDFOGEL, J. (2014): [Head Start's Impact Is Contingent on Alternative Type of Care in Comparison Group](#). Developmental Psychology, Vol. 50. No. 12. 2572–2586. o.

6.2. A TANKÖTELEZETTSÉG VÁLTOZÁSÁNAK HATÁSAI

ADAMECZ ANNA

Bevezetés

Az alfejezet két, egymást követő magyar oktatási reform tapasztalatait foglalja össze, amelyek 1996-ban először 16 évről 18 évre emelték, majd 2011-ben ismét 16 évre csökkentették a kötelező iskolalátogatási korhatárt. Az eddig rendelkezésre álló adatok szerint a korhatáremelés ugyan tovább tartotta a diákokat az iskolában, de sem a középfokú végzettség megszerzésének valószínűségét nem növelte, sem a későbbi munkapiaci sikerességet nem javította. Ez főként abból adódik, hogy a magyar iskolarendszer megengedi az évismétlést, és emiatt a lemorzsolódás veszélyének leginkább kitett diákok általában idősebbek a társaiknál. Csak az tudja sikeresen elvégezni a négy évfolyamos középiskolát 18 éves koráig, aki sosem ismételt osztályt. A magyar iskolarendszerben ezért az iskolakötelezettséget érdemes lenne nem életkorban megadni, hanem a középfokú végzettség megszerzéséhez kötni. Ezt támasztják alá a korhatárcsökkentés tanulságai is. A 16 évre csökkentett korhatár következtében iskolából lemorzsolódott fiatalok csak nagyon kis része tudott elhelyezkedni; ez a reform leginkább a sem iskolába nem járó, sem nem dolgozó és inaktív 17–18 éves fiatalok arányát növelte meg.

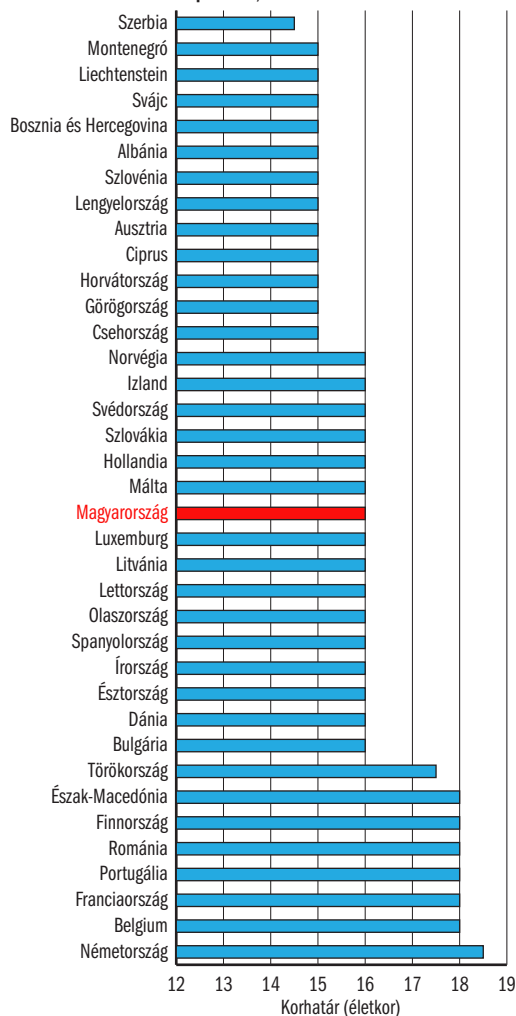
Az iskolakötelezettség törvényi szabályozása Európában

Miért fontos központilag szabályozni az iskolakötelezettséget? Az oktatás erőforrás-igényes. Nemcsak a fenntartó számára, akinek biztosítani kell a működtetés költségeit, de a diákok és a szüleik számára is. Amíg egy diák iskolába jár, például nem tud dolgozni – ez az iskolai részvétel alternatív költsége. Az emberitőke-elmélet szerint a diákok és szüleik az iskolázottság hasznainak és költségeinek különbségét

igyekeznek maximalizálni, amikor eldöntik, meddig érdemes iskolába járni. Probléma, hogy míg az iskolába járás költségei azonnal jelentkeznek, a hasznai csak később, évek múlva realizálódnak, és akkor is nehéz megítélni, azért keres-e valaki többet, mert tovább maradt az iskolában, vagy egyébként is ennyit keresett volna. Számos tanulmány bizonyítja, hogy az emberek nem hoznak jó döntéseket akkor, amikor a hasznok és a költségek nehezen becsülhetők. Különösen nagy probléma ez azon szülők gyerekeinél, akik maguk is alacsony végzettséget szereztek, ők jellemzően az optimálisnál alacsonyabb iskolai végzettséget választanak a gyerekeiknek (*Haveman–Wolfe*, 1995). Szükség van tehát az iskolakötelezettség központi szabályozására ahhoz, hogy mindenki megszerze azt az minimálisnak tekintett iskolázottságot, amely nélkül egy ország nem működik hatékonyan. Emberitőke-vesztéseket okoz, ha az emberek aluliskolázottak, ami gátolja a gazdasági növekedést és társadalmi fejlődést.

Nehéz azonban meghatározni, mi az iskolázottságnak az a minimális szintje, amely mindenkitől elvárható. Meddig érdemes iskolában maradni? Emberitőke-vesztéseket okoz, ha az iskolakötelezettség túl alacsony, ha viszont túl magas, akkor feleslegesen költ az állam (és a diákok) a munkapiaci sikerességet tovább már nem növelő iskolaévekre. Európában a kötelező iskolalátogatási korhatár jelenleg 14,5 és 18,5 között van (6.2.1. ábra), és a legtöbb ország inkább növeli a korhatárt, mint csökkenti. Ez abból adódik, hogy a gazdasági fejlődés következtében drasztikusan csökken az alacsony képzettséget igénylő munkahelyek száma (és ezek azok, amelyeket az automatizáció fokozatosan ki is vált), míg emelkedik a szakképzettséget vagy felsőfokú végzettséget igénylő állások kínálata (*EC*, 2017).

6.2.1. ábra: A kötelező iskolalátogatási korhatár Európában, 2022–2023

Megjegyzés: Ahol országon belüli különbségek vannak, átlagot számoltunk.

Forrás: *Eurydice*.

A kötelező iskolalátogatási korhatár emelése

Rendkívül széles irodalom vizsgálja a kötelező iskolalátogatási korhatár emelésének hatásait a világban. Nem célunk, hogy ezt az irodalmat összefoglaljuk, azt azonban le kell szögeznünk, hogy az eredmények

vegyesek. A reformok többsége hozzájárult a diákok munkapiaci sikerességének javításához (egy sor más gazdasági és társadalmi haszon mellett), de azért nem mindegyik. *Grenet* (2013) például azt találta, hogy hasonló korhatáremelés hatására Nagy-Britanniában jelentősen nőtt az iskolai végzettség szintje, míg Franciaországban nem, ezért a korhatár emelése csak Nagy-Britanniában járt pozitív bérhozzammal. Az Egyesült Államokban ezzel szemben végzettségtől függetlenül is magasabb béreket hoztak a hasonló reformok, pusztán a több iskolában eltöltött év miatt (*Tamborini szerzőtársai*, 2015). A korhatár emelése nem szándékolt negatív hatásokkal is járhat, például csökkentheti a tanárok oktatásba fektetett erőfeszítéseit (*Green–Paniagua*, 2012). Nem egyértelmű tehát, hogy önmagában a hosszabb iskolakötelezettség mindenképpen jobb is.

Magyarországon *Adamecz* (2023) vizsgálta a korhatár 16-ról 18-ra emelésének iskolázottsági és munkapiaci hatásait. Azt találta, hogy a reformnak nem volt hatása az első érintett kohorsz iskolázottságára és munkaerőpiaci sikerességére 20 és 25 éves korban. Bár a reform átlagosan fél évvel (a roma diákok között másfél évvel) növelte az iskolában töltött időt, mivel a marginális tanulók osztályismétlés miatt idősebbek voltak kortársaiknál, a reform nem tartotta őket elég hosszú ideig az iskolában ahhoz, hogy középfokú végzettséget szerezzenek. A reformnak nem volt hatása sem a foglalkoztatás valószínűségére, sem az órabérekre. Az eredmények azt sugallják, hogy az iskolában töltött hosszabb idő önmagában, a középfokú végzettség megszerzése nélkül nem volt elegendő a foglalkoztatási kimenetek javításához.

Az iskolai lemorzsolódás különösen nagy probléma a roma fiatalok között. Míg átlagosan a tanulók egytizede esett ki az iskolából 17 évesen a korhatáremelés előtt, ez az arány a roma tanulók esetében meghaladta a 60 százalékot. Bár a reform hatására a roma tanulók nagyobb valószínűséggel fejezték be a 9. és 10. évfolyamot, a reform közöttük sem növelte annak esélyét, hogy elvégezzék a 12. évfolyamot és középfokú végzettséget szerezzenek.

A kötelező iskolalátogatási korhatár csökkentése

A 18 éves iskolalátogatási korhatár 2008–2009-ben növelte meg először a ténylegesen iskolában töltött időt, mert először azokra volt érvényes, akik 1997-ben kezdték az általános iskolát. Az új korhatár alig volt ténylegesen hatályban pár évig, amikor a 2011-es oktatási törvény újra 16 évre csökkentette azt. A 16 éves korhatár azok között lépett először érvénybe, akik 2012-ben fejezték be az általános iskolát.

A 2011-es második reform következményeit több kutatás is vizsgálta. *Hermann* (2020) az iskolai lemorzsolódás valószínűségét és az érettségi megszerzésének valószínűségét hasonlítja össze a reform bevezetése előtti és utáni kohorszok között. Eredményei szerint a 17–18 éves korban a lemorzsolódók aránya 5–7 százalékponttal (vagyis majdnem kétszeresére) nőtt a reform után. Ugyanakkor azt is megmutatja, hogy ezek a különbségek 19 éves korra eltűnnek, és arra a következtetésre jut, hogy a reform valószínűleg nem csökkentette a középfokú végzettség megszerzésének esélyét.

Köllő–Sebők (2020) a 17 évesek foglalkoztatásban vagy közmunkában való részvételének éves alakulását, valamint a sem iskolába nem járó, sem nem dolgozó (NEET) fiatalok arányát vizsgálta 1992 és 2019 között. Megállapította, hogy mindkét mutató növekedni kezdett 2012–2013-ban. Azonban amíg a NEET-ek aránya majdnem megduplázódott, a foglalkoztatottak aránya majdnem nulláról alig 2 százalékra emelkedett 2011 és 2016 között. *Köllő–Sebők* (2021) leíró összehasonlítást végzett a 17 éves roma lemorzsolódók arányáról a reform előtt (a 2011-es magyar népszámlálás alapján) és a reform után (a 2016-os magyar a mikrocenzus adatai alapján). Megmutatta, hogy a lemorzsolódás valószínűsége jelentősen megnőtt a roma fiatalok körében, és felhívta a figyelmet a társadalmi egyenlőtlenségek fokozódására.

Adamecz-Völgyi és szerzőtársai (2021) 19 éves korig követte a reform előtti és a reform utáni kohorszokat. Azt találta, hogy a kötelező iskoláztatási kor-

határ csökkentése jelentős negatív hatást gyakorolt az iskolában töltött idő hosszára. Az iskolából való lemorzsolódás valószínűsége 16–18 éves korban átlagosan 4 százalékponttal, 78 százalékkal nőtt. A reform célja az lett volna, hogy megkönnyítse a gyors munkaerőpiaci belépést azon fiatalok számára, akik nem akartak 16–17 évesen az iskolában ülni, azonban ez nem valósult meg. A reform a fiatalok foglalkoztatását nem növelte. Munkavégzés helyett a munkanélküliség, a közmunka és az inaktivitás valószínűsége nőtt meg. A negatív hatások különösen drasztikusak voltak azok között, akik rossz családi háttérből jöttek. Az iskolai lemorzsolódás valószínűsége például 12 százalékponttal (96 százalékkal) nőtt azok körében, akiknek a szülei legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkeznek.

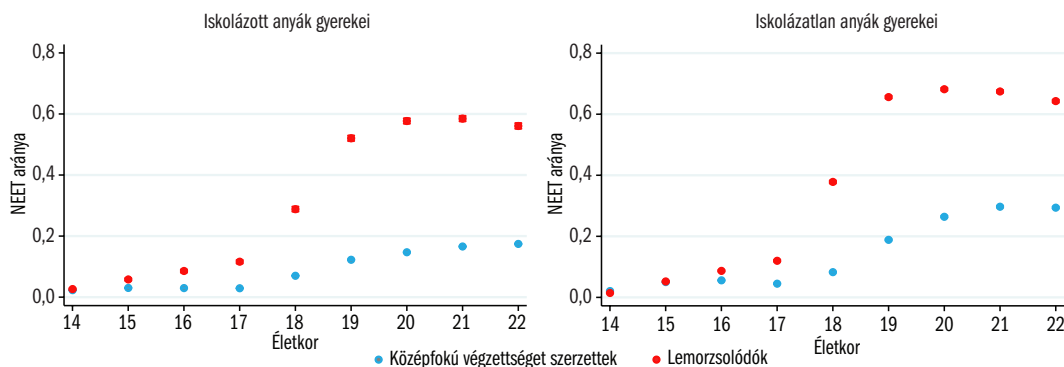
Az eddigi kutatások eredményei azt mutatják, hogy a kötelező iskolalátogatási korhatár csökkentése nem segíti elő a munkaerőpiaci belépést, hanem éppen ellenkezőleg, nehéz helyzetbe hozza azokat a diákokat, akik emiatt lemorzsolódnak. Ez különösen igaz az alacsonyan iskolázott szülők gyerekeire és a roma fiatalokra, ami azt jelenti, hogy a kötelező iskoláztatási korhatár csökkentése jelentősen növeli az egyenlőtlenségeket.

A lemorzsolódás következményei

A kötelező iskolalátogatási korhatár reformjai a leghátrányosabb helyzetűeket, az alacsony iskolai végzettségű szülők és roma családok gyerekeit érintik leginkább. Ők teszik ki a középfokú végzettséget nem szerző gyerekek 60 százalékát, noha az iskolázatlan anyák aránya csak 24 százalék.¹ Ez azt jelenti, hogy az iskolázatlan anyák gyerekei közel háromszor akkora valószínűséggel morzsolódnak le az iskolából. A lemorzsolódó gyerekek 60–70 százaléka 22 éves koráig sem helyezkedik el, és nem is jár iskolába, azaz NEET-státusban marad (6.2.2. ábra). Bár az iskolázatlan anyák gyerekei között nagyobb a NEET-fiatalok aránya, a 6.2.2. ábrán látható, hogy a lemorzsolódás nagyobb munkapiaci hátránnyal jár, mint a szülői iskolázatlanság.

¹ Forrás: Admin3, a 6.2.2. ábra alatt részletezett mintán.

6.2.2. ábra: A NEET fiatalok aránya a lemorzsolódott és középfokú végzettséget szerzett gyerekek között az anya legmagasabb iskolai végzettsége szerint

Minta: 1994. június és 1995. május között született gyerekek, akiknek a kimeneteit 2017-ig mérjük. Az ebben a kohorszban született gyerekek többsége 18 évig volt tanköteles. Megfigyelések száma: 4 889 200 emberhónap.

Iskolázatlan anyák gyerekei: 11 173 fő, iskolázott anyák gyerekei: 34 476 fő. Iskolázatlan anyán azokat értjük, akiknek maximum általános iskolai végzettsége van. Forrás: Saját számítás az Admin3 adatbázisból.

Következtetések

A kötelező iskolalátogatási korhatár magyarországi emelésének, majd csökkentésének tanulságai azt mutatják, hogy ezek a reformok hozzájárultak ahhoz, hogy a veszélyeztetett fiatalok mely időpontban estek ki az iskolarendszerekből, de a középfokú iskolai végzettség megszerzésének valószínűségét és a későbbi munkapiaci sikerességet a jelenleg rendelkezésünkre álló adatok és kutatások szerint nem befolyásolták. Ez abból adódik, hogy a veszélyeztetett gyerekek többsége 18 éves koráig sem tud elvégezni egy négy évfolyamos középiskolát a korábban felhalmozott évismétlések miatt. Az igazi megoldást egy olyan reform jelentené, amely a középfokú iskolai végzettség megszerzéséhez kötné az iskolakötelezettséget, mert ez az, ami a hazai munkapiacra a legfontosabb. Ezt számos országban úgy oldják meg, hogy

az utolsó néhány iskolaév osztott formában egyben munkapiaci gyakorlat megszerzését is jelenti, ami a középfokú végzettség megszerzése mellett az elhelyezkedést is segíti.

A korhatár változásaira a leghátrányosabb helyzetű családok gyerekei reagálnak a legérzékenyebben. Mivel ők a leginkább veszélyeztetettek a lemorzsolódás szempontjából, ők törhetik át a szegénység generációk közötti átörökítését is. Ha egy generációban sikerül az iskolázottsági hátrányt csökkenteni, ők a saját gyerekeik iskoláztatásába is többet fektetnek majd. Tekintve, hogy a munkaerőpiaci kereslet drasztikusan a magasan képzett munkaerőt igénylő állások irányába tolódik el, hatalmas gazdasági és társadalmi költséget okoz Magyarország számára az iskolakötelezettség rossz szabályozása, aminek a hatásai generációkon keresztül fognak húzódní.

Hivatkozások

- ADAMECZ ANNA (2023): Longer schooling with grade retention: the effects of increasing the school leaving age on dropping out and labour market success. *Economics of Education Review*, Vol. 97.
- ADAMECZ-VÖLGYI ANNA–PRINZ DÁNIEL–SZABÓ-MORVAI ÁGNES–VUJIC, S. (2021): [The Labor Market and Fertility Impacts of Decreasing the Compulsory Schooling Age](#). KRTK-KTI Working Papers, No. 2021/40. Institute of Economics, Centre for Economic and Regional Studies, Budapest.
- EC (2017): [A Renewed EU Agenda for Higher Education. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions \[COM\(2017\) 247 final\]](#). European Commission.
- GREEN, C.–PANIAGUA, M. N. (2012): Does Raising the School Leaving Age Reduce Teacher Effort? Evidence from a Policy Experiment. *Economic Inquiry*, Vol. 50. No. 4. 1018–1030. o: <https://doi.org/10.1111/j.1465-7295.2011.00386.x>.
- GRENET, J. (2013): [Is Extending Compulsory Schooling Alone Enough to Raise Earnings? Evidence from French and British Compulsory Schooling Laws](#). *The Scandinavian Journal of Economics*, Vol. 115. No. 1. 176–210. o.
- HAVEMAN, R.–WOLFE, B. (1995): The Determinants of Children's Attainments: A Review of Methods and Findings. *Journal of Economic Literature*, Vol. 33. No. 4. 1829–1878. o.
- HERMANN ZOLTÁN (2020): [The Impact of Decreasing Compulsory School-Leaving Age on Dropping out of School](#). Megjelent: *Fazekas Károly–Csillag Márton–Hermann Zoltán–Scharle Ágota* (szerk.): *The Hungarian Labour Market*, 2019. Institute of Economics, Centre for Economic and Regional Studies, Budapest, 70–77. o.
- KÖLLŐ JÁNOS–SEBŐK ANNA (2020): [What Do 17-Year-Olds Who Don't Go to School Do?](#) Megjelent: *Fazekas Károly–Csillag Márton–Hermann Zoltán–Scharle Ágota* (szerk.): *The Hungarian Labour Market*, 2019. Institute of Economics, Centre for Economic and Regional Studies, Budapest, 77–78. o.
- KÖLLŐ JÁNOS–SEBŐK ANNA (2023): [The Aftermaths of Lowering the School Leaving Age – Effects on Roma Youth](#). KRTK-KTI Working Papers, No. 2023/31. Institute of Economics, Centre for Economic and Regional Studies, Budapest.
- TAMBORINI, C.R.–KIM, C.–SAKAMOTO, A. (2015): [Education and Lifetime Earnings in the United States](#). *Demography*. Vol. 52. No. 4. 1383–1407. o.

6.3. AZ ÁLTALÁNOS ÉS SZAKKÉPZÉS HATÁSA A KÉSZSÉGEKRE, A LEMORZSOLÓDÁSRA ÉS A VÉGZETTSÉG MEGSZERZÉSÉRE – A 2013-AS SZAKKÉPZÉSI REFORM HATÁSA*

HERMANN ZOLTÁN & HORN DÁNIEL

Bevezetés

A középfokú szakképzés az általános képzéssel összehasonlítva eltérő következményekkel járhat az ott végzettek munkaerőpiaci helyzetére. Egyrészt, felgyorsíthatja az iskolából a munkába való átmenetet, növelheti a frissen végzettek kezdeti bérét (Ryan, 2001, Wolter–Ryan, 2011, Piopiunik–Ryan, 2012, Machin és szerzőtársai, 2020), és csökkentheti a lemorzsolódást (Hemelt és szerzőtársai, 2019), ha a rosszabb társadalmi-gazdasági helyzetű tanulók nagyobb eséllyel szereznek ott végzettséget, ezzel növelve a végzettek foglalkoztatási esélyét és keresetét (Field és szerzőtársai, 2019, Kemple, 2008). A túl szűken meghatározott szakmaspecifikus készségekre összpontosító szakképzés viszont közép- vagy hosszabb távon ronthatja az ott végzettek munkaerőpiaci helyzetét, mivel a szakmaspecifikus készségek elavulhatnak, és nehezebbé válhat az alkalmazkodás a technológiai változásokhoz, ami ronthatja a végzetek munkaerőpiaci lehetőségeit (Hampf–Woessmann, 2017, Hanushek és szerzőtársai, 2017).

Ebben az alfejezetben ezt a kérdést a 2013. évi magyar szakképzési reform hatásain keresztül vizsgáljuk.¹ A reform lerövidítette a képzési időt az érettségit nem adó szakképzésben, a korábbi négyéves szakképzést hároméves szakképzéssé alakította át, és csökkentette a közismereti tárgyak óraszámát, miközben a szakmai tantárgyakra fordított időt változatlanul hagyta. A változások nemzetközileg is egyedülállónak tekinthetők, hiszen a legtöbb nemzetközi szakképzési re-

form az általános képzést erősítette a szakmaspecifikus képzettségekkel szemben.

A reform a képzési idő és az általánosan képző tárgyak óraszámának csökkentése miatt ronthatja a tanulók alapkészségeit, a képzési idő csökkentése és a követelmények esetleges leszállítása miatt pedig pozitív hatással lehetett a lemorzsolódásra és a végzettség megszerzésének valószínűségére.

A 2013. évi szakképzési reform

Az érettségit nem adó szakképzés (korábbi nevén szakiskola, majd szakközépiskola) reform előtti első két (9. és 10.) évfolyama inkább az általános képességek fejlesztését célozta, illetve ezzel párhuzamosan szakképzésre előkészítő órákat is biztosított a tanulóknak. A 11. és 12. évfolyam pedig kizárólag a szakképzésnek volt szentelve. A reform után az általános és a szakképzés is párhuzamosan a 9. és 11. évfolyamokon zajlott, az általános képzésre fordított közismereti tanórák száma azonban jelentősen csökkent, miközben a szakképzésre fordított idő nagyjából változatlan maradt (6.3.1. táblázat).

6.3.1. táblázat: A közismereti tárgyak előírt heti óraszámai a reform előtt és után

Évfolyam	Reform előtt			Reform után		
	Összesen	Ebből minimum		Összesen	Ebből minimum	
		matematika	magyar nyelv és irodalom		matematika	magyar nyelv és irodalom
9.	kb. 20	3	3	13	2	2
10.	kb. 20	3	3	5	1	1
11.	0	0	0	4,5	0	0
12.	0	0	0	-	-	-

Megjegyzés: Közismereti tárgy az összes olyan tárgy, amely nem a szakmára készít fel, beleértve a matematikát, a nyelveket, az irodalmat, társadalom és természettudományokat, a művészeteket és a testnevelést is.

* Az alfejezet Hermann–Horn (2023) cikkének rövidített változata.

¹ Ennek a reformnak a tesztpontszámokra gyakorolt közvetlen hatását – egy másik módszertannal – már a 2018-as Munkaerőpiaci tükrökben is vizsgáltuk (Hermann és szerzőtársai, 2019).

A reform előtt matematikából, magyar nyelvből és irodalomból hetente három órát kellett tartani az első két évben. A reform után ezek a tantárgyak a 9. évfolyamon hetente két órában, a 10. évfolyamon pedig csak heti egy órában szerepeltek a tanmenetben, a 11. évfolyamon pedig már nem kellett oktatni őket. Az óraszámcsökkenés mellett az oktatási szerkezet is megváltozott. A reformot követően mindhárom évben lehetett duális (párhuzamos iskolai és vállalati képzési) rendszerben a tanulmányokat végezni, míg a reform előtt erre csak az utolsó két évben volt lehetőség. 2012-ben a tankötelezettségi korhatár 18 évről 16 évre csökkent, így a reform idején az iskolakötelezettségi korhatár 16 év volt, míg a reform előtti, 2012-es kohorsznak még két évvel tovább kellett a szakiskolába járnia a kötelező korhatáron túl ahhoz, hogy végzettséget szerezzen. A reform után ez az idő egy évre csökkent. Ennek következtében a reform hatással lehetett a lemorzsolódásra azáltal, hogy csökkentette az iskolában töltött várható évek számát.

Adatok

A reform általános készségekre gyakorolt hatásának vizsgálatához az országos kompetenciamérés (OKM) adatait használjuk (Sinka, 2010), a reform hatását a lemorzsolódásra és az iskolai végzettség megszerzésére pedig a KRTK Admin3 egyéni szintű adminisztratív paneladatbázis segítségével elemezzük (Sebők, 2019). E két adatbázist összekapcsoljuk az iskolai szintű adatokkal (KIRSTAT), amelyet a korai reformer iskolák azonosítására használunk.

A OKM adatbázisa tartalmazza az összes 6., 8. és 10. évfolyamos tanuló standardizált szövegértési és matematikai teszteredményeit, valamint különböző szülői háttérváltozókat 2008 óta. Az összekapcsolt 8. és 10. évfolyamos tanulói panelt használjuk a reform tesztpontszám-változásra gyakorolt hatásának vizsgálatához.

Az Admin3 adatbázisa a 2003. évi magyar lakosság 50 százalékos mintáját fedi le (3 éves és idősebb kor felett). Az adatbázis egyéni szintű, anonimizált havi

információkat tartalmaz az emberek oktatási, a munkaerőpiaci, egészségi és más jellemzőkről 2003 és 2017 között.

Az elemzési mintánk a szakiskolákban tanulók két kohorszából áll: azokból, akik az általános iskola 8. osztályát 2012-ben, és azokból, akik 2013-ban fejezték be. Vagyis azt a két korosztály tagjait foglalja magában, akik közvetlenül a reform előtt és után kerültek a középfokú oktatásba. Tesztpontszámadatunk a reform előtti kohorszban 13 938, a reform utáni kohorszban pedig 12 502 tanulóra van az OKM-ből. Míg lemorzsolódási és végzési adatunk 6762 tanulóval van a reform előtti és 6084 tanulóval a reform utáni kohorszban az Admin3 adatbázisából.

Módszertan

A reform hatásának értékeléséhez olyan szakiskolákat hasonlítunk össze a reform után a többi szakiskolával, amelyek 2013-nál korábban vezették be az új rendszert (korai reformer iskolák) (lásd *Bükki és szerzőtársai*, 2012, *Tárki-Tudok*, 2012). Elemzési stratégiánk alapja, hogy a korai reformer iskolákra nem hatott a 2013. évi szakképzési reform, hiszen ők már eleve abban a rendszerben működtek, míg az összes többi szakképző iskolára igen. Ezért a korai reformerek és a 2013-ban reformált iskolák összehasonlítása a reform előtt és után megmutathatja a reform oktatási hatását, feltételezve, hogy reformfüggetlen volt a két iskolai csoport potenciális kimeneteleitől, azaz a korai reformer iskolákra a 2013. évi reform ugyanúgy hatott volna, ha nem vezették volna be korábban a reformot.

Különbségek különbsége módszertan alkalmazásával az iskolák két csoportját hasonlítjuk össze a reform előtt és után. Korábbi, 2012 előtti kohorszok nem szerepelnek a mintában, mivel az iskolakötelezettség korhatárát 2012-ben 16 évre csökkentették, ami önmagában is befolyásolhatta a kimeneteket (lemorzsolódást és a végzettség megszerzését) (lásd *Hermann*, 2020), míg a későbbi kohorszokat az adatok 2017 utáni hiánya miatt nem tudjuk vizsgálni.

A következő regressziót becsültük meg:

$$Y_{ics} = \beta_0 + \beta_1 REF_i \times VT4_i + \beta_2 REF_i + \gamma SC_i + \delta X_{ics} + \varepsilon_{ics} \quad (1)$$

ahol Y az eredményváltozó a c -edik kohorsz, s -edik iskola és i -esdik diák esetében. A REF egy kétértékű változó, amely a 2013. évi reformkohorszt jelöli, míg a $VT4$ egy olyan kétértékű változó, ami a kezelési csoportba tartozó (kezdetben 4 év hosszúságú) szakiskolában tanuló diákokra vesz fel 1-es értéket, míg a többiekre 0-át. Így a referenciakategória a reform előtti kohorsz diákjait tartalmazza a korai reformer iskolákban. A reform hatását az interakciós változó β_1 együtthatója mutatja. Az X az egyéni jellemzők vektora (a tanuló neme, az apa és az anya iskolai végzettsége, az otthoni könyvek száma, a diák hátrányos helyzete, a sajátos nevelési igényű státus, a 8. évfolyamos matematika- és szövegértés-teszteredmények, valamint a 8. évfolyamos osztályzat matematikából). A tesztpontszámon kívül az összes változó kategóriális, amelyeket kétértékű változókká alakítottuk, beleértve a hiányzó értékeket is, hogy az esetszám a hiányzó értékek miatt ne csökkenjen. Az SC kétértékű változók vektora, amely az egyes szakképző iskolákat jelöli (iskola fix hatás). Ez utóbbi használata miatt eredményeink „iskolán belüli” változást fognak mutatni, azaz a β_1 együttható az adott iskolába járó kezelt (reform utáni) és kontroll (reform előtti) tanulók eredményeit veti össze a korai reformer és a többi iskola között.

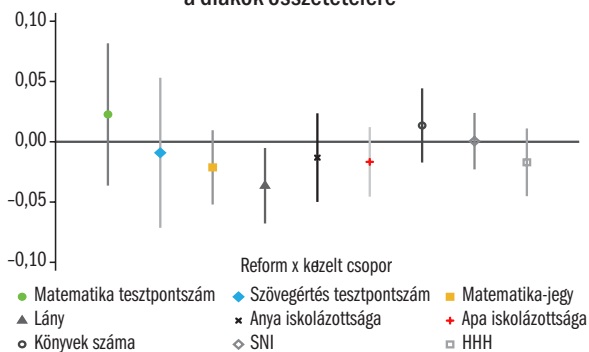
Az eredményváltozók a 10. évfolyamos matematika- és szövegértés-teszteredmények, a lemorzsolódás (a diák nem tanul és nincs középfokú végzettsége), valamint a középfokú végzettség megszerzése. Az utóbbi kettő kétértékű változó, ezért ezekben az esetekben lineáris valószínűségi modelleket becsültünk.

A lemorzsolódást és a középfokú végzettség megszerzését két időpontban mértük: először az iskolai tanulmányok várható befejezési időpontjában, majd egy évvel később. A korai reformer iskolákban tanulók számára a tanulmányok várható befejezési időpontja a 8. osztály utáni 3. év, míg a többi

iskola esetében a reform előtti kohorsz számára ez a 4. év, a reform utáni kohorsz számára pedig a 3. év a 8. osztály után. A 2017 utáni adatok hiánya miatt nem tudjuk meghosszabbítani a megfigyelési időszakunkat.

A becslési stratégiánk egyik alapvető feltételezése az, hogy a kezelt és a kontrollcsoportba tartozó iskolák relatív összetétele nem változott meg a reform hatására. Ez azt jelenti, hogy a diákok nem változtatták meg iskolaválasztási viselkedésüket a reform miatt. Egy, az (1) egyenlethez hasonló különbségek különbsége módszertanú regressziót becsültünk, ahol a függő változók az egyes kontrollváltozók voltak. A 6.3.1. ábra mutatja a különböző regressziók β_1 reform együtthatóit, az együtthatókhoz tartozó konfidencia-intervallumokkal. Az eredmények alapján a reform nem befolyásolta a tanulók összetételét, mivel csak a reform nemekre gyakorolt hatása tűnik marginálisan szignifikánsnak.

6.3.1. ábra: A reform becsült hatása a diákok összetételére

Minden együtthatót külön regresszióban becsültük. A 95 százalékos konfidencia-intervallumokat az iskolai szinten csoportosított standard hibák alapján számítottuk ki. A tesztpontszámokat az összehasonlíthatóság érdekében évenként 0 átlagúra és 1 szórássá standardizáltuk. A szülők iskolai végzettsége, a könyvek száma és a matematikaosztályzat az alacsony kategóriájú változókat (legfeljebb általános iskola, legfeljebb 50 könyv, legfeljebb 2-es osztályzat) jelölik. Az SNI és HHH változók a speciális nevelési igényű és halmozottan hátrányos helyzetű diákokat jelölik.

Eredmények

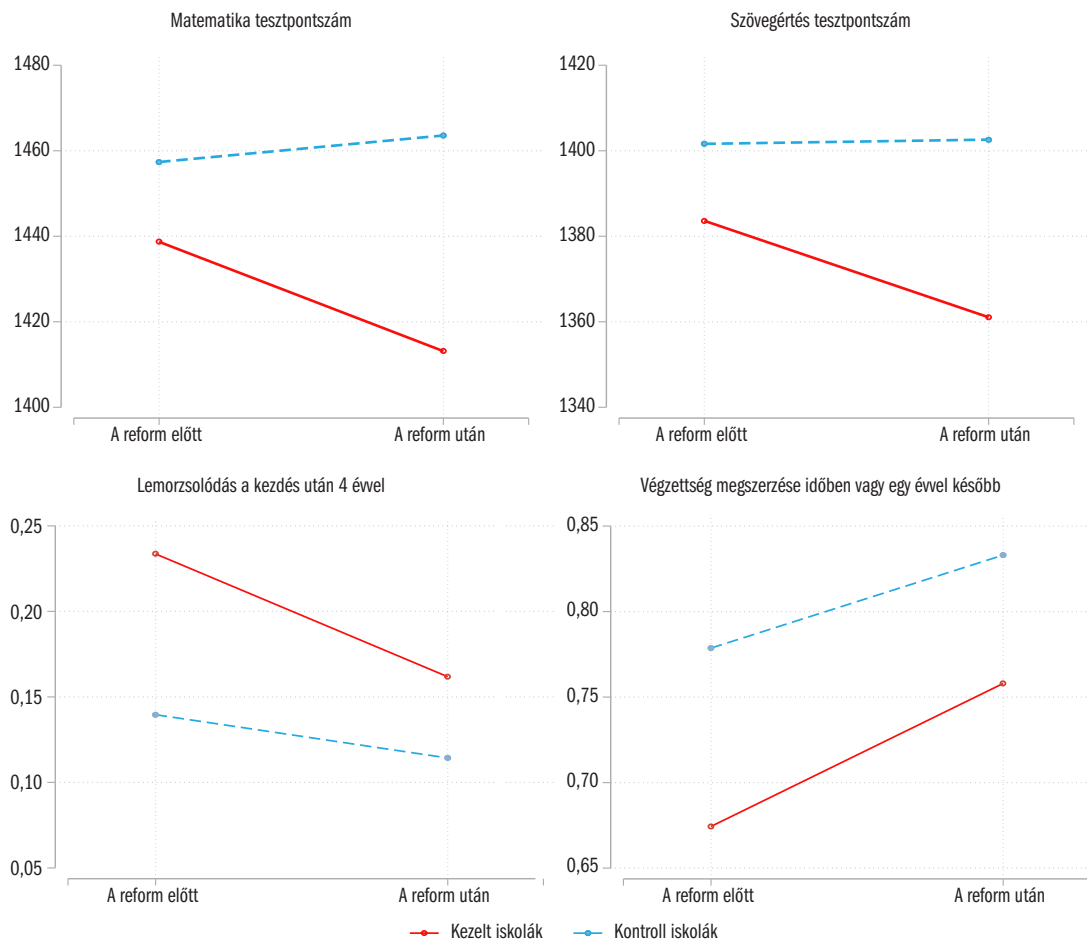
A 6.3.2. ábra a különböző eredményváltozók átlagait mutatja a kezelt és a kontrollcsoportok esetében a reform előtt és után. A reform előtti diákok mindkét iskolacsoportban nagyobb pontszámot értek el matematikából és szövegértésből, de a teszteredmények csökkenése sokkal nagyobb volt a kezelt iskolákban. Ezzel ellentétben a kezelt iskolákban a lemorzsolódás jobban csökkent, míg az iskolai végzettség megszerzésének esélye jobban nőtt a reform után.

A 6.3.2. táblázat hat különálló regresszió β , együtthatóit mutatja. A kezelt iskolák matematika-teszteredményei 31,24 ponttal csökkentek (körülbelül

0,15 szórásnyi érték), míg a szövegértési teszteredmények 20,04 ponttal (körülbelül 0,1 szórásnyi érték) a reform hatására a korai reformer iskolákkal összehasonlítva. Ez a reform kedvezőtlen, negatív hatását jelzi.

Másrészről, a reform 5,1 százalékponttal csökkentette a lemorzsolódást négy évvel a középiskola megkezdése után. A középiskola megkezdése után három évvel a hatás kisebb és nem szignifikáns. Figyelembe véve, hogy a reform előtti lemorzsolódási arány a korai reformer iskolákban tanulók körében 23,4 százalékos volt négy évvel az iskolakezdés után, az 5,1 százalékos csökkenés mérsékelt, de nem elhanyagolható hatás.

6.3.2. ábra: Az eredményváltozók átlaga a reform előtt és után

6.3.2. táblázat: A szakképzési reform hatása a tesztpontszámokra, a lemorzsolódásra és a végzésre

	Matematika	Szövegértés
Reform × kezelt csoport	-31,24*** (10,46)	-20,04** (7,782)
Lemorzsolódás		
	3 évvel a kezdés után	4 évvel a kezdés után
Reform × kezelt csoport	-0,016 (0,0163)	-0,051** (0,0197)
A végzettség megszerzése		
	a végzés várható idejében	végzés várható ideje után egy évvel
Reform × kezelt csoport	-0,064** (0,0277)	0,0355 (0,0238)

Megjegyzés: Robusztus iskolai szinten klaszterezett standard hibák a zárójelekben.

*** $p < 0,01$, ** $p < 0,05$, * $p < 0,1$

Azt is látjuk, hogy a kezelt csoportba tartozó diákok 6,4 százalékponttal kisebb valószínűséggel fejezik be tanulmányaikat időben, de ez a különbség pozitívvá válik (3,5 százalékpont, de nem szignifikáns) egy évvel később. Ez az eredmény azt sugallja, hogy azoknak a diákoknak az aránya, akik egy évvel a várható befejezési időpont után még iskolában voltak, körülbelül 4 százalékponttal nőtt. Mivel közülük néhányan valószínűleg később befejezik tanulmányaikat, a reform valószínűleg több mint

3,5 százalékponttal növeli a középfokú végzettséget szerzők arányát.

Következtetések

Ebben a fejezetben a 2013-as magyar szakképzési reform hatásait értékeltük, amely a középfokú szakképző iskolák tanulmányi időtartamát négy évről három évre csökkentette, és csökkentette az általános képességek fejlesztését célzó közismereti tárgyak tanítási idejét, miközben a szakképzési tárgyakra fordított időt változtatlanul hagyta.

Eredményeink azt mutatják, hogy a reform rontotta a szakképző iskolákban tanulók általános készségeit (teszteredményeket), ugyanakkor csökkentette a lemorzsolódás valószínűségét, és valamelyest növelte a középfokú végzettség megszerzésének valószínűségét, legalábbis rövid távon.

Figyelembe véve, hogy a lemorzsolódás csökkentése és a végzettség növelése növeli a szakképzést végzetek átlagos foglalkoztatási valószínűségét, míg az alacsonyabb teszteredmények csökkentik a tanulók foglalkoztatási valószínűségét, különösen hosszú távon, a reform hatásai ellentmondásosak. Azt, hogy összeségében ez a reform segítette vagy rontotta a diákok munkaerőpiaci esélyeit közép- vagy hosszú távon, további kutatásokkal lehet majd eldönteni.

Hivatkozások

- BÜKKI ESZTER–DOMJÁN KRISZTINA–MÁRTONFI GYÖRGY–VINCZÉNÉ FEKETE LÍDIA (2012): A szakképzés Magyarországon. ReferNet országjelentés. ReferNet országjelentés. Oktatásfejlesztő Központ-TTKI, Budapest.
- FIELD, E. M.–LINDEN, L. L.–MALAMUD, O.–RUBENSON, D.–WANG, S.-Y. (2019): [Does Vocational Education Work? Evidence from a Randomized Experiment in Mongolia](#). NBER Working Paper Series, 26092.
- HAMPF, F.–WOESSMANN, L. (2017): [Vocational vs. General Education and Employment over the Life Cycle](#). New Evidence from PIAAC. CESifo Economic Studies, Vol. 63. 255–269. o.
- HANUSHEK, E. A.–SCHWERDT, G.–WOESSMANN, L.–ZHANG, L. (2017): [General Education, Vocational Education, and Labor-Market Outcomes over the Lifecycle](#). Journal of Human Resources, Vol. 52. No. 1. 48–87. o.
- HEMELT, S.W.–LENARD, M.A.–PAELOW, C. G. (2019): [Building bridges to life after high school. Contemporary career academies and student outcomes](#). Economics of Education Review, Vol. 68. 161–178. o.
- HERMANN ZOLTÁN (2019): [A tankötelezettségi korhatár csökkentésének hatása a lemorzsolódásra](#). Megjelent: Fazekas Károly–Csillag Márton–Hermann Zoltán–Scharle Ágota (szerk.): Munkaerőpiaci tükör, 2018. KRTK, Budapest, 69–75. o.
- HERMANN ZOLTÁN–HORN DÁNIEL–TORDAI DÁNIEL (2019): [A 2013. évi szakképzési reform hatása a tanulók kompetenciáira](#). Megjelent: Fazekas Károly–Csillag Márton–Hermann Zoltán–Scharle Ágota (szerk.): Munkaerőpiaci tükör, 2018. KRTK, Budapest, 63–68. o.

- HERMANN ZOLTÁN–HORN DÁNIEL (2023): [The effect of decreased general training on skills and dropout](#). Evidence from a vocational school reform in Hungary. *Education Economics*, Vol 31. No. 6. 725–734. o.
- KEMPLE, J. J. (2008): Career Academies: long-term impacts on labor market outcomes, educational attainment, and transitions to adulthood. MDRC, New York.
- MACHIN, S. J.–MCNALLY, S.–TERRIER, C.–VENTURA, G. (2020): [Closing the Gap between Vocational and General Education?](#) Evidence from University Technical Colleges in England. CESifo Working Paper, No. 8678.
- PIOPIUNIK, M.–RYAN, P. (2012): Improving the transition between education/training and the labour market: What can we learn from various national approaches? EENEE Analytical Report. EENEE, München.
- RYAN, P. (2001): [The School-to-Work Transition](#). A Cross-National Perspective. *Journal of Economic Literature*, Vol. 39. No. 1. 34–92. o.
- SEBŐK ANNA (2019): [A KRTK Adatbank Kapcsolt Államigazgatási Paneladatbázisa](#). *Közgazdasági Szemle*, 66. évf. No. 11. 1230–1236. o.
- SINKA EDIT (2010): [OECD Review on Evaluation and Assessment Frameworks for Improving School Outcomes](#). Hungary. Country Background Report. OECD.
- TÁRKI-TUDOK (2012): [Előrehozott szakképzés](#). Záró tanulmány.
- WOLTER, S. C.–RYAN, P. (2011): [Apprenticeship](#). Megjelent: *Hanushek, E. A.–Machin, S.–Woessmann, L.* (szerk.): *Handbook of the Economics of Education*. Elsevier, Vol. 3. 521–576. o.

6.4. A FELSŐOKTATÁSI FELVÉTELI KÖVETELMÉNYEK VÁLTOZÁSÁNAK HATÁSA A FELSŐFOKÚ TOVÁBBTANULÁSI DÖNTÉSEKRE MAGYARORSZÁGON, 2015–2024

VIT ESZTER & HOLB ÉVA MARIANNA

Bevezetés

A magyar felsőoktatási jelentkezések alakulása különös figyelmet érdemel. Míg a diploma kiemelkedő munkaerőpiaci előnyt biztosít Magyarországon: a friss diplomások foglalkoztatása 95 százalék, szemben a hazai középfokú végzettségűek 82 százalékal és az EU 87,7 százalékos átlagával (EC, 2024), azonban a felsőfokú végzettségűek aránya (29,4 százalék) jelentősen elmarad az EU27 (43,1 százalék) és OECD (47,6 százalék) átlagtól (OECD, 2024). A 2001 óta megfigyelhető csökkenő jelentkezési tendencia miatt (Híves–Kozma, 2014, Polónyi, 2020) különösen fontos megérteni a részvételt akadályozó tényezőket, különösképpen a felvételi követelmények rendszerét érintő jelentős változások szerepét.

Az elmúlt évtizedben három meghatározó reform alakította át a magyar felsőoktatási felvételi rendszert.¹ A 2014-ben elfogadott és 2020-ban életbe lépett jogszabály-módosítás miatt az emelt szintű érettségi kötelezővé vált az alap- és osztatlan képzésekre jelentkezők számára. Ez a központosított megközelítés 2023-ban megváltozott, amikor az intézmények hatáskörébe került az emelt szintű érettségi követelményeinek előírása, majd 2024-ben a pontszámítási rendszer decentralizálása következett. Ezáltal az egyetemek a saját profiljukhoz és az egyes szakok speciális igényeihez igazíthatták a felvételi követelményeket – ami szóbeli meghallgatás bevezetését is jelenthet (például orvostudományi szakokon). Miközben a pontszámítás alapvető keretei megmaradtak, a rendszer felváltva változott a standardizáció és az intézményi autonómia irányába, különböző hatásokat gya-

korolva a jelentkezők lehetőségeire és a felsőoktatás szegmenseire.

Az oktatási döntések meghozatalakor az eltérő háttérű családok nemcsak a közvetlen költségeket és hasznokat értékelik másként (Boudon, 1974; Breen–Goldthorpe, 1997), hanem eltérően jutnak hozzá azokhoz az erőforrásokhoz is, amelyek az új követelményeknek való megfelelést segíthetik (Bourdieu–Passeron, 1977). A 2020-as központosított szabályozás esetében felmerült, hogy az emelt szintű felkészülés többletköltségei és az iskolatípusok közötti különbségek különösen érzékenyen érinthették a hátrányosabb helyzetű jelentkezőket (Hörich, 2019, Polónyi, 2020, Vit–Holb, 2022). A későbbi reformok az intézményi autonómia növelésével ezekre a kérdésekre adott reakcióként értelmezhetők. Az eltérő intézményi követelmények azonban növelhetik a felsőoktatáson belüli horizontális szegregációt. Továbbá az új szabályozás lehetővé teszi nem standardizált szelekciós mechanizmusok – például a szóbeli felvételi – alkalmazását, ami erősítheti a családi erőforrások szerepét.

Ebben az alfejezetben azt vizsgáljuk, hogy ezek a szabályozási változások hogyan alakították át a felsőoktatásba való jelentkezés mintázatait. Egyrészt bemutatjuk a jelentkezések számának és összetételének változásait az egyes képzési területeken és szinteken. Másrészt külön figyelmet fordítunk a gimnáziumi és szakképzési előképzettségű diákok jelentkezési mintázatainak összehasonlítására.

Adatok, módszerek

A vizsgálathoz a 2014 és 2024 közötti általános felvételi eljárások nyilvánosan közzétett adatait használjuk, ahol a felsőoktatási szakképzésekre, alapképzésekre és osztatlan képzésekre történő jelentkezéseket vizsgáljuk, hiszen a felvételi rendszer reformjai a fel-

¹ 423/2012. (XII. 29.) kormányrendelet.

sőoktatás belépő szintjét érintették. Egyrészt leíró elemzést végzünk, amely bemutatja a jelentkezések általános trendjeit a különböző szegmensekben. Ezt követően a szakok és szakpárok jelentkezési adatainak időbeli elemzésével vizsgáljuk a változásokat, figyelembe véve a képzések jellemzőit.

Noha a megfigyelési egységek (adott intézmény adott szakja adott finanszírozási formában és képzéti-pusban) többszöri megfigyelése indokolná a random hatások alkalmazását, az előzetes elemzések elhanyagolható csoportszintű varianciát mutattak a modellbe bevont változók mellett, amelyek a képzések jellemzőire kontrolláltak, ezért az egyszerű lineáris regresszió (OLS) mellett döntöttünk. A fő modellünk eredményeinek robusztusságát két modellel vizsgáltuk. Egyrészt létrehoztunk egy almintát, amely kizárta az alacsony ismétlődési gyakoriságú egységeket. Másrészt az eredeti mintánkon éves helyett kétéves változásokat is megvizsgáltunk.

A reformok hatásainak feltárásához megvizsgáltuk a képzési jellemzők és reformok interakcióit. A nagyszámú lehetséges interakció miatt Elastic Net változószelekciós módszert alkalmaztunk az R *glmnet* csomagjából (Friedman és szerzőtársai, 2010, Tay és szerzőtársai, 2023), megtartva a főhatásokat.

A regressziós elemzés függő változója a képzésszintű jelentkezések éves változása, amelyet két egymást követő év arányaként számítottunk. A képzéseket a következő dimenziók együttese azonosítja: intézmény, kar, képzési szint, meghirdethető képzés, munkarend, finanszírozási forma és képzés nyelve.

A kiugróan nagy mértékű változások hatásának mérséklésére logaritmikus transzformációt alkalmaztunk. Az elemzésből kizártuk azokat az eseteket, ahol mindkét évben nulla volt a jelentkezők száma. Amennyiben egy képzés egy évben újraindult (tehát az előző évben nulla volt a jelentkezők száma), a változót úgy számoltuk, hogy az új év jelentkezőszámát eggyel osztottuk, így kezelve a végtelen érték problémáját. A nulla növekedési ráták (ahol $t + 1$ jelentkezőszáma = 0) logaritmizálása érdekében az $1 + x$ logaritmusát számoltuk.

A magyarázó változók a három fő reform hatását vizsgálják: az emelt szintű érettségi bevezetését (2019–2020), annak eltörlését (2022–2023) és az új, decentralizált pontszámítási rendszer bevezetését (2023–2024). Kontrollváltozóként figyelembe vettük a képzési szintet (alapképzés, osztatlan képzés, felsőoktatási szakképzés), a felsőoktatási felvételi tájékoztatókban meghatározott 14 képzési területet, a finanszírozási formát (állami vagy önköltséges), a munkarendet (nappali vagy nem nappali), a képzési helyszínt (Budapest vagy vidék). Az általános időbeli trendeket folyamatos időváltozóval modelleztük. Ezek a kontrollváltozók lehetővé tették, hogy a reformok hatásait az általános trendektől függetlenül elemezzük.

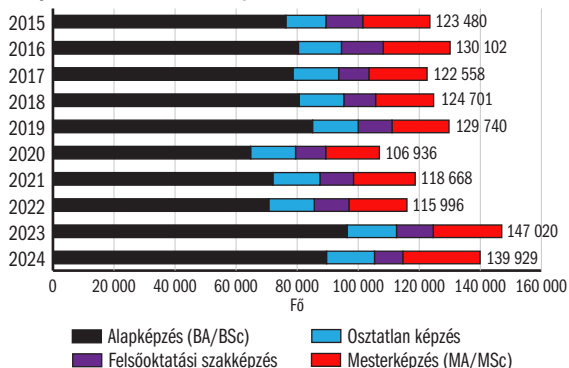
Eredmények

Általános tendenciák és a jelentkezők háttere

Az emelt szintű érettségi követelmény 2020-as bevezetése drasztikus változásokat hozott a jelentkezési számokban (6.4.1. ábra), különösen az alapképzéseknél, ahol 23,8 százalékkal visszaesett a jelentkezők száma. Ezzel szemben az osztatlan képzéseknél a csökkenés minimális (–1,6 százalék) maradt, míg a mesterképzéseknél is csak mérsékelt visszaesés történt (–5,9 százalék). Az osztatlan képzések stabilitása magyarázható azzal, hogy az ezen a képzési szinten domináns jogi és orvosi képzésekre már korábban is magas minimumponthatár és kompetitív felvételi rendszer volt jellemző, így az új követelmény kevésbé érintette őket.

Bár 2021-ben minden szinten kisebb növekedés mutatkozott, ez nem ellensúlyozta a 2020-as visszaesést. 2023-ban jelentős fordulat történt: az alapképzésre jelentkezők száma 36,3 százalékkal nőtt. Az intézmények ekkor szabadon dönthettek az emelt szintű érettségi követelményéről, és sokan eltekintettek tőle: az általános felvételi eljárásban 1321 szakpár esetén nem volt kötelező az emelt szint (a meghirdetett szakpárok 21,5 százaléka, lásd 6.4.1. táblázat). E jelentős növekedés arra utal, hogy a korábbi követelmény miatt elmaradt jelentkezések is részben utólag valósulhattak meg.

6.4.1. ábra: Általános felvételi eljárásban felsőoktatásba jelentkezők száma képzési szint szerint, 2015–2024

Megjegyzés: A sávok végén az adott évben felsőoktatásba jelentkezők teljes létszámát tüntettük fel.

Adatok forrása: Oktatási Hivatal (é. n. a–c). [Jelentkezők és jelentkezések adatai](#) [Power BI dashboard].

6.4.1. táblázat: Az emelt szintű érettségi követelmény megszüntetése a 2023-as általános felvételi eljárásban az alapképzés és osztatlan meghirdetett képzések esetében^a

Képzési terület	Meghirdethető képzések (szak, szakpár) száma	Szak, szakpár száma, ahol intézményi döntés alapján nem kötelező emelt szintű érettségi a pontszámításhoz	Összes meghirdetett szak, szakpár hány százalékában nem kötelező emelt szintű érettségi a pontszámításhoz
Jog	62	0	0,0
Művészet	421	0	0,0
Művészetközvetítés	68	0	0,0
Orvos- és egészség-tudomány	204	0	0,0
Sporttudomány	89	0	0,0
Gazdaságtudományok	508	4	0,8
Agrár	262	3	1,1
Államtudományi	64	2	3,1
Műszaki	409	81	19,8
Informatika	188	38	20,2
Társadalomtudomány	293	72	24,6
Pedagógusképzés	3544	946	26,7
Bölcsészettudomány	482	135	28,0
Természettudomány	126	40	31,7
Összesen	6720	1321	21,5

^a Kihagytuk azokat a területeket, ahol volt gyakorlati vizsga (vagyis a dőlttel szedettekkel).

Megjegyzés: A dőlt betűs sorokban azon képzési területek nélkül, ahol követelmény a gyakorlati vizsga.

Adatok forrása: ITM (2022).

A felsőoktatási szakképzés mintázata részben eltérő dinamikát mutatott az alapképzésekhez képest: amikor 2020-ban az alapképzések jelentkezési száma meredeken csökkent (–23,8 százalék), a szakképzésekben kisebb visszaesés volt tapasztalható (–10,7 százalék). Az emelt szint eltörlése után az alapképzések jelentkezőszámai jelentős (36,3 százalék), míg a szakképzéseké csak mérsékelt bővülést mutattak (5,8 százalék), amit az erős bázishoz képest visszaesés követett 2024-ben, a decentralizált pontszámítási szabályok bevezetésekor, különösen a szakképzéseknél (22,7 százalék). Mindez arra utal, hogy a felsőoktatási szakképzések az emelt szintű érettségi követelménye elől menekülőútként szolgálhattak.

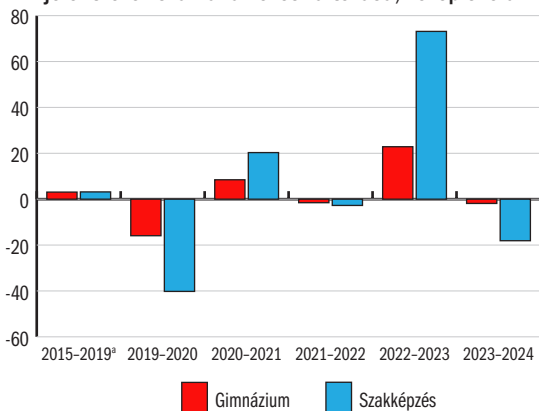
A felvételi követelmények változásaira a potenciális jelentkezők a középiskolai képzésük típusa szerint eltérően reagáltak. Az alapképzésre jelentkezők száma 2019 és 2020 között 40,2 százalékkal csökkent a szakképzési háttérűek körében, míg a gimnáziumi jelentkezők jóval kisebb, 15,9 százalékos visszaesést szenvedtek el. Az emelt szint követelményének intézményi hatáskörbe helyezésével viszont a szakképzésből érkezők jelentkezése az alapképzésekben 73,1 százalékkal nőtt 2022 és 2023 között, szemben a gimnáziumi jelentkezők 22,9 százalékos növekedésével. 2024-ben a decentralizált pontszámítás után a szakképzésből érkezők száma 18,1 százalékkal, a gimnáziumiaké 1,9 százalékkal esett vissza. Mindez arra utal, hogy a szakképzésben érettségizők érzékenyebben reagálnak a felvételi rendszer változásaira, és jobban kiszolgáltatottak az aktuális országos és intézményi szabályozásoknak a felsőoktatásba való bejutás tekintetében, bár esetükben pontszámítási rendszertől függetlenül jóval alacsonyabb a jelentkezők száma (a teljes vizsgált időszakra nézve átlagosan a gimnáziumi jelentkezőszámok felénél kevesebb).

Regressziós eredmények

Az eredmények szerint az oktatáspolitikai változások – a releváns tényezőkre kontrollálva – jelentős hatást gyakoroltak a felsőoktatási jelentkezések alakulására. Az emelt szintű érettségi bevezetésekor jelentősen

csökkentek a jelentkezési számok (6.4.3. ábra A része) $\beta = -0,129$, $SE = 0,006$), míg annak kivezetésével számottevő növekedés volt tapasztalható ($\beta = 0,137$, $SE = 0,007$). Bár az új, decentralizált pontszámítási rendszer negatív hatást mutatott 2023-hoz képest, összességében pozitív irányú korrekciót jelez az emelt szint előírta évekhez képest. Az eredmények nem változtak, ha a mintát olyan szakokra szűkítettük, amelyeknél legalább hat évre megfigyelhető a jelentkezőszám (6.4.3. ábra B része). A kétéves intervallumok elemzése szerint a 2020-as sokk után a 2021-es visszaesés enyhébb volt, jelezve a potenciális felvételizők részleges alkalmazkodását (6.4.3. ábra C része $\beta = -0,016$, $SE = 0,007$).

6.4.2. ábra: Általános felvételi eljárásban alapképzésre jelentkezők számának éves változása, középiskola

típusa szerint, 2015–2024 (százalék)

^a 2015 és 2019 közötti időszakra összetett éves növekedési ráta.

Megjegyzés: Ismeretlen és egyéb típusú középiskola nélkül. Adatok forrása: Oktatási Hivatal (é. n. a–c). [Korábbi tanulmányok](#) [Power BI dashboard].

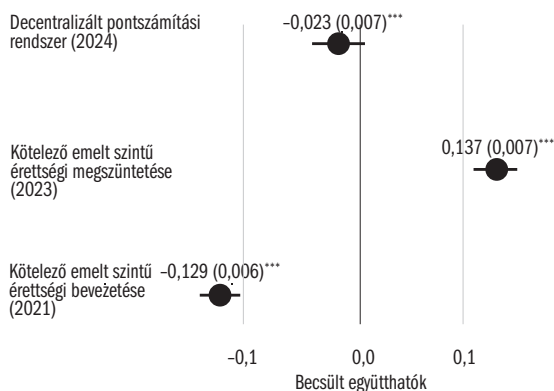
Az elmúlt évek felsőoktatási reformjainak hatása markánsan különbözött képzési szintek és területek szerint. Az alábbiakban ezt a komplex hatásmechanizmust vizsgáljuk (6.4.2. táblázat). Az emelt szintű érettségi bevezetése negatívabban érintette az alapképzéseket, mint a felsőoktatási szakképzéseket vagy az osztatlan képzéseket. Ez a mintázat megfordult a követelmény kivezetésekor: a növekedés az alapképzésekben volt a legerősebb, különösen a szakkép-

zésekhez képest. A képzési területek közötti különbségek is markánsak. A pedagógusképzés különösen érzékenyen reagált az emelt szintű követelmény bevezetésére, míg a bölcsészettudományi területeken ez a negatív hatás jóval mérsékeltebb volt. A követelmény kivezetése után a műszaki és informatikai területeken kiemelkedő növekedést látunk, ami arra utal, hogy ezeken a területek kevésbé szigorú feltételek mellett több felvételizőt tudnak vonzani.

6.4.3. ábra: A felvételi követelmények megváltoztatásának hatása a felsőoktatásba jelentkezők számára (regressziós eredmények interakciók nélkül)

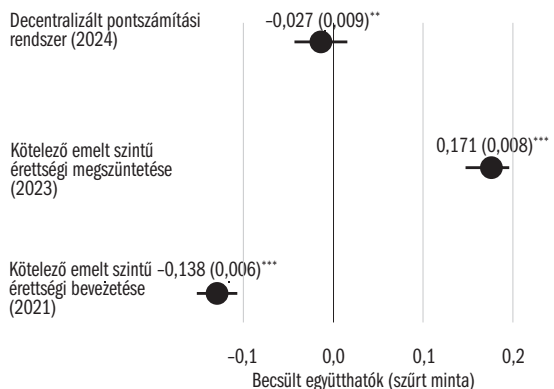
A) Összehasonlítás éves intervallumokban. 2015–2024

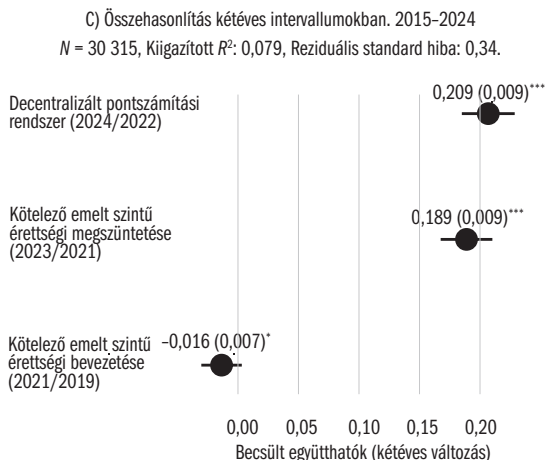
($N = 43\,052$, Kiigazított $R^2 = 0,057$, Reziduális standard hiba: 0,33.)

B) Összehasonlítás éves intervallumokban az almintán, amelyben azon szakok szerepelnek, ahol legalább hat évre megfigyelhető a jelentkezőszámok éves változása, a legutolsó megfigyelt változás a 2019–2020 időszakban vagy később. 2015–2024

$N = 22\,365$, Kiigazított $R^2 = 0,063$, Reziduális standard hiba: 0,29.

Megjegyzés: Kontrollváltozók: igen. Reformok és kontrollváltozók közti interakciók: nem.

Adatok forrása: *Oktatási Hivatal* (é. n. a–c), [adatok letöltése](#) [Power BI dashboard].

*** $p < 0,001$, ** $p < 0,01$, * $p < 0,05$.

Az új, decentralizált pontszámítási rendszer hatása még nehezen felmérhető a rövid időtáv miatt, azonban ez idáig pozitív irányú korrekció látható az emelt szintű érettségit feltételül szabó évekhez képest, sőt az azt megelőző időszakhoz képest is (6.4.1. ábra), de itt is megfigyelhetők képzési területi különbségek. A pedagógusképzésben például enyhe pozitív korrekciót látunk, míg a felsőoktatási szakképzésekben ez a reform további csökkenést eredményezett.

Következtetések

A magyar felsőoktatási felvételi rendszer reformjai jelentős hatást gyakoroltak a felsőoktatásba való belépés mintázataira. Eredményeink alapján az emelt szintű érettségi követelmény bevezetése és kivezetése, valamint az új, decentralizált pontszámítási rendszer bevezetése képzési szintek és területek szerint különbözőképpen alakította a jelentkezési mintázatokat. Az elemzések megerősítették, hogy a szabályozások hatása szorosan összefügg az intézmények, szakok és jelentkezők eltérő kiindulási helyzetével és jellegével.

Az emelt szintű érettségi követelmény 2020-as bevezetése drasztikus csökkenést okozott az alapképzési jelentkezésekben, különösen a szakképzésben érettségizők körében, ami arra utal, hogy a többéves felkészülési időszak ellenére sem sikerült az emelt szintű érettségihez szükséges erőforrásokat és támogatást megfelelően biztosítani a potenciális felvételizők egyes csoportjai számára. A kivezetés nemcsak helyreállította, hanem ugrásszerűen növelte a jelentkezési számokat, jelezve, hogy a korábbi szabályozás sokakat eltántoríthatott a felsőoktatástól.

A képzési területek közötti különbségek arra utalnak, hogy az emelt szintű érettségi követelményének kötelező bevezetése eltérően érintette az egyes területekre jelentkezők motivációit és lehetőségeit. Olyan területek, ahova jellemzően igen alacsony ponthatár mellett is be lehetett kerülni, nagyobb hátrányt szenvedtek. A pedagógusképzés például jelentős visszaesést szenvedett, míg a bölcsész és társadalomtudományi területek stabilabbak maradtak. Miután eltörölték a kötelező emelt szintű érettségi követelményét, az új, decentralizált pontszámítási rendszer bevezetése már kevésbé bizonyult radikális változásnak, inkább finom korrekcióként hatott, kiemelten a pedagógusképzés esetében. A decentralizáció és intézményi autonómia erősítheti az esélyegyenlőséget, de új szelekciós mechanizmusokat is létrehozhat, ami növelheti a horizontális szegregációt.

Az eredmények rávilágítanak arra, hogy a felsőoktatási szereplők és potenciális felvételizők egyes rétegei igen sérülékenyek a jelentkezési keretrendszer változásaival szemben. Ugyanakkor a tanulmány korlátjai közé tartozik az egyéni szintű háttér adatok hiánya és ezek összekapcsolása a jelentkezési adatokkal, ami megnehezíti az eltérő társadalmi csoportok közötti különbségek pontos feltárását. Mindazonáltal az elemzések világosan jelzik, hogy a szabályozási változások hatása nemcsak a felsőoktatási részvételi számokra, hanem annak irányára is kiterjedt.

6.4.2. táblázat: A jelentkezők számának változása
(regressziós eredmények interakciókkal)

	Együttható	Standard hiba
Reformok		
Emelt szintű érettségi követelményének bevezetése (2020)	-0,26	(0,013)***
Emelt szintű érettségi követelményének megszüntetése (2023)	0,38	(0,012)***
Decentralizált pontszámítási rendszer (2024)	-0,02	(0,009)*
Képzés		
Nappali (referenciakategória: nem nappali)	-0,04	(0,004)***
Önköltséges (referenciakategória: állami)	-0,03	(0,003)***
Nem budapesti képzési hely (referenciakategória: Budapest)	0,00	(0,004)
Képzési szint (referenciakategória: alapképzés)		
Felsőoktatási szakképzés	0,04	(0,007)***
Osztatlan szakképzés	-0,06	(0,007)***
Képzési terület (referenciakategória: agrár)		
Államtudományi	0,00	(0,020)
Bölcsészettudomány	-0,01	(0,009)
Gazdaságtudományok	0,03	(0,008)***
Informatika	0,03	(0,011)**
Jog	0,01	(0,014)
Közigazgatási, rendészeti és katonai	-0,05	(0,038)
Műszaki	0,01	(0,009)
Művészet	-0,04	(0,010)***
Művészetközvetítés	0,04	(0,019)
Orvos- és egészségügytudomány	0,02	(0,011)*
Pedagógusképzés	-0,02	(0,009)*
Sporttudomány	-0,01	(0,015)
Társadalomtudomány	0,01	(0,010)
Természettudomány	-0,02	(0,012)
Interakciós hatások		
Emelt szint × nappali	0,14	(0,012)***
Emelt szint × felsőoktatási szakképzés	0,09	(0,019)***
Emelt szint × osztatlan képzés	0,14	(0,019)***
Emelt szint × bölcsészettudomány	0,15	(0,020)***
Emelt szint × jogi	0,07	(0,039)
Emelt szint × műszaki	-0,06	(0,020)**
Emelt szint × művészet	0,15	(0,024)***
Emelt szint × pedagógusképzés	-0,11	(0,019)***
Emelt szint × társadalomtudomány	0,13	(0,025)***
Emelt szint kivezetés × nappali	-0,25	(0,012)***
Emelt szint kivezetés × felsőoktatási szakképzés	-0,32	(0,018)***
Emelt szint kivezetés × osztatlan képzés	-0,12	(0,013)***
Emelt szint kivezetés × államtudományi	-0,15	(0,046)**
Emelt szint kivezetés × informatika	0,07	(0,024)**
Emelt szint kivezetés × műszaki	0,09	(0,019)***
Emelt szint kivezetés × művészet	-0,04	(0,021)
Emelt szint kivezetés × művészetközvetítés	-0,20	(0,051)***
Emelt szint kivezetés × társadalomtudomány	0,09	(0,023)***
Decentralizált pontszámítás × felsőoktatási szakképzés	-0,08	(0,017)***
Decentralizál pontszámítás × informatika	-0,05	(0,024)
Decentralizál pontszámítás × pedagógusképzés	0,03	(0,011)*
Decentralizál pontszámítás × társadalomtudomány	-0,06	(0,023)**
Év	0,00	(0,001)
Konstans	0,74	(0,017)***

$N = 43\,052$, kiigazított R^2 : 0,09, reziduális standard hiba: 0,325.

Az Elastic Net optimális beállításait az alpha (LASSO és Ridge arány) és az interakciós büntetési faktor (az interakciós változók szelektálását szabályozó súly) kombinációinak keresztvalidációs MSE alapján határoztuk meg: $\alpha = 0,1$; interakciós büntetési faktor = 1.

*** $p < 0,001$, ** $p < 0,01$, * $p < 0,05$.

Adatok forrása: *Oktatási Hivatal* (é. n. a–c), [Power BI dashboard].

Hivatkozások

- BOUDON, R. (1974): Education, opportunity, and social inequality: changing prospects in Western society. Wiley, New York.
- BOURDIEU, P.–PASSERON, J.-C. (1977): Reproduction in education, society and culture. Sage, London.
- BREEN, R.–GOLDTHORPE, J. H. (1997): [Explaining Educational Differentials towards a Formal Rational Action Theory](#). Rationality and Society, Vol. 9. No. 3. 275–305. o.
- EC (2024): [Monitor oktatási és képzési figyelő 2024](#). Magyarország. European Commission DG EAC, Publications Office of the European Union.
- FRIEDMAN, J.–HASTIE, T.–TIBSHIRANI, R. (2010): [Regularization Paths for Generalized Linear Models via Coordinate Descent](#). Journal of Statistical Software, Vol. 33. No. 1.
- HÍVES TAMÁS–KOZMA TAMÁS (2014): Az expanzió vége? Educatio, 23. évf. 2. sz. 239–252. o.
- HÖRICH BALÁZS (2019): [Tanulási utak a társadalmi háttér függvényében](#). Educatio, 28. évf. 4. sz. 659–682. o.
- ITM (2022): [Közlemény. Szakok és érettségi vizsgatárgyak, többletpontok a 2023. évi felsőoktatási felvételi eljárások során](#). Innovációs és Technológiai Minisztérium, Budapest.
- OECD (2024): [Education at a Glance, 2024](#). OECD Indicators. OECD Publishing, Párizs.
- OKTATÁSI HIVATAL (é. n. a): [Felsőoktatási felvételi tájékoztató](#). ARCHÍV: 2020. szeptemberben induló képzések.
- OKTATÁSI HIVATAL (é. n. b): [Felsőoktatási felvételi tájékoztató](#). ARCHÍV: 2023. szeptemberben induló képzések.
- OKTATÁSI HIVATAL (é. n. c): [Felsőoktatási felvételi tájékoztató](#). ARCHÍV: 2024. szeptemberben induló képzések.
- POLÓNYI ISTVÁN (2020): [Harmadik csapás](#). A felsőoktatási felvételi ingadozásai – avagy az oktatáspolitikai társadalomismeretének hiánya. Iskolakultúra, 30. évf. 10. sz. 25–37. o.
- TAY, J. K.–NARASIMHAN, B.–HASTIE, T. (2023): [Elastic Net Regularization Paths for All Generalized Linear Models](#). Journal of Statistical Software, Vol. 106. No. 1.
- VIT ESZTER–HOLB ÉVA MARIANNA (2022): [A felsőoktatási jelentkezőszámok visszaesése és a felvételi követelmények változása egy év távlatából](#). Iskolakultúra, 32. évf. 1. sz. 23–43. o.

7. VÁRAKOZÁSOK, IDŐPREFERENCIÁK

7.1. FONTOSABB-E A JÖVŐ, HA VAN GYEREKED? A GYEREKES CSALÁDOK IDŐPREFERENCIÁI*

HORN DÁNIEL & KISS HUBERT JÁNOS

Bevezetés

Az utóbbi évtizedben számos politikus és közszereplő tett olyan polémikus megjegyzéseket, amelyek arra utaltak, hogy akiknek van gyerekük, azoknak fontosabb a jövő. 2013 májusában például a neves történész, Niall Ferguson megjegyezte, hogy Keynes azért állította, hogy „hosszú távon mind halottak vagyunk”, mert nem volt gyermeke, így nem is érdekelte a hosszú táv (*The Guardian*, 2013). Hasonló történt 2016-ban Nagy-Britanniában, amikor a brexitszavazást követően az egyik miniszterelnök jelölt, Andrea Leadsom azt állította, hogy anyaként jobb jelölt, mint Theresa May, mivel ő tényleg érdekelt Nagy-Britannia jövőjében (*The Times*, 2016). Hasonlóan, a 2017-es francia elnökválasztás kampánya során Jean-Marie Le Pen azt mondta Emmanuel Macronról: „Beszél nekünk a jövőről, de nincsenek gyerekei!” (*Collins*, 2017).

A fenti példák azt sugallják, hogy sokan úgy vélik, hogy a gyermekvállalás kapcsolatban van azzal, hogy az egyének mennyire tartják fontosnak a jövőt. Alig vannak azonban olyan kutatások, amelyek azt vizsgálják, hogy valóban fennáll-e a feltételezett kapcsolat. Alfejezetünkben egy reprezentatív magyarországi felmérés adatai segítségével ezt a problémát vizsgáljuk. A fő kérdésünk az, hogy a gyermekvállalás kapcsolatban áll-e azzal, hogy a válaszadók hogyan értékelik a jövőt.

Három fő eredményünk van. Először is, általánosságban nem találtunk számottevő kapcsolatot a gyermekek száma és a jövő értékelése között, sem egyszerű korrelációk vizsgálatával, sem a regressziós elemzés

során. Másodszor, fiatal, alacsony jövedelmű nők esetében gyenge összefüggés mutatkozott a gyermekvállalás és a jövő értékelése között. Harmadszor, azt találtuk, hogy nem a gyermekek léte vagy száma, hanem a családi állapot, különösen a párkapcsolat megléte az, ami összefügg a jövő értékelésével. Az eredmények korrelációs jellegűek, mivel az adataink nem teszik lehetővé ok-okozati összefüggések bizonyítását.

Szakirodalmi kitekintés

A következőkben azt vizsgáljuk, hogy vajon szülőnek lenni összefügg-e az időpreferenciával. A témával foglalkozó szakirodalom igen szűkös. *Bauer–Chytilová* (2013) egy indiai mintán vizsgálta az időpreferenciát befolyásoló tényezőket. A szerzőpáros kísérleti módszerekkel mérte a kockázati és időpreferenciákat, majd megnézte, hogy ezek milyen kapcsolatban állnak a társadalmi-gazdasági és demográfiai jellemzőkkel. Tanulmányuk főként a nemek közötti különbségekre és azok okaira koncentrált, de kimutatta, hogy a fiatal, gyermeket nevelő nők szignifikánsan nagyobb értéket adnak a jövőnek, mint gyermektelen társaik. Ezenkívül eredményeik szerint ez a kapcsolat a gyermekek számával egy bizonyos pontig nő. A férfiak esetében ugyanakkor nem volt egyértelmű kapcsolat ezen a téren. Az eredmények érdekes módon azt is mutatták, hogy nem önmagában a gyermekek száma számít a jövő értékelésében, hanem az, hogy hány 18 év alatti fiú volt a családban. Ráadásul az azonosított összefüggések csak szegény (a medián vagyon alatti) családok esetében bizonyultak jelentősnek.

Írásunk több szempontból is kiegészíti *Bauer–Chytilová* (2013) munkáját. Egyrészt mi egy egész ország

* Ez a tanulmány jelentős részben a *Horn–Kiss* (2022) publikációnkra épül.

reprezentatív mintáját használjuk, szemben a szerzőpáros 426 házas egyénből álló, Délnyugat-Indiából származó mintájával. Másrészt a mi mintánk egy fejlett országból származik, így megvizsgálhatjuk, hogy a fejlődő országokban talált eredmények érvényesek-e fejlett országok esetében is. *Bauer–Chytilová* (2013) munkájával szemben írásunk hátránya az, hogy míg ők az időpreferenciákat ösztönzött módon mérték (azaz a döntéseknek valós tétje volt), addig mi hipotetikus kérdések segítségével mértük fel, hogy az egyéneknek mennyire fontos a jövő.

Adatok

Az adataink a Társi negyedévente végzett, reprezentatív felméréséből származnak, amely egy véletlenszerűen kiválasztott, körülbelül 1000 magyarországi felnőttből álló mintán alapul. Az adatgyűjtés személyes interjúk formájában történik. A kérdőív egy jelentős része minden negyedévben azonos kérdéseket tartalmaz, beleértve a nem, az életkor a családi állapot és szerkezet, az iskolai végzettség, a munkaerőpiaci státusz, az egyéni és családi jövedelem, a vagyon és a pénzügyi helyzetre vonatkozó kérdéseket. Az adatbázisból megállapítható, hogy az adott válaszadónak van-e gyermeke, illetve hány gyermeke van.

2017 első negyedévében a kérdőív szokásos kérdéseit három kérdéssel egészítettük ki. Az időpreferenciák mérésére az úgynevezett lépcsős módszert (*Falk és szerzőtársai*, 2018) alkalmaztuk, öt kérdést használva. A válaszadónak el kellett döntenie, hogy 10 000 forintot kérnek azonnal, vagy X forintot egy hónap múlva. Az 10 000 forintos azonnali kifizetést minden kérdésben változatlanul hagytuk, de az X összegét szisztematikusan változtattuk a megelőző válaszok alapján. Ha például valaki az azonnali 10 000 forintot választotta az egy hónap múlva esedékes $X = 15\,500$ forint helyett, akkor a következő kérdésben az X értékét növeltük. Öt ilyen kérdés alapján a válaszadók közömbösségi pontját igyekeztünk megbecsülni, azaz azt, hogy a válaszadó számára az azonnali 10 000 forint mennyi egy hónap múlva esedékes forinttal egyenértékű. Az időpreferenciák (β , δ)

modellje szerint (lásd például *Laibson*, 1997) ilyen döntésekkel nemcsak az időpreferenciákat, hanem egyben az időbeli inkonzisztenciákat is mérjük. Az időpreferenciák és az időbeli inkonzisztencia szétszálazásához (lásd például *Horn–Kiss*, 2020) arra van szükség, hogy a megelőző döntéseknek ne legyen köze a jelenhez, hanem a jövőre vonatkozzanak. Ezért a válaszadók a felmérésben még egyszer találkoztak a korábbi kérdésekkel, azzal a különbséggel, hogy a kérdések időhorizontja változott, egy év és egy év + egy hónap közötti volt.

Mivel a jövő mindig bizonytalan, a kockázathoz való hozzáállás befolyásolhatja a döntéseket. Így, ha nem vesszük figyelembe a kockázati preferenciákat, alábecsülhetjük az időpreferenciák hatását. A kockázati preferenciák mérésére egy egyszerű kérdést használtunk *Sutter és munkatársai* (2013) módszerét követve. A válaszadók hipotetikusan 10 000 forintot kockáztathattak egy szerencsejátékban, amely során egy zsákból húzhattak golyókat. A zsákban 10 piros és 10 fekete golyó volt. Ha helyesen tippelték meg a kihúzott golyó színét, akkor a kockáztatott összeg kétszeresét nyerték. Ellenkező esetben elvesztették a tétet. A kockáztatott összeget a kockázati attitűd indikátoraként használtuk.

A válaszadók a felmérésben először a most *versus* egy hónap múlva esedékes összegek közötti választással találkoztak. Ezt követte a kockázati preferenciák felmérése, majd pedig az egy év *versus* egy év és egy hónap múlva esedékes összegek közötti választásra vonatkozó öt kérdés.

A jövő fontosságának mérőszámát ezen utolsó kérdés csoport utolsó válasza alapján becsültük meg. Például, ha valaki az utolsó választásban a 10 000 forintot részesítette előnyben a 16 500 forinttal szemben, akkor a közömbösségi pontja 16 500 és a következő nagyobb összeg közé esik. Az egyszerűség kedvéért az alsó határt vettük alapul, így a válaszadó közömbösségi pontja 16 500 forint lett. Az időpreferencia mérőszáma az egyéni diszkonttényező $\delta =$ korábbi pénz/későbbi pénz, ami nem lehet nagyobb 1-nél. Minél magasabb az egyéni diszkonttényező, annál

kevésbé igényel valaki többletet a várakozásért, azaz annál nagyobbra értékeli a jövőt. Tegyük fel, hogy *A*-nak 12 250 forint a közömbösségi pontja, míg *B*-nek 14 400 forint, azaz *A* plusz 2250 forintért hajlandó várni még plusz egy hónapot, míg *B* 4400 forint ellenében hajlandó ugyanerre. A kisebb összeg azt mutatja, hogy *A* könnyebben elszakad a jelenbeli haszontól a nagyobb, jövőbeli haszonért cserében, így azt várjuk, hogy ő hoz majd könnyebben a jövőre irányuló döntéseket, számára fontosabb a jövő. Esetben az egyéni diszkonttényező 10 000/12 250, ami nagyobb, mint *B* diszkonttényezője (10 000/14 400). A kutatás hipotézise az, hogy mivel a szülők törődnek gyermekeikkel, így valószínűleg fontosabb számukra a jövő, mint a gyermektelen felnőttek számára, azaz a gyermekvállalás magasabb egyéni diszkonttényezővel jár együtt.

A felmérés alapján számos háttéradat állt rendelkezésünkre. Az exogén változók közé tartozik az életkor, az életkor négyzete, a nem változó, valamint hogy az interjúkészítő szerint a válaszadó roma származású-e. A regionális változók kétértékű változókat tartalmaznak, Magyarország régióit és a válaszadó lakóhelyének típusát jelölik. A családi változók a családi állapotra vonatkozó kétértékű változókat foglalnak magukban (egyedülálló, házas, különélő, élettárral élő, özvegy, elvált). Az oktatási változók azt jelzik, hogy a válaszadó rendelkezik-e általános iskolánál magasabb végzettséggel, illetve felsőfokú végzettséggel. A jövedelemmel kapcsolatos változók információt nyújtanak a jövedelmi szintről, a vagyonról és a pénzügyi nehézségekről. Az utolsó változói csoport a válaszadó munkájával kapcsolatos, azt mutatja, hogy a válaszadó a magán- vagy a közsférában dolgozik-e, valamint a foglalkoztatási státusát (például munkanélküli, alkalmazott, foglalkoztatott, inaktív stb.).

Ezeket a változókat a regressziós elemzés során figyelembe vettük, mivel kapcsolatban állhatnak az időpreferenciával és a gyermekvállalással. Például az iskolai végzettség összefügghet mindkét változóval. Ha a magasabb végzettségű egyének diszkonttényezője magasabb, és több gyermeket is vállalnak, akkor az

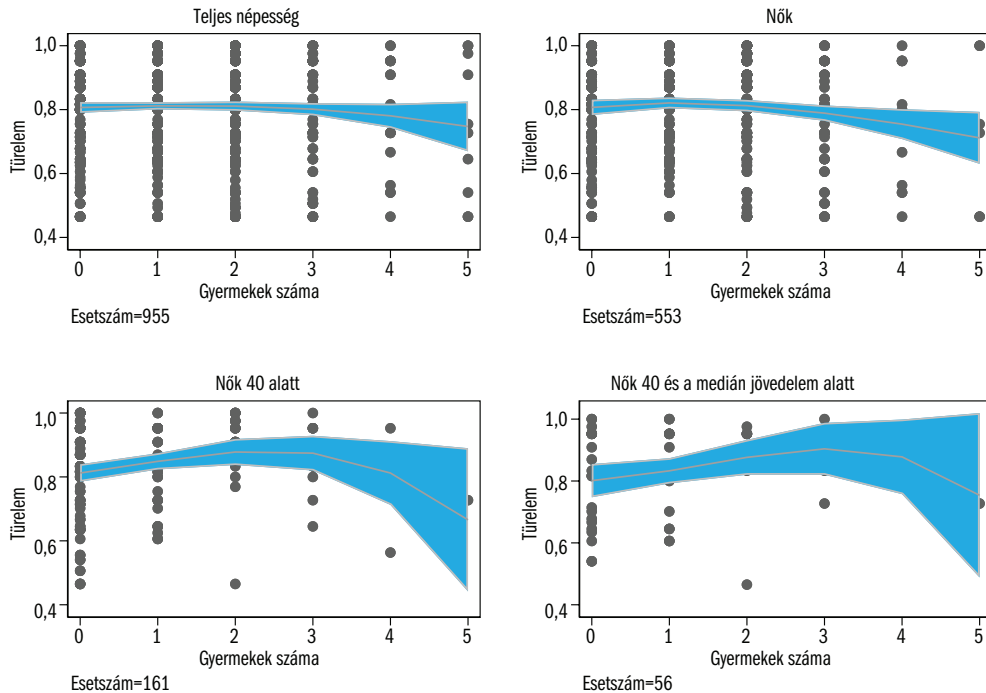
időpreferencia és a gyermekvállalás közötti kapcsolat pusztán ezen korrelációk eredménye lehet.

Az előző példában a végzettség egy összemosó változó (*confounder*), de akár közvetítő változó (*mediator*) is lehet, ha feltételezzük, hogy a magasabb diszkonttényezővel rendelkező egyének inkább szereznek magasabb iskolai végzettséget, ami lehetővé teszi számukra, hogy több gyermekük legyen. Nincs olyan konszenzusos oksági térkép, amely alapján egyértelműen felvázolhatók az előbbi kontrollváltozók és a kutatás fő változói (időpreferencia és gyermekek) közötti lehetséges oksági kapcsolatok. Például ismert, hogy a magasabb egyéni diszkonttényező magasabb jövedelemmel jár együtt (*Golsteyn és szerzőtársai*, 2013), de oksági kapcsolatot eddig nem sikerült kimutatni. Ilyen egyértelmű oksági kapcsolatok hiányában a regressziós elemzésünket kontrollált korrelációs vizsgálatként értelmezzük.

Eredmények

Első lépésként nemlineáris összefüggéseket vizsgálunk. A 7.1.1. ábra bemutatja a gyermekek száma és az egyéni diszkonttényező közötti kapcsolatot a teljes populációban, valamint három alcsoportban. Az alcsoportok kiválasztásánál *Bauer–Chytilová* (2013) tanulmányt követtük, amely kimutatta, hogy a nők, különösen a fiatal gyermekes, szegény nők fontosabbnak érzik a jövőt. A teljes populációban az egyéni diszkonttényező és a gyermekek száma között nincs egyértelmű összefüggés. Amikor csak a nőket vizsgáljuk, a kapcsolat általánosságban negatív, ami arra utal, hogy a gyermeket nevelő nők kevésbé értékelik a jövőt, ami ellentétes a várakozásainkkal. Ha azonban azokat a nőket vizsgáljuk, akik 40 év alattiak (és valószínűleg fiatalabb gyermekeik vannak), akkor az összefüggés fordított *U* alakot mutat. Az egy-két gyermeket nevelő nők valamivel nagyobbra értékelik a jövőt, mint a gyermektelen nők, bár ez a kapcsolat nagyon gyenge. A sokgyermekes nők esetében pedig a kapcsolat megfordul. Amikor a 40 év alatti, meddő alatti jövedelemmel rendelkező nőket vizsgáljuk, a *Bauer–Chytilová* (2013) által leírt minta rajzolódik

7.1.1. ábra: A gyermekek száma és az egyéni diszkonttényező (türelem) közötti összefüggés

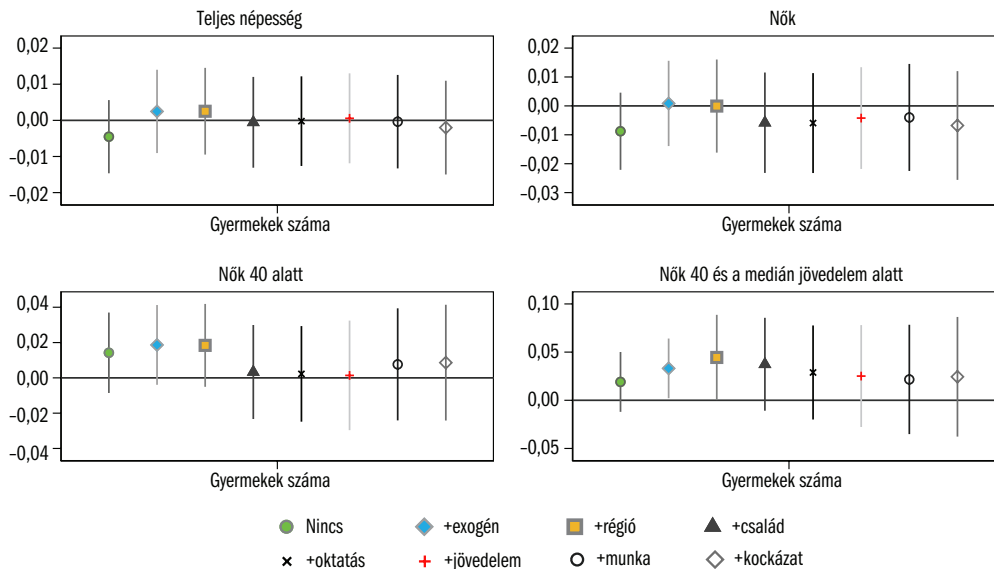
ki, bár az esetszám kicsi ($N = 56$), így a statisztikai erő korlátozott. A korrelációk azt mutatják, hogy a gyermekek száma és az egyéni diszkonttényező közötti kapcsolat egyik esetben sem szignifikáns.

A gyermekek száma és az egyéni diszkonttényező közötti potenciális kapcsolat jobb megértése érdekében regressziós elemzést is végeztünk. Az eredményeket az egyszerűbb és egyértelműbb bemutatás érdekében az együtthatókat mutató 7.1.2 ábrán szemléltetjük. A részábrák az 5 százalékos szignifikanciaszint mellett mutatják a gyermekek számának együtthatóját. Ha az együttható 95 százalékos konfidenciaintervalluma nem metszi a nulla vonalat, akkor szignifikáns a kapcsolat a gyermekek száma és a függő változó (az egyéni diszkontfaktor) között. Minden mintán több regressziós modellt futtatunk. Az első modellben csak a gyermekek számát használtuk magyarázó változóként. A második modelltől kezdve fokozatosan bevontuk a további változócsoporto-

kat: elsőként az exogén változókat, majd a régiókat és a településtípust, azután a családdal kapcsolatos változókat, amelyeket az oktatási változók, majd a jövedelemmel és a munkával kapcsolatos tényezők követtek. A végső modellben a kockázati tényezőket is figyelembe vettük.

A 7.1.2. ábra azt mutatja, hogy a teljes populációban egyik modell esetében sem találunk szignifikáns összefüggést a gyermekek száma és az egyéni diszkonttényező között. Ez igaz akkor is, ha csak a nőket vizsgáljuk. A 40 év alatti nőket elemezve viszont az első változócsoporthoz figyelembevétele után a várt pozitív összefüggést látjuk. Ha azonban további kontrollváltozókat adunk a modellhez, az összefüggés már nem lesz szignifikáns. A legnagyobb változást a családi állapotot leíró változók bevonásakor látjuk. Ez arra utal, hogy a családi állapot kulcsszerepet játszik a jövő értékelésében. Amikor a medián alatti jövedelemmel rendelkező, 40 év alatti nőket vizsgáljuk, ugyanilyen mintázatot ta-

7.1.2. ábra: Az egyéni diszkonttényező és a gyermekek száma közötti kapcsolat különböző alcsoportokban, együttható-ábrák

lálunk: egyes modellekben enyhén szignifikáns pozitív kapcsolat mutatkozik, de további kontrollváltozók hozzáadása után az összefüggés már nem szignifikáns. Fontos megjegyezni, hogy ebben az utolsó alcsoportban csak 53 megfigyelésünk van, így ezeket az eredményeket óvatosan kell kezelni, mivel a statisztikai erő itt nem magas. Még ha a pontbecslések szignifikánsak is, nagyságuk nagyon közel áll a nullához. A férfiaknál végzett azonos elemzések során egyik modellben sem találunk szignifikáns összefüggést a gyermekek száma és az egyéni diszkonttényező között.

Összességében nem találunk meggyőző bizonyítékot arra, hogy a gyermekek száma jelentős mértékben összefüggne az egyéni diszkonttényezővel. Az eredmények azt sugallják, hogy a családi állapot lehet fontosabb tényező az egyéni diszkonttényező megértésében. Ha összehasonlítjuk a 40 év alatti egyedülálló és nem egyedülálló nőket, 10 százalékos szinten szignifikáns különbséget találunk az egyéni diszkonttényezőben, még akkor is, ha az exogén – a régiót, oktatással, jövedelemmel és a munkával kapcsolatos – változókat

és a kockázati preferenciákat figyelembe vesszük. Természetesen a párhelyes kapcsolat szorosan összefügg a gyermekekkel: a 40 év alatti egyedülálló nők közel 90 százalékának nincs gyermeke, míg a nem egyedülálló nők 70 százalékának legalább egy gyermeke van. Mivel *Bauer–Chytilová* (2013) csak házasság állapotát vizsgált, így nem fedezhette fel a családi állapot szerepét.

Eddig a gyermekek számára összpontosítottunk, de lehet, hogy inkább az a fontos, hogy az adott válaszadónak van-e egyáltalán gyermeke. Amikor a független változónk az volt, hogy van-e gyermeke a válaszadónak, akkor is az előzőkhöz nagyon hasonló eredményeket kaptunk. Összességében akár a gyermekek számát, akár a gyermek meglétét vizsgáltuk, nem találtunk összefüggést a gyermekvállalás és az időpreferencia között.

Következtetések

Elemzésünk fő eredménye, hogy szülői lét és az egyéni diszkonttényező nem korrelál egymással. A szülők nem értékelik jobban a jövőt általában, mint a gyer-

mektelenek felnőttek. Így eredményeink alapján nem valószínű, hogy a politikusok eltérően viszonyulnának a jövőhöz attól függően, hogy van-e gyermekük. Ugyanakkor egy kis alcsoportban – az alacsony jövedelmű, 40 év alatti nők között – pozitív összefüggést találtunk az egyéni diszkonttényező és a gyermekek megléte között, de ha elég sok magyarázó változót figyelembe veszünk, akkor az összefüggés szignifikan-

ciája eltűnik. Illetve ezekben az alcsoportokban az alacsony elemszám következtében az elemzés statisztikai ereje csekély. Úgy tűnik továbbá, hogy az egyéni diszkonttényezőt illetően nem a gyermekek száma számít, hanem inkább az, hogy a válaszadó egyedülálló-e. Az egyedülálló fiatal nők (akik gyakrabban gyermektelenek) kevésbé értékelik a jövőt, mint párkapcsolatban élő társaik.

Hivatkozások

- BAUER, M.–CHYTILOVA, J. (2013): [Women, Children and Patience: Experimental Evidence from Indian Villages](#). *Review of Development Economics*, Vol. 17. No. 4. 662–675. o.
- COLLINS, L. (2017) Emmanuel Macron and the Modern Family. <https://www.newyorker.com/news/daily-comment/emmanuel-macron-and-the-modern-family>. The New Yorker, május 5.
- FALK, A.–BECKER, A.–DOHMEN, T.–ENKE, B.–HUFFMAN, D.–SUNDE, U. (2018): [Global Evidence on Economic Preferences](#). *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 133. No. 4. 1645–1692. o.
- GOLSTEYN, B. H.–GRÖNQVIST, H.–LINDAHL, L. (2014): [Adolescent time preferences predict lifetime outcomes](#). *The Economic Journal*, Vol. 124. No. 580. F739–F761.
- HORN DÁNIEL–KISS HUBERT JÁNOS (2020): Time preferences and their life outcome correlates: Evidence from a representative survey. *PloS One*, Vol. 15. No. 7. e0236486.
- HORN DÁNIEL–KISS HUBERT JÁNOS (2022). [Do individuals with children value the future more?](#) *Society and Economy*. Vol. 44. No. 33.
- LAIBSON, D. (1997): [Golden Eggs and Hyperbolic Discounting](#). *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 112. No. 2. 443–478. o.
- SUTTER, M.–KOCHER, M. G.–GLATZLE-RÜTZLER, D.–TRAUTMANN, S. T. (2013): [Impatience and Uncertainty: Experimental Decisions Predict Adolescents' Field Behavior](#). *American Economic Review*, Vol. 103. No. 1. 510–531. o.
- THE GUARDIAN (2013): [Niall Ferguson Apologises for Remarks about 'Gay and Childless' Keynes](#). *Guardian*, május 4.
- THE TIMES (2016) [Being a Mother Gives Me Edge on May – Leadsom](#). Július 9.

7.2. AZ INFORMÁCIÓ SZEREPE A KÖZÉPFOKÚ TOVÁBBTANULÁSI DÖNTÉSEKBEN – RANDOMIZÁLT INFORMÁCIÓS TEREPKÍSÉRLETEK TANULSÁGAI

KELLER TAMÁS

Bevezető

Hasonló tanulmányi teljesítménnyel rendelkező diákok gyakran nagyon eltérő továbbtanulási döntéseket hoznak (Boudon, 1974). Ez a megfigyelés a kutatók érdeklődését a továbbtanulási döntések mögött álló mechanizmusokra irányította (Gambetta, 1987). Egy ilyen mechanizmus lehet az információhoz való hozzáférés. A diákok gyakran nincsenek teljesen tisztában sem a továbbtanulási lehetőségeikkel, sem továbbtanulási döntéseik minden releváns részletével: vagyis információhiányuk van. A megfelelő információ biztosításával ez a fajta bizonytalanság elvileg könnyen kezelhető (Damgaard–Nielsen, 2018). Információs kampányok és ezek hatékonyságát mérő információs kísérletek egész sokasága vizsgálja ezért azt a kérdést, hogy a diákok informálásával a továbbtanulási döntések hogyan optimalizálhatók (Baldassarri–Abascal, 2017). Az ilyen jellegű információs beavatkozások egyik nagy ígérete, hogy a diákok továbbtanulási döntései akár kismértékű, könnyen alkalmazható és költséghatékony beavatkozásokkal is javíthatók (Abbiati és szerzőtársai, 2018).

A korábbi információs kampányok többnyire a továbbtanulás költségéről és hozamáról tájékoztatták a diákokat (Abbiati és szerzőtársai, 2018, Barone és szerzőtársai, 2017, 2018; Berkes és szerzőtársai, 2022, Ehlert és szerzőtársai, 2017, Jensen, 2010, McGuigan és szerzőtársai, 2016, Frauke és szerzőtársai, 2021, Frauke–Zambre, 2017). Ez az információ ugyanakkor elsősorban a középiskolából a felsőoktatásba való átmenet során lényeges, és főként olyan iskolarendszerekben, ahol a felsőoktatás költségterítéses. Ezért a korábbi információs kampányok és ezek hatását mérő információs kísérletek – néhány kivételtől eltekintve – szinte kizárólag a felsőoktatásban történő továbbtanulást támogató kampányok

voltak (Barone és szerzőtársai, 2018, Dinkelman–Martínez, 2014).

A többszintes, vertikálisan tagolt, iskolarendszerek egyik jellemzője, hogy a felsőoktatásba való bekerülés elvi lehetősége tulajdonképpen már a középiskola, illetve az ezzel összefüggésben lévő középiskola-típus kiválasztásával eldől. Bizonyos középiskola-típusokból – Magyarországon például a szakképző iskolából (korábbi nevén szakmunkásképző) – nem (vagy csak nehezen) lehet közvetlenül bekerülni a felsőoktatásba, míg általában minden tagolt iskolarendszerben létezik egy gimnáziumszerű iskolatípus, amely lényegében kifejezetten a felsőoktatásban történő továbbtanulásra készít fel. Mindezek miatt a tagolt iskolarendszerekben a felsőoktatásba való bekerülést célzó beavatkozásoknak elsőként a gimnáziumba kerülést kell ösztönözniük.

A tagolt iskolarendszerek egy másik jellemzője, hogy azok gyakran szeletívek is (Blossfeld és szerzőtársai, 2016). Vagyis nemcsak a diákok választanak az iskolák között, hanem az iskolák is a diákok között. Ilyen iskolarendszerekben felmerül annak a veszélye, hogy a diákok nem jelentkeznek azokba az iskolákba, ahová úgy gondolják, hogy nem vennék fel őket (Keller 2018, Keller és szerzőtársai, 2022). Mindez egy olyan önszelekciós mechanizmust gerjeszthet, amely során a diákok saját lehetőségeiket korlátozzák azáltal, hogy nem jelentkeznek bizonyos iskolákba. Ez az önszelekció kezelhető, ha a diákok pontos információt kapnak arról, hogy kiket vesznek fel egy adott középiskolába.

Mindezek alapján a tagolt iskolarendszerekre fókuszálva ez a tanulmány egy új információ szükségesét veti fel a továbbtanulási döntések esetében. Ez az információ az adott iskolára jellemző bekerülési szint, vagyis az, hogy egy adott iskolába jellemzően milyen képességű diákokat szoktak felvenni (Keller

és szerzőtársai, 2022). Ha egy diák tudja, hogy egy adott iskolába a korábbi években milyen tanulmányi teljesítménnyel kerültek be a diákok, akkor meg tudja állapítani, hogy neki milyen esélyei vannak bekerülni ebbe az iskolába, ami befolyásolhatja továbbtanulási döntését. Ezért abban az esetben, ha ez az adott iskolára jellemző bekerülési szint befolyásolja a továbbtanulási döntéseket, azok a diákok, akik tudják, hogy egy adott gimnáziumba jellemzően milyen képességű diákokat szoktak felvenni, várhatóan nagyobb arányban jelentkeznek majd gimnáziumba. A tanulmány a továbbiakban ezt a feltételezést teszteli.

Adatok

Négy egymást követő tanévben (2016–2017, 2018–2019, 2021–2022 és 2022–2023) egy-egy (összesen négy darab) kismintás randomizált terepkísérletet végeztem elsősorban hátrányos helyzetű kistelepüléseken lévő magyar általános iskolákban. A négy kísérletben összesen 2425 diák vett részt 144 osztályból és 119 iskolából.

A kísérletek elsődleges célja a gimnáziumba történő jelentkezés ösztönzése volt. A kísérleti csoportba tartozó diákok információt kaptak arról, hogy a környékükön lévő konkrét gimnáziumba a korábbi években milyen tanulmányi teljesítménnyel rendelkező diákokat vettek fel. A többi középiskolátípus esetében a diákok nem kaptak információt az egyes iskolákra jellemző bekerülési szintről, mert

A gimnáziumok bekerülési szintjét két ismerv alapján határoztam meg: egyrészt az előző évben felvett diákok tanulmányi átlaga, másrészt felvételi pontszámuk alapján. A tanulmányi átlagot a 7. osztályos év végi érdemjegyekből számoltam ki. A felvételi pontszámot a központi írásbeli felvételi vizsga matematikai és szövegértési tesztjén elért átlagos pontszámmal definiáltam. A kísérleti csoportba tartozó diákok két statisztikai adatot kaptak az gimnáziumok bekerülési szintjéről mind a jegyek, mind a tesztpontszám esetében: az átlagot és a minimumot. Az átlag jelentősége annak feltárása, hogy általánosságban kit vettek fel, a minimum jelentősége annak megmu-

tatása, hogy mi az a legalacsonyabb eredmény, amivel még be lehet kerülni egy adott gimnáziumba.

Az információs beavatkozás során magát az információt nem önmagában, hanem szakképzett tanácsadótól (coachtól) származó magyarázattal együtt kapták a diákok. Az információs beavatkozás végén a diákok egy gyakorlati feladatot is kaptak. A saját tanulmányi teljesítményüket kellett összehasonlítaniuk az iskolára jellemző bekerülési szinttel, hogy pontosabb képet kaphassanak saját bekerülési esélyeikről.

A tanulmány során két szempontból vizsgálom az információs kampány hatását: egyrészt, hogy a diákok jelentkeztek-e gimnáziumba, másrészt, hogy felvették-e oda őket. Ennek érdekében a diákokról a kísérletben gyűjtött adatokat egyéni szinten összekötöttem a továbbtanulási adataikkal. A továbbtanulási adatok forrása a kutatásokban részt vevő iskolák adatközlése volt, a középfokú felvételi eljárás végén. Emellett az Oktatási Hivatal által üzemeltetett középfokú felvételi információs rendszer (KIFIR) adatait is használtam.

Módszertan

Randomizált kísérletekről lévén szó, viszonylag egyszerű módszertannal lehet oksági következtetéseket tenni. Mivel az információhoz való hozzájutás a véletlenen múlt, az információhoz hozzájutott (kísérleti csoport) diákok továbbtanulási döntéseinek összehasonlítása azokkal a diákokkal, akik nem jutottak hozzá az információhoz (kontroll csoport), az információs kampány hatását mutatja.

Először a kísérleti beavatkozás átlagos hatását becsültem meg, vagyis megvizsgáltam, hogy a kísérleti és kontrollcsoportba tartozó diákok között mekkora a különbség abban, hogy jelentkeztek-e gimnáziumba, illetve hogy bekerültek-e oda. Egyszerű lineáris valószínűségi (*linear probability*) modellekkel dolgoztam. Két külön függő változót vizsgáltam, mind a kettő bináris volt. A gimnáziumba történő jelentkezés esetében a függő változó (Y_{ip}) értéke 1, ha az adott i -edik diák a középiskolai jelentkezési lapjának első helyén gimnáziumi képzést jelölt meg, 0 pedig minden más esetben. Az első jelentkezési hely kiemelt fontosságú,

mert a diákok nagy része az általuk elsőnek megjelölt helyre kerül be. A gimnáziumi felvétel esetében a függő változó ($Y_{i,p}$) értéke 1, ha az adott diákot felvették gimnáziumba, 0 pedig, ha nem vették fel oda. A randomizált beavatkozás ($T_{i,p} - treatment$) értéke 1, ha az i -edik diák a kísérleti csoportba volt beosztva, és 0, ha a kontrollcsoportba.

A függő változó értékében mutatkozó különbség (β_1) a kísérleti és a kontrollcsoportok között a beavatkozás hatását azonosítja. A becslés során fix hatásként figyelembe vettem azokat a p -vel jelölt osztálypárokat, amelyek közül a randomizálás során az egyik a kísérleti, a másik a kontrollcsoportba került (δ_p). A modellekben egyetlen kontrollváltozóként a diák nemeszerepelt ($Lány_{i,p}$).

$$Y_{i,p} = \alpha + \beta_1 \times T_{i,p} + \beta_2 \times Lány_{i,p} + \delta_p + \varepsilon_{i,p}.$$

A kísérleti beavatkozás átlagos hatása mellett speciális almintákat is vizsgáltam. *Bernardi–Boado* (2014) meggyőzően érvelnek amellett, hogy a magas és alacsony tanulmányi átlagok egyaránt egyértelmű jelzést adnak a diákoknak: a magas tanulmányi átlagot elért a tanulónak minden bizonnyal nem kérdés, hogy jelentkezzen-e gimnáziumba, hiszen mivel jó tanulók, jelentkezni fognak. A gyenge tanulmányi átlagú, rossz tanulónak szintén nem kérdés, hogy jelentkezzen-e gimnáziumba, hiszen mivel rossz tanulók, nem fognak oda jelentkezni. A nem kiváló, de nem is rossz tanuló diákoknak a tanulmányi eredményük azonban nem ad egyértelmű támpontot a továbbtanulásról.

Ezt a logikát gondoltam tovább. Azoknak a diákoknak, akiknek tanulmányi átlaga egy adott gimnázium esetében a bekerülési szint környékén van, pusztán a tanulmányi teljesítményük keveset mond a bekerülési esélyeiről. E diákok esetében tehát a bekerülési szint ismerete olyan hiányzó információ lehet, amely befolyásolhatja, hogy jelentkezzen-e gimnáziumba. Valószínűsíthető tehát, hogy a gimnáziumba kerülés szintjének ismerete a bekerülési szint környékén lévő diákok döntéseit befolyásolja a leginkább.

Ennek megfelelően a diákokat három alcsoportra osztottam, és a fent leírt egyenletet megbecsültem

a három almintában. Az alcsoportok kialakítása a következő módon történt. A diákok 7. osztályos tanulmányi átlagából kivontam az általános iskolájuk 30 kilométeres körzetében lévő gimnáziumok átlagos bekerülési szintjét, vagyis azt, hogy az oda felvett diákoknak 7. osztályban milyen tanulmányi átlaguk volt. Az így kapott különbség alapján három csoportra osztottam a diákokat. A középső csoportba kerültek azok a diákok, akik esetében a különbség $\pm 0,5$ volt, vagyis tanulmányi átlaguk legfeljebb egy fél osztállyal volt a bekerülési szint alatt vagy felett. Az alsó és a felső csoportokba azok a diákok kerültek, akinél a különbség vagy $-0,5$ alatt volt, vagy $0,5$ felett volt, vagyis tanulmányi eredményük több mint fél osztállyal a gimnáziumba kerülési szint alatt vagy felett volt.

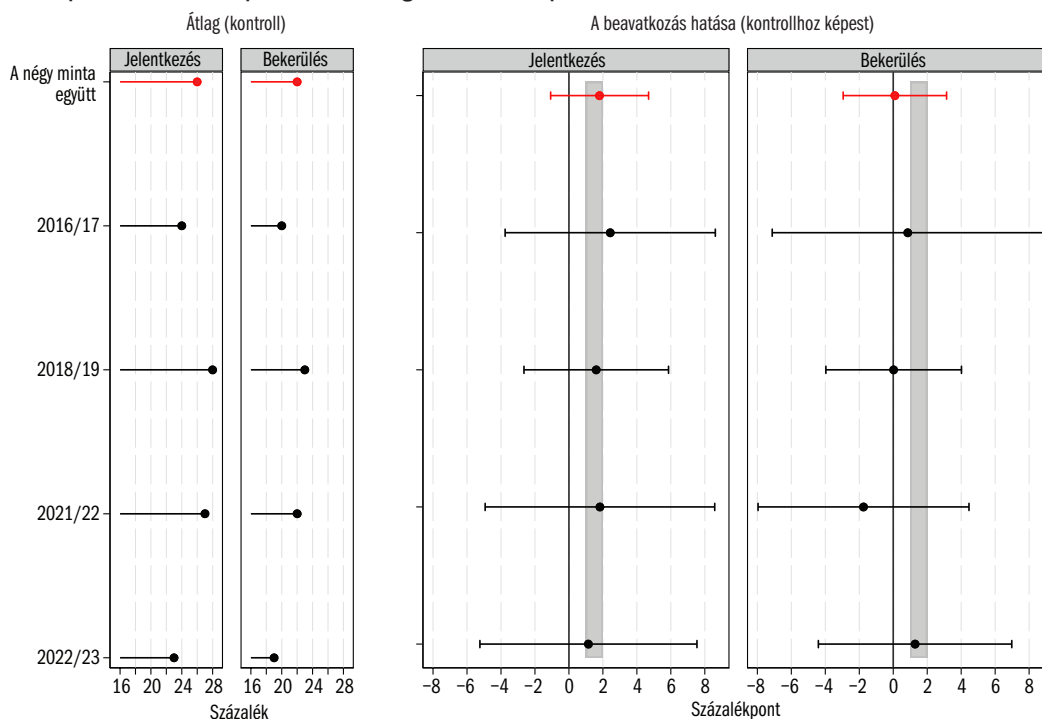
A hipotézis alapján a középső csoportban várható a legnagyobb hatás. Azok a diákok, akiknél az eltérés meghaladja a $0,5$ -öt, vagyis jóval a bekerülési szint felettiek, nem szorulnak rá arra a gyenge ösztönzőre, amit az információs kampány során kaphatnak. Azokon a diákokon pedig, akik esetében a különbség $-0,5$ alatt van, valószínűleg nem az információs kampányban feltárt gyenge ösztönzők segítenek, hiszen nekik jóval elmarad a tanulmányi teljesítményük a gimnáziumba való bekerülés szintjétől.

Eredmények

A 7.2.1. ábra jobb oldali része azt mutatja, hogy a kísérleti csoportban hány százalékponttal volt magasabb a gimnáziumi jelentkezés és bekerülés, mint a kontrollcsoportban. A kontrollcsoportban mért átlagot az ábra bal oldali része mutatja.

A vizsgált négy évben külön-külön a kísérleti és kontrollcsoportok között lévő különbségek mind a gimnáziumba történő jelentkezés, mind a gimnáziumba történő bekerülés esetében kismértékűek, és statisztikailag nem szignifikánsak. A pontbecslések körüli 95 százalékos konfidencia-intervallum minden esetben tartalmazza a nullát is. A gimnáziumi jelentkezés esetében – szemben a gimnáziumba történő bekerüléssel – a hatásnagyságok konzisztensen 1–2 százalékpont nagyságúak (ezt jelzi az ábrán a sátfürozott terület).

7.2.1. ábra: A gimnáziumi jelentkezés és bekerülés átlagos szintje a kontrollcsoportban, valamint a kontrollcsoporthoz képest mért százalékpontos különbség a kísérleti csoportban 95 százalékos konfidencia-intervallumban

A kis hatásnagyságok értelmezésekor fontos az ok kontextusba helyezése. A gimnáziumba történő jelentkezés alapvetően ritka jelenség volt a kontrollcsoportban. Ahogyan az ábra bal oldali panelja mutatja, mintától függően a diákok 23–28 százaléka jelentkezett első helyen gimnáziumba. A kísérleti csoportban tehát ezt az önmagában alacsony szintet lehetett tehát legfeljebb két százalékponttal növelni pusztán információközléssel.

A nem szignifikás különbségek részben adódhatnak abból, hogy a négy terepkísérlet kismintás volt, így külön-külön nem volt elég a mintanagyság ahhoz, hogy az alapvetően kis hatásnagyságot kimutassák. A négy mintának együtt azonban a nagyobb elemszám miatt nagyobb a statisztikai ereje. A kísérleti és kontrollcsoportok közötti körülbelül 2 százalékpontos különbség azonban még így sem szignifikáns a gimnáziumi jelentkezés esetében, bár a pontbecslés körüli konfidencia-intervallum kisebb az összevont

mintában, mint a négy évben külön-külön. A gimnáziumi bekerülés esetében precízen becsült nulla hatást kapunk az összevont mintában.

Összességében tehát megállapítható, hogy egy átlagos diák esetében a gimnáziumokba bekerülés szintjének közlése nem okozott lényeges növekedést sem a gimnáziumi jelentkezés, sem az oda történő bekerülés esetében.

A 7.2.2. ábra a hatásnagyságokat alminták szerint mutatja a diákok három csoportjában: azok között a diákok között, akik tanulmányi teljesítményük alapján a gimnáziumi bekerülési szint alatt, felett vagy a szinthez közel (annak környékén) voltak. Az ábra alapján megállapítható, hogy a várakozásoknak megfelelően az információs kampány hatástalan volt azok között a diákok között, akiknek a tanulmányi teljesítménye a környékükön lévő gimnáziumokra jellemző bekerülési szint *alatt* volt. Az ő esetükben precízen becsült nulla hatás látha-

tó mind a gimnáziumi jelentkezés, mind a bekerülés esetében.

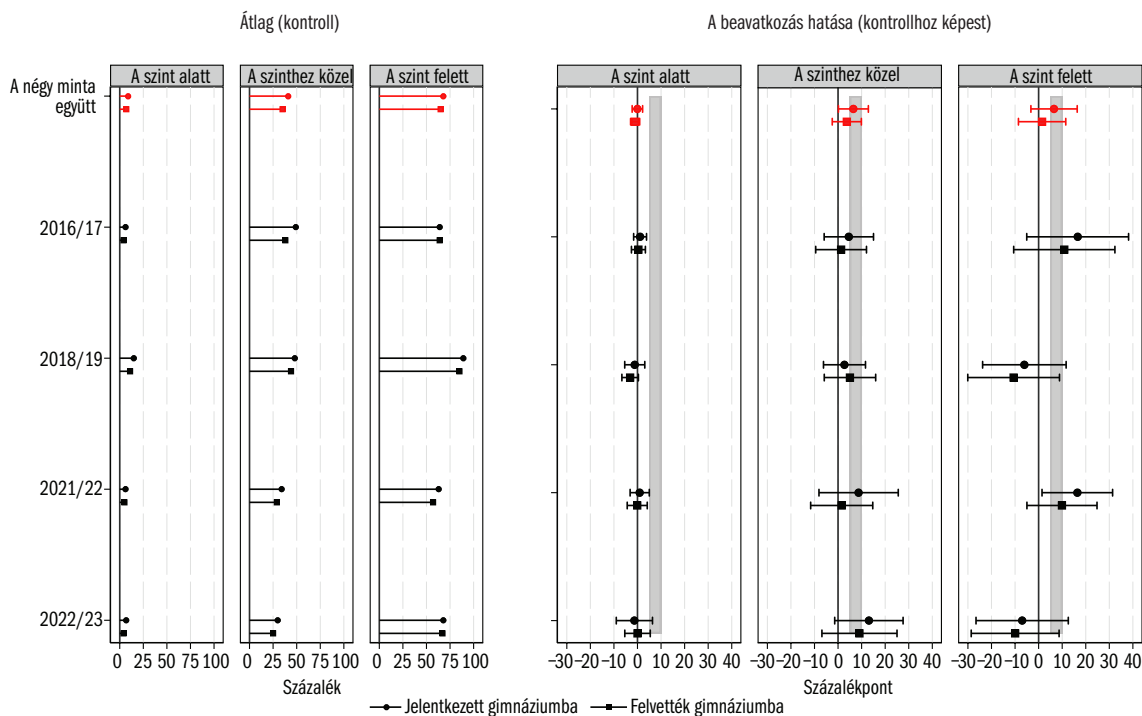
Mind a gimnáziumi jelentkezés, mind az oda bekerülés esetében pontatlanul becsülhető a beavatkozás hatása azok között a diákok között, akiknek a tanulmányi teljesítménye a környékükön lévő gimnáziumokra jellemző bekerülési szint *felett* volt. Egyrészt a pontbecslések értéke az egyes évek között jelentősen ingadozik. Némely évben viszonylag magas pozitív hatása van a beavatkozásnak, más években pedig a hatásnagyságok negatívak. Másrészt, a pontbecsléseknek nagy a konfidencia-intervallumuk, így statisztikailag egyetlen esetben sem szignifikánsak.

Azon diákok körében, akiknek a tanulmányi teljesítménye a környékükön lévő gimnáziumokra jellemző bekerülési szinthez *közel* volt, konzisztens, bár statisztikailag nem szignifikáns hatásnagyságok láthatók mind a gimnáziumi jelentkezés, mind a bekerü-

lés esetében. A kísérleti és kontrollcsoportok közötti különbség általában az 5 és 10 százalékpont közötti tartományban mozog a négy mintában külön-külön, ahogyan azt az ábra jobb oldali paneljén a satírozott terület mutatja. Értelemszerűen, a gimnáziumi jelentkezés esetében valamivel magasabb hatásnagyságok láthatók, mint a gimnáziumi bekerülés esetében.

A négy mintát együttesen kezelve, 7 százalékpontos a különbség a kísérleti és a kontrollcsoportok között. Ez a különbség statisztikailag szignifikáns, ami arra utal, hogy a négy külön mintában mért hatások a kis mintanagyság miatt nem voltak statisztikailag szignifikánsok. A beavatkozás hatásának nagysága jelentős. Mivel a kontrollcsoportban a diákok 41 százaléka jelentkezett gimnáziumba – ahogyan az az ábra bal oldali paneljén látszik – a 7 százalékpontos különbség 17 százalékos különbséget jelent a kísérleti és kontrollcsoportok között: $1 - [(41 + 7)/41] = 17$ százalék.

7.2.2. ábra: A gimnáziumi jelentkezés és bekerülés átlagos szintje a kontrollcsoportban alminták szerint és ugyanezekben az almintákban a kontrollcsoporthoz képest mért százalékpontos különbség a kísérleti csoportban, 95 százalékos konfidencia-intervallumban

A gimnáziumi jelentkezés növekedése a kísérleti csoportban azonban még az összevont mintában sem eredményezett statisztikailag szignifikáns növekedést a bekerülés esetében azok körében sem, akiknek a tanulmányi átlaga a gimnáziumba kerülés szintjéhez közel volt. Mindennek feltehetően az elemszámkorlátok az okai, mert még az összevont minta sem rendelkezik elég statisztikai erővel ahhoz, hogy a körülbelül 4 százalékpontos különbséget kimutassa a kísérleti és a kontrollcsoportok között. Ebben az esetben is fontos azonban megjegyezni, hogy beavatkozás hatásának nagysága jelentős. Mivel a kontrollcsoportban a diákok 37 százalékát vették fel gimnáziumba a 4 százalékpontos különbség 11 százalékos különbséget jelent a kísérleti és kontrollcsoportok között: $1 - [(37 + 4)/37] = 11$ százalék.

Összességében tehát megállapítható, hogy az információs kampány nem minden diáknak, hanem csak a diákok egy csoportjának volt hasznos, mégpedig azoknak, akiknek jegyei a gimnáziumi bekerülési szint közelében voltak. Az ő esetükben is elsősorban a gimnáziumi jelentkezést és nem a bekerülést befolyásolta az, ha a gimnáziumba való bekerülési szintről információt kaptak.

Összegzés

A többszintes, vertikálisan tagolt iskolarendszerekben a középiskola-választás alapvetően meghatározza a felsőoktatásba kerülés esélyét, mert bizonyos középiskolátípusokból nem lehet közvetlenül átlépni a felsőoktatásba. Magyarországon például a szakképző iskolákból nem lehet közvetlenül bekerülni a felsőoktatásba, míg a legtöbb elit gimnáziumból szinte bármilyen egyetemre gyakorlatilag egyenes út vezet. A megfelelő középiskola kiválasztása tehát messzeemenő hatással van a későbbi iskolai és akár munkaerőpiaci karrierre is (OECD, 2008).

A középiskola-választáshoz azonban sokszor nem áll rendelkezésre minden olyan információ, ami szükséges lehet a megfontolt döntéshez. Előfordulhat például, hogy sok arra alkalmas diák nem is jelentkezik gimnáziumba, mert túlbecsüli a gimnáziumba kerü-

lés esélyét, és bár jó eséllyel felvennék, azt gondolván, hogy nincsen esélye, nem is jelentkezik gimnáziumba (Keller és szerzőtársai, 2022). Ez a szelekciós mechanizmus alapvetően jól kezelhető információadással, mert összefügghet egyfajta tévinformáción alapuló, téves kognitív percepcióval.

A tanulmány olyan randomizált információs reprezentációk eredményét mutatta be, amelyekben a diákok egy véletlen mechanizmus alapján meghatározott csoportja információt kapott arról, hogy a korábbi években a környékükön lévő gimnáziumokba milyen tanulmányi teljesítménnyel vettek fel diákokat. Az iskolák bekerülési szintjének az ismertetése a diákokkal lényegében azt is jelentette, hogy a diákok megtudták, hogy milyen esélyeik vannak gimnáziumba kerülni.

Az eredmények alapján megállapítható, hogy a diákok egy jelentős csoportja gyakrabban jelentkezett gimnáziumba akkor, ha az oda történő bekerülési esélyeiről információt kapott. Tehát a többszintes, vertikálisan tagolt és szelektív iskolarendszerekben a diákok egy jelentős csoportja esetében a téves kognitív percepciójuk gátolja azt, hogy gimnáziumba jelentkezzenek.

Az, hogy a diákok informálása elsősorban a jelentkezést, és nem a bekerülést képes befolyásolni, lehet a szelektív iskolarendszerek jellemzője. Ezekben az iskolarendszerekben nemcsak a diákok válogatnak az iskolák között, hanem az iskolák is szelektálnak a diákok között, így nem minden jelentkezés fordul át sikeres felvétellé. Értelemszerűen a diákoknak adott információ elsősorban az ő döntéseikre, így főként az ő gimnáziumi jelentkezésükre van hatással. A felvétel azonban már az iskolák – és nem a diákok döntése. Azt végső soron nem a diákok informáltsága, hanem tudása befolyásolja.

Az eredmények egyszerre biztatók és vetnek fel további kérdéseket. Biztatók, mert a továbbtanulási döntések a diákok egy jól körülhatárolható csoportjánál kismértékű, könnyen alkalmazható és költséghatékony beavatkozásokkal befolyásolható. Bár jelentős nagyságú (a minta 25 százaléka) azoknak a diákoknak

a száma, akiknek tanulmányi eredménye a gimnáziumok bekerülési szintje körül van, az ő döntéseik befolyásolása tehát egyfajta siker, további kérdések merülnek fel, amelyeket későbbi kutatások során lehet majd megválaszolni. Így annak a kérdésnek a megválaszolása egyelőre még várát magára, hogy a gimnáziumba kerüléshez szükséges tanulmányi szint körül teljesítő diákok esetében a megnövekedett gimnáziumi jelent-

kezések száma elvezet-e ahhoz, hogy az új információhoz jutott diákok nagyobb arányban kerülnek is be gimnáziumba. Ebben a tekintetben a tanulmány elemszámkorlátok miatt nem tudott még egyértelmű választ nyújtani. A kapott eredmények alapján azonban egyelőre úgy tűnik, hogy a szelektív iskolarendszerekben pusztán informálással nem befolyásolható a diákok gimnáziumba kerülése.

Hivatkozások

- ABBIATI, G.–ARGENTIN, G.–BARONE, C.–SCHIZZEROTTO, A. (2018): Information Barriers and Social Stratification in Higher Education: Evidence from a Field Experiment. *British Journal of Sociology*, Vol. 69. No. 4. 1248–7120. o.
- BALDASSARRI, D.–ABASCAL, M. (2017): Field Experiments across the Social Sciences. *Annual Review of Sociology*, Vol. 43. 41–73. o.
- BARONE, C.–ASSIRELLI, G.–ABBIATI, G.–ARGENTIN, G.–DE LUCA, D. (2018): Social Origins, Relative Risk Aversion and Track Choice: A Field Experiment on the Role of Information Biases. *Acta Sociologica*, Vol. 61. No. 4. 441–459. o.
- BARONE, C.–SCHIZZEROTTO, A.–ABBIATI, G.–ARGENTIN, G. (2017): Information Barriers, Social Inequality, and Plans for Higher Education: Evidence from a Field Experiment. *European Sociological Review*, Vol. 33. No. 1. jcw050.
- BERKES, J.–FRAUKE H. P.–SPIESS, C. K.–WEINHARDT, F. (2022): [Information Provision and Postgraduate Studies](#). *Economica*, Vol. 89. No. 355. 627–646. o.
- BERNARDI, F.–BOADO, H. C. (2014): Previous School Results and Social Background. Compensation and Imperfect Information in Educational Transitions. *European Sociological Review*, Vol. 30. No. 2. 207–217. o.
- BLOSSFELD, H.-P.–BUCHHOLZ, S.–SKOPEK, J.–TRIVENTI, M. (szerk.) (2016): [Models of Secondary Education and Social Inequality](#). An International Comparison. Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham, UK.
- BOUDON, R. (1974): *Education, Opportunity and Social Inequality*. Wiley-Interscience, New York.
- DAMGAARD, M. T.–NIELSEN, H. S. (2018): [Nudging in Education](#). *Economics of Education Review*, Vol. 64. 313–342. o.
- DINKELMAN, T.–MARTÍNEZ, C. (2014): Investing in Schooling in Chile: The Role of Information About Financial Aid for Higher Education. *The Review of Economics and Statistics*, Vol. 96. 244–257. o.
- EHLERT, M.–FINGER, C.–RUSCONI, A.–SOLGA, H. (2017): [Applying to College: Do Information Deficits Lower the Likelihood of College-Eligible Students from Less-Privileged Families to Pursue Their College Intentions?](#) Evidence from a Field Experiment. *Social Science Research*, Vol. 67. 193–212. o.
- GAMBETTA, D. (1987): *Were They Pushed or Did They Jump? Individual Decision Mechanisms in Education*. Cambridge University Press, Cambridge.
- JENSEN, R. T. (2010): The (Perceived) Returns to Education and the Demand for Schooling. *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 125. 515–548. o.
- KELLER TAMÁS (2018): [Dare to Dream: A Vignette Survey on Self-Selection in Secondary Education Track Choice](#). *Sociological Research Online*, Vol. 23. No. 2. 354–373. o.
- KELLER TAMÁS–TAKÁCS KÁROLY–ELWERT, F. (2022): [Yes, You Can! Effects of Transparent Admission Standards on High School Track Choice: A Randomized Field Experiment](#). *Social Forces*, Vol. 101. No. 1. 341–368. o.
- MCGUIGAN, M.–MCNALLY, S.–WYNESS, G. (2016): Student Awareness of Costs and Benefits of Educational Decisions: Effects of an Information Campaign. *Journal of Human Capital* Vol. 10. No. 4. 482–519. o.
- OECD (2008): *Education at a Glance, 2008*. OECD Indicators. OECD Publishing, Párizs.
- FRAUKE, P.–SPIESS, C. K.–ZAMBRE, VAISHALI (2021): Informing Students about College: Increasing Enrollment Using a Behavioral Intervention? *Journal of Economic Behavior & Organization*, Vol. 190. 524–549. o.
- FRAUKE, P.–ZAMBRE, VAISHALI (2021): (2017): Intended College Enrollment and Educational Inequality: Do Students Lack Information? *Economics of Education Review*, Vol. 60. 125–141. o.

7.3. A SIKER KULCSA – KONTROLLHELY, ERŐFESZÍTÉS ÉS ELVÁRÁSOK A FELSOÓKTATÁSI AMBÍCIÓK ÉS TANULMÁNYOK MÖGÖTT*

SZABÓ-MORVAI ÁGNES & KISS HUBERT JÁNOS

Bevezetés

A nem kognitív készségek – így az úgynevezett kontrollhely (*locus of control, LoC*) – jelentős szerepet játszanak az oktatási eredményekben. A kontrollhely az egyén azon meggyőződését tükrözi, hogy élete alakulása inkább saját cselekedetein (belső kontrollhely) vagy külső tényezőkön (külső kontrollhely) múlik.

A korábbi szakirodalom megállapította, hogy a magasabb belső kontrollhellyel rendelkező diákok jobb középiskolai eredményeket érnek el, például később hagyják abba az iskolát (*Coneus és szerzőtársai*, 2011), nagyobb valószínűséggel érettségiznek le (*Barón–Cobb–Clark* 2010, *Cebi*, 2007, *Coleman–DeLeire*, 2003), és nagyobb eséllyel választanak olyan tantárgyakat, amelyek szükségesek az egyetemi felvételhez (*Mendolia–Walker*, 2014).

Hasonlóan fontos szerepe van a kontrollhelynek a felsőoktatási eredmények kapcsán is. *Kay és szerzőtársai* (2016) megállapította, hogy a belső kontrollhely – még a családi háttér és a kognitív képességek kiszűrése után is – pozitív összefüggést mutat az egyetemi ambíciókkal. Több tanulmány kimutatta, hogy a kontrollhely összefügg az egyetemi felvételi vizsgákon nyújtott teljesítménnyel és az egyetemi tanulmányok valószínűségével (*Barón–Cobb–Clark*, 2010, *Cebi*, 2007, *Coleman–DeLeire*, 2003).

Az alfejezetben csak a felsőoktatási ambíciókkal és a felsőoktatásban való részvétellel foglalkozunk. Két módon járulunk hozzá a kontrollhely és az oktatási eredmények közötti kapcsolatot vizsgáló szakirodalomhoz. Először is, megvizsgáljuk a kontrollhely és a felsőoktatási ambíciók és tanulmányok közötti összefüggéseket. Másodszor, bemutatjuk, hogy a vára-

kozások mellett az erőfeszítés is lehetséges közvetítő csatorna, amely összeköti a kontrollhelyet az oktatási kimenetekkel.

A kontrollhely működésének csatornáit vizsgáló szakirodalom viszonylag korlátozott. *Coleman–DeLeire* (2003) megmutatta, hogy a jövővel kapcsolatos várakozások fontos csatornáként szolgálnak a kontrollhely számára. Értelmezésük szerint a pozitívabb várakozások az emberi tőkébe történő befektetés magasabb szubjektív megtérülési rátáját tükrözik, így a belsőbb kontrollhellyel rendelkező diákok nagyobb valószínűséggel vesznek részt egyetemi képzésben.

Az erőfeszítés egy másik lehetséges közvetítő csatorna. Egy laboratóriumi kísérletben *Borghans és szerzőtársai* (2008) kimutatta, hogy a belső kontrollhely összefügg a magasabb motivációval, ami később fokozott erőfeszítésben nyilvánul meg. Más tanulmányok szintén az erőfeszítést jelölik meg mint a kontrollhely és az felsőoktatási törekvések közötti lehetséges kapcsolódási pontot. Például *Mendolia–Walker* (2014) azt feltételezte, hogy a külső kontrollhely kedvezőtlen hatásai a csökkentett erőfeszítésből eredhetnek.

Eredményeink szerint a kontrollhely meghatározó tényező a felsőoktatási ambíciók és a felsőoktatásban való részvétel szempontjából. A vizsgált oktatási kimeneteket azonban számos tényező befolyásolhatja az egyéni jellemzőktől (mint például a kognitív képességek és a nem kognitív készségek, beleértve a kontrollhelyt) kezdve a külső tényezőkig (családi háttér, kortársak és iskolai környezet). Ráadásul ezek a tényezők gyakran szorosan összefüggnek egymással, ami megnehezíti az oksági kapcsolatok megállapítását, így nehéz elkülöníteni a kontrollhely oktatási kimenetelig gyakorolt hatását. Elképzelhető, hogy a kontrollhely és az oktatási eredmények közötti kapcsolat nem oksági kapcsolat, hanem pusztán korrelá-

* Az alfejezet a *Szabó-Morvai–Kiss* (2024) már megjelent tanulmány eredményeit foglalja össze.

ció. A kihagyott változók problémájának enyhítése érdekében elemzésünkben egyre több kontrollváltozót vonunk be.

Azt is bemutatjuk, hogy a várakozás egyike a lehetséges közvetítő csatornáknak a kontrollhely és a vizsgált oktatási kimenetek között. Írásunkban egy másik lehetséges csatornát, az erőfeszítés hatását is megvizsgáljuk. A kontrollhely és az erőfeszítés közötti kapcsolatot korábban több más (nem oktatási) területen is kimutatták, így a munkakeresés (például *Caliendo és szerzőtársai*, 2015, *McGee*, 2015) vagy az egészséges életmód fenntartása (például *Cobb-Clark és szerzőtársai*, 2014) terén.

Azt találjuk, hogy a magasabb belső kontrollhelyvel rendelkező diákok nagyobb erőfeszítést tesznek a tanulásba, ami ambiciózusabb felsőoktatási tervekhez és nagyobb egyetemi részvételhez vezet. Azt is igazoljuk, hogy az erőfeszítés csatornája különbözik a várakozások csatornájától.

Összességében eredményeink jelentős összefüggést tárnak fel a kontrollhely és felsőoktatási ambíciók és a felsőoktatási részvétel között. Fontos eredmény, hogy a jövőbeli várakozások és az erőfeszítés egyaránt lehetséges közvetítő mechanizmusként jelennek meg, amelyeken keresztül a kontrollhely befolyásolhatja a felsőoktatási ambíciókat és részvételt. E két mechanizmus közül az erőfeszítés tűnik a fontosabb csatornának.

Felhasznált adatok

A kutatásunkhoz a Tárki életpálya-felmérésének longitudinális adatbázisát használjuk, amely adatokat tartalmaz a serdülők társadalmi-gazdasági háttéréről, kognitív képességeiről, az iskolai környezetről, valamint a diákok felsőoktatási ambíciójáról, és részvételükről nyújt információt. Továbbá adatokat tartalmaz a kontrollhelyről, a jövőbeli várakozásokról és az iskolai erőfeszítésről, mint például a tanulásra fordított órák számáról is.

A mintavétel során körülbelül 10 000 serdülőből álló reprezentatív mintát választottak ki azok közül a diákok közül, akik 2006 májusában megírták a 8. osztályos országos kompetenciamérést. Az életpálya-felmérés 2006. és 2009. évi adatfelvételeiben a kontrollhelyre is rákérdeztek. A résztvevőknek az alábbi állítaspárok közül kellett kiválasztani azt, amelyik leginkább tükrözi véleményüket saját életükről. A dőlt betűvel szedett állítások a belső kontrollhelyre utalnak:

- 1.a) *Az, ami velem történik, elsősorban az én cselekedeteim eredménye.*
- 1.b) Néha úgy érzem, nincs elég kontrollom az életem alakulása felett.
- 2.a) *Amikor terveket készítek, szinte biztos vagyok abban, hogy meg tudom valósítani őket.*
- 2.b) Nem mindig okos dolog túl hosszú távra tervezni, mert sok dolog végül a szerencsén múlik.
- 3.a) *Az én esetemben annak, hogy elérjem, amit akarok, kevés köze van a szerencséhez.*
- 3.b) Sokszor akár feldobhatnánk egy érmét is, hogy eldöntsük, mit tegyünk.
- 4.a) Sokszor úgy érzem, kevés befolyásom van arra, hogy mi történik velem.
- 4.b) *Lehetetlen elhinnem, hogy a véletlen vagy a szerencse fontos szerepet játszik az életemben.*

Két eredményváltozót vizsgálunk. Egyrészt a *felsőoktatási ambíciókat* egy kétértékű változóval vizsgáljuk, amely azt jelzi, hogy a diák tervezi, hogy egyetemre jelentkezik (1), vagy nem (0). Másrészt a *felsőoktatási részvétel*, szintén kétértékű változó, amely azt mutatja, hogy az egyén a felmérés bármely hullámában főiskolára vagy egyetemre jár (1), vagy nem (0). Elemzésünkben két fő lehetséges csatornát vizsgálunk: a várakozásokat és az erőfeszítéseket.

A várakozásokat öt kérdéssel mértük. A válaszadónak a 2008. évi megkérdezéskor meg kellett becsülniük annak valószínűségét, hogy 35 éves korukra: 1) az átlagosnál magasabb jövedelmet keresnek, 2) a keresők felső 10 százalékába tartoznak, 3) állandó munkát találnak az iskola befejezése után, 4) havi 100 000 forintnál többet keresnek, 5) havi 200 000 forintnál többet keresnek.¹

¹ A havi 100 000 forintos munkajövedelem a felső kvintilisbe, a havi 200 000 forintos munkajövedelem pedig a felső decilisbe tartozott.

A várakozásokat faktorelemzéssel sűrítettük egy változóba, amely jól tükrözi az összesített várakozási értékeket. Az első faktor sajátértéke 3,81, a Cronbach-féle α értéke pedig 0,8, ami erős belső konzisztenciát jelez.

Az erőfeszítést többféleképpen vettük figyelembe. Először is, az erőfeszítést a tanárok által adott szorgalomjegyekkel mértük, amelyeket 2007-ben, 2008-ban és 2009-ben rögzítettek. Ezenkívül támaszkodtunk olyan kérdésekre adott válaszokra is, amelyek a heti tanulásra fordított órák számát vizsgálták, valamint azt, hogy a válaszadó tanult-e hétköznapi este 8 óra után vagy hétvégén. Ezekre a kérdésekre 2007-ben és 2008-ban válaszoltak a résztvevők. Az erőfeszítés értékelésére faktorelemzést alkalmaztunk, az első faktor sajátértéke 2,52, a Cronbach-féle α értéke pedig 0,63 volt. Ezeket a változókat ezután standardizáltuk, hogy az átlag nulla, a szórás pedig egységnyi legyen.

Az adatbázis részletes információt nyújt a szülők iskolai végzettségéről, foglalkozásáról, a háztartás jövedelméről, a nagyszülők iskolai végzettségéről, a tanuló egészségi állapotáról, a nemzetiségről és a szülők által beszélt nyelvekről. Tartalmaz egyéni adatokat is, mint a születési súly, a szoptatás időtartama, meseolvasás, társasjátékok, önértékelés, foglalkoztatás, jövőbeli várakozások, baráti kapcsolatok, életmódbeli szokások (például testmozgás, dohányzás, alkoholfogyasztás), előítéletek és politikai orientáció. Az otthoni környezetet az úgynevezett HOME-skála rövidített változatával méri.² Az iskolai környezetről is átfogó adatok állnak rendelkezésre, beleértve a diák iskolázási történetét, tanulmányi teljesítményét, osztályának összeté-

telét, tanórán kívüli tevékenységeit, a szülői részvételt, az iskolához való kötődést, valamint a hiányzások és a lemorzsolódás mintázatait.

Módszerek

A Belloni és szerzőtársai (2012) által javasolt dupla szelekciós (*Post Double Selection, PDS*) LASSO-módszert alkalmazzuk.³ Ezen változókiválasztási eljárás nagy változószámú adatbázis esetén alkalmas arra, hogy az oksági becsléshez a lehető legközelebb álló együtthatókat becsülje meg. A módszer hasonló az egyszerű lineáris regresszióhoz (OLS), azzal a különbséggel, hogy megtalálja azt a lehető legkevesebb változóból álló modellt, amely mégis jól illeszkedik az adatokra. A becslési eredményeket a 7.3.1. táblázatban mutatjuk be. A táblázat (1) oszlopában a kontrollhely és az eredményváltozó közötti nyers összefüggést mutatjuk be. Azt látjuk, hogy a belső kontrollhellyel rendelkező diákok nagyobb valószínűséggel tervezik a továbbtanulást, és vesznek részt a felsőoktatásban. Mindkét esetben, 1 szórásnyival magasabb belső kontrollhely, 5,7 százalékponttal magasabb továbbtanulási szándékkal és felsőoktatási részvétellel jár együtt.

A (2) oszlopban a dupla szelekciós LASSO-eljárás által kiválasztott változók a családi háttérhez kapcsolódnak. Ilyen a HOME kognitív skála vagy a szülők ideális oktatási szintre vonatkozó preferenciáit mérő változó. Az eredmények szerint a kontrollhely 1 szórásnyi növekedése 2,4 százalékpontos (azaz 6,6 százalékos) növekedéssel jár együtt a továbbtanulási szándékot illetően. A felsőoktatásban való részvételt tekintve, a kontrollhely 1 szórásnyi növekedése 2,6 százalékponttal (8,8 százalékkal) magasabb valószínűséggel jár együtt.

A (3) oszlopban a kognitív képességet mérő mérőszámunk az országos kompetenciamérés olvasás- és matematika-pontszámai, amelyek mindegyik modellben legalább 5 százalékos szinten szignifikánsak. Az előző modellekhez képest itt a kontrollhely együtthatója kisebb, ám továbbra is szignifikáns kapcsolatot mutat mind a továbbtanulási szándékkal, mind a felsőoktatási részvétellel, 1 százalékos szignifikanciaszinten.

² Az otthoni megfigyelés a környezet mérésére (*Home Observation for Measurement of Environment, HOME*) elnevezésű felvétel skálája a gyermek otthoni környezetének minőségét mérő eszköz (Caldwell–Bradley, 1984), amely a gyermekek családja által nyújtott kognitív ösztönzés és érzelmi támogatás minőségét méri. A kognitív skála olyan kérdéseket tartalmaz, hogy vannak-e otthon a gyermek számára megfelelő könyvek, vagy hogy a szülők olvasnak-e neki rendszeresen. Az érzelmi skála kérdései között olyanok szerepelnek például, hogy a szülők hogyan reagálnak a gyermek érzelmi szükségleteire, vagy mutatnak-e pozitív érzelmi kötődést.

³ Legkisebb abszolút értékű szűkítés és szelekciós operátor (*Least Absolute Shrinkage and Selection Operator, LASSO*).

7.3.1. táblázat: Regressziós eredmények

	Alap		Kognitív + várakozások + erőfeszítés			
	nincs	háttér	háttér + kognitív	háttér + kognitív + várakozások	háttér + kognitív + erőfeszítések	háttér + kognitív + várakozások + erőfeszítések
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Felsőoktatási ambíciók						
Kontrollhely-pontszám 2009-ben	0,057***	0,024***	0,018***	0,017***	0,011*	0,01*
Szóráshiba	0,008	0,006	0,006	0,006	0,006	0,006
Megfigyelések száma	5101	5101	5101	5101	5101	5101
Klaszterek száma	1492	1492	1492	1492	1492	1492
Kiválasztott kontrolllok	0	15	14	16	18	20
Szótár mérete ^a	0	119	121	131	137	147
R ² (minta)	0,013	0,387	0,427	0,429	0,466	0,466
Egyetemre jár						
Kontrollhely-pontszám 2009-ben	0,057***	0,026***	0,02***	0,018***	0,015***	0,013**
Szóráshiba	0,008	0,006	0,006	0,006	0,006	0,006
Megfigyelések száma	5101	5101	5101	5101	5101	5101
Klaszterek száma	1492	1492	1492	1492	1492	1492
Kiválasztott kontrolllok	0	12	11	12	15	17
Szótár mérete ^a	0	119	121	131	137	147
R ² (minta)	0,014	0,345	0,406	0,407	0,442	0,444

^a Hány változóból válogat a LASSO?

*** $p < 0,01$, ** $p < 0,05$; * $p < 0,1$.

A (4) oszlopban az elvárásokhoz kapcsolódó változókat vesszük figyelembe. Az (5) specifikációban kibővítjük a (3) modellt az erőfeszítéssel kapcsolatos változókkal, de kihagyjuk az elvárásokat. A (6) modellben pedig mindkét csatornához kapcsolódó változókat hozzáadjuk a (3) modellhez.

A (4) oszlopban három várakozásra vonatkozó változó került be. Ezek közül kettő azt méri, hogy a válaszadó szerint mennyire valószínű, hogy az első munkája során a fizetése meghaladja a 100 000 vagy 200 000 forintot. A harmadik változó pedig azt méri, hogy a válaszadó szerint mekkora a valószínűsége, hogy 35 éves korában az átlag feletti fizetése lesz. Azt látjuk, hogy a kontrollhely hatása, a becsült együttható valamivel csökken, de mindkét esetben szignifikáns marad 1 százalékos szinten.

Az (5) oszlopban az erőfeszítések hatását vizsgáljuk, elkülönítve azt a várakozások csatornájától. A változók mindegyike legalább egy specifikációban kiválasztásra kerül, és a legtöbb esetben szignifikáns. A kontrollhely együtthatóinak változását tekintve

a erőfeszítés nagyobb jelentőséggel bír a felsőoktatási ambíciók szempontjából, mert jobban csökkenti az együttható nagyságát és a szignifikanciáját is. A felsőoktatási részvételt tekintve a kontrollhely szignifikáns marad 1 százalékos szinten.

Amikor mindkét csatornát egyszerre vesszük figyelembe [(6) oszlop], a módszer ugyanazokat a jövőbeli várakozásokkal kapcsolatos változókat választja ki, amelyeket a (4) oszlopban is kiválasztott. Az erőfeszítéshez kapcsolódó változók közül a 2007-es és 2008-as szorgalomjegyek, valamint a heti tanulásra fordított idő minden eredményváltozó esetében kiválasztásra kerülnek. Az (5) oszlophoz képest a kontrollhely együtthatóiban csak kisebb változások figyelhetők meg. Mindkét csatorna bevonása csökkenti a kontrollhely szignifikanciáját az egyetemi részvétel előrejelzésében, ami arra utal, hogy a kontrollhely részben a jövőbeli várakozásokon, részben az erőfeszítéseken keresztül fejti ki hatását. Figyelemre méltó azonban, hogy mindkét csatorna bevonását követően is fennmarad a kontrollhely 5 százalékos szinten szig-

nifikáns összefüggése az egyetemi részvétellel. Ez azt jelzi, hogy a kontrollhely hatása nem kizárólag a jövőbeli várakozásokon vagy az erőfeszítéseken keresztül érvényesül.

Következtetések

Ebben a fejezetben azt vizsgáltuk, hogy hogyan korrelál a kontrollhely a továbbtanulási ambíciókkal és a felsőoktatásban történő részvétellel, különös tekintettel a lehetséges csatornákra. Elsőként mutattuk meg az oktatás terén, hogy a kontrollhely az erőfeszítéseken keresztül is kifejezheti hatását: a belső kontrollhellyel rendelkező diákok hajlamosabbak több erőfeszítést tenni a tanulásba. Megállapítottuk továbbá, hogy a társadalmi-gazdasági háttérváltozók és a kognitív képességek figyelembevétele után a kontrollhely 1 szórásnyi növekedése 1,8 százalékpontos (vagy 5,4 százalékos) növekedéssel jár együtt a továbbtanulási ambíciókat illetően. Hasonlóképpen, 2,0 százalékpontos (vagy 8,3 százalékos) növekedést tapasztaltunk a felsőoktatási részvétel valószínűségében. Eredményeink nagyságrendje összevethető az azal, mintha a matematikai teszteredmények a szórás 27 százalékal, illetve 23 százalékal javulnának.

A továbbtanulási tervekre vonatkozó regressziókban a várakozások és az erőfeszítések bevonása után a kontrollhely együtthatója csak 10 százalékos szinten maradt szignifikáns. A specifikációk közötti együtthatók különböznek egymástól, ami azt sugallja, hogy mindkettő fontos csatorna.

Bár nem állítjuk, hogy eredményeink az oksági hatásokat mutatnak, valószínű, hogy közelítik azokat, különösen az egyetemi részvétel tekintetében. Ennek oka, hogy ezeket az eredményeket nem érinti jelentős mértékben egy esetleges egyidejűség problémája (Almlund és szerzőtársai, 2011, Piatek–Pinger, 2016).

Még ha el is fogadjuk, hogy oksági kapcsolat van a kontrollhely és a felsőoktatási ambíciók és részvétel között, ennek a kapcsolatnak a gyakorlati beavatkozások során történő kihasználása továbbra is bizonytalan. A meglévő szakirodalom szerint a kontrollhely stabil tulajdonság, így a beavatkozások valószínűleg nem képesek módosítani azt, azonban a kontrollhely működésének mechanizmusainak megértése betekintést nyújthat a lehetséges beavatkozási stratégiákba. Például a jövőbeli várakozások befolyásolása javítja az oktatási eredményeket. Alan–Ertac (2018) megmutatja, hogyan lehet előmozdítani az jövőorientált magatartást. Ugyanakkor vannak eredmények, amelyek azt erősítik, hogy az általunk vizsgált másik mechanizmus, az erőfeszítés, gyermekkorban alakítható. Alan és szerzőtársai (2019) például kimutatták, hogy az általános iskolás diákok körében az elszántság megfelelő beavatkozásokkal javítható. Ezek a beavatkozások hangsúlyozták az erőfeszítés kulcsszerepét a célok elérésében. Vagyis, bár a kontrollhely magja stabil lehet, az általa befolyásolt csatornák alakíthatónak tűnnek. Még nem tisztázott, hogy az ilyen beavatkozások hogyan korrelálnak a kontrollhellyel és a felsőoktatási ambíciókkal és részvétellel.

Hivatkozások

- ALAN, S.–BONEVA, T.–ERTAC, S. (2019): [Ever Failed, Try Again, Succeed Better](#). Results from a Randomized Educational Intervention on Grit'. The Quarterly Journal of Economics, Vol. 134. No. 3. 1121–1162. o.
- ALAN, S.–ERTAC, S. (2018): [Fostering Patience in the Classroom: Results from Randomized Educational Intervention](#). Journal of Political Economy, Vol. 126. No. 5. 1865–1911. o.
- ALMLUND, M.–LEE DUCKWORTH, A.–HECKMAN, J.–KAUTZ, T. (2011): [Personality psychology and eco-](#)

- [nomics](#). Megjelent Megjelent: Hanushek, E. A.–Machin, S.–Woessmann, L. (szerk.): Handbook of the Economics of Education. Elsevier, Vol. 4. 1–181. o.
- ATKINSON, J. W. (1964): An introduction to motivation. Van Nostrand, Princeton, NJ.
- BARÓN, J. D.–COBB-CLARK, D. A. (2010): [Are young people's educational outcomes linked to their sense of control?](#) Banco de la Republica de Colombia.
- BELLONI, A.–CHEN, D.–CHERNOZHUKOV, V.–HANSEN, C. (2012): [Sparse Models and Methods for Optimal Instruments With an Application to Eminent Domain](#). Econometrica, Vol. 80. No. 6. 2369–2429. o.

- BORGHANS, L.–MEIJERS, H.–TER WEEL, B. (2008): [The role of noncognitive skills in explaining cognitive test scores](#). *Economic inquiry* 46(1): 2–12. o.
- BRADLEY, R. H.–CALDWELL, B. M. (1984): [The HOME Inventory and family demographics](#). *Developmental Psychology*, Vol. 20. No. 2. 315–320. o.
- CALIENDO, M.–COBB-CLARK, D. A.–UHLENDORFF, A. (2015): [Locus of control and job search strategies](#). *Review of Economics and Statistics*, Vol. 97. No. 1 88–103. o.
- CEBI, M. (2007): [Locus of control and human capital investment revisited](#). *Journal of Human Resources*, 42. No. 4. 919–32. o.
- COBB-CLARK, D. A.–KASSENBOEHMER, S. C.–SCHURER, S. (2014): [Healthy habits: The connection between diet, exercise, and Locus of control](#). *Journal of Economic Behavior & Organization*, Vol. 98. 1–28. o.
- COLEMAN, M.–DELEIRE, T. (2003): [An economic model of Locus of control and the human capital investment decision](#). *Journal of Human Resources*, Vol. 38. No. 3. 701–21. o.
- CONEUS, K.–GERNANDT, J.–SAAM, M. (2011): [Non-cognitive Skills, School Achievements and Educational Dropout](#). *Journal of Contextual Economics – Schmollers Jahrbuch*, Vol. 131. No. 4. 547–568. o.
- KAY, J. S.–SHANE, J.–HECKHAUSEN, J. (2016): [High-School Predictors of University Achievement: Youths’ Self-Reported Relationships with Parents, Beliefs about Success, and University Aspirations](#). *Journal of Adolescence*, Vol. 53. No. 1. 95–106. o.
- MCGEE, A. D. (2015): [How the Perception of Control Influences Unemployed Job Search](#). *ILR Review*, Vol. 68. No. 1. 184–211. o.
- MENDOLIA, S.–WALKER, I. (2014): [The effect of personality traits on subject choice and performance in high school](#). Evidence from an English cohort. *Economics of Education Review*, Vol. 43. C. 47–65. o.
- PIATEK, R.–PINGER, P. (2016): [Maintaining \(Locus of\) control?](#) Data combination for the identification and inference of factor structure models. *Journal of Applied Econometrics*, Vol. 4. 734–755. o.
- SZABÓ-MORVAI ÁGNES–KISS HUBERT JÁNOS (2024): [Locus of control, educational attainment, and college aspirations: the relative role of effort and expectations](#). *Education Economics*, Vol. 32. No. 6. 862–881. o.

8. MUNKAHELYI, MUNKA KÖZBENI KÉPZÉS

8.1. RÉSZVÉTEL A FELNŐTTKÉPZÉSBEN

SCHARLE ÁGOTA

Ez az alfejezet röviden áttekinti, hogy milyen arányban vesz részt felnőttképzésben a munkaképes korú magyar népesség, és a résztvevők összetételét tekintve mennyiben járul hozzá a felnőttképzés a hiányzó készségek pótlásához.

A felnőttképzési részvétel mérése

A felnőttképzésben részt vevők létszámáról nincs olyan megbízható adminisztratív adat, mint a közoktatási részvételről. A lakossági adatfelvételek, céljaikhoz igazodva, némileg eltérően kérdezik rá a képzési részvételre: más a kérdezett időszak és másképp határolják le, hogy mi számít felnőttképzésnek. A Eurostat felnőttoktatási felvétele (*Adult Educatio Survey, AES*) és az OECD felnőttek képesség- és kompetenciamérésének programja (*Programme for the International Assessment of Adult Competencies, PIAAC*) az elmúlt egy évre, a munkaerő-felmérés (LFS) az elmúlt 4 hétre kérdez rá (Goglio–Maroni, 2014), a PIAAC – és különösen az AES – tágabb, míg az LFS szűkebb lehatárolást alkalmaz. Ennek megfelelően, az AES szerint rendre nagyobb, az LFS szerint jóval kisebb a képzésben résztvevők aránya (8.1.1. táblázat).

A kérdőívek tartalmi eltérései jelentősek. Az AES részletesebben sorolja fel a képesítést nyújtó (formális), illetve a képesítést nem nyújtó (nem formális) képzéseket,¹ az LFS-ben a nem formális képzések szűkebb listáját sorolja fel a kérdőív. Bár az LFS-ben is

szerepel egy „egyéb képzés” válaszlehetőség, valószínű, hogy az LFS elsősorban a közvélekedés szerint is képzésnek tartott, intézményesebb típusokat ragadja meg (ez a különbség más országokban is megfigyelhető, lásd például *Widany és szerzőtársai*, 2019). Mivel az AES a megelőző 12 hónapra, míg a LFS az elmúlt 4 hétre vonatkozóan kérdez rá a képzési részvételre, az AES az egészen rövid idejű képzéseket is megfigyeli, míg a LFS csak akkor, ha nem sokkal a kérdés előtt kezdődtek. A LFS így realitásabban méri a munkavállalási képességet érdemben javító képzési részvételt, ezért a továbbiakban főként a LFS-adatokat használjuk.

8.1.1. táblázat: Felnőttképzésben részt vevők aránya a 25–64 éves népességben különböző adatfelvételek szerint, 2007–2023 (százalék)

Év	AES összes ^a	AES formális	PIAAC összes ^b	LFS ^c	LFS
	kérdésezést megelőző				
	12 hónapban			4 hétben	
2007	9,0	2,5			3,9
2011	41,1	6,5			3,0
2016	55,7	7,3	34,8		6,3
2022	62,4	9,7		23,1	8,0
2023			29,2		9,5

^a Formális és nem formális (szervezett, de nem ad állami-
lag elismert tanúsítványt) képzések, informális tanulás
nélkül.

^b PIAAC, 25–65 évesek. A korábbi adatfelvétel 2017-re vo-
natkozik.

^c Az LFS-ben csak néhány évben, *ad hoc* kérdőívben szerepel
az elmúlt évre vonatkozóan is ez a kérdés.

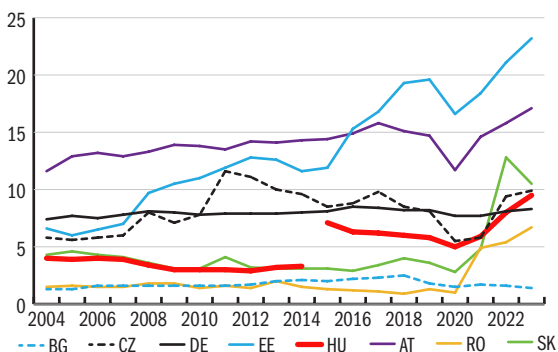
¹ Az AES kérdőív tételes felsorolásában az intézményes keretek között szervezett tanfolyamok (például nyelvi vagy informatikai képzés) mellett a magántanártól vett órák, a munkahelyi betanulás, a munkakör betöltéséhez szükséges „hatósági” képzés, ismeretterjesztő előadás, szakmai nap, céges csapatépítő tréning, egészségügyi (életmód, betegségek, gyerekvállalás) tanfolyam és az önismereti, személyiségfejlesztő tréning is szerepel (mint nem formális képzés).

A felnőttképzésben részt vevők aránya

A felnőttképzésben részt vevők aránya Magyarországon alacsony, bár valamivel nagyobb, mint az ebben a tekintetben sereghajtónak számító Bulgáriában és Romániában (8.1.1. ábra). A legfrissebb elérhető adat

szerint 2023-ban a 25–64 éves magyar népesség közel 10 százaléka vett részt képzésben, hasonlóan a német, a szlovák, a cseh népességhez, kevesebben, mint az EU-tagországokban átlagosan (13 százalék) és jóval az osztrákok (17 százalék), illetve a posztoszocialista országok közül legjobban teljesítő észtek (24 százalék) alatt.

8.1.1. ábra: Felnőttképzésben részt vevők aránya néhány országban, 2004–2023 (százalék)

Megjegyzés: Részvétel az elmúlt 4 hétben. A magyar adatban 2014, 2018 és 2021 évben is módszertani változás történt, ami korlátozza az évek között az összehasonlíthatóságot.

Ország rövidítések: BG: Bulgária, CZ: Csehország, DE: Németország, EE: Észtország, HU: Magyarország, AT: Ausztria, RO: Románia, SK: Szlovákia.

Forrás: LFS (Eurostat online trng_lfse_01).

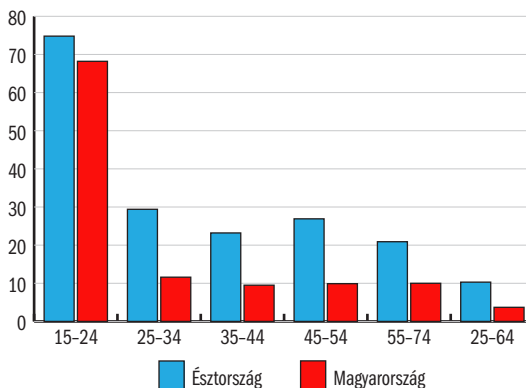
Az elmúlt néhány évben a magyar mutató az AES és az LFS szerint is emelkedett valamelyest; hogy pontosan mennyit, azt csak az egyéni adatok részletesebb vizsgálatával lehetne megállapítani, mivel az adatfelvételek módszere is változott ebben az időszakban.

Ki vesz részt felnőttképzésben?

Magyarországon nagyjából minden korcsoportban egyformán 10 százalék körül mozog a képzésben részt vevők aránya, kivéve a legfiatalabb, 15–24 éves korosztályt (8.1.2. ábra). A fiatalok esetében a magas

részvétel főként annak tudható be, hogy az első képzettség megszerzése utáni képzés már felnőttképzésnek számít.² Az élviasznak tekinthető Észtországban is hasonló a helyzet, kivéve a 25–34 éves korcsoportot, ahol szignifikánsan magasabb a részvétel, mint a nyugdíj körüliek csoportjában.

8.1.2. ábra: Felnőttképzésben részt vevők korcsoport szerint, 2023 (százalék)

Megjegyzés: Képzés az elmúlt 4 hétben.

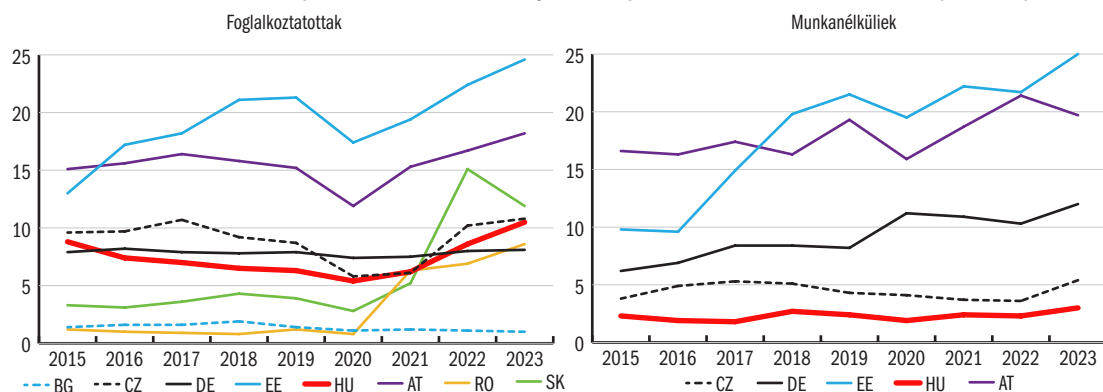
Forrás: LFS, 2023 Eurostat online.

Magyarországon azok vesznek részt nagyobb arányban képzésben, akik munkapiaci státusukat és meglévő készségeiket tekintve eleve jobb helyzetben vannak. Elsősorban a foglalkoztatottak vesznek részt felnőttképzésben: 2023-ban ebben a körben 10 százalék, míg a munkanélküliek között alig 3 százalék és az inaktívak között is csak 5 százalék volt a résztvevők aránya. A 8.1.3. ábra azt is mutatja, hogy a koronavírus-járványt követő években megfigyelt növekedés Magyarországon csak a foglalkoztatottakat érintette, a munkanélküliek részvétele a korábbi évek alacsony szintjén maradt. Ausztriában és Észtországban, ahol magasabb a részvétel átlagos szintje, az elmúlt években a munkanélküliek képzése is jelentős növekedést mutat. Németországban elsősorban ebben a csoportban látunk növekedést: tíz év során 6-ról 12 százalékra nőtt, azaz megduplázódott a felnőttképzésben részt vevő munkanélküliek aránya, míg a foglalkoztatottak körében 8 százalék körül mozgott a teljes időszakban.

² Nyolcosztályos iskolában 16 év felett, középiskola és szakiskola esetén 21 felett csak felnőttoktatásban lehet tanulni.

³ Ezekben az országokban az inaktív népességben kevesebben (9–12 százalék) tanultak, és nem volt érdemi növekedés az elmúlt néhány évben.

8.1.3. ábra: Felnőttképzésben részt vevők aránya munkapiaci státus szerint, 2015–2023 (százalék)

Megjegyzés: Képzés az elmúlt 4 hétben, 25–64 éves népesség. A bolgár, román és szlovák adatot a munkanélküliek esetében az alacsony esetszámok miatt csak néhány évben közli az Eurostat.

Ország rövidítések: BG: Bulgária, CZ: Csehország, DE: Németország, EE: Észtország, HU: Magyarország, AT: Ausztria, RO: Románia, SK: Szlovákia.

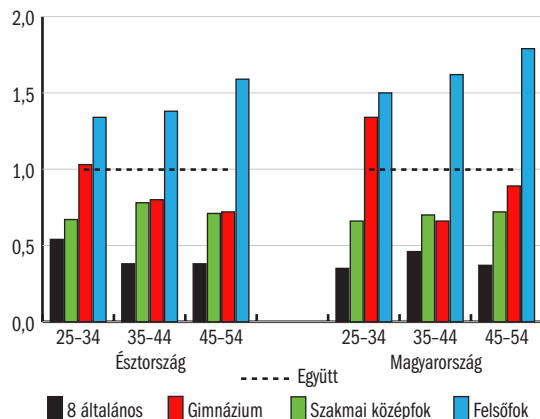
Forrás: LFS (Munkaerőfelmérés), Eurostat online.

Az iskolázottabbak nagyobb arányban vesznek részt felnőttképzésben. Ez nem csak Magyarországon van így, azonban nálunk nagyobb a különbség a képzésre leginkább rászoruló, érettségivel nem rendelkező csoportok és a felsőfokú végzettségűek részvételi arányában, mint a felnőttképzést tudatosan támogató⁴ Észtországban (8.1.4. ábra). Bár a kevésbé iskolázott népesség készség szintje alacsony és így munkapiaci esélyeik is rosszak (lásd a 4.2. alfejezetet), ők vesznek részt legkisebb arányban felnőttképzésben. Magyarországon 2023-ban a 25–64 éves, legfeljebb általános iskolát végzett felnőttek 3,5 százaléka jelezte, hogy tanult valamilyen formában a kérdezést megelőző 4 hétben (Észtországban ugyanebben a csoportban 10 százalék).⁵

A felnőttképzésben részt vevők és az abból kimaradók döntésének hátteréről a rendelkezésre álló aggregált adatok alapján nem lehet megállapítani, hogy a motivációk vagy a lehetőségek hiánya, illetve a személyes körülmények (például családi kötelezettségek) akadályozzák-e inkább a képzésben való részvételt.

A képzési kínálat rugalmatlansága mellett a kereslet is számos tényező akadályozhatja: a képzések költsége, a képzés idejére igénybe vehető jövedelempótló juttatások hiánya (lásd a 8.2 alfejezetet) és a képzések várható hozamának alulbecslése is akadályt jelenthet a kevésbé iskolázott, alacsonyabb jövedelmű munkavállalók számára. Az LFS nem kérdez rá az okokra, így itt csak az AES- és a PIAAC-felvételre támaszkodhatunk (amelyek a felnőttképzést tágabban értelmezik).

8.1.4. ábra: Felnőttképzésben részt vevők iskolai végzettség szerint, az átlagos részvételi arányhoz képest, 2023

⁴ Az észt felnőttképzési stratégia számon kérhető, számszerű célokat tűz ki a részvétel emelésére és kiemelt céljai között szerepel a munkáltatói igények kiszolgálása mellett az egyenlő hozzáférés biztosítása (MER, 2014).

⁵ Ez az arány a fiatalabbak között sem volt magasabb: a 25–34 évesek között is csak 4,1 százalék.

Megjegyzés: Képzés az elmúlt 4 hétben. 1 = átlagos részvételi arány a megfelelő korú felnőtt népességben.

Forrás: LFS (munkaerőfelmérés) 2023 Eurostat online.

Az AES 2022. évi adatai szerint a képzésből kimaradó magyar felnőttek 82 százaléka nem is akart szervezett keretek között tanulni. Ez az arány alig szóródott az iskolázottság szerint: a felsőfokot végzettek 80, a középfokot végzettek 83, a legfeljebb 8 általánost végzettek 81 százaléka nem akart tanulni. Észtországban – az eleve magasabb részvételi arány ellenére – a kimaradóknak csak a kétharmada (67 százalék) nem is szeretett volna tanulni. Akik szerettek volna, de mégsem vettek részt képzésben, mindkét országban valamivel nagyobb arányban hivatkoztak külső (nem személyes⁶ okokra). A PIAAC 2018. évi felvétele szerint a szükséges előképzettség hiányára hivatkozott a tartós munkanélküliek fele és a képzetlen sem iskolába nem járó, sem nem dolgozó (NEET) fiatalok közel harmada, az időhiányt és a nem megfelelő időzítést az alkalmazottak és különösen az önfoglalkoztatók jelölték meg fő akadályként, míg a rossz időzítésre és a távolságra főként a kisgyerekes anyák és a NEET fiatalok hivatkoztak (*Munkácsy–Laczkovich*, 2020). A képzés magas költségét a válaszadók ötöde említette (*Lannert–Holb*, 2021), de az egyes munkavállalói csoportokban csak a harmadik-negyedik leggyakoribb okként szerepelt (*Munkácsy–Laczkovich*, 2023).

Összegzés

Magyarországon kevesen vesznek részt hosszabb idejű, a munkavégző képességet javító formális vagy nem formális képzésben. A részt vevők többsége eleve jobb munkapiaci esélyekkel rendelkezik: dolgozik vagy iskolázottabb. A felnőttképzés így jelenleg kevésbé járul hozzá a munkaerőhiány enyhítéséhez, a hiányzó készségek pótlásához.

Hivatkozások

- GOGGIO, V.–MERONI, E. C. (2014): [Adult participation in lifelong learning](#). The impact of using a 12-month or 4-week reference period, Technical Reports. European Commission, Joint Research Centre.
- LANNERT JUDIT–HOLB ÉVA (2021): [Hazai jelentés a PIAAC eredményeiből](#). T-TUDOK Tudásmenedzsment és Oktatókutatató Központ, Budapest.
- MER (2014): [The Estonian Life-long Learning Strategy 2020](#). Ministry of Education and Research, Tallinn.
- MUNKÁCSY BALÁZS–LACZKOVICH ANNA (2023): Annex on Employment, REFORM/SC2020/159 Development and Implementation of the Individual Learning Accounts in Hungary. Kézirat, Budapest Intézet, Budapest.
- WIDANY, S.–CHRIST, J.–GAULY, B.–MASSING, N.–HOFFMANN, M. (2019): [The Quality of Data on Participation in Adult Education and Training](#). An Analysis of Varying Participation Rates and Patterns Under Consideration of Survey Design and Measurement Effects. *Frontiers in Sociology*, Vol. 4. No. 71.

⁶ Az AES nem személyes oknak azt tekinti, ha a képzésen nem volt szabad hely, jelentkezők hiányában nem indult el, vagy más okból nem volt megfelelő képzés. Személyes oknak számít a képzéshez szükséges végzettség hiánya, a magas tandíj, a munkáltató támogatásának hiánya, közlekedés, időhiány, családi okok, egészségi állapot vagy életkor. Személyes okokra a magyarok 35, az észtek 42 százaléka hivatkozott.

8.2. A FELNŐTTKÉPZÉSI KÍNÁLAT INTÉZMÉNYI HÁTTERE

FARKAS ÉVA & SCHARLE ÁGOTA

A felnőttképzés szabályozása

A felnőttképzés hatályos szabályozása a szakmai képzésekben szűkebben vonja meg a képzésre jogosultak körét, mint a szakmához nem köthető (transzverzális) képzésekben (8.2.1. táblázat). A szakmajegyzékben szereplő, 25 ágazatba sorolt 179 szakma¹ oktatását erősen szabályozza az állam: a szakképzés 2020-ban elindított reformja² óta ezeket a szakmákat csak szakképző intézményben (szakképző iskolában és technikumban), szakmai oktatás keretében lehet tanulni. A szakmajegyzékben nem szereplő képzési területeken bármely, engedéllyel rendelkező felnőttképzési

intézmény szervezhet képzést, és adhat szakképesítést, a programkövetelmény³ nyilvántartásba vételét követően. A vállalati képzések és az egyéb, nem szakmai (például nyelvi, informatikai) képzések esetében nincs szükség engedélyezésre, csak bejelentésre.

A mikrotanúsítványt adó képzés 2024. évi bevezetése fontos lépés; a rugalmasabb, a változó igényekhez gyorsabban alkalmazkodni képes képzési kínálat biztosításához a modularizáció (a képzési programok modulokra bontása és a modulok egyénített kombinálása) és a validáció (a meglévő készségek mérése) további erősítés, az állam által támogatott és koordinált fejlesztésére lenne szükség.

Jelenleg 845 engedéllyel rendelkező felnőttképző működik az országban.⁴ A felnőttképzési intézmények közel kétharmadát for-profit magáncég működteti. A felnőttképzők ötöde állami intézmény, például szakképzési centrum vagy felsőoktatási intézmény, amelyek többsége felnőttképzési tevékenységet is végez. A maradék ötöd nonprofit szervezet, amelyek többnyire hátrányos helyzetű embereknek szerveznek kompetenciafejlesztő tréningeket.

¹ 12/2020. (II. 7.) kormányrendelet a szakképzésről szóló törvény végrehajtásáról.

² A reform további részleteit lásd *Laczik–Farkas* (2022).

³ A programkövetelmény a képzés tartalmi követelményeit és a kapcsolódó képesítő vizsga lebonyolításának részletes feltételeit tartalmazza. Programkövetelményre és annak módosítására bárki tehet javaslatot; a befogadott programkövetelmények nyilvántartását a szakminiszter vezeti.

⁴ Bejelentett felnőttképzést ennél jóval több, közel 14 ezer szervezet végez, ezek többsége azonban olyan vállalkozás, amely kizárólag saját munkavállalói számára nyújt belső képzéseket és csak a bejelentési kötelezettség miatt szerepel a felnőttképzők listáján. A nagyobb képzőket tömörítő Felnőttképzők Szövetségének csak 160 tagja van.

8.2.1. táblázat: A felnőttoktatási és -képzési formák jellemzői

Oktatás/képzés típusa	Oktatás/képzés tartalma, célja	Oktatás/képzés eredménye (képesítés)	Intézmény
Felnőttoktatás (köznevelés)	általános készségek és műveltség	általános iskolai végzettség, érettség	általános és középiskola, második esély iskola
Felnőttek iskolarendszerű szakmai oktatása	szakmajegyzékben szereplő szakma	középfokú végzettség és államilag elismert szakképzettség	szakképző intézmény (technikum, szakképző iskola)
Felnőttek iskolai vagy iskolarendszeren kívüli szakmai oktatása	részszakma	szakképesítés	dobbantó program, műhelyiskola, engedéllyel rendelkező felnőttképzési intézmény
Felnőttek szakmai képzése	programkövetelményt követő szakmai képzés	munkakör betöltésére jogosító, államilag elismert szakképesítés	engedéllyel rendelkező felnőttképzési vagy szakképző intézmény
Mikrotanúsítványt adó képzés	rövidebb (mikro)képzésben megszerezhető kompetencia	tanulási eredményt igazoló mikrotanúsítvány	engedéllyel rendelkező felnőttképzési, szakképző, vagy felsőoktatási intézmény
Jogszabály alapján szervezett (hatósági) oktatás és képzés	egyes, nagy felelősséggel járó munkakörök betöltéséhez szükséges kompetenciák	hatósági bizonyítvány/tanúsítvány	illetékes hatóság által engedélyezett/felhatalmazott képző szervezet
Vállalati belső képzés	munkakörhöz kapcsolódó kompetenciák	nem ad képesítést	bejelentett vállalat munkáltató
Felnőttek egyéb képzése	egyéb, fentiekbe nem tartozó kompetenciák	nem ad képesítést	bejelentett felnőttképzési intézmény

Forrás: *Eurydice*, a hatályos szabályozás alapján frissítve.

Minőségbiztosítás a felnőttképzésben

2020 óta iskolarendszeren kívüli felnőttképzési tevékenység csak bejelentés alapján végezhető. Részszakmára felkészítő szakmai oktatást, szakmai képzést és mikrotanúsítványt adó képzést, illetve a részben vagy egészben költségvetési finanszírozásból vagy európai uniós támogatásból megvalósuló képzést (kivéve a hatósági és a céges belső képzést) csak engedéllyel rendelkező intézmény indíthat.

Az engedélyért folyamodó képzőknek szigorú előírásoknak kell megfelelniük: vagyoni biztosítékkal kell rendelkezniük (kivéve a költségvetési és felsőoktatási intézményeket), és igazolniuk kell, hogy működtetnek formális minőségbiztosítási rendszert, amelynek külső értékelését legalább hatévente el kell végeztenniük az Innovatív Képzéstámogató Központtal. Szakmai vezetőként andragógus vagy legalább három év tapasztalattal rendelkező pedagógus végzettségű szakembert kell alkalmazniuk, a képzési programokat pedig bejegyzett felnőttképzési szakértőnek kell minősítenie. A felnőttképzési intézmények jogszabály szerinti működését a Pest Vármegyei Kormányhivatal ellenőrzi.

Fontos minőségbiztosítási elem, hogy a szakmai oktatás és képzés, illetve a vizsgáztatás elváljék egymástól. Egy adott képzés résztvevői nem a saját iskolájukban, hanem egy akkreditált szakképzési vizsgaközpontban tett vizsgával szerezhetik meg a szakképzettséget vagy szakképesítést igazoló bizonyítványt.

Valamennyi felnőttképzést folytató intézmény köteles adatot szolgáltatni az általa megvalósított képzésekről és az abban részt vevő felnőttekről a Felnőttképzési Adatszolgáltatási Rendszerbe. Ezekből az adatokból (kiegészítve a képzés utáni munkavállalási adatokkal) megbízható indikátorokat lehet számítani a képzések és képzők eredményességére. A képzés-

szintű adatok jelenleg csak az állami szervek számára hozzáférhetők, a képző intézmények és a (potenciális) tanulók számára csak a hivatalok által készített, országos jelentések érhetők el.

Finanszírozás, elérhetőség

A felnőttképzésben elérhető képzésekről jelenleg nincs teljes körű, naprakész nyilvános adatbázis, felnőtteknek szóló karriertanácsadás kevés intézményben és szűkös kapacitásokkal működik. A hátrányos helyzetű felnőttek számára korlátozottan érhetők el azok a kiegészítő szolgáltatások (például mentorálás, gyermekfelügyelet, utazási támogatás), amelyek biztosítanák, hogy egyenlő esélyekkel tudják elkezdni és befejezni a képzést.

Az iskolarendszerű felnőttoktatás (például érettség), illetve a szakképző intézményben két szakma és egy szakképesítés megszerzése ingyenes. Az iskolarendszeren kívüli felnőttképzésben részt vevők a képző intézmény által megszabott képzési díjat fizetik, ez alól kivétel lehet az uniós forrásból vagy a foglalkoztatási szolgálat által támogatott képzés, illetve a munkáltató által szervezett vagy finanszírozott képzés.⁵

A szakmai oktatásban ingyenes részvételre jogosult tanulók szakképzési ösztöndíjban részesülhetnek. A három hónapnál hosszabb és legalább középfokú végzettséghez kötött szakmai oktatás vagy képzés díjára 18–55 éves felnőttek kamatmentes állami hitelt vehetnek fel a Diákhitel Központtól, legalább 20 százalék önrésszel.⁶

Hivatkozás

LACZIK ANDREA–FARKAS ÉVA (2022): Hungary: liberal and developmental choices. Megjelent: *Tutlys, V.–Markowitsch, J.–Pavlin, S.–Winterton, J.* (szerk.): Skill Formation in Central and Eastern Europe. A search for Patterns and Directions of Development. Peter Lang Verlag, Berlin.

⁵ További részleteket lásd [Eurydice](#).

⁶ Kétgyermekes anyák számára a hitel fele, három gyermekesek számára a teljes összeg vissza nem térítendő támogatás. Az igénylés előfeltétele legalább 12 hónap bejelentett munkaviszony.

8.3. A MENEDZSEREK KÖZÖTTI INFORMÁLIS TUDÁS ÁTADÁSÁNAK A HATÁSA AZ IMPORTPIACI DÖNTÉSEKRE

BISZTRAY MÁRTA

Bevezetés

Ez az alfejezet az informális tudás munkatársak közötti átadásának hatását vizsgálja annak példáján, hogy hogyan hat a menedzserek közötti tudásátadás az importpiaci döntésekre. Egyes technológiák vagy üzleti megoldások alkalmazása lényegesen javíthatja egy vállalat teljesítményét (például *Brynjolfsson–McElheran*, 2016), azonban ezek elterjedése gyakran akadályokba ütközik részben az átvételi költségek (például *Manuelli–Seshadri*, 2014), részben az információhiány következtében (például *Kamal–Sundaram*, 2016). Ezt a folyamatot könnyíthetik meg a vállalatok közötti informális kapcsolatok, többek között a céget váltó menedzserek által közvetített tudásátadás segítségével (például *Mion–Opromolla*, 2014).

Hasonló vállalatok között is nagy eltérések lehetnek a külkereskedelmi, azon belül is az importtevékenységük szempontjából, bár az irodalomból tudjuk, hogy az inputok külföldről történő beszerzése növeli a vállalat termelékenységét (*Halpern és szerzőtársai*, 2015). Koren Miklóssal és Szeidl Ádámmal közösen írt cikkünkben részletes magyar adatok segítségével arra kerestük a választ, hogy a szomszédos vállalatok, illetve a vállalathoz érkező menedzserek országspecifikus importtal kapcsolatos tapasztalatai mennyiben járulnak hozzá egy új importpiacról történő beszerzési döntéshez (*Bisztray és szerzőtársai*, 2018). A következőkben az ebben a cikkben kapott eredményeinket mutatom be.

A külkereskedelmi döntésekben megfigyelhető tovagyrúzó hatásokat főleg az export terén dokumentálta az irodalom. A specifikus – adott országgal vagy termékkel kapcsolatos – exporttapasztalattal rendelkező cégek térbeli közelsége (például *Fernandes–Tang*,

2014), illetve a vállalatok között mozgó menedzserek korábbi tapasztalatai (például *Mion–Opromolla*, 2014) mind olyan tényezők, amelyek növelik annak a valószínűségét, hogy a vállalat az adott országba kezdi exportálni a termékét. Ebben az alfejezetben nemcsak azt mutatjuk meg, hogy ez az importdöntésekre is igaz, hanem a gazdag adatbázisnak köszönhetően a cégek pontos elhelyezkedésének ismeretében arra is rávilágítunk, hogy csak az egészen közeli, az azonos vagy szomszédos épületben működő cégek hatása számottevő. Ez az eredmény egybecseng a személyes találkozásokról vállalatok közötti tudásáramlásban betöltött szerepével, ahogy azt más kontextusban például *Arzaghi–Henderson* (2008) is megmutatta.

Az importdöntések és a tudás pontosan mért térbeli terjedésének vizsgálata mellett további hozzájárulásokat is teszünk a szakirodalomhoz. Az országspecifikus importtapasztalat szerepét vizsgálva, valamint a vállalatközi kapcsolatokban exogén módon bekövetkező változásokat tekintve pontosabban tudjuk identifikálni a hatásokat. A szomszédos vállalatok és a korábbi menedzseri tapasztalatok hatásának együttes vizsgálata megerősíti mindkét tényező jelentőségét. Rávilágítunk arra is, hogy a becsült hatás heterogén, erősebb a nagyobb vagy termelékenyebb cégek esetében, illetve komplementaritást találunk a két vállalat termelékenységében. Végül a becslések alapján társadalmi multiplikátorokat számolunk, rámutatva, hogy a megfelelően célzott importösztönző politika a tovagyrúzó hatásoknak köszönhetően lényegesen eredményesebb lehet, mint a kevés kapcsolattal rendelkező vállalatokat célzó intézkedések. Eredményeink rámutatnak a vállalatok közötti informális tudás átadásának az importpiaci döntésekben játszott szerepére.

Empirikus eredmények

Az elemzéshez három magyar vállalati szintű adatbázist kapcsolunk össze az 1993–2003 közötti időszakban. A *gazdasági szervezetek regisztere* a Magyarországon működő vállalatok teljes körére tartalmazza a cégek nevét, adószámát és a székhelyük pontos címét (házszám, emelet és ajtó pontossággal), valamint a tulajdonosokat és aláírási joggal rendelkező személyeket, akikre a továbbiakban – némileg pontatlanul – menedzserekként hivatkozunk, rögzítve az időbeli változásokat is. A személyeket (név, anyja neve és címadatok alapján) a vállalatok között is össze tudjuk kapcsolni, dokumentálva a vállalatok közötti mozgásukat. Nem vesszük figyelembe a felszámoló-biztosokat, illetve az egy évben 15 vagy annál több céghez kapcsolódó személyeket. A kettős könyvvitelt folytató vállalatok esetén a NAV *vállalati mérleg és eredménykimutatás* adatbázisából ismerjük a vállalatok alapvető pénzügyi adatait, létszámát, iparágát és külföldi tulajdoni hányadát. Ezekből az adatokból számoljuk a teljes tényező termelékenységet *Levinsohn–Petrin* (2003) módszertanát használva. Végül a *vámstatisztikából* ismerjük az export és import éves értékét vállalat–ország–termék szinten.

Budapesti vállalatok Csehországból, Szlovákiából, Romániából és Oroszországból származó importját vizsgáljuk. A megfigyelési periódusban a mintában szereplő vállalatok 5 százaléka importál legalább az egyik országból. A vállalat–ország–év szintű elemzési adatbázisunk olyan megfigyeléseket tartalmaz, ahol a vállalat az előző évig még sosem importált az adott országból. Azt vizsgáljuk, hogy nagyobb valószínűséggel kezd-e importálni egy vállalat az adott országból akkor, ha vannak olyan más vállalatok az adott cég hálózatában, amelyeknek már volt korábbi importtapasztalata az országgal. Háromféle vállalati hálózatot definiálunk: térbeli, menedzserek cégváltásán alapuló, valamint tulajdoni részesedésük által meghatározott kapcsolatokat. A térbeli közelséget pontosan tudjuk mérni, megkülönböztetve az azonos épületben lévő, a szomszédos épületben lévő (házszám ± 2) és az azonos utca szemközti épületében lévő (házszám ± 1)

cégeket, kizárva azokat, amelyeknek tulajdoni kapcsolatai vannak az adott vállalattal. Azokat a cégeket, amelyek menedzserek cégváltásán keresztül kapcsolódnak egymáshoz, úgy tekintjük, mint ahol a jelenlegi menedzserek korábban menedzsereként dolgoztak, kizárva azokat, amelyeknek tulajdoni kapcsolatai vannak az adott vállalattal, de a Budapesten kívülieket is figyelembe véve. A kapcsolódó céget ebben az esetben csak akkor tekintjük importtapasztalattal rendelkezőnek, ha az adott országból már azelőtt importált, mielőtt a menedzser céget váltott volna. Végül akkor tekintjük úgy, hogy két vállalat között tulajdoni kapcsolatot van, ha közös a végső tulajdonosuk. Itt is figyelembe vesszük a Budapesten kívüli kapcsolatokat.

Az országspecifikus import tapasztalat hatása

Fő specifikációként a következő lineáris hazárd regressziót becsüljük az adott c -edik országból $t - 1$ -edik évig még sosem importáló i -edik cégek mintáján:

$$Y_{ict} = \sum_n \beta_n X_{ict-1}^n + \alpha_{it} + \mu_{ct} + \varepsilon_{ict},$$

ahol Y_{ict} egy indikátorváltozó, amely 1 értéket vesz fel, ha az i -edik vállalat a t -edik évben importál a c -edik országból, X_{ict-1}^n indikátorváltozó azt mutatja, hogy i -edik cégnek van olyan n -edik típusú (térbeli – azonos, szomszédos vagy szemközti épületben lévő –, menedzserei vagy tulajdoni) kapcsolata, amely $t - 1$ -edik évben vagy korábban már importált c -edik országból, α_{it} cég–év fix hatás, μ_{ct} ország–év fix hatás, ε_{ict} pedig a hibatag. A fix hatások következtében az országok közötti különbségekből történik az identifikáció.

A 8.3.1. táblázat a becslés eredményeit mutatja be. Az (1) oszlopból látható, hogy ha egy másik cég ugyanabból az épületből korábban már importált egy adott országból, az 0,22 százalékponttal növeli meg annak a valószínűségét, hogy a vállalat elkezd importálni ugyanabból az országból. Ez több mint megduplázza az importpiacra történő belépés átlagos 0,19 százalékos valószínűségét. Az is szignifikánsan növeli az adott országból való importálás valószínűségét, ha a tapasztalt cég a szomszédos épületben

van, azonban a becsült hatás jóval kisebb, nagyjából az ötöde az ugyanabban az épületben lévő tapasztalt cég hatásának. A szemközti épületben lévő tapasztalt cég esetében pedig nem találtunk szignifikáns hatást. Ezek az eredmények arra utalnak, hogy a szomszédos vállalatok közötti tudásáramlás csak a nagyon közeli szomszédok esetében jelentős. Ez egybecseng azzal a feltételezett mechanizmussal, hogy a cégek dolgozói közötti véletlen találkozások vezetnek a tudásáramláshoz, hiszen ezek az ugyanabban az épületben lévő cégek esetében a leginkább valószínűek.

8.3.1. táblázat: A kapcsolódó cégek országspecifikus importtapasztalatának hatása az adott országból történő importra

Importtapasztalat	(1)	(2)	(3)	(4)
Ugyanabban az épületben	0,22*** (0,03)			0,22*** (0,03)
A szomszédos épületben	0,04** (0,02)			0,04** (0,02)
A szemközti épületben	0,03 (0,02)			0,03 (0,02)
Egy menedzser korábbi cégében		0,43*** (0,09)		0,41*** (0,09)
Tulajdoni kapcsolat esetén			0,53*** (0,05)	0,53*** (0,05)
Cég-év fix hatás	Igen	Igen	Igen	Igen
Ország-év fix hatás	Igen	Igen	Igen	Igen
A megfigyelések száma	3 778 517	3 778 517	3 778 517	3 778 517

Függő változó: a vállalat elkezdi importálni.

Megjegyzés: A minta olyan cég–ország–év hármasokat tartalmaz, ahol a cég az előző évig még sosem importált az adott országból. Zárójelben épületszinten klaszterezett standard hibák. A becsült együtthatók 100-zal szorozva szerepelnek a táblázatban.

*** $p < 0,01$, ** $p < 0,05$, * $p < 0,1$.

A becsült térbeli hatások akkor is változatlanok maradnak, ha figyelembe vesszük a menedzserek korábbi vállalatainak, illetve a tulajdoni részesedéseken keresztül kapcsolódó vállalatok importtapasztalatát. A menedzserei tapasztalatok hatása 0,43 százalékpontos, majdnem duplája annak a hatásnak, amelyet az azonos épületben található vállalatok tapasztalata esetében becsültünk, ami érthető, hiszen a menedzser közvetlenül érdekelt abban, hogy a korábbi tapasztalataival a jelenlegi vállalatát segítse. A tulajdoni részesedéssel kapcsolódó cégek esetében még nagyobb,

0,53 a becsült együttható. Ugyanakkor ez nem értelmezhető tovagyrúzó hatásként, hiszen ennek jelentős része egy közös tulajdonos döntéséhez vezethető vissza, azonban kontrollváltozóként fontos szerepe van az identifikációban.

Az importtapasztalattal rendelkező vállalatok költözése

Alternatív becslési stratégiánk a specifikus importtapasztalattal rendelkező vállalatok új címre való költözését használja ki, mely az adott országból még nem importáló cég számára feltételezhetően exogén változást idéz elő a szomszédos vállalatok importtapasztalatában. A költözések gyakoriak, a megfigyelési periódusban a mintánkban lévő cégek több mint a negyedének változik a címe. Az épületen belüli importtapasztalat szerepét vizsgálva a következő eseménylelemzési regressziót becsüljük azon a mintán, amelyen a $t - 1$ -edik évig sem az i -edik cég, sem más cég az i -edik cég épületében még nem importált a c -edik országból, és $\tau = 0$ -ban egy új cég költözik az i -edik épületébe:

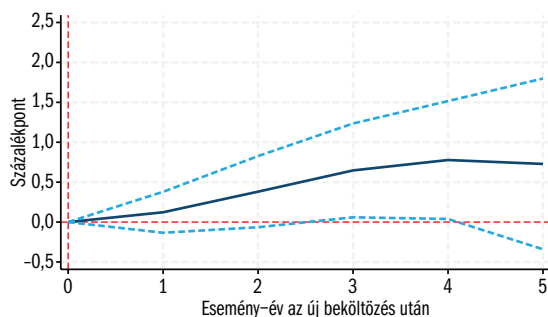
$$Y_{ict} = \sum_{\tau=1}^5 \beta_{\tau} D_{it}^{\tau} \times X_{ic} + \sum_{\tau=1}^5 \gamma_{\tau} D_{it}^{\tau} + \alpha_{it} + \mu_{ct} + \varepsilon_{ict},$$

ahol az Y_{ict} egy indikátorváltozó, amely 1 értéket vesz fel, ha az i -edik vállalat a t -edik évben importál a c -edik országból, D_{it}^{τ} esemény-év indikátor azt mutatja, hogy az új cég τ évvel korábban érkezett az épületbe, ahol $\tau = 5$ magában foglalja az 5 évnél korábbi költözéseket is. Az X_{ic} indikátorváltozó azt mutatja, hogy az i -edik cég épületébe költöző vállalat a beköltözés időpontjában vagy azelőtt már importált a c -edik országból. Az α_{it} cég-év fix hatást, a μ_{ct} az ország-év fix hatást jelöli, ε_{ict} pedig a hibatag. A β_{τ} együtthatók mérik, hogy mennyivel nagyobb a c -edik országból megkezdett import valószínűsége, ha a τ évvel korábban az épületbe költöző új vállalat már importált korábban a c -edik országból.

A fix hatásokat is tartalmazó, konzervatív becslések is azt mutatják, hogy négy évvel a beköltözés után 0,78 százalékponttal nagyobb az esélye annak, hogy egy vállalat elkezdi importálni egy adott országból, amennyiben az újonnan beköltöző vállalatnak a be-

költözkor már volt importtapasztalata azzal az országgal. Az eredmények nagyságrendje összhangban van a korábban kapott becsléseinkkel.

8.3.1. ábra: Az épületbe beköltöző, importtapasztalattal rendelkező cégek hatása az ugyanabból az országból való importra

Megjegyzés: A minta az új beköltözés utáni években tartalmazza a cégeket azokban az épületekben, ahol az adott országból korábban egy cégnek sem volt importtapasztalata. A folytonos vonal a tapasztalt beköltöző vállalat esetében becslült együtthatókat mutatja a beköltözés utáni években, a szaggatott vonal pedig a 95 százalékos konfidencia-intervallumot. A standard hibák épületenként klaszterezve vannak.

Heterogén hatások

A legerősebb és legtisztábban identifikált épületen belüli hatásokra koncentrálni megvizsgáljuk, hogy azok mennyiben függenek a vállalatok különböző jellemzőitől. Az épületen belüli szomszédok importtapasztalatát jelző indikátort interaktálva a vállalat adott jellemzőjével azt találjuk, hogy a nagyobb, a magasabb termelékenységű és a külföldi tulajdonban lévő cégek esetében erősebb a szomszédos cégek ország-specifikus importtapasztalatának a hatása. Ezek az eredmények egybecsengenek az abszorptív kapacitás vállalatok közti tudásáramlásban betöltött szerepével, vagyis a vállalatok azon képességének szerepével, hogy mennyiben tudják az új tudást megszerezni és a mindennapi működésükbe beépíteni.

Hasonló specifikációban külön vizsgáljuk az adott cégjellemzővel rendelkező, tapasztalt szomszédok importdöntésre gyakorolt hatását. A nagyobb, termelékenyebb vagy külföldi szomszédok hatása erősebb. Ebben a cégeknek a sikeresebb importtevékenysége is

szerepet játszhat. Nő a becslült hatás a tapasztalt szomszédok számával is, ami arra utal, hogy több tanulási lehetőség esetén inkább megvalósulhat a tudásátadás. Végül, a korábban az országból nem importáló vállalat és a tapasztalt szomszéd jellemzőit a tapasztalatot jelző indikátorral interaktálva komplementaritást tudunk kimutatni a két vállalat termelékenységében: a becslült hatás még tovább erősödik, ha nemcsak az egyik, de mindkét vállalat magas termelékenységű. Ez az eredmény azt sugallja, hogy a termelékenyebb cégek egymáshoz közeli elhelyezkedése jelentősen segíti a jó üzleti gyakorlatok elterjedését akkor is, ha a tapasztalat térbeli eloszlásában nem történik változás.

Minél specifikusabb az importtapasztalat, annál nagyobb a hatása. Külön becslve az adott céggel meg egyező, illetve az eltérő iparágban működő szomszédok importtapasztalatának a hatását, azt látjuk, hogy az iparágon belüli importtapasztalat hatása több mint kétszerese a más iparágakból származó tapasztalaténak. Ez az eredmény azt sugallja, hogy nemcsak a termelékenység, hanem a tevékenységalapú vállalati klaszterek is kedvező hatással vannak a jó üzleti gyakorlatok elterjedésére. A specifikus tapasztalatok fontosságát termékkategóriák (fogyasztási javak, tőkejavak, közvetett termékek és nyersanyagok) szerint is vizsgáljuk. A megfigyelési egység itt egy vállalat–termékkategória–ország–év négyes, a szomszédos cégek tapasztalatait pedig külön vizsgáljuk aszerint, hogy ugyanazt vagy másik termékkategóriát importáltak-e az adott országból. Bár az eltérő termékkategóriákkal kapcsolatos importtapasztalat hatása is szignifikáns, az azonos termékkategóriák esetében a szomszéd vállalatok tapasztalatának a szerepe még jelentősebb egy új országból való import megkezdésében.

A becslült heterogén hatások alapján feltételezhetjük, hogy egy megfelelően célzott kereskedelmi politika társadalmi haszna magasabb lehet. Ennek szemléltetésére a becslült eredményeinket felhasználva minden, egy adott országból még nem importáló cégre kiszámolunk egy társadalmi multiplikátort, amely azt mutatja, hogy 5 év múlva várhatóan mennyivel növekedne a szomszédos importőrök száma

a tovagyrúzó hatások következtében, ha az adott cég elkezdene importálni az adott országból. Egy egyszerű terjedési modellből indulunk ki, amelyben a tapasztalt szomszédok számának és termelékenységének a függvénye a terjedés mértéke. A számított társadalmi multiplikátorok eloszlása erősen ferde, 1,03 medián értékkel, míg a 90. percentilisben 1,13-dal. Kevés vállalatnak van nagymértékű hatása. Az egyszerű modellünk alapján, ha egy importösztönző ezeket a vállalatokat célozná, a jelentős tovagyrúzó hatások következtében 26 százalékkal hatásosabb lenne, mintha véletlenszerűen választott vállalatokat ösztönöznének.

Következtetések

A cikkünkben részletes vállalati adatok segítségével meg tudtuk mutatni, hogy a térben egészen közel, ugyanabban vagy a szomszédos épületben elhelyezkedő vállalatok, valamint a menedzserek korábbi vállalatoknál szerzett specifikus tapasztalatai fontos szerepet játszanak az üzleti gyakorlatok, jelen esetben egy adott országból történő importtevékenység elterjedésében. Mind a térbeli, mind a menedzseri hálózatoknak fontos szerepe van a tudásáramlásban, ugyanakkor a térbeli kapcsolatok jelentősége a távolsággal gyorsan csökken. Eredményeink rámutattak a hatások heterogenitására, a tapasztalatokból tanuló vállalatok esetében az abszorptív kapacitás, a tapasztalt vállalatok esetén a tapasztalat minőségének és specifikusságának a jelentőségére, valamint a két vállalat termelékenységének komplementaritására. A becsléseink alapján számolt társadalmi multiplikátor erősen ferde

eloszlása azt sugallja, hogy a megfelelően célzott kereskedelemösztönző politikák aggregált hatása a tovagyrúzó hatások következtében lényegesen nagyobb lehet, mint a hasonló, de nem célzott intézkedések hatásai. Összességében az eredményeink újabb bizonyítékát adják a vállalati klasztereknek az üzleti mód-szerek elterjedésében játszott szerepének.

Hivatkozások

- ARZAGHI, M.–HENDERSON, J. V. (2008): [Networking off Madison Avenue](#). The Review of Economic Studies, Vol. 75, No. 4. 1011–1038. o.
- BISZTRAY MÁRTA–KÖREN MIKLÓS–SZEIDL ÁDÁM (2018): [Learning to import from your peers](#). Journal of International Economics, Vol. 115. 242–258. o.
- BRYNJOLFSSON, E.–MCELHERAN, K. (2016): [The Rapid Adoption of Data-Driven Decision-Making](#). American Economic Review, Vol. 106. No. 5. 133–139. o.
- FERNANDES, A. P.–TANG, H. (2014): [Learning to export from neighbors](#). Journal of International Economics, Vol. 94, No. 1. 67–84. o.
- HALPERN LÁSZLÓ–KÖREN MIKLÓS–SZEIDL ÁDÁM (2015): [Imported inputs and productivity](#). American Economic Review, Vol. 105. No. 12. 3660–3703. o.
- KAMAL, F.–SUNDARAM, A. (2016): [Buyer–seller relationships in international trade. Do your neighbors matter?](#) Journal of International Economics, Vol. 102, 128–140. o.
- LEVINSOHN, J.–PETRIN, A. (2003): [Estimating production functions using inputs to control for unobservables](#). The Review of Economic Studies, Vol. 70, No. 2. 317–341. o.
- MANUELLI, R. E.–SESHADRI, A. (2014): [Frictionless Technology Diffusion](#). The Case of Tractors. American Economic Review, Vol. 104. No. 4. 1368–1391. o.
- MION, G.–OPROMOLLA, L. D. (2014): [Managers' mobility, trade performance, and wages](#). Journal of International Economics, Vol. 94. No. 1. 85–101. o.

A MUNKAPIACI SZAKPOLITIKA ESZKÖZEI

**(2023. JÚNIUS
– 2024. SZEPTEMBER)**

**HAJDU MIKLÓS
MAKÓ ÁGNES
NÁBELEK FRUZZSINA
NYÍRŐ ZSANNA**

1. Intézményi változások
2. Ellátások
3. Támogatások
4. Aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök és komplex programok
5. Munkapiaci hatású szakpolitikai eszközök

Az alábbiakban a munkapiaccal kapcsolatos szakpolitikai eszközök 2023 júniusa és 2024 szeptemberé között végbement, főbb szabályozási változásait foglalkoztatjuk össze.

1. INTÉZMÉNYI VÁLTOZÁSOK

1.1. Szakképzési rendszer¹

2023 nyarán több jogszabály² is kihirdetett, amelyek pontosítják és kiegészítik a 2020-ban átalakított szakképzési és felnőttképzési rendszerre vonatkozó részletszabályokat. Többek között módosultak a saját munkavállaló szakirányú oktatására vonatkozó szabályok, így az kétféleképpen történhet duális képzés keretében. Egyrészt, ha a foglalkoztató duális képzőhely, köthet szakképzési munkaszerződést is a saját munkavállalójával, párhuzamosan kétféle jogviszonyt fenntartva. Másrészt, továbbra is lehetséges az eredeti munkaszerződés duális képzési célú módosítása is, ettől a szerződés nem válik szakképzési munkaszerződéssé. Ekkor a munkáltatónak nem kell duális képzőhelyként nyilvántartásba vetetnie magát, nem kell alkalmaznia a duális képzőhelyekre vonatkozó rendelkezéseket, és nem érvényesítheti a szociális hozzájárulási adóról szóló (szochó) törvény szerinti

adókedvezményt.³ A foglalkoztatók azonban a saját munkavállalóik szakirányú oktatását legfeljebb 2023. december 31-éig folytathatták a duális képzőhelyek nyilvántartásába való felvétel nélkül, a 2023. szeptember 1-ig megkötött szakképzési munkaszerződések alapján.

A jogszabály-módosítás lehetővé teszi, hogy egy naptári éven belül kétszer, akár két tanévben is lehessen rövid ciklusú szakképzési munkaszerződést kötni a szakirányú oktatásban részt vevő tanulóval, az eddigi 4–12 hét helyett egyenként 2–12 hét, éves szinten összesen legfeljebb 12 hét határozott időtartamra.

Ha a duális képzőhely a szakirányú oktatáshoz közreműködőt vesz igénybe, akkor a közreműködőnél történő foglalkoztatás időtartama a szakképzési munkaszerződés alapján létrejött munkaviszony időtartamának 49 százalékáig terjedhet a korábbi évi legfeljebb 44 munkanap helyett.

A munkatörvénykönyv a 16. életévüket be nem töltött munkavállalók munkaidejét érintő korlátozása az új módosítás értelmében a szakképzési munkaszerződéssel foglalkoztatottakra nem vonatkozik. Így a duális képzésben részt vevő 16 év alatti fiatalok újra napi 7 órában foglalkoztathatók. A 18 év felettiek napi 8, az ennél fiatalabbak napi 7 órában vehetnek részt szakképzési munkaszerződéssel a duális képzésben.

A szakmát tanulók számára legfeljebb négyhetes munkaidőkeretet lehet elrendelni az eddigi kéthetes munkaidőkeret helyett. A nagyobb munkaidőkeret nagyobb szabadságot jelent a munkaidő-beosztásban. A nyári szünetben kötelezően egybefüggően kiadandó szabadság mértéke 15 munkanapról 20 munkanapra változik. Az éves összes szabadság mértéke már nem életkorhoz kötött, hanem a jogviszony típusától függ: tanulói jogviszonyban évi 45 munkanap, felnőttképzési jogviszonyban évi 30 munkanap.

A módosítás értelmében a szakképzési munkaszerződés a tanulói jogviszony megszűnése hónapjának

¹ A szakképzési rendszerről szóló 1.1. alfejezet nagyrészt átfed a Munkaerőpiaci tükrök 2022 (szerk. Szabó-Morvai Ágnes-Pető Rita, HUN-REN KRTK KTI, Budapest, 2023) című kötet A munkapiaci szakpolitika eszközei című részének megfelelő szakaszával, annak frissített, bővített változata. Ennek oka: a Munkaerőpiaci tükrök 2022 kötet fejezetében vizsgált időszak 2023. május 31-ig tartott, a szakképzési törvény fontosabb módosításait pedig ehhez közeli időpontokban, 2023. június 2-án, illetve 2023. július 6-án hirdették ki (és hatályba is léptek 2023 júliusában, illetve 2023 szeptemberében), így ezek a változások mindkét kötetben szerepelnek.

² 2023. évi XXXIII. törvény a szakképzésben lezajlott átalakítás utólagos hatásvizsgálatából adódó törvényt módosításokról. Magyar Közlöny, 2023. évi 81. szám; A 292/2023. (VII. 6.) kormányrendelet a szakképzésben lezajlott átalakítás utólagos hatásvizsgálatából adódó kormányrendelet-módosításokról. Magyar Közlöny, 2023. évi 101. szám.

³ 2018. évi LII. törvény a szociális hozzájárulási adóról.

utolsó napján szűnik meg, ha a tanuló nem folytatja tanulmányait más szakképző intézményben, illetve azon tanítási év utolsó tanítási napján, amelyben a tanuló megkezdte első szakmai vizsgáját. A szakképzési munkaszerződést kötő felek megállapodhatnak abban, hogy a szakképzési munkaszerződés határozatlan idejű munkaviszonnyá alakul. Ebben az esetben a munkaviszony a szakképzési munkaszerződés megkötésétől kezdve folyamatosan fennáll.

A szakképzésben a 2023/2024-es tanévtől önálló miniszteri rendelet határozza meg a tanév rendjét. Eddig a szakképző intézményekben a tanév rendje megegyezett a köznevelési intézményekével, az új rendszer bevezetését a szakképzés jellegéből adódó eltérések indokolják, például nyári szakmai gyakorlat, duális képzés.

Megszűnik a programtanterv (PTT), a szakképző intézmények a képzési és kimeneti követelmények (KKK) alapján önállóan dolgozzák ki saját szakmai programjukat.

A képzési programba új elemként be kell építeni a szakmai vizsgához kapcsolódóan szervezett egybefüggő felkészítés rendjét. A szakképző intézmény a szakmai vizsga előtt a szakképzési munkaszerződéssel rendelkező tanulók számára – a tanuló kérésére – legalább öt munkanapos egybefüggő felkészítést szervez.

Bővítették a rendelkezésre állási és munkavégzési kötelezettségek alóli mentesülés szabályait. Ezentúl azokra a napokra is vonatkozik a mentesség, amikor a tanuló a szakképző intézmény által szervezett tanulmányi versenyre való felkészítésben vagy versenyen vesz részt, illetve a szakmai vizsgát közvetlenül megelőző három munkanapra, valamint érettségi vizsgatárgyanként – az érettségi vizsga napját is beleértve – négy munkanapra.

A Szakmajegyzékben új szakmaként jelenik meg az *óvodai nevelő*.

Az új rendelkezés lehetővé teszi a mezőgazdasági őstermelők duális képzőhelyként való nyilvántartásba vételét.

Felnőttképzési jogviszonyban az ágazati alapoktatás és a közismereti oktatás folyhat részben – a kötelező óraszám feléig – távoktatásban.

A módosítások 2023. július 1-jével léptek hatályba, de a szakirányú oktatás és a szakképzési munkaszerződés módosított szabályait csak 2023. szeptember 1-jétől kell alkalmazni.

2024. májusában hirdették ki a szakképzésről szóló 2019. évi LXXX. törvény módosítását,⁴ mely elsősorban az akkreditált vizsgaközpontok szabályozását érinti.

2024. novemberében jelent meg az egyes adótörvények módosításáról szóló 2024. évi LV. törvény,⁵ mely érinti a szociális hozzájárulási adóról szóló 2018. évi LII. törvényt (szócho törvényt) is.⁶ Ennek értelmében 2025. január 1-jétől a szakirányú oktatás szócho-kedvezménye saját dolgozóval kötött szakképzési munkaszerződés esetén ugyanazon munkáltató ugyanazon munkavállalója tekintetében legfeljebb 12 hónapig érvényesíthető. Az új szabályt a 2024. december 31-ét követően induló képzéseknél kell alkalmazni.

1.2. Pályaválasztási kiállítások

2024 őszén 18 vármegye, valamint Budapest főváros kormányhivatala szervezett pályaválasztási kiállításokat.⁷ Ezek az általános iskola 7. és 8. osztályosait, a középiskolák végzős tanulóit, a pályamódosítást tervezőket és az álláskeresőket segítették abban, hogy egyéni céljaiknak és a munkaerőpiac kívánalmainak megfelelő pályát, szakmát és ahhoz kapcsolódó tanulási lehetőséget válasszanak.

A pályaválasztási kiállítások során a látogatók találkozhattak a kiállító középiskolákkal, szakképző intézményekkel, munkáltatókkal és a duális képzésben is részt vevő foglalkoztatókkal. Szakmabemutatókon és üzemlátogatásokon tekinthettek bele egy-egy szakma munkafolyamataiba. A pályaaorientációt támoga-

⁴ 2024. évi XIII. törvény oktatási, családügyi, kulturális tárgyú és kapcsolódó törvények módosításáról. *Magyar Közlöny*, 2024. évi 52. szám.

⁵ 2024. évi LV. törvény egyes adótörvények módosításáról. *Magyar Közlöny*, 2024. évi 119. szám.

⁶ 2018. évi LII. törvény a szociális hozzájárulási adóról.

⁷ Lásd *NFSZ*.

tó állami és civil szervezetek, kamarák munkaerőpiaci információkkal látták el az érdeklődőket. A kiállítás látogatói pályaaorientációt segítő önismereti kérdőíveket tölthettek ki, valamint egyéni és csoportos pályaaorientációs, pályamódosító és elhelyezkedést segítő tanácsadáson vehettek részt.

2. ELLÁTÁSOK

2.1. Munkanélküli-ellátás

A minimálbér 2023 végi emelése⁸ (lásd az 5.1. pontot) következtében emelkedett az álláskeresői járadék maximális összege is. Így 2023. december 1-jétől az álláskeresői járadék maximuma havi 266 800 forint, a nyugdíj előtti álláskeresői segély összege pedig havi 106 710 forint. Az álláskeresőt ösztönző juttatás havi 186 760 forint.

2.2. Rehabilitációs és rokkantsági ellátás

A rehabilitációs és rokkantsági ellátások alapösszege a 2023-ban kezdődően megállapított jogosultság esetén 137 655 forint.⁹

2.3. Gyermeknevelési ellátások

A minimálbér 2023. év végi emelését (lásd az 5.1. pontot) követően 2024-re megnőtt a gyermekgondozási díj (gyed) maximális összege is (ami az aktuális minimálbér kétszeresének a 70 százaléka), havi 373 520 forint. A diplomás gyed felsőfokú alapképzés esetén 186 760 forint, felsőfokú mesterképzés esetén pedig 228 200 forintba emelkedett.¹⁰

3. TÁMOGATÁSOK

3.1. A vállalkozások munkaerő-támogatási programja

2023. október 31. volt a végdátuma annak a munkaerőpiaci programnak, amelynek révén a munkaadók vissza nem térítendő támogatást kaphattak, ha az

állami foglalkoztatási szervnél álláskeresőként nyilvántartott 25 év alatti vagy legalább 1 hónapja nyilvántartott 25 év feletti álláskeresőt foglalkoztatnak munkaviszony keretében. A támogatás mértéke a foglalkoztatót terhelő bérköltség (bruttó bér és ténylegesen átutalásra kerülő szociális hozzájárulási adó) 50 százaléka, de teljes munkaidős foglalkoztatás esetén legfeljebb 250 000 forint volt havonta.¹¹

3.2. Súlyosan hátrányos helyzetű munkavállaló foglalkoztatását elősegítő támogatás

A minimálbér 2023. decemberi változásával nőtt a súlyosan hátrányos helyzetű munkavállalók elhelyezkedései esetén hat hónapig járó bérkiegészítés, amely a kötelező legkisebb munkabér 30 százalékaival egyezik meg, így ők havi bruttó 80 040 forinthez juthattak. A súlyosan hátrányos helyzetű személyt alkalmazó munkaadó is támogatásban részesül, mivel a jogviszony első négy hónapjára a munkavállaló bérének felét – havonta legfeljebb a minimálbér 150 százalékaának megfelelő összegben – megtéríti az állami foglalkoztatási szerv.¹²

3.3. Nyelvvizsgaszerezési támogatás

A korábbi 58 ezer forintról 66 700 forintra emelkedett 2024 januárjától az első sikeres nyelvvizsga díjához nyújtott kormányzati támogatás, ami alapvetően 35 éves korig jár, de gyermekvállalás esetén megszűnik a korhatár.¹³

3.4. Ifjúsági Garancia Plusz

A nem tanuló és nem dolgozó 15–29 évesek 2024 áprilisától bértámogatást, álláskeresőként lakhatási, illetve utazási támogatást kérelmezhetnek a GINOP Plusz-4.1.1-23 keretében. A munkaadónak nyújtott bértámogatás időtartama 4–6 hónap, a támogatás mértéke a munkaadót terhelő bruttó bér fele, de legfeljebb havi 250 ezer forint lehet. A legfeljebb egyéves

⁸ Lásd [Magyar Közlöny](#).

⁹ Lásd [Magyarország kormánya](#).

¹⁰ Lásd [Magyarország kormánya](#).

¹¹ Lásd [NFSZ](#).

¹² Lásd [NFSZ](#).

¹³ Lásd [Magyarország kormánya](#).

lakhatási támogatást az a fiatal kaphatja, akit legalább egy hónapja álláskeresőként nyilvántartanak, és legalább hat hónap időtartamra szóló és legalább heti húszórás munkaviszonyt létesít a lakóhelyétől legalább 60 kilométerre lévő településen. A lakhatási támogatás összege az álláskereső lakbérét akár teljesen mértékben is fedezheti, de havonta legfeljebb a legkisebb munkabér 70 százalékának megfelelő összegig állapítható meg. 60 kilométernél közelebb munkahely esetén igényelhető az utazási támogatás, minden 10 kilométer után a minimálbér 5 százalékának megfelelő összegben.¹⁴

3.5. 30 évesnél idősebb álláskeresőknek szóló támogatási rendszer

A kormány a tartósan munkanélküliek, a hátrányos helyzetű régiókban élők, az 50 év felettiek, valamint a legfeljebb 8 általános iskolai osztályt végzetek részére öt elemből álló programot hirdetett 2024 májusában: maximum havi 250 ezer forintig bértámogatás jár, lakhatási támogatás címén legtovább 12 hónapig 186 ezer forint albérlési hozzájárulást lehet igénybe venni, 60 kilométeren belül lévő munkahely esetén 10 kilométerenként 10–12 ezer forint hozzájárulás igényelhető az utazáshoz, és van lehetőség képzésekre is. Ezenkívül az évek óta nem dolgozók részére olyan szolgáltatások is elérhetők, amelyek mentálisan is alkalmassá teszik őket a munkára.¹⁵

3.6. Kapacitásbővítő támogatás a vállalkozásoknak

2024 januárjában a mikro-, kis- és közepes vállalkozások maximum 10 fő felvételéhez igényelhettek a bérköltségükre vonatkozó támogatást a GINOP Plusz és hazai források révén. Az új munkavállalók támo-

gatott foglalkoztatási ideje 6 hónap, amit 4 hónapos továbbfoglalkoztatási kötelezettség követ. Az új foglalkoztatottak után maximum mintegy 2,5 millió forintos támogatás érhető el a hat hónap alatt. A 2024 elején beadható pályázat 4,5 milliárd forintos keretösszegét a kormány a jelentős érdeklődés miatt 2 milliárd forint hazai forrással megnövelte 2024 áprilisában.¹⁶

3.7. Képzési támogatás a vállalkozásoknak

A munkáltatók többek között szakmai ismeretekre irányuló képzésekhez, valamint infokommunikációs és nyelvi képzésekhez kaphatnak támogatást, elsősorban a munkavállalók képzési költségeihez, valamint a képzés miatt kieső munkaidőre járó béréhez a GINOP Plusz Program 70 milliárd forintos pályázatának keretében. A támogatás maximális mértéke a kis- és középvállalkozások esetében 75 millió forint, nagyvállalatoknál 150 millió forint.¹⁷

4. AKTÍV FOGLALKOZTATÁSPOLITIKAI ESZKÖZÖK ÉS KOMPLEX PROGRAMOK

A közfoglalkoztatásra szánt keretösszeg 2024-ben. A kormány a 2024-es költségvetésben 121,1 milliárd forintot különített el a Start-munkaprogramokra. Ez az előirányzat fedezetet nyújt a 2023-ban, illetve azt megelőző években keletkezett, 2024. évre áthúzódó kötelezettségvállalásokra is.¹⁸

PostaPartner munkahelyteremtő bértámogatás. A PostaPartner munkahelyteremtő bértámogatás kérelmezésére 2023 októberében nyílt lehetőség. A program keretében a foglalkoztatók¹⁹ vissza nem térítendő támogatást kaphatnak a PostaPartner munkahelyteremtő munkaerőpiaci programban meghatározottak szerint új munkahelyek teremtéséhez. A támogatás időtartama 6 hónap, összege munkavállalónként havonta 125 000 forint.²⁰

Közfoglalkoztatásból a versenyszférába program. A teljes foglalkoztatottság elérésének érdekében a kormány 2024 márciusától ismételten meghirdette a Közfoglalkoztatásból versenyszférába elnevezé-

¹⁴ Lásd NFSZ.

¹⁵ Lásd Magyarország kormánya.

¹⁶ Lásd Magyarország kormánya.

¹⁷ Lásd Magyarország kormánya.

¹⁸ Lásd Hatályos jogszabályok.

¹⁹ Azok a foglalkoztatók részesülhetnek támogatásban, akik a PostaPartner Program keretében a Magyar Posta Zrt.-vel szerződéses kapcsolatban álltak.

²⁰ Lásd NFSZ, Kormányhivatalok.

sű programot, amelynek keretében a versenyszférában munkát találó közfoglalkoztatottak 45 600 forint elhelyezkedési juttatásban részesülhetnek havonta.²¹

Munkaerő-fejlesztési támogatás. A munkaerő-fejlesztési támogatási program harmadik szakaszát a GI-NOP Plusz-3.2.1-21-2021-00001 azonosító számú kiemelt projekt keretében hirdették meg 2024 márciusában. A program célja a vállalkozások munkahelyi képzéseinek támogatása a termelékenység növelése érdekében. A program keretösszege 70 milliárd forint.²²

Lakhatási és utazási támogatás. 2024 márciusában ismét meghirdették a Lakhatási támogatás 2024, valamint az Utazási támogatás 2024 elnevezésű országos munkaerőpiaci programokat. Mindkét program célcsoportjába azok az álláskeresők tartoznak, akik számára felajánlott munkalehetőség esetében a munkavégzés helye eltér az állandó lakóhelyüktől. Akinek legalább 10 kilométerre, de 60 kilométernél közelebbi, eltérő településen található a munkavégzés helye – az egyéb feltételek teljesülése esetén – az utazási támogatást vehet igénybe. Az pedig, akinek a lakóhelyétől legalább 60 kilométerre lévő településen található a munkavégzés helye, lakhatási támogatást vehet igénybe. A Lakhatási támogatás 2024 elnevezésű program keretében a támogatás hat hónap időtartamra, a lakásbérleti díj támogatására nyújtható. A támogatás összege legfeljebb 186 760 forint/hó lehet.²³ Az Utazási támogatás 2024 elnevezésű program keretében a támogatás szintén hat hónap időtartamra nyújtható, a lakóhely és a munkavégzés helye közötti 10 kilométeres távolság távolság felett minden teljes 10 kilométer után a támogatás megállapításakor hatályos kötelező legkisebb munkabér 5 százalékának megfelelő összegben.²⁴

Tartós álláskereső elhelyezkedését segítő inkubátor program. A tartós álláskereső elhelyezkedését segítő inkubátor program 2024 áprilisában indult. A program célja a vállalkozások munkaerőigényének

kielégítése a hazai munkaerő-kínálat bővítése révén, valamint a tartósan álláskereső hosszú távú elhelyezkedésének támogatása a foglalkoztatás további növelése mellett. A résztvevők lehetőséget kapnak arra, hogy három hónapra kipróbálják magukat a választott álláshelyen. A program keretében azok a munkáltatók kaphatnak vissza nem térítendő támogatást, amelyek az álláshelyválasztás lehetőségét legalább öt fő, súlyosan hátrányos helyzetű álláskereső számára biztosítja. Súlyosan hátrányos helyzetű álláskeresőnek az a legalább 24 hónapja regisztrált álláskereső vagy olyan, legalább 12 hónapja regisztrált álláskereső minősül, akire a következő feltételek legalább egyike érvényes: 24 év alatti vagy nem szerzett középfokú végzettséget/szakmai képzést, vagy 50 éven felüli, vagy eltartottal egyedül élő felnőtt, vagy etnikai kisebbségi csoport tagja.

A támogatás három hónapja alatt akár 100 százalékos bértámogatás is igénybe vehető, ami 6 órás munkaidő esetén legfeljebb havi 200 ezer forintot jelent. A felvett munkavállaló ez alatt az időtartam alatt munkában maradási ösztönző juttatásban is részesülhet, melynek havi összege 53 ezer forint. Amennyiben az álláskereső alkalmasnak bizonyul, továbbfoglalkoztatás esetében a munkaadó további 6 hónapig részesülhet bértámogatásban maximum 50 százalékos intenzitással, legfeljebb havi 200 ezer forint mértékig. A felvett munkavállaló ez alatt az időtartam alatt, illetve ezen felül további 3 hónapig részesülhet munkában maradási ösztönző juttatásban, amelynek havi összege a minimálbér 25 százaléka, azaz 67 ezer forint. A projekt keretében egy év alatt álláskeresőnként összesen 1,8 millió forint bértámogatás igényelhető, míg az egyén a bérén felül további 760 ezer forint juttatást kaphat.

A vállalkozások a munkaerő felmérésében és -fejlesztésében, illetve a munkában maradás segítésében közreműködő szakemberek (mentorok) bérköltsége után is igényelhetnek támogatást. A pályázat keretösszege 1,7 milliárd forint.²⁵

Nyári diákmunkaprogram. A 2013-ban indított Nyári diákmunka elnevezésű központi munkaerőpiaci programot 2024 júniusában is meghirdetették.

²¹ Lásd NFSZ.

²² Lásd NFSZ.

²³ 2023-ban 162 400 forint/ hó volt.

²⁴ Lásd NFSZ.

²⁵ Lásd Magyarország kormánya.

A program célja a teljes foglalkoztatottság elérése, a fiatalok inaktivitás csökkentése, valamint a korai munkataszlat- és munkajövedelem-szerzés elősegítése. A program keretében bértámogatást kaphatnak a hirdetményben megjelölt feltételeknek megfelelő munkáltatók a 16–25 éves nappali tagozaton tanuló diákok és egyetemi hallgatók nyári foglalkoztatásához. A munkáltatónak nyújtott bértámogatás összege szak-képzettséget igénylő munkakör esetében fejenként 244 500 forint, szakképzettséget nem igénylő munkakör esetében 200 100 forint lehet. A támogatásokat önkormányzatok és a mezőgazdaságban, turizmusban, vendéglátásban, erdőgazdálkodásban működő vállalkozások hívhatták le. 2024-ben a program összköltsége 4,3 milliárd forint volt.²⁶

Vállalkozóvá válást elősegítő támogatás. 2024 szeptemberétől ismét vállalkozóvá válást elősegítő támogatás nyújtható azoknak az álláskeresőnek, akiket legalább egy hónapja álláskeresőként nyilvántartanak, akik az állami foglalkoztatási szerv által nyújtott szolgáltatás keretében a vállalkozás indításához szükséges jogi, pénzügyi készségeket megszerzik, és akik a szolgáltatás keretében üzleti terv készítésével bemutatják az indítani kívánt vállalkozás hatékonyságát és működésének részleteit. A résztvevők számára hat hónapon keresztül a kötelező legkisebb munkabér 100 százalékának megfelelő mértékű támogatás és legfeljebb a kötelező legkisebb munkabér 15-szörösének megfelelő mértékben egyszeri visszatérítendő vagy vissza nem térítendő tőketámogatás nyújtható.²⁷

5. MUNKAPIACI HATÁSÚ SZAKPOLITIKAI ESZKÖZÖK

5.1. A minimálbérrel és garantált bérminimummal kapcsolatos változások

A 2023 novemberében elfogadott kötelező legkisebb munkabérről és a garantált bérminimumról elfoga-

dott rendelet²⁸ alapján 2023. december 1-jétől a teljes munkaidőben foglalkoztatott munkavállalók részére megállapított alaphér kötelező legkisebb összege 232 000 forintról 266 800 forintra emelkedett. A legalább középfokú iskolai végzettséget, illetve szakképzettséget igénylő munkakörben foglalkoztatott munkavállalók garantált bérminimuma a teljes munkaidő esetén 296 ezer forintról 326 ezer forintra nőtt.

5.2. Az adó- és járulékrendszer átalakításai

30 év alatti anyák adómentessége. 2023. január 1-jétől a személyi jövedelemadóról szóló törvény módosításáról szóló rendelet²⁹ bevezette a 30 év alatti anyák szja-kedvezményét, amelyet a 2023 júliusában elfogadott adótörvény törvényi szintre emelt.³⁰ A 30. életévét be nem töltött anyák munkabére, más nem önálló tevékenységből származó jövedelme, vállalkozói, őstermelői, képviselői, könyvvizsgálói vagy nem egyéni vállalkozóként kötött munkavégzésre irányuló szerződés alapján származó jövedelme a KSH által hivatalosan közzétett, megelőző év júliusi átlagkeresetét adómentessé vált. 2024-ben ez alapján a 30 év alatti anyák bruttó jövedelme havi 559 100 forintig adómentes.

Munkaerőpiacra lépők utáni kedvezmény módosítása. 2024. augusztusától szűkül a munkaerőpiacra lépők utáni szociális hozzájárulási adókedvezmény,³¹ a továbbiakban kizárólag magyar állampolgárok, illetve a Magyarországgal nem határos nem EGT-államok állampolgárai után vehető igénybe. A kedvezmény időszaka is rövidül, a korábbi két év helyett egy évig vehető igénybe a minimálbér 100 százaléka után megállapított adómértékkel, a következő fél évben (egy év helyett) pedig az adómérték 50 százalékaival.

Egyszerűsített foglalkoztatás adózása. A 2023. júliusi adótörvényt módosító törvény³² alapján az

²⁹ 596/2022. (XII. 28.) kormányrendelet a 30 év alatti anyák kedvezményéről.

³⁰ 2023. évi LIX. törvény a légítársaságok hozzájárulásáról és egyes adótörvények módosításáról.

³¹ 182/2024. (VII. 8.) kormányrendelet a szociális hozzájárulási adóról szóló 2018. évi LII. törvény egyes rendelkezéseinek eltérő alkalmazásáról.

³² 2023. évi LIX. törvény a légítársaságok hozzájárulásáról és egyes adótörvények módosításáról.

²⁶ Lásd NFSZ, Magyarország kormánya.

²⁷ Lásd NFSZ.

²⁸ 508/2023. (XI. 20.) kormányrendelet a kötelező legkisebb munkabér (minimálbér) és a garantált bérminimum megállapításáról.

egyszerűsített foglalkoztatásban foglalkoztatott munkavállalók utáni közterhet a korábbi fix napi összegek helyett a minimálbérhez kötik. 2024. január 1-jétől a mezőgazdasági és turisztikai időnyomunka esetén a tárgyhónap első napján érvényes minimálbér 0,5 százalékat, az alkalmi munka esetében 1 százalékat, a filmipari statiszta munka esetében pedig 3 százalékat kell a munkáltatónak közteherként megfizetnie. A közteher szociális hozzájárulási adónak minősül, de a szocho-kedvezmények nem vehetők igénybe rá.

Cafeteria-rendszer. 2023 augusztusától 2023 december 31-ig ideiglenesen a SZÉP-kártya hideg élelmiszer vásárlására is használható volt. Emellett a munkáltatók egyszeri alkalommal, legfeljebb 200 ezer forint összegig a keretösszeget felüli juttatást nyújthattak munkavállalóiknak.³³ Az intézkedés év végéig volt érvényben.

2024-től a korábbi egy helyett évente három alkalommal adható a munkavállalóknak egyes meghatározott juttatásként csekély mértékű ajándék. A csekély mértékű ajándék értéke alkalmanként legfeljebb a minimálbér 10 százalékat (2024-ben 26 680 forint) érheti el.

2024. március 1-től a munkába járáshoz adható adómentes térítést kibővítik a vármegye- és országbérletekre.³⁴

5.3. Egyéb munkapiaci hatású változások

Vendégmunkások foglalkoztatásának szabályozása. Az Országgyűlés 2023. június 13-án fogadta el a vendégmunkások magyarországi foglalkoztatásáról szóló 2023. évi L. törvényt. A szabályozás definiálta, hogy vendégmunkásnak minősülnek a Magyarországgal nem szomszédos, Európai Gazdasági Térségen kívü-

li harmadik országból érkező munkavállalók, akiket kedvezményes foglalkoztatók és minősített kölcsönbeadók foglalkoztathatnak. Emellett a törvény előírja, hogy a foglalkoztatható vendégmunkások összlétszámát évente határozzák meg, emellett meghatározzák azt is, hogy milyen foglalkozásokban és mely harmadik országokból fogadhatóak vendégmunkások. A vendégmunkások összevont tartózkodási és munkavállalási engedélyt kapnak, amely legfeljebb két év határozott időtartamra szól, és legfeljebb egy évvel hosszabbítható meg. Ennél hosszabb foglalkoztatásra a foglalkoztatónak új 2 + 1 évre szóló engedélyt kell igényelnie.

2023 decemberében a harmadik országbeli állampolgárok beutazására és tartózkodására vonatkozó törvény³⁵ a júniusban elfogadott törvényt 2024. január 2-ától hatályon kívül helyezte, és egy kiterjedtebb szabályozást vezetett be a Magyarországon való tartózkodás különböző formáira. Az előző törvény előírásai mellett a vendégmunkások foglalkoztatására vonatkozóan a törvény leszögezi, hogy a betöltetlen álláshelyekre minden esetben elsőként magyar munkavállalót kell keresni, és csak ezután tölthető be az állás külföldi munkavállalóval, emellett pedig a vendégmunkások száma Magyarországon nem haladhatja meg a betöltetlen álláshelyek számát. A törvény emellett megkülönbözteti a magasán képzett harmadik országbeli állampolgárok munkavállalását, amire kedvezőbb szabályokat ír elő, így például a rájuk vonatkozó engedély három évre szól, ami alkalmanként három évvel hosszabbítható, illetve lehetővé teszi a családegyesítés kérvényezését is. A törvény végrehajtási rendelete³⁶ a foglalkoztatóknak regisztrációs és foglalkoztatási díj megfizetését írja elő, aminek összege a kiadott és meghosszabbított engedélyek számától függ.

³³ 237/2023. (VI. 19.) kormányrendelet a Széchenyi Pihenő Kártya felhasználásának veszélyhelyzetben történő eltérő alkalmazásáról.

³⁴ NAV: A budapesti tömegközlekedésben használt vármegye- és országbérlet adózása.

³⁵ 2023. évi XC. törvény a harmadik országbeli állampolgárok beutazására és tartózkodására vonatkozó általános szabályokról.

³⁶ 35/2024. (II.29.) kormányrendelet a harmadik országbeli állampolgárok beutazására és tartózkodására vonatkozó általános szabályokról szóló 2023. évi XC. törvény végrehajtásáról.

FÜGGELÉK

F1. táblázat: A központi költségvetés szűk foglalkoztatáspolitikai részének kiadásai és bevételei, 2016–2024 (millió forint)^a

KIADÁSOK	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2021	2022	2022	2023	2023	2024
	tény	tény	tény	tény	tény	terv	tény	terv	tény	terv	tény	terv
1. Foglalkoztatási és képzési támogatások	27 503,9	27 238,9	35 000,0	21 297,1	28 292,1	18 000,0	30 835,4	21 000,0	14 962,7	9 000,0	21 476,8	14 000,0
Foglalkoztathatóság (és alkalmazkodóképesség) EU-s társfinanszírozása	3 808,7											
8. Közfoglalkoztatás (Start-munkaprogram)	267 965,7	265 837,2	225 000,0	165 510,9	124 734,2	165 000,0	149 104,9	120 000,0	120 031,7	117 800,0	112 244,1	125 000,0
Támop 1.1. Munkaerőpiaci szolgáltatások és támogatások	79,5											
Támop 1.2. Foglalkoztatást ösztönző normatív támogatások												
GINOP 5. foglalkoztatásról szóló prioritás – adott évben meghirdetett keret			7 800,0	17 500,0	31 800,0	15 870,0	21 533,0					
GINOP 6. versenyképes munkaerőről szóló prioritás – adott évben meghirdetett keret				12 601,0	28 551,0							
Ebből Vekop-forrás				1 989,0	23 262,0							
GINOP Plusz 3. Fenntartható munkaerőpiaci prioritás – adott évben meghirdetett keret ^b						70 000,0	70 000,0			95 070,0	155 170,	34 030,0
EU-s elő- és társfinanszírozás	50 101,3	70 995,3	84 300,0	75 185,3	84 617,6	85 000,0	38 712,1	85 000,0	39 873,2	85 000,0	35 719,6	85 000,0
2. Szakképzési és felnőttképzési támogatások	27 872,0	29 919,4	29 930,0	31 691,3	25 359,8	30 400,0	33 834,5	34 654,5	30 694,1	45 144,0	46 328,7	50 000,0
Állskeresési támogatások	53 454,1	59 674,0	55 000,0	83 118,7	122 939,3	108 500	94 151,0	105 000,0	114 336,9	115 700,0	146 130,5	130 000,0
Nyugdíjbiztosítási Alapnak átadás												
5. Bérgarancia-kifizetések	3 994,3	3 341,2	4 000,0	2 263,00	3 262,3	4 000	1 962,1	4000	1 860,2	2 500,0	19 747,8	3 000,0
6. Működtetési célú kifizetések	2 899,3	2 785,6	2 900,0	2 675,80	1 163,1	1 200	745,0	1200	902,2	800,0	1 079,9	1 200,0
7. Egyéb költségvetési befizetés				70 000,0	17 750,0							
15. Fejezeti stabilitási tartalék	389,5											
15. Munkahelymegtartási program					44 406,9		100 064,1	1000	8,8			
17. Egyéb kiadás									428,8	200,0	440,1	200,0
Összes kiadás	438 068,3	459 791,6	443 930,0	481 843,1	512 876,3	497 970,0	540 942,1	371 854,5	323 098,6	471 214,0	583 337,5	442 430,0

BEVÉTELEK	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2021	2022	2022	2023	2023	2024
	tény	tény	tény	tény	tény	terv	tény	terv	tény	terv	tény	terv
25. Előfinanszírozott uniós programok kiadásainak visszatérülése ^c	46 365	64 512,6	70 400,0	71 522,8	118 831,5	70 000,0	53 255,6	80 000,0	132 532,5	60 000,0	35 161,6	70 000,0
Területi egyéb bevétel	1 839,5	2 188,1	1 000,0	1 976,8	2 218,6							
Központi egyéb bevétel	1 745,6	2 013,8	1 000,0	2 854,9	3 018,9	3 000,0	8 947,8	3 000,0	11 467,7	3 000,0	11 984,6	3 600,0
Szakképzési és felnőttképzési egyéb bevétel	2 169,2	1 643,1	800,0	327,0	403,7							
31. Szakképzési hozzájárulás	70 327,6	80 074,5	74 436,3	104 784,5	105 783,3	105 900,0	114 329,4	68 700,0	12 322,1			
33. Bérgarancia-támogatás törlesztése	424,6	783,0	1 000,0	346,5	178,1	400,0	458,7	400	552,2	400,0	496,7	400,0
34. Múltányosságból elengedett követelések technikai bevételi tételei												
35. Egészségbiztosítási és munkaerőpiaci járulék NFA-t megillető hányada ^d	155 369,2	176 338,0	194 169,2	220 422,3	228 352,9	249 600,0	250 878,8	267 500,0	302 177,4	361 100,0	352 321,5	392 100,0
36. Költségvetési támogatás	31 023,3		25 000,0		2 444,9		609,0	49 800,0	50 800,0		100,0	
38. Szociális hozzájárulási adó NFA-t megillető hányada	68 605,5	194 435,5	0	64 562,3								
Munkahelyvédelmi akcióttervvel összefüggő hozzájárulás	52 884,9											
Összes bevétel	430 754,4	521 988,5	367 805,5	466 797,1	461 231,9	428 900,0	428 479,3	469 400,0	509 851,9	424 500,0	400 064,4	466 100,0
Függő tételek												
Betétállomány-változás												
Összesen	430 754,4	521 988,5	367 805,5	466 797,1	461 231,9	428 900,0	428 479,3	469 400,0	509 851,9	424 500,0	400 064,4	466 100,0
2016-os áron (fogyasztói árindexszel deflálva)	430 754,4	509 754,4	349 401,8	428 859,0	410 209,2	362 943,8	362 587,8	346 913,3	376 809,6	368 946,1	347 708,3	420 090,7

^a A táblázatban szereplő sorszáмок a költségvetési törvény sorait azonosító címszámoknak felelnek meg.

^b A korábbi GINOP-programok 2021-es kiegészítéseként meghirdetett GINOP Plusz program tervezett kiadásainak forrása a 1300/2021. (V. 21.) kormányhatározat.

^c 2016-ra vonatkozóan a „Támop-intézkedések bevételei” kerültek ide.

^d A 2021-es és a 2022-es költségvetésben „Társadalombiztosítási járulék Gazdaság-újraindítási Foglalkoztatási Alapot megillető része” soron szerepel.

Forrás: A megfelelő év költségvetéséről (terv) és a költségvetés végrehajtásáról szóló törvény (tény). A 2017-es tervre vonatkozóan korrigálva a Magyarország 2017. évi központi költségvetéséről szóló 2016. évi XC. törvény módosításáról szóló LXXXVI. törvény rendelkezéseivel. A GINOP-kiadások forrása a 1006/2016. (I. 18.) kormányhatározat a Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program éves fejlesztési keretének megállapításáról, illetve az ezt módosító későbbi kormányhatározatok. A GINOP Plusz programé az 1300/2021. (V. 21.) kormányhatározat és módosításai.

STATISZTIKAI ADATOK

Szerkesztette
CZETHOFFER ÉVA

Összeállította
KÖLLŐ JÁNOS
LAKATOS JUDIT
TAJTI JÓZSEF

A 2000-től kiadott Munkaerőpiaci Tükörben publikált munkapiaci folyamatokat leíró táblázatok teljes anyaga letölthető a HUN-REN Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Adatbankjának honlapjáról: <http://adatbank.krtk.hun-ren.hu/>.

1. Alapvető gazdasági adatok
2. Népeség
3. Gazdasági aktivitás
4. Foglalkoztatottak
5. Munkanélküliek
6. Keresetek
7. Oktatás
8. Munkaerő-kereslet
9. Regionális különbségek
10. Munkaügyi kapcsolatok
11. Jóléti ellátások
12. Munkát terhelő adók
13. Nemzetközi adatok
14. A fontosabb adatok forrásai

Rövidítések

KSH	Rendszeres kiadványokból összeállított tábla
KSH IMS	KSH intézményi munkaügyi statisztika
KSH MEF	KSH Munkaerő-felmérés
KSH MEM	KSH Munkaerő-mérleg
MÁK	Magyar Államkincstár
NAV	Nemzeti Adó- és Vámhivatal
NFA	Nemzeti Foglalkoztatási Alap
NFSZ	Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat
NFSZ BT	NFSZ Bértarifa-felvétel
NFSZ IR	NFSZ Integrált (nyilvántartási) Rendszer
NFSZ PROG	NFSZ Rövid Távú Munkaerőpiaci Prognózis
NFSZ REG	NFSZ regisztere
NGM	Nemzetgazdasági Minisztérium
NSZ	Népszámlálás
NYUFIG	Nyugdíjfolyósító Igazgatóság
PM	Pénzügyminisztérium
TB	Társadalombiztosítás

Jelmagyarázat

- (-) A megfigyelt statisztikai jelenség nem fordult elő.
- (..) Az adat nem ismeretes.
- (n.é.) A mutató nem értelmezhető.
- (...) Adatvédelmi korlátok miatt nem közölhető adat.

1.1. táblázat: Alapvető gazdasági mutatók

Év	GDP ^a	Ipari termelés ^b	Kivitel ^c	Behozatal ^c	Reálkereset	Foglalkoz- tatás	Fogyasztói árindex	Munkanél- küliségi ráta
1989	100,7	95,0	100,3	101,1	99,7	98,2	117,0	..
1990	96,5	90,7	95,9	94,8	94,3	97,2	128,9	..
1991	88,1	81,6	95,1	107,1	93,0	92,6	135,0	..
1992	96,9	84,2	101,0	92,4	98,6	90,3	123,0	9,8
1993	99,4	104,0	86,9	120,4	96,1	93,8	122,5	11,9
1994	102,9	109,6	116,6	114,5	107,2	98,0	118,8	10,7
1995	101,5	104,6	108,4	96,1	87,8	98,1	128,2	10,2
1996	100,1	103,4	104,6	105,5	95,0	99,1	123,6	9,9
1997	103,1	111,1	129,9	126,4	104,9	100,1	118,3	8,7
1998	103,6	112,5	122,5	124,9	103,6	101,4	114,3	7,8
1999	103,1	110,4	115,9	114,3	102,5	103,2	110,0	7,0
2000	104,2	118,1	121,7	120,8	101,5	101,0	109,8	6,4
2001	104,1	103,7	107,7	104,0	106,4	100,3	109,2	5,7
2002	104,7	103,2	105,9	105,1	113,6	100,1	105,3	5,8
2003	104,1	106,9	109,1	110,1	109,2	101,3	104,7	5,9
2004	104,8	107,8	118,4	115,2	98,9	99,4	106,8	6,1
2005	104,2	106,8	111,5	106,1	106,3	100,0	103,6	7,2
2006	104,0	109,9	118,0	114,4	103,6	100,7	103,9	7,5
2007	100,2	107,9	115,8	112,0	95,4	99,3	108,0	7,4
2008	101,1	100,0	104,2	104,3	100,8	98,6	106,1	7,8
2009	93,3	82,2	87,3	82,9	97,7	97,4	104,2	10,0
2010	100,7	110,6	116,9	115,1	101,8	99,6	104,9	11,2
2011	101,8	105,6	109,9	106,7	102,4	100,7	103,9	11,0
2012	98,5	98,2	100,7	99,9	96,6	101,8	105,7	11,0
2013	102,0	101,1	104,2	105,0	103,1	101,7	101,7	10,2
2014	104,2	107,7	106,9	108,8	103,2	105,3	99,8	7,7
2015	103,8	107,4	107,8	106,3	104,4	102,7	99,9	6,8
2016	102,2	100,9	104,4	104,9	107,4	103,4	100,4	5,1
2017	104,3	104,6	105,9	108,3	110,3	101,6	102,4	4,2
2018	105,4	103,5	104,3	106,4	108,3	101,1	102,8	3,7
2019	104,6	105,6	104,4	106,4	107,7	101,0	103,4	3,4
2020	95,5	94,0	99,1	99,7	106,2	98,9	103,3	4,3
2021	107,1	109,5	107,7	108,2	103,6	100,7 ^d	105,1	4,1 ^d
2022	104,6	106,1	106,3	106,8	102,5	101,3	114,5	3,6
2023	99,1	94,5	102,7	96,5	97,1	100,6	117,6	4,1

^a 1996-tól módszertani változás a pénzközlítés fel nem osztott szolgáltatási díjának elszámolásában. 2014-ben módszertani revízió az ESA2010-re történő átállás miatt. Kiigazítás nélküli adat. Előző év = 100.

^b 1989–2000: 5 fő feletti kör, 2001–: víz és hulladékgazdálkodás nélkül, 5 főnél kisebb vállalkozásokkal együtt.

^c Volumen index.

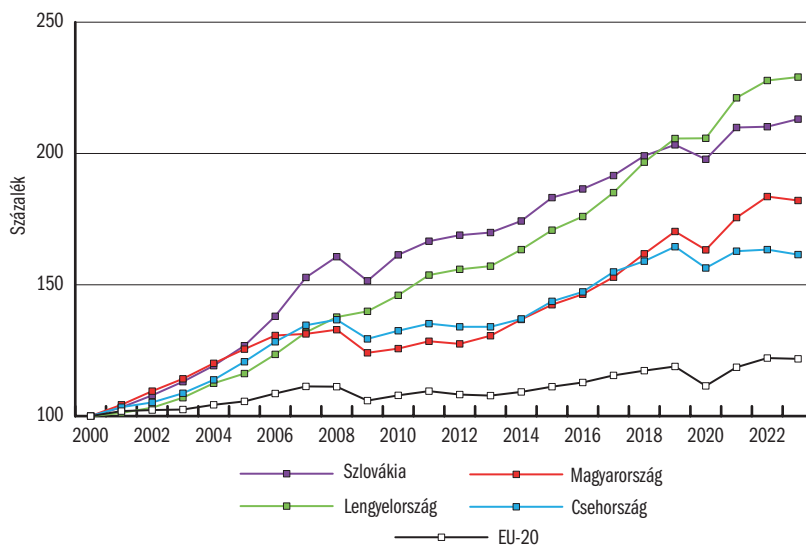
^d A foglalkoztatottság fogalma 2020-tól módosult, új definíció szerint számított adatok.

Megjegyzés: A munkanélküliségi ráta kivételével előző év = 100.

Forrás: GDP: *STADAT* (2024.07.11-i frissítés). Ipari termelési volumen indexe: 2001–: *STADAT* (2024.08.14-i frissítés). Kivitel és behozatal: 2001–: *STADAT* (2024.09.02-i frissítés). Reálkereset: 1992–: *STADAT* (2024.02.29-i frissítés). Foglalkoztatás: 1989–1991: *KSH MEM*; 1992–: *KSH MEF* (2024.02.29-i frissítés). Fogyasztói árindex: 1989–: *STADAT* (2024.01.12-i frissítés). Munkanélküliségi ráta: 1998–: *STADAT* (2024.02.29-i frissítés).

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut01_01

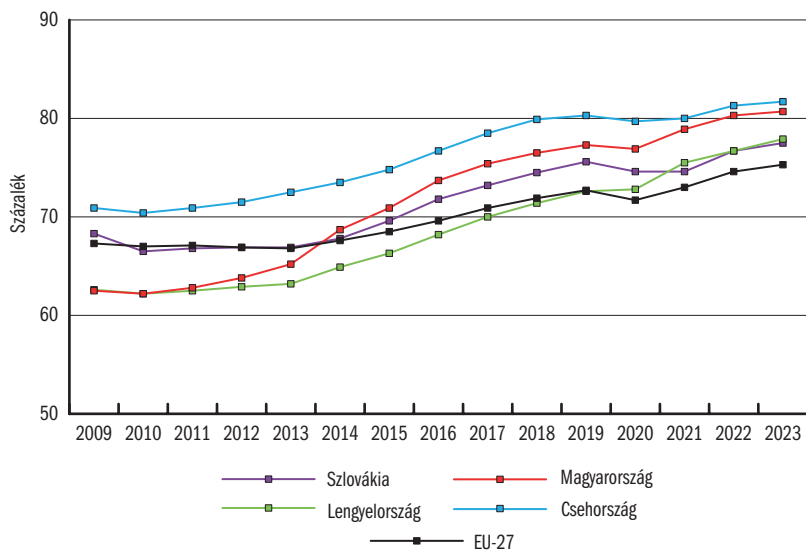
1.1. ábra: GDP éves időszora (2000=100%)

Forrás: Eurostat.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hua01_01

1.2. ábra: Foglalkoztatási ráta, 20–64 évesek

Forrás: Eurostat.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hua01_02

2.1. táblázat: Népeség^a

Év	Ezer fő	1992 = 100	Éves változás	15–64 év közötti népeség, ezer fő	Demográfiai függőségi ráta	
					Teljes népeség ^b	Idős népeség ^c
1980	10 709	103,6	n.é.	6 918,9	0,54	0,21
1989	10 421	100,8	n.é.	..	0,51	0,20
1990	10 375	100,4	-0,2	6 870,4	0,51	0,20
1991	10 373	100,0	0,0	6 909,5	0,50	0,20
1992	10 374	100,0	0,0	6 940,2	0,49	0,20
1993	10 365	99,9	-0,1	6 965,8	0,49	0,20
1994	10 350	99,8	-0,1	6 978,2	0,48	0,21
1995	10 337	99,6	-0,1	6 986,9	0,48	0,21
1996	10 321	99,5	-0,1	6 984,2	0,48	0,21
1997	10 301	99,3	-0,2	6 986,3	0,47	0,21
1998	10 280	99,1	-0,2	6 980,0	0,47	0,21
1999	10 253	98,8	-0,3	6 969,6	0,47	0,21
2000	10 221	98,5	-0,3	6 961,3	0,47	0,21
2001	10 200	98,3	-0,2	6 963,3	0,46	0,22
2002	10 175	98,1	-0,2	6 962,8	0,46	0,22
2003	10 142	97,8	-0,3	6 949,4	0,46	0,22
2004	10 117	97,5	-0,3	6 943,5	0,46	0,23
2005	10 098	97,3	-0,2	6 940,3	0,45	0,23
2006	10 077	97,1	-0,2	6 931,8	0,45	0,23
2007	10 066	97,0	-0,1	6 932,4	0,45	0,23
2008	10 045	96,8	-0,2	6 912,7	0,45	0,24
2009	10 031	96,7	-0,1	6 898,1	0,45	0,24
2010	10 014	96,5	-0,1	6 874,0	0,46	0,24
2011	9 986	96,3	-0,2	6 857,4	0,46	0,24
2012	9 932	95,7	..	6 815,7	0,46	0,25
2013	9 909	95,5	-0,2	6 776,3	0,46	0,25
2014	9 877	95,2	-0,3	6 719,7	0,47	0,26
2015	9 856	95,0	-0,2	6 664,2	0,48	0,27
2016	9 830	94,7	-0,3	6 609,4	0,49	0,27
2017	9 798	94,4	-0,3	6 546,7	0,50	0,28
2018	9 778	94,2	-0,5	6 504,5	0,50	0,28
2019	9 773	94,2	-0,1	6 461,1	0,51	0,29
2020	9 770	94,1	0,0	6 405,9	0,52	0,30
2021	9 731	93,8	-0,4	6 336,9	0,53	0,31
2022	9 689	93,4	-0,4	6 288,5	0,54	0,32
2023	9 560	92,5	-0,9	6 235,1	0,54	0,32

^a Január 1. népeségszám. Az 1980. és 1990. évi adat forrása az adott évi népszámlálás, az 1991–2011 közötti adatok a 2001. február 1-jei eszmei időpontnak megfelelően végrehajtott népszámlálás alapján készült tovább- illetve visszavezetett, 2012-től pedig a 2011. október 1-jei eszmei időpontnak megfelelően végrehajtott népszámláláson alapuló továbbvezetett adatok.

^b (0–14 éves népeség + 64 feletti népeség) / (15–64 éves népeség)

^c 64 év feletti népeség / 15–64 éves népeség

Forrás: KSH STADAT (2024.07.26-i frissítés).

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut02_01

2.2. táblázat: A népesség száma főbb korcsoportok szerint, ezer fő^a

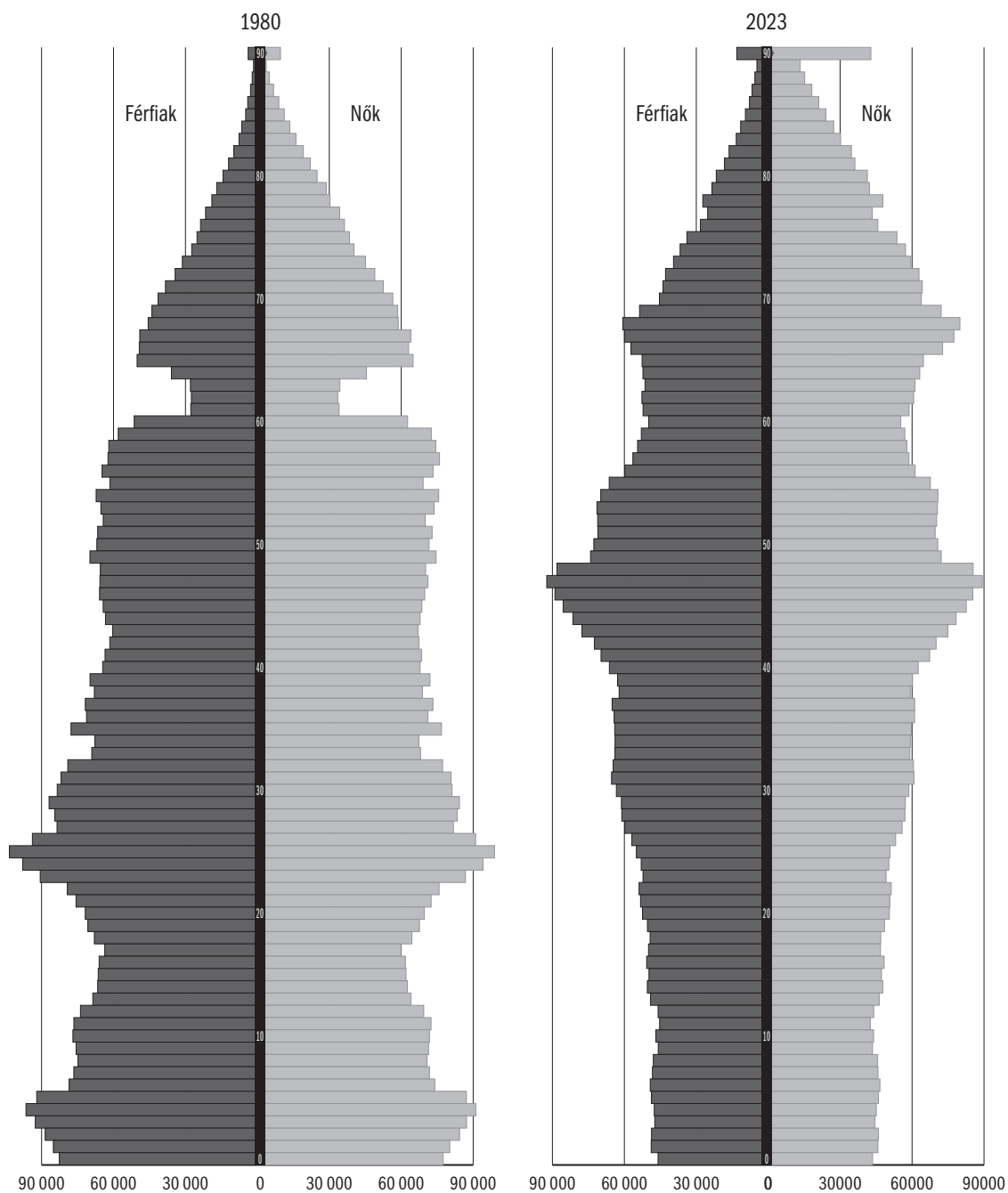
Év	0-14	15-24	25-54	55-64	65+	Együtt
	éves					
1980	2 341,2	1 464,4	4 399,8	1 054,7	1 449,4	10 709,5
1990	2 130,5	1 445,5	4 231,4	1 193,5	1 373,9	10 374,8
1992	2 018,7	1 558,1	4 222,6	1 159,4	1 414,7	10 373,6
1993	1 972,3	1 587,0	4 230,4	1 148,5	1 426,9	10 365,0
1994	1 929,6	1 601,5	4 240,6	1 136,2	1 442,2	10 350,0
1995	1 891,7	1 610,1	4 250,6	1 126,2	1 458,0	10 336,7
1996	1 858,8	1 609,7	4 253,6	1 120,8	1 478,3	10 321,2
1997	1 824,4	1 607,2	4 260,3	1 118,9	1 490,5	10 301,2
1998	1 792,8	1 593,0	4 262,6	1 124,4	1 506,9	10 279,7
1999	1 762,4	1 573,2	4 268,5	1 127,9	1 521,4	10 253,4
2000	1 729,2	1 526,5	4 291,4	1 143,4	1 531,1	10 221,6
2001	1 692,0	1 480,1	4 338,5	1 144,7	1 545,0	10 200,3
2002	1 660,1	1 436,9	4 378,0	1 147,9	1 551,9	10 174,9
2003	1 633,7	1 392,5	4 390,8	1 166,1	1 559,2	10 142,4
2004	1 606,1	1 355,0	4 401,6	1 186,9	1 567,1	10 116,7
2005	1 579,7	1 322,0	4 409,1	1 209,2	1 577,6	10 097,6
2006	1 553,5	1 302,0	4 399,8	1 230,0	1 590,7	10 076,6
2007	1 529,7	1 285,9	4 393,9	1 251,5	1 605,1	10 066,1
2008	1 508,8	1 273,3	4 377,1	1 262,3	1 623,9	10 045,4
2009	1 492,6	1 259,9	4 346,1	1 292,0	1 640,3	10 030,9
2010	1 476,9	1 253,4	4 293,7	1 326,9	1 663,5	10 014,4
2011	1 457,2	1 231,7	4 257,7	1 367,8	1 671,3	9 985,7
2012	1 440,3	1 214,1	4 164,6	1 437,0	1 675,9	9 931,9
2013	1 430,9	1 196,4	4 144,8	1 435,0	1 701,7	9 908,8
2014	1 425,8	1 172,8	4 123,8	1 423,2	1 731,8	9 877,4
2015	1 427,2	1 147,1	4 112,6	1 404,5	1 764,2	9 855,6
2016	1 424,4	1 120,1	4 109,6	1 379,7	1 796,6	9 830,4
2017	1 422,9	1 089,7	4 105,3	1 351,4	1 828,3	9 797,6
2018	1 421,9	1 068,0	4 118,7	1 317,8	1 852,0	9 778,4
2019	1 421,8	1 048,8	4 136,8	1 275,4	1 890,0	9 772,8
2020	1 421,3	1 028,8	4 153,7	1 223,4	1 942,2	9 769,5
2021	1 417,2	1 010,3	4 147,3	1 179,3	1 976,6	9 730,7
2022	1 410,2	1 004,8	4 134,9	1 148,8	1 990,3	9 689,0
2023	1 393,1	1 004,7	4 080,4	1 150,0	1 971,5	9 599,7

^a Január 1. népességszám. Az 1980. és 1990. évi adat forrása az adott évi népszámlálás, az 1991–2011 közötti adatok a 2001. február 1-jei eszmei időpontnak megfelelően végrehajtott népszámlálás alapján készült tovább- illetve visszavezetett, 2012-től pedig a 2011. október 1-jei eszmei időpontnak megfelelően végrehajtott népszámláláson alapuló továbbvezetett adatok.

Forrás: *KSH STADAT* (2024.07.26-i frissítés).

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut02_02

2.1. ábra: Magyarország népességének korösszetétele, 1980, 2023

Forrás: KSH.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hua02_01

2.3. táblázat: A férfi népességszám alakulása főbb korcsoportok szerint, ezer fő^a

Év	0-14	15-24	25-59	60-64	65+	Együtt
	éves					
1980	1 205,4	749,9	2 475,6	170,5	587,3	5 188,7
1990	1 090,4	740,3	2 366,9	259,9	527,5	4 984,9
1992	1 032,3	797,7	2 350,4	255,5	539,8	4 975,7
1993	1 008,7	812,2	2 349,0	253,9	542,5	4 966,3
1994	986,8	819,9	2 350,3	250,5	546,0	4 953,4
1995	967,4	824,0	2 353,3	246,1	550,8	4 941,6
1996	950,5	823,7	2 358,3	239,5	557,2	4 929,2
1997	933,0	822,4	2 366,2	233,9	560,5	4 916,0
1998	916,8	815,4	2 375,5	229,3	564,7	4 901,8
1999	901,5	805,0	2 383,2	226,1	568,6	4 884,4
2000	885,0	780,9	2 403,8	224,8	570,8	4 865,2
2001	865,7	757,0	2 425,2	228,9	574,2	4 851,0
2002	850,1	733,9	2 446,1	233,0	573,8	4 837,0
2003	836,8	711,3	2 456,5	239,9	574,0	4 818,5
2004	823,0	691,9	2 470,3	244,4	574,5	4 804,1
2005	809,5	674,6	2 480,0	252,2	576,8	4 793,1
2006	796,7	664,0	2 493,7	249,3	580,9	4 784,6
2007	784,5	655,4	2 503,7	249,4	586,1	4 779,1
2008	773,9	649,2	2 501,3	252,5	592,8	4 769,6
2009	765,8	642,7	2 497,0	258,4	599,2	4 763,1
2010	757,7	640,4	2 488,8	261,7	608,3	4 756,9
2011	747,6	629,7	2 480,4	274,7	611,5	4 743,9
2012	739,5	623,1	2 449,9	294,1	617,9	4 724,6
2013	734,7	614,4	2 439,4	297,0	630,5	4 716,0
2014	732,2	602,1	2 419,1	305,3	644,7	4 703,4
2015	732,8	589,1	2 395,1	319,1	659,7	4 695,8
2016	731,3	575,8	2 379,0	327,1	675,3	4 688,5
2017	730,4	560,3	2 365,0	330,8	688,9	4 675,4
2018	730,0	549,2	2 365,5	327,0	699,9	4 671,6
2019	730,0	540,0	2 373,7	315,0	717,1	4 675,8
2020	729,9	530,1	2 383,8	295,6	741,4	4 680,8
2021	727,6	520,5	2 379,7	279,1	756,9	4 663,8
2022	724,2	517,1	2 376,7	265,0	761,9	4 644,9
2023	716,0	514,8	2 376,6	258,4	759,5	4 625,3

^a Január 1. népességszám. Az 1980. és 1990. évi adat forrása az adott évi népszámlálás, az 1991–2011 közötti adatok a 2001. február 1-jei eszmei időpontnak megfelelően végrehajtott népszámlálás alapján készült tovább- illetve visszavezetett, 2012-től pedig a 2011. október 1-jei eszmei időpontnak megfelelően végrehajtott népszámláláson alapuló továbbvezetett adatok.

Forrás: KSH STADAT (2024.07.26-i frissítés).

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut02_03

2.4. táblázat: A női népességszám alakulása főbb korcsoportok szerint, ezer fő^a

Év	0-14	15-24	25-54	55-59	60+	Együtt
	éves					
1980	1 135,8	714,5	2 232,8	365,3	1 072,4	5 520,8
1990	1 040,1	705,2	2 144,4	327,6	1 172,5	5 389,9
1992	986,5	760,4	2 138,1	318,1	1 194,9	5 397,9
1993	963,6	774,8	2 141,2	314,4	1 204,7	5 398,7
1994	942,8	781,6	2 146,2	313,1	1 212,9	5 396,6
1995	924,4	786,2	2 151,0	312,6	1 221,0	5 395,1
1996	908,3	786,0	2 152,4	316,4	1 228,8	5 392,0
1997	891,4	784,8	2 155,6	318,3	1 235,1	5 385,3
1998	876,0	777,6	2 156,0	324,4	1 243,9	5 378,0
1999	861,0	768,2	2 159,3	326,7	1 253,8	5 369,0
2000	844,3	745,6	2 170,5	334,8	1 261,3	5 356,5
2001	826,3	723,1	2 193,4	330,4	1 276,1	5 349,3
2002	810,0	703,0	2 211,6	328,6	1 284,7	5 337,9
2003	796,9	681,2	2 217,4	330,7	1 297,8	5 323,9
2004	783,1	663,1	2 220,8	338,5	1 307,1	5 312,6
2005	770,2	647,4	2 221,9	341,7	1 323,1	5 304,3
2006	756,8	638,6	2 213,0	356,6	1 327,0	5 292,0
2007	745,1	630,6	2 206,8	369,6	1 335,0	5 287,1
2008	734,9	624,1	2 194,5	373,2	1 349,1	5 275,8
2009	726,8	617,2	2 176,0	381,8	1 366,1	5 267,9
2010	719,2	613,1	2 145,5	396,8	1 382,8	5 257,4
2011	709,6	601,9	2 124,0	404,4	1 401,9	5 241,8
2012	700,8	590,9	2 079,5	416,2	1 419,9	5 207,3
2013	696,2	582,0	2 066,5	411,2	1 436,9	5 192,8
2014	693,6	570,7	2 052,7	395,5	1 461,5	5 174,0
2015	694,4	558,0	2 043,2	370,2	1 494,0	5 159,8
2016	693,1	544,3	2 037,9	347,4	1 519,2	5 142,0
2017	692,5	529,4	2 032,5	327,9	1 539,9	5 122,3
2018	691,9	518,8	2 035,0	314,1	1 547,0	5 106,8
2019	691,8	508,8	2 038,9	304,7	1 552,8	5 097,0
2020	691,5	498,7	2 043,4	298,5	1 556,6	5 088,7
2021	689,7	489,8	2 039,5	294,0	1 554,0	5 067,0
2022	686,0	487,7	2 032,6	294,1	1 543,7	5 044,1
2023	677,1	489,9	1 993,8	302,4	1 511,2	4 974,5

^a Január 1. népességszám. Az 1980. és 1990. évi adat forrása az adott évi népszámlálás, az 1991–2011 közötti adatok a 2001. február 1-jei eszmei időpontnak megfelelően végrehajtott népszámlálás alapján készült tovább- illetve visszavezetett, 2012-től pedig a 2011. október 1-jei eszmei időpontnak megfelelően végrehajtott népszámláláson alapuló továbbvezetett adatok.

Forrás: KSH STADAT (2024.07.26-i frissítés).

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut02_04

3.1. táblázat: A 15 éves és idősebb népesség gazdasági aktivitása, ezer fő^a

Év	15–59 éves férfiak, 15–54 éves nők							60 éves és idősebb férfiak, 55 éves és idősebb nők				
	Foglalkoztatott	Munkanélküli	Inaktívak					Foglalkoztatott	Munkanélküli	Nyugdíjas és egyéb inaktív	Együtt	Együtt
			Nyugdíjas	Nappali tagozatos tanuló	Gyes-en, gyed-en, gyet-en lévő	Egyéb inaktív	Inaktív összesen					
1980	4 887,9	0,0	300,8	370,1	259,0	339,7	1 269,6	6 157,5	570,3	0,0	1 632,1	2 202,4
1990	4 534,3	62,4	284,3	548,9	249,7	297,5	1 380,4	5 977,1	345,7	0,0	1 944,9	2 290,6
1991	4 270,5	253,3	335,6	578,2	259,8	317,1	1 490,7	6 014,5	249,5	0,0	2 045,2	2 294,7
1992	3 898,4	434,9	392,7	620,0	262,1	435,9	1 710,7	6 044,0	184,3	9,8	2 101,7	2 295,8
1993	3 689,5	502,6	437,5	683,9	270,5	480,1	1 872,0	6 064,1	137,5	16,3	2 141,2	2 295,0
1994	3 633,1	437,4	476,5	708,2	280,9	540,7	2 006,3	6 076,8	118,4	11,9	2 163,8	2 294,1
1995	3 571,3	410,0	495,2	723,4	285,3	596,1	2 100,0	6 081,3	107,5	6,4	2 180,6	2 294,5
1996	3 546,1	394,0	512,7	740,0	289,2	599,4	2 141,2	6 081,3	102,1	6,1	2 184,6	2 292,8
1997	3 549,5	342,5	542,9	752,0	289,0	599,9	2 183,8	6 075,8	96,9	6,3	2 189,0	2 292,2
1998	3 608,5	305,5	588,8	697,0	295,5	565,7	2 147,0	6 061,0	89,3	7,5	2 197,6	2 294,4
1999	3 701,0	283,3	534,7	675,6	295,3	549,8	2 055,4	6 039,6	110,4	1,4	2 185,2	2 297,0
2000	3 745,9	261,4	517,9	721,7	281,4	571,4	2 092,4	6 099,7	130,3	2,3	2 268,0	2 400,6
2001	3 742,6	231,7	516,3	717,9	286,6	601,6	2 122,4	6 096,7	140,7	2,4	2 271,8	2 414,9
2002	3 719,6	235,7	507,1	738,3	286,8	593,0	2 125,2	6 080,5	164,1	3,2	2 263,9	2 431,2
2003	3 719,0	239,6	485,0	730,7	286,9	595,0	2 097,6	6 056,2	202,9	4,9	2 245,6	2 453,4
2004	3 663,1	247,2	480,5	739,8	282,4	622,4	2 125,1	6 035,4	237,3	5,7	2 236,1	2 479,1
2005	3 653,9	296,0	449,7	740,8	278,6	590,3	2 059,4	6 009,3	247,6	7,9	2 258,3	2 513,8
2006	3 680,1	309,9	416,1	811,4	261,1	524,3	2 012,9	6 002,9	248,3	8,4	2 270,2	2 526,9
2007	3 649,5	303,7	413,2	822,7	273,9	519,7	2 029,5	5 982,7	252,5	8,4	2 292,9	2 553,8
2008	3 596,3	315,5	394,7	814,3	282,2	549,0	2 040,2	5 952,0	252,0	10,9	2 323,6	2 586,5
2009	3 480,9	403,0	360,3	805,7	282,0	578,4	2 026,4	5 910,3	266,9	14,8	2 345,7	2 627,4
2010	3 435,8	450,1	336,6	805,4	275,9	558,1	1 976,0	5 861,9	298,5	19,3	2 353,3	2 671,1
2011	3 430,1	440,9	296,4	783,8	280,7	557,9	1 932,0	5 789,8	328,9	25,1	2 366,3	2 720,3
2012	3 498,6	447,0	260,1	769,6	263,2	484,3	1 777,2	5 722,8	328,6	26,1	2 407,2	2 761,9
2013	3 551,1	415,7	247,6	737,3	255,4	466,4	1 706,7	5 673,5	341,6	25,2	2 424,5	2 791,3
2014	3 720,7	317,5	222,3	701,2	237,8	412,5	1 573,8	5 612,0	380,0	25,8	2 419,0	2 824,8
2015	3 782,1	281,3	197,3	688,8	240,0	368,1	1 494,2	5 557,6	428,4	26,5	2 400,8	2 855,7
2016	3 860,6	211,3	181,6	656,3	242,4	361,2	1 441,5	5 483,8	491,0	23,3	2 364,1	2 878,4
2017	3 909,9	172,2	164,1	636,5	233,1	362,0	1 362,5	5 444,7	511,4	19,6	2 356,7	2 887,7
2018	3 933,9	158,3	140,9	627,6	232,1	368,4	1 369,0	5 461,2	535,6	13,6	2 339,2	2 888,4
2019	3 953,0	148,3	147,3	618,4	226,2	365,6	1 357,5	5 458,8	559,1	11,4	2 320,4	2 890,9
2020	3 883,4	182,7	133,1	565,1	236,3	442,1	1 376,6	5 442,7	577,1	15,3	2 295,7	2 888,1
2021 ^b	3 895,6	179,3	113,3	623,8	218,6	391,2	1 346,9	5 421,8	605,2	16,1	2 253,1	2 874,4
2022 ^b	3 933,8	157,6	112,0	625,3	209,5	371,5	1 318,2	5 409,6	637,9	18,7	2 208,7	2 865,3
2023 ^b	3 935,4	181,7	106,4	620,4	193,8	328,4	1 249,0	5 366,1	677,1	21,2	2 138,7	2 837,0
2021	4 036,6	179,5	113,1	623,7	78,1	390,8	1 205,7	5 421,8	597,9	16,1	2 260,4	2 874,4
2022	4 071,1	157,5	112,0	625,3	72,9	370,8	1 181,0	5 409,6	624,4	18,7	2 222,2	2 865,3
2023	4 060,7	181,7	106,4	620,3	63,7	333,3	1 123,7	5 366,1	663,6	17,9	2 155,5	2 837,0

^a Éves átlagos értékek.^b A HUN-REN KRTK Adatbank által számított adatok, a 2021-es évet megelőző módszertan szerint. 2021. január 1-jétől a gyed, gyes mellett dolgozókon túl a munkájuktól gyermekgondozási ellátás igénybevétele miatt tartósan távol lévő személyek is foglalkoztatottnak minősülnek (korábban inaktív vagy munkanélküli). A módszertani változás eredményeként a nők foglalkoztatási mutatói jelentős mértékben módosultak.

Megjegyzés: A népességszám és a teljeskörűsítés súlyszámai 1999-ig az 1990. évi népszámláláson, 2000-től pedig a 2001. évi népszámláláson alapulnak. A népességszám

2012-től a 2011. évi népszámláláson alapul, de a MEF teljeskörűsítéséhez használt népesség adatok – az általános gyakorlatról eltérően – 2006-ig visszamenőlegesen korrigálásra kerültek.

A foglalkoztatottakra vonatkozó adat tartalmazza a sorkatonákat, a nyugdíj és az anyasági ellátás mellett foglalkoztatottakat is. A tanulókra vonatkozó 1995–97. évi adatok becsültek. Az egyéb inaktív kategóriát az évközi népességszámból kiindulva kivonással határoztuk meg, így abban elvileg a MEF megfigyelési körébe nem tartozó intézményi népesség, illetve a továbbvezetés miatti korrekció is megjelenik.

Forrás: Nyugdíjasok: 1980–91: NYUFIG, 1992–: KSH MEF. Gyes, gyed, gyet: 1997-ig TB és becslés, utána KSH MEF. Munkanélküli: 1990–91: NFSZ REG, 1992–: KSH MEF.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut03_01

3.2. táblázat: A 15 éves és idősebb férfiak gazdasági aktivitása, ezer fő^a

Év	15-59 éves férfiak								60 éves és idősebb férfiak			
	Foglalkoztatott	Munkanélküli	Inaktívak					Együtt	Foglalkoztatott	Munkanélküli	Nyugdíjas és egyéb inaktív	Együtt
			Nyugdíjas	Nappali tagozatos tanuló	Gyes-en, gyed-en, gyet-en lévő	Egyéb inaktív	Inaktív összesen					
1980	2 750,5	0,0	173,8	196,3	0,0	99,1	469,2	3 219,7	265,3	0,0	491,8	757,1
1990	2 524,3	37,9	188,4	284,2	1,2	80,3	554,1	3 116,3	123,7	0,0	665,5	789,2
1991	2 351,6	150,3	218,7	296,5	1,5	115,0	631,7	3 133,6	90,4	0,0	700,7	791,1
1992	2 153,1	263,2	252,0	302,4	1,7	174,8	730,9	3 147,2	65,1	3,2	722,1	790,4
1993	2 029,1	311,5	263,2	346,9	2,0	203,3	815,4	3 156,0	47,9	4,5	735,7	788,1
1994	2 013,4	270,0	277,6	357,1	3,7	239,6	878,0	3 161,4	41,6	3,8	740,0	785,4
1995	2 012,5	259,3	282,2	367,4	4,9	237,8	892,3	3 164,1	37,1	2,1	742,6	781,8
1996	2 007,4	242,4	291,9	372,8	3,3	248,3	916,3	3 166,1	28,9	1,3	746,3	776,5
1997	2 018,0	212,2	306,0	377,6	1,5	251,6	936,7	3 166,9	25,5	1,9	743,5	770,9
1998	2 015,5	186,5	345,4	350,4	1,0	264,2	961,0	3 163,0	26,2	2,8	737,3	766,3
1999	2 068,4	170,3	312,7	338,8	4,2	261,5	917,2	3 155,9	34,7	0,4	727,2	762,3
2000	2 086,0	158,2	315,2	358,2	4,1	261,7	939,2	3 183,4	39,8	0,7	758,8	799,3
2001	2 087,6	141,6	311,0	353,4	4,3	283,2	951,9	3 181,1	41,1	0,9	763,0	805,0
2002	2 080,4	137,3	307,5	370,3	5,0	273,4	956,2	3 173,9	45,2	0,7	764,4	810,3
2003	2 073,5	137,6	293,6	367,9	4,3	288,1	953,9	3 165,0	53,0	0,9	762,5	816,4
2004	2 052,7	136,2	293,5	371,2	4,6	300,2	969,5	3 158,4	64,6	0,6	758,8	824,0
2005	2 050,7	158,2	278,8	375,4	5,8	288,8	948,8	3 157,7	65,4	0,9	763,9	830,2
2006	2 078,4	163,4	258,9	404,1	4,0	249,6	916,6	3 158,4	60,2	1,1	771,5	832,8
2007	2 067,4	162,5	261,8	410,2	4,1	248,8	924,9	3 154,8	61,9	1,0	777,5	840,4
2008	2 033,6	172,7	261,2	408,3	4,7	264,6	938,8	3 145,1	60,0	1,0	790,4	851,4
2009	1 961,9	230,3	240,1	409,0	4,4	288,7	942,2	3 134,4	63,1	1,6	798,9	863,6
2010	1 929,5	259,5	228,7	410,3	4,6	287,1	930,7	3 119,7	63,0	2,2	812,9	878,1
2011	1 950,9	248,7	203,7	397,9	3,6	286,8	892,0	3 091,6	70,1	2,9	826,2	899,2
2012	1 979,2	257,9	187,7	395,6	4,2	238,8	826,3	3 063,4	69,6	4,1	846,1	919,8
2013	2 022,2	234,4	169,5	375,6	3,8	232,0	780,9	3 037,5	81,5	4,8	852,4	938,7
2014	2 120,3	173,1	151,3	352,5	3,0	200,9	707,7	3 001,1	100,1	8,6	855,6	964,3
2015	2 152,1	152,1	133,7	345,1	3,1	181,4	663,3	2 967,5	131,4	9,8	849,3	990,5
2016	2 192,4	119,0	119,6	332,3	3,8	173,6	629,3	2 940,7	170,1	8,5	832,5	1 011,1
2017	2 228,9	89,8	107,3	322,9	1,9	169,2	601,2	2 920,0	188,4	6,0	828,8	1 023,2
2018	2 245,4	83,9	94,2	315,9	1,3	171,0	582,4	2 911,7	200,8	4,1	824,4	1 029,3
2019	2 259,2	81,7	94,3	308,2	1,4	169,3	573,2	2 914,0	220,5	4,4	809,6	1 034,5
2020	2 235,5	98,5	87,4	282,3	2,3	201,1	573,1	2 907,1	225,5	5,7	805,3	1 036,5
2021 ^b	2 242,2	93,7	71,9	316,3	1,7	171,2	561,1	2 897,0	233,2	5,9	792,4	1 031,5
2022 ^b	2 251,2	89,1	76,6	314,6	0,8	162,3	554,2	2 894,6	248,4	7,4	769,3	1 025,1
2023 ^b	2 254,1	99,0	72,0	309,1	1,3	156,4	538,8	2 891,9	259,1	7,6	751,8	1 018,5
2021	2 242,9	93,9	71,9	316,3	1,0	171,0	560,2	2 897,0	228,9	5,9	796,7	1 031,5
2022	2 251,4	89,1	76,6	314,6	0,6	162,3	554,1	2 894,6	240,6	7,4	777,1	1 025,1
2023	2 254,8	99,0	72,0	309,1	0,6	156,4	538,1	2 891,9	251,0	6,5	761,0	1 018,5

^a Éves átlagos értékek.^b HUN-REN KRTK Adatbank által számított adatok, a 2021-es évet megelőző módszertan szerint. 2021. január 1-jétől a gyed, gyes mellett dolgozókon túl a munkájuktól gyermekgondozási ellátás igénybevétele miatt tartósan távol lévő személyek is foglalkoztatottnak minősülnek (korábban inaktív vagy munkanélküli). A módszertani változás eredményeként a nők foglalkoztatási mutatói jelentős mértékben módosultak.

Megjegyzés: A népességszám és a teljeskörűsítés súlyszámai 1999-ig az 1990. évi népszámláláson, 2000-től pedig a 2001. évi népszámláláson alapulnak. A népességszám 2012-től a 2011. évi népszámláláson alapul, de a MEF teljeskörűsítéséhez

használt népesség adatok – az általános gyakorlatól eltérően – 2006-ig visszamenőlegesen korrigálásra kerültek.

A foglalkoztatottakra vonatkozó adat tartalmazza a sorkatonákat, a nyugdíj és az anyasági ellátás mellett foglalkoztatottakat is. A tanulóakra vonatkozó 1995–97. évi adatok becslések. Az egyéb inaktív kategóriát az évközepi népességszámból kiindulva kivonással határoztuk meg, így abban elvileg a MEF megfigyelési körébe nem tartozó intézményi népesség, illetve a továbbvezetés miatti korrekció is megjelenik.

Forrás: Nyugdíjasok: 1980–91: NYUFIG, 1992–: KSH MEF. Gyes, gyed, gyet: 1997-ig TB és becslés, utána KSH MEF. Munkanélküliség: 1990–91: NFSZ REG, 1992–: KSH MEF.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut03_02

3.3. táblázat: A 15 éves és idősebb nők gazdasági aktivitása, ezer fő^a

Év	15-54 éves nők								55 éves és idősebb nők				
	Foglalkoztatott	Munkanélküli	Inaktív					Együtt	Foglalkoztatott	Munkanélküli	Nyugdíjas és egyéb inaktív	Együtt	
			Nyugdíjas	Nappali tagozatos tanuló	Gyes-en, gyed-en, gyet-en lévő	Egyéb inaktív	Inaktív összesen						
1980	2 137,4	0,0	127,0	173,8	259,0	240,6	800,4	2 937,8	305,0	0,0	1 140,3	1 445,3	
1990	2 010,0	24,5	95,8	264,7	248,5	217,3	826,3	2 860,8	222,0	0,0	1 279,4	1 501,4	
1991	1 918,9	103,1	116,9	281,8	258,3	201,9	858,9	2 880,9	159,1	0,0	1 344,5	1 503,6	
1992	1 745,3	171,7	140,8	317,6	260,4	261,1	979,9	2 896,9	119,2	6,6	1 379,6	1 505,4	
1993	1 660,4	191,1	174,3	337,0	268,5	276,8	1 056,6	2 908,1	89,6	11,8	1 405,5	1 506,9	
1994	1 619,7	167,4	198,9	351,1	277,2	301,1	1 128,3	2 915,4	76,8	8,1	1 423,8	1 508,7	
1995	1 558,8	150,7	213,0	356,0	280,4	358,3	1 207,7	2 917,2	70,4	4,3	1 438,0	1 512,7	
1996	1 538,7	151,6	220,7	367,2	285,9	351,1	1 224,9	2 915,2	73,2	4,8	1 438,3	1 516,3	
1997	1 531,5	130,3	236,9	374,4	287,5	348,3	1 247,1	2 908,9	71,4	4,4	1 445,3	1 521,1	
1998	1 593,0	119,0	243,4	346,6	294,5	301,5	1 186,0	2 898,0	63,1	4,7	1 460,3	1 528,1	
1999	1 632,6	113,0	222,0	336,8	291,1	288,3	1 138,2	2 883,8	75,8	1,0	1 458,0	1 534,8	
2000	1 659,9	103,2	202,7	363,5	277,3	309,7	1 153,2	2 916,3	90,5	1,6	1 509,2	1 601,3	
2001	1 655,0	90,1	205,3	364,5	282,3	318,3	1 170,4	2 915,5	99,6	1,5	1 508,8	1 609,9	
2002	1 639,2	98,4	199,6	368,0	281,8	319,6	1 169,0	2 906,6	118,9	2,5	1 499,5	1 620,9	
2003	1 645,6	102,0	191,4	362,8	282,6	306,9	1 143,7	2 891,2	149,9	4,0	1 483,2	1 637,1	
2004	1 610,2	111,0	186,8	368,6	277,8	322,2	1 155,4	2 876,6	172,8	5,1	1 477,3	1 655,2	
2005	1 603,2	137,8	170,9	365,4	272,8	301,5	1 110,6	2 851,6	182,2	7,0	1 494,4	1 683,6	
2006	1 601,7	146,5	157,2	407,3	257,1	274,7	1 096,3	2 844,5	188,1	7,3	1 498,7	1 694,1	
2007	1 582,1	141,2	151,4	412,5	269,8	270,9	1 104,6	2 827,9	190,6	7,4	1 515,4	1 713,4	
2008	1 562,7	142,8	133,5	406,0	277,5	284,4	1 101,4	2 806,9	192,0	9,9	1 533,2	1 735,1	
2009	1 519,0	172,7	120,2	396,7	277,6	289,7	1 084,2	2 775,9	203,8	13,2	1 546,8	1 763,8	
2010	1 506,3	190,6	107,9	395,1	271,3	271,0	1 045,3	2 742,2	235,5	17,1	1 540,4	1 793,0	
2011	1 479,2	192,2	92,7	385,9	277,1	271,1	1 040,0	2 698,2	258,8	22,2	1 540,1	1 821,1	
2012	1 519,4	189,1	72,4	374,0	259,0	245,5	950,9	2 659,4	259,0	22,0	1 561,1	1 842,1	
2013	1 528,9	181,3	78,1	361,7	251,6	234,4	925,8	2 636,0	260,1	20,4	1 572,1	1 852,6	
2014	1 600,4	144,4	71,0	348,7	234,8	211,6	866,1	2 610,9	279,9	17,2	1 563,4	1 860,5	
2015	1 630,0	129,2	63,6	343,7	236,9	186,7	830,9	2 590,1	297,0	16,7	1 551,5	1 865,2	
2016	1 668,2	92,3	62,0	324,0	238,6	187,6	812,2	2 543,1	320,9	14,8	1 531,6	1 867,3	
2017	1 681,0	82,4	56,8	313,6	231,2	192,8	761,3	2 524,7	323,0	13,6	1 527,9	1 864,5	
2018	1 688,5	74,4	46,8	311,7	230,7	197,4	786,6	2 549,5	334,8	9,5	1 514,8	1 859,1	
2019	1 693,8	66,7	53,0	310,2	224,8	196,4	784,4	2 544,9	338,6	7,0	1 510,8	1 856,4	
2020	1 647,9	84,2	45,7	282,8	234,0	241,1	803,6	2 535,7	351,6	9,6	1 490,4	1 851,6	
2021 ^b	1 653,4	85,6	41,4	307,5	217,0	219,9	785,8	2 524,8	372,0	10,2	1 460,7	1 842,9	
2022 ^b	1 682,6	68,4	35,4	310,7	208,7	209,3	764	2 515,0	389,5	11,3	1 439,4	1 840,2	
2023 ^b	1 681,3	82,7	34,4	311,3	186,5	178,0	710,2	2 474,2	418,0	13,6	1 386,9	1 818,5	
2021	1 793,7	85,6	41,2	307,4	77,1	219,8	645,5	2 524,8	369,0	10,2	1 463,7	1 842,9	
2022	1 819,7	68,4	35,4	310,7	72,3	208,5	626,9	2 515,0	383,8	11,3	1 445,1	1 840,2	
2023	1 805,9	82,7	34,4	311,2	63,2	176,9	585,6	2 474,2	412,6	11,4	1 394,5	1 818,5	

^a Éves átlagos értékek.^b A HUN-REN KRTK Adatbank által számított adatok, a 2021-es évet megelőző módszertan szerint. 2021. január 1-jétől a gyed, gyes mellett dolgozókon túl a munkájuktól gyermekgondozási ellátás igénybevétele miatt tartósan távol lévő személyek is foglalkoztatottnak minősülnek (korábban inaktív vagy munkanélküli). A módszertani változás eredményeként a nők foglalkoztatási mutatói jelentős mértékben módosultak.

Megjegyzés: A népességszám és a teljeskörűsítés súlyszámai 1999-ig az 1990. évi népszámláláson, 2000-től pedig a 2001. évi népszámláláson alapulnak. A népességszám 2012-től a 2011. évi népszámláláson alapul, de a MEF teljeskörűsítéséhez használt

népesség adatok – az általános gyakorlattól eltérően – 2006-ig visszamenőlegesen korrigálásra kerültek.

A foglalkoztatottakra vonatkozó adat tartalmazza a sorkatonákat, a nyugdíj és az anyasági ellátás mellett foglalkoztatottakat is. A tanulóakra vonatkozó 1995–97. évi adatok becslések. Az egyéb inaktív kategóriát az évközepe népességszámból kiindulva kivonással határoztuk meg, így abban elvileg a MEF megfigyelési körébe nem tartozó intézményi népesség, illetve a továbbvezetés miatti korrekció is megjelenik.

Forrás: Nyugdíjasok: 1980–91: NYUFIG, 1992–: KSH MEF. Gyes, gyed, gyet: 1997-ig TB és becslés, utána KSH MEF. Munkanélküliség: 1990–91: NFSZ REG, 1992–: KSH MEF.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut03_03

3.4. táblázat: A 15 éves és idősebb népesség gazdasági aktivitása, százalék

Év	15-59 éves férfiak, 15-54 éves nők								60 éves és idősebb férfiak, 55 éves és idősebb nők			
	Foglalkoztatott	Munkanélküli	Inaktívak					Együtt	Foglalkoztatott	Munkanélküli	Nyugdíjas és egyéb inaktív	Együtt
			Nyugdíjas	Nappali tagozatos tanuló	Gyes-en, gyed-en, gyet-en lévő	Egyéb inaktív	Inaktív összesen					
1980	79,4	0,0	4,9	6,0	4,2	5,5	20,6	100,0	25,9	0,0	74,1	100,0
1990	75,9	1,0	4,8	9,2	4,2	5,0	23,1	100,0	15,1	0,0	84,9	100,0
1991	71,0	4,2	5,6	9,6	4,3	5,3	24,8	100,0	10,9	0,0	89,1	100,0
1992	64,5	7,2	6,5	10,3	4,3	7,2	28,3	100,0	8,0	0,4	91,5	100,0
1993	60,8	8,3	7,2	11,3	4,5	7,9	30,9	100,0	6,0	0,7	93,3	100,0
1994	59,8	7,2	7,8	11,7	4,6	8,9	33,0	100,0	5,2	0,5	94,3	100,0
1995	58,7	6,7	8,1	11,9	4,7	9,8	34,5	100,0	4,7	0,3	95,0	100,0
1996	58,3	6,5	8,4	12,2	4,8	9,9	35,2	100,0	4,5	0,3	95,3	100,0
1997	58,4	5,6	8,9	12,4	4,8	9,9	35,9	100,0	4,2	0,3	95,5	100,0
1998	59,5	5,0	9,7	11,5	4,9	9,3	35,4	100,0	3,9	0,3	95,8	100,0
1999	61,3	4,7	8,9	11,2	4,9	9,1	34,0	100,0	4,8	0,1	95,1	100,0
2000	61,4	4,3	8,5	11,8	4,6	9,4	34,3	100,0	5,4	0,1	94,5	100,0
2001	61,4	3,8	8,5	11,8	4,7	9,9	34,8	100,0	5,8	0,1	94,1	100,0
2002	61,2	3,9	8,3	12,1	4,7	9,8	35,0	100,0	6,7	0,1	93,1	100,0
2003	61,4	4,0	8,0	12,1	4,7	9,8	34,6	100,0	8,3	0,2	91,5	100,0
2004	60,7	4,1	8,0	12,3	4,7	10,3	35,2	100,0	9,6	0,2	90,2	100,0
2005	60,8	4,9	7,5	12,3	4,6	9,8	34,3	100,0	9,8	0,3	89,8	100,0
2006	61,3	5,2	6,9	13,5	4,3	8,7	33,5	100,0	9,8	0,3	89,8	100,0
2007	61,0	5,1	6,9	13,8	4,6	8,7	33,9	100,0	9,9	0,3	89,8	100,0
2008	60,4	5,3	6,6	13,7	4,7	9,2	34,3	100,0	9,7	0,4	89,8	100,0
2009	58,9	6,8	6,1	13,6	4,8	9,8	34,3	100,0	10,2	0,6	89,3	100,0
2010	58,6	7,7	5,7	13,7	4,7	9,5	33,7	100,0	11,2	0,7	88,1	100,0
2011	59,2	7,6	5,1	13,5	4,8	9,6	33,1	100,0	12,1	0,9	87,0	100,0
2012	61,1	7,8	4,5	13,4	4,6	8,5	31,1	100,0	11,9	0,9	87,2	100,0
2013	62,6	7,3	4,4	13,0	4,5	8,2	30,1	100,0	12,2	0,9	86,9	100,0
2014	66,3	5,7	4,0	12,5	4,2	7,3	28,0	100,0	13,5	0,9	85,6	100,0
2015	68,1	5,1	3,6	12,4	4,3	6,6	26,9	100,0	15,0	0,9	84,1	100,0
2016	70,4	3,9	3,3	12,0	4,4	6,6	26,3	100,0	17,1	0,8	82,1	100,0
2017	71,8	3,2	3,0	11,7	4,3	6,6	25,0	100,0	17,7	0,7	81,6	100,0
2018	72,0	2,9	2,6	11,5	4,2	6,7	25,1	100,0	18,5	0,5	81,0	100,0
2019	72,4	2,7	2,7	11,3	4,1	6,7	24,9	100,0	19,3	0,4	80,3	100,0
2020	71,4	3,4	2,4	10,4	4,3	8,1	25,2	100,0	20,0	0,5	79,5	100,0
2021 ^a	71,9	3,3	2,1	11,5	4,0	7,2	24,8	100,0	21,1	0,6	78,3	100,0
2022 ^a	72,7	2,9	2,1	11,6	3,9	6,9	24,4	100,0	22,3	0,7	77,0	100,0
2023 ^a	73,3	3,4	2,0	11,6	3,6	6,1	23,3	100,0	23,9	0,7	75,4	100,0
2021	74,5	3,3	2,1	11,5	1,4	7,2	22,2	100,0	20,8	0,6	78,6	100,0
2022	75,3	2,9	2,1	11,6	1,3	6,9	21,8	100,0	21,8	0,7	77,6	100,0
2023	75,7	3,4	2,0	11,6	1,2	6,2	20,9	100,0	23,4	0,6	76,0	100,0

^a A HUN-REN KRTK Adatbank által számított adatok, a 2021-es évet megelőző módszertan szerint. 2021. január 1-jétől a gyed, gyes mellett dolgozókon túl a munkájuktól gyermekgondozási ellátás igénybevétele miatt tartósan távol lévő személyek is foglalkoztatottnak minősülnek (korábban inaktív vagy munkanél-

küli). A módszertani változás eredményeként a nők foglalkoztatási mutatói jelentős mértékben módosultak.

Forrás: Nyugdíjasok: 1980–91: NYUFIG, 1992–: KSH MEF. Gyes, gyed, gyet: 1997-ig TB és becslés, utána KSH MEF. Munkanélküliség: 1990–91: NFSZ REG, 1992–: KSH MEF.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut03_04

3.5. táblázat: A 15 éves és idősebb férfiak gazdasági aktivitása, százalék

Év	15–59 éves férfiak								60 éves és idősebb férfiak			
	Foglalkoztatott	Munkanélküli	Inaktív					Együtt	Foglalkoztatott	Munkanélküli	Nyugdíjas és egyéb inaktív	Együtt
			Nyugdíjas	Nappali tagozatos tanuló	Gyes-en, gyed-en, gyet-en lévő	Egyéb inaktív	Inaktív összesen					
1980	85,4	0,0	5,4	6,1	0,0	3,1	14,6	100,0	35,0	0,0	65,0	100,0
1990	81,0	1,2	6,0	9,1	0,0	2,6	17,8	100,0	15,7	0,0	84,3	100,0
1991	75,0	4,8	7,0	9,5	0,0	3,7	20,2	100,0	11,4	0,0	88,6	100,0
1992	68,4	8,4	8,0	9,6	0,1	5,6	23,2	100,0	8,2	0,4	91,4	100,0
1993	64,3	9,9	8,3	11,0	0,1	6,4	25,8	100,0	6,1	0,6	93,4	100,0
1994	63,7	8,5	8,8	11,3	0,1	7,6	27,8	100,0	5,3	0,5	94,2	100,0
1995	63,6	8,2	8,9	11,6	0,2	7,5	28,2	100,0	4,7	0,3	95,0	100,0
1996	63,4	7,7	9,2	11,8	0,1	7,8	28,9	100,0	3,7	0,2	96,1	100,0
1997	63,7	6,7	9,7	11,9	0,0	7,9	29,6	100,0	3,3	0,2	96,4	100,0
1998	63,7	5,9	10,9	11,1	0,0	8,4	30,4	100,0	3,4	0,4	96,2	100,0
1999	65,5	5,4	9,9	10,7	0,1	8,3	29,1	100,0	4,6	0,1	95,4	100,0
2000	65,5	5,0	9,9	11,3	0,1	8,2	29,5	100,0	5,0	0,1	94,9	100,0
2001	65,6	4,5	9,8	11,1	0,1	8,9	29,9	100,0	5,1	0,1	94,8	100,0
2002	65,5	4,3	9,7	11,7	0,2	8,6	30,1	100,0	5,6	0,1	94,3	100,0
2003	65,5	4,3	9,3	11,6	0,1	9,1	30,1	100,0	6,5	0,1	93,4	100,0
2004	65,0	4,3	9,3	11,8	0,1	9,5	30,7	100,0	7,8	0,1	92,1	100,0
2005	64,9	5,0	8,8	11,9	0,2	9,1	30,0	100,0	7,9	0,1	92,0	100,0
2006	65,8	5,2	8,2	12,8	0,1	7,9	29,0	100,0	7,2	0,1	92,6	100,0
2007	65,5	5,2	8,3	13,0	0,1	7,9	29,3	100,0	7,4	0,1	92,5	100,0
2008	64,7	5,5	8,3	13,0	0,1	8,4	29,8	100,0	7,0	0,1	92,8	100,0
2009	62,6	7,3	7,7	13,0	0,1	9,2	30,1	100,0	7,3	0,2	92,5	100,0
2010	61,8	8,3	7,3	13,2	0,1	9,2	29,8	100,0	7,2	0,3	92,6	100,0
2011	63,1	8,0	6,6	12,9	0,1	9,3	28,9	100,0	7,8	0,3	91,9	100,0
2012	64,6	8,4	6,1	12,9	0,1	7,8	27,0	100,0	7,6	0,4	92,0	100,0
2013	66,6	7,7	5,6	12,4	0,1	7,6	25,7	100,0	8,7	0,5	90,8	100,0
2014	70,7	5,8	5,0	11,7	0,1	6,7	23,6	100,0	10,4	0,9	88,7	100,0
2015	72,5	5,1	4,5	11,6	0,1	6,1	22,4	100,0	13,3	1,0	85,7	100,0
2016	74,6	4,0	4,1	11,3	0,1	5,9	21,4	100,0	16,8	0,8	82,3	100,0
2017	76,3	3,1	3,7	11,1	0,1	5,8	20,6	100,0	18,4	0,6	81,0	100,0
2018	77,1	2,9	3,2	10,8	0,0	5,9	20,0	100,0	19,5	0,4	80,1	100,0
2019	77,5	2,8	3,2	10,6	0,1	5,8	19,7	100,0	21,3	0,4	78,3	100,0
2020	76,9	3,4	3,0	9,7	0,1	6,9	19,7	100,0	21,8	0,5	77,7	100,0
2021 ^a	77,4	3,2	2,5	10,9	0,1	5,9	19,4	100,0	22,6	0,6	76,8	100,0
2022 ^a	77,8	3,1	2,6	10,9	0,0	5,6	19,1	100,0	24,2	0,7	75,1	100,0
2023 ^a	77,9	3,5	2,5	10,7	0,0	5,4	18,6	100,0	25,4	0,8	73,8	100,0
2021	77,4	3,2	2,5	10,9	0,0	5,9	19,3	100,0	22,2	0,6	77,2	100,0
2022	77,8	3,1	2,6	10,9	0,0	5,6	19,1	100,0	23,5	0,7	75,8	100,0
2023	78,0	3,4	2,5	10,7	0,0	5,4	18,6	100,0	24,6	0,6	74,7	100,0

^a A HUN-REN KRTK Adatbank által számított adatok, a 2021-es évet megelőző módszertan szerint. 2021. január 1-jétől a gyed, gyes mellett dolgozókon túl a munkájuktól gyermekgondozási ellátás igénybevétele miatt tartósan távol lévő személyek is foglalkoztatottnak minősülnek (korábban inaktív vagy munkanélküli). A módszertani változás eredményeként a nők foglalkoztatási mutatói jelentős mértékben módosultak.

Forrás: Nyugdíjasok: 1980–91: *NYUFIG*, 1992–: *KSH MEF*. Gyes, gyed, gyet: 1997-ig *TB* és becslés, utána *KSH MEF*. Munkanélküliség: 1990–91: *NFSZ REG*, 1992–: *KSH MEF*.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut03_05

3.6. táblázat: A 15 éves és idősebb nők gazdasági aktivitása, százalék

Év	15-54 éves nők								55 éves és idősebb nők			
	Foglalkoztatott	Munkanélküli	Inaktív					Együtt	Foglalkoztatott	Munkanélküli	Nyugdíjas és egyéb inaktív	Együtt
			Nyugdíjas	Nappali tagozatos tanuló	Gyes-en, gyed-en, gyet-en lévő	Egyéb inaktív	Inaktív összesen					
1980	72,8	0,0	4,3	5,9	8,8	8,2	27,2	100,0	21,1	0,0	78,9	100,0
1990	70,3	0,9	3,3	9,3	8,7	7,6	28,9	100,0	14,8	0,0	85,2	100,0
1991	66,6	3,6	4,1	9,8	9,0	7,0	29,8	100,0	10,6	0,0	89,4	100,0
1992	60,2	5,9	4,9	11,0	9,0	9,0	33,8	100,0	7,9	0,4	91,6	100,0
1993	57,1	6,6	6,0	11,6	9,2	9,5	36,3	100,0	5,9	0,8	93,3	100,0
1994	55,6	5,7	6,8	12,0	9,5	10,3	38,7	100,0	5,1	0,5	94,4	100,0
1995	53,4	5,2	7,3	12,2	9,6	12,3	41,4	100,0	4,7	0,3	95,1	100,0
1996	52,8	5,2	7,6	12,6	9,8	12,0	42,0	100,0	4,8	0,3	94,9	100,0
1997	52,6	4,5	8,1	12,9	9,9	12,0	42,9	100,0	4,7	0,3	95,0	100,0
1998	55,0	4,1	8,4	12,0	10,2	10,4	40,9	100,0	4,1	0,3	95,6	100,0
1999	56,6	3,9	7,7	11,7	10,1	10,0	39,5	100,0	4,9	0,1	95,0	100,0
2000	56,9	3,5	7,0	12,5	9,5	10,6	39,5	100,0	5,7	0,1	94,2	100,0
2001	56,8	3,1	7,0	12,5	9,7	10,9	40,1	100,0	6,2	0,1	93,7	100,0
2002	56,4	3,4	6,9	12,7	9,7	11,0	40,2	100,0	7,3	0,2	92,5	100,0
2003	56,9	3,5	6,6	12,5	9,8	10,6	39,6	100,0	9,2	0,2	90,6	100,0
2004	56,0	3,9	6,5	12,8	9,7	11,2	40,2	100,0	10,4	0,3	89,3	100,0
2005	56,2	4,8	6,0	12,8	9,6	10,6	38,9	100,0	10,8	0,4	88,8	100,0
2006	56,3	5,2	5,5	14,3	9,0	9,7	38,5	100,0	11,1	0,4	88,5	100,0
2007	55,9	5,0	5,4	14,6	9,5	9,6	39,1	100,0	11,1	0,4	88,4	100,0
2008	55,7	5,1	4,8	14,5	9,9	10,1	39,2	100,0	11,1	0,6	88,4	100,0
2009	54,7	6,2	4,3	14,3	10,0	10,4	39,1	100,0	11,6	0,7	87,7	100,0
2010	54,9	7,0	3,9	14,4	9,9	9,9	38,1	100,0	13,1	1,0	85,9	100,0
2011	54,8	7,1	3,4	14,3	10,3	10,0	38,1	100,0	14,2	1,2	84,6	100,0
2012	57,1	7,1	2,7	14,1	9,7	9,2	36,0	100,0	14,1	1,2	84,7	100,0
2013	58,0	6,9	3,0	13,7	9,5	8,8	35,1	100,0	14,0	1,1	84,9	100,0
2014	61,3	5,5	2,8	13,4	9,0	8,1	33,2	100,0	15,0	0,9	84,0	100,0
2015	62,9	5,0	2,5	13,3	9,1	7,2	32,1	100,0	15,9	0,9	83,2	100,0
2016	65,6	3,6	2,4	12,7	9,4	7,4	31,9	100,0	17,2	0,8	82,0	100,0
2017	66,6	3,3	2,3	12,4	9,2	7,6	30,2	100,0	17,3	0,7	81,9	100,0
2018	66,2	2,9	1,8	12,2	9,1	7,7	30,9	100,0	18,0	0,5	81,5	100,0
2019	66,6	2,6	2,1	12,2	8,8	7,7	30,8	100,0	18,2	0,4	81,4	100,0
2020	65,0	3,3	1,8	11,2	9,2	9,5	31,7	100,0	19,0	0,5	80,5	100,0
2021 ^a	65,5	3,4	1,6	12,2	8,6	8,7	31,1	100,0	20,2	0,6	79,2	100,0
2022 ^a	66,9	2,7	1,4	12,4	8,3	8,3	30,4	100,0	21,2	0,6	78,2	100,0
2023 ^a	68,0	3,3	1,4	12,6	7,5	7,2	28,7	100,0	23,0	0,7	76,3	100,0
2021	71,0	3,4	1,6	12,2	3,1	8,7	25,6	100,0	20,0	0,6	79,4	100,0
2022	72,4	2,7	1,4	12,4	2,9	8,3	24,9	100,0	20,9	0,6	78,5	100,0
2023	73,0	3,3	1,4	12,6	2,6	7,1	23,7	100,0	22,7	0,6	76,7	100,0

^a A HUN-REN KRTK Adatbank által számított adatok, a 2021-es évet megelőző módszertan szerint. 2021. január 1-jétől a gyed, gyes mellett dolgozókon túl a munkájuktól gyermekgondozási ellátás igénybevétele miatt tartósan távol lévő személyek is foglalkoztatottnak minősülnek (korábban inaktív vagy munkanélküli). A módszertani változás eredményeként a nők foglalkoztatási mutatói jelentős mértékben módosultak.

Forrás: Nyugdíjasok: 1980–91: NYUFIG, 1992–: KSH MEF. Gyes, gyed, gyet: 1997-ig TB és becslés, utána KSH MEF. Munkanélküliség: 1990–91: NFSZ REG, 1992–: KSH MEF.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut03_06

3.7. táblázat: A 15–64 éves népesség létszáma munkapiaci kategóriánkénti önbesorolása szerint, ezer fő

	1999	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Együtt															
Dolgozik	3 710,8	3 660,3	3 690,1	3 748,4	3 824,5	4 039,5	4 159,5	4 298,5	4 366,9	4 401,6	4 421,4	4 365,3	4 391,2	4 447,9	4 453,7
Munkanélküli	473,5	670,7	675,8	700,4	666,5	538,8	454,6	366,3	314,0	284,1	284,8	340,3	315,0	278,1	283,3
Tanul	753,9	854,6	842,2	811,2	772,5	733,5	710,3	675,6	650,4	644,2	636,7	623,8	642,0	643,9	652,9
Nyugdíjas	1 079,7	599,3	582,0	630,3	613,6	557,5	477,5	420,1	392,6	364,9	323,3	276,3	229,8	188,2	181,9
Munkaképtelen (rokkant)	195,5	488,4	455,1	356,7	335,7	317,7	318,0	303,1	285,7	253,4	243,4	213,8	196,7	199,5	188,7
Gyed-en, gyes-en, gyet-en van	289,0	289,3	290,2	265,0	259,1	237,0	236,9	236,4	227,5	228,6	221,3	229,6	-	-	-
Háztartását látja el	167,5	95,3	104,3	93,1	96,9	85,3	91,7	93,7	93,2	106,2	97,3	104,1	324,0	329,3	317,3
Egyéb okból nem dolgozik	113,1	78,2	78,9	89,1	78,0	78,4	81,9	84,1	84,9	86,4	98,9	127,0	108,2	81,4	80,2
Összesen	6 783,0	6 736,0	6 718,5	6 694,1	6 646,8	6 587,7	6 530,4	6 477,9	6 415,2	6 369,5	6 327,1	6 280,3	6 206,7	6 168,2	6 158,1
Férfiak															
Dolgozik	2 042,7	1 958,0	1 985,4	2 009,3	2 065,1	2 186,4	2 256,0	2 331,6	2 384,2	2 407,8	2 429,8	2 409,8	2 411,2	2 424,9	2 423,0
Munkanélküli	286,1	375,6	372,2	382,9	364,4	283,7	241,4	198,9	159,4	146,9	144,3	169,8	162,1	147,1	150,5
Tanul	375,9	432,7	427,2	416,1	393,4	366,9	354,3	338,2	329,1	322,6	315,4	310,3	325,4	322,2	323,7
Nyugdíjas	426,4	245,6	243,7	254,9	236,7	209,7	167,1	133,1	118,3	109,4	88,2	67,6	51,9	29,8	31,2
Munkaképtelen (rokkant)	106,0	234,6	215,7	177,1	161,6	152,5	152,0	149,4	137,8	123,1	119,2	108,4	98,1	104,5	97,9
Gyed-en, gyes-en, gyet-en van	3,9	6,7	4,5	4,1	4,1	3,1	2,9	3,8	1,9	1,4	1,6	2,0	-	-	-
Háztartását látja el	6,5	9,6	10,0	7,0	9,8	8,3	9,4	8,9	7,8	9,9	7,8	8,8	14,3	17,2	18,8
Egyéb okból nem dolgozik	67,4	36,1	35,8	40,8	37,1	36,0	39,8	39,2	38,4	40,1	43,5	58,1	38,0	38,5	36,2
Összesen	3 314,9	3 298,9	3 294,4	3 292,2	3 272,1	3 246,7	3 222,9	3 203,1	3 176,9	3 161,2	3 149,7	3 134,9	3 101,0	3 084,1	3 081,3
Nők															
Dolgozik	1 668,1	1 702,2	1 704,7	1 739,1	1 759,4	1 853,1	1 903,6	1 967,0	1 982,7	1 993,9	1 991,5	1 955,5	1 980,0	2 023,1	2 030,8
Munkanélküli	187,4	295,1	303,6	317,5	302,1	255,0	213,2	167,4	154,5	137,2	140,5	170,5	152,9	131,0	132,8
Tanul	378,0	421,9	415,0	395,1	379,0	366,6	356,0	337,4	321,3	321,6	321,4	313,5	316,6	321,8	329,2
Nyugdíjas	653,3	353,7	338,2	375,4	376,9	347,8	310,3	287,0	274,3	255,5	235,1	208,8	177,9	158,4	150,7
Munkaképtelen (rokkant)	89,5	253,8	239,5	179,6	174,1	165,2	166,0	153,7	147,9	130,3	124,2	105,4	98,6	95,0	90,8
Gyed-en, gyes-en, gyet-en van	285,1	282,6	285,7	260,9	255,0	233,8	233,9	232,6	225,6	227,2	219,8	227,6	-	-	-
Háztartását látja el	161,0	85,7	94,3	86,1	87,2	77,0	82,3	84,7	85,4	96,3	89,5	95,3	309,6	312,0	298,5
Egyéb okból nem dolgozik	45,7	42,1	43,1	48,3	40,9	42,4	42,2	44,9	46,5	46,3	55,5	68,9	70,2	42,9	44,0
Összesen	3 468,1	3 437,1	3 424,1	3 401,9	3 374,7	3 341,1	3 307,5	3 274,8	3 238,2	3 208,3	3 177,4	3 145,4	3 105,7	3 084,2	3 076,7

Megjegyzés: 2021-től az önbesorolási kategóriák módosultak, a „háztartását látja el” kategória elnevezése „háztartását, családját a „Gyed-en, gyes-en, gyet-en van” válasszkategória megszűnt, látja el”-re változott.

Forrás: KSH MEF.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut03_07

3.8. táblázat: A 15–64 éves népesség létszáma munkapiaci kategóriánkénti önbesorolása szerint, százalék

	1999	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Együtt															
Dolgozik	54,7	54,3	54,9	56,0	57,5	61,3	63,7	66,4	68,1	69,1	69,9	69,5	70,7	72,1	72,3
Munkanélküli	7,0	10,0	10,1	10,5	10,0	8,2	7,0	5,7	4,9	4,5	4,5	5,4	5,1	4,5	4,6
Tanul	11,1	12,7	12,5	12,1	11,6	11,1	10,9	10,4	10,1	10,1	10,1	9,9	10,3	10,4	10,6
Nyugdíjas	15,9	8,9	8,7	9,4	9,2	8,5	7,3	6,5	6,1	5,7	5,1	4,4	3,7	3,1	3,0
Munkaképtelen (rokkant)	2,9	7,3	6,8	5,3	5,1	4,8	4,9	4,7	4,5	4,0	3,8	3,4	3,2	3,2	3,1
Gyed-en, gyes-en, gyet-en van	4,3	4,3	4,3	4,0	3,9	3,6	3,6	3,6	3,5	3,6	3,5	3,7	-	-	-
Háztartását látja el	2,5	1,4	1,6	1,4	1,5	1,3	1,4	1,4	1,5	1,7	1,5	1,7	5,2	5,3	5,2
Egyéb okból nem dolgozik	1,7	1,2	1,2	1,3	1,2	1,2	1,3	1,3	1,3	1,4	1,6	2,0	1,7	1,3	1,3
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Férfiak															
Dolgozik	61,6	59,4	60,3	61,0	63,1	67,3	70,0	72,8	75,0	76,2	77,1	76,9	77,8	78,6	78,6
Munkanélküli	8,6	11,4	11,3	11,6	11,1	8,7	7,5	6,2	5,0	4,6	4,6	5,4	5,2	4,8	4,9
Tanul	11,3	13,1	13,0	12,6	12,0	11,3	11,0	10,6	10,4	10,2	10,0	9,9	10,5	10,4	10,5
Nyugdíjas	12,9	7,4	7,4	7,7	7,2	6,5	5,2	4,2	3,7	3,5	2,8	2,2	1,7	1,0	1,0
Munkaképtelen (rokkant)	3,2	7,1	6,5	5,4	4,9	4,7	4,7	4,7	4,3	3,9	3,8	3,5	3,2	3,4	3,2
Gyed-en, gyes-en, gyet-en van	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	-	-	-
Háztartását látja el	0,2	0,3	0,3	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2	0,3	0,2	0,3	0,5	0,6	0,6
Egyéb okból nem dolgozik	2,0	1,1	1,1	1,2	1,1	1,1	1,2	1,2	1,2	1,3	1,4	1,9	1,2	1,2	1,2
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Nők															
Dolgozik	48,1	49,5	49,8	51,1	52,1	55,5	57,6	60,1	61,2	62,1	62,7	62,2	63,8	65,6	66,0
Munkanélküli	5,4	8,6	8,9	9,3	9,0	7,6	6,4	5,1	4,8	4,3	4,4	5,4	4,9	4,2	4,3
Tanul	10,9	12,3	12,1	11,6	11,2	11,0	10,8	10,3	9,9	10,0	10,1	10,0	10,2	10,4	10,7
Nyugdíjas	18,8	10,3	9,9	11,0	11,2	10,4	9,4	8,8	8,5	8,0	7,4	6,6	5,7	5,1	4,9
Munkaképtelen (rokkant)	2,6	7,4	7,0	5,3	5,2	4,9	5,0	4,7	4,6	4,1	3,9	3,3	3,2	3,1	3,0
Gyed-en, gyes-en, gyet-en van	8,2	8,2	8,3	7,7	7,6	7,0	7,1	7,1	7,0	7,1	6,9	7,2	-	-	-
Háztartását látja el	4,6	2,5	2,8	2,5	2,6	2,3	2,5	2,6	2,6	3,0	2,8	3,0	10,0	10,1	9,7
Egyéb okból nem dolgozik	1,3	1,2	1,3	1,4	1,2	1,3	1,3	1,4	1,4	1,4	1,7	2,2	2,3	1,4	1,4
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Megjegyzés: 2021-től az önbesorolási kategóriák módosultak, a „Gyed-en, gyes-en, gyet-en van” válasszkategória megszűnt, a „háztartását látja el” kategória elnevezése „háztartását, családját látja el”-re változott.

Forrás: KSH MEF.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mp/2023hut03_08

4.1. táblázat: Összes foglalkoztatott

Év	Ezer fő	1992 = 100	Éves változás	Foglalkoztatási arány ^a
1980	5 458,2	133,7	..	65,3
1990	4 880,0	119,5	..	59,0
1991	4 520,0	110,7	-7,4	54,4
1992	4 082,7	100,0	-9,7	49,0
1993	3 827,0	93,7	-6,2	45,8
1994	3 751,5	91,9	-2,0	44,8
1995	3 678,8	90,1	-1,9	43,9
1996	3 648,2	89,4	-0,9	43,6
1997	3 646,4	89,3	0,0	43,6
1998	3 697,8	90,6	1,4	44,3
1999	3 811,4	93,4	3,2	45,7
2000	3 849,1	94,3	1,0	46,2
2001	3 883,3	95,1	0,3	45,6
2002	3 883,7	95,1	0,0	45,6
2003	3 921,9	96,1	1,2	46,2
2004	3 900,4	95,5	-0,5	45,8
2005	3 901,5	95,6	0,0	45,7
2006	3 928,4	96,2	0,7	46,0
2007	3 902,0	95,6	-0,7	45,7
2008	3 848,3	94,3	-1,4	45,0
2009	3 747,8	91,8	-2,6	43,9
2010	3 732,4	91,4	-0,4	43,7
2011	3 759,0	92,1	0,7	44,2
2012	3 827,2	93,7	1,8	45,1
2013	3 892,8	95,3	1,7	46,0
2014	4 100,9	100,4	5,3	48,6
2015	4 210,5	103,1	2,7	50,0
2016	4 351,7	106,7	3,4	51,9
2017	4 421,4	108,3	1,6	52,9
2018	4 469,5	109,4	1,1	53,6
2019	4 512,1	110,4	1,0	54,1
2020	4 460,5	109,1	-1,1	53,5
2021 ^b	4 500,9	110,2	0,9	54,0
2022 ^b	4 571,7	112,0	1,6	55,1
2023 ^b	4 612,5	113,0	0,9	55,6
2021	4 634,6	..	0,7	55,9
2022	4 695,6	..	1,3	56,7
2023 ^c	4 724,3	..	0,6	57,6

^a A 14 év feletti népesség százalékában.

^b A HUN-REN KRTK Adatbank által számított adatok, a 2021-es évet megelőző módszertan szerint. 2021. január 1-jétől a gyed, gyés mellett dolgozókon túl a munkájuktól gyermekgondozási ellátás igénybevétele miatt tartósan távol lévő személyek is foglalkoztatottnak minősülnek (korábban in-aktív vagy munkanélküli). A módszertani változás eredményeként a nők foglalkoztatási mutatói jelentős mértékben módosultak.

^c A 2022-es népszámlálás továbbvezetett népességének bázisán.

Forrás: 1980–91: KSH MEM, 1992–: KSH MEF.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut04_01

4.2. táblázat: Összes foglalkoztatott nemek szerint

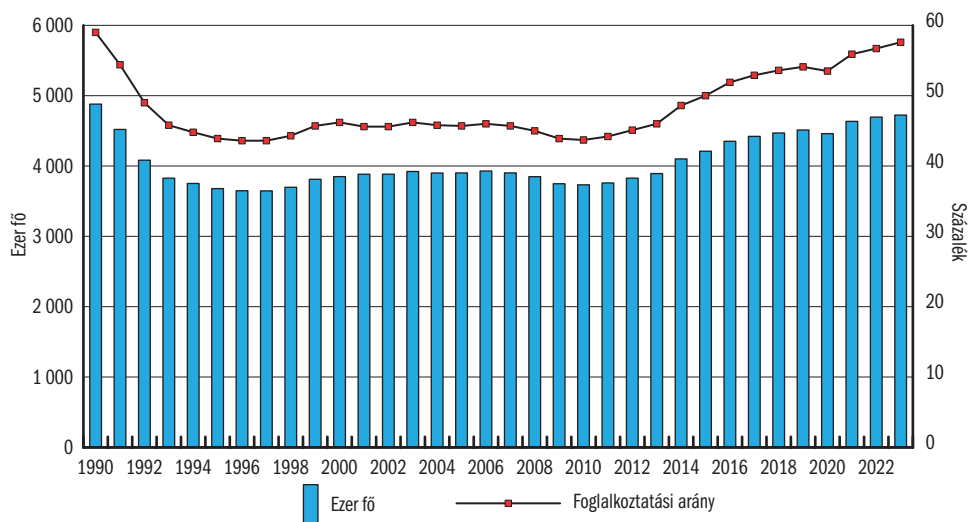
Év	Férfiak		Nők		Nők aránya, %
	ezer fő	1992 = 100	ezer fő	1992 = 100	
1980	3 015,8	136,0	2 442,4	131,0	44,7
1990	2 648,0	119,4	2 232,0	119,7	45,7
1991	2 442,0	110,1	2 078,0	111,5	46,0
1992	2 218,2	100,0	1 864,5	100,0	45,7
1993	2 077,0	93,6	1 750,0	93,9	45,7
1994	2 055,0	92,6	1 696,5	91,0	45,2
1995	2 049,6	92,4	1 629,2	87,4	44,3
1996	2 036,3	91,8	1 611,9	86,5	44,2
1997	2 043,5	92,1	1 602,9	86,0	44,0
1998	2 041,7	92,0	1 656,1	88,8	44,8
1999	2 103,1	94,8	1 708,4	91,6	44,8
2000	2 122,4	95,7	1 726,7	92,6	44,9
2001	2 128,7	96,0	1 754,6	94,1	45,2
2002	2 125,6	95,8	1 758,1	94,3	45,3
2003	2 126,5	95,6	1 795,4	96,2	45,8
2004	2 117,3	95,5	1 783,1	95,6	45,7
2005	2 116,1	95,4	1 785,4	95,8	45,8
2006	2 138,6	96,4	1 789,8	96,0	45,6
2007	2 129,3	96,0	1 772,7	95,1	45,4
2008	2 093,6	94,4	1 754,7	94,1	45,6
2009	2 025,1	91,3	1 722,8	92,4	46,0
2010	1 992,5	89,8	1 739,8	93,3	46,6
2011	2 021,0	91,1	1 738,0	93,2	46,2
2012	2 048,8	92,4	1 778,4	95,4	46,5
2013	2 103,7	94,8	1 789,0	96,0	46,0
2014	2 220,5	100,1	1 880,4	100,9	45,9
2015	2 283,5	103,0	1 927,0	103,4	45,8
2016	2 362,5	106,5	1 989,1	106,7	45,7
2017	2 417,3	109,0	2 004,1	107,5	45,3
2018	2 446,2	110,3	2 023,3	108,5	45,3
2019	2 479,7	111,8	2 032,4	109,0	45,0
2020	2 461,0	111,0	1 999,5	107,2	44,8
2021 ^a	2 475,4	111,6	2 025,4	108,6	45,0
2022 ^a	2 499,6	112,7	2 072,0	111,1	45,3
2023 ^a	2 513,2	113,3	2 099,4	112,6	45,5
2021	2 471,8	..	2 162,8	..	46,7
2022	2 492,0	..	2 203,5	..	46,9
2023	2 505,8	..	2 218,5	..	47,0

^a A HUN-REN KRTK Adatbank által számított adatok, a 2021-es évet megelőző módszertan szerint. 2021. január 1-jétől a gyed, gyés mellett dolgozókon túl a munkájuktól gyermekgondozási ellátás igénybevétele miatt tartósan távol lévő személyek is foglalkoztatottnak minősülnek (korábban inaktív vagy munkanélküli). A módszertani változás eredményeként a nők foglalkoztatási mutatói jelentős mértékben módosultak.

Forrás: 1980–91: *KSH MEM*, 1992–: *KSH MEF*.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut04_02

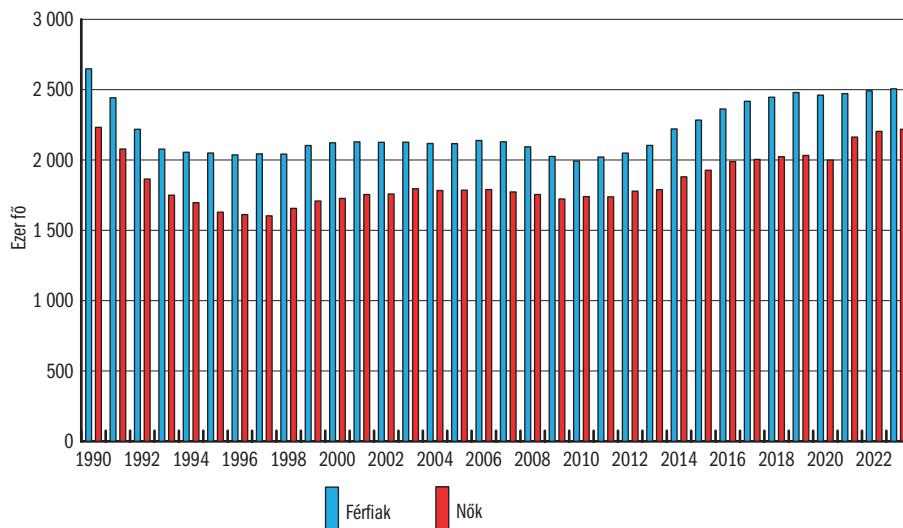
4.1. ábra: Összes foglalkoztatott

Forrás: 1990–91: KSH MEM, 1992–: KSH MEF.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mp/2023hua04_01

4.2. ábra: Összes foglalkoztatott nemek szerint

Forrás: 1990–91: KSH MEM, 1992–: KSH MEF.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mp/2023hua04_02

4.3. táblázat: A foglalkoztatottak kor szerinti megoszlása, férfiak, százalék

Év	15-19	20-24	25-49	50-54	55-59	60+	Összesen
éves							
1980	5,1	12,6	55,4	10,2	8,0	8,7	100,0
1990	5,0	10,8	64,1	8,6	6,8	4,7	100,0
1992	3,3	10,9	67,2	9,1	6,5	2,9	100,0
1993	2,9	11,1	68,3	9,2	6,1	2,3	100,0
1994	2,9	11,3	68,7	9,5	5,5	2,0	100,0
1995	2,8	11,3	68,8	9,7	5,6	1,8	100,0
1996	2,5	11,6	69,3	9,6	5,6	1,4	100,0
1997	2,3	12,3	68,9	9,9	5,4	1,2	100,0
1998	2,3	13,4	67,6	10,3	5,1	1,3	100,0
1999	1,9	13,2	67,1	10,5	5,6	1,6	100,0
2000	1,5	12,4	67,3	10,6	6,4	1,8	100,0
2001	1,2	10,4	68,6	11,1	6,7	2,0	100,0
2002	0,9	9,4	69,4	11,3	6,9	2,1	100,0
2003	0,7	8,6	69,1	11,8	7,3	2,5	100,0
2004	0,7	7,4	69,5	12,0	7,3	3,0	100,0
2005	0,6	6,8	68,9	12,7	7,9	3,1	100,0
2006	0,6	6,7	71,1	10,3	8,5	2,8	100,0
2007	0,5	6,7	71,3	10,2	8,4	2,9	100,0
2008	0,5	6,4	71,2	10,6	8,5	2,8	100,0
2009	0,4	5,7	70,6	10,9	9,3	3,1	100,0
2010	0,3	5,8	70,5	10,8	9,8	2,8	100,0
2011	0,3	5,5	69,8	10,9	10,0	3,5	100,0
2012	0,3	5,5	69,4	10,7	10,7	3,4	100,0
2013	0,4	6,1	68,6	10,3	10,7	3,9	100,0
2014	0,5	6,4	68,2	9,9	10,5	4,5	100,0
2015	0,7	6,3	67,3	10,0	10,1	5,8	100,0
2016	0,7	6,7	66,1	9,9	9,5	7,2	100,0
2017	0,6	6,6	65,6	10,4	9,0	7,8	100,0
2018	0,7	6,5	64,9	10,7	9,0	8,2	100,0
2019	0,8	6,1	64,1	11,4	8,7	8,9	100,0
2020	0,6	5,9	63,7	11,9	8,7	9,2	100,0
2021	0,6	5,6	63,2	12,3	9,0	9,3	100,0
2022	0,7	5,4	62,8	12,3	9,1	9,7	100,0
2023	0,7	5,4	61,8	12,3	9,8	10,0	100,0

Forrás: 1980–90: szakértői becslés a népszámlálás alapján. 1992–: KSH MEF.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut04_03

4.4. táblázat: A foglalkoztatottak kor szerinti megoszlása, nők, százalék

Év	15-19	20-24	25-49	50-54	55+	Összesen
Év	éves					
1980	5,3	9,7	61,8	10,7	12,5	100,0
1990	5,2	8,6	66,2	10,0	10,0	100,0
1993	3,3	9,9	71,4	10,3	5,1	100,0
1994	3,2	10,2	71,8	10,4	4,5	100,0
1995	2,7	10,2	72,2	10,6	4,3	100,0
1996	2,4	9,9	72,2	11,0	4,5	100,0
1997	2,0	10,8	72,2	10,5	4,5	100,0
1998	2,3	12,2	71,2	10,5	3,8	100,0
1999	1,7	12,1	70,2	11,6	4,4	100,0
2000	1,4	11,1	69,6	12,7	5,2	100,0
2001	1,1	9,6	70,5	13,1	5,7	100,0
2002	0,8	9,2	69,4	13,8	6,8	100,0
2003	0,5	8,2	68,8	14,0	8,5	100,0
2004	0,5	7,1	68,2	14,6	9,7	100,0
2005	0,4	6,3	67,7	15,4	10,2	100,0
2006	0,4	6,0	70,1	12,9	10,6	100,0
2007	0,3	5,8	70,0	13,1	10,8	100,0
2008	0,3	5,6	69,8	13,4	10,9	100,0
2009	0,2	5,4	69,1	13,5	11,8	100,0
2010	0,3	5,3	67,4	13,6	13,4	100,0
2011	0,2	5,1	66,4	13,4	14,9	100,0
2012	0,2	5,2	66,6	13,4	14,6	100,0
2013	0,3	5,1	67,1	13,1	14,4	100,0
2014	0,4	5,6	66,4	12,7	14,9	100,0
2015	0,4	6,1	65,6	12,5	15,4	100,0
2016	0,5	6,0	65,2	12,2	16,1	100,0
2017	0,5	5,8	65,4	12,2	16,1	100,0
2018	0,5	5,5	64,4	13,0	16,6	100,0
2019	0,5	5,3	64,3	13,2	16,7	100,0
2020	0,4	5,2	62,6	14,2	17,6	100,0
2021 ^a	0,4	4,8	61,9	14,5	18,4	100,0
2022 ^a	0,5	5,0	61,0	14,7	18,8	100,0
2023 ^a	0,5	4,8	60,1	14,7	19,9	100,0
2021	0,4	4,9	64,0	13,6	17,1	100,0
2022	0,4	5,0	63,4	13,8	17,4	100,0
2023	0,4	4,8	62,3	13,9	18,6	100,0

^a A HUN-REN KRTK Adatbank által számított adatok, a 2021-es évet megelőző módszertan szerint. 2021. január 1-jétől a gyed, gyes mellett dolgozókon túl a munkájuktól gyermekgondozási ellátás igénybevétele miatt tartósan távol lévő személyek is foglalkoztatottnak minősülnek (korábban in-aktív vagy munkanélküli). A módszertani változás eredményeként a nők foglalkoztatási mutatói jelentős mértékben módosultak.

Forrás: 1980–90: szakértői becslés a népszámlálás alapján. 1993–: KSH MEF.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut04_04

4.5. táblázat: A foglalkoztatottak iskolai végzettség szerinti megoszlása, férfiak, százalék

Év	Általános iskola 8 osztály és kevesebb	Szaktanulmányi, szakiskola	Gimnáziumi és egyéb érettségi	Főiskola, egyetem	Összesen
1980	40,8	32,3	18,2	8,7	100,0
1990	37,6	30,5	20,1	11,8	100,0
1993	24,0	36,2	25,1	14,7	100,0
1994	22,5	38,1	25,2	14,2	100,0
1995	21,3	38,5	25,5	14,7	100,0
1996	20,2	39,3	25,3	15,2	100,0
1997	20,1	39,4	26,5	14,1	100,0
1998	20,3	39,4	25,7	14,7	100,0
1999	16,8	41,5	26,8	14,9	100,0
2000	16,1	41,6	26,7	15,6	100,0
2001	15,6	42,8	26,0	15,6	100,0
2002	14,6	43,2	26,4	15,8	100,0
2003	14,0	41,3	27,7	17,0	100,0
2004	13,0	40,4	28,0	18,6	100,0
2005	13,0	40,8	27,7	18,5	100,0
2006	12,3	41,0	28,2	18,5	100,0
2007	11,7	40,7	28,8	18,8	100,0
2008	11,7	39,4	29,1	19,8	100,0
2009	10,9	38,7	30,1	20,3	100,0
2010	10,6	38,3	30,6	20,5	100,0
2011	10,7	37,2	30,2	21,9	100,0
2012	10,6	36,8	30,1	22,5	100,0
2013	10,2	37,1	30,1	22,6	100,0
2014	11,1	35,8	30,6	22,5	100,0
2015	11,8	34,5	31,0	22,7	100,0
2016	11,9	34,6	31,6	21,9	100,0
2017	11,5	35,4	31,0	22,1	100,0
2018	11,4	35,6	30,4	22,6	100,0
2019	11,3	34,7	31,4	22,6	100,0
2020	10,7	33,8	31,3	24,2	100,0
2021	10,7	32,5	30,9	25,9	100,0
2022	10,0	31,7	32,2	26,1	100,0
2023	10,3	30,8	32,9	26,0	100,0

Megjegyzés: 1999-től az iskolai végzettség szerinti csoportosítás kis mértékben módosult.

Forrás: 1980–90: szakértői becslés a népszámlálás alapján. 1993–: KSH MEF.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut04_05

4.6. táblázat: A foglalkoztatottak iskolai végzettség szerinti megoszlása, nők, százalék

Év	Általános iskola 8 osztály és kevesebb	Szakmunkásképző, szakiskola	Gimnáziumi és egyéb érettségi	Főiskola, egyetem	Összesen
1980	53,1	12,3	27,5	7,2	100,0
1990	43,4	13,4	31,4	11,8	100,0
1995	26,5	20,1	37,1	16,3	100,0
1996	25,6	19,6	37,3	17,6	100,0
1997	25,1	20,6	37,9	16,4	100,0
1998	23,6	20,2	38,2	18,0	100,0
1999	20,6	20,3	40,6	18,5	100,0
2000	19,1	20,9	40,8	19,2	100,0
2001	19,1	21,3	40,3	19,3	100,0
2002	18,5	21,5	40,2	19,8	100,0
2003	16,4	21,5	40,9	21,2	100,0
2004	15,9	20,5	40,2	23,4	100,0
2005	15,4	20,2	40,0	24,4	100,0
2006	14,2	20,7	40,0	25,1	100,0
2007	13,5	21,2	40,0	25,3	100,0
2008	13,3	20,3	39,2	27,2	100,0
2009	12,5	19,8	39,3	28,4	100,0
2010	12,3	20,3	38,8	28,6	100,0
2011	11,7	20,1	38,0	30,2	100,0
2012	11,0	19,5	38,4	31,1	100,0
2013	10,9	19,6	38,1	31,4	100,0
2014	11,4	19,4	37,8	31,5	100,0
2015	11,5	19,1	37,4	32,0	100,0
2016	12,0	18,4	38,3	31,3	100,0
2017	12,4	18,6	38,4	30,6	100,0
2018	11,5	19,0	37,5	32,0	100,0
2019	11,0	18,8	36,6	33,6	100,0
2020	10,5	17,9	36,7	34,9	100,0
2021 ^a	10,0	17,3	35,6	37,1	100,0
2022 ^a	9,5	16,4	36,9	37,2	100,0
2023 ^a	9,2	16,0	36,8	38,0	100,0
2021	9,8	16,9	35,5	37,8	100,0
2022	9,3	16,1	36,8	37,8	100,0
2023	9,0	15,7	37,1	38,2	100,0

^a A HUN-REN KRTK Adatbank által számított adatok, a 2021-es évet megelőző módszertan szerint. 2021. január 1-jétől a gyed, gyes mellett dolgozókon túl a munkájuktól gyermekgondozási ellátás igénybevétele miatt tartósan távol lévő személyek is foglalkoztatottnak minősülnek (korábban in-aktív vagy munkanélküli). A módszertani változás eredményeként a nők foglalkoztatási mutatói jelentős mértékben módosultak.

Megjegyzés: 1999-től az iskolai végzettség szerinti csoportosítás kis mértékben módosult.

Forrás: 1980–90: szakértői becslés a népszámlálás alapján. 1995–: KSH MEF.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut04_06

4.7. táblázat: A foglalkoztatottak száma foglalkozási viszony szerint, ezer fő

Év	Alkalmazásban állók	Szövetkezeti tagok	Egyéb társas vállal- kozások tagjai	Egyéni vállalkozók és segítő családtagjaik	Összesen
1992	3 203,4	225,0	257,9	339,4	4 025,7
1993	3 087,6	134,1	197,1	351,5	3 770,3
1994	3 045,2	103,3	174,7	369,3	3 692,5
1995	2 978,9	84,2	167,9	391,8	3 622,8
1996	2 961,2	79,0	151,8	413,1	3 605,1
1997	2 989,7	68,9	137,4	414,3	3 610,3
1998	3 088,5	55,8	132,5	397,9	3 674,7
1999	3 201,3	42,5	111,8	435,9	3 791,5
2000	3 255,5	37,1	129,4	407,1	3 829,1
2001	3 313,6	31,4	118,9	404,4	3 868,3
2002	3 337,2	22,5	109,9	401,0	3 870,6
2003	3 399,2	8,6	114,7	399,4	3 921,9
2004	3 347,8	8,1	136,6	407,8	3 900,3
2005	3 367,3	5,8	146,7	381,7	3 901,5
2006	3 428,9	4,8	128,0	366,7	3 928,4
2007	3 415,5	4,7	123,9	357,9	3 902,0
2008	3 378,4	2,6	120,9	346,4	3 848,3
2009	3 274,9	2,5	131,7	338,7	3 747,8
2010	3 272,7	2,9	137,6	319,3	3 732,5
2011	3 302,5	2,0	133,3	321,2	3 759,0
2012	3 378,1	2,3	144,3	302,5	3 827,2
2013	3 453,9	3,3	156,6	279,0	3 892,8
2014	3 652,0	3,6	157,3	288,0	4 100,9
2015	3 753,8	1,7	150,3	304,7	4 210,5
2016	3 884,4	0,9	147,1	319,2	4 351,6
2017	3 964,4	0,4	156,4	300,2	4 421,4
2018	4 003,9	0,4	148,7	316,5	4 469,5
2019	4 023,6	0,3	164,5	323,8	4 512,1
2020	3 923,2	0,3	178,3	358,7	4 460,5
2021 ^a	3 925,7	1,3	155,0	418,9	4 500,9
2022 ^a	3 980,2	0,8	154,3	436,3	4 571,7
2023 ^a	4 036,0	0,6	160,3	415,6	4 612,5
2021	4 057,7	1,3	154,5	421,1	4 634,6
2022	4 106,2	1,0	152,0	436,4	4 695,6
2023	4 148,3	..	160,9	415,0	4 724,3

^a A HUN-REN KRTK Adatbank által számított adatok, a 2021-es évet megelőző módszertan szerint. 2021. január 1-jétől a gyed, gyés mellett dolgozókon túl a munkájuktól gyermekgondozási ellátás igénybevétele miatt tartósan távol lévő személyek is foglalkoztatottnak minősülnek (korábban inaktív vagy munkanélküli). A módszertani változás eredményeként a nők foglalkoztatási mutatói jelentős mértékben módosultak.

Megjegyzés: Sorkatonák nélkül. A *STADAT* gyakorlatával szemben azok, akik téli közmunkaprogram képzési részében vettek részt és mint ilyenek a foglalkoztatotti létszámnál beszámításra kerültek, a foglalkozási viszony szerinti bontásban is szerepelnek az alkalmazottak kategóriában elszámolva. Különbség csak a 2014–2016 közötti időszak adatainál jelentkezik. 2023-ban a szövetkezeti tagok a társasvállalkozás tagjai között szerepelnek.

Forrás: *KSH MEF*.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut04_07

4.8. táblázat: A foglalkoztatottak megoszlása foglalkozási viszony szerint, százalék

Év	Alkalmazásban állók	Szövetkezeti tagok	Egyéb társas vállalkozások tagjai	Egyéni vállalkozók és segítő családtagjaik	Összesen
1992	79,6	5,6	6,4	8,4	100,0
1993	81,9	3,6	5,2	9,3	100,0
1994	82,5	2,8	4,7	10,0	100,0
1995	82,2	2,3	4,6	10,8	100,0
1996	82,1	2,2	4,2	11,5	100,0
1997	82,8	1,9	3,8	11,5	100,0
1998	84,0	1,5	3,6	10,8	100,0
1999	84,4	1,1	2,9	11,5	100,0
2000	85,0	1,0	3,4	10,6	100,0
2001	85,7	0,8	3,1	10,5	100,0
2002	86,2	0,6	2,8	10,4	100,0
2003	86,7	0,2	2,8	10,3	100,0
2004	85,8	0,2	3,5	10,5	100,0
2005	86,3	0,1	3,8	9,8	100,0
2006	87,3	0,1	3,2	9,4	100,0
2007	87,6	0,1	3,1	9,2	100,0
2008	87,7	0,1	3,2	9,0	100,0
2009	87,5	0,1	3,6	8,8	100,0
2010	87,7	0,1	3,7	8,5	100,0
2011	87,9	0,0	3,5	8,5	100,0
2012	88,3	0,1	3,8	7,9	100,0
2013	88,9	0,1	4,0	7,0	100,0
2014	89,1	0,1	4,0	6,8	100,0
2015	89,1	0,0	3,6	7,3	100,0
2016	89,3	0,0	3,4	7,3	100,0
2017	89,7	0,0	3,5	6,8	100,0
2018	89,6	0,0	3,3	7,1	100,0
2019	89,2	0,0	3,6	7,2	100,0
2020	88,0	0,0	4,0	8,0	100,0
2021 ^a	87,3	0,0	3,4	9,3	100,0
2022 ^a	87,1	0,0	3,4	9,5	100,0
2023 ^a	87,5	0,0	3,5	9,0	100,0
2021	87,6	0,0	3,3	9,1	100,0
2022	87,5	0,0	3,2	9,3	100,0
2023	87,8	0,0	3,4	8,8	100,0

^a A HUN-REN KRTK Adatbank által számított adatok, a 2021-es évet megelőző módszertan szerint. 2021. január 1-jétől a gyed, gyes mellett dolgozókon túl a munkájuktól gyermekgondozási ellátás igénybevétele miatt tartósan távol lévő személyek is foglalkoztatottnak minősülnek (korábban in-aktív vagy munkanélküli). A módszertani változás eredményeként a nők foglalkoztatási mutatói jelentős mértékben módosultak.

Megjegyzés: Sorkatonák nélkül. A *STADAT* gyakorlatával szemben azok, akik téli közmunkaprogram képzési részében vettek részt és mint ilyenek a foglalkoztatotti létszámnál beszámításra kerültek, a foglalkozási viszony szerinti bontásban is szerepelnek az alkalmazottak kategóriában elszámolva. Különbség csak a 2014–2016 közötti időszak adatainál jelentkezik.

Forrás: KSH MEF.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mp/2023hut04_08

4.9. táblázat: Az alkalmazásban állók megoszlása ágazat szerint, nemek szerinti bontásban, százalék

	2008			2018			2019			2020			2021			2022			2023		
	Férfiak	Nők	Együtt	Férfiak	Nők	Együtt	Férfiak	Nők	Együtt	Férfiak	Nők	Együtt	Férfiak	Nők	Együtt	Férfiak	Nők	Együtt	Férfiak	Nők	Együtt
Mezőgazdaság, erdőgazdaság, halászat	4,9	1,7	3,4	5,1	1,9	3,6	4,9	2,0	3,6	5,2	2,1	3,7	4,7	1,9	3,4	4,5	1,6	3,1	4,6	1,7	3,2
Bányászat, kőfejtés	0,4	0,0	0,2	0,4	0,1	0,3	0,4	0,1	0,3	0,3	0,1	0,2	0,2	0,0	0,1	0,2	0,0	0,1	0,2	0,0	0,1
Feldolgozóipar	27,3	19,8	23,7	28,8	18,7	24,1	28,5	18,5	23,9	27,9	18,2	23,4	27,1	18,7	23,1	26,7	18,8	22,9	27,2	18,1	22,8
Villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás	1,4	0,5	1,0	1,5	0,5	1,0	1,2	0,5	0,8	1,2	0,4	0,9	1,4	0,5	0,9	1,4	0,6	1,0	1,2	0,6	0,9
Vízellátás, szennyvízgyűjtése, kezelése, hulladék-gazdálkodás, szennyeződéskorrekció	2,0	0,7	1,4	2,2	0,6	1,4	2,1	0,6	1,4	2,0	0,6	1,4	1,8	0,6	1,3	2,0	0,6	1,3	1,5	0,6	1,1
Építőipar	12,7	1,3	7,2	11,5	1,1	6,7	11,7	1,1	6,8	12,3	1,3	7,2	12,3	1,3	7,0	12,6	1,2	7,1	12,6	1,3	7,2
Kereskedelem, gépjárműjavítás	11,8	16,1	13,9	9,3	14,9	11,9	10,2	14,8	12,3	10,7	14,5	12,4	10,2	14,1	12,0	10,7	14,2	12,4	10,6	15,1	12,8
Szállítás, raktározás	9,7	3,9	6,9	9,4	3,7	6,8	10,0	3,7	7,1	9,0	3,4	6,4	9,3	3,5	6,5	9,3	3,5	6,5	9,6	3,6	6,7
Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	3,1	4,9	4,0	3,5	5,0	4,1	3,4	5,3	4,3	3,2	4,8	3,9	3,1	4,4	3,7	3,1	4,8	3,9	3,0	4,8	3,8
Információ, kommunikáció	2,9	1,8	2,4	3,4	1,3	2,4	3,6	1,6	2,7	4,0	1,8	3,0	4,6	2,2	3,4	4,6	2,0	3,4	4,5	2,4	3,5
Pénzügyi, biztosítási tevékenység	1,4	3,4	2,4	1,3	2,7	2,0	1,1	2,2	1,6	1,3	2,5	1,9	1,5	2,6	2,0	1,5	2,8	2,2	1,6	2,8	2,2
Ingatlanügyletek	0,4	0,5	0,5	0,4	0,6	0,5	0,4	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,6	0,5	0,6	0,6	0,7	0,7	0,6	0,5	0,5
Szakmai, tudományos, műszaki tevékenység	2,2	3,6	2,9	1,8	3,5	2,6	2,1	3,7	2,8	2,8	3,8	3,3	3,1	4,3	3,6	3,3	4,2	3,8	2,9	4,4	3,6
Adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység	2,9	2,5	2,7	3,5	3,1	3,3	2,9	3,1	3,0	3,1	2,9	3,0	3,1	2,8	3,0	2,8	2,7	2,7	2,8	3,0	2,9
Közigazgatás, védelem; kötelező társadalombiztosítás	7,9	9,0	8,4	9,3	12,1	10,6	8,5	11,9	10,1	8,1	12,1	9,9	8,4	12,6	10,5	8,5	12,4	10,4	8,3	11,7	9,9
Oktatás	3,7	14,8	9,0	3,6	13,9	8,4	3,6	13,7	8,2	3,4	13,6	8,1	3,8	14,1	8,7	3,5	13,8	8,5	3,8	13,7	8,6
Humán-egészségügyi, szociális ellátás	2,5	11,4	6,8	2,6	12,3	7,1	2,6	12,9	7,4	2,5	13,7	7,7	2,6	12,2	7,2	2,5	11,9	7,1	2,2	11,9	6,9
Művészet, szórakoztatás, szabadidő	1,5	1,7	1,6	1,4	2,0	1,7	1,7	1,7	1,7	1,6	1,6	1,6	1,4	1,8	1,6	1,4	1,9	1,6	1,6	1,7	1,7
Egyéb szolgáltatás	1,2	2,2	1,7	1,1	2,2	1,6	1,1	2,2	1,6	1,0	2,0	1,5	0,9	2,0	1,4	1,0	2,2	1,6	1,0	2,2	1,6
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: KSH MEF.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut04_09

4.10. táblázat: A munkahelyükön 0–6 hónapja dolgozók aránya, százalék

	1997	..	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Magyarország	8,2		7,2	6,8	7,0	6,8	7,5	7,6	7,4	7,9	7,3	8,4	9,1	8,9	8,4	7,5	7,7	8,1	7,2	8,3	8,7	7,1	6,9

Forrás: KSH MEF, IV. negyedévi hullámok.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mp/2023hut04_10

4.11. táblázat: A vállalati szférában alkalmazottak^a megoszlása vállalatméret szerint, százalék

	20 főnél kisebb	20–49 fő	50–249 fő	250–999 fő	1000 főnél nagyobb
Év	cégeknél alkalmazottak				
1998	8,2	5,8	25,1	26,4	34,4
1999	8,9	7,7	25,6	25,5	32,3
2000	20,2	7,0	23,5	22,5	26,8
2001	18,5	7,5	24,3	23,0	26,7
2002	21,6	14,0	21,5	20,1	22,9
2003	23,0	15,3	20,5	19,3	21,8
2004	23,6	14,8	21,3	18,3	22,0
2005	27,0	15,0	20,5	17,5	20,0
2006	15,7	10,7	25,7	24,3	23,6
2007	25,2	14,2	20,0	18,4	22,2
2008	26,0	15,7	20,7	18,9	18,6
2009	23,4	15,7	19,7	18,4	22,8
2010	23,5	15,7	18,6	18,0	24,2
2011	24,9	15,6	18,5	17,7	23,4
2012	24,2	14,7	18,3	18,6	24,1
2013	23,2	14,5	18,1	19,0	25,2
2014	23,8	15,0	18,4	19,2	23,5
2015	24,0	15,4	18,5	17,9	24,2
2016	24,9	15,9	18,0	16,9	24,3
2017	24,4	16,1	17,4	16,6	25,5
2018	24,9	16,6	15,4	16,4	26,7
	20 főnél kisebb	20–99 fő	100–249 fő	250–499 fő	500 főnél nagyobb
	cégeknél alkalmazottak				
2019	25,8	31,3	11,5	7,7	23,8
2020	32,1	22,6	10,7	7,1	27,5
2021	25,2	25,5	12,5	7,8	29,1
2022	25,2	28,3	12,8	8,1	25,6
2023	25,3	30,7	11,0	7,0	26,1

^a 5 fő vagy nagyobb vállalkozások.

Megjegyzés: 2019-től a Bértarifa-felvétel lebonyolítását a KSH végzi, a létszámkategóriák eltérnek a korábbiaktól.

Forrás: NFSZ BT.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mp/2023hut04_11

4.12. táblázat: Foglalkoztatás vállalatméret szerint

Év	1-9 fő; nem tudja, de 10 vagy annál kevesebb	10-19 fő	20-49 fő	50 fő vagy több	Nem tudja, de 10 vagy annál több	Összesen
2006	1 057,3	453,4	540,2	1 534,2	343,3	3 928,4
2007	1 096,7	455,8	544,9	1 472,7	331,9	3 902,0
2008	1 054,1	417,8	515,5	1 510,9	349,9	3 848,3
2009	1 025,6	403,5	384,7	1 462,1	344,9	3 620,7
2010	1 038,8	423,1	489,1	1 413,9	367,6	3 732,4
2011	1 076,0	417,5	471,0	1 393,8	400,8	3 759,0
2012	1 101,9	412,5	463,3	1 439,5	410,0	3 827,2
2013	969,3	390,3	497,9	1 599,4	435,8	3 892,8
2014	959,9	421,8	531,8	1 667,3	504,4	4 085,2
2015	945,8	464,5	552,4	1 712,2	528,8	4 203,7
2016	940,0	501,8	594,4	1 755,6	556,4	4 348,2
2017	934,0	500,6	623,3	1 798,7	564,7	4 421,4
2018	950,8	490,3	640,5	1 861,1	526,7	4 469,5
2019	965,4	514,0	637,8	1 904,7	490,2	4 512,1
2020	1 000,1	510,1	637,6	1 845,6	467,1	4 460,5
2021	1 069,0	489,7	681,0	1 832,7	428,6	4 500,9
2022	1 091,4	469,0	700,8	1 900,6	409,8	4 571,6
2023	1 090,3	443,3	690,5	1 984,6	403,8	4 612,5

Megjegyzés: A HUN-REN KRTK Adatbank által számított adatok.

Forrás: KSH MEF.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut04_12

4.13. táblázat: 15-74 éves népesség foglalkoztatási rátája, férfiak, százalék

Év	15-19	20-24	25-49	50-54	55-59	60-64	65-74	Összesen
1992	14,6	64,7	82,8	71,8	48,7	17,1	9,9	58,9
..								
2000	8,4	58,9	80,9	69,6	49,6	11,8	3,8	56,8
2001	7,9	56,7	81,6	68,2	51,3	13,1	3,1	57,1
2002	5,6	53,1	81,9	68,6	52,8	14,4	3,4	57,1
2003	4,8	51,8	82,2	69,7	55,2	16,8	3,8	57,6
2004	4,5	46,5	82,7	69,7	54,0	20,1	4,3	57,5
2005	4,0	43,6	82,5	70,1	56,6	20,9	4,2	57,4
2006	4,1	44,0	83,1	70,7	58,5	18,9	4,2	58,0
2007	3,7	44,0	83,4	71,0	57,3	18,0	4,7	57,8
2008	3,5	42,0	82,9	71,6	54,5	16,5	4,8	56,9
2009	2,4	36,7	80,5	70,5	56,1	16,7	5,0	55,1
2010	2,2	36,7	79,6	69,0	56,3	16,5	4,7	54,2
2011	2,4	36,1	81,0	71,2	56,9	17,4	4,4	55,0
2012	2,2	35,9	81,5	73,1	61,2	17,0	5,2	55,7
2013	2,8	40,8	82,6	74,2	64,9	21,1	4,9	57,4
2014	3,8	45,6	86,6	76,9	70,6	26,9	4,4	60,8
2015	5,9	46,6	87,9	80,5	73,9	35,3	4,6	62,7
2016	6,2	52,7	89,0	83,0	76,2	44,7	5,9	65,0
2017	6,4	55,6	90,7	86,6	77,5	49,6	6,3	66,9
2018	6,9	56,6	91,0	87,1	80,6	52,5	7,8	67,9
2019	8,2	54,7	91,1	89,4	80,6	58,6	9,7	68,8
2020	6,1	54,4	90,0	88,9	80,5	63,3	9,7	68,2
2021	6,3	54,3	90,6	89,6	83,2	65,1	11,3	69,0
2022	6,8	53,0	91,8	88,9	83,0	70,1	12,6	69,8
2023	7,5	53,4	91,4	88,1	85,4	72,3	14,9	70,3

Forrás: KSH MEF.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut04_13

4.14. táblázat: 15–74 éves népesség foglalkoztatási rátája, nők, százalék

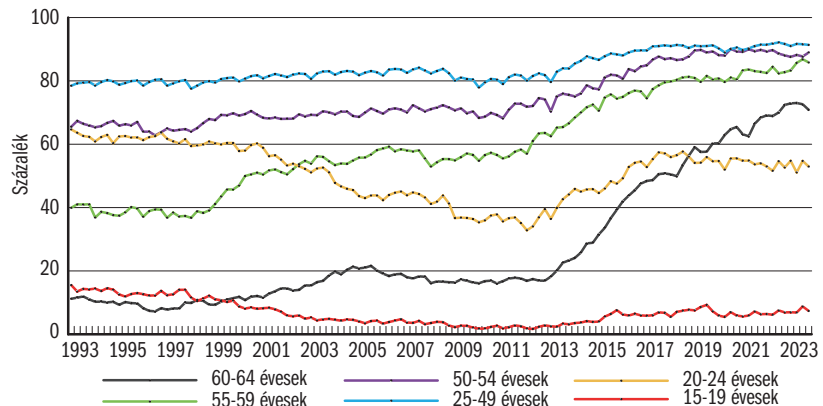
Év	15-19	20-24	25-49	50-54	55-59	60-64	65-74	Összesen
1992	16,0	54,0	72,2	58,4	18,2	10,7	5,3	46,6
..								
2001	6,3	44,2	68,0	62,1	23,2	5,5	1,3	43,1
2002	4,3	44,2	67,0	64,0	28,3	6,0	1,5	43,3
2003	3,1	41,9	67,8	65,8	35,1	7,3	2,0	44,3
2004	2,7	37,4	67,2	66,0	39,8	9,0	1,9	44,1
2005	2,6	34,7	67,4	66,6	41,7	9,6	1,5	44,2
2006	2,5	33,6	67,8	67,5	42,4	8,5	1,6	44,4
2007	2,0	32,4	67,8	68,1	40,0	9,4	2,2	44,1
2008	1,8	31,3	67,8	68,7	38,7	9,8	2,3	43,8
2009	1,5	30,0	66,7	68,3	40,7	9,7	2,2	43,1
2010	1,9	30,3	66,6	69,4	46,6	9,5	2,4	43,6
2011	1,5	30,0	66,2	68,8	49,9	11,0	2,6	43,7
2012	1,4	31,3	68,3	72,7	49,7	11,2	2,6	44,9
2013	1,7	30,5	69,3	74,0	51,4	11,1	2,4	45,4
2014	3,0	35,2	72,3	77,9	56,8	13,4	2,3	48,0
2015	2,9	39,9	73,4	80,3	60,0	17,3	2,6	49,5
2016	3,9	41,8	75,3	81,6	64,7	21,9	2,9	51,3
2017	4,3	42,2	76,5	81,1	66,1	23,3	3,3	52,1
2018	4,6	41,4	76,5	84,0	68,2	26,4	3,9	52,9
2019	4,3	41,7	77,1	82,4	68,7	27,8	5,0	53,3
2020	3,6	41,2	74,2	84,2	70,4	31,0	5,9	52,6
2021 ^a	3,6	39,8	75,1	85,2	74,5	33,5	6,6	53,6
2022 ^a	4,1	42,7	76,6	86,6	77,0	35,2	7,1	55,0
2023 ^a	3,7	41,8	77,0	87,7	79,4	40,0	7,4	55,9
2021	3,6	43,3	83,0	85,2	74,5	33,5	6,6	57,3
2022	4,1	45,0	84,6	86,6	77,0	35,2	7,1	58,6
2023	3,7	43,8	84,3	87,7	79,4	40,0	7,4	59,2

^a A HUN-REN KRTK Adatbank által számított adatok, a 2021-es évet megelőző módszertan szerint. 2021. január 1-jétől a gyed, gyes mellett dolgozókon túl a munkájuktól gyermekgondozási ellátás igénybevétele miatt tartósan távol lévő személyek is foglalkoztatottnak minősülnek (korábban inaktív vagy munkanélküli). A módszertani változás eredményeként a nők foglalkoztatási mutatói jelentős mértékben módosultak.

Forrás: KSH MEF.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut04_14

4.3. ábra: Foglalkoztatási ráta korcsoportok szerint, 15–64 éves férfiak, negyedévenként

Forrás: KSH MEF.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hua04_03

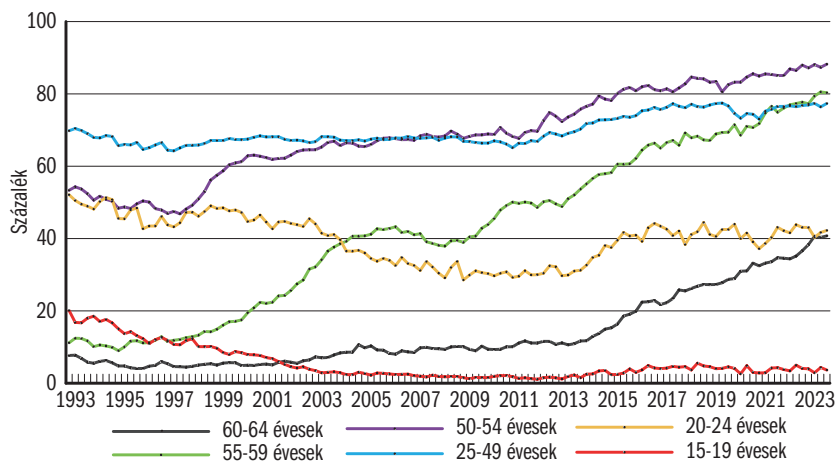
4.15. táblázat: 15–64 évesek foglalkoztatási rátája iskolai végzettség szerint, férfiak, százalék

Év	Általános iskola 8 osztály és kevesebb	Szaktanulmányi, szakiskola	Gimnáziumi és egyéb érettségi	Főiskola, egyetem	Összesen
1993	35,6	75,8	71,8	86,3	60,0
..					
2000	33,6	77,4	67,9	87,1	63,1
2001	33,0	77,6	67,3	87,4	62,9
2002	32,0	77,6	67,1	85,8	62,9
2003	32,4	76,5	67,8	86,4	63,4
2004	31,0	75,7	67,3	87,1	63,1
2005	31,6	74,7	66,9	86,9	63,1
2006	31,4	75,6	67,7	86,0	63,9
2007	31,0	74,4	67,3	85,6	63,7
2008	31,1	72,4	66,1	84,3	62,7
2009	28,8	69,5	64,6	82,8	60,7
2010	28,1	67,7	64,2	81,8	59,9
2011	29,0	68,0	64,5	83,7	60,7
2012	30,0	68,7	64,6	84,4	61,6
2013	30,8	70,9	67,1	85,3	63,7
2014	36,3	74,8	71,2	87,1	67,8
2015	39,9	77,1	73,2	88,6	70,3
2016	42,5	80,1	76,1	90,5	73,0
2017	44,2	82,6	77,8	91,6	75,2
2018	45,8	83,9	77,9	91,9	76,3
2019	46,0	85,2	79,2	93,0	77,3
2020	43,9	84,9	78,9	93,5	77,0
2021	45,0	86,0	79,2	93,8	77,9
2022	43,3	86,9	81,3	94,9	78,8
2023	45,4	86,7	81,1	94,3	79,0

Forrás: KSH MEF.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut04_15

4.4. ábra: Foglalkoztatási ráta korcsoportok szerint, 15–64 éves nők, negyedévenként

Forrás: KSH MEF.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hua04_04

4.16. táblázat: 15–64 évesek foglalkoztatási rátája iskolai végzettség szerint, nők, százalék

Év	Általános iskola 8 osztály és kevesebb	Szaktanulmányok, szakiskola	Gimnáziumi és egyéb érettségi	Főiskola, egyetem	Összesen
1993	30,8	65,0	64,0	79,2	49,3
..					
1998	26,6	60,5	58,1	76,9	47,3
1999	26,1	61,4	59,0	77,5	49,0
2000	26,0	61,0	59,3	77,8	49,7
2001	26,1	60,8	59,2	77,8	49,8
2002	26,0	60,4	58,6	77,9	49,8
2003	25,3	59,7	59,5	78,3	50,9
2004	25,0	58,8	58,1	78,1	50,7
2005	25,1	57,6	57,9	78,9	51,0
2006	24,3	57,8	57,5	78,0	51,1
2007	23,6	57,2	57,2	75,5	50,7
2008	23,7	55,2	56,1	75,3	50,3
2009	22,7	54,0	54,6	74,2	49,6
2010	23,3	56,2	54,0	74,3	50,2
2011	22,5	56,1	53,9	74,6	50,3
2012	22,6	56,8	56,3	74,3	51,9
2013	23,7	57,1	56,6	74,2	52,6
2014	27,3	60,4	59,1	76,1	55,9
2015	28,7	62,3	61,3	77,3	57,8
2016	31,5	63,4	64,1	80,0	60,2
2017	33,7	64,6	65,2	78,9	61,3
2018	33,7	66,7	64,8	80,0	62,3
2019	33,4	68,0	65,2	79,8	63,0
2020	32,0	66,2	65,0	79,3	62,3
2021 ^a	32,0	67,3	66,0	80,2	63,7
2022 ^a	32,6	68,9	67,9	81,9	65,4
2023 ^a	33,0	69,6	67,9	83,7	66,4
2021	33,7	70,6	70,6	87,2	68,2
2022	34,3	71,9	72,4	88,8	69,9
2023	34,1	72,6	72,6	89,3	70,5

^a A HUN-REN KRTK Adatbank által számított adatok, a 2021-es évet megelőző módszertan szerint. 2021. január 1-jétől a gyed, gyés mellett dolgozókon túl a munkájuktól gyermekgondozási ellátás igénybevétele miatt tartósan távol lévő személyek is foglalkoztatottnak minősülnek (korábban inaktív vagy munkanélküli). A módszertani változás eredményeként a nők foglalkoztatási mutatói jelentős mértékben módosultak.

Forrás: KSH MEF.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut04_16

5.1. táblázat: A munkanélküliségi ráta alakulása nem szerint, és a tartósan munkanélküliek aránya, százalék

Év	Munkanélküliségi ráta			Tartósan munkanélküli ^a
	Férfiak	Nők	Együtt	
1992	10,7	8,7	9,8	..
1993	13,2	10,4	11,9	..
1994	11,8	9,4	10,7	43,2
1995	11,3	8,7	10,2	50,6
1996	10,7	8,8	9,9	54,4
1997	9,5	7,8	8,7	51,3
1998	8,5	7,0	7,8	48,8
1999	7,5	6,3	7,0	49,5
2000	7,0	5,6	6,4	49,1
2001	6,3	5,0	5,7	46,7
2002	6,1	5,4	5,8	44,9
2003	6,1	5,6	5,9	43,9
2004	6,1	6,1	6,1	45,0
2005	7,0	7,5	7,2	46,2
2006	7,1	7,9	7,5	46,9
2007	7,1	7,7	7,4	48,1
2008	7,7	8,0	7,8	48,1
2009	10,3	9,7	10,0	42,9
2010	11,6	10,7	11,2	50,6
2011	11,1	11,0	11,0	49,4
2012	11,3	10,6	11,0	47,0
2013	10,2	10,1	10,2	50,4
2014	7,6	7,9	7,7	49,5
2015	6,6	7,0	6,8	47,6
2016	5,1	5,1	5,1	48,4
2017	3,8	4,6	4,2	42,6
2018	3,5	4,0	3,7	41,0
2019	3,4	3,5	3,4	34,5
2020	4,1	4,5	4,3	28,1
2021 ^b	3,9	4,5	4,2	34,4
2022 ^b	3,7	3,7	3,7	36,1
2023 ^b	4,1	4,4	4,2	37,0
2021	3,9	4,2	4,1	31,2
2022	3,7	3,5	3,6	34,2
2023	4,1	4,2	4,1	34,9

^a Tartósan munkanélküli, aki 12 hónapja vagy annál hosszabb ideje van munka nélkül. 90 napon belül új állásban kezdők nélkül.

^b A HUN-REN KRTK Adatbank által számított adatok, a 2021-es évet megelőző módszertan szerint. 2021. január 1-jétől a gyed, gyés mellett dolgozókon túl a munkájuktól gyermekgondozási ellátás igénybevétele miatt tartósan távol lévő személyek is foglalkoztatottnak minősülnek (korábban inaktív vagy munkanélküli). A módszertani változás eredményeként a nők foglalkoztatási mutatói jelentős mértékben módosultak.

Megjegyzés: A nevezőben a foglalkoztatottak között a sorkatonák is figyelembe vannak véve.

Forrás: KSH MEF.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut05_01

5.2. táblázat: Munkanélküliségi ráta az iskolai végzettség szerint, férfiak, százalék

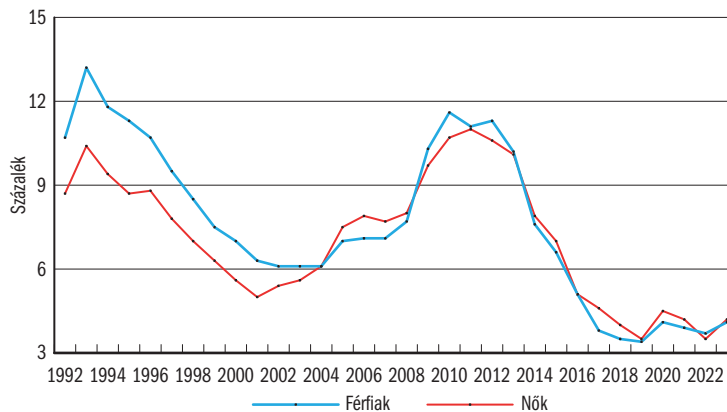
Év	Általános iskola 8 osztály és kevesebb	Szaktanulmányok, szakiskola	Gimnáziumi és egyéb érettségi	Főiskola, egyetem	Összesen
1993	20,3	15,0	9,7	2,9	13,5
..					
1998	14,6	9,1	5,9	2,2	8,5
1999	14,3	8,2	5,0	1,5	7,5
2000	13,4	7,7	4,8	1,6	7,0
2001	13,6	6,4	4,3	1,2	6,3
2002	14,1	6,2	4,0	1,4	6,1
2003	13,6	6,6	3,9	1,6	6,1
2004	14,3	6,4	4,1	1,7	6,1
2005	15,6	7,4	4,9	2,3	7,0
2006	17,3	7,0	5,1	2,6	7,1
2007	18,7	6,8	5,1	2,4	7,1
2008	20,2	7,7	5,2	2,3	7,7
2009	24,6	10,7	7,6	3,6	10,3
2010	27,2	12,2	8,3	4,9	11,6
2011	25,5	12,1	8,3	4,1	11,1
2012	25,3	12,0	9,6	4,2	11,3
2013	24,5	10,8	8,4	3,4	10,2
2014	18,4	7,8	6,2	2,8	7,6
2015	16,7	6,7	5,3	2,2	6,6
2016	13,7	4,9	4,0	1,8	5,1
2017	11,0	3,6	2,8	1,4	3,8
2018	10,3	3,2	2,9	1,5	3,5
2019	9,5	3,1	2,6	1,5	3,4
2020	10,7	4,1	3,5	1,6	4,1
2021	10,6	3,6	3,5	1,7	3,9
2022	11,8	3,7	2,9	1,4	3,7
2023	12,1	4,3	3,0	1,6	4,1

Megjegyzés: 1999-től az iskolai végzettség szerinti csoportosítás kis mértékben módosult.

Forrás: KSH MEF.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mp/2023hut05_02

5.1. ábra: A munkanélküliségi ráta nemek szerint

Forrás: KSH MEF.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mp/2023hua05_01

5.3. táblázat: A munkanélküliek iskolai végzettség szerinti megoszlása, férfiak, százalék

Év	Általános iskola 8 osztály és kevesebb	Szaktanulmányozó, szakiskola	Gimnáziumi és egyéb érettségi	Főiskola, egyetem	Összesen
1993	39,0	40,8	17,3	2,8	100,0
1994	37,3	42,7	15,8	4,3	100,0
1995	37,7	44,0	14,7	3,6	100,0
1996	37,6	44,0	15,1	3,3	100,0
1997	38,9	43,7	15,4	2,0	100,0
1998	37,4	42,0	17,2	3,4	100,0
1999	34,5	45,3	17,4	2,8	100,0
2000	32,9	45,8	17,9	3,4	100,0
2001	36,5	43,2	17,5	2,8	100,0
2002	36,7	43,3	16,7	3,3	100,0
2003	34,0	44,7	17,2	4,1	100,0
2004	33,9	42,6	18,6	4,9	100,0
2005	32,1	43,1	19,0	5,8	100,0
2006	33,4	40,3	19,9	6,4	100,0
2007	35,1	38,6	20,4	5,9	100,0
2008	35,9	39,4	19,2	5,5	100,0
2009	31,2	40,5	21,7	6,6	100,0
2010	30,3	40,5	21,1	8,1	100,0
2011	29,4	41,1	21,9	7,6	100,0
2012	28,1	39,3	24,9	7,6	100,0
2013	29,2	39,3	24,4	7,1	100,0
2014	30,6	37,0	24,5	7,9	100,0
2015	33,4	34,9	24,5	7,2	100,0
2016	34,9	33,2	24,6	7,3	100,0
2017	35,7	33,7	22,5	8,1	100,0
2018	35,6	32,8	24,2	7,4	100,0
2019	33,9	32,2	24,2	9,6	100,0
2020	30,1	34,0	26,7	9,2	100,0
2021	31,4	30,5	27,3	10,8	100,0
2022	34,6	31,1	24,7	9,6	100,0
2023	33,4	32,4	24,3	9,9	100,0

Megjegyzés: 1999-től az iskolai végzettség szerinti csoportosítás kis mértékben módosult.

Forrás: KSH MEF.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut05_03

5.4. táblázat: Munkanélküliségi ráta az iskolai végzettség szerint, nők, százalék

Év	Általános iskola 8 osztály és kevesebb	Szaktanulmányozó, szakiskola	Gimnáziumi és egyéb érettségi	Főiskola, egyetem	Összesen
1993	14,6	12,8	8,1	3,2	10,4
..					
1998	11,6	7,8	5,8	1,8	7,0
1999	10,5	8,0	5,2	1,3	6,3
2000	9,1	7,4	4,9	1,5	5,6
2001	8,4	6,4	4,0	1,6	5,0
2002	9,3	6,5	4,4	2,4	5,4
2003	10,5	7,2	4,4	1,9	5,6
2004	10,3	8,0	5,3	2,9	6,1
2005	13,0	9,8	6,7	3,1	7,5
2006	16,2	10,4	6,5	2,7	7,9
2007	16,3	9,7	6,2	3,2	7,7
2008	17,4	9,6	6,8	3,1	8,0
2009	21,6	12,6	7,8	4,1	9,7
2010	22,8	12,6	9,6	4,3	10,7
2011	24,5	12,9	9,9	4,4	11,0
2012	24,4	12,7	9,4	4,7	10,6
2013	22,7	12,8	9,0	4,3	10,1
2014	18,7	9,3	7,1	3,4	7,9
2015	18,1	8,7	5,9	2,6	7,0
2016	12,7	6,8	4,3	1,8	5,1
2017	11,3	5,4	4,0	1,8	4,6
2018	11,7	4,3	3,6	1,8	4,0
2019	10,2	3,7	3,0	1,6	3,5
2020	11,2	5,0	4,4	2,1	4,5
2021 ^a	11,9	5,4	4,4	2,0	4,5
2022 ^a	11,9	4,3	3,2	1,6	3,7
2023 ^a	14,3	5,0	4,0	1,7	4,4
2021	11,5	5,1	4,2	1,8	4,2
2022	11,4	4,2	3,0	1,5	3,5
2023	13,9	4,8	3,8	1,6	4,2

^a A HUN-REN KRTK Adatbank által számított adatok, a 2021-es évet megelőző módszertan szerint. 2021. január 1-jétől a gyed, gyés mellett dolgozókon túl a munkájuktól gyermekgondozási ellátás igénybevétele miatt tartósan távol lévő személyek is foglalkoztatottnak minősülnek (korábban inaktív vagy munkanélküli). A módszertani változás eredményeként a nők foglalkoztatási mutatói jelentős mértékben módosultak.

Megjegyzés: 1999-től az iskolai végzettség szerinti csoportosítás kis mértékben módosult.
Forrás: KSH MEF.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut05_04

5.5. táblázat: A munkanélküliek iskolai végzettség szerinti megoszlása, nők, százalék

Év	Általános iskola 8 osztály és kevesebb	Szaktunskásképző, szakiskola	Gimnáziumi és egyéb érettségi	Főiskola, egyetem	Összesen
1993	45,8	22,6	27,4	4,2	100,0
1994	44,4	23,1	29,4	3,1	100,0
1995	41,0	24,3	29,7	5,0	100,0
1996	38,2	24,9	31,6	5,4	100,0
1997	44,2	23,2	28,4	4,2	100,0
1998	41,6	22,7	31,4	4,3	100,0
1999	36,2	26,2	33,8	3,8	100,0
2000	31,8	28,2	35,0	5,0	100,0
2001	33,7	28,0	32,2	6,1	100,0
2002	33,2	26,0	32,2	8,5	100,0
2003	32,7	28,3	32,0	7,0	100,0
2004	27,8	27,4	34,2	10,6	100,0
2005	28,2	27,1	35,2	9,5	100,0
2006	31,8	27,9	32,3	8,0	100,0
2007	31,3	27,2	31,6	9,9	100,0
2008	32,3	24,7	33,0	10,0	100,0
2009	31,8	26,4	30,6	11,2	100,0
2010	30,5	24,4	34,3	10,7	100,0
2011	30,8	24,1	33,9	11,2	100,0
2012	29,8	23,8	33,5	12,9	100,0
2013	28,5	25,6	33,4	12,5	100,0
2014	30,5	23,1	33,4	13,0	100,0
2015	33,5	24,1	31,2	11,3	100,0
2016	32,4	24,9	31,8	10,9	100,0
2017	33,0	22,2	33,1	11,7	100,0
2018	32,8	20,8	33,0	13,4	100,0
2019	34,3	19,9	30,9	14,9	100,0
2020	28,4	20,1	35,8	15,7	100,0
2021 ^a	28,6	20,7	34,9	15,8	100,0
2022 ^a	33,3	19,3	31,5	15,9	100,0
2023 ^a	33,5	18,5	33,4	14,6	100,0
2021	28,6	20,8	34,8	15,8	100,0
2022	33,3	19,3	31,5	15,9	100,0
2023	33,5	18,5	33,4	14,6	100,0

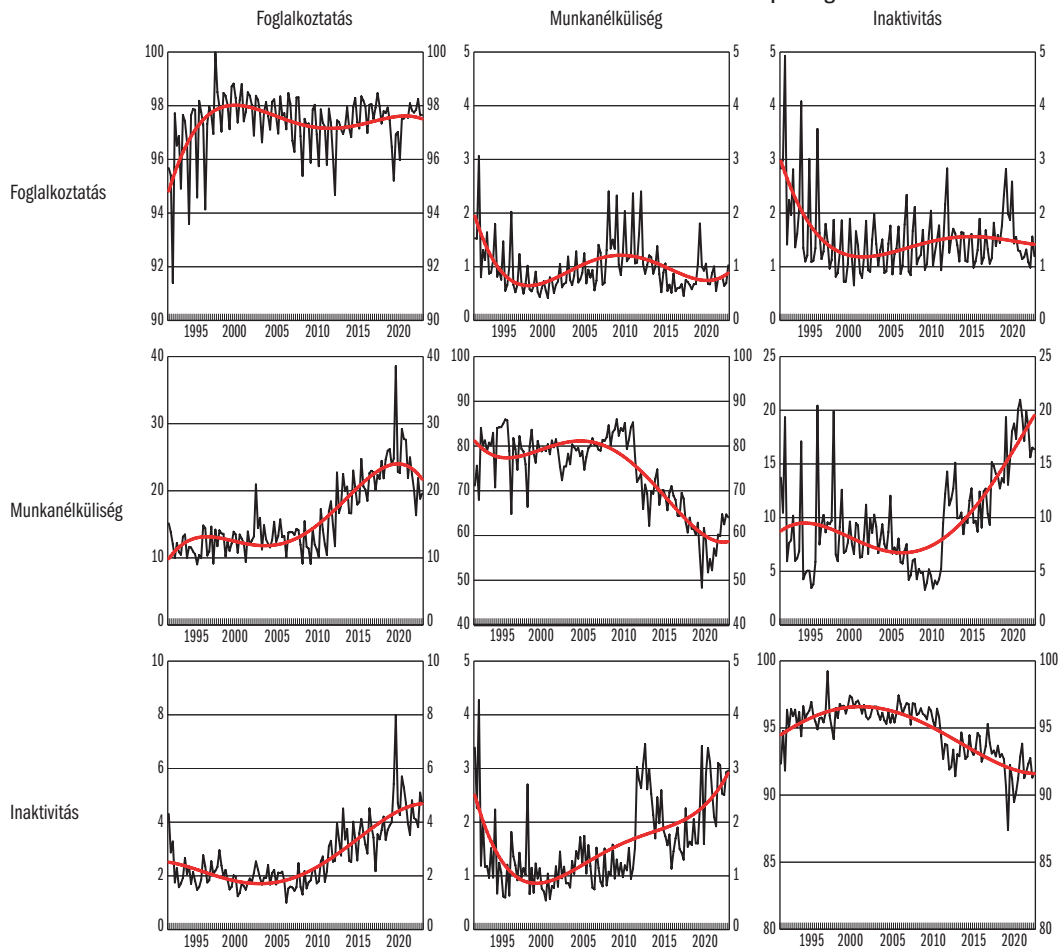
^a A HUN-REN KRTK Adatbank által számított adatok, a 2021-es évet megelőző módszertan szerint. 2021. január 1-jétől a gyed, gyés mellett dolgozókon túl a munkájuktól gyermekgondozási ellátás igénybevétele miatt tartósan távol lévő személyek is foglalkoztatottnak minősülnek (korábban in-aktív vagy munkanélküli). A módszertani változás eredményeként a nők foglalkoztatási mutatói jelentős mértékben módosultak.

Megjegyzés: 1999-től az iskolai végzettség szerinti csoportosítás kis mértékben módosult.

Forrás: KSH MEF.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut05_05

5.2. ábra: A különböző munkapiaci állományok közötti negyedéves áramlások intenzitásának alakulása a 15–64 éves népességben

Megjegyzés: A számításokat a KSH Munkaerő-felmérés mikroadataira támaszkodva végeztük a 15–64 éves korcsoportra. Az átlépési esélyeket két állapot között egy negyedév során átlépő emberek számának és a kiinduló állapot megelőző negyedév állományának hányadosaként kapjuk, majd az állomány-áramlás konzisztencia érdekében korrigáltuk. A piros görbék negyedfokú polinommal simított trendet mutatnak.

Forrás: KSH MEF.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hua05_02

5.6. táblázat: A munkanélküliek száma^a a munkakeresés hossza szerint, ezer fő

Év	A munkakeresés időtartama: hét [hónap]								Összesen
	1-4 [<1]	5-14 [1-3]	15-26 [4-6]	27-51 [7-11]	52 [12]	53-78 [13-18]	79-104 [19-24]	105- [>24]	
1992	43,9	90,9	96,4	110,7	10,6	41,7	38,4	n.é.	432,6
1993	36,2	74,8	87,9	120,5	14,7	75,1	83,7	n.é.	492,9
1994	30,5	56,5	65,0	91,9	8,4	63,0	73,8	40,4	429,5
1995	23,0	51,0	56,5	69,4	20,2	57,2	34,3	93,2	404,8
1996	19,9	46,4	49,3	61,5	18,2	56,1	37,1	100,2	388,7
1997	16,1	43,7	45,9	54,4	15,7	44,5	31,1	77,3	328,7
1998	12,9	44,2	44,5	45,7	16,0	39,0	27,6	63,5	293,4
1999	15,4	44,1	38,8	46,0	13,2	38,1	26,8	62,3	284,7
2000	16,7	38,5	35,1	42,8	12,7	36,9	23,6	55,4	261,3
2001	14,9	37,0	33,2	38,6	11,5	31,6	20,9	44,2	231,9
2002	15,5	39,4	34,8	40,7	11,6	32,7	19,8	42,5	237,0
2003	15,9	42,1	38,9	42,0	14,5	27,6	17,6	43,0	241,6
2004	13,0	42,0	39,9	41,8	13,5	33,4	19,6	47,2	250,4
2005	14,8	48,9	44,1	51,3	14,1	41,0	27,4	54,3	295,9
2006	13,2	51,1	48,5	52,0	17,9	41,1	26,6	59,7	310,0
2007	13,9	49,5	44,2	50,5	12,8	42,8	26,2	65,1	304,9
2008	13,5	50,3	47,9	53,4	13,5	39,1	26,3	74,0	317,9
2009	20,7	76,5	69,0	78,0	17,8	51,2	26,5	77,8	417,4
2010	18,2	71,1	64,6	85,5	22,5	75,1	41,4	90,7	469,1
2011	30,7	75,7	64,9	72,5	17,8	64,3	39,5	100,0	465,4
2012	41,1	69,7	65,3	82,4	21,3	59,4	36,1	97,4	472,8
2013	51,4	53,1	56,9	64,6	23,6	50,9	43,7	96,0	440,2
2014	38,9	46,3	46,6	48,2	18,1	35,7	28,1	80,9	342,9
2015	34,5	47,3	39,2	46,2	17,3	31,2	23,2	68,6	307,7
2016	31,6	33,3	30,1	30,4	11,9	24,5	20,5	52,2	234,5
2017	26,6	34,0	27,7	25,9	9,0	19,4	13,6	35,3	191,6
2018	26,4	30,7	25,6	22,7	8,8	15,3	11,8	30,6	171,8
2019	28,2	29,8	27,4	22,5	7,2	12,8	9,7	21,4	158,9
2020	43,3	41,7	32,8	27,9	9,5	14,5	10,2	17,6	197,6
2021	45,8	31,6	27,6	29,7	14,8	17,4	11,2	17,5	195,7
2022	43,2	30,1	23,5	19,2	8,1	15,1	13,1	24,0	176,3
2023	48,7	34,1	24,7	24,6	11,2	19,3	13,8	26,5	202,9

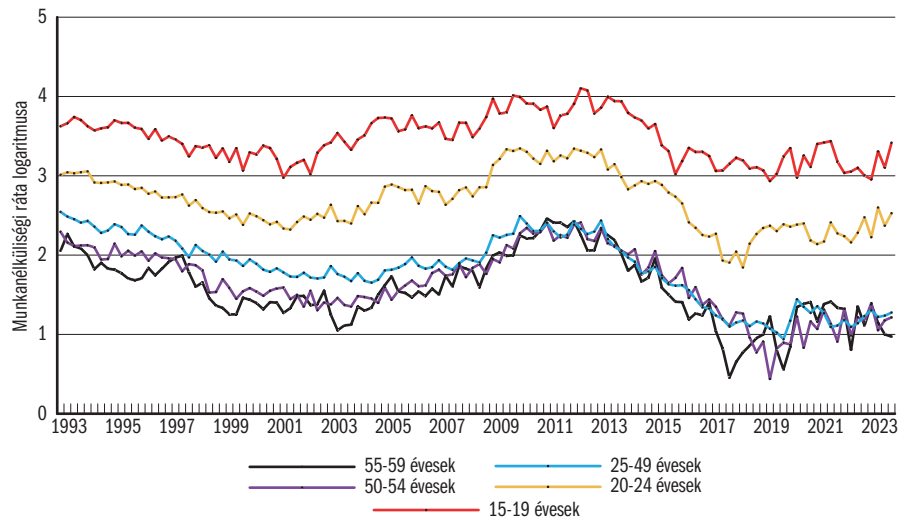
^a A 30 napon (2003-tól 90 napon) belül új állásban kezdők nélkül.

Megjegyzés: 2009-től a számítás módszertana az uniós képzési módhoz igazítva.

Forrás: KSH MEF.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut05_06

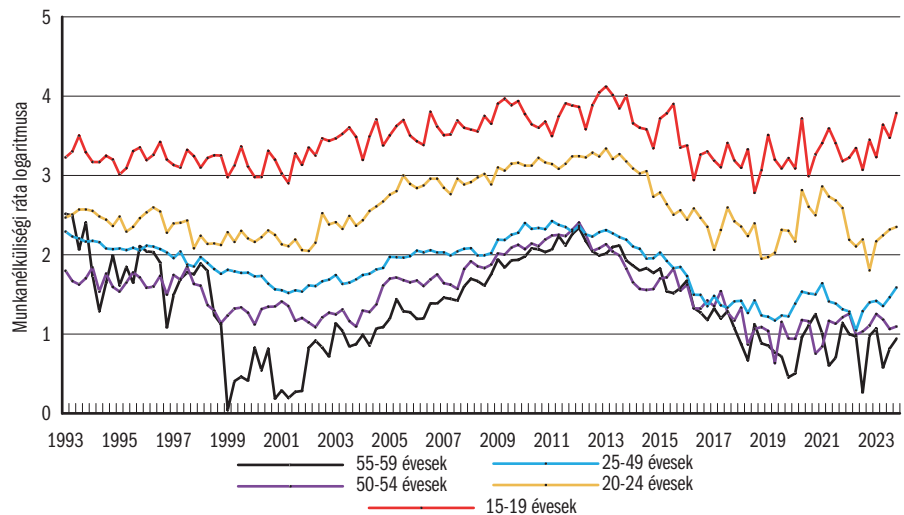
5.3. ábra: Munkanélküliségi ráta korcsoportonként, 15–59 éves férfiak, negyedévenként

Forrás: KSH MEF.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hua05_03

5.4. ábra: Munkanélküliségi ráta korcsoportonként, 15–59 éves nők, negyedévenként

Forrás: KSH MEF.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hua05_04

5.7. táblázat: A regisztrált munkanélküliek^a és a MEF munkanélküliség alakulása

Év	Regisztrált munkanélküli		MEF munkanélküli, összesen		MEF munkanélküli, 15-24 éves	
	ezer fő	ráta, %	ezer fő	ráta, %	ezer fő	ráta, %
1990	47,7	-	..	..	..	..
1991	227,3	4,4	..	..	..	..
1992	557,0	11,1	444,2	9,8	120,0	17,5
1993	671,8	14,9	518,9	11,9	141,3	21,3
1994	568,4	12,8	451,2	10,7	124,7	19,4
1995	507,7	11,9	416,5	10,2	114,3	18,6
1996	500,6	12,1	400,1	9,9	106,3	17,9
1997	470,1	11,6	348,8	8,7	95,8	15,9
1998	423,1	10,5	313,0	7,8	87,6	13,4
1999	409,5	10,2	284,7	7,0	78,6	12,4
2000	390,5	9,6	262,5	6,4	70,7	12,1
2001	364,1	8,8	232,9	5,7	55,7	10,8
2002	344,7	8,3	238,8	5,8	56,5	12,3
2003	357,2	8,7	244,5	5,9	54,9	13,4
2004	375,9	9,1	252,9	6,1	55,9	15,5
2005	409,9	9,8	303,9	7,2	66,9	19,4
2006	393,5	9,4	318,2	7,5	64,1	19,1
2007	426,9	10,1	312,1	7,4	57,4	18,0
2008	442,3	10,4	326,3	7,8	60,0	19,5
2009	561,8	13,5	417,8	10,0	78,8	26,4
2010	582,7	14,0	469,4	11,2	78,3	26,4
2011	582,9	14,0	466,0	11,0	74,5	26,0
2012	559,1	13,3	473,2	11,0	84,6	28,2
2013	527,6	12,4	441,0	10,2	83,5	26,6
2014	422,4	9,8	343,3	7,7	67,6	20,4
2015	378,2	8,6	307,8	6,8	58,9	17,3
2016	313,8	7,0	234,6	5,1	44,7	12,9
2017	283,0	6,1	191,7	4,2	36,3	10,7
2018	255,3	5,5	172,1	3,7	33,6	10,2
2019	250,9	5,4	159,7	3,4	37,1	11,4
2020	316,1	6,8	198,0	4,3	39,6	12,8
2021	268,9	5,7	195,7	4,1	42,1	13,5
2022	238,2	5,0	176,3	3,6	32,0	10,6
2023	231,8	4,8	202,9	4,1	39,7	12,8

^a 2005. november 1-je után: nyilvántartott álláskereső adatbázisa. Az 1991. évi IV. törvény a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról 2005. november 1-jei változása a regisztrált munkanélküli fogalmát „nyilvántartott álláskeresőkre” változtatta. A munkaerő mérleg összeállításának 2016. évi megszűnésével a regisztrált munkanélküliségi ráta bázisául szolgáló gazdaságilag aktív népességszám a MEF-ből származik. Az áttéréssel egy időben a vonatkozó idősor ennek megfelelően visszamenőlegesen korrigálásra került.

Megjegyzés: A regisztrált munkanélküliek relatív mutatója (ráta) nevezője az előző év január 1-jei gazdaságilag aktív népesség.

Forrás: Regisztrált munkanélküliek: *NFSZ*; MEF-munkanélküliség: *KSH MEF*.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut05_07

5.8. táblázat: A regisztrált munkanélküliek^a megoszlása iskolai végzettség szerint, éves átlag, százalék

Iskolai végzettség	1996	..	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Általános iskola 8 osztály és kevesebb	41,2		42,3	41,9	42,0	42,4	43,3	40,1	39,3	40,3	40,3	40,5	41,0	42,4	42,2	43,4	43,7	43,2	39,0	40,9	42,6	41,3
Szakmunkásképző, szakiskola	35,1		32,3	32,4	32,1	31,5	30,9	32,5	31,4	29,8	29,2	29,0	28,3	27,1	27,0	26,2	25,6	25,2	25,8	25,4	25,4	25,6
Érettségit és/vagy képesítést adó középiskola	12,7		13,4	13,5	13,4	13,3	13,1	14,4	15,0	14,9	15,1	15,3	15,3	15,0	14,9	14,6	14,7	15,1	16,9	15,9	15,1	15,5
Gimnázium	8,3		7,7	7,9	8,0	8,2	8,2	8,5	9,1	9,5	9,7	9,8	10,1	10,1	10,1	10,1	10,3	10,4	11,4	10,6	9,9	10,0
Főiskola	2,0		3,1	3,2	3,3	3,3	3,3	3,2	3,7	3,8	3,8	3,6	3,4	3,4	3,5	3,4	3,4	3,6	3,9	4,0	3,9	4,1
Egyetem	0,8		1,1	1,2	1,3	1,3	1,2	1,2	1,5	1,7	1,8	1,8	1,9	2,0	2,2	2,3	2,4	2,6	3,1	3,1	3,1	3,6
Összesen	100,0		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

^a 2005. november 1-je után: nyilvántartott álláskereső. Az 1991. évi IV. törvény a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról 2005. november 1-jei változása a regisztrált munkanélküli fogalmát „nyilvántartott álláskeresőkre” változtatta.

Forrás: NFSZ.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut05_08

5.9. táblázat: A regisztrált munkanélküli pályakezdők^a megoszlása iskolai végzettség szerint, éves átlag, százalék

Iskolai végzettség	1996	..	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Általános iskola 8 osztály és kevesebb	4,6		35,2	36,1	38,2	40,1	41,3	37,7	35,2	35,6	34,9	35,5	39,4	43,8	44,9	45,8	45,1	44,2	41,1	40,7	43,0	42,2
Szakmunkásképző, szakiskola	41,9		20,2	20,5	19,7	18,1	17,3	18,9	18,9	18,5	19,8	20,1	18,3	16,9	16,6	16,4	15,7	15,0	14,6	15,0	16,1	16,9
Érettségit és/vagy képesítést adó középiskola	27,0		22,1	21,5	20,3	20,7	21,2	23,1	23,9	23,6	23,7	23,1	21,7	19,8	18,9	18,3	19,0	20,4	22,1	22,7	22,1	22,7
Gimnázium	21,8		10,7	10,8	11,7	12,8	13,3	13,7	14,3	15,0	14,9	14,9	15,0	14,7	14,6	15,0	16,0	16,4	17,0	16,6	15,1	14,1
Főiskola	3,6		8,1	7,8	6,9	5,8	4,9	4,5	4,8	4,2	3,6	3,4	2,8	2,3	2,2	1,8	1,6	1,4	1,7	1,6	1,2	1,4
Egyetem	1,1		3,6	3,4	3,0	2,5	2,0	2,1	2,8	3,1	3,0	3,0	2,7	2,5	2,8	2,7	2,6	2,7	3,5	3,3	2,6	2,8
Összesen	100,0		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

^a 2005. november 1-je után: nyilvántartott pályakezdő álláskereső. Az 1991. évi IV. törvény a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról 2005. november 1-jei változása a regisztrált munkanélküli fogalmát „nyilvántartott álláskeresőkre” változtatta.

Forrás: NFSZ.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut05_09

5.10. táblázat: A regisztrált munkanélküliek megoszlása a Munkaerő-felmérésben megfigyelt gazdasági aktivitás szerint, százalék

Év	Foglalkoztatottak	MEF munkanélküliek	Inaktívak	Összesen	Év	Foglalkoztatottak	MEF munkanélküliek	Inaktívak	Összesen
1992	5,1	71,6	23,3	100,0	2009	3,7	67,1	29,2	100,0
1993	10,0	63,6	26,4	100,0	2010	3,2	70,4	26,4	100,0
1994	14,4	54,5	31,1	100,0	2011	3,5	66,7	29,8	100,0
1995	11,8	53,7	34,5	100,0	2012	3,4	64,9	31,7	100,0
1996	13,7	51,8	34,5	100,0	2013	4,9	61,6	33,4	100,0
1999	6,7	55,8	37,5	100,0	2014	6,2	60,5	33,2	100,0
2000	4,7	54,3	41,0	100,0	2015	3,9	67,1	29,0	100,0
2001	6,5	45,2	48,3	100,0	2016	4,9	61,7	33,4	100,0
2002	4,4	47,4	48,2	100,0	2017	6,7	57,8	35,5	100,0
2003	9,4	44,1	46,5	100,0	2018	6,6	55,0	38,4	100,0
2004	3,0	53,5	43,5	100,0	2019	6,9	50,0	43,0	100,0
2005	2,3	59,7	38,0	100,0	2020	5,5	51,3	43,2	100,0
2006	3,0	60,9	36,1	100,0	2021	5,9	53,4	40,8	100,0
2007	3,7	62,2	34,1	100,0	2022	4,2	56,8	39,0	100,0
2008	3,9	62,8	33,2	100,0	2023	4,1	61,7	34,2	100,0

Megjegyzés: Az adatok a KSH MEF-ben a magukat nyilvántartott álláskeresőként minősítőkre vonatkoznak, kiszűrve azokat, akik 2 hónapnál hosszabb időt jelöltek meg a munkaügyi központtal történt utolsó kapcsolatfelvétel időpontjául.

Forrás: KSH MEF.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut05_10

5.11. táblázat: A munkanélküli nyilvántartásba^a belépők száma, havi átlagok, ezer fő

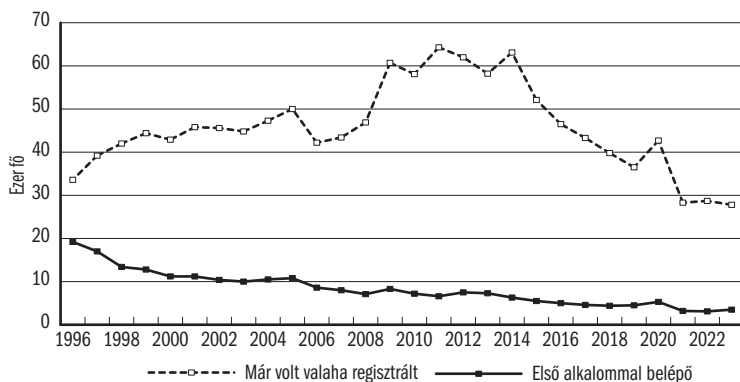
	1997	..	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Első alkalommal belépő	17,0		10,0	10,5	10,8	8,6	8,0	7,1	8,3	7,2	6,6	7,5	7,3	6,3	5,5	5,0	4,6	4,4	4,5	5,3	3,2	3,1	3,5
Már volt valaha regisztrált	39,2		44,8	47,3	50,0	42,2	43,4	46,9	60,7	58,1	64,3	62,0	58,2	63,1	52,1	46,5	43,3	39,8	36,5	42,7	28,3	28,7	27,8
Összes belépő	56,1		54,8	57,8	60,7	50,8	51,4	54,0	69,0	65,3	70,9	69,5	65,5	69,4	57,6	51,5	47,9	44,2	41,0	48,0	31,5	31,8	31,3

^a 2005. november 1-je után: álláskereső nyilvántartása. Az 1991. évi IV. törvény a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról 2005. november 1-jei változása a regisztrált munkanélküli fogalmát „nyilvántartott álláskeresőkre” változtatta.

Forrás: NFSZ REG.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut05_11

5.5. ábra: A munkanélküli nyilvántartásba belépők száma, havi átlagok, ezer fő

Forrás: NFSZ REG.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hua05_05

5.12. táblázat: Regisztrált munkanélküliek^a nemek szerinti megoszlása, havi átlag

	Összesen	Férfi	Nő	Összesen	Férfi	Nő
	ezer fő			%		
1993	671,7	395,3	276,4	100,0	58,8	41,2
1994	568,4	333,0	235,3	100,0	58,6	41,4
1995	507,7	293,8	213,8	100,0	57,9	42,1
1996	500,6	284,1	216,5	100,0	56,7	43,3
1997	470,1	267,1	203,0	100,0	56,8	43,2
1998	423,1	233,4	189,7	100,0	55,2	44,8
1999	409,5	221,4	188,1	100,0	54,1	45,9
2000	390,5	209,7	180,8	100,0	53,7	46,3
2001	364,1	196,4	167,7	100,0	53,9	46,1
2002	344,7	184,6	160,1	100,0	53,5	46,5
2003	357,2	188,0	169,2	100,0	52,6	47,4
2004	375,9	193,3	182,6	100,0	51,4	48,6
2005	409,9	210,4	199,5	100,0	51,3	48,7
2006	393,5	200,9	192,5	100,0	51,1	48,9
2007	426,9	219,9	207,0	100,0	51,5	48,5
2008	442,3	228,3	214,0	100,0	51,6	48,4
2009	561,8	297,9	263,9	100,0	53,0	47,0
2010	582,7	305,0	277,7	100,0	52,3	47,7
2011	582,9	297,1	285,8	100,0	51,0	49,0
2012	559,1	275,8	283,3	100,0	49,3	50,7
2013	527,6	267,7	259,9	100,0	50,8	49,2
2014	422,4	214,2	208,2	100,0	50,7	49,3
2015	378,2	187,5	190,7	100,0	49,6	50,4
2016	313,8	156,0	157,8	100,0	49,7	50,3
2017	283,0	137,9	145,1	100,0	48,7	51,3
2018	255,3	122,4	132,9	100,0	47,9	52,1
2019	250,9	119,5	131,4	100,0	47,6	52,4
2020	316,1	151,9	164,2	100,0	48,0	52,0
2021	268,9	128,1	140,8	100,0	47,6	52,4
2022	238,2	113,2	124,9	100,0	47,5	52,5
2023	231,8	111,1	120,7	100,0	47,9	52,1

^a 2005. november 1-je után: nyilvántartott álláskeresők (zárónapi adatok). Az 1991. évi IV. törvény a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról 2005. november 1-jei változása a regisztrált munkanélküli fogalmát „nyilvántartott álláskeresőkre” változtatta.

Forrás: NFSZ REG.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut05_12

5.13. táblázat: Regisztrált munkanélküliek^a megoszlása, havi átlag

	Nem pályakezdő	Pályakezdő	25 évesnél fiatalabb	Nem pályakezdő	Pályakezdő	25 évesnél fiatalabb
	ezer fő			%		
1993	612,0	59,7	174,8	91,1	8,9	26,0
1994	506,2	62,1	153,3	89,1	10,9	27,0
1995	453,2	54,5	134,2	89,3	10,7	26,4
1996	454,4	46,2	124,0	90,8	9,2	24,8
1997	427,7	42,4	105,8	91,0	9,0	22,5
1998	390,6	32,5	89,9	92,3	7,7	21,3
1999	379,6	29,9	85,4	92,7	7,3	20,9
2000	364,4	26,0	79,1	93,3	6,7	20,3
2001	337,4	26,8	75,6	92,7	7,3	20,8
2002	316,2	28,5	71,1	91,7	8,3	20,6
2003	325,9	31,3	71,6	91,2	8,8	20,0
2004	342,2	33,8	71,4	91,0	9,0	19,0
2005	369,1	40,9	78,9	90,0	10,0	19,2
2006	354,7	38,7	75,8	90,2	9,8	16,5
2007	386,5	40,4	80,3	90,5	9,5	18,8
2008	400,9	41,4	75,9	90,6	9,4	17,2
2009	512,5	49,3	104,3	91,2	8,8	18,6
2010	530,1	52,6	102,8	91,0	9,0	17,6
2011	529,9	52,9	102,3	90,9	9,1	17,5
2012	497,6	61,5	101,1	89,0	11,0	18,1
2013	461,6	66,0	97,8	87,5	12,5	18,5
2014	367,8	54,6	78,2	87,1	12,9	18,5
2015	331,2	47,0	68,8	87,6	12,4	18,2
2016	278,0	35,8	56,0	88,6	11,4	17,8
2017	253,4	29,6	49,8	89,5	10,5	17,6
2018	230,5	24,8	43,6	89,0	11,0	17,1
2019	228,3	22,6	41,4	91,0	9,0	16,5
2020	291,4	24,6	51,1	92,2	7,8	16,2
2021	248,8	20,1	38,7	92,5	7,5	14,4
2022	222,9	15,3	25,5	93,6	6,4	10,7
2023	219,3	12,5	23,6	94,6	5,4	10,2

^a 2005. november 1-je után: nyilvántartott álláskeresők (zárónapi adatok). Az 1991. évi IV. törvény a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról 2005. november 1-jei változása a regisztrált munkanélküli fogalmát „nyilvántartott álláskeresőkre” változtatta.

Forrás: *NFSZ REG*.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut05_13

5.14. táblázat: Ellátásban részesülő regisztrált munkanélküliek^a megoszlása, havi átlag

	Munkanélküli ellátásban részesül ^b	Rendszeres szociális segély- ben ^c részesül	Ezek egyikeben sem részesül	Munkanélküli ellátásban részesül ^b	Rendszeres szociális segély- ben ^c részesül	Ezek egyikeben sem részesül
	ezer fő			%		
1993	404,8	89,3	177,6	60,3	13,3	26,4
1994	228,9	190,3	149,2	40,3	33,5	26,2
1995	182,8	210,0	114,9	36,0	41,4	22,6
1996	171,7	211,3	117,6	34,3	42,2	23,5
1997	141,7	201,3	127,1	30,1	42,8	27,0
1998	130,7	182,2	110,2	30,9	43,1	26,0
1999	140,7	148,6	120,2	34,4	36,3	29,4
2000	131,7	143,5	115,3	33,7	36,7	29,5
2001	119,2	131,2	113,7	32,7	36,0	31,2
2002	114,9	113,4	116,4	33,3	32,9	33,8
2003	120,0	116,2	121,0	33,6	32,5	33,9
2004	124,0	120,4	131,5	33,0	32,0	35,0
2005	134,4	133,4	142,1	32,8	32,5	34,7
2006	151,5	121,8	120,2	38,5	31,0	30,5
2007	134,6	133,0	159,3	31,5	31,2	37,3
2008	136,5 ^d	147,5	158,3	30,9	33,3	35,8
2009	202,1	156,0	203,7	36,0	27,8	36,3
2010	187,7	167,8	227,2	32,2	28,8	39,0
2011	159,9	182,1	240,9	27,4	31,2	41,3
2012	71,1	200,3	287,7	12,7	35,8	51,5
2013	61,2	184,4	282,0	11,6	35,0	53,4
2014	56,4	132,4	233,6	13,4	31,3	55,3
2015	57,1	126,2	194,9	15,1	33,4	51,5
2016	60,2	99,8	153,8	19,2	31,8	49,0
2017	63,1	87,4	132,5	22,3	30,9	46,8
2018	64,0	75,7	115,6	25,1	29,7	45,3
2019	69,1	68,4	113,5	27,5	27,2	45,2
2020	91,4	70,7	154,0	28,9	22,4	48,7
2021	73,2	73,2	122,5	27,2	27,2	45,5
2022	78,1	63,7	96,3	32,8	26,7	40,4
2023	81,6	51,3	98,9	35,2	22,1	42,7

^a 2005. november 1-je után: nyilvántartott álláskereső (zárónapi adatok). Az 1991. évi IV. törvény a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról 2005. november 1-jei változása a regisztrált munkanélküli fogalmát „nyilvántartott álláskeresőkre” változtatta.

^b 2005. november 1-je után: álláskeresői ellátásban részesülő. 2011. szeptember 1-jétől az álláskeresői ellátások rendszere megváltozott.

^c Csak azok az ellátottak, akik az NFSZ regiszterben szerepelnek. 2004-ig jövedelempótló támogatásban részesülők száma, 2005-től 2008-ig a rendszeres szociális segélyben részesülők száma tartalmazza a kifutó jövedelempótló támogatásban részesülők számát is, 2009-től pedig új támogatási formába, a rendelkezésre állási támogatásba kerültek át nagyobb részben a korábbi szociális ellátottak. Ezt az ellátást 2011. január 1-jétől felváltotta a bérpótló juttatás, majd 2011. szeptember 1-jétől az elnevezés foglalkoztatást helyettesítő támogatásra változott.

^d Az NFSZ-nél 2008-ban bevezetett új számítástechnikai rendszer módszertani változtatást tett lehetővé:

- 1) Az álláskeresői ellátás különböző típusaiba be- és kilépők számából a szüneteltetésről visszatérő belépők valamint a szüneteltetésre kilépők számának kiszűrését. A szüneteltetés főbb okai a rövid idejű munkavégzés, a GYES, TGYÁS igénybevétele, képzésben való részvétel.
- 2) Azon belépő létszám számbavételét a tárgyidőszakot megelőző időszakra, akik részére az álláskeresői ellátás első számfejtése a hiánypótlások miatt húzódtott el.

A 2009-hez hasonlóan 2008-as adat 141,5 ezer fő.

Forrás: NFSZ REG.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut05_14

5.15. táblázat: A regisztrált munkanélküliek^a közül támogatott és nem támogatott munkahelyeken elhelyezkedők száma^b

	Támogatott elhelyezkedés		Nem támogatott elhelyezkedés		Összesen	
	fő	%	fő	%	fő	%
2004	119 448	40,5	175 393	59,5	294 841	100,0
2005	137 136	42,7	184 389	57,3	321 525	100,0
2006	130 081	37,4	217 606	62,6	347 687	100,0
2007	104 842	32,7	215 686	67,3	320 528	100,0
2008	118 703	34,0	230 558	66,0	349 261	100,0
2009	170 464	40,0	255 356	60,0	425 820	100,0
2010	198 974	38,5	317 622	61,5	516 596	100,0
2011	282 673	48,5	299 716	51,5	582 389	100,0
2012	261 631	50,0	261 581	50,0	523 212	100,0
2013	359 962	60,2	237 795	39,8	597 757	100,0
2014	351 550	63,2	204 887	36,8	556 437	100,0
2015	278 875	61,0	177 960	39,0	456 835	100,0
2016	237 986	60,0	158 391	40,0	396 377	100,0
2017	180 630	54,8	149 244	45,2	329 874	100,0
2018	149 481	51,4	141 214	48,6	290 695	100,0
2019	119 506	47,1	134 201	52,9	253 707	100,0
2020	120 718	41,0	173 947	59,0	294 665	100,0
2021	84 980	38,2	137 691	61,8	222 671	100,0
2022	81 708	39,7	124 182	60,3	205 890	100,0
2023	53 556	28,9	131 815	71,1	185 371	100,0

^a 2005. november 1-je után: nyilvántartott álláskereső. Az 1991. évi IV. törvény a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról 2005. november 1-jei változása a regisztrált munkanélküli fogalmát „nyilvántartott álláskeresőkre” változtatta.

^b Év összesen, az álláskereső éves érintett létszámából elhelyezkedettek száma. A nyilvántartásból történő kilépéskori elhelyezkedéseket mutatja.

Forrás: NFSZ.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut05_15

5.16. táblázat: Segélyezés és munkaerőpiaci programok

Év	Munkanélküli ellátott ^a		Szociális ellátásban részesülő ^b		Pályakezdekők munkanélküli segélye		Nem részesül támogatásban		Közfoglalkoztatás ^c		Átképzés ^c		Bértámogatás ^c		Egyéb program ^c		Összesen	
	ezer fő	%	ezer fő	%	ezer fő	%	ezer fő	%	ezer fő	%	ezer fő	%	ezer fő	%	ezer fő	%	ezer fő	%
1990	42,5	69,6	-	n.é.	-	n.é.	18,6	30,4	..	..	..	..	..	..	..	..	61,0	100,0
1995	150,8	25,3	192,9	32,3	26,3	4,4	109,1	18,3	21,7	3,6	20,4	3,4	10,9	1,8	64,7	10,8	596,8	100,0
1996	145,4	22,6	218,5	33,9	2,6	0,4	127,8	19,8	38,5	6,0	20,6	3,2	16,4	2,5	74,5	11,6	644,3	100,0
1997	134,1	21,0	193,5	30,3	0,1	0,0	121,8	19,1	38,9	6,1	25,1	3,9	29,7	4,6	95,7	15,0	638,9	100,0
1998	123,9	21,7	158,6	27,7	0,1	0,0	109,4	19,1	37,4	6,5	24,5	4,3	30,9	5,4	86,7	15,2	571,5	100,0
1999	135,5	24,9	146,7	26,9	0,0	0,0	107,1	19,7	35,7	6,6	28,0	5,1	31,1	5,7	60,6	11,1	544,7	100,0
2000	117,0	22,7	139,7	27,1	0,0	0,0	106,5	20,6	26,7	5,2	25,3	4,9	27,5	5,3	73,5	14,2	516,2	100,0
2001	111,8	24,7	113,2	25,0	0,0	0,0	105,2	23,3	29,0	6,4	30,0	6,6	25,8	5,7	37,2	8,2	452,2	100,0
2002	104,8	24,6	107,6	25,2	-	-	115,3	27,0	21,6	5,1	23,5	5,5	21,2	5,0	32,8	7,7	426,8	100,0
2003	105,1	23,9	109,5	24,9	-	-	125,0	28,4	21,2	4,8	22,5	5,1	20,1	4,6	36,6	8,3	440,0	100,0
2004	117,4	26,5	118,4	26,7	-	-	132,3	29,9	16,8	3,8	12,6	2,8	16,8	3,8	28,5	6,4	442,8	100,0
2005	125,6	26,1	127,8	26,5	-	-	140,2	29,1	21,5	4,5	14,7	3,1	20,8	4,3	31,0	6,4	481,6	100,0
2006	117,7	27,1	112,9	26,0	-	-	146,4	33,7	16,6	3,8	12,3	2,8	14,6	3,4	13,8	3,2	434,3	100,0
2007	128,0	27,6	133,1	28,7	-	-	151,8	32,7	19,3	2,7	14,6	2,3	23,4	3,7	6,8	2,3	477,0	100,0
2008	120,7 ^d	23,8	145,7	28,8	-	-	158,2	31,3	21,2	4,2	21,2	4,2	25,0	4,9	14,1	2,8	506,1	100,0
2009	202,8	25,7	151,9	19,2	-	-	215,0	27,2	135,3	17,1	13,6	1,7	17,8	2,3	54,1	6,8	790,5	100,0
2010	159,6	20,1	163,5	20,6	-	-	222,4	28,0	164,5	20,7	17,8	2,2	26,7	3,4	40,3	5,1	794,8	100,0
2011	120,2	18,1	168,2	25,3	-	-	242,3	36,5	91,6	13,8	12,6	1,9	26,1	3,9	3,4	0,5	664,4	100,0
2012	54,0	7,6	185,6	26,0	-	-	283,4	39,7	134,1	18,8	28,6	4,0	25,7	3,6	2,9	0,4	714,3	100,0
2013	52,6	7,3	169,3	23,4	-	-	266,7	36,9	157,2	21,7	42,0 ^e	5,8	31,7	4,4	3,9	0,5	723,4	100,0
2014	55,3	9,1	123,4	20,2	-	-	216,5	35,5	170,3	27,9	24,6	4,0	17,7	2,9	2,7	0,4	610,5	100,0
2015	55,0	9,5	110,6	19,0	-	-	168,7	29,0	224,9	38,7	11,0	1,9	9,1	1,6	2,1	0,4	581,4	100,0
2016	56,8	10,5	85,0	15,8	-	-	136,0	25,2	219,6	40,7	17,9	3,3	21,1	3,9	3,0	0,6	539,4	100,0
2017	59,5	12,3	80,8	16,7	-	-	120,0	24,8	171,0	35,4	17,2	3,6	30,9	6,4	4,2	0,9	483,6	100,0
2018	64,1	15,0	70,4	16,5	-	-	109,7	25,6	123,9	29,0	13,2	3,1	40,5	9,5	6,0	1,4	427,8	100,0
2019	67,7	16,8	62,3	15,5	-	-	109,5	27,2	105,1	26,1	11,3	2,8	39,6	9,8	7,4	1,8	402,9	100,0
2020	91,4	19,9	70,7	15,4	-	-	154,0	33,5	92,8	20,2	7,7	1,7	37,8	8,2	5,7	1,2	460,0	100,0
2021	73,2	15,5	73,2	15,5	-	-	122,5	25,9	88,0	18,6	2,5	0,5	111,1	23,5	1,6	0,3	472,0	100,0
2022	78,1	21,2	63,7	17,3	-	-	96,3	26,2	88,0	23,9	1,4	0,4	39,2	10,7	1,0	0,3	367,9	100,0
2023	81,6	26,9	51,3	16,9	-	-	41,2	13,6	68,2	22,5	0,8	0,3	56,6	18,7	3,5	1,2	303,2	100,0

^a 2005. november 1-je után: álláskeresési ellátott. 2011. szeptember 1-jétől az álláskeresési ellátások rendszere megváltozott.

^b Csak azok az ellátottak, akik az NFSZ regiszterben szerepelnek. 2004-ig jövedelempótló támogatásban részesülők száma, 2005-től 2008-ig a rendszeres szociális segélyben részesülők száma tartalmazza a kifutó jövedelempótló támogatásban részesülők számát is, 2009-től pedig új támogatási formába, a rendelkezésre állási támogatásba kerültek át nagyobb részben a korábbi szociális ellátottak. Ezt az ellátást 2011. január 1-jétől felváltotta a bérpótló juttatás, majd 2011. szeptember 1-jétől az elnevezés foglalkoztatást helyettesítő támogatásra változott.

^c 2008-ig az MPA Decentralizált Alaprészből finanszírozott, 2009-től az MPA, TÁMOP forrásokból finanszírozott létszám. Közjellelű foglalkoztatás: közhasznú munka, közcélú munka, közmunkaprogramok.

Bértámogatás: bértámogatás, bérköltség támogatás, pályakezdekők munkatapasztalat támogatása, RÁT-os foglalkoztatási támogatás, részmunkaidős foglalkoztatás, válság miatt munkahelyüket veszítők bértámogatása.

Egyéb támogatás: munkahelymegőrző támogatások, vállalkozóvá válás támogatása, utazási költségtérítés, munkahelyteremtés, álláskereső klub.

^d Az NFSZ-nél 2008-ban bevezetett új számítástechnikai rendszer módszertani változtatást tett lehetővé:

- 1) Az álláskeresési ellátás különböző típusaiba be- és kilépők számából a szüneteltetésről visszatérő belépők valamint a szüneteltetésre kilépők számának kiszűrését. A szüneteltetés főbb okai a rövid idejű munkavégzés, a GYES, TGYÁS igénybevétele, képzésben való részvétel.
- 2) Azon belépő létszám számbavételét a tárgyidőszakot megelőző időszakra, akik részére az álláskeresési ellátás első számfejtése a hiánypótlások miatt húzódtott el.

A 2009-hez hasonlítható 2008-as adat 134,1 ezer fő.

^e 2013-ban az átképzésben részesülők közül 18,1 ezer fő közfoglalkoztatásban és képzésben egyszerre részesül.

Megjegyzés: Minden évben az októberi zárólétszámok. A százalékos adatoknál a regisztráltak és a munkaerőpiaci programokban résztvevők együttes létszáma $\approx 100,0$.

Forrás: NFSZ.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut05_16

5.17. táblázat: Az aktív eszközökből kilépők^a elhelyezkedési arányai, százalék

Aktív eszközök	Ajánlott képzés ^d	Elfogadott képzés ^e	Munkaviszonyos képzés ^f	Vállalkozóvá válási támogatás ^g	Bértámogatás ^h	Munkatapasztalat-szerző támogatás ⁱ	Foglalkoztatási támogatás ^j
1996 ^b	44,5	50,2	92,8	90,2	70,1	-	-
1997 ^b	46,3	51,1	90,4	88,1	66,3	65,7	72,1
1998 ^b	46,8	51,5	94,7	91,7	59,1	59,1	75,1
1999 ^b	46,8	50,0	94,8	90,5	59,7	55,8	68,5
2000 ^b	48,4	52,0	94,9	89,4	62,3	57,9	73,8
2001 ^b	45,4	49,3	94,2	89,2	59,7	64,5	71,6
2002 ^b	43,3	45,8	92,7	90,7	62,9	66,9	78,4
2003 ^b	43,0	46,0	93,3	89,6	62,0	66,1	78,2
2004 ^b	45,5	45,6	92,1	90,7	64,6	66,5	71,5
2005 ^b	43,8	51,4	90,4	89,6	62,6	66,8	70,9
2006 ^b	41,1	50,9	..	86,4	62,3	66,6	65,0
2007 ^b	37,5	47,6	92,3	87,6	63,4	66,3	77,5
2008 ^b	42,2	48,0	93,9	83,6	65,0	74,6	-
2009 ^c	40,4	41,9	..	73,1	72,4	..	-
2010 ^c	49,4	48,8	59,9	76,4	90,9	..	-
2011 ^c	42,6	41,6	75,0	71,5	69,6	72,0	-
2012 ^c	44,9	56,7	65,7	72,6	70,3	69,9	-
2013 ^c	55,1	65,9	72,7	74,1	73,0	68,5	-
2014 ^c	61,4	58,8	61,4	76,3	56,0	-	-
2015 ^c	54,8	63,4	87,7	81,0	70,9	-	-
2016 ^c	47,8	55,7	41,7	40,0	53,5	-	-
2017 ^c	48,2	44,9	92,2	30,8	28,6	-	-
2018 ^c	44,2	48,7	93,8	33,7	30,2	-	-
2019 ^c	41,6	43,5	93,6	26,7	23,1	-	-
2020 ^c	36,1	30,1	94,6	10,5	26,5	-	-
2021 ^c	34,2	35,7	95,5	11,7	25,4	-	-
2022 ^c	33,6	24,7	93,9	19,2	49,8	-	-
2023 ^c	27,7	19,2	-	9,6	22,1	-	-

^a Csak a sikeresen befejezők számbavételével.^b 3 hónappal a programok befejezése után.^c 6 hónappal a programok befejezése után.^d Ajánlott képzés: a munkaügyi központok által az álláskeresők számára szervezett csoportos képzés.^e Elfogadott képzés: az egyén kérelmére a munkaügyi központ részben vagy egészben támogatja a képzés költségeit.^f Munkaviszonyos képzés: a munkaviszony megszüntetésének elkerülése érdekében, ha újabb ismeretek elsajátításával képesek alkalmazkodni a munkáltató megváltozott igényeihez.^g Vállalkozóvá válási támogatás: álláskeresőkre részére juttatott minimálbér összegű támogatás, illetve max. 3 millió forint visszatérítendő, vagy vissza nem térítendő támogatás.^h Bértámogatás: hátrányos helyzetű személyek foglalkoztatásának segítése, akik a támogatás nélkül nem, vagy csak sokkal nehezebben találnak munkát. A bértámogatás, bérköltség-támogatás együtt nem tartalmazza a szakképzéssel

rendelkező, pályakezdő álláskereső munkatapasztalat szerzésének támogatása és a nyári diákmunka támogatás adatait.

ⁱ Munkatapasztalat-szerző támogatás: munkatapasztalattal nem rendelkező pályakezdők támogatása 6–9 hónapig, a támogatás mértéke a munkabér és annak járulékainak 50–80%-a. 2006. december 31-től kifutott eszköz. 2009-ben újra bevezették a szakképzéssel rendelkező pályakezdők részére a munkatapasztalat-szerzési támogatást, azon munkaadók részére, akik napi legalább négyórás munkaidőben, és legalább 365 napi időtartamra biztosítják a foglalkoztatást. A támogatás mértéke a bérköltség 50–100%-a. Az első kilépők monitoring adatai 2011-től állnak rendelkezésre. A szakképzéssel rendelkező pályakezdők munkatapasztalat szerzésének támogatása 2014-ben már nem működött.^j Foglalkoztatási támogatás: 25 év alatti pályakezdők támogatása 9 hónapig. 2006. december 31-től kifutott eszköz.

Forrás: NFSZ.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut05_17

5.18. táblázat: A regisztrált munkanélküliek^a, a munkanélküli ellátásban^b, és a szociális ellátásban^c részesülők megoszlása iskolai végzettség szerint

Iskolai végzettség	1995	..	2007	2008	2008 ^d	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Regisztrált munkanélküliek^a																				
Általános iskola 8 osztály és kevesebb	43,6		42,8	43,8	-	40,0	39,2	39,9	40,1	40,1	42,4	42,4	41,2	43,4	43,5	43,4	36,7	41,1	42,9	41,6
Szaktanulmányozó, szakiskola	34,5		31,5	30,7	-	33,1	31,4	29,8	29,1	28,9	27,6	27,1	27,3	26,2	25,8	25,2	26,5	25,5	25,6	25,6
Érettségi és/vagy képesítést adó középiskola	11,7		13,2	12,8	-	14,4	15,0	15,0	15,2	15,6	14,9	15,1	15,4	14,6	14,9	14,9	17,9	15,9	15,0	15,3
Gimnázium	7,9		8,2	8,1	-	8,3	9,1	9,7	9,8	10,0	9,9	10,0	10,3	10,1	10,1	10,3	12,0	10,6	9,7	9,9
Főiskola	1,5		3,1	3,2	-	3,0	3,7	3,9	3,9	3,6	3,3	3,4	3,6	3,4	3,4	3,6	3,9	3,9	3,8	4,0
Egyetem	0,7		1,2	1,2	-	1,1	1,5	1,7	1,9	1,9	1,8	2,0	2,3	2,3	2,3	2,6	3,0	3,0	3,0	3,6
Összesen	100,0		100,0	100,0	-	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	482,7		402,7	415,6	-	549,0	546,0	553,3	524,4	497,0	438,6	366,9	291,6	283,0	240,7	248,2	376,3	265,5	230,3	224,2
Munkanélküli ellátásban^b részesülők																				
Általános iskola 8 osztály és kevesebb	36,9		25,4	24,4	26,3	25,7	24,1	23,4	20,2	21,8	27,8	24,8	26,7	31,4	31,7	31,9	26,3	32,8	32,7	30,9
Szaktanulmányozó, szakiskola	36,6		37,4	37,0	39,2	39,4	36,2	34,5	34,5	34,8	33,3	33,1	32,8	31,4	31,1	30,5	31,8	31,8	32,1	31,5
Érettségi és/vagy képesítést adó középiskola	14,9		19,2	19,3	18,3	18,5	19,7	20,1	21,2	21,2	19,0	20,0	19,5	17,6	17,8	17,4	20,8	16,9	16,6	17,5
Gimnázium	8,3		10,9	11,0	10,6	10,1	11,6	12,3	12,7	12,0	10,9	11,8	11,3	10,8	10,8	10,6	12,8	10,0	10,1	10,4
Főiskola	2,2		5,0	6,0	5,7	4,5	5,8	6,7	7,6	6,7	5,7	6,4	5,9	5,2	5,1	5,5	4,9	4,8	4,8	4,9
Egyetem	1,0		2,1	2,3	2,1	1,7	2,6	3,1	3,8	3,6	3,3	3,9	3,8	3,6	3,6	4,2	3,4	3,7	3,8	4,7
Összesen	100,0		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	164,1		119,3	92,5	126,9	200,5	165,8	145,9	53,1	53,0	60,0	50,0	53,8	63,1	57,4	66,0	125,5	67,5	74,2	78,6
Szociális ellátásban^c részesülők																				
Általános iskola 8 osztály és kevesebb	56,8		60,3	60,3	-	59,4	56,4	56,1	53,4	52,4	53,5	54,1	53,4	56,3	57,5	58,3	56,4	56,1	59,6	59,7
Szaktanulmányozó, szakiskola	30,6		27,1	26,5	-	26,6	27,4	26,1	26,4	26,6	26,1	25,6	25,5	24,3	23,5	22,7	23,1	22,8	21,8	21,5
Érettségi és/vagy képesítést adó középiskola	6,9		6,8	6,8	-	7,5	8,6	9,0	10,3	10,9	10,5	10,4	10,7	9,8	9,4	9,4	10,2	10,5	9,3	9,4
Gimnázium	4,5		4,4	4,7	-	4,8	5,6	6,3	7,1	7,3	7,2	7,3	7,6	7,1	7,1	7,1	7,6	7,7	6,6	6,7
Főiskola	0,8		1,1	1,2	-	1,2	1,5	1,8	2,1	2,0	1,8	1,8	1,9	1,7	1,6	1,7	1,7	1,8	1,7	1,7
Egyetem	0,3		0,3	0,4	-	0,4	0,5	0,6	0,8	0,8	0,8	0,8	0,9	0,9	0,8	0,9	1,0	1,1	1,0	1,0
Összesen	100,0		100,0	100,0	-	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	220,7		130,9	145,8	-	144,1	161,7	174,7	193,5	177,4	138,8	130,8	94,4	87,4	73,1	69,9	75,1	74,2	65,4	50,9

^a 2005. november 1-je után: nyilvántartott álláskereső. Az 1991. évi IV. törvény a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról 2005. november 1-jei változása a regisztrált munkanélküli fogalmát „nyilvántartott álláskeresőkre” változtatta.

^b 2005. november 1-je után álláskeresői ellátásban részesülők. 2004-ben nem tartalmazza a nyugdíj előtti munkanélküli segélyen lévőket. 2011. szeptember 1-jétől az álláskeresői ellátások rendszere megváltozott.

^c Csak azok az ellátottak, akik az NFSZ regiszterben szerepelnek. 2004-ig jövedelempótló támogatásban részesülők száma, 2005-től 2008-ig a rendszeres szociális segélyben részesülők száma tartalmazza a kifutó jövedelempótló támogatásban részesülők számát is, 2009-től pedig új támogatási formába, a rendelkezésre állási támogatásba kerültek át nagyobb részben a korábbi szociális ellátottak. Ezt az ellátást 2011. január 1-jétől felváltot-

ta a bérpótló juttatás, majd 2011. szeptember 1-jétől az elnevezés foglalkoztatást helyettesítő támogatásra változott.

^d Az NFSZ-nél 2008-ban bevezetett új számítástechnikai rendszer módszertani változtatást tett lehetővé:

- 1) Az álláskeresői ellátás különböző típusaiba be- és kilépők számából a szüneteltetésről visszatérő belépők valamint a szüneteltetésre kilépők számának kiszűrését. A szüneteltetés főbb okai a rövid idejű munkavégzés, a GYES, TGYÁS igénybevétele, képzésben való részvétel.
- 2) Azon belépő létszám számbavételét a tárgyidőszakot megelőző időszakra, akik részére az álláskeresői ellátás első számfejtése a hiánypótlások miatt húzódtott el.

A 2008-as év jobboldali oszlopa a 2009-es adatokkal összehasonlítható változatban közli a 2008-as adatokat.

Megjegyzés: Minden évben júniusi zárólétszám adatok.

Forrás: NFSZ.

5.19. táblázat: Munkanélküli/álláskeresői/vállalkozói járadékból kilépők

Év	Az év folyamán kilépők összesen, fő	Ebből:		Év	Az év folyamán kilépők összesen, fő	Ebből:	
		az elhelyezkedtek aránya, %	azok aránya, akiknek a segélyezési ideje lejárt, %			az elhelyezkedtek aránya, %	azok aránya, akiknek a segélyezési ideje lejárt, %
1993	580 880	32,1	..	2008 ^a	261 573	43,4	48,9
1994	485 045	27,8	..	2009	345 216	37,9	56,0
1995	370 941	27,7	..	2010	352 535	38,9	55,8
1996	408 828	24,2	58,4	2011	329 728	39,2	55,7
1997	327 486	26,8	58,7	2012	368 803	21,9	77,8
1998	322 496	26,5	64,5	2013	328 508	21,3	75,6
1999	320 132	26,0	67,4	2014	300 516	27,0	67,4
2000	325 341	28,1	64,6	2015	296 171	32,5	63,4
2001	308 780	27,2	65,1	2016	287 062	35,9	60,5
2002	303 288	27,6	66,7	2017	284 284	34,9	61,4
2003	297 640	26,7	65,2	2018	280 772	33,1	61,4
2004	308 027	27,4	64,6	2019	282 502	31,3	62,9
2005	329 738	27,2	63,0	2020	375 880	26,4	68,8
2006	234 273	33,2	53,7	2021	247 605	27,7	66,3
2007	251 889	33,4	46,9	2022	274 158	24,9	58,7
2008	232 151	40,0	48,7	2023	290 817	30,2	59,3

^a Az NFSZ-nél 2008-ban bevezetett új számítástechnikai rendszer módszertani változtatást tett lehetővé:

1) Az álláskeresői ellátás különböző típusaiba be- és kilépők számából a szüneteltetésről visszatérő belépők valamint a szüneteltetésre kilépők számának kiszűrését. A szüneteltetés főbb okai a rövid idejű munkavégzés, a GYES, TGYÁS igénybevétele, képzésben való részvétel.

2) Azon belépő létszám számbavételét a tárgyidőszakot megelőző időszakra, akik részére az álláskeresői ellátás első számfejtése a hiánypótlások miatt húzódtott el.

A 2008^a sorban a 2009-hez hasonlítható adatok szerepelnek.

Forrás: NFSZ.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut05_19

5.20. táblázat: A munkaerőpiaci képzésben résztvevők érintett létszáma^a

Év	Ajánlott képzésben résztvevők	Elfogadott képzésben résztvevők	Lépj egyet előre! programban résztvevők	Munkaviszonyban nem állók összesen	Ebből: pályakezdők	Munkaviszonyban állók	Munkapiaci képzés összesen	Ebből: közfoglal- koztatás melletti képzés
1996	35 486	31 167	-	66 725	16 843	5 255	71 980	-
1997	44 988	26 522	-	71 509	21 658	4 484	75 993	-
1998	48 558	26 906	-	75 465	24 359	4 139	79 604	-
1999	52 045	28 311	-	80 356	25 260	4 408	84 764	-
2000	52 198	30 949	-	83 147	22 131	5 026	88 173	-
2001	53 447	32 672	-	86 211	20 592	5 308	91 519	-
2002	46 802	31 891	-	78 693	19 466	4 142	82 835	-
2003	45 261	28 599	-	73 859	18 320	9 036	82 895	-
2004	33 002	19 406	-	52 407	12 158	7 487	59 894	-
2005	29 252	9 620	-	38 872	9 313	4 853	43 725	-
2006	36 212	7 327	-	43 539	1 365	3 602	47 141	-
2007	32 747	5 766	270	38 783	1 111	3 467	42 250	-
2008	48 561	4 939	59 347	112 847	18 719	37 466	150 313	-
2009	41 373	8 241	11 169	60 783	21 103	12 496	73 279	-
2010	50 853	6 853	2 316	57 706	12 030	336	60 358	-
2011	32 172	2 495	-	34 667	7 935	908	35 575	-
2012	43 438	2 446	-	45 884	9 976	716	46 600	-
2013	22 574	22 574	-	132 587	106 333	631	133 218	88 004
2014	10 900	1 275	-	200 466	31 083	827	201 293	143 275
2015	58 836	1 659	-	61 127	12 299	14 389	75 516	50 124
2016	50 953	1 410	-	53 153	12 318	2 493	55 646	29 686
2017	68 125	1 370	-	69 495	14 984	3 002	72 497	40 432
2018	61 451	241	-	61 692	12 924	3 214	65 176	32 735
2019	37 825	-	-	37 825	7 748	3 717	41 542	16 020
2020	19 962	520	-	20 482	4 178	2 599	23 081	7 817
2021	10 086	444	-	10 530	2 230	291	10 821	6 196
2022	7 102	942	-	7 753	164	291	8 044	7 384
2023	2 512	52	-	4 653	963	0	4 653	2 602

^a Az adott időszakban legalább egy napot szerepelt az adott nyilvántartásban (nyitó létszám + belépő létszám). Az adatok tartalmazták az MPA decentralizált foglalkoztatási alaprészből finanszírozott, valamint a HEFOP 1.1 és a TÁMOP 1.1.2 programok keretében képzésben résztvevők számát. Forrás: NFSZ.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut05_20

5.21. táblázat: A képzésben résztvevő munkaviszonyban nem állók éves átlagos számának megoszlása a képzés típusa szerint, százalék

Év	OKJ	Nem OKJ	Nyelvi képzés	Összesen	Év	OKJ	Nem OKJ	Nyelvi képzés	Összesen
1996	80,4	15,8	3,8	100,0	2010	65,2	25,4	9,4	100,0
1997	77,9	16,0	6,1	100,0	2011	68,6	21,1	10,3	100,0
1998	79,8	14,4	5,7	100,0	2012	71,6	19,0	9,4	100,0
1999	79,6	14,7	5,7	100,0	2013	50,2	44,2	5,6	100,0
2000	78,8	14,7	6,5	100,0	2014	53,3	43,2	3,5	100,0
2001	78,7	14,0	7,3	100,0	2015	59,4	37,9	2,7	100,0
2002	77,6	13,6	8,8	100,0	2016	56,4	40,6	3,0	100,0
2003	78,3	12,6	9,1	100,0	2017	65,7	30,8	3,5	100,0
2004	75,1	15,0	9,9	100,0	2018	76,8	20,1	3,1	100,0
2005	72,9	14,5	12,6	100,0	2019	75,7	21,2	3,1	100,0
2006	71,5	16,9	11,5	100,0	2020	73,3	23,0	3,8	100,0
2007	69,0	19,9	11,1	100,0	2021	64,6	32,2	3,3	100,0
2008	65,8	22,8	11,4	100,0	2022	61,5	35,2	3,3	100,0
2009	63,6	26,4	10,0	100,0	2023	59,0	37,7	3,3	100,0

Forrás: NFSZ.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut05_21

6.1. táblázat: A bruttó kereset és a reálkereset éves változása

Év	Bruttó átlagkereset	Nettó átlagkereset	Bruttó kereseti index	Nettó kereseti index	Fogyasztói árindex	Reálkereseti index
	Ft		Előző év = 100			
1989	10 571	8 165	117,9	116,9	117,2	99,7
1990	13 446	10 108	128,6	121,6	128,9	94,3
1991	17 934	12 948	130,0	125,5	135,0	93,0
1992	22 294	15 628	125,1	121,3	123,0	98,6
1993	27 173	18 397	121,9	117,7	122,5	96,1
1994	33 939	23 424	124,9	127,3	118,8	107,2
1995	38 900	25 891	116,8	112,6	128,2	87,8
1996	46 837	30 544	120,4	117,4	123,6	95,0
1997	57 270	38 145	122,3	124,1	118,3	104,9
1998	67 764	45 162	118,3	118,4	114,3	103,6
1999	77 187	50 076	116,1	112,7	110,0	102,5
2000	87 750	55 785	113,5	111,4	109,8	101,5
2001	103 554	64 913	118,0	116,2	109,2	106,4
2002	122 481	77 622	118,3	119,6	105,3	113,6
2003	137 193	88 753	112,0	114,3	104,7	109,2
2004	145 523	93 715	106,1	105,6	106,8	98,9
2005	158 343	103 149	108,8	110,1	103,6	106,3
2006	171 351	110 951	108,2	107,6	103,9	103,6
2007	185 018	114 282	108,0	103,0	108,0	95,4
2008	198 741	121 969	107,4	107,0	106,1	100,8
2009	199 837	124 116	100,6	101,8	104,2	97,7
2010	202 525	132 604	101,3	106,8	104,9	101,8
2011	213 094	141 151	105,2	106,4	103,9	102,4
2012	223 060	144 085	104,7	102,1	105,7	96,6
2013	230 714	151 118	103,4	104,9	101,7	103,1
2014	237 695	155 717	103,0	103,0	99,8	103,2
2015	247 924	162 400	104,3	104,3	99,9	104,4
2016	263 171	175 009	106,1	107,8	100,4	107,4
2017	297 017	197 516	112,9	112,9	102,4	110,3
2018	329 943	219 412	111,3	111,3	102,8	108,3
2019	367 833	244 609	111,4	111,4	103,4	107,7
2020	403 616	268 405	109,7	109,7	103,3	106,2
2021	438 812	291 812	108,7	108,7	105,1	103,4
2022	515 766	342 984	117,5	117,5	114,5	102,5
2023	589 114	391 761	114,2	114,2	117,6	97,1

Megjegyzés: vonatkozási kör: legalább öt főt foglalkoztató vállalkozások, valamennyi költségvetési intézmény és foglalkoztatás szempontjából jelentős nonprofit szervezetek.

Forrás: KSH IMS (kereset) és fogyasztói árösszeírás. Bruttó átlagkereset, bruttó kereseti index: 2000–: STADAT (2024.02.29-i frissítés). Nettó átlagkereset, nettó kereseti index: 2008–: STADAT (2024.02.29-i frissítés). Fogyasztói árindex: 1989–: STADAT (2024.01.12-i frissítés). Reálkereseti index: 1989–: STADAT (2024.02.29-i frissítés). A kereseti adatokban a közfoglalkoztatottak is szerepelnek.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut06_01

**6.2. táblázat: Teljes munkaidőben alkalmazásban állók főbb kereseti adatai
a munkáltatók teljes körénél**

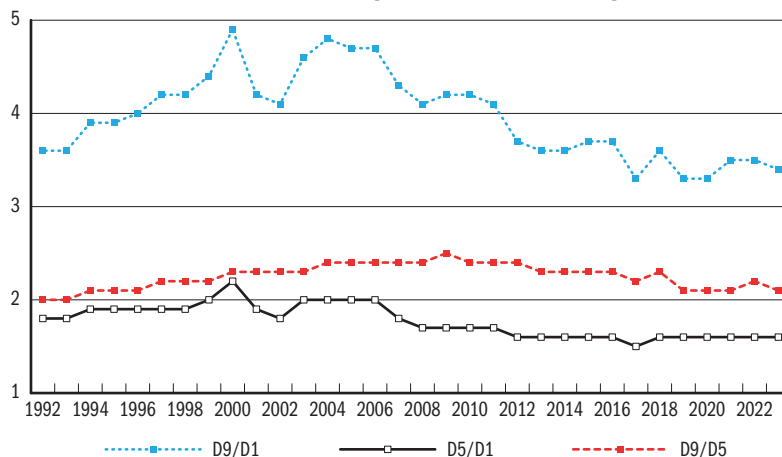
	2019	2020	2021	2022	2023	2019	2020	2021	2022	2023
	közfoglalkoztatottakkal együtt					közfoglalkoztatottak nélkül				
Bruttó átlagkereset, Ft/fő/hó	356 286	391 194	425 915	499 980	571 182	365 491	400 957	435 686	509 524	580 771
Bruttó átlagkereset, előző év azonos időszaka = 100,0%	111,3	109,8	108,9	117,4	114,2	110,6	109,7	108,7	116,9	114,0
Bruttó medián kereset, Ft/fő/hó	280 000	307 016	335 000	388 943	450 000	286 200	314 029	342 055	395 200	454 400
Bruttó medián kereset, előző év azonos időszaka = 100,0%	112,9	109,6	109,1	116,1	115,7	112,2	109,7	108,9	115,5	115,0
Nettó átlagkereset, Ft/fő/hó	236 931	260 144	283 234	332 487	379 836	243 052	266 637	289 731	338 833	386 213
Nettó átlagkereset, előző év azonos időszaka = 100,0%	111,3	109,8	108,9	117,4	114,2	110,6	109,7	108,7	116,9	114,0

Megjegyzés: Vonatkozási kör: valamennyi vállalkozás, költségvetési intézmény és nonprofit szervezet. A nettó átlagkereset kedvezmények figyelembevétele nélkül került számításra.

Forrás: KSH STADAT (2024.02.29-i frissítés), adminisztratív forrásokból történő adatátvitel.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut06_02

6.1. ábra: A bruttó átlagkeresetek differenciáltsága

Megjegyzés: D9/D5= a 9. decilis osztva az 5. decilissel, D5/D1= az 5. decilis osztva az 1. decilissel, D9/D1= a 9. decilis osztva az 1. decilissel.

Forrás: NFSZ BT.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hua06_01

6.3. táblázat: Bruttó kereseti arányok a nemzetgazdaságban, Ft/fő/hó

	2000	..	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat	59 362		153 301	164 136	171 921	180 251	189 136	204 385	230 638	255 664	293 207	320 186	345 039	401 255	468 087
Bányászat, kőfejtés	109 046		254 607	271 012	279 577	287 036	289 665	299 354	332 985	375 494	433 732	426 863	475 662	562 365	684 298
Feldolgozóipar	88 031		213 281	230 877	241 170	253 162	263 877	279 336	311 879	344 495	391 907	424 297	458 954	529 910	621 152
Villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás	133 658		379 606	404 073	410 485	422 444	439 282	454 361	498 280	546 640	603 003	651 764	681 714	739 405	863 311
Vízellátás, szennyvíz gyűjtése, kezelése	83 938		207 614	223 206	224 654	224 447	230 574	234 037	269 090	300 387	343 570	364 759	394 644	447 692	529 753
Építőipar	64 288		156 682	163 649	177 790	185 680	196 947	201 095	227 524	254 711	287 851	320 692	349 636	406 552	476 922
Kereskedelem, gépjárműjavítás	78 417		196 942	212 521	218 936	223 882	230 036	243 716	273 810	304 112	342 830	378 735	408 138	471 983	540 489
Szállítás, raktározás	87 473		210 146	217 794	223 410	230 138	239 147	247 562	279 507	310 196	345 091	379 890	395 854	464 635	531 439
Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	55 276		125 757	139 731	147 023	152 874	157 560	165 969	189 489	211 984	239 585	250 850	267 456	321 462	374 853
Információ, kommunikáció	169 984		392 963	410 045	426 460	449 412	460 122	479 625	510 675	561 443	623 527	676 573	730 627	842 682	970 113
Pénzügyi, biztosítási tevékenység	189 818		456 980	459 744	470 966	486 054	493 956	519 027	561 576	608 234	665 380	709 341	758 709	859 564	1 000 673
Ingatlanügyletek	89 468		184 829	219 287	212 391	214 163	221 125	239 317	281 502	316 079	312 371	339 113	382 917	435 848	529 143
Szakmai, tudományos, műszaki tevékenység	110 626		303 292	330 860	320 422	345 198	369 460	392 266	431 838	462 814	507 670	566 602	619 368	721 442	829 628
Adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység	73 108		149 675	163 300	169 223	181 338	198 050	215 241	246 072	277 744	306 208	330 071	355 467	413 929	484 797
Közigazgatás, védelem; kötelező társadalombiztosítás	104 288		252 848	247 139	258 803	262 055	282 194	313 084	358 569	392 840	442 437	467 331	493 255	624 712	626 156
Oktatás	81 160		192 984	197 344	216 927	245 933	258 200	274 211	297 404	320 233	334 862	362 838	399 983	461 255	528 047
Humán-egészségügyi, szociális ellátás	68 372		153 832	151 446	151 287	143 047	146 700	154 443	185 037	218 184	247 211	296 212	353 208	441 853	501 797
Művészet, szórakoztatás, szabadidő	75 318		192 407	209 930	216 869	226 327	213 286	227 509	289 154	333 997	366 803	394 493	448 830	514 990	581 969
Egyéb szolgáltatás	66 946		162 490	175 872	174 777	181 601	193 303	207 222	243 967	271 921	305 751	312 727	328 715	403 997	462 294
Nemzetgazdaság összesen	87 750		213 094	223 060	230 664	237 695	247 924	263 171	297 017	329 943	367 833	403 616	438 814	515 766	589 114
Ebből:															
– vállalkozás	88 424		217 932	233 829	242 191	252 664	262 731	276 923	308 994	341 540	380 996	418 150	450 835	521 520	606 807
– költségvetés	86 573		203 516	200 027	207 191	209 706	220 210	237 494	275 251	308 508	339 386	374 286	409 880	496 476	532 856

Megjegyzés: Az adatok a 2008-tól érvényes ágazati rendszer szerint vannak átdolgozva. A kereseti adatokban a közfoglalkoztatottak is szerepelnek. Versenyszféra: legalább 5 fős szervezetek.

Forrás: KSH évközi IMS. Bruttó átlagkereset, bruttó kereseti index: 2000–2018 KSH kereseti statisztika, 2019–: NAV járulék bevallás.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut06_03

6.4. táblázat: Bruttó kereseti arányok a nemzetgazdaságban, százalék

	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat	67,6	65,2	65,6	66,1	67,2	68,6	71,0	72,0	73,6	74,5	75,8	76,3	77,7	77,7	77,5	79,7	79,3	78,6	77,8	79,5
Bányászat, kőfejtés	124,3	108,3	111,2	109,7	113,5	122,1	115,5	119,5	120,9	121,2	120,7	116,8	113,7	112,1	113,8	117,9	105,8	108,4	109,0	116,2
Feldolgozóipar	100,3	92,2	92,6	93,1	92,1	95,2	99,1	100,0	103,4	104,6	106,4	106,4	106,1	105,0	104,4	106,5	105,1	104,6	102,7	105,4
Villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás	152,3	153,5	155,2	159,0	161,8	172,7	179,6	178,2	181,1	178,0	177,8	177,2	172,6	167,8	165,7	163,9	161,5	155,4	143,4	146,5
Vízellátás, szennyvíz gyűjtése, kezelése	95,7	88,9	88,7	88,9	89,6	91,0	95,6	97,4	100,0	97,4	94,7	93,2	88,9	90,6	91,0	93,4	90,4	89,9	86,8	89,9
Építőipar	73,3	67,3	68,6	73,7	73,7	76,2	75,5	73,5	73,4	77,1	78,0	79,4	76,4	76,6	77,2	78,3	79,5	79,7	78,8	81,0
Kereskedelem, gépjármű-javítás	89,4	82,8	84,8	85,4	86,4	87,7	91,7	92,4	95,3	94,9	94,3	92,8	92,6	92,2	92,2	93,2	93,8	93,0	91,5	91,7
Szállítás, raktározás	99,7	94,1	94,6	93,9	93,8	98,3	98,9	98,6	97,8	96,9	96,9	96,5	94,1	94,1	94,0	93,8	94,1	90,2	90,1	90,2
Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	63,0	60,5	60,1	60,7	60,7	61,3	60,6	59,0	62,7	63,7	64,4	63,6	63,1	63,8	64,2	65,1	62,2	60,9	62,3	63,6
Információ, kommunikáció	193,7	182,4	179,0	177,8	180,2	183,5	181,7	184,4	183,9	184,9	189,0	185,6	182,2	171,9	170,2	169,5	167,6	166,5	163,4	164,7
Pénzügyi, biztosítási tevékenység	216,3	220,9	234,4	211,1	217,2	213,9	214,0	214,5	206,2	204,2	204,1	199,2	197,2	189,1	184,3	180,9	175,7	172,9	166,7	169,9
Ingatlanügyletek	102,0	84,9	84,9	86,1	85,5	88,9	90,2	86,8	98,3	92,1	90,5	89,2	90,9	94,8	95,8	84,9	84,0	87,3	84,5	89,8
Szakmai, tudományos, műszaki tevékenység	126,1	126,8	124,3	132,4	141,5	146,6	146,9	142,4	148,4	138,9	145,1	149,0	149,1	145,4	140,3	138,0	140,4	141,1	139,9	140,8
Adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység	83,3	75,5	75,0	75,2	74,0	74,6	71,9	70,3	73,3	73,4	77,3	79,9	81,8	82,8	84,2	83,2	81,8	81,0	80,3	82,3
Közigazgatás, védelem; kötelező társadalombiztosítás	118,8	131,0	130,1	136,9	134,7	117,4	120,2	118,7	110,8	112,2	110,2	113,8	119,0	120,7	119,1	120,3	115,8	112,4	121,1	106,3
Oktatás	92,5	114,6	111,6	104,4	102,9	97,6	96,7	90,6	88,5	94,0	103,4	104,1	104,2	100,1	97,1	91,0	89,9	91,2	89,4	89,6
Humán-egészségügyi, szociális ellátás	77,9	91,0	88,6	86,5	85,5	80,7	70,3	72,2	67,9	65,6	60,2	59,2	58,7	62,3	66,1	67,2	73,4	80,5	85,7	85,2
Művészet, szórakoztatás, szabadidő	85,8	97,5	94,2	99,4	92,5	89,7	88,8	90,3	94,1	94,0	95,0	86,0	86,4	97,4	101,2	99,7	97,7	102,3	99,8	98,8
Egyéb szolgáltatás	76,3	84,5	82,2	83,0	79,5	80,3	74,1	76,1	78,9	75,8	76,1	78,0	78,7	82,1	82,4	83,1	77,5	74,9	78,3	78,5
Nemzetgazdaság összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Ebből:																				
- vállalkozás	100,8	93,8	94,9	95,9	96,6	100,2	102,1	102,3	104,8	105,0	106,3	106,0	105,2	104,0	103,5	103,6	103,6	102,7	101,1	103,0
- költségvetés	98,7	115,1	113,2	111,5	110,2	100,9	96,8	95,5	89,7	89,8	88,2	88,8	90,2	92,7	93,5	92,3	92,7	93,4	96,3	90,5

Megjegyzés: Az adatok a 2008-tól érvényes ágazati rendszer szerint vannak átdolgozva. A kereseti adatokban a közfoglalkoztatottak is szerepelnek. Vonatkozási kör: legalább öt főt foglalkoztató vállalkozások, valamennyi költségvetési intézmény és foglalkoztatás szempontjából jelentős nonprofit szervezetek.

Forrás: KSH évközi IMS. Bruttó átlagkereset, bruttó kereseti index: 2000–2018 KSH kereseti statisztika, 2019–: NAV járulék bevallás.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut06_04

6.5. táblázat: Az alacsony keresetű dolgozók^a százalékos aránya nemek, korcsoport, iskolai végzettség és ágak szerint

	1993	..	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Nemek szerint																					
Férfiak	16,9		25,4	26,7	21,9	21,2	21,1	21,2	20,5	15,5	16,2	18,8	18,3	19,2	10,0	11,1	17,2	20,9	21,6	20,3	20,9
Nők	21,3		22,9	21,9	21,3	20,8	21,7	21,2	20,8	18,2	17,0	17,6	20,0	19,8	9,8	12,2	20,0	16,9	19,3	17,2	18,6
Korcsoportok szerint																					
-24	39,6		44,2	46,3	40,1	34,6	38,9	38,2	36,6	26,4	30,9	29,7	31,2	31,7	16,4	16,4	24,3	26,6	29,1	25,0	27,0
25-54	16,9		24,0	24,2	21,4	20,6	21,0	20,9	20,4	16,3	16,3	18,0	18,5	19,0	9,3	10,6	16,1	17,9	19,1	17,8	18,5
55+	12,7		16,5	16,4	15,8	15,5	17,6	18,1	17,6	17,0	14,3	16,4	18,5	18,7	10,7	14,0	25,5	21,7	23,8	21,5	22,7
Iskolai végzettség szerint																					
8 általános és kevesebb	..		41,2	40,1	41,4	41,3	47,4	43,4	45,4	38,6	38,7	41,1	42,1	40,1	36,6	32,6	44,3	41,1	45,9	47,5	42,2
Szakképzést nyújtó iskolák	..		36,8	37,9	32,9	32,1	33,5	33,3	31,3	25,2	24,0	27,5	28,3	30,0	14,0	14,4	16,8	22,2	22,4	20,3	22,7
Középiskola	..		18,6	19,7	16,1	15,4	16,4	17,3	17,2	13,7	15,3	17,0	18,4	19,1	5,9	6,3	5,4	4,3	4,5	3,1	5,6
Felsőfokú végzettség	..		3,8	4,3	2,5	2,4	2,3	2,9	2,7	2,0	2,5	3,0	2,9	3,9	0,9	1,4	6,0	1,1	1,6	1,6	3,6
Ágak szerint^b																					
Mezőgazdaság	31,9		37,5	41,6	37,9	36,6	36,7	34,6	31,8	21,8	26,3	28,2	25,8	24,6	15,2	18,5	21,8	27,3	23,3	21,3	25,9
Feldolgozóipar	16,4		22,1	24,1	20,8	23,5	23,0	20,5	19,4	13,7	14,1	16,7	15,1	15,9	10,9	9,8	13,2	14,9	16,2	14,5	14,8
Építőipar	15,7		50,2	55,2	43,1	37,5	38,1	43,0	41,9	31,8	35,9	43,8	41,0	44,7	22,8	24,0	32,0	44,8	43,8	43,3	43,8
Kereskedelem	25,1		51,5	49,4	40,9	35,9	35,2	36,4	35,2	24,2	27,3	28,9	31,3	31,8	13,5	12,2	25,4	32,5	32,8	29,4	31,5
Szállítás és távközlés	8,6		13,8	15,1	13,2	14,6	11,2	13,3	13,1	10,1	11,6	14,9	13,8	13,6	8,7	10,5	15,5	18,8	19,0	17,5	18,2
Pénzügyek, gazdasági szolgáltatás	14,2		24,6	26,2	20,9	20,0	20,5	20,7	19,6	15,0	16,6	19,0	16,5	18,7	9,8	9,2	22,4	17,9	21,3	18,7	20,7
Közigazgatás	17,5		6,0	6,3	7,4	6,7	8,7	8,8	9,8	13,4	9,1	11,8	15,3	13,2	3,9	11,0	2,3	6,0	6,4	6,8	6,7
Oktatás	21,2		8,8	6,1	9,0	7,2	11,9	10,6	11,2	16,3	14,9	10,2	15,7	13,8	3,1	12,7	12,4	9,7	11,8	10,6	11,4
Egészségügy	28,9		10,3	8,6	12,6	11,1	14,5	13,8	14,3	18,2	13,6	9,2	14,6	14,8	8,0	11,3	11,7	7,8	9,1	7,5	6,3
Együtt	19,2		24,2	24,3	21,6	21,0	21,4	21,2	20,7	16,8	16,6	18,3	19,1	19,5	9,9	11,5	18,4	19,1	20,6	18,9	19,9

^a Azok aránya, akik kevesebbet keresnek a medián kereset 2/3-ánál.

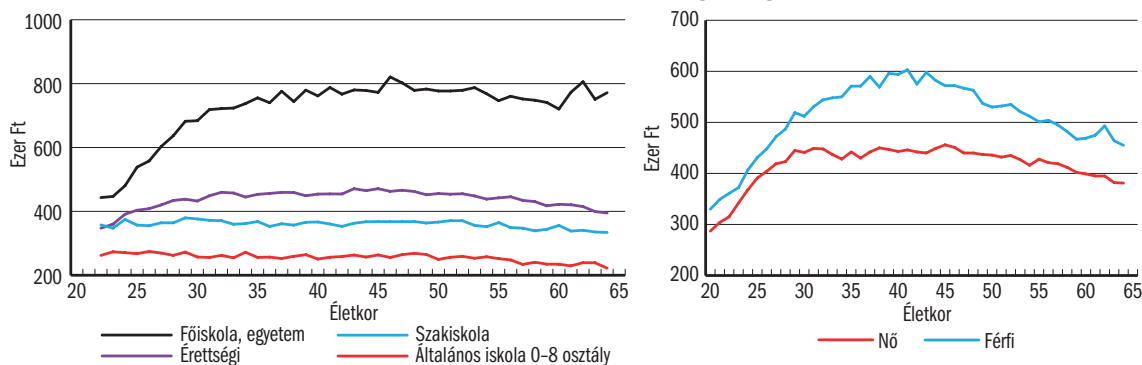
^b 2008-ig: TEÁOR'03, 2009–: TEÁOR'08 szerint.

Megjegyzés: 2019-től a Bértarifa-felvétel lebonyolítását a KSH végzi.

Forrás: NFSZ BT.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut06_05

6.2. ábra: Életkor-kereseti profilok nemek és iskolai végzettség szerint, 2022-ben

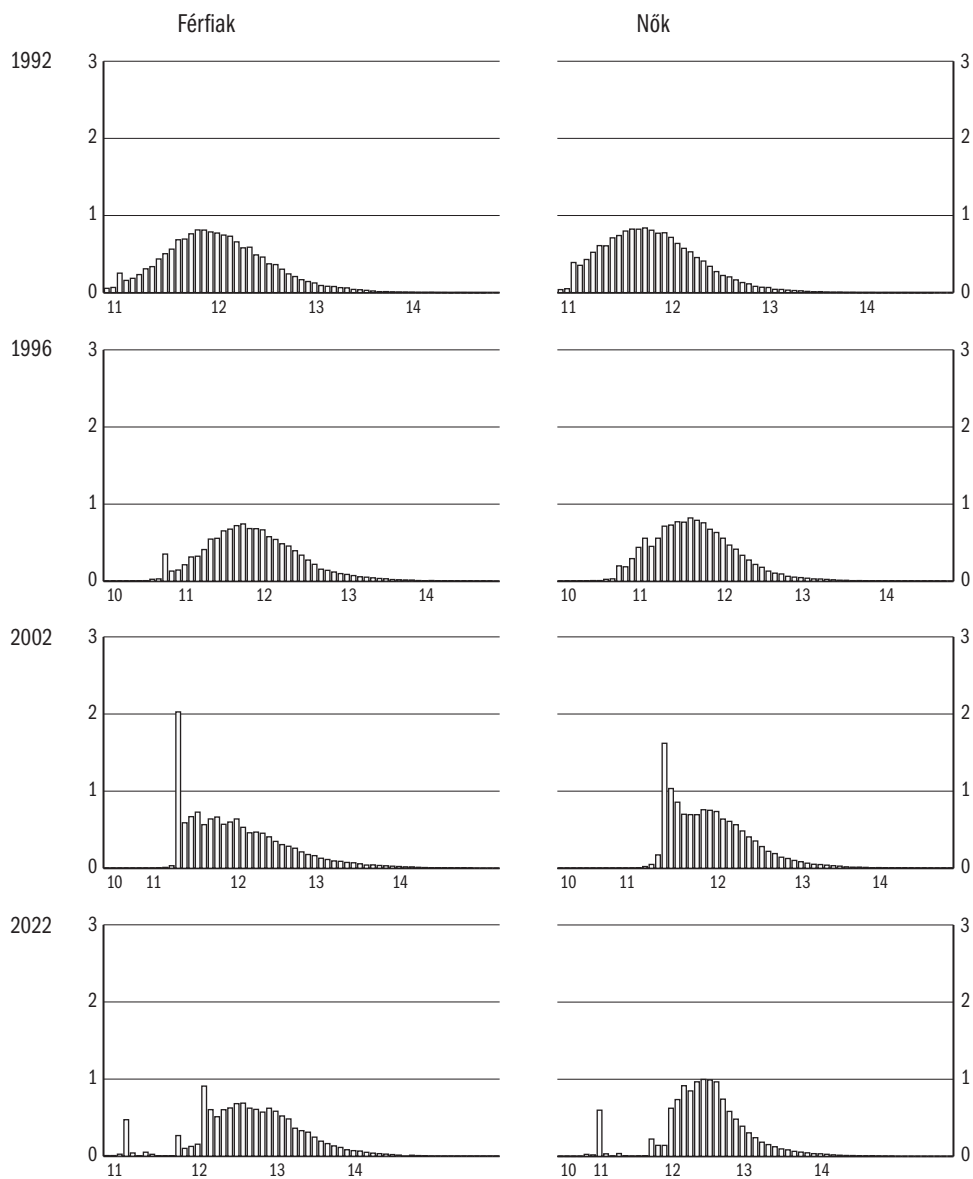

Megjegyzés: 2019-től a Bértarifa-felvétel lebonyolítását a KSH végzi.

Forrás: NFSZ BT.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hua06_02

6.3. ábra: A bruttó reálkeresetek logaritmusának eloszlása (2022 = 100%)

Forrás: NFSZ BT.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hua06_03

7.1. táblázat: A nappali oktatásban, képzésben végzettek száma

Év	A 8. évfolyamot befejezte	Érettségi vizsgát tett tanuló	Szakmai vizsgát tett tanuló	Felsőfokú oklevelet szerzett hallgató
1990	169 059	53 039	61 099	15 963
1991	163 212	54 248	66 793	16 458
1992	155 444	59 646	74 599	16 201
1993	148 123	68 607	73 311	16 223
1994	140 727	68 604	71 981	18 041
1995	126 066	70 265	67 234	20 024
1996	124 115	73 413	65 022	22 147
1997	120 378	75 564	56 994	24 411
1998	117 190	77 660	54 115	25 338
1999	117 334	73 965	50 247	27 049
2000	121 100 ^a	72 200 ^a	..	29 843
2001	118 200	70 441	48 828	29 746
2002	118 038	69 612	56 235	30 785
2003	115 863	71 944	53 056	31 929
2004	117 093	76 669	54 912	31 633
2005	119 561	77 025	53 704	32 732
2006	118 223	76 895	51 040	29 871
2007	112 351	77 527	44 754	29 059
2008	109 680	68 453	44 831	28 957
2009	105 811	78 037	43 999	36 064
2010	106 626	77 957	45 437	38 456
2011	99 632	76 441	48 316	35 433
2012	94 852	73 845	56 404	36 262
2013	91 277	68 436	46 512	37 089
2014	89 176	69 176	43 498	39 226
2015	91 164	65 363	41 411	41 083
2016	89 786	62 099	40 772	39 962
2017	89 480	61 025	36 323	37 771
2018	88 719	61 815	38 117	37 878
2019	89 821	61 165	32 387	36 285
2020	92 403	62 285	32 862	85 565 ^b
2021	98 914	61 423	40 906	39 720
2022	93 805	62 469	39 261	34 422
2023	91 042	64 538	33 406	44 827

^a Becsült adat.^b Nyelvvizsga nélkül kiadott oklevelekkel együtt.Forrás: *KSH STADAT* (Oktatás – Idősoros éves adatok).A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut07_01

7.2. táblázat: Kezdő évfolyamos tanulók, hallgatók száma a nappali oktatásban, képzésben

Tanév	Általános iskola	Szakiskola és készségfejlesztő iskola ^b	Szakképző iskola ^c	Gimnázium	Szaggimnázium, technikum ^d	Felsőfokú alap- és mesterképzés ^e
1990/1991	129 920	1 586	88 433	36 334	47 605	22 662
1991/1992	131 524	2 230	84 599	35 070	48 418	25 358
1992/1993	135 349	2 169	80 119	36 289	48 521	30 192
1993/1994	131 497	2 578	77 642	36 465	49 459	35 005
1994/1995	132 031	2 564	73 796	37 378	48 320	37 934
1995/1996	130 230	2 395	61 198	35 290	45 576	42 433
1996/1997	130 689	2 450	59 578	36 143	46 772	44 698
1997/1998	133 366	2 313	53 831	37 304	47 091	45 669
1998/1999	131 763	1 527	35 229	38 394	48 474	48 886
1999/2000	127 274	1 594	33 066	39 537	49 647	51 586
2000/2001	122 580 ^a	1 574 ^a	35 652 ^a	40 713 ^a	49 854 ^a	52 578
2001/2002	117 648	1 983	34 210	42 050	50 343	56 709
2002/2003	117 184	2 175	33 497	42 622	51 634	57 763
2003/2004	108 447	2 505	33 531	43 130	49 725	59 699
2004/2005	104 757	2 560	32 823	44 097	49 422	59 783
2005/2006	101 157	2 684	33 276	46 252	49 979	61 898
2006/2007	99 025	2 795	32 780	45 711	50 328	61 231
2007/2008	101 447	2 809	32 012	43 796	49 212	55 789
2008/2009	99 871	2 907	32 852	43 150	47 571	52 755
2009/2010	99 270	2 935	34 270	41 398	46 371	61 948
2010/2011	97 664	2 780	35 386	42 464	46 223	68 715
2011/2012	98 462	2 637	35 507	40 819	42 255	70 954
2012/2013	100 183	2 555	37 033	38 665	39 504	67 014
2013/2014	107 108	2 320	35 015	41 650	41 624	46 931
2014/2015	101 070	3 562	32 068	42 744	39 825	44 867
2015/2016	97 553	3 617	30 400	44 803	39 351	43 080
2016/2017	95 391	3 593	30 265	47 326	38 157	43 292
2017/2018	89 343	3 497	28 046	48 608	36 582	42 856
2018/2019	90 990	3 576	26 358	48 140	37 520	44 449
2019/2020	91 747	3 423	25 019	48 753	38 261	46 082
2020/2021	103 475	3 195	21 178	48 903	36 097	44 720
2021/2022	101 989	3 473	25 558	50 456	44 901	46 884
2022/2023	94 342	3 044	21 745	49 129	42 124	48 069
2023/2024	97 333	3 174	21 380	47 440	41 664	55 031

^a Becsült adat.^b 2015/2016. tanévig speciális szakiskolai tanulók száma.^c 2015/2016. tanévig szakiskolai tanulók száma.^d 2015/2016. tanévig a szakközépiskolai tanulók száma.^e Az egyetemi, a főiskolai szintű, valamint az osztatlan képzésben részt vevőkkel együtt.

Megjegyzés: Középfokú iskolák esetén 9. évfolyamosok száma. Felsőfokon az első évfolyamos hallgatók száma, 2013/2014. tanévtől az új belépők száma.

Forrás: KSH STADAT (Oktatás – Idősoros éves adatok).

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut07_02

7.3. táblázat: Tanulók, hallgatók száma a nappali oktatásban, képzésben

Tanév	Általános iskola	Szakiskola és készségfejlesztő iskola ^b	Szakképző iskola ^c	Gimnázium	Szaktgimnázium, technikum ^d	Felsőfokú alap- és mesterképzés ^e
1990/1991	1 166 076	3 152	222 204	123 427	168 445	76 601
1991/1992	1 112 374	4 112	221 720	134 139	178 973	83 191
1992/1993	1 071 727	4 398	211 833	143 805	186 225	92 382
1993/1994	1 032 025	5 395	198 859	150 163	192 388	103 713
1994/1995	1 001 709	5 546	185 751	158 957	196 965	116 370
1995/1996	987 561	5 367	172 599	164 203	208 415	129 541
1996/1997	976 423	5 363	158 407	166 989	220 528	142 113
1997/1998	973 401	5 260	143 911	169 107	227 243	152 889
1998/1999	973 326	4 420	128 203	171 769	234 430	163 100
1999/2000	969 755	4 642	117 038	175 492	241 369	171 612
2000/2001	957 850 ^a	5 200 ^a	120 330 ^a	178 500 ^a	239 300 ^a	176 046
2001/2002	944 244	6 594	123 951	182 267	238 622	184 071
2002/2003	930 386	7 200	123 341	186 508	239 793	193 155
2003/2004	909 769	8 147	123 457	190 447	247 622	204 910
2004/2005	887 785	8 369	123 403	193 366	245 302	212 292
2005/2006	859 315	8 797	122 162	197 217	244 001	217 245
2006/2007	828 943	9 563	119 637	200 292	243 096	224 616
2007/2008	809 160	9 773	123 192	200 026	242 016	227 118
2008/2009	788 639	9 785	123 865	203 602	236 518	224 894
2009/2010	773 706	9 968	128 674	201 208	242 004	222 564
2010/2011	756 569	9 816	129 421	198 700	240 364	218 057
2012/2013	742 931	9 134	117 543	189 526	224 214	214 320
2013/2014	747 746	8 344	105 122	185 440	203 515	209 208
2014/2015	748 486	7 496	92 536	182 228	188 762	203 576
2015/2016	745 323	7 146	80 493	180 966	182 529	195 419
2016/2017	741 427	7 108	78 231	181 782	167 574	190 098
2017/2018	732 491	7 169	74 104	184 525	162 216	187 084
2018/2019	726 266	7 159	68 863	187 599	152 793	185 278
2019/2020	720 329	7 004	65 771	188 970	149 090	186 797
2020/2021	725 768	6 948	54 272	191 526	152 610	187 237
2021/2022	720 002	7 167	64 411	194 179	165 888	190 094
2022/2023	715 155	6 780	59 642	194 972	166 104	190 281
2023/2024	712 394	6 660	56 209	194 102	170 664	198 276

^a Becsült adat.^b 2015/2016. tanévig speciális szakiskolai tanulók száma.^c 2015/2016. tanévig szakiskolai tanulók száma.^d 2015/2016. tanévig a szakközépiskolai tanulók száma.^e Az egyetemi, a főiskolai szintű, valamint az osztatlan képzésben részt vevőkkel együtt.

Megjegyzés: Középfokú iskolák esetén 9. évfolyamosok száma. Felsőfokon az első évfolyamos hallgatók száma, 2013/2014. tanévtől az új belépők száma.

Forrás: KSH STADAT (Oktatás – Idősoros éves adatok).

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut07_03

7.4. táblázat: Tanulók, hallgatók száma a felnőttoktatásban, a nem nappali képzésben

Tanév	Általános iskola	Szakiskola és készségfejlesztő iskola ^b	Szakképző iskola ^c	Gimnázium	Szaggimnázium, technikum ^d	Felsőfokú alap- és mesterképzés ^e
1990/1991	11 536	-	-	18 820	49 342	25 786
1991/1992	11 724	-	-	19 912	46 292	23 888
1992/1993	10 944	-	-	21 509	48 794	25 078
1993/1994	8 982	-	-	22 588	53 747	30 243
1994/1995	6 558	-	-	23 491	57 713	38 290
1995/1996	5 205	-	-	22 468	53 423	50 024
1996/1997	4 099	-	-	22 974	51 679	56 919
1997/1998	3 165	-	-	25 734	52 558	80 768
1998/1999	3 016	-	-	30 033	54 829	95 215
1999/2000	3 146	-	-	33 078	55 384	107 385
2000/2001	2 940 ^a	-	1 070 ^a	37 000 ^a	54 700 ^a	118 994
2001/2002	2 793	37	2 416	41 207	54 024	129 167
2002/2003	2 785	-	3 427	45 891	47 281	148 032
2003/2004	3 190	-	3 216	48 639	44 683	162 037
2004/2005	2 766	-	3 505	45 484	44 837	166 174
2005/2006	2 543	-	4 049	46 661	43 289	163 387
2006/2007	2 319	-	4 829	45 975	45 060	151 203
2007/2008	2 245	-	5 874	43 126	39 882	132 273
2008/2009	2 083	24	4 983	39 175	34 833	115 957
2009/2010	2 035	49	6 594	38 784	31 340	105 511
2010/2011	1 997	35	8 068	43 172	33 232	99 962
2011/2012	2 264	13	10 383	41 538	32 666	98 081
2012/2013	2 127	-	12 776	38 789	34 019	85 316
2013/2014	2 587	-	12 140	35 032	35 556	73 088
2014/2015	2 548	-	9 946	34 140	32 382	67 904
2015/2016	2 293	3	9 685	32 103	31 242	64 110
2016/2017	2 410	1	27 511	32 682	37 488	60 609
2017/2018	2 405	18	27 584	31 537	34 348	59 924
2018/2019	2 440	29	25 016	28 046	31 766	60 486
2019/2020	3 211	25	25 453	28 185	32 008	61 907
2020/2021	3 532	14	15 803	30 224	25 619	61 931
2021/2022	3 820	2	20 175	31 329	27 770	63 833
2022/2023	3 963	2	25 897	32 238	31 272	60 913
2023/2024	4 042	1	41 007	32 486	44 627	73 840

^a Becsült adat.^b 2015/2016. tanévig speciális szakiskolai tanulók száma.^c 2015/2016. tanévig szakiskolai tanulók száma.^d 2015/2016. tanévig a szakközépiskolai tanulók száma.^e Az egyetemi, a főiskolai szintű, valamint az osztatlan képzésben részt vevőkkel együtt.

Megjegyzés: Középfokú iskolák esetén 9. évfolyamosok száma. Felsőfokon az első évfolyamos hallgatók száma, 2013/2014. tanévtől az új belépők száma.

Forrás: KSH STADAT (Oktatás – Idősoros éves adatok).

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mp/2023hut07_04

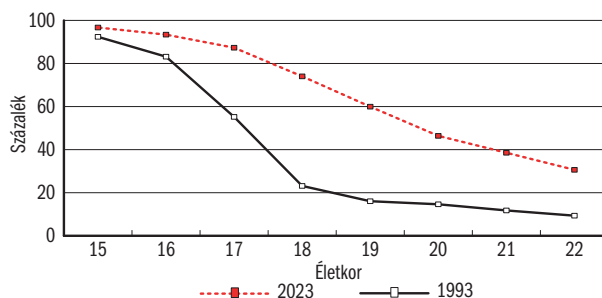
7.5. táblázat: Az egyetemi, főiskolai továbbtanulásra jelentkezők számának alakulása, nappali képzés

Év	Jelentkezők száma	Felvettek száma	Felvettek a jelentkezők százalékában	A jelentkezők az adott évben nappali tagozaton érettségizők százalékában	A felvettek
1980	33 339	14 796	44,4	77,2	34,3
1989	44 138	15 420	34,9	84,0	29,3
1990	46 767	16 818	36,0	88,2	31,7
1991	48 911	20 338	41,6	90,2	37,5
1992	59 119	24 022	40,6	99,1	40,3
1993	71 741	28 217	39,3	104,6	41,1
1994	79 805	29 901	37,5	116,3	43,6
1995	86 548	35 081	40,5	123,2	49,9
1996	79 369	38 382	48,4	108,1	52,3
1997	81 924	40 355	49,3	108,4	53,4
1998	81 065	43 629	53,8	104,4	56,2
1999	82 815	44 538	53,8	112,0	60,2
2000	82 957	45 546	54,9	114,9	63,1
2001	84 499	50 515	59,8	120,0	71,7
2002	89 131	53 420	59,9	128,0	76,7
2003	87 110	52 703	60,5	121,1	73,3
2004	95 871	55 179	57,6	125,0	72,0
2005	91 677	52 957	57,8	119,0	68,8
2006	84 269	53 990	64,1	109,6	70,2
2007	74 849	50 941	68,1	96,5	65,7
2008	66 963	52 081	77,8	97,8	76,1
2009	90 878	61 262	67,4	116,5	78,5
2010	100 777	65 503	65,0	129,3	84,0
2011	101 835	66 810	65,6	133,2	87,4
2012	84 075	61 350	73,0	113,9	83,1
2013	75 392	56 927	75,5	110,2	83,2
2014	79 765	54 688	68,6	115,3	79,1
2015	79 255	53 069	67,0	121,3	81,2
2016	79 284	52 913	66,7	127,7	85,2
2017	74 806	51 487	68,8	122,6	84,4
2018	75 434	52 356	69,4	122,0	84,7
2019	79 138	55 076	69,6	129,4	90,0
2020	68 904	50 726	73,6	110,9	81,7
2021	71 668	53 076	74,1	118,5	87,6
2022	71 695	53 361	74,4	117,1	87,1
2023	83 190	62 387	75,0	128,9	96,7

Megjegyzés: A felsőfokú alapképzésre, osztatlan és mesterképzésre első helyre jelentkezőkkel és felvettekkel együtt. 2008-tól a pótvételi és keresztféléves felvételi eljárás során felvettek létszámával együtt. Forrás: *KSH STADAT* (Oktatás – Idősoros éves adatok).

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut07_05

7.1. ábra: A nappali képzésben tanulók a megfelelő korú népesség arányában

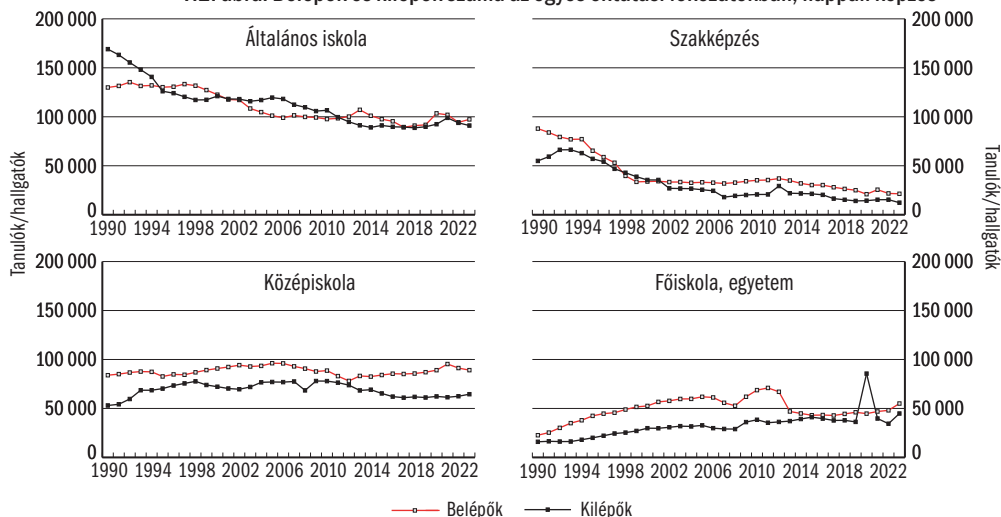

Megjegyzés: Általános iskola: 8. osztályt eredményesen végeztek. Többi fokozat: a fokozatnak megfelelő vizsgát tett. Gyógypedagógiai intézmények nélkül, 2000-től gyógypedagógiai oktatás nélkül. Főiskola, egyetem: 2007-től a felsőfokú alapképzésben, az osztatlan és mesterképzésben végeztek-ek együtt.

Forrás: KSH STADAT (Oktatás – Idősoros éves adatok).

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hua07_01

7.2. ábra: Belépők és kilépők száma az egyes oktatási fokozatokban, nappali képzés

Megjegyzés: Középfokú iskolák esetén 9. évfolyamosok száma. Felsőfokon az első évfolyamos hallgatók száma, 2013/2014. tanévtől az új belépők száma. 2020-tól a nyelvvizsgamentesítésnek köszönhetően oklevelet szerzettek számával együtt, 2023-tól jogszabályi változások miatt az oklevelet szerzettek száma a korábbi évek adataival csak korlátozottan hasonlítható össze.

Szakképzés: Belépők esetén a 2016/2017–2019/2020-as tanévekben 9. évfolyamos szakközépiskolai tanulók, 2020/2021-es tanévtől 9. évfolyamos szakképző iskolai tanulók. A 2020/2021-es tanévtől a szakképző intézményekre vonatkozó adatgyűjtés módszertana változott, ezért a szakképzési feladatokra vonatkozó adatok az előző évi adatokkal korlátozottan hasonlíthatók össze. Kilépők esetén 2016-ban vizsgát tettek száma, 2017–2020 években szakközépiskolában, 2021-től szakképző iskolában szakmai vizsgát tettek száma. 2021-től a szakmai vizsgára vonatkozó adatok a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Hivatal vizsganyilvántartásából származnak.

Középiskola: Belépők esetén a 2016/2017–2019/2020-as tanévekben 9. évfolyamos gimnáziumi és szakgimnáziumi tanulók, 2020/2021-es tanévtől 9. évfolyamos gimnáziumi, technikumi, és szakgimnáziumi tanulók. A 2020/2021-es tanévtől a szakképző intézményekre vonatkozó adatgyűjtés módszertana változott, ezért a szakképzési feladatokra vonatkozó adatok az előző évi adatokkal korlátozottan hasonlíthatók össze. Kilépők esetén az érettségi vizsgát tett tanulók. 2021-től az érettségi vizsgára vonatkozó adatok az Oktatási Hivatal Érettségi kutatói adatbázisából származnak.

Forrás: KSH STADAT (Oktatás – Idősoros éves adatok).

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hua07_02

8.1. táblázat: Az NFSZ kirendeltségein bejelentett betöltetlen álláshelyek száma^a

Év	Bejelentett álláshelyek zárónapi száma		Regisztrált munkanélkü- liek ^b zárónapi létszáma	100 regisztrált munka- nélküli ^b jutó álláshely
	összesen	ebből közfoglalkoztatás		
1991	14 343	-	227 270	6,3
1992	21 793	-	556 965	3,9
1993	34 375	-	671 745	5,1
1994	35 569	-	568 366	6,3
1995	28 680	-	507 695	5,6
1996	38 297	-	500 622	7,6
1997	42 544	-	470 112	9,0
1998	46 624	-	423 121	11,0
1999	51 438	-	409 519	12,6
2000	50 000	-	390 492	12,8
2001	45 194	-	364 140	12,4
2002	44 603	-	344 715	12,9
2003	47 239	-	357 212	13,2
2004	48 223	-	375 950	12,8
2005	41 615	-	409 929	10,2
2006	41 677	-	393 465	10,6
2007	29 933	-	426 915	7,0
2008	25 364	-	442 333	5,7
2009	20 739	-	561 768	3,7
2010	22 241	-	582 664	3,8
2011	41 123	-	582 868	7,1
2012	35 850	18 669	559 102	6,4
2013	51 524	27 028	527 624	9,8
2014	75 444	37 840	422 445	16,4
2015	73 122	34 591	378 181	19,3
2016	96 841	49 405	313 782	30,9
2017	88 243	43 659	282 970	31,2
2018	85 641	33 736	255 310	33,5
2019	75 474	25 563	250 947	30,1
2020	60 162	20 158	316 055	19,0
2021	56 754	16 866	268 889	21,1
2022	66 624	15 486	238 168	28,0
2023	74 641	10 106	231 815	32,2

^a Hónap végi záró adatok átlaga.^b 2005. november 1-je után: nyilvántartott álláskereső.

Forrás: NFSZ.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut08_01

**8.2. táblázat: Az NFSZ kirendeltségein bejelentett betöltetlen álláshelyek száma^a
iskolázottsági szint szerint**

Év	Általános iskola	Szaktanulmányozó, szakiskola	Középiskola	Gimnázium	Főiskola, egyetem	Összesen
2008	15 039	7 046	1 020	1 259	1 000	25 364
2009	13 191	4 134	1 289	1 228	897	20 739
2010	13 359	5 289	1 281	1 388	924	22 241
2011	29 121	6 890	2 379	1 627	1 106	41 123
2012	21 227	8 005	2 732	1 945	1 941	35 850
2013	30 673	11 750	3 881	3 023	2 197	51 524
2014	45 555	16 440	7 216	3 329	2 904	75 444
2015	42 152	18 480	6 006	3 036	3 448	73 122
2016	58 781	22 184	8 840	4 085	2 951	96 841
2017	51 923	19 229	7 250	4 883	4 958	88 243
2018	52 690	18 124	6 872	4 754	3 200	85 641
2019	51 394	13 535	2 323	6 591	1 632	75 474
2020	40 494	11 635	1 502	5 010	1 522	60 162
2021	39 376	11 361	1 211	3 314	1 482	56 745
2022	48 360	11 349	2 047	3 075	1 793	66 624
2023	55 017	10 834	3 059	3 319	2 413	74 641

^a Hónap végi záró adatok átlaga.

Megjegyzés: Az adat a közfoglalkoztatásban bejelentett állásokat is tartalmazza.

Forrás: NFSZ.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut08_02

8.3. táblázat: Betöltetlen álláshelyek száma

Üres álláshelyek ^a	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
száma	31 772	36 444	33 972	22 863	26 907	28 510	26 104	32 554	37 116	44 264	54 720	67 482	82 598	77 826	60 055	73 781	88 804	78 231
százaléka ^b	1,2	1,4	1,3	0,9	1,1	1,1	1,0	1,3	1,4	1,6	1,9	2,3	2,7	2,5	2,0	2,3	2,8	2,5

^a Negyedéves mérések átlaga.

^b Az összes (betöltött és be nem töltött) álláshelyek százalékában.

Forrás: Eurostat (jvs_q_nace2: 2024.10.08-i frissítés).

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut08_03

8.4. táblázat: Létszámnövelést illetve -csökkenést tervező vállalatok aránya^a, százalék

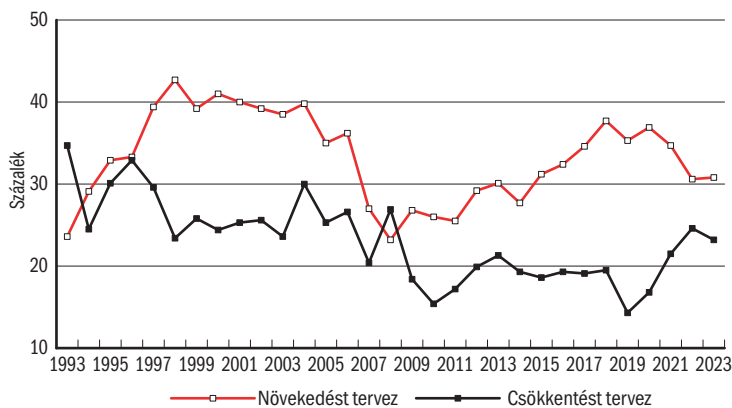
Év	Félév	Csökkenést tervez	Növekedést tervez	Év	Csökkenést tervez	Növekedést tervez
1993	I.	34,7	23,6	2004	30,0	39,8
	II.	28,5	22,3	2005	25,3	35,0
1994	I.	24,5	29,1	2006	26,6	36,2
	II.	21,0	29,7	2007	20,4	27,0
1995	I.	30,1	32,9	2008	26,9	23,2
	II.	30,9	27,5	2009	18,4	26,8
1996	I.	32,9	33,3	2010	15,4	26,0
	II.	29,4	30,4	2011	17,2	25,5
1997	I.	29,6	39,4	2012	19,9	29,2
	II.	30,7	36,8	2013	21,3	30,1
1998	I.	23,4	42,7	2014	19,3	27,7
	II.	28,9	37,1	2015	18,6	31,2
1999	I.	25,8	39,2	2016	19,3	32,4
	II.	28,8	35,8	2017	19,1	34,6
2000	I.	24,4	41,0	2018	19,5	37,7
	II.	27,2	36,5	2019	14,3	35,3
2001	I.	25,3	40,0	2020	16,8	36,9
	II.	28,6	32,6	2021	21,5	34,7
2002	I.	25,6	39,2	2022	24,6	30,6
	II.	27,9	35,4	2023	23,2	30,8
2003	I.	23,6	38,5			
	II.	32,1	34,3			

^a A kérdést követő fél évben, a NFSZ PROG mintában, 2004-től a kérdést követő egy év múlva.

Forrás: NFSZ PROG.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut08_04

8.1. ábra: Létszámcsökkentést és létszámnövekedést tervező vállalatok aránya

Forrás: NFSZ PROG.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hua08_01

9.1. táblázat: Regionális különbségek: foglalkoztatási ráta^a

Év	Budapest	Pest	Közép-Dunántúl	Nyugat-Dunántúl	Dél-Dunántúl	Észak-Magyarország	Észak-Alföld	Dél-Alföld	Összesen
1992	63,7	59,4	57,7	62,1	57,2	52,2	52,5	57,9	58,0
1993	59,6	56,1	55,2	60,5	52,9	49,3	48,4	53,5	54,5
1994	58,0	55,4	54,5	59,9	52,4	47,7	47,5	53,0	53,5
1995	58,6	54,0	53,1	58,5	48,8	46,3	46,4	53,0	52,5
1996	58,1	54,5	52,7	59,4	50,3	45,7	45,6	52,8	52,4
1997	57,8	54,7	53,6	59,8	50,0	45,7	45,2	53,6	52,5
1998	58,4	55,4	55,7	61,6	51,6	46,5	46,7	54,2	53,6
1999	60,2	57,7	58,2	63,1	52,7	48,3	48,8	55,2	55,4
2000	60,9	58,8	58,8	63,3	53,3	49,6	49,0	55,6	56,0
2001	61,3	59,4	59,3	63,1	52,3	49,7	49,5	55,8	56,2
2002	61,8	59,6	60,0	63,7	51,6	50,3	49,3	54,2	56,2
2003	63,3	59,3	62,3	61,9	53,4	51,2	51,6	53,2	57,0
2004	65,1	59,5	60,3	61,4	52,3	50,6	50,4	53,6	56,8
2005	65,3	60,2	60,2	62,1	53,4	49,5	50,2	53,8	56,9
2006	64,6	61,0	61,3	62,5	53,2	50,7	51,1	54,0	57,4
2007	64,1	61,2	61,4	62,8	51,0	50,4	50,3	54,5	57,0
2008	64,5	60,1	59,9	61,6	50,8	49,4	49,5	54,0	56,4
2009	63,1	58,8	57,3	59,2	51,7	48,2	48,0	52,9	55,0
2010	61,4	57,9	57,0	58,6	52,4	48,3	49,0	54,1	54,9
2011	61,7	58,2	59,1	59,9	51,1	48,4	49,9	54,1	55,4
2012	63,8	58,9	59,2	61,0	51,9	49,1	51,8	55,5	56,7
2013	64,2	60,6	60,7	61,8	54,8	51,6	53,2	56,3	58,1
2014	67,5	63,9	64,3	65,8	58,6	55,7	57,3	59,7	61,8
2015	69,2	65,4	67,9	67,5	60,2	59,0	58,9	62,2	63,9
2016	72,7	68,1	68,4	68,9	62,2	61,8	62,0	65,7	66,5
2017	74,0	69,2	70,5	71,0	63,0	63,5	64,4	67,4	68,2
2018	73,1	70,6	70,9	73,0	64,5	65,6	65,8	68,8	69,2
2019	74,0	72,0	71,8	73,8	65,4	66,1	66,4	69,6	70,1
2020	74,6	71,8	71,7	73,1	64,2	65,3	65,4	68,8	69,7
2021	78,0	75,7	75,7	76,4	67,5	67,3	68,5	72,6	73,1
2022	79,4	76,2	77,2	76,9	69,8	69,2	70,3	73,1	74,4
2023	79,2	76,3	77,9	77,7	69,9	69,8	71,8	72,7	74,8

^a 15–64 éves népesség.

Megjegyzés: 2018. január 1-jétől megváltozott a területi számjelrendszer. Az átalakítást nemzetközi és hazai jogszabályi változások indokolták. A változások alapján Budapest és Pest megye tervezési-statisztikai régió is, Közép-Magyarország pedig kizárólag statisztikai nagyrégió lett.

Forrás: KSH MEF.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut09_01

9.2. táblázat: Regionális különbségek: munkanélküliségi ráta a Munkaerő-felmérés szerint^a

Év	Budapest	Pest	Közép-Dunántúl	Nyugat-Dunántúl	Dél-Dunántúl	Észak-Magyarország	Észak-Alföld	Dél-Alföld	Összesen
1992	6,8	8,9	11,7	7,3	9,6	14,0	12,5	10,2	9,9
1993	9,6	10,6	12,6	9,0	12,8	16,1	14,8	12,4	12,1
1994	9,0	8,4	10,7	7,7	12,0	15,2	13,8	10,5	10,8
1995	7,3	7,6	11,0	6,9	12,1	16,0	13,8	9,3	10,3
1996	8,5	7,6	10,4	7,1	9,4	15,5	13,2	8,4	10,0
1997	7,1	6,6	8,1	6,0	9,9	14,0	12,0	7,3	8,8
1998	5,5	6,0	6,8	6,1	9,4	12,2	11,1	7,1	7,8
1999	5,3	5,0	6,1	4,4	8,3	11,6	10,2	5,8	7,0
2000	5,2	5,1	4,9	4,2	7,8	10,1	9,3	5,1	6,4
2001	4,2	4,5	4,3	4,1	7,7	8,5	7,8	5,4	5,7
2002	3,7	4,3	5,0	4,0	7,9	8,8	7,8	6,2	5,8
2003	3,6	4,7	4,6	4,6	7,9	9,7	6,8	6,5	5,9
2004	4,4	4,7	5,6	4,6	7,3	9,7	7,2	6,3	6,1
2005	4,7	5,9	6,3	5,9	8,8	10,6	9,1	8,2	7,2
2006	4,9	5,5	6,0	5,8	9,2	10,9	10,9	8,0	7,5
2007	4,9	4,5	4,9	5,1	9,9	12,6	10,7	8,0	7,4
2008	4,2	5,0	5,8	5,0	10,3	13,3	12,1	8,7	7,8
2009	6,1	7,2	9,2	8,7	11,2	15,3	14,1	10,6	10,0
2010	9,0	8,8	10,0	9,3	12,4	16,2	14,4	10,4	11,2
2011	9,6	7,9	9,5	7,3	12,9	16,4	14,6	10,5	11,0
2012	9,6	9,3	9,9	7,5	12,1	16,1	13,9	10,3	11,0
2013	8,5	9,1	8,7	7,7	9,3	12,6	14,2	11,0	10,2
2014	6,0	6,5	5,6	4,6	7,8	10,4	11,8	9,0	7,7
2015	5,1	5,7	4,4	3,8	8,1	8,7	10,9	7,9	6,8
2016	4,3	3,1	3,0	2,7	6,2	6,3	9,3	5,6	5,1
2017	2,9	2,6	2,2	2,4	6,3	5,8	7,4	4,1	4,2
2018	3,1	2,2	2,2	2,0	5,6	4,7	6,6	3,3	3,7
2019	2,5	2,4	2,0	1,8	4,8	4,5	6,3	3,5	3,4
2020	3,3	3,3	2,8	2,4	5,3	5,0	7,3	4,7	4,3
2021	2,9	3,0	2,1	2,2	4,9	6,3	7,2	4,5	4,1
2022	2,3	2,2	1,7	2,4	4,7	6,3	6,4	4,0	3,7
2023	2,3	3,3	2,1	2,7	6,2	6,6	6,8	4,7	4,2

^a 15–74 éves népesség.

Megjegyzés: 2018. január 1-jétől megváltozott a területi számjelrendszer. Az átalakítást nemzetközi és hazai jogszabályi változások indokolták. A változások alapján Budapest és Pest megye tervezési-statisztikai régió is, Közép-Magyarország pedig kizárólag statisztikai nagyrégió lett.

Forrás: KSH MEF.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut09_02

**9.3. táblázat: Regionális különbségek: A regisztrált munkanélküliek^a aránya
a gazdaságilag aktív népességhez viszonyítva^b, százalék**

Év	Közép-Magyarország	Közép-Dunántúl	Nyugat-Dunántúl	Dél-Dunántúl	Észak-Magyarország	Észak-Alföld	Dél-Alföld	Összesen
1991	1,7	3,7	2,8	4,8	7,0	6,5	5,2	4,1
1992	5,7	10,4	7,2	10,8	15,7	15,0	12,2	10,3
1993	8,0	12,8	9,1	13,1	19,1	18,2	14,7	12,9
1994	6,6	11,5	8,5	11,9	16,6	16,9	12,9	11,3
1995	6,3	10,6	7,6	11,7	15,6	16,1	11,5	10,6
1996	6,4	10,7	8,0	12,6	16,7	16,8	11,3	11,0
1997	5,6	9,9	7,3	13,1	16,8	16,4	11,0	10,5
1998	4,7	8,6	6,1	11,8	16,0	15,0	10,1	9,5
1999	4,5	8,7	5,9	12,1	17,1	16,1	10,4	9,7
2000	3,8	7,5	5,6	11,8	17,2	16,0	10,4	9,3
2001	3,2	6,7	5,0	11,2	16,0	14,5	9,7	8,5
2002	2,8	6,6	4,9	11,0	15,6	13,3	9,2	8,0
2003	2,8	6,7	5,2	11,7	16,2	14,1	9,7	8,3
2004	3,2	6,9	5,8	12,2	15,7	14,1	10,4	8,7
2005	3,4	7,4	6,9	13,4	16,5	15,1	11,2	9,4
2006	3,1	7,0	6,3	13,0	15,9	15,0	10,7	9,0
2007	3,5	6,9	6,3	13,6	17,6	16,6	11,7	9,7
2008	3,6	7,1	6,3	14,3	17,8	17,5	11,9	10,0
2009	5,4	11,5	9,5	17,8	20,9	20,2	14,4	12,8
2010	6,6	11,8	9,3	17,1	21,5	20,9	15,2	13,3
2011	6,8	10,9	8,0	16,6	21,5	22,0	14,5	13,2
2012	6,6	9,9	7,4	16,4	21,2	21,0	13,6	12,6
2013	6,4	9,5	7,4	15,4	19,5	19,4	19,0	13,0
2014	5,2	7,1	5,4	13,6	17,4	16,7	10,5	9,8
2015	4,6	6,1	4,4	11,8	15,4	14,2	8,9	8,5
2016	3,7	4,7	3,6	9,8	13,1	11,8	7,0	6,9
2017	2,9	4,1	3,2	9,1	12,2	10,7	6,1	6,2
2018	2,4	3,7	2,9	8,3	11,1	9,7	5,4	5,5
2019	2,2	3,8	2,8	8,3	11,3	9,4	5,3	5,4
2020	3,3	5,2	4,5	10,4	13,3	10,4	6,6	6,8
2021	2,7	3,9	3,1	8,6	12,1	9,2	5,3	5,6
2022	2,3	3,5	2,7	7,7	11,3	8,4	4,8	5,1
2023	2,3	3,3	2,5	6,9	10,5	7,9	4,5	4,8

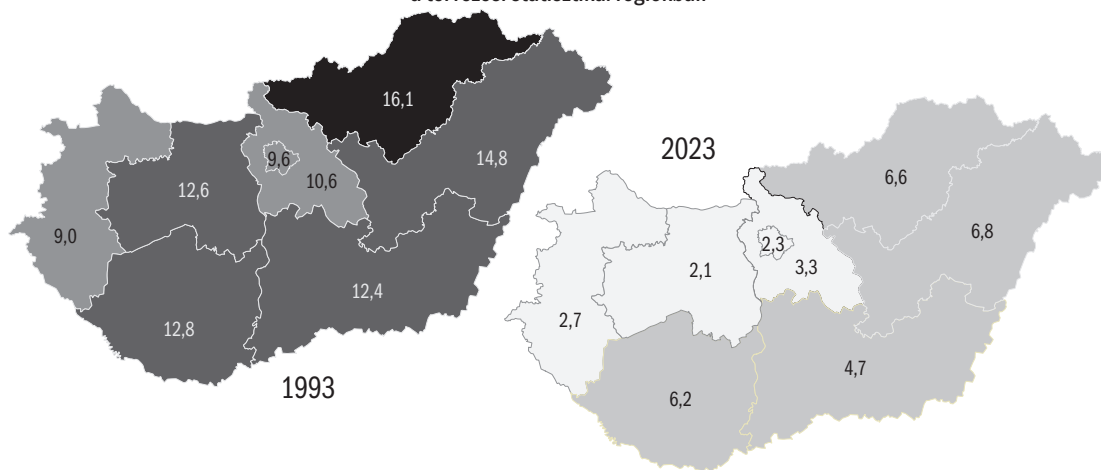
^a 2005. november 1-je után: nyilvántartott álláskeresők aránya. Az 1991. évi IV. törvény a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról 2005. november 1-jei változása a regisztrált munkanélküli fogalmát „nyilvántartott álláskeresőkre” változtatta.

^b Vetítési alap a gazdaságilag aktív népesség előző év január 1-jén.

Forrás: NFSZ REG.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mp/2023hut09_03

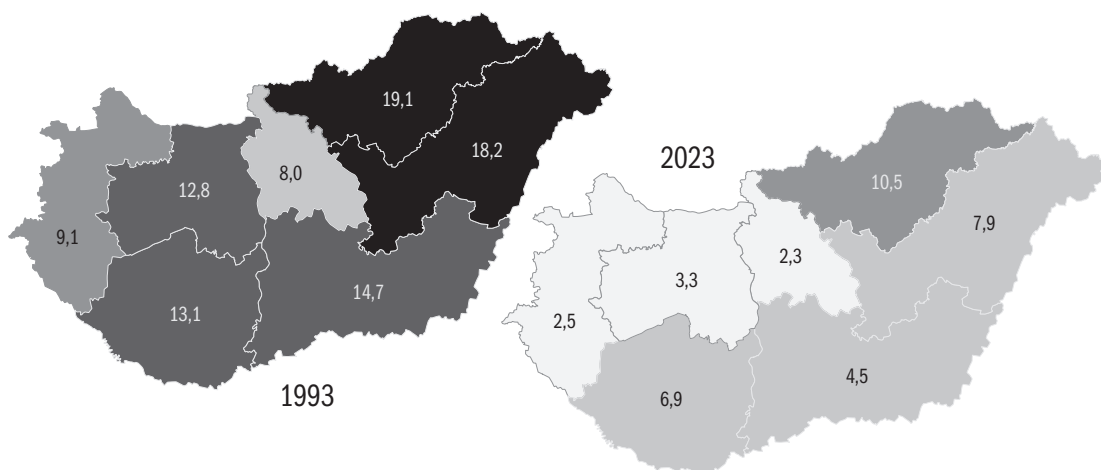
9.1. ábra: Regionális különbségek: munkanélküliségi ráta a Munkaerő-felmérés szerint a tervezési statisztikai régiókban

Forrás: KSH MEF.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hua09_01

9.2. ábra: Regionális különbségek: regisztrált munkanélküliségi ráta a tervezési statisztikai régiókban

Forrás: NFSZ REG.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hua09_02

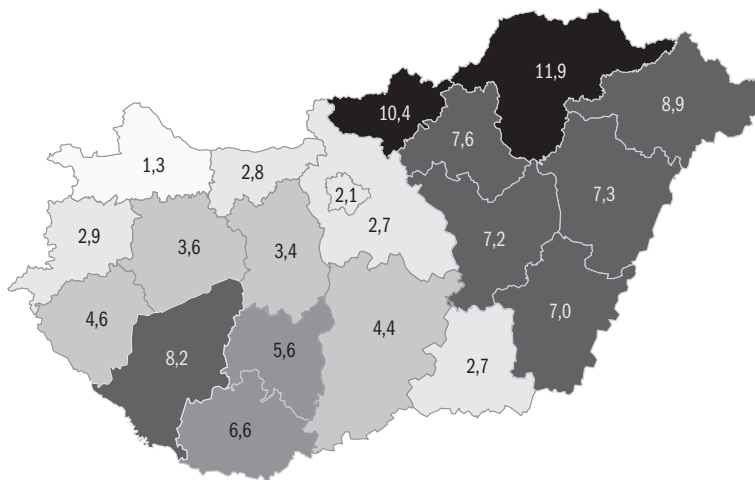
9.4. táblázat: Regisztrált munkanélküliségi ráta^a megyénként, éves átlag, százalék^b

Megye	1990	..	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Budapest	0,1		2,9	2,6	3,0	3,1	4,6	5,9	6,2	6,1	5,8	4,5	4,0	3,0	2,2	1,8	1,6	2,8	1,9	2,0	2,1
Baranya	1,1		13,4	13,3	12,9	13,6	14,7	17,1	16,6	16,4	15,0	9,1	11,6	9,6	6,3	8,1	8,2	10,3	8,0	7,8	6,6
Bács-Kiskun	1,1		10,4	10,2	11,4	12,0	17,9	15,6	14,8	13,7	13,3	15,8	9,7	7,3	8,6	5,5	5,3	6,6	4,7	4,7	4,4
Békés	1,1		13,0	13,5	15,0	14,8	17,3	18,1	17,8	15,8	14,8	12,0	9,6	8,2	7,6	7,0	7,2	9,0	7,5	7,5	7,0
Borsod-Abaúj-Zemplén	2,3		18,9	18,0	19,9	20,1	23,1	23,7	23,5	22,9	20,9	19,6	16,6	14,0	13,2	12,3	12,5	14,5	12,4	12,6	11,9
Csongrád	1,0		10,7	8,8	9,2	9,3	11,6	12,4	11,5	11,5	11,0	8,5	7,2	5,6	4,6	3,9	3,7	4,6	2,8	2,8	2,7
Fejér	1,0		7,4	7,3	7,1	7,5	11,5	12,4	12,1	10,8	10,1	7,6	6,6	5,1	4,5	4,0	4,0	5,2	3,5	3,6	3,4
Győr-Moson-Sopron	0,5		5,4	4,6	4,1	4,1	6,9	6,8	5,7	5,0	4,6	2,9	2,4	1,9	1,6	1,3	1,3	2,6	1,3	1,3	1,3
Hajdú-Bihar	0,9		14,0	13,9	15,6	16,5	19,1	20,3	20,7	19,9	18,6	16,1	14,1	11,5	10,3	9,4	8,9	9,9	7,4	7,5	7,3
Heves	1,6		11,3	11,1	12,2	12,7	15,8	16,1	16,1	15,7	15,0	11,9	11,5	9,8	9,0	7,9	8,0	10,2	8,3	8,3	7,6
Jász-Nagykun-Szolnok	1,6		12,0	11,4	11,8	12,2	15,5	16,4	18,1	16,8	15,4	13,4	12,0	10,3	9,2	8,1	8,2	9,9	7,8	7,8	7,2
Komárom-Esztergom	1,0		6,8	5,8	5,4	5,5	10,2	10,4	9,5	8,9	8,7	6,5	5,7	4,1	3,8	3,3	3,4	4,8	2,9	3,0	2,8
Nógrád	2,4		16,1	16,1	17,7	17,8	21,2	22,0	22,9	23,9	21,7	19,1	17,4	15,3	13,9	12,0	11,9	14,3	11,9	11,9	10,4
Pest	0,5		4,2	3,9	4,3	4,4	6,7	7,7	7,6	7,4	7,2	6,2	5,5	4,7	3,9	3,2	3,0	4,0	2,7	2,8	2,7
Somogy	1,4		14,5	14,6	16,2	16,9	19,4	18,9	18,3	18,2	17,1	16,1	13,8	11,6	11,2	10,3	9,8	12,3	8,9	8,9	8,2
Szabolcs-Szatmár-Bereg	2,6		18,6	18,8	21,0	22,4	24,7	24,8	26,0	25,0	23,0	19,5	16,0	13,0	12,0	11,0	10,5	11,2	9,5	9,5	8,9
Tolna	1,6		11,8	10,5	11,5	12,1	15,2	14,7	14,2	13,7	13,7	11,1	9,3	7,7	7,2	6,0	6,3	8,1	5,9	6,0	5,6
Vas	0,4		6,8	6,1	6,2	6,1	9,8	9,6	7,7	6,7	6,9	5,1	4,3	3,5	3,5	3,3	3,3	4,9	3,0	3,0	2,9
Veszprém	0,9		8,0	7,7	8,0	8,2	12,6	12,3	10,8	9,6	9,4	6,9	5,9	4,5	3,9	3,6	3,9	5,6	3,9	3,8	3,6
Zala	0,8		9,3	9,0	9,3	9,4	13,0	12,9	11,7	11,6	12,3	9,6	7,8	6,3	5,8	5,2	5,2	7,4	5,1	5,1	4,6
Összesen	1,0		9,4	9,0	9,7	10,0	12,8	13,3	13,2	12,6	11,9	9,8	8,5	6,9	6,2	5,5	5,4	6,8	5,0	5,1	4,8

^a 2005. november 1-je után: nyilvántartott álláskereső aránya. ^b Vetítési alap a gazdaságilag aktív népesség előző év január 1-jei. Az 1991. évi IV. törvény a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról 2005. november 1-jei változása. Forrás: NFSZ REG. a regisztrált munkanélküli fogalmát „nyilvántartott álláskeresőkre” változtatta.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut09_04

9.3. ábra: Regisztrált megyei munkanélküliségi ráták átlagai, 2023

Forrás: NFSZ REG.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hua09_03

9.5. táblázat: Regionális különbségek: keresetek^a

Év	Közép-Magyarország	Közép-Dunántúl	Nyugat-Dunántúl	Dél-Dunántúl	Észak-Magyarország	Észak-Alföld	Dél-Alföld	Összesen
1989	11 719	10 880	10 108	10 484	10 472	9 675	9 841	10 822
1992	27 172	22 174	20 975	19 899	20 704	19 563	20 047	22 465
1993	32 450	26 207	24 627	25 733	24 011	24 025	23 898	26 992
1994	43 010	34 788	32 797	31 929	31 937	31 131	31 325	35 620
1995	46 992	38 492	36 394	35 383	35 995	34 704	33 633	40 190
1996	58 154	46 632	44 569	43 015	41 439	41 222	41 208	47 559
1997	70 967	56 753	52 934	51 279	51 797	50 021	50 245	58 022
1998	86 440	68 297	64 602	60 736	60 361	58 208	58 506	69 415
1999	101 427	77 656	74 808	70 195	70 961	68 738	68 339	81 067
2000	114 637	87 078	83 668	74 412	77 714	73 858	73 591	90 338
2001	132 136	100 358	96 216	86 489	88 735	84 930	84 710	103 610
2002	149 119	110 602	106 809	98 662	102 263	98 033	97 432	117 672
2003	170 280	127 819	121 464	117 149	117 847	115 278	113 532	135 472
2004	184 039	137 168	131 943	122 868	128 435	124 075	121 661	147 111
2005	192 962	147 646	145 771	136 276	139 761	131 098	130 406	157 770
2006	212 001	157 824	156 499	144 189	152 521	142 142	143 231	171 794
2007	229 897	173 937	164 378	156 678	159 921	153 241	153 050	186 229
2008	245 931	185 979	174 273	160 624	169 313	160 332	164 430	198 087
2009	254 471	187 352	182 855	169 615	169 333	160 688	164 638	203 859
2010	258 653	194 794	183 454	171 769	173 696	162 455	169 441	207 456
2011	264 495	197 774	184 311	181 500	185 036	173 243	177 021	214 540
2012	279 073	215 434	202 189	208 895	196 566	191 222	187 187	230 073
2013	290 115	220 495	209 418	190 126	188 635	178 499	187 762	230 018
2014	296 089	228 974	219 727	200 359	204 472	194 654	196 667	240 675
2015	306 890	234 443	230 142	205 020	200 174	191 973	203 280	245 210
2016	332 046	258 131	244 828	219 194	205 679	198 726	216 677	263 317
2017	375 349	286 126	279 518	250 879	240 210	232 855	249 125	300 232
2018	393 854	319 102	296 756	272 186	264 661	256 392	271 062	324 719
2019	406 566	342 960	340 467	300 059	294 333	274 125	280 613	350 909
2020	479 067	382 371	380 985	334 495	316 078	309 908	324 621	400 589
2021	486 074	419 575	405 118	360 430	350 085	328 469	345 033	422 043
2022	564 587	487 802	480 378	423 277	423 960	393 458	402 803	497 298
2023	648 067	552 883	554 571	477 964	472 837	453 629	461 928	566 661

^a Bruttó havi kereset (Ft/fő), május.

Megjegyzés: Az adatok a költségvetésben dolgozóakra, illetve az alábbi méretkategóriájú vállalatokra vonatkoznak: 1989–94: 20 fős és nagyobb; 1995–99: 10 fős és nagyobb; 2000–: 5 fős és nagyobb. Teljes munkaidős alkalmazottak. 2019-től a Bértarifa-felvétel lebonyolítását a KSH végzi.

Forrás: *NFSZ BT*.A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut09_05

9.6. táblázat: Regionális különbségek: bruttó hazai termék, százalék

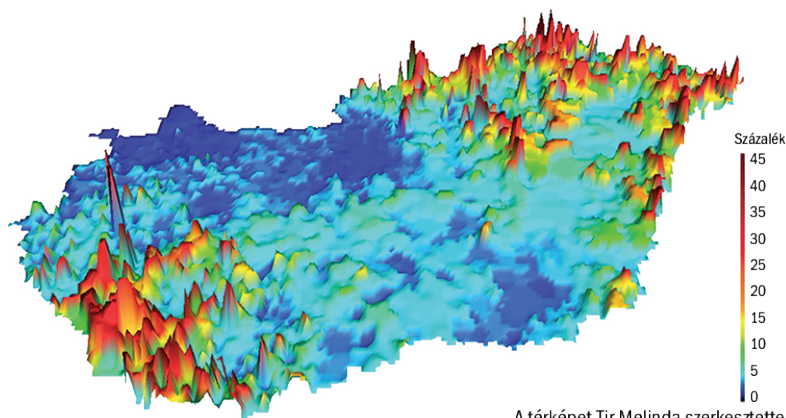
Év	Közép-Magyarország	Közép-Dunántúl	Nyugat-Dunántúl	Dél-Dunántúl	Észak-Magyarország	Észak-Alföld	Dél-Alföld	Összesen
1994	145,6	86,4	100,7	84,0	69,6	73,9	83,3	100,0
1995	144,3	90,5	102,9	81,6	72,9	71,2	83,2	100,0
1996	146,9	91,9	105,0	80,0	69,1	70,4	81,2	100,0
1997	149,1	96,0	105,2	77,6	67,3	69,1	77,9	100,0
1998	147,8	98,1	110,5	77,2	68,0	67,7	76,3	100,0
1999	151,1	93,7	114,9	77,7	66,3	64,1	74,5	100,0
2000	153,9	96,2	114,5	74,3	63,1	66,4	73,3	100,0
2001	155,6	93,5	106,7	73,4	64,4	69,5	73,4	100,0
2002	160,3	88,5	104,3	73,3	63,5	67,5	72,5	100,0
2003	157,8	92,1	109,5	71,7	63,5	68,1	70,8	100,0
2004	159,1	94,6	104,8	70,2	63,7	66,7	70,8	100,0
2005	162,2	94,0	100,3	67,9	64,8	65,2	69,4	100,0
2006	163,5	91,2	103,1	66,7	63,5	64,4	68,4	100,0
2007	165,1	92,3	100,7	67,1	62,7	62,1	67,0	100,0
2008	164,6	91,1	99,9	67,7	61,0	62,4	68,1	100,0
2009	168,0	84,2	96,0	68,3	58,9	63,5	67,0	100,0
2010	164,1	86,7	102,3	67,3	59,6	63,5	66,5	100,0
2011	161,6	88,4	102,4	66,7	59,6	65,2	67,4	100,0
2012	162,2	87,5	102,0	68,0	58,9	64,7	68,9	100,0
2013	158,9	90,0	102,4	68,6	61,5	63,8	70,6	100,0
2014	156,9	90,4	106,0	66,0	62,7	64,1	71,0	100,0
2015	152,0	93,9	108,4	67,0	66,5	63,9	72,5	100,0
2016	151,5	95,2	108,8	66,9	66,6	63,1	71,8	100,0
2017	151,5	93,5	104,6	67,6	69,0	64,0	71,5	100,0
2018	150,5	93,7	102,2	69,3	68,8	64,3	73,2	90,4
2019	153,8	92,2	97,0	67,9	66,3	64,2	72,2	100,0
2020	152,9	90,2	94,4	68,0	67,7	66,1	74,0	100,0
2021	153,2	93,4	90,0	68,2	69,0	65,3	72,9	100,0
2022	154,5	92,7	89,4	68,6	65,2	65,5	72,8	100,0

Megjegyzés: Az ESA2010-re történő átállás miatt a közölt adatok kismértékben módosultak.

Forrás: KSH STADAT (2023.12.20-i frissítés).

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut09_06

9.4. ábra: A regisztrált munkanélküliek aránya a 15–64 éves népességben, 2019. I. negyedév, százalék

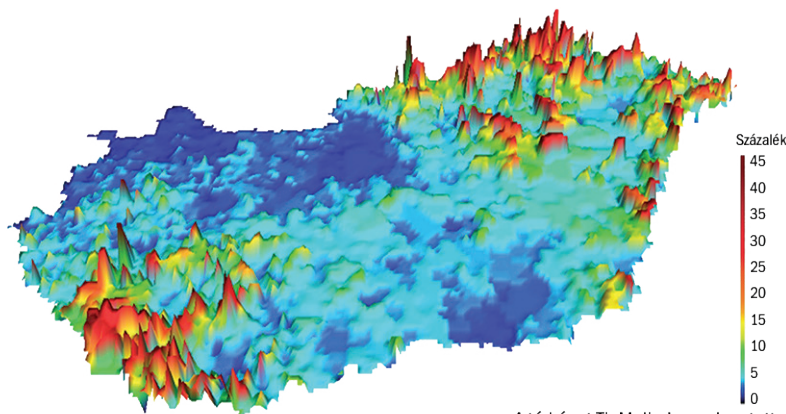
A térképet Tir Melinda szerkesztette.

Megjegyzés: A regisztrált munkanélküliek arányát az alábbi módszerrel becsültük: regisztrált munkanélküliek száma/15–64 éves állandó népesség létszáma. A regisztrált munkanélküliek száma negyedéves átlag. Az állandó népesség éves adat.

Forrás: *Regisztrált munkanélküliek: NFSZ IR. Népesség: KSH T-Star.*

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hua09_04

9.5. ábra: A regisztrált munkanélküliek aránya a 15–64 éves népességben, 2023. I. negyedév, százalék

A térképet Tir Melinda szerkesztette.

Megjegyzés: A regisztrált munkanélküliek arányát az alábbi módszerrel becsültük: regisztrált munkanélküliek száma/15–64 éves állandó népesség létszáma. A regisztrált munkanélküliek száma negyedéves átlag. Az állandó népesség éves adat.

Forrás: *Regisztrált munkanélküliek: NFSZ IR. Népesség: KSH T-Star.*

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hua09_05

10.1. táblázat: Sztrájkok

Év	A sztrájkok száma	A sztrájkokban résztvevők száma, fő	Kiesett órák száma (ezer)
1991	3	24 148	76
1992	4	1 010	33
1993	5	2 574	42
1994	4	31 529	229
1995 ^a	7	172 048	1 708
1996	8	4 491	19
1997	5	853	15
1998	7	1 447	3
1999	5	16 685	242
2000	5	26 978	1 192
2001	6	21 128	61
2002	4	4 573	9
2003	7	10 831	19
2004	8	6 276	116
2005	11	1 425	7
2006	16	24 665	52
2007	13	64 612	186
2008	8	8 633	..
2009	9	3 134	9
2010	7	3 263	133
2011	1	..	..
2012	3	1 885	5
2013	1	..	..
2014	0	0	0
2015	2	..	..
2016	7	39 101	271
2017	5	6 706	30
2018	6	15 535	289
2019	12	20 905	416
2020	2	..	..
2021	4	2 357	19
2022	4	38 959	271
2023	3	17 779	91

^a A pedagógussztrájk adatai részben becsült adatok.

Forrás: *KSH STADAT* sztrájkstatisztika (2024.01.31-i frissítés).

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut10_01

10.2. táblázat: Központi bérmegállapodások^a

Év	OÉT – 2013-tól VKF-ajánlás		Tényleges		
	Minimum	Átlag	Maximum	Költségvetési szektor (közfoglalkoztatás nélkül)	Versenyszféra
1992	113,0	..	128,0	120,1	126,6
1993	110,0–113,0	..	125,0	114,4	125,1
1994	113,0–115,0	..	121,0–123,0	127,0	123,4
1995	..	..	..	110,7	119,7
1996	113,0	..	124,0	114,6	123,2
1997	114,0	..	122,0	123,2	121,8
1998	113,5	..	116,0	118,0	118,5
1999	112,0	..	115,0	119,2	114,8
2000	108,5	..	111,0	112,3	114,2
2001	..	..	..	122,9	116,3
2002	108,0	..	110,5	129,2	113,3
2003	..	4,5% reálbér növekedés	..	117,5	108,9
2004	..	107,0–108,0	..	100,4	109,3
2005	..	106,0	..	112,8	106,9
2006	..	104,0–105,0	..	106,4	109,3
2007	..	105,5–108,0	..	106,4	109,1
2008	..	105,0–107,5	..	106,2	108,4
2009	..	103,0–105,0	..	92,1	104,3
2010	..	reálbér megőrzés	..	100,5 ^b	103,2
2011	..	104,0–106,0	..	99,3	105,3
2012	–	nem jött létre bérajánlás	–	103,7	107,2
2013	..	reálbér megőrzés	..	110,9	103,6
2014	..	103,5	..	105,9	104,2
2015	..	103,0–104,0	..	106,2	103,9
2016	..	szöveges bérajánlás került elfogadásra	..	109,6	105,4
2017	..	bérajánlás nem került elfogadásra	..	113,0	111,6
2018	..	bérajánlás nem került elfogadásra	..	109,0	110,9
2019	..	bérajánlás nem került elfogadásra	..	107,9	111,6
2020	..	bérajánlás nem került elfogadásra	..	109,6	109,8
2021	..	bérajánlás nem került elfogadásra	..	108,1	107,8
2022	..	bérajánlás nem került elfogadásra	..	112,3	115,9
2023	..	bérajánlás nem került elfogadásra	..	106,4	116,2

^a Az OÉT-megállapodásokban ajánlott és tényleges bruttó keresetnövekedési ütemek. Előző év = 100.^b Átlagos reálbér index.

Forrás: KSH, NGM.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut10_02

10.3. táblázat: Minimálbér, bérminimum és nyugdíjminimum havi összege, folyó évi ezer forint

Dátum	Minimálbér havi összege, Ft	A bruttó átlagkereset százalékában	APW arányában, %	Garantált bérminimum	Nyugdíjminimum
1990. II. 1.	4 800	..	40,9	-	4 300
1991. IV.1.	7 000	..	..	-	5 200
1992. I. 1.	8 000	35,8	41,4	-	5 800
1993. II. 1.	9 000	33,1	39,7	-	6 400
1994. II. 1.	10 500	30,9	37,8	-	7 367
1995. III. 1.	12 200	31,4	37,0	-	8 400
1996. II. 1.	14 500	31,0	35,8	-	9 600
1997. I. 1.	17 000	29,7	35,1	-	11 500
1998. I. 1.	19 500	28,8	34,4	-	13 700
1999. I. 1.	22 500	29,1	34,6	-	15 350
2000. I. 1.	25 500	29,1	35,0	-	16 600
2001. I. 1.	40 000	38,6	48,3	-	18 310
2002. I. 1.	50 000	40,8	54,5	-	20 100
2003. I. 1.	50 000	36,4	51,5	-	21 800
2004. I. 1.	53 000	37,2	50,7	-	23 200
2005. I. 1.	57 000	33,6	49,2	-	24 700
2006. I. 1.	62 500	36,5	52,3	68 000	25 800
2007. I. 1.	65 500	35,4	49,3	75 400	27 130
2008. I. 1.	69 000	34,7	49,5	86 300	28 500
2009. I. 1.	71 500	35,8	50,0	87 500	28 500
2010. I. 1.	73 500	36,3	48,6	89 500	28 500
2011. I. 1.	78 000	36,6	49,8	94 000	28 500
2012. I. 1.	93 000	41,7	54,3	108 000	28 500
2013. I. 1.	98 000	42,5	55,1	114 000	28 500
2014. I. 1.	101 500	42,7	56,9	118 000	28 500
2015. I. 1.	105 000	42,4	54,0	122 000	28 500
2016. I. 1.	111 000	42,2	53,5	129 000	28 500
2017. I. 1.	127 500	42,9	54,5	161 000	28 500
2018. I. 1.	138 000	41,8	53,9	180 500	28 500
2019. I. 1.	149 000	41,8	46,5	195 000	28 500
2020. I. 1.	161 000	41,2	46,9	210 600	28 500
2021. I. 1.	167 400	39,3	45,7	219 000	28 500
2022. I. 1.	200 000	40,0	46,4	260 000	28 500
2023. I. 1.	232 000	40,6	..	296 400	28 500
2024. I. 1.	266 800	..	..	326 000	28 500

Megjegyzés: 1999-ig a képzetlen munkaerőt foglalkoztató ágazatok rendszerint néhány hónapos haladékot kaptak az új minimálbér bevezetésére.

A garantált bérminimum a szakképzett alkalmazottakra vonatkozik, a minimálbér és a bérminimum is a bruttó összeg.

A minimálbér mentes a személyi jövedelemadótól 2002 szeptemberétől. Ez az intézkedés a nettó minimálbér 15,9%-os emelkedését eredményezte.

APW: feldolgozóipari fizikai munkás átlagbére, *NFSZ BT* alapján. 1990-ben az előző évi adat indexálva (mivel 1990-ben nem volt Bértarifa felvétel). 2019-től a Bértarifa-felvétel lebonyolítását a KSH végzi.

Forrás: Minimálbér: 1990–91: <http://www.mszosz.hu/files/1/64/345.pdf>, 1992–: *KSH*. Garantált bérminimum: http://www.nav.gov.hu/nav/szolgaltatasok/adokulcsok_jarulekmertekek/minimalber_garantalt. Nyugdíjminimum: http://www.ksh.hu/docs/hun/xtabla/nyugdij/tablny11_03.html. APW: *NFSZ BT*.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut10_03

11.1. táblázat: Gyermek után járó támogatások

Év	Családi pótlék ^a		Gyermekgondozási díj ^a		Gyermeknevelési támogatás ^a		Gyermekgondozást segítő ellátás ^b		Csecsemő-gondozási díj ^c
	átlagos havi összeg, Ft/család	családok átlagos száma	átlagos havi összeg, Ft/fő	az igénybe vevők havi átlagos száma, fő	átlagos havi összeg, Ft/fő	családok átlagos száma	átlagos havi összeg, Ft	az igénybe vevők havi átlagos száma, fő	az igénybe vevők havi átlagos száma, fő
2001	8 617	1 295 800	39 274	62 904	17 855	51 333	17 820	182 888	23 839
2002	10 034	1 277 865	44 901	70 167	20 163	50 336	19 748	171 768	25 436
2003	11 283	1 292 000	48 742	77 942	21 901	47 657	22 145	166 983	27 427
2004	11 971	1 290 159	54 322	83 678	23 292	47 069	24 428	163 440	28 004
2005	12 596	1 264 529	58 676	87 172	24 531	47 304	26 051	161 404	29 849
2006	21 637	1 268 756	63 221	91 678	25 899	45 819	27 432	166 922	30 451
2007	23 031	1 224 344	68 763	93 973	27 118	42 776	28 853	164 832	29 253
2009	24 524	1 245 893	78 725	95 050	28 652	40 263	30 716	174 153	29 230
2010	24 442	1 224 042	81 356	94 682	28 466	39 275	30 388	178 532	27 289
2011	24 528	1 190 707	83 959	87 717	28 993	37 829	30 929	169 721	24 769
2012	24 491	1 167 640	91 050	81 839	28 612	38 608	30 640	168 037	25 223
2013	24 257	1 149 796	96 661	81 234	28 530	37 411	30 687	161 274	24 230
2014	23 674	1 134 556	104 547	83 701	28 636	36 101	31 180	161 226	24 753
2015	23 902	1 108 302	110 896	85 970	28 615	34 587	31 883	163 376	25 886
2016	23 849	1 094 004	118 607	91 126	28 423	33 381	31 880	162 992	26 931
2017	23 678	1 090 651	130 087	97 470	28 164	32 941	31 278	164 297	27 989
2018	23 681	1 082 791	142 084	102 512	28 179	32 607	31 248	159 226	27 696
2019	23 636	1 077 010	157 265	104 440	28 167	32 698	31 179	155 954	28 066
2020	23 676	1 073 101	172 185	110 144	28 300	32 445	31 545	150 669	29 891
2021	23 753	1 071 712	183 119	113 033	28 223	31 959	31 285	148 496	30 143
2022	23 769	1 069 578	207 686	115 635	28 227	30 260	31 316	148 412	29 949
2023	23 759	1 059 620	240 739	114 278	28 214	28 801	31 214	146 255	29 817

^a Éves átlag.^b Éves átlag. 2015. december 31-ig gyermekgondozási segély.^c 2014. december 31-ig terhességi-gyermekágyi segély. A csecsemőgondozási díj a naptári napi alap, illetve a naptári napi jövedelem 70%-a. Az így megállapított összeg személyi jövedelemadó köteles bruttó összeg, a megjelölt adókedvezmények figyelembevételével a személyi jövedelemadó-előleget a folyósító szerv levonja. A csecsemőgondozási díj után egészségbiztosítási és nyugdíjjárulékot nem kell fizetni.

Megjegyzés: Családi adókedvezmény: 1999-ben vezették be. 2006-tól beépült a családi pótlékba, adócsökkentő családi kedvezményre csak a 3 és több gyerekes szülők jogosultak, melynek összege havonta 4000 Ft gyermekenként. 2011-től a családi adókedvezmény rendszere megváltozott. Adó-alap-kedvezmény mértéke 62 500 Ft egy illetve két eltartott esetén, három vagy több eltartott esetén 206 250 Ft levonás lehetséges az adóalapból havonta. 2016-tól egy eltartott esetén 66 670 Ft-tal, két eltartott esetén gyermekenként 83 330 Ft-tal (2017-ben 100 000 Ft, 2018-ban 115 670 Ft, 2019-től 133 330 Ft), három eltartott esetén gyermekenként 220 000 Ft-tal csökkenthető maximálisan az adóalap havonta. Rendszeres gyermekvédelmi támogatás 1998-tól 2015-ig létezett.

Forrás: KSH STADAT.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut11_01

11.2. táblázat: Munkanélküliség esetén járó támogatások és az átlagbér

Év	Munkanélküli járadék és egyéb, nem jövedelemtől függő munkanélküli ellátások ^a		Rendszeres szociális segély és foglalkoztatást helyettesítő támogatás ^b		Havi nettó átlagbér ^c , Ft
	átlagos havi összeg, Ft	átlagos létszám, fő	átlagos havi összeg, Ft	átlagos létszám, fő	
1990	3 845	30 302	3 209	46 823	10 371
1995	11 891	182 788	6 590	234 411	26 637
2000	22 818	131 665	14 656	162 245	55 650
2001	25 677	119 210	14 749	142 001	64 750
2002	30 113	114 934	14 869	132 895	77 770
2003	34 762	107 226	15 010	138 127	89 906
2004	37 107	109 654	15 864	144 853	93 233
2005	39 593	111 732	16 991	158 565	103 727
2006	43 344	109 095	23 771	160 426	110 951
2007	46 208	96 463	25 705	194 779	114 282
2008	49 454	97 047	27 347	213 436	121 968
2009	51 831	152 197	23 117	167 287	124 116
2010	50 073	125 651	27 574	174 539	132 604
2011	52 107	110 803	25 139	209 918	141 151
2012	63 428	62 380	21 943	236 609	144 085
2013	68 730	48 019	22 781	212 699	151 118
2014	69 720	42 423	22 800	160 858	155 690
2015	72 562	40 576	22 789	157 423	162 391
2016	75 183	41 521	22 874	115 568	175 009
2017	82 912	42 344	22 868	99 783	197 516
2018	93 276	42 258	23 039	86 109	219 412
2019	107 836	44 306	23 049	79 344	244 609
2020	116 741	62 026	22 963	72 210	268 405
2021	123 747	39 086	23 006	73 119	291 812
2022	140 250	40 724	22 920	70 855	342 984
2023	167 397	40 409	22 800	51 263	379 836

^a A havi zárónapi létszámok átlaga. 2005. november 1-je után álláskeresői járadék.

^b Rendszeres szociális segélyben részesülők: a nyilvántartott álláskeresők közül azok, akik hátrányos munkaerőpiaci helyzetű aktív korúak és jövedelmük kiegészítésére, pótlására pénzbeli szociális ellátásban részesülnek. 2009. január 1-jétől a rendszeres szociális segélyben részesülőket két csoportba sorolták: a rendszeres szociális segélyezettek, a rendelkezésre állási támogatottak. 2011. január 1-jétől a rendelkezésre állási támogatás helyébe új ellátási forma a bérpótló juttatás lépett. 2011. szeptember 1-jétől pedig a bérpótló juttatás elnevezés foglalkoztatást helyettesítő támogatásra változott. (A szociális igazgatásról és a szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. tv).

^c A nettó átlagbér a nemzetgazdaság egészére vonatkozik, versenyszféra, 4 fő feletti munkáltatók. Forrás: NFSZ.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut11_02

11.3. táblázat: Saját jogú nyugellátásban részesülők^a létszáma és a teljes ellátásuk emelés utáni átlagösszegei az év januárjában

			Ebből:			
		Öregségi nyugdíjban részesülők	Korbetöltött öregségi nyugdíj ^b	Nőknek 40 év jogosultsági idő alapján járó nyugdíj	Korhatár alatti öregségi nyugdíj ^c	Korhatár feletti rokkantsági, baleseti rokkantsági nyugdíj
2011	Létszám	1 700 800	1 462 449	0	238 351	384 443
	A teljes ellátás emelés előtt	99 644	97 072	-	115 427	84 928
	átlagösszege Ft/hó emelés után	104 014	101 335	-	120 449	88 662
2012	Létszám	1 959 202	1 884 583	62 955	11 664	396 886
	A teljes ellátás emelés előtt	99 931	102 332	102 402	174 326	88 351
	átlagösszege Ft/hó emelés után	104 610	107 138	106 731	182 542	92 507
2013	Létszám	2 000 128	1 900 661	90 166	9 301	381 684
	A teljes ellátás emelés előtt	107 236	109 841	109 803	188 664	94 276
	átlagösszege Ft/hó emelés után	112 781	115 521	115 474	198 473	99 151
2014	Létszám	2 037 126	1 925 103	105 172	6 851	371 261
	A teljes ellátás emelés előtt	113 063	112 700	114 035	200 081	99 377
	átlagösszege Ft/hó emelés után	115 786	115 416	116 753	204 882	101 767
2015	Létszám	2 022 905	1 894 897	122 253	5 755	-
	A teljes ellátás emelés utáni átlagösszege Ft/hó	118 439	118 194	117 926	210 014	-
2016	Létszám	2 014 666	1 870 457	139 639	4 570	-
	A teljes ellátás emelés utáni átlagösszege Ft/hó	121 041	120 930	119 457	215 017	-
2017	Létszám	2 045 738	1 901 565	141 904	2 269	-
	A teljes ellátás emelés utáni átlagösszege Ft/hó	123 725	123 799	121 184	220 526	-
2018	Létszám	2 027 256	1 876 148	149 971	1 137	-
	A teljes ellátás emelés utáni átlagösszege Ft/hó	129 637	129 801	126 797	233 700	-
2019	Létszám	2 031 674	1 872 451	159 223	-	-
	A teljes ellátás emelés utáni átlagösszege Ft/hó	134 947	134 985	134 498	-	-
2020	Létszám	2 053 600	1 906 306	147 294	-	-
	A teljes ellátás emelés utáni átlagösszege Ft/hó	142 114	141 894	144 962	-	-
2021	Létszám	2 028 758	1 874 360	154 398	-	-
	A teljes ellátás emelés utáni átlagösszege Ft/hó	150 571	149 953	158 073	-	-
2022	Létszám	1 996 928	1 835 847	161 081	-	-
	A teljes ellátás emelés utáni átlagösszege Ft/hó	164 102	162 937	177 379	-	-
2023	Létszám	1 989 617	1 836 337	153 280	-	-
	A teljes ellátás emelés utáni átlagösszege Ft/hó	208 168	206 361	229 821	-	-

^a Nyugdíjat – saját jogon – 2012-től csak korbetöltött személyek részére lehet megállapítani és folyósítani. Továbbra is nyugdíjként állapítható meg és folyósítható a nők számára legalább 40 év jogosultsági idő alapján járó nyugdíj.

^b Azok rokkantsági nyugdíját, akik 2012 előtt betöltötték az öregségi nyugdíjkorhatárt, 2012-től öregségi nyugdíjként kell továbbfolyósítani. A korbetöltött rokkantsági nyugdíjból átsoroltakat is tartalmazza.

^c A 2011. évi adatok az előrehozott öregségi, csökkentett összegű előrehozott öregségi, kordedvezményes és szolgálati nyugdíjakra vonatkoznak. Ezen ellátások közül a 2012-től csak a 1955 előtt születettek szolgálati nyugdíját folyósították tovább öregségi nyugdíjként, így ezévtől ennek adatai szerepelnek a táblázatban.

Forrás: MÁK.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut11_03

11.4. táblázat: Egészségkárosodott személyek szociális járadékaiban részesülők létszáma és a teljes ellátásuk emelés utáni átlagösszegei az év januárjában

			Rokkantsági és rehabilitációs ellátások	Ebből:				Bányászok egészségkárosodási járadéka
				Korbetöltötté vált rokkantsági ellátások	Korhatár alatti rokkantsági ellátások	Rehabilitációs ellátások	Rehabilitációs járadékok	
2012	Létszám		473 360	15 636	237 323	192 331	25 791	2 279
	A teljes ellátás átlagösszege Ft/hó	emelés előtt	59 899	30 320	68 542	49 467	73 754	86 434
		emelés után	62 278	30 326	71 475	51 244	77 164	86 542
2013	Létszám		444 014	41 162	209 264	178 112	13 265	2 211
	A teljes ellátás átlagösszege Ft/hó	emelés előtt	62 780	63 260	70 753	51 718	80 101	86 455
		emelés után	66 035	66 542	74 422	54 398	84 256	90 915
2014	Létszám		418 617	52 186	198 312	161 761	4 153	2 205
	A teljes ellátás átlagösszege Ft/hó	emelés előtt	64 811	71 362	71 783	53 262	84 886	92 174
		emelés után	66 364	73 077	73 503	54 538	86 919	94 369
2015	Létszám		404 880	44 436	217 625	140 658	n.é.	2 161
	A teljes ellátás emelés utáni átlagösszege Ft/hó		67 759	74 509	74 463	54 810	n.é.	96 567
2016	Létszám		357 979	52 215	228 730	92 951	n.é.	2 038
	A teljes ellátás emelés utáni átlagösszege Ft/hó		69 399	78 425	73 215	54 282	n.é.	98 621
2017	Létszám		355 188	62 518	249 909	40 741	n.é.	2 020
	A teljes ellátás emelés utáni átlagösszege Ft/hó		70 127	80 833	71 199	45 604	n.é.	100 817
2018	Létszám		338 906	51 965	250 062	34 955	n.é.	1 924
	A teljes ellátás emelés utáni átlagösszege Ft/hó		72 762	84 885	73 696	46 292	n.é.	104 818
2019	Létszám		314 570	55 713	228 929	28 128	n.é.	1 800
	A teljes ellátás emelés utáni átlagösszege Ft/hó		75 049	87 810	75 096	47 292	n.é.	107 798
2020	Létszám		293 755	49 495	220 350	22 222	n.é.	1 688
	A teljes ellátás emelés utáni átlagösszege Ft/hó		78 162	91 759	78 024	46 704	n.é.	111 659
2021	Létszám		281 840	58 912	202 002	19 375	n.é.	1 551
	A teljes ellátás emelés utáni átlagösszege Ft/hó		82 191	95 472	81 338	47 968	n.é.	116 454
2022	Létszám		268 368	52 607	196 481	17 885	n.é.	1 395
	A teljes ellátás emelés utáni átlagösszege Ft/hó		88 784	103 661	88 024	50 586	n.é.	124 486
2023	Létszám		253 741	55 033	184 205	13 243	n.é.	1 260
	A teljes ellátás emelés utáni átlagösszege Ft/hó		112 311	129 444	110 438	63 068	n.é.	155 379

Megjegyzés: a 2012 előtt megállapított ellátások közül az I-II. csoportú rokkantaknak járó rokkantsági nyugdíjat, az átmeneti járadékot, a III. csoportú rokkantak közül, illetve a rendszeres szociális járadékosok közül az 1955 előtt születettek ellátását 2012-től rokkantsági ellátásként kell tovább folyósítani. A 2012 előtt megállapított III. csoportos rokkantsági nyugdíjat és a rendszeres szociális járadékot 2012-től rehabilitációs ellátásként kell tovább folyósítani, ha az ellátott 1955-ben, vagy később született. E kör ellátásának végleges feltételei az intézményes komplex felülvizsgálat alapján kerülnek meghatározásra.

Forrás: MÁK.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut11_04

11.5. táblázat: A nyugdíjba vonulás korcentrumba és a nyugdíjazottak létszáma

	2002		2011		2012		2013		2014		2015		2016	
	Átlagkor	Fő	Átlagkor	Fő	Átlagkor	Fő	Átlagkor	Fő	Átlagkor	Fő	Átlagkor	Fő	Átlagkor	Fő
Nők														
Öregségi és öregségi jellegű nyugdíjak	56,8	25 730	58,6	85 503	59,3	53 689	59,6	40 786	59,7	39 432	60,1	42 218	61,1	55 936
Ebből nőknek 40 év jogosultsági idő alapján járó nyugdíj	-	-	57,7	54 872	57,8	26 914	58,0	24 314	58,3	27 626	58,7	28 781	59,1	28 257
Rokkantsági és baleseti rokkantsági nyugdíj	48,1	23 649	50,7	9 040	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rehabilitációs járadék	-	-	47,1	5 267	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Összesen	52,6	49 379	57,2	99 810	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Férfiak														
Öregségi és öregségi jellegű nyugdíjak	60,1	30 217	60,6	44 111	62,2	22 415	62,3	21 926	62,8	18 970	62,8	22 655	63,1	50 512
Rokkantsági és baleseti rokkantsági nyugdíj	49,7	29 013	52,0	11 106	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rehabilitációs járadék	-	-	47,0	4 945	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Összesen	55,0	59 230	57,9	60 162	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Együtt														
Öregségi és öregségi jellegű nyugdíjak	58,6	55 947	59,2	129 614	60,2	76 104	60,6	62 712	60,7	58 402	61,0	64 873	62,0	106 448
Rokkantsági és baleseti rokkantsági nyugdíj	49,0	52 662	51,4	20 146	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rehabilitációs járadék	-	-	47,1	10 212	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Összesen	53,9	108 609	57,5	159 972	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	2017		2018		2019		2020		2021		2022		2023	
	Átlagkor	Fő	Átlagkor	Fő	Átlagkor	Fő	Átlagkor	Fő	Átlagkor	Fő	Átlagkor	Fő	Átlagkor	Fő
Nők														
Öregségi és öregségi jellegű nyugdíjak	61,0	47 180	61,3	50 377	62,1	62 310	61,7	44 868	61,8	46 101	62,5	57 353	62,4	52 631
Ebből nőknek 40 év jogosultsági idő alapján járó nyugdíj	59,3	28 633	59,5	29 358	59,6	27 960	59,8	27 324	59,9	27 813	60,0	30 313	59,9	27 558
Férfiak														
Öregségi és öregségi jellegű nyugdíjak	63,5	32 724	63,7	36 028	64,1	60 459	64,5	32 204	64,6	32 593	65,1	50 127	65,0	47 334
Együtt														
Öregségi és öregségi jellegű nyugdíjak	62,1	79 904	62,3	86 405	63,1	122 769	62,9	77 072	63,0	78 694	63,7	107 480	63,7	99 965

Megjegyzés: Az adatok nem tartalmazzák a fegyveres testületek és a rendvédelmi szervek megállapítási adatait, illetve 2008. évet megelőzően a MÁV adatait. Az „öregségi jellegű nyugdíjak” megnevezés alatt – a megállapítórendszer sajátossága miatt – néhány korhatár előtti ellátásfajta is szerepel. Az egyes években az adott évi szabályok szerint megállapított el-

látások. Módszertani fejlesztés következtében 2012. évtől kezdődően az adatok eltérnek a korábbi kiadványokban szereplőktől. 2012-től a rokkantsági és baleseti rokkantsági nyugdíj és a rehabilitációs járadék címen folyósított ellátások rendszere átalakult, ilyen címen 2012 után új megállapításra nem került sor.

Forrás: MÁK.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut11_05

11.6. táblázat: Rokkantsági járadékban részesülők létszáma és a teljes ellátásuk emelés utáni átlagösszegei az év januárjában

Év	Rokkantsági járadék		Év	Rokkantsági járadék	
	létszám, fő	átlagösszeg, Ft		létszám, fő	átlagösszeg, Ft
2000	25 267	13 746	2013	32 463	33 422
2001	25 490	18 220	2014	32 497	33 422
2002	26 350	20 931	2015	32 528	34 034
2003	27 058	23 884	2016	32 430	34 581
2004	27 923	25 388	2017	32 789	35 147
2005	28 738	27 257	2018	33 027	36 494
2006	29 443	28 720	2019	33 169	37 481
2007	30 039	30 219	2020	33 290	38 804
2008	30 677	32 709	2021	33 190	40 440
2009	31 263	33 434	2022	33 131	43 230
2010	31 815	33 429	2023	32 952	53 977
2011	32 314	33 429	2024	32 880	58 986
2012	32 560	33 426			

Forrás: MÁK.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut11_06

11.7. táblázat: Új rokkantsági nyugdíjmegállapítások és az új öregségi nyugdíjmegállapítások részletes létszám adatai

Év	Rokkantsági és baleseti rokkant- sági nyugdíjak	Öregségi és öregségi jellegű nyugdíjak ^a		Az összesenből a korhatár évében			Az összesenből korhatár alatt			
	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt
1996	59 967	31 770	59 939	91 709	9 893	20 073	29 966	18 681	31 857	50 538
..										
2010	24 094	37 394	13 719	51 113	6 350	7 213	13 563	29 990	5 801	35 791
2011	20 146	44 111	85 503	129 614	8 708	7 882	16 590	33 013	76 386	109 399
2012	n.é.	22 415	53 689	76 104	10 905	9 368	20 273	8 669	42 681	51 350
2013	n.é.	21 926	40 786	62 712	18 831	13 294	32 125	576	25 907	26 483
2014	n.é.	18 970	39 432	58 402	14 728	8 831	23 559	996	28 557	29 553
2015	n.é.	22 655	42 218	64 873	17 812	10 628	28 440	1 364	29 333	30 697
2016	n.é.	50 512	55 936	106 448	46 106	25 077	71 183	1 659	28 976	30 635
2017	n.é.	32 724	47 180	79 904	26 227	15 186	41 413	2 144	29 253	31 397
2018	n.é.	36 028	50 377	86 405	28 500	16 629	45 129	2 038	29 931	31 969
2019	n.é.	60 459	62 310	122 769	54 714	30 975	85 689	2 034	28 497	30 531
2020	n.é.	32 204	44 868	77 072	24 532	13 158	37 690	2 389	27 831	30 220
2021	n.é.	32 593	46 101	78 694	25 452	14 012	39 464	2 148	28 321	30 469
2022	n.é.	50 127	57 353	107 480	45 749	24 463	70 212	1 950	30 692	32 642
2023	n.é.	47 334	52 631	99 965	43 491	22 932	66 423	1 839	27 853	29 692

^a 2012 előtt az öregségi jellegű nyugdíjak közé tartozik: Korengedményes öregségi nyugdíj, művész-nyugdíj, előnyugdíj (1997-ig), és a bányásznyugdíj is. 2012. évtől egyes korhatár alatt megállapított nyugdíjjellegű ellátások (alapvetően a korhatár előtti ellátás) adatait is tartalmazzák.

Megjegyzés: Az adatok nem tartalmazzák a fegyveres testületek és a rendvédelmi szervek megállapítási adatait, illetve 2008. évet megelőzően a MÁV adatait. Az „öregségi jellegű nyugdíjak” megnevezés alatt – a megállapítórendszer sajátossága miatt – néhány korhatár előtti ellátásfajta is szerepel. Az egyes években az adott évi szabályok szerint megállapított ellátások. Módszertani fejlesztés következtében 2012. évtől kezdődően az adatok eltérnek a korábbi kiadványokban szereplőktől. Kiemeljük, hogy az „összesenből a korhatár évében” oszlopban a korhatár évében, a korhatár napján vagy azt követően nyugdíjba vonultak számát tüntettük fel. Az oszlop a korhatár évében, de még a korhatár betöltése előtt nyugdíjba vonultak adatait nem tartalmazza, így biztosítható, hogy a korhatár előtt nyugdíjba vonulókat tartalmazó oszloppal ne legyen átfedés.

Forrás: MÁK.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut11_07

11.8. táblázat: Öregségi nyugdíjkorhatár

	Naptári év																					
	2009	2011		2013	2014 II.		2015 II.		2017 I.		2018 I.		2019	2020 II.		2021 II.		2023				
Születési év	2010	2012		2014 I.	2015 I.	2016		2017 II.	2018 II.	2020 I.	2021 I.	2022		2024								
1948	61	62	63	64	65	66	66	67	67	68	69	69	70	70	71	72	72	73	73	74	75	76
1949	60	61	62	63	64	65	65	66	66	67	68	68	69	69	70	71	71	72	72	73	74	75
1950	59	60	61	62	63	64	64	65	65	66	67	67	68	68	69	70	70	71	71	72	73	74
1951	58	59	60	61	62	63	63	64	64	65	66	66	67	67	68	69	69	70	70	71	72	73
1952 I.	57	58	59	60	61	62	62,5	63	63,5	64	65	65,5	66	66,5	67	68	68,5	69	69,5	70	71	72
1952 II.	57	58	59	60	61	61,5	62	62,5	63	64	64,5	65	65,5	66	67	67,5	68	68,5	69	70	71	72
1953	56	57	58	59	60	61	61	62	62	63	64	64	65	65	66	67	67	68	68	69	70	71
1954 I.	55	56	57	58	59	60	60	61	61,5	62	63	63,5	64	64,5	65	66	66,5	67	67,5	68	69	70
1954 II.	55	56	57	58	59	59,5	60	60,5	61	62	62,5	63	63,5	64	65	65,5	66	66,5	67	68	69	70
1955	54	55	56	57	58	59	60	60	60	61	61	62	63	63	64	65	65	66	66	67	68	69
1956 I.	53	54	55	56	57	58	58,5	59	59,5	60	61	61,5	62	62,5	63	64	64,5	65	65,5	66	67	68
1956 II.	53	54	55	56	57	57,5	58	58,5	59	60	60,5	61	61,5	62	63	63,5	64	64,5	65	66	67	68
1957	52	53	54	55	56	57	57	58	58	59	60	60	61	61	62	63	63	64	64	65	66	67
1958	51	52	53	54	55	56	56	57	57	58	59	59	60	60	61	62	62	63	63	64	65	66
1959	50	51	52	53	54	55	55	56	56	57	58	58	59	59	60	61	61	62	62	63	64	65
1960	49	50	51	52	53	54	54	55	55	56	57	57	58	58	59	60	60	61	61	62	63	64

Öregségi nyugellátásra az jogosult, aki betöltötte a jogszabályban rögzített – táblázatban szürkével jelölt –, rá vonatkozó (férfiak és nők esetén egységes) öregségi nyugdíjkorhatárt, rendelkezik az előírt szolgálati idővel. 2018. július 26. előtt a jogosultság csak akkor állt fenn, ha az igénylő nem állt biztosítással járó jogviszonyban. Az öregségi nyugdíj megállapításához szükséges szolgálati idő legalább 15 év. A táblázatban az öregségi nyugdíjkorhatárt tüntettük fel az adott évben született személyekre vonatkozóan. A cellák az adott évben született személy naptári év szerint betöltött életkorát mutatják.

Öregségi teljes nyugdíjra – életkorától függetlenül – jogosult az a nő, aki legalább 40 év jogosultsági idővel (mely nem feltétlenül egyezik meg a szolgálati idővel) rendelkezik. E lehetőségén túlmenően a 2011. évi CLXVII. tv. értelmében korhatár előtti

nyugdíj 2011. december 31-ét követően már nem állapítható meg. A törvény ugyanakkor biztosítja a korábban már megállapított ilyen ellátások további, más jogcímen (korhatár előtti ellátás, szolgálati járandóság, átmeneti bányászjáradék, vagy balettművészeti életjáradék) történő folyósítását.

2012 előtt korhatár előtti öregségi nyugdíjként folyósították a következő ellátásokat: előrehozott és csökkentett összegű előrehozott öregségi nyugdíj, korkedvezményes nyugdíj, bányásznyugdíj, művésznyugdíj, országgyűlési, európai parlamenti képviselők, polgármesterek korhatár előtti öregségi nyugdíja, korengedményes nyugdíj, fegyveres testületek hivatásos tagjainak szolgálati nyugdíja.

Forrás: 1997. évi LXXXI. tv.; 2011. évi CLXVII. tv., <http://ado.hu/rovatok/tb-nyugdij/nyugdijkorhatar-elotti-ellatasok>.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut11_08

12.1. táblázat: A személyi jövedelemadó kulcs átlaga, minimális, maximális értéke, százalék

Év	Átlagos adóterhelés, %	A bruttó bérre vetített személyi jövedelemadó kulcs	
		minimuma	maximuma
1988	..	0	60
1989	..	0	56
1990	..	0	50
1991	..	0	50
1992	..	0	40
1993	..	0	40
1994	..	0	44
1995	..	0	44
1996	..	20	48
1997	..	20	42
1998	..	20	42
1999	..	20	40
2000	..	20	40
2001	..	20	40
2002	..	20	40
2003	..	20	40
2004	..	18	38
2005	18,89	18	38
2006	19,03	18	36
2007	18,63	18	36
2008	18,86	18	36
2009	18,10	18	36
2010 ^a	16,34	21,59	40,64
2011 ^a	13,78	20,32	20,32
2012 ^b	14,90	16	20,32
2013	..	16	16
2014	..	16	16
2015	..	16	16
2016	..	15	15
2017	..	15	15
2018	..	15	15
2019	..	15	15
2020	..	15	15
2021	..	15	15
2022	..	15	15
2023	..	15	15
2024	..	15	15

^a 2010-ben a nominális adókulcs 5 000 000 Ft-ig 17%, 5 000 001 Ft-tól pedig a 850 000 Ft és a 5 000 000 Ft-on felüli rész 32%-a. 2011-ben a nominális adókulcs 16%. Az összevont adóalap a jövedelem adóalap-kiegészítéssel (azaz 27 százalékkal) megnövelt összege.

^b 2012-ben a nominális adókulcs 16%. Az összevont adóalap a jövedelem és az adóalap-kiegészítés összege.

Az adóalap-kiegészítés összegét:

- az összevont adóalapba tartozó jövedelem 2 millió 424 ezer forintot meg nem haladó része után nem kell megállapítani,
- az összevont adóalapba tartozó jövedelem 2 millió 424 ezer forintot meghaladó része után 27 százalékos mértékkel kell megállapítani.

Forrás: Átlagos adóterhelés: http://nav.gov.hu/nav/szolgáltatások/adostatisztikák/szemelyi_jove-delemado/szemelyijove-delemado_adostatisztika.html. Egyéb adatok: http://nav.gov.hu/nav/szol-galtatasok/adokulcsok_jarulekmertekek/adotablak.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut12_01

12.2. táblázat: Az adóék mértékének változása a minimálbér és alkalmi munkavállalói könyv (AMK) esetén

Év	Minimálbér				Teljes bérköltség minimálbér esetén		Minimálbér adóéke, %	AMK közteher ^a , Ft/nap		Teljes bérköltség ^a , Ft/nap		AMK adóék ^a , %	
	bruttó, Ft/hó	bruttó, Ft/nap	nettó, Ft/hó	nettó, Ft/nap	Ft/hó	Ft/nap		általános	regisztrált munkanélküli	általános	regisztrált munkanélküli	általános	regisztrált munkanélküli
1997	17 000	783	15 045	693	26 450	1 196	43,1	500	500	1 193	1 193	41,9	41,9
1998	19 500	899	17 258	795	30 297	1 369	43,0	500	500	1 295	1 295	38,6	38,6
1999	22 500	1 037	18 188	838	34 538	1 546	47,3	500	500	1 338	1 338	37,4	37,4
2000	25 500	1 175	20 213	931	38 963	1 746	48,1	800	800	1 731	1 731	46,2	46,2
2001	40 000	1 843	30 000	1 382	58 400	2 638	48,6	1 600	1 600	2 982	2 982	53,6	53,6
2002	50 000	2 304	36 750	1 694	71 250	3 226	48,4	1 000	500	2 694	2 194	37,1	22,8
2003	50 000	2 304	42 750	1 970	70 200	3 191	39,1	1 000	500	2 970	2 470	33,7	20,2
2004	53 000	2 442	45 845	2 113	74 205	3 376	38,2	1 000	500	3 113	2 613	32,1	19,1
2005	57 000	2 627	49 305	2 272	79 295	3 572	37,8	700	500	2 972	2 772	23,6	18,0
2006	62 500	2 880	54 063	2 491	85 388	3 910	36,7	700	700	3 191	3 191	21,9	21,9
2007	65 500	3 018	53 915	2 485	89 393	4 095	39,7	700	700	3 185	3 185	22,0	22,0
2008	69 000	3 180	56 190	2 589	94 065	4 310	40,3	900	900	3 489	3 489	25,8	25,8
2009	71 500	3 295	57 815	2 664	97 403 ^b	4 464	40,6	900	900	3 564	3 564	25,3	25,3
2010	73 500	3 387	60 236	2 776	94 448	4 352	36,2	900	900	3 676	3 676	24,5	24,5
	Minimálbér				Teljes bérköltség minimálbér esetén		Minimálbér adóéke, %	Egyszerűsített foglalkoztatás ^c					
	bruttó, Ft/hó	bruttó, Ft/nap	nettó, Ft/hó	nettó, Ft/nap	Ft/hó	Ft/nap		alkalmi munka	mezőgazdasági/turisztikai idenymunka	alkalmi munka	mezőgazdasági/turisztikai idenymunka	alkalmi munka	mezőgazdasági/turisztikai idenymunka
2011	78 000	3 594	60 600	2 793	100 230	4 619	39,5	1 000	500	3 793	3 293	26,4	15,2
2012	93 000	4 280	60 915	2 803	119 505	5 500	49,0	1 000	500	3 383	2 883	29,6	17,3
2013	98 000	4 510	64 190	2 954	125 930	5 795	49,0	1 000	500	3 511	3 011	28,5	16,6
2014	101 500	4 670	66 483	3 059	130 428	6 001	49,0	1 000	500	3 600	3 100	27,8	16,1
2015	105 000	4 830	68 775	3 164	134 925	6 207	49,0	1 000	500	3 689	3 189	27,1	15,7
2016	111 000	5 110	73 815	3 398	142 635	6 566	48,2	1 000	500	3 888	3 388	25,7	14,8
2017	127 500	5 870	84 788	3 904	157 463	7 543	46,2	1 000	500	4 318	3 818	23,2	13,1
2018	138 000	6 603	91 770	4 391	167 670	8 022	45,3	1 000	500	4 732	4 232	21,1	11,8
2019	149 000	7 163	99 085	4 764	180 290	8 668	45,0	1 000	500	5 049	4 549	19,8	11,0
2020	161 000	7 740	107 065	5 147	191 590	9 211	44,1	1 000	500	5 375	4 875	18,6	10,3
2021	167 400	8 048	111 321	5 352	195 858	9 416	43,2	1 000	500	5 549	5 049	18,0	9,9
2022	200 000	9 615	133 000	6 394	226 000	10 865	41,2	1 000	500	6 435	5 935	15,5	8,4
2023	232 000	11 154	154 280	7 417	262 160	12 604	41,2	2 300	1 200	8 605	7 505	26,7	16,0
2024	266 800	12 827	177 422	8 530	301 484	14 494	41,2	2 700	1 300	9 950	8 550	27,1	15,2

^a A bruttó napi minimálbér oszlopnak megfelelő összegben kifizetett munkadíj és alkalmi munkavállalói könyvvel történő munkavégzés esetén. A minimálbérhez történő hasonlítás alapja az a feltételezés, hogy az alkalmi munkásoknak a lehető legkevesebbet fizetnek a foglalkoztatók.

^b 2009. I. félévére vonatkozó szabályozás szerint.

^c 2010. április 1-jétől az alkalmi munkavállalói könyvek és a közteherjegyek megszűntek, melyeket az egyszerűsített foglalkoztatás váltott fel. A 2022 júliusától a munkáltató által fizetendő közteher mértéke a munkaviszony minden naptári napjára munkavállalónként: mezőgazdasági és turisztikai idenymunkánál a hónap első napján érvényes minimálbér 0,5 százaléka, 2002-ben júliustól decemberig 1000 forint, alkalmi munkánál a

hónap első napján érvényes minimálbér 1 százaléka, 2022-ben júliustól decemberig 2 000 forint.

Megjegyzés: Az adóék az összes közteher (adó és járulék) és a teljes bérköltség hányadosa, számítása: adóék=(teljes bérköltség – nettó bér)/teljes bérköltség.

Forrás: Minimálbér: http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qli041.html. Közteherjegy: 1997. évi LXXIV. Törvény. Egyszerűsített foglalkoztatás: 2010. évi LXXV. törvény. 2014–2015-ös adatok forrásai: http://www.afsz.hu/engine.aspx?page=allaskeresoknek_ellatasok_osszegei_es_kozterhei, <http://officina.hu/gazdasag/93-minimalber-2015>, <http://www.nav.gov.hu>. Scharle Ágota számítása alapján.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut12_02

12.3. táblázat: Munkát terhelő adók a költségvetési bevétel és a keresetek arányában

Év	Munkát terhelő adók az adóbevétel arányában ^a , %	Implicit adókulcs ^b	Átlagkereset 67%-ának adóéke	Minimálbér adóéke ^c
1990	..	..	..	38,2
1991	52,4	..	..	40,4
1992	54,8	..	..	40,9
1993	54,4	..	..	42,3
1994	53,7	..	..	41,2
1995	52,1	42,3	..	44,2
1996	52,5	42,1	..	41,8
1997	54,2	42,5	..	43,1
1998	53,1	41,8	..	43,0
1999	51,5	41,9	..	47,3
2000	48,7	41,4	51,4	48,1
2001	49,8	40,9	50,9	48,6
2002	50,3	41,2	48,2	48,4
2003	48,7	40,0	44,6	39,1
2004	47,5	39,1	44,8	38,2
2005	48,6	37,6	43,1	37,8
2006	48,6	38,3	43,3	36,7
2007	49,3	40,8	46,1	39,7
2008	50,9	42,3	46,8	40,3
2009	48,0	40,3	46,2	40,6 ^d
2010	47,0	38,6	43,8	36,2
2011	46,9	38,3	45,2	39,5
2012	47,1	40,2	47,9	49,0
2013	46,7	40,1	49,0	49,0
2014	46,1	40,6	49,0	49,0
2015	45,7	41,4	49,0	49,0
2016	46,4	41,4	48,3	48,3
2017	46,0	39,6	46,2	46,2
2018	45,8	38,9	45,0	45,0
2019	45,7	38,9	45,0	45,0
2020	44,9	37,8	44,1	44,1
2021	43,0	35,3	43,2	43,2
2022	41,6	36,5	41,2	41,2
2023	..	..	41,2	41,2

^a Munkát terhelő adók és járulékok az összes adójellegű bevétel arányában.

^b Az implicit adókulcs a munkát terhelő adókból és járulékokból befolyt bevétel és a munkából származó jövedelem (adóalap) hányadosa.

^c Az adóéke az összes közteher (adó és járulékok) és a teljes bérköltség hányadosa, számítása: adóéke=(teljes bérköltség–nettó bér)/teljes bérköltség.

^d A minimálbér adóéke 2009-ben éves átlag (a járulékok júniusban csökkentek).

Forrás: Munkát terhelő adók: 1991–1995: Scharle Ágota becslése PM mérlegadatok alapján. 1996–2002: http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_structures/index_en.htm. 2003–: https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/economic-analysis-taxation/data-taxation_en, Eurostat online adatbázis. Implicit adókulcs: Eurostat online adatbázis (gov_a_tax_itr), 2003–: https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/economic-analysis-taxation/data-taxation_en. Adóéke az átlagbér 67 százalékán: OECD: Taxing wages 2010, Párizs 2011, OECD Tax Statistics/ Taxing wages/ Comparative tables. Adóéke a minimálbér szintjén: Scharle Ágota számítása.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mp/2023hut12_03

13.1. táblázat: A 20–64 éves népesség foglalkoztatási aránya és a 15–74 éves népesség munkanélküliségi rátája nemenként az Unió tagországokban, 2023

Ország	Foglalkoztatási arány			Munkanélküliségi ráta		
	férfiak	nők	együtt	férfiak	nők	együtt
Ausztria	82,2	75,6	78,9	5,3	4,9	5,1
Belgium	76,5	70,0	73,3	6,0	5,1	5,5
Bulgária	79,9	72,6	76,3	4,4	4,2	4,3
Ciprus	84,6	76,4	80,4	5,8	5,9	5,8
Csehország	88,3	74,5	81,7	2,2	3,1	2,6
Dánia	83,1	77,8	80,5	5,0	5,3	5,1
Észtország	83,6	82,9	83,2	6,2	6,7	6,4
Finnország	78,8	79,4	79,1	7,9	6,5	7,2
Franciaország	77,7	73,5	75,6	7,5	7,2	7,3
Görögország	77,1	58,2	67,6	8,5	14,3	11,1
Hollandia	88,0	80,6	84,3	3,4	3,8	3,6
Horvátország	74,5	67,0	70,7	5,7	6,7	6,1
Írország	83,8	75,1	79,4	4,4	4,2	4,3
Lengyelország	83,6	72,0	77,8	2,8	2,9	2,8
Lettország	79,4	77,1	78,2	7,6	5,4	6,5
Litvánia	79,1	77,8	78,5	7,3	6,4	6,9
Luxemburg	78,0	72,7	75,4	5,0	5,4	5,2
Magyarország	85,4	76,3	80,8	4,1	4,2	4,1
Málta	87,3	72,0	80,1	3,7	3,2	3,5
Németország	86,4	80,9	83,7	3,3	2,8	3,1
Olaszország	75,7	57,2	66,4	6,8	8,8	7,7
Portugália	80,4	75,9	78,1	6,2	6,9	6,5
Románia	78,2	59,2	68,7	5,9	5,1	5,6
Spanyolország	76,2	66,9	71,5	10,7	13,9	12,2
Svédország	85,6	82,2	84,0	7,5	7,9	7,7
Szlovákia	81,3	73,6	77,5	5,8	5,9	5,8
Szlovénia	79,3	75,2	77,3	3,6	3,7	3,7
EU-27	80,8	71,6	76,2	5,8	6,4	6,1

Forrás: Eurostat. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hur13_01

13.2. táblázat: A foglalkoztatottak összetétele az Unió tagországokban^a, 2023

Ország	Egyéni vállalkozó ^b	Részmunka-idős	Határozott idejű szerződéses	Mezőgazdaság	Ipar	Piaci szolgáltatás	Nem piaci szolgáltatás ^c
Ausztria	10,4	30,1	9,0	2,9	26,0	41,7	29,5
Belgium	13,7	23,7	9,3	1,0	19,5	41,8	37,7
Bulgária	10,3	1,4	3,0	5,6	30,0	42,9	21,6
Ciprus	9,4	8,3	13,7	2,2	16,1	51,6	30,1
Csehország	15,8	6,9	7,0	2,7	36,3	35,2	25,8
Dánia	7,4	25,2	10,2	1,8	19,4	41,0	37,9
Észtország	10,8	13,5	3,2	2,6	27,9	41,6	27,9
Finnország	11,0	16,8	15,4	2,9	21,9	41,0	34,2
Franciaország	12,1	16,6	15,5	2,4	19,5	41,6	36,5
Görögország	26,5	7,3	10,8	10,8	16,1	44,8	28,3
Hollandia	15,2	42,4	27,3	1,8	14,2	47,1	36,9
Horvátország	12,1	3,7	11,1	4,5	27,6	40,1	27,8
Írország	11,1	20,3	8,4	3,1	18,7	46,4	31,9
Lengyelország	18,6	5,7	15,3	7,5	29,9	37,3	25,3
Lettország	12,5	6,8	2,6	6,8	23,4	42,3	27,5
Litvánia	11,1	5,9	1,9	5,0	26,5	42,4	26,2
Luxemburg	8,0	18,2	7,5	0,8	8,5	48,2	42,5
Magyarország	11,3	4,0	5,0	4,3	31,5	37,1	27,1
Málta	13,9	10,6	8,9	1,0	17,7	48,1	33,2
Németország	7,4	28,7	12,0	1,1	26,9	39,2	32,8
Olaszország	19,3	17,6	16,1	3,4	27,0	42,4	27,2
Portugália	12,6	7,3	17,5	2,7	25,4	41,5	30,5
Románia	11,1	3,4	2,5	11,5	33,4	37,2	17,9
Spanyolország	14,4	13,1	17,3	3,6	20,0	46,2	30,2
Svédország	8,5	19,9	13,9	1,3	17,5	42,4	38,8
Szlovákia	14,8	3,3	4,2	2,4	35,2	36,1	26,4
Szlovénia	12,1	8,5	11,2	3,3	32,6	37,8	26,3
EU-27	13,0	17,8	13,4	3,4	24,5	41,2	30,8

^a Összes foglalkoztatott = 100, kivéve a határozott idejű szerződéssel dolgozókat, ahol a viszonyítási alap az összes alkalmazott.

^b Társas vállalkozás és szervezetkezei tagjaival együtt.

^c O-U nemzetgazdasági ágak.

Forrás: Eurostat (Newcronos) Munkaerő-felmérés.

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut13_02

13.3. táblázat: Betöltetlen álláshelyek aránya^a, 2023

Ország	Betöltetlen álláshelyek aránya	Ország	Betöltetlen álláshelyek aránya
Bulgária	0,80	Litvánia	1,95
Románia	0,80	Finnország	2,28
Lengyelország	0,88	Magyarország	2,45
Szlovákia	1,08	Lettország	2,70
Portugália	1,38	Szlovénia	2,70
Horvátország	1,63	Svédország	2,80
Észtország	1,83	Csehország	3,68
Luxemburg	1,85	Norvégia	3,75
Észak-Macedónia	1,85	Hollandia	4,53

^a Negyedéves arányok átlaga.

Forrás: Eurostat (jvs_q_nace2: 2024.10.08-i. frissítés).

A forrás adatok xls formátumban letölthetők: http://www.bpdata.eu/mpt/2023hut13_03

A FONTOSABB ADATOK FORRÁSAI

Az adatoknak adatgyűjtők szerinti csoportosításban két fő forrása van, az egyik a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) rendszeres intézményi-, illetve lakossági típusú munkaügyi adatgyűjtése, a másik a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat (NFSZ) regisztere és az általa lebonyolított adatgyűjtések.

FŐBB KSH ADATFORRÁSOK

KSH Munkaerő-felmérés – KSH MEF

A Központi Statisztikai Hivatal a lakosság gazdasági aktivitásának – foglalkoztatottságának és munkanélküliségének – vizsgálatára 1992-ben vezette be ezt az adatgyűjtést. A munkaerő-felmérés a magánháztartásokra kiterjedő reprezentatív felvétel, mely a 15–74 éves (2021-től 15–89 éves) személyek gazdasági aktivitásáról nyújt információt. Az adatgyűjtés célja, hogy a foglalkoztatottság és a munkanélküliség alakulását a nemzetközi statisztikai ajánlásoknak megfelelően, a mindenkor munkaügyi szabályozástól, illetve annak változásától függetlenül, a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) fogalmait felhasználva figyelje meg.

A lakosság körében végzett munkaerő-felmérés a nemzetközi gyakorlatban a foglalkoztatottság, a munkanélküliség és az alulfoglalkoztatottság egyidejű, átfogó és konzisztens mérésének általánosan elterjedt eszköze. Az adatok feldolgozásának technikája biztosítja az osztályozásból adódó torzítások minimálisra csökkentését (mivel az egyes csoportokba való besorolás szigorú kritériumok szerint történik), ugyanakkor bizonyos fokú szabadságot is enged a nemzeti sajátosságok figyelembevételénél.

A magyar munkaerő-felmérés a vizsgált népességet a felvételt megelőző héten (2003-ig ez mindig a hónap 12 napját tartalmazó héten volt) végzett tevékenységük alapján sorolja a következő két főcsoportba: gazdaságilag aktívak (a rendelkezésre álló munkaerő) és gazdaságilag nem aktívak (inaktívak).

A gazdaságilag aktív kategória (rendelkezésre álló munkaerő) magában foglalja mindazon személyeket, akik a megfigyelés hetében a munkapiacra foglalkoztatottként vagy munkanélküliként jelen voltak.

A felvételben használt fogalmak az ILO ajánlásait követik. Ennek megfelelően tartalmuk a következő:

Foglalkoztatottnak tekintendő mindenki, aki a vizsgált időszakban (a negyedév egyes hónapjainak vonatkozási hetében) legalább 1 óra, jövedelmet biztosító munkát végzett, vagy munkájától csak átmenetileg (szabadság, betegség, gyermekgondozási ellátási időszak stb. miatt) volt távol.

Jövedelmet biztosító munkának számít minden olyan tevékenység:

- amely pénzjövedelmet eredményez, vagy
- amely természetbeni juttatást biztosít,
- amelyet egyéb, később realizálható jövedelem érdekében végeztek,
- amelyet, mint segítő családtagok végeztek a háztartáshoz tartozó gazdaság, vállalkozás jövedelmének növelése érdekében,
- amelyet tanulmányhoz kötött szakmai gyakorlat keretében végeztek fizetségért.

A felvétel szempontjából nem számít jövedelmet biztosító munkának az önként, ingyenesen, más háztartásnak vagy intézménynek nyújtott bármilyen segítség (társadalmi munka, ún. kalákamunka, stb.), a saját ház vagy lakás építése, felújítása, javítása, valamint a háztartásban, a ház körül végzett munka, beleértve a kerti munkákat is. A háztáji gazdaságban végzett munka csak akkor tekinthető jövedelemszerzőnek, ha annak eredménye jellemzően piacra és nem saját fogyasztásra kerül.

2021. január 1-jétől a gyed, gyes mellett dolgozókon túl azok a – korábban inaktívnak vagy munkanélkülinek számító – személyek is foglalkoztatottnak minősülnek, akik a gyermekgondozási ellátás igénybevétele előtt dolgoztak, a távollét idején pénzbeli juttatásban részesülnek, és az ellátás igénybevételét követően visszatérhetnek korábbi munkahelyükre, vagy munkájukhoz. Az új módszertanon alapuló idősorok a KSH publikációkban és az Eurostat állományokban 2009. I. negyedévéig kerültek visszavezetésre.

Mivel a nemzeti számlák (SNA) fogalmi rendszere szerint a védelmi tevékenység hozzájárul a nemzeti össztermék létrehozásához, a sorkatonák általában a foglalkoztatottak között szerepelnek, ha az adattartalom ettől eltérő, akkor lábjegyzetben történik utalás rá. A sorkatonák létszámára vonatkozó adat adminisztrá-

tív forrásból származott. (A KSH adatbázisok visszatekintő idősoraiiban jellemzően a sorkatonák nélküli adat szerepel. A sorkatonákkal kapcsolatos koncepcionális döntés csak a sorkatonaság 2003. évi megszüntetéséig befolyásolja a foglalkoztatotti létszámot, illetve az ebből számított mutatókat.)

Munkanélkülinek tekintendő az a személy, akinél egyidejűleg a következő tényezők fennállnak:

- az adott héten nem dolgozott (s nincs olyan munkája, amelyetől átmenetileg távol volt),
- aktívan keresett munkát a kikerdezést megelőző négy hét folyamán,
- rendelkezésre áll, azaz két héten belül munkába tudna állni, ha találna megfelelő állást.

A munkanélküliek sajátos csoportját alkotják azok, akik ugyan nem dolgoztak a vonatkozó héten, de már találtak munkát, ahol 90 napon belül (2002-ig 30 napon belül) dolgozni kezdenek.

Aktív munkakeresésnek tekintendő, ha valaki állami vagy magán-munkaközvetítőn keresztül érdeklődött állás után, közvetlenül keresett meg munkáltatókat, hirdetést olvasott, adott fel, hirdetésre válaszolt, rokonoknál, ismerősöknél érdeklődött, tesztet írt, vizsgát tett vagy meghallgatáson volt, vállalkozásának elindítását intézte.

Gazdaságilag aktívak azok, akik jelen vannak a munkaerőpiacon, azaz a foglalkoztatottak és a munkanélküliek.

Gazdaságilag nem aktívak azok, akik a vonatkozó héten nem dolgoztak, illetve nem volt rendszeres, jövedelmet biztosító munkájuk és nem is kerestek aktívan munkát, vagy kerestek, de nem tudtak volna munkába állni. Ide tartoznak – többek között – a passzív munkanélküliek, akik szeretnének ugyan munkát, de kedvezőtlennek ítélve elhelyezkedési esélyeiket, nem keresnek aktívan munkát

A munkaerő-felmérés mintája többlépcsős, rétegzett valószínűségi minta, a kiválasztás utolsó egysége a lakás. A minta két eltérő jellegű részminta együttese egy nem önreprezentáló és egy önreprezentáló (5–10. nagyságkategóriák, valamint Budapest kerületei) részmintáé. Az önreprezentáló minta részben az elsődleges (és egyben végső) mintavételi egységek a lakások, míg a nem önreprezentáló részben elsődleges mintavételi egységek a települések, másodlagos (és egyben végső) mintavételi egységek a lakások. A mintában alkalmazott egyszerű rotációs eljárás szerint bármely háztartás, amely valamilyen időpontban belép a mintába, hat egymást követő negyedévben szolgáltat

adatokat, majd végleg elhagyja azt. A munkaerő-felmérés negyedéves mintája háromhavi részmintát tartalmaz. A felvétel a mintába került lakásokban élő, valamennyi háztartás összes tagjáról gyűjt demográfiai társadalmi alap-, valamint 2020-ig a 15–74, 2021-től a 15–89 év közötti személyekről gazdasági aktivitásukra vonatkozó információkat. 1998 óta a mintába kijelölt címek száma negyedévente mintegy 38 ezer.

A munkaerő-felmérés adatainak teljeskörűsítése havonta, speciális népességszám-továbbszámítási módszerrel történik. Az egyes népességszám-csoportok létszáma a munkaerő-felmérés mintájából a mintában megfigyelt értékek megfelelő súllyal történő szorzása és összegzése után számítható. A teljeskörűsítéséhez szükséges súlyok, illetve felszorozó tényezők meghatározása két lépésben történik. Először a minta 275 rétegére vonatkozóan készülnek el az elsődleges súlyok, majd korrekciós eljárás során – amire a meghiusulások torzító hatásának mérséklése miatt van szükség – az ún. korrigált súlyok. A korrekciós eljárásban kulcsfontosságú szerepet játszanak a továbbszámított népesség- és lakásszámok.

A kiadványban szereplő MEF adatok teljeskörűsítése az 1992–2000 közötti időszakra vonatkozóan az 1990. évi népszámlálás alapján készült súlyrendszerrel történt úgy, hogy a korábbi idősorokban még a régi súlyozású 2001. évi adatok is megadásra kerültek. 2003-tól a munkaerő-felmérés adatainak teljeskörűsítése a 2001. évi népszámláláson alapuló népességszám-továbbvezetés bázisán történt. Ezzel egy időben a 2001–2002. évi adatok is újraszámításra és lecserélésre kerültek. A KSH adatbázisok visszatekintő idősorai a 2001. évi népszámlálás alapján jellemzően 1998-ig kerültek visszavezetésre. (Azért eddig, mert 1997 és 1998 között a települési minta bővítése törést okozott az adatokban.) A 2011. októberi népszámlálás alapján a demográfiai adatok nem, viszont a munkaerő-felmérés teljeskörűsítéséhez használt korrigált népességszám visszavezetésre került. Emiatt a MEF adatok 2006-ig visszamenőlegesen változtak. A KSH adatközléseiben 2024 októberétől már a 2022 évi népszámlálás alapján újraszámított adatok szerepelnek, 2018-ig visszavezetve

Intézményi munkaügyi statisztika – KSH IMS

A kereseti adatok legfontosabb forrása 2018-ig a havi (éves) intézményi munkaügyi jelentés volt. 2019-től a havi létszám- és kereseti információk a Nemzeti Adó és Vámhivataltól átvett ún. járulékbevallásból, a Központosított Illetményszámfejtő Rendszert alkalmazva

zó költségvetési szervezetek esetében pedig továbbra is a Magyar Államkincstártól átvett adatbázisból kerülnek előállításra. Az adatok vonatkozási köre a felhasznált forrástól függetlenül jellemzően a legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozások, a költségvetési és társadalombiztosítási intézmények teljes köre, valamint a foglalkoztatás szempontjából jelentős és adatgyűjtésre kijelölt nonprofit szervezetek, kivéve ahol megjelölésre került, hogy az adatok a munkáltatók teljes körére vonatkoznak.

A keresetek minden esetben a teljes munkaidőben foglalkoztatottakra vonatkoznak. A mindenkori havi átlagkereset részét képezi a kifizetés hónapjában az alapbér, a bérpótlékok (ide tartozik a bányászati hűségjutalom és a Széchenyi, illetve a professzori ösztöndíj is), a kiegészítő fizetés, valamint a prémium, a jutalom, a 13. és további havi fizetés.

A nettó kereset a gazdálkodó szervezetenkénti bruttó átlagkeresetből a munkavállalót terhelő járulékok, valamint a személyi jövedelemadó levonásával, az adott évre érvényes járulékküszöb és az alkalmazotti kedvezményre jogosító jövedelemhatár figyelembevételével számított adat. A bruttó keresetből kiinduló nettósítás csak az összes munkavállalót érintő levonásokat kezeli. A személyi jövedelemadó kiszámítása az szja-törvényben szereplő – az adott évre érvényes – adóelőleg-kulcsokkal történik. A nettósítás alapállomány és szervezeti szinten történik. A kedvezmények figyelembevételével számított kereset a bruttó keresetet terhelő adóelőleg, és járulékfizetéshez kapcsolódó adó- és járulékmentességet, valamint a különböző címen járó kedvezményeket veszi figyelembe, kivéve az szja befizetés után gyerekes háztartások által igényelhető adó visszatérítést.

A bruttó és nettó kereseti indexek közötti különbség nagysága, és iránya az adott évi adó és járulékszabályok függvénye. Az indexek összehasonlító körre vonatkoznak, figyelembe véve a definíció változásokat, illetve az adatgyűjtés körének változásait is. A KSH tradicionálisan a főátlag indexet publikálja keresetnövekedési mutatóként. A keresetváltozás mértéke így a két időszak közötti létszamarányok eltolódását és a tényleges keresetváltozás hatását együttesen tükrözi. A reálkereset változása a nettó kereseti index és az ugyanezen időszaki fogyasztóiár-index hányadosából képzett index 100 százalék feletti (vagy alatti) értéke.

A foglalkozások egységes osztályozási rendszere (FEOR) 1994. január 1-je óta érvényes változata szerint a szellemi állománycsoport alatt az 1–4. foglalko-

zási főcsoportba, a fizikaiba pedig az 5–9. foglalkozási főcsoportba tartozók értendők.

Üres álláshely statisztika

A KSH negyedéves gyakoriságú üres álláshelyekre vonatkozó adatgyűjtésének adatszolgáltatói köre megegyezik a havi intézményi munkaügyi jelentésével (KSH IMS). A vonatkozó EU előírásnak megfelelően üresnek azok az újonnan létrehozott, betöltetlen, illetve a közeljövőben (3 hónapon belül) megüresedő álláshelyek minősülnek, amelyeknél „a munkáltató aktív lépéseket tesz és a jövőben is tenni fog annak érdekében, hogy az álláshely kívülről történő betöltéséhez a megfelelő jelöltet megtalálja és az álláshely a megfelelő jelölt megtalálása esetén a megüresedést követően be is tölthető”.

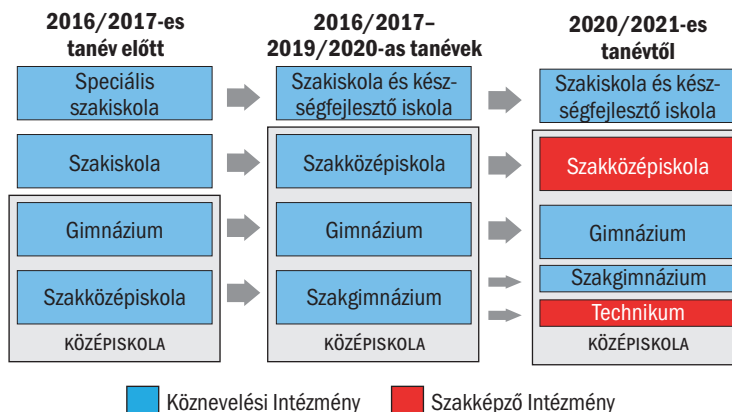
KSH Sztrájk statisztika

A megfigyelés a legalább 10 főt érintő, illetve figyelemzető sztrájk esetén a 2 órát meghaladó eseményekre terjed ki.

Oktatási adatok forrása

Az oktatási intézmények tevékenységére vonatkozó adatokat az oktatási tevékenységért felelős minisztérium gyűjti és dolgoztatja fel. Az oktatási adatfelvételek rendszere a 2000/2001. tanévtől újult meg tartalmában és módszerében (így a papír alapú kérdőíveket felváltotta az elektronikus adatgyűjtési rendszer, ami az áttérés évében átmenetileg a korábbinál alacsonyabb megbízhatósági fokú információt eredményezett), követve az oktatás 1993. évi LXXIX. és LXXX. sz. törvényekben meghatározott szervezeti és tevékenységi rendszert. Az adatfelvétel számbavételi egysége az oktatási intézmény, a megfigyelés tárgya pedig az ott folyó oktatási feladat. Az adatfelvétel eszmei időpontja 2000/2001-től minden év október 1. illetve október 15. (2000 előtt pedig egy ehhez közeli, de iskolatípusonként eltérő időpont).

A középfokú oktatásban a 2016/2017-es tanévben jelentős átalakulás történt. A szakképző intézmények nevének megváltoztatásán túl az általuk ellátott feladat is módosult. A korábbi speciális szakiskolák neve szakiskolává és készségfejlesztő iskolává változott, a korábbi szakiskolák neve szakközépiskola lett (későbbi nevük szakképző iskola), a régi szakközépiskolákból pedig szakgimnáziumok lettek. Az új rendszerben működő szakiskolák a többi tanulóval együtt haladásra képtelen, sajátos nevelési igényű tanulókat készítik fel szakmai vizsgára, a készségfejlesztő iskolák a középsúlyos

A közép fokú oktatás korábbi és jelenlegi sémája

SNI-tanulók számára nyújtanak az életkezdéshez, munkába álláshoz ismereteket. Az új rendszerű szakközépiskolákban a tanulók az első 3 évben szakképesítést szereznek, ezt követően a diákoknak lehetőségük van további kettő, érettségire felkészítő évfolyam elvégzésére, majd érettségi vizsgát tehetnek. A szakgimnáziumokban az első négy év elvégzése után a tanulók szakmai érettségit tesznek, további egy évfolyam elvégzésével pedig érettségihez kötött szakképesítést szerezhetnek. A gimnáziumok esetében nem történt változás. Az érettségit adó középiskola, mint gyűjtőfogalom tartalma így módosult. Korábban a gimnázium és szakközépiskola tartozott ebbe a kategóriába, az új rendszerben a szakközépiskola, gimnázium és szakgimnázium együttese értendő a fogalom alatt. Emiatt a közoktatási idősorok egy része korábbi formájában már nem volt folytatható.

A 2020/2021-es tanévtől a köznevelésben és a szakképzésben további átalakulások történtek, a köznevelési és a szakképző intézmények szétváltak. A köznevelési intézményekben a művészeti, a közművelődési és a pedagógiai képzési területet oktató intézmények szakgimnáziumként, a szakképző intézményekben a technikumok és a szakképző iskolák a felmenő rendszerű képzések mellett kifutó jelleggel a korábbi szakgimnáziumi és szakközépiskolai képzéseket is folytatják. Ettől a tanévtől a szakképző intézményekre vonatkozó adatgyűjtés módszertana változott, ezért a szakképzési feladatokra vonatkozó adatok az előző évi adatokkal korlátozottan hasonlíthatók össze.

Egyéb adatforrások

Az 1980. és 1990. évi foglalkoztatási adatok becsléséhez népszámlálási adatok kerültek felhasználásra. Ugyan-

csak a népszámlálás, illetve a mikrocenzus volt a forrása az ingázási adatoknak. Az összefoglaló gazdasági mutatók a nemzetgazdasági mérlegekből, a fogyasztói árstatisztikából, illetve az ipari beszámoló jelentésből származnak. Ezen adatforrások részletes leírása a vonatkozó szakstatistikai publikációkban szerepel.

FŐBB NFSZ ADATFORRÁSOK

NFSZ Nyilvántartott álláskeresőek regiszter adatbázis – NFSZ-REG

A munkanélküliségi adatok másik fő forrása Magyarországon – és a legtöbb fejlett országban – a nyilvántartásba vett (regisztrált) álláskereső egyénenkénti adatait tartalmazó havonta összegyűjtött – ún. adminisztratív rekordokat tartalmazó – hatalmas adatbázis.

A nyilvántartás tulajdonképpen minden állást keresőt tartalmaz, de közülük adott időpontban csak azokat tekintik regisztrált álláskeresőnek, aki

- a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat valamelyik kirendeltségén magát álláskeresőként nyilvántartásba vetette (vagyis – az alkalmi foglalkoztatásnak minősülő munkaviszony kivételével – nincs munkája, szeretne dolgozni és ehhez kéri a munkaerőpiaci szervezet segítségét);
- a vizsgált időpontban – az egyes hónapok zárónapján – nem nyugdíjas, nem részesül rehabilitációs járadékban és rehabilitációs ellátásban, nem nappali tagozatos tanuló, és elhelyezkedése érdekében együttműködik a kirendeltséggel (vagyis a felajánlott megfelelő munkát, munkaerőpiaci szolgáltatást illetve a támogatott képzési lehetőséget elfogadja, illetve a közvetítő/tanácsadó által előírt időpontokban jelentkezik a kirendeltségen).

Amennyiben a nyilvántartásban szereplő személy a zárónapon valamely támogatott foglalkoztatási program keretében dolgozik, vagy munkaerőpiaci képzésben vesz részt, a nyilvántartott álláskereső státusa szünetel.

Ha az ügyfél nem működik együtt a kirendeltséggel, az álláskereső nyilvántartásából kikerül.

A nyilvántartás adatai – adminisztratív rekordjai – nem csak az időponti adatok megállapítását teszik lehetővé, hanem az áramlások, a beáramlás és a kiáramlás megfigyelését is.

Az adatbázis tartalmazza az álláskeresői ellátásokat megállapító, törlő valamint szüneteltető határozatok, valamint a számfejtési tételek alapján a pénzbeli ellátást kapók létszámát, segélyezési eseményeit, a bekerülésük és kikerülésük pontos időpontját és a kikerülésük módját (pl. elhelyezkedett, jogosultsága lejárt, kizárt, aktív eszközre ment át stb.) valamint az álláskeresői ellátások pénzügyi adatait is (pl. ellátások átlagos havi összege, átlagos kifizetett ellátás zárónapi létszámra, kilépőkre, elhelyezkedettekre). Az álláskeresői ellátások regisztere a létszámadatokon kívül lehetővé teszi az ellátások átlagos hosszának megfigyelését is.

Az 1991 és 1996 közötti időszakra a nyilvántartás tartalmazza a pályakezdekők munkanélküli segélyében részesültek időponti (stock) és áramlási (flow) adatait is. 1997 és 2005 között a rendszer tartalmazta a nyugdíj előtti munkanélküli segélyben részesülőket is.

Álláskeresői járadékban részesülők: 2011. szeptember 1-jétől megváltoztak az álláskeresői járadék megállapításának és folyósításának feltételei. Az álláskeresői járadék két szakasza megszűnt, a jogosultsági idő 270 napról 90 napra csökkent. Az álláskeresővé válást megelőző 5 éven belül 360 nap jogosultsági idővel kell rendelkeznie az álláskeresőnek (2011. szeptember 1-je előtt 4 éven belül 365 nap volt), így 10 nap munkaviszonyban töltött idő 1 nap folyósítási időnek felel meg (2011. szeptember 1-je előtt 5 nap/1 nap volt). Összege a járulékalap 60%-a, de maximum a jogosultság kezdő napján hatályos kötelező legkisebb munkabér összege (járulékalap: a kérelem benyújtását megelőző négy naptári negyedévben az érintett jogviszonyokban elért havi átlagos összeg). (Flt.)

Álláskeresői segélyben részesülők: 2011. szeptember 1-jétől megváltoztak az álláskeresői segély megállapításának és folyósításának feltételei. Az „a” és „b” típusú ellátási forma megszűnt, a „c” ellátási formát nyugdíj előtti álláskeresői segély elnevezésként az álláskeresők továbbra is igényelhetik, de a legalább

140 napos álláskeresői járadékra való jogosultság (és kimerítés) 90 napra lecsökkent. (Flt.)

Rendszeres szociális segélyben részesülők: a nyilvántartott álláskeresők közül azok, akik hátrányos munkaerőpiaci helyzetű aktív korúak és jövedelmük kiegészítésére, pótlására pénzbeli szociális ellátásban részesülnek. 2009. január 1-jétől a rendszeres szociális segélyben részesülőket két csoportba sorolták: a rendszeres szociális segélyezettek, a rendelkezésre állási támogatottak. 2011. január 1-jétől a rendelkezésre állási támogatás helyébe új ellátási forma a bérpótló juttatás lépett. 2011. szeptember 1-jétől pedig a bérpótló juttatás elnevezés foglalkoztatást helyettesítő támogatásra változott. (A szociális igazgatásról és a szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. tv).

A Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálathoz bejelentett munkaerő-igények rekordjai alapján havonta hasonló statisztikai feldolgozások készülnek az álláshelyek stock- és flow jellegű adatairól is.

A különböző aktív eszközökben való részvételtől, a résztvevők számáról, ki- és beáramlásairól ugyancsak havonta készül részletes statisztika a kifizetett támogatások alapján.

A nyilvántartásokra épülő, havonta készülő, rendkívül részletes – országos, régiónkénti, megyei, kirendeltégi körzetenkénti, sőt településenkénti – statisztika az állami foglalkoztatási szolgálat fő funkciói (közvetítés, járadékfizetés, aktív eszköz támogatást stb.) ellátása közben keletkező adminisztratív rekordok másodlagos feldolgozása alapján készül, tulajdonképpen azoknak igen fontos és hasznos „mellékterméke”.

Az NFSZ, korábban a Nemzeti Munkaügyi Hivatal (és jogelődei, az FSZH, FH, az OMK, OMMK, ill. az OMKMK) 1989-től havonta publikálja ezen statisztikák főbb adatait. A regisztrált (nyilvántartott) álláskeresőkkal számított relatív mutatók nevezőit a KSH-nak a munkaerő-mérlegben publikált gazdaságilag aktív népesség adata, illetve ennek régiókra és megyékre való lebontása szolgáltatja.

A regisztrált (nyilvántartott) álláskeresők száma és a regisztráltakkal számított ráta értelemszerűen eltér a KSH Munkaerő-felmérés eredményeitől. A különbség fő okai az eltérő fogalomrendszer és az alapvetően különböző megfigyelési/mérési módszer.

NFSZ Rövidtávú Munkaerőpiaci prognózis – NFSZ-PROG

Az NFSZ, korábban a Nemzeti Munkaügyi Hivatal (illetve jogelődei) kezdeményezése alapján és koor-

dinálása mellett a munkaerőpiaci szervezet 1991-től kezdődően évente két alkalommal – márciusban és szeptemberben –, több mint 7500 munkaadó interjú megkérdezésével hajtja végre az ún. rövidtávú prognózis felmérést. 2004-től már csak évente egyszer – szeptember hónapban – kerül sor a felmérésre.

A kérdőív a felkeresett cégek reál- és pénzügyi folyamatai várható alakulását, fejlesztési és munkaerőgazdálkodási terveit és szándékait tudakolja, rákérdez a konkrét létszámcsökkentési és létszámbővítési terveikre és felméri az aktív eszközökkel kapcsolatos várható igényeiket is.

A kérdőívek megyénként és országos szinten is feldolgozásra kerülnek, hasznos információkat szolgáltatva mindegyik szinten a munkaerőpiaci szervezet munkájának tervezéséhez.

A prognózis-felmérés alkalmat és lehetőséget ad arra, hogy – más forrásokból származó információkat is felhasználva – a megyék ill. a főváros részleteiben elemezzék a munkapiaci helyzetük alakulását és fő tendenciáit, felkészüljenek a rövid távon várható problémák kezelésére, ügyfeleik változó igényeinek kielégítésére.

A rövidtávú prognózisnak csak egyik eredménye maga az előrejelzés. További nagyon fontos „melléktermékei”: a vállalatokkal való rendszeres, személyes kapcsolattartás, a közvetítő-ügyműködő munkakörben dolgozó kérdezőbiztosok szakismeretének, helyismeretének bővülése, a munkaerőpiaci képzés orientálása a megismert igények alapján.

A prognózis-felmérésekhez esetenként különböző kiegészítő kérdéseket, kérdésblokkokat kapcsolva további fontos információkhoz is juthatunk, amelyeket a kutatók, a foglalkoztatáspolitikai és/vagy az oktatáspolitikai irányítói tudnak a munkájuk során hasznosítani.

2005-től a felmérést az NFSZ a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara Gazdaság- és Vállalkozáskutató Intézettel (MKIK GVI) együttműködésben végzi, ami egyebek között azzal az előnnyel is járt, hogy az MKIK GVI kérdezőbiztosai segítségével a mintanagyságot sikerült közel 8000-re megnövelni.

NFSZ „Bértarifa” felvételek adatbázisai – NFSZ-BT

A ITM, korábban a Nemzeti Munkaügyi Hivatal (illetve jogelődei) 1992-től évente hajtotta végre az egyénienkénti alaphérek és keresetek megismerését

szolgáló, hatalmas mintával dolgozó reprezentatív adatfelvételeket, 2019. évtől a felvételt a KSH végzi.

Az adatgyűjtés referencia hónapja minden évben a május hónap, de az alaphéren (alapilletményen) felüli nem rendszeres kifizetések egy hónapra jutó átlagának meghatározásához ezen kifizetések előző évi teljes összegének 1/12 részét is figyelembe veszik.

A versenyszférában kezdetben csak a 20 fő fölötti cégekre terjedt ki az adatgyűjtés, úgy, hogy minden vállalkozás köteles volt adatot szolgáltatni, de a mintába csak meghatározott napokon született dolgozóik kerültek be.

A 10–19 fő közötti cégekre 1996-tól, az 5–9 fő közötti létszámmal dolgozókra pedig 1999-től terjedt ki az adatgyűjtés, úgy, hogy ebben a körben az összes ilyen létszámú cég közül véletlenszerűen kiválasztott mintába bekerülő vállalkozások (kb. 20 százalékuk) kell csak adatokat szolgáltatassanak, ők viszont minden egyes dolgozójukról.

Az alaphérek és a teljes kereset-szerkezet adatai Magyarországon csak ezekből az adatfelvételekből ismerhetők meg, így célszerűen az ezekből évente kapott hatalmas adatbázisok szolgálhatnak alapul a szociális partnerek által folytatott bér-érdekegyeztető tárgyalásokhoz.

A költségvetési körben létszámnagyságtól függetlenül minden egyes költségvetési intézmény részt vesz az adatszolgáltatásban, mégpedig úgy, hogy a központi bérszámfejtési rendszerhez tartozó intézményeknél az adatszolgáltatás teljes körű, a többi költségvetési intézmény pedig csak a meghatározott napokon született – a mintába bekerült – dolgozókról teljesíti az adatszolgáltatást.

A fegyveres testületek hivatásos (ún. szolgálati jogviszonyos) dolgozóira csak 1999-től kezdődően terjed ki az adatgyűjtés.

1992 előtt 3 évenként került sor hasonló adatgyűjtésekre, így már 1983, 1986 és 1989 évekről is rendelkezünk egy-egy hatalmas adatállománnyal.

A mintába bekerült minden egyes dolgozóról rendelkezésre állnak a következő adatok:

- a munkáltató ágazata, létszámnagysága, a munkavégzés telephelye, a gazdálkodási forma, a tulajdonosi szerkezet;
- a munkavállaló bérbesorolása, foglalkozása, neme, kora, iskolai végzettsége.

Az egyénienkénti adatokat tartalmazó hatalmas adatbázisok alapján minden évben elkészülnek a következő feldolgozások:

- a szociális partnerek által egyeztetett, a bér-érdekegyeztetéshez alkalmazott ún. standard feldolgozások (amelyeket az érdekegyeztető tárgyalásokban részt vevő valamennyi konföderáció megkap);
- modellszámítások a minimálbér emelés várható hatásainak meghatározása céljából;
- a minisztérium igényei alapján készülő feldolgozások a kereseti arányok elemzéséhez és bemutatásához;
- feldolgozások az évente megjelenő négykötetes adattárhoz (nemzetgazdaság összesen, versenyszféra, költségvetési szféra, területi kötet), illetve ennek CD-s változatához.

A teljes adatbázist átveszi minden évben a KSH és egyes nemzetközi adatszolgáltatásokat ennek felhasználásával tud teljesíteni (pl. az ILO ill. az OECD felé). Az OECD részére a NGM, korábban a Nemzeti Munkaügyi Hivatal is rendszeresen készít speciális feldolgozásokat.

Az egyénenkénti adatokat tartalmazó adatbázis lehetővé teszi a benne szereplő ismérvek tetszés szerinti kombinációjával képzett csoportokra készülő feldolgozásokat és a különböző csoportok összetételének figyelembe vételével történő reális alapbér-, illetve kereset szerinti összehasonlításokat, az alapbérek és keresetek szóródásának, differenciáltságának vizsgálatát.

2002-től a felvételeken jelentős módosítások történtek annak érdekében, hogy a felmérés teljes mértékben megfeleljen az EU-ban négyévenként kötelező ú.n. keresetszerkezet felmérés (Structure of Earnings Survey) előírásainak. A változások egyik lényeges eleme, hogy 2002. óta az adatgyűjtés kiterjed a részmunkaidőben foglalkoztatottakra is.

Az EU rendelkezéseinek megfelelően a 2002-es, a 2006-os és a 2010-es felvételek elemi adatait – anonimizált formában – áadtuk az Eurostatnak.

VÁLOGATOTT BIBLIOGRÁFIA

**a 2023-ban megjelent
munkaerőpiaci kutatások
külföldi és hazai szakirodalmából**

**Összeállította
BÁLINT ÉVA**

Külföldön megjelent folyóiratcikkek
Magyarországon megjelent folyóiratcikkek
Magyarországon megjelent könyvek
HUN-REN KRTK KTI Műhelytanulmányok

A Munkaerőpiaci Tükör idei kötetébe a 2023-ban megjelent publikációkból válogattunk. A bibliográfia a magyar munkaerőpiac jellemzőivel foglalkozó nemzetközi és hazai folyóiratcikkeket és leg-

fontosabb hazai könyveket tartalmazza. A hazai tanulmányok olyan szaccikket, amelyek az MTA Gazdaságtudományi Minősítő Bizottság hazai folyóiratlistáján szereplő folyóiratokban jelentek meg.

KÜLFÖLDÖN MEGJELENT FOLYÓIRATCIKKEK

- ADAMECZ ANNA: [Longer schooling with grade retention](#). The effects of increasing the school leaving age on dropping out and labour market success. *Economics of Education Review*, Vol. 97. 102487. 33 p. 2023.
- BENEDEK ANDRÁS: [The impact of digital transformation on the continuing training of Hungarian teachers](#). Peculiarities of distance education. *Journal of Educational Sciences*, Vol. 24. No. 2. 2023. pp. 125–137.
- BERDE ÉVA–KOVÁCS EMESE–KURBANOVA MUYASSAR: [The two-sided paradox of ageism during the COVID-19 pandemic](#). The cases of Hungary, Tunisia and Uzbekistan. *Regional Science Policy & Practice*, Vol. 15. No. 3. 2023. pp. 606–626.
- CZALLER LÁSZLÓ–HERMANN ZOLTÁN: [Return to skills and labour market size](#). *Regional Studies*, Vol. 57. No. 5. 2023. pp. 800–813.
- CSÁSZÁR ZSUZSA–TARRÓSY ISTVÁN–DOBOS GÁBOR–VARJAS JÁNOS–ALPEK LEVENTE: [Changing geopolitics of higher education](#). Economic effects of inbound international student mobility to Hungary. *Journal of Geography in Higher Education*, Vol. 47. No. 2. 2023. pp. 285–310.
- CSOBA JUDIT–LADANCSIK TIBOR: [The silver generation in the labor market](#). Work and time management of the 65+ age group in North-Eastern Hungary. *Journal of Women & Aging*, Vol. 35. No. 4. 2023. pp. 319–342.
- DÁNIEL ZOLTÁN ANDRÁS–MOLNÁR TAMÁS–PORKOLÁB PATRÍCIA FANNI: [The role of social cooperatives in Hungary over the past ten years – from a regional labour market perspective](#). *Economic and Regional Studies*, Vol. 16. No. 2. pp. 223–240.
- DIPRETE, THOMAS A.–CHAE, JOANNA: [Coordinated markets, school-to-work linkages, and labor market outcomes in Europe](#). *Research in Social Stratification and Mobility*, Vol. 87. October 2023, 100840.

- FEHÉRVÁRI ANIKÓ: [An education programme for the elimination of inequalities in Hungary](#). *International Journal of Inclusive Education* Vol. 27. No. 9. 2023. pp. 1027–1041.
- HERMANN ZOLTÁN–HORN DÁNIEL: [The effect of decreased general training on skills and dropout](#). Evidence from a vocational school reform in Hungary. *Education Economics*, Vol. 31. No. 6. 2023. pp. 725–734.
- HUSZÁR ÁKOS–GYÖRI ÁGNES–BALOGH KAROLINA: [Resistance to change. Intergenerational class mobility in Hungary, 1973–2018](#). *Sociological Research Online*, Vol. 28. No. 3. 2023. pp. 838–857.
- ILYÉS VIRÁG–SEBŐK ANNA: [University peers and career prospects](#). The impact of university ties on early labor market outcomes. *Economics of Education Review*, Vol. 96. October 2023, 102456.
- KISFALUSI DOROTTYA: [Roma students' academic self-assessment and educational aspirations in Hungarian primary schools](#). *British Journal of Sociology of Education*, Vol. 44. No. 5. 2023. pp. 879–895.
- KISS OLIVÉR–MOLNÁR ALBERT: [Corporate Education in Hungary](#). *Macrotheme Review. A Multidisciplinary Journal Of Global Macro Trends*, Vol. 11. No. 1. 2023. pp. 43–51.
- KREKÓ JUDIT–MUNKÁCSY BALÁZS–CSILLAG MÁRTON–SCHARLE ÁGOTA: [A job trial subsidy for youth](#). Cheap labour or a screening device? *Social Policy and Administration*, Vol. 57. No. 7. 2023. pp. 1089–1116.
- KUN ATTILA–SZABÓ IMRE SZILÁRD: The impact of the “Minimum Wage Directive” – Directive (EU) 2022/2041 – in Hungary. *Revue de Droit du Travail*, No. 3. 2023. pp. 216–223.
- LE-DAI BARBARA–KONCZ GÁBOR–HAJDÚ DÁVID–LIPTÁK KATALIN: [The role and territorial characteristics of adult training on the integration of registered jobseekers into the labour market in](#)

- Szabolcs-Szatmár-Bereg County (Hungary), 2010–2020. *European Countryside*, Vol. 15. No. 2. 2023. pp. 202–226.
- LIPTÁK KATALIN: *The situation of public employment in small villages in Hungary*. *Proceedings of The International Conference on New Trends in Management, Business and Economics*, Vol. 1. No. 1. pp. 36–43. 2023.
- MAKAY ZSUZSANNA: *Paid parental leave reforms and mothers' employment in Austria, France and Hungary*. *Comparative Population Studies*, Vol. 48. 2023. pp. 425–456.
- MARTON ÁDÁM: *Demographic and labour market situation in Hungary in the light of global trends*. *Social Horizons. The Journal for Social Sciences*, Vol. 3. No. 5. 2023. pp. 99–119.
- MERTENS, MATTHIAS: *Labor Market Power and Between-Firm Wage (In)Equality*. *International Journal of Industrial Organization*, Vol. 91. 103005. 2023.
- MOLNÁR GYÖNGYVÉR–HERMANN ZOLTÁN: *Short- and long-term effects of COVID-related kindergarten and school closures on first- to eighth-grade students' school readiness skills and mathematics, reading and science learning*. *Learning and Instruction*, Vol. 83. 101706. 13. 2023.
- MUNKÁCSI ADRIENN–DEMETER KRISZTINA: *Student Competencies in Supply Chain Management. Expectations and Reality*. *European Journal of Contemporary Education*, Vol. 12. No. 3. 2023. pp. 920–927.
- NAGY ÁDÁM–FEKETE MARIANNA–SZABÓ ANDREA–BÖCSKEI BALÁZS: *Online education in the perception of Hungarian students – Results of online focus groups*. *International Journal on Cybernetics & Informatics*, Vol. 12. No. 1. 2023. pp. 185–194.
- PÉNZES JÁNOS–PAPP ISTVÁN–APÁTI NORBERT–KISS JÁNOS PÉTER: *Border areas and educational attainment*. Long-term analysis of Hungary for the period between 1960 and 2022. *DETUROPE: The Central European Journal of Regional Development and Tourism*, Vol. 15. No. 2. 2023. pp. 109–128.
- POÓR JÓZSEF–ŽIČKUTĚ, INETA–SUHAJDA CSILLA JUDIT–VERESNÉ VALENTINYI KLÁRA–CSIZMADIA KRISTÓF–VISZTENVELT ANDREA: *Attitudes to migration and mobility issues at universities in Hungary and Slovakia*. *Politische Psychologie/Journal of Political Psychology*, 2023. Vol. 11. pp. 56–69.
- SIPOS NORBERT–KURÁTH GABRIELLA–BÁNYAI EDIT–JARJABKA ÁKOS: *Applicants' institution selection criteria in the higher education*. An empirical study in Hungarian higher education management. *Management in Education*, Vol. 37. No. 4. 2023. pp. 178–189.
- SZABÓ ANDREA–FEKETE MARIANNA–BÖCSKEI BALÁZS–NAGY ÁDÁM: *Real-time experiences of Hungarian youth in digital education as an example of the impact of pandemia*. "I've never had better grades on average: I got straight all the time". *International Journal of Educational Development*, Vol. 99. 102782. 2023.
- VALUCH TIBOR: *The changing world of labour in Hungary and Central and Eastern Europe before and after the 1989/90 transition*. *Journal of Contemporary Central and Eastern Europe*, Vol. 31. No. 3. 2023. pp. 629–640.

MAGYARORSZÁGON MEGJELENT FOLYÓIRATCIKKEK

- BALOG ILONA IDA: *A humán tőke mérése és egy pénzübeli mérőszám tesztelése növekedési egyenletben*. *Sigma*, 54. évf. 3–4. sz. 2023. pp. 71–189.
- BALOGH GÁBOR–SZABÓ BÁLINT BRIGITTA–UHRIN ANETT: *A közgazdászhallgatók reális vagy irreális bérvárakozásait befolyásoló tényezők és a munkatapasztalat összefüggései*. *Közgazdasági Szemle*, 70. évf. 11. sz. 2023. pp. 1261–1287.
- BERDE ÉVA–REMSEI SÁNDOR: *Tanulás melletti munkavégzés a győri Széchenyi István Egyetem hallgatói körében*. *Statisztikai Szemle*, 101. évf. 10. sz. 2023. pp. 915–932.
- BODA GYÖRGY–FÜLÖP ZOLTÁN–RÉVÉSZ TAMÁS–THÉK REGINA: *Termelékenység és jövedelmezőség*. *Statisztikai Szemle*, 101. évf. 6. sz. 2023. pp. 479–521.
- CZIRFUSZ MÁRTON: *Munkabérek egyenlőtlenségei a globális értékláncokban: a magyarországi akkumulátoriipar esete*. *Külgazdaság*, 67. évf. 11–12. sz. 2023. pp. 28–47.
- DRJENOVSKY ZSÓFIA–SZTÁRAY KÉZDY ÉVA: *A munka és a magánélet közti egyensúly alakulása a kisgyermekkel otthon lévő apák családjában*. *Szociológiai Szemle*, 2023. 33. évf. 2. sz. pp. 29–55.
- FERKELT BALÁZS–SÁNDORNÉ KRISZT ÉVA: *Munkaerőpiaci tendenciák az eurővezetben*. *Statisztikai Szemle*, 101. évf. 8. sz. 2023. pp. 665–686.
- GÁSPÁR ATTILA–REIZER BALÁZS: *Újabb hozzászólás az ismét elmaradt minimálbérvitához*. *Közgazdasági Szemle*, 70. évf. 4. sz. 2023. pp. 365–380.
- GYŐRI ÁGNES–PERPÉK ÉVA–HUSZÁR ÁKOS–BALOGH KAROLINA: *Milyen egyenlőtlenségekkel szembesülnek a humán foglalkozásúak a munkakörülmények*

- terén? A munkahelyi stresszorok változása Magyarországon 2006 és 2020 között. Statisztikai Szemle, 101. évf. 12. sz. 2023. pp. 1051–1083.
- GYÖRI ZSUZSANNA–JUHÁSZ TÍMEA–SZEGEDI KRISZTINA: *A családbarát foglalkoztatási szemlélet néhány aspektusa egy magyarországi felsőoktatási intézmény dimenziójában*. Vezetéstudomány, 54. évf. 2. sz. 2023. pp. 12–24.
- HORVÁTH BEÁTA–LOVICS GÁBOR: *Havi munkaügyi adatok becslésének módszertana a KSH-ban*. Szigma, 54. évf. 3–4. sz. 2023. pp. 205–226.
- HUSZÁR ÁKOS–HAJDU GÁBOR–SIK ENDRE–NAGY RÉKA KLÁRA: *A presztízs és forrásai – új magyar foglalkozási skálák*. Statisztikai Szemle, 101. évf. 1. sz. 2023. pp. 5–29.
- ILLÉSSY MIKLÓS–HUSZÁR ÁKOS–CSIZMADIA PÉTER: *Flexibility without security*. Labour market integration mechanisms in Hungary during the 2010s. Intersections. East European Journal of Society & Politics, Vol. 9. No. 4. 2023. pp. 4–25.
- KÁROLYI RÓBERT–KISS HUBERT JÁNOS–SZABÓ-MORVAI ÁGNES: *Kontrollhely Magyarországon – egy reprezentatív felmérés eredményei*. Közgazdasági Szemle, 70. évf. 7–8. sz. 2023. pp. 847–871.
- KERÉKGYÁRTÓ GÁBOR: *Fiatalok vállalkozás indítását serkentő és gátló tényezők vizsgálata fiatal vállalkozók megkérdezése alapján*. Közgazdaság, 18. évf. 3. sz. 2023. pp. 25–45.
- KUNCZ IZABELLA–NÉMETH PETRA–SZABÓ-BAKOS ESZTER: *A harmincévesnél fiatalabb anyák szja-kedvezményének várható demográfiai és makrogazdasági hatásai*. Közgazdasági Szemle, 70. évf. 11. sz. 2023. pp. 1213–1229.
- LENGYEL IMRE: *A hazai terület- és településfejlesztés egyik „állatorvosi lova”: a felsőoktatás leépülése a kevésbé fejlett térségekben*. Tér és Társadalom, 37. évf. 4. sz. 2023. pp. 51–81.
- NÉMETH PETRA–SZABÓ-BAKOS ESZTER: *Egy gyermekvállalástól függő kompenzációs nyugdíjrendszer előnyei és hátrányai*. Szigma, 54. évf. 1. sz. 2023. pp. 21–54.
- OBLATH GÁBOR–SIMONOVITS ANDRÁS: *Keresetek, valorizáció és nyugdíjak – koncepcionális kérdések és statisztikai problémák*. Közgazdasági Szemle, 70. évf. 9. sz. 2023. pp. 929–963. p.
- POLÓNYI ISTVÁN: *Hol tart a hazai közoktatás?* Közgazdasági Szemle, 70. évf. 7–8. sz. 2023. pp. 872–897.
- RAFFAY-DANYI ÁGNES–BOGDÁNY ESZTER–DABRÓNAKI-PRISZINGER KRISZTINA: *Híd a felsőoktatási emberi erőforrások alapképzés és a munkaerőpiaci kompetenciaelvárások szakadéka felett*. Vezetéstudomány, 54. évf. 6. sz. 2023. pp. 3–16.
- SIK ENDRE–HUSZÁR ÁKOS–NAGY RÉKA KLÁRA: *A foglalkozások inkonzisztenciája – egy új, presztízsalapú tipológia felé*. Statisztikai Szemle, 101. évf. 2. sz. 2023. pp. 95–117.
- SIMONOVITS ANDRÁS: *Változó infláció és a nyugdíjak – Magyarország, 2010*. 2023. Közgazdasági Szemle, 70. évf. 4. sz. 2023. pp. 381–397.
- STÉGER CSILLA: *Tanárképzés az adatok tükrében*. Magyar Tudomány, 184. évf. 2. sz. 2023. pp. 192–201.
- SZALAI PIROSKA: *Nők és a munka alapú társadalom, a családok életkörülményei, valamint a gyermekvállalás*. Helyzetkép a GYED extra tizedik évfordulója kapcsán. Polgári Szemle, 19. évf. 1–3. szám, 2023. pp. 62–92.
- SZEMEREYNÉ PATAKI KLAUDIA: *Innovatív foglalkoztatási modell*. Szenior tudáshasznosítási program Kecskeméten. Vezetéstudomány, 54. évf. 4. sz. 2023. pp. 40–53.
- SZTÁNYI-SZEKÉR BARBARA–HÖGYE-NAGY ÁGNES–SZEMÁN-NAGY ANITA: *Jól-lét, élettel való elégedettség és a munka-család konfliktus közti kapcsolat a dolgozó anyák körében*. Új Munkaügyi Szemle, 4. évf. 1. sz. 2023.
- SZTÁNYI-SZEKÉR BARBARA–HÖGYE-NAGY ÁGNES–SZEMÁN-NAGY ANITA: *A családi élettel, párkapcsolattal való elégedettség és a munka-magánélet egyensúly összefüggései a gyermekes nők életében*. Új Munkaügyi Szemle, 4. évf. 2. sz. 2023.
- T. NAGY JUDIT–BALOGH ESZTER–CZIRÁKI KÁROLY TAMÁS–TAKÁCS KAROLINA FRUZZSINA–CSANÁDY MÁRTON–SZVETELSZKY ZSUZSANNA: *Az elvándorlás mérésének digitális lehetőségei a statisztikában*. Statisztikai Szemle, 101. évf. 12. sz. 2023. pp. 1084–1100.
- TEVELI-HORVÁTH DOROTTYA–VARGA VIRÁG: *A magyar kreatív fiatalok lakóhelyválasztási preferenciái és annak változása a COVID-19 fényében*. Tér és Társadalom, 36. évf. 1. sz. 2023. pp. 71–91.
- TÓTH BORBÁLA–LŐRINC BALÁZS: *A foglalkoztatottak rétegződése Magyarországon a munkaalapú gazdaság idején*. Polgári Szemle, 19. évf. 4–6. sz. 2023. pp. 373–385.
- VARGA JÚLIA–CSILLAG MÁRTON: *A foglalkozási mobilitás változása Magyarországon két évtized adatai alapján*. Közgazdasági Szemle, 70. évf. 12. sz. 2023. pp. 1338–1360.
- VENCZEL-SZAKÓ TÍMEA–SIPOS NORBERT–BANKÓ ZOLTÁN: *Munkavállalói elégedettség a home office-*

szal a Covid alatt és után. Marketing & Menedzsment, 57. évf. 3. sz. 2023. pp. 47–57.

ZSINKA FLÓRA: [A szegénység csapdái](#). Időperspektíva és térhasználat mélyszegénységben élő nők habitusában. Tér és Társadalom, 36. évf. 2. sz. 2023. pp. 36–61.

MAGYARORSZÁGON MEGJELENT KÖNYVEK

BAGÓ JÓZSEF–MUNKÁCSY FERENC (szerk.): [Munkatudományi üzenetek, 2022](#). Válogatás a Magyar Közgazdasági Társaság Munkaügyi Szakosztály 2022. évi rendezvényeinek összefoglalóiból. Magyar Közgazdasági Társaság, Budapest, 2023. 68 p.

BALOGH GÁBOR–KAROLINY MÁRTONNÉ (szerk.): [Az emberi erőforrások menedzselése. Koncepciók, technikák nemzetközi kitekintésben](#). Akadémiai Kiadó, Budapest, 2023. 399 p.

DÉVÉNYINÉ RÓZSA ERIKA–TIBOLD ANTAL (szerk.): [ErgoScope. A munkaképesség vizsgálatának elméleti kérdései és jó gyakorlatai](#). PTE, Pécs, 268 p.

DURST JUDIT–NYÍRŐ ZSANNA–BEREMÉNYI ÁBEL (szerk.): A társadalmi mobilitás ára. Elsőgenerációs diplomások és az osztályváltás következményei. Gondolat Kiadó, Budapest, ELKH Társadalomtudományi Kutatóközpont, 2023. 453 p.

HOFFMAN ISTVÁN: Humán közszolgáltatások és önkormányzatiság – átalakuló feladatok egy rohamosan változó rendszerben. Különös tekintettel a jóléti, valamint az oktatási és kulturális közszolgáltatásoknak az Európai Unió tagállamaiban és egyes más (jóléti) államokban lezajlott változásaira a 20. század utolsó harmadától napjainkig. Orac, Budapest, 2023. 361 p.

HUSZ ILDIKÓ: Esélyteremtés projektalapon. Gondolat Kiadói Kör Kft., Budapest, 2023. 235 p.

JENKINS, MICHAEL: Humánszakértők. Altruizmus, együttérzés és empátia a munkahelyen. Fordította: Borbély-Bartis Katalin. Pallas Athéné, Budapest, 2023. 243 p.

KATTEIN–PORNÓI RITA–TÓTH PÉTER–KANCZNÉ NAGY KATALIN (szerk.): [Oktatás egy változó világban](#). Kutatás, innováció, fejlesztés. Magyar Nevelés- és Oktatókutatók Egyesülete (HERA), Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2023. 359 p.

KISS MÁRTA–PERPÉK ÉVA (szerk.): [Hogyan tovább?](#) A járási Gyerekesély programok fenntarthatóságának vizsgálata, 2017–2022. HUN-REN Társadalomtudományi Kutatóközpont–L'Harmattan, Budapest, 2023. 220 p.

ÖKRÖS FRUZZSINA és szerzőtársai: [Jelentés az Anyai Munkavállalás Vizsgálatáról](#). Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat. KSH Népeségstudományi Kutatóintézet, Budapest.

PÁL LAJOS–PETROVICS ZOLTÁN: [Visegrád 20.0. A XX. Magyar Munkajogi Konferencia szerkesztett előadásai](#). Budapest, Wolters Kluwer Hungary, 2023. 408 p.

SIPOS NORBERT–LÁSZLÓ GYULA: [Társadalmi párbeszéd, avagy a munkaügyi kapcsolatok makroszintje](#). Funkciók és szereplők, európai modellek és a hazai munkaügyi kapcsolatok makroszintje. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2023.

SZABÓ-MORVAI ÁGNES–PETŐ RITA (szerk.): [Munka-erőpiaci Tükör, 2022](#). A társadalmi egyenlőtlenség és mobilitás. HUN-REN KRTK Közgazdaságtudományi Intézet, Budapest, 2023. 350 p.

HUN-REN KRTK KTI MŰHELYTANULMÁNYOK

BÁRDITS ANNA–ADAMECZ ANNA–BISZTRAY MÁRTA–WEBER ANDREA–SZABÓ-MORVAI ÁGNES: [Precautionary fertility](#). Conceptions, births, and abortions around employment shocks. KRTK-KTI Műhelytanulmányok, Working Papers, No. 2023/3.

BÍRÓ ANIKÓ–BISZTRAY MÁRTA–DA FONSECA JOÃO G.–MOLNÁR TÍMEA: [Accident-induced absence from work and wage ladders](#). KRTK-KTI Műhelytanulmányok, Working Papers, No. 2023/21.

BÍRÓ ANIKÓ–HORNOK CECÍLIA–KREKÓ JUDIT–PRINZ DÁNIEL–SCHARLE ÁGOTA: [The labor market effects of disability benefit loss](#). KRTK-KTI Műhelytanulmányok, Working Papers, No. 2023/19.

BOZA ISTVÁN–HORN DÁNIEL: [Contribution of high school heterogeneity to the wage variation of young workers](#). KRTK-KTI Műhelytanulmányok, Working Papers No. 2023/30.

CZALLER LÁSZLÓ–NEMES-NAGY JÓZSEF: [A területi béregyenlőtlenségek összetevői](#). KRTK-KTI Műhelytanulmányok, Working Papers, No. 2023/34.

CSILLAG MÁRTON–MUNKÁCSY BALÁZS–SCHARLE ÁGOTA: [Does cutting the value of unemployment insurance benefits affect take-up?](#) Evidence from Hungary. KRTK-KTI Műhelytanulmányok, Working Papers, No. 2023/36.

ELEKES ZOLTÁN–BARANOWSKA-RATAJ ANNA–ERIKSSON RIKARD: [Regional diversification and](#)

- [labour market upgrading](#). Local access to skill-related high-income jobs helps workers escaping low-wage employment. KRTK-KTI Műhelytanulmányok, Working Papers, No. 2023/15.
- HAJDU TAMÁS–KERTESI GÁBOR: [Társadalmi különbségek a gyermekek egészségi állapotában Magyarországon a 21. század második évtizedében](#). KRTK-KTI Műhelytanulmányok, Working Papers, No. 2023/13.
- KÁROLYI RÓBERT–KISS HUBERT JÁNOS–SZABÓ-MORVAI ÁGNES: [Kontrollhely Magyarországon – egy reprezentatív felmérés eredményei](#). KRTK-KTI Műhelytanulmányok, Working Papers, No. 2023/2.
- KÖLLŐ JÁNOS–SEBŐK ANNA: [The aftermaths of lowering the school leaving age – effects on roma youth](#). KRTK-KTI Műhelytanulmányok, Working Papers, No. 2023/31.
- LÉNÁRD TÜNDE–HORN DÁNIEL–KISS HUBERT JÁNOS: [Competition, confidence and gender: shifting the focus from the overconfident to the realistic](#). KRTK-KTI Műhelytanulmányok, Working Papers, No. 2023/27.

FÜGGELÉK

TÁBLÁZATOK ÉS ÁBRÁK JEGYZÉKE

TÁBLÁZATOK

MUNKAPIAC

1. táblázat: A foglalkoztatottak létszámának alakulása néhány fontosabb ismérv szerint, 2020–2023 16
2. táblázat: A potenciális munkaerő-tartalékhoz tartozók létszámának alakulása, 2010, 2022, 2023 22
3. táblázat: Főbb kereseti mutatók szektorok szerint, 2023 23
4. táblázat: A teljes munkaidőben alkalmazásban állók bruttó keresetének alakulása nemzetgazdasági ágak szerint, 2021, 2022, 2023 24

KÖZELKÉP

- 2.1.1. táblázat A HCI index magyar részindexei, 2010, 2020 36
- 2.3.1. táblázat: A nem foglalkoztatottak egyes csoportjainak számolási készségei a dolgozók készségeihez képest. A nem dolgozók hány százalékának nem éri el a készsége a dolgozók alsó 10 százalékának készségeit? Tisztított képességszintek: a háttérváltozók hatásait kiszűrve 44
- 2.3.2. táblázat: A roma és a teljes népesség iskolai végzettsége és számolási-készség-szintje (oszlopszázalék) 44
- 2.5.1. táblázat: A kompetenciamérésekben az alsó egynegyedben teljesítő 15 éves magyar fiatalok és 25–64 éves felnőttek alapkészségei norvég és olasz társaikhoz képest, 2006–2008-ban és 2022-ben, az olvasási és matematikai (numerikus) tesztpontszámok alapján 50
- 2.5.2. táblázat: A 25–64 éves képzetlen férfiak és nők foglalkoztatási rátái (százalék) 50
- 2.9.1. táblázat: A vándorlás hatása a népesség iskolai végzettségek szerinti összetételére, 2010, 2016, 2023 73
- 3.1.1. táblázat: A vizsgálatba bevont változók, évek és országok, adatforrások és a használt szűrők 76
- 3.2.1. táblázat: A háztartások fogyasztásának főcsoportok szerinti megoszlása, 2010–2020 (százalék) 84
- 3.2.2. táblázat: Az egészségügyi és oktatási kiadások az adott célra költő háztartások körében, 2010–2020 84
- 3.2.3. táblázat: Az egészségügyi kiadások termékek és szolgáltatások szerinti megoszlása, 2019 (százalék) 84

- 3.2.4. táblázat: Az egészségügyi kiadások részaránya a referenciaszemély életkora szerinti bontásban, 2010, 2015, 2019, 2020 (százalék) 84
- 3.2.5. táblázat: Az egészségügyi kiadások jövedelmi ötödök szerinti részaránya az összefogyasztásban, 2010, 2015, 2019, 2020 (százalék) 86
- 3.2.6. táblázat: Egészségügyi termékek és szolgáltatások részaránya az egészségügyi kiadásokon belül jövedelmi ötödök szerint, 2019 (százalék) 86
- 3.2.7. táblázat: Egészségügyi kiadások településtípus szerinti részaránya az összefogyasztásban, 2010, 2015, 2019, 2020 (százalék) 86
- 3.2.8. táblázat: Az egészségügyi kiadások részaránya a referenciaszemély iskolai végzettsége szerint, 2010, 2015, 2019, 2020 (százalék) 86
- 3.2.9. táblázat: Egészségügyi termékek és szolgáltatások részaránya az egészségügyi kiadásokon belül a referenciaszemély iskolai végzettsége szerint, 2019 (százalék) 86
- 3.2.10. táblázat: A háztartások oktatási kiadásainak oktatási szolgáltatások szerinti megoszlása, 2019 87
- 3.2.11. táblázat: Az oktatási kiadások részaránya a család összetétel szerinti bontásban, 2010, 2015, 2019–2020 87
- 3.2.12. táblázat: Egyes oktatási kiadások részaránya az oktatási kiadásokon belül, jövedelmi ötödök szerint a 7–24 éves taggal rendelkező háztartások körében, 2019 (százalék) 87
- 3.2.13. táblázat: Felsőfokú oktatási kiadás jövedelmi ötödök szerint a 19–24 éves taggal rendelkező háztartások körében, 2019 (százalék) 87
- 3.2.14. táblázat: Az oktatási kiadások részaránya a referenciaszemély iskolai végzettsége szerint, 2010, 2015, 2019, 2020 (százalék) 88
- 3.3.1. táblázat: Az időfelhasználás iskolai végzettség szerinti eltérései 91
- 3.3.2. táblázat: A gyermekekkel töltött idő iskolai végzettség szerint 91
- 3.3.3. táblázat: Készségfejlesztő kiadások az iskolai végzettség függvényében 91
- 3.3.4. táblázat: Gyermekgondozási időráfordítási különbségek változásai (óra/hét) 92

- 3.3.5. táblázat: Készségfejlesztő kiadások változásai 92
- 4.1.1. táblázat: Kereseti regressziós modellek 96
- F4.1.1. táblázat: Iskolai végzettség és nem szerint becslt kereseti regressziók interakciós együtthatói 100
- 4.2.1. táblázat: Számolási készség hatása a foglalkoztatottságra 102
- 4.2.2. táblázat: Problémamegoldó készség hatása a foglalkoztatásra technológiagazdag környezetben 102
- 4.2.3. táblázat: A roma népesség foglalkoztatási hátránya 103
- 4.2.4. táblázat: A szövegértési kompetencia hatása a bérekre 103
- 4.2.5. táblázat: Problémamegoldás technológiagazdag környezetben és a szövegértési készség hatása a bérekre 104
- 4.2.6. táblázat: Nyelvtudás hatása a bérekre: idegennyelv-tudás szintje 105
- 5.1.1. táblázat: Születéskor várható élettartam-különbségek a felső és az alsó jövedelmi tízed között Magyarországon és e különbségek halálozási életkor, illetve halálokok szerinti összetevői 1992–1993 és 2022–2023 között (természetes mértékegységben, évben mérve) 108
- 5.2.1. táblázat: A munkaerőpiaci kiemenetek összefüggése az előző év egészségügyi változóival (többváltozós regressziós elemzés) 115
- 5.3.1. táblázat: Az egészségindikátorok és a dohányzás összefüggése 122
- 5.3.2. táblázat: Az egészségindikátorok és a túlzott alkoholfogyasztás összefüggése 123
- 5.3.3. táblázat: Egészség-indikátorok és fizikai aktivitás összefüggése 123
- 5.3.4. táblázat: Tartós betegségben szenvedők aránya iskolai végzettség és korcsoport szerint 124
- 5.3.5. táblázat: A jó vagy nagyon jó szubjektív egészségi állapotot jelentők aránya 124
- 5.3.6. táblázat: A naponta dohányzók aránya 125
- 5.3.7. táblázat: Az alkoholt fogyasztók aránya 125
- 6.1.1. táblázat: Regressziós eredmények (6. osztályos tesztpontszámok), 2008–2017 130

6.3.1. táblázat: A közismereti tárgyak előírt heti óraszámjai a reform előtt és után	137	4.1. táblázat: Összes foglalkoztatott ..	210	5.9. táblázat: A regisztrált munkanélküli pályakezdekők megoszlása iskolai végzettség szerint	234
6.3.2. táblázat: A szakképzési reform hatása a tesztponyszámokra, a lemorzsolódásra és a végzésre	141	4.2. táblázat: Összes foglalkoztatott nemek szerint	211	5.10. táblázat: A regisztrált munkanélküliek megoszlása a Munkaerő-felmérésben megfigyelt gazdasági aktivitás szerint, százalék	235
6.4.1. táblázat: Az emelt szintű érettségi követelmény megszüntetése a 2023-as általános felvételi eljárásban az alapképzés és osztatlan meghirdetett képzések esetében	145	4.3. táblázat: A foglalkoztatottak kor szerinti megoszlása, férfiak	213	5.11. táblázat: A munkanélküli nyilvántartásba belépők száma	235
6.4.2. táblázat: A jelentkezők számának változása (regressziós eredmények interakciókkal)	148	4.4. táblázat: A foglalkoztatottak kor szerinti megoszlása, nők	214	5.12. táblázat: Regisztrált munkanélküliek nemek szerinti megoszlása ..	236
7.3.1. táblázat: Regressziós eredmények	166	4.5. táblázat: A foglalkoztatottak iskolai végzettség szerinti megoszlása, férfiak, százalék	215	5.13. táblázat: Regisztrált munkanélküliek megoszlása, havi átlag	237
8.1.1. táblázat: Felnőttképzésben részt vevők aránya a 25–64 éves népességben különböző adatfelvételek szerint, 2007–2023 (százalék)	169	4.6. táblázat: A foglalkoztatottak iskolai végzettség szerinti megoszlása, nők, százalék	216	5.14. táblázat: Ellátásban részesülő regisztrált munkanélküliek megoszlása, havi átlag	238
8.2.1. táblázat: A felnőttoktatási és -képzési formák jellemzői	173	4.7. táblázat: A foglalkoztatottak száma foglalkozási viszony szerint	217	5.15. táblázat: A regisztrált munkanélküliek közül támogatott és nem támogatott munkahelyeken elhelyezkedők száma	239
8.3.1. táblázat: A kapcsolódó cégek országspecifikus importtapasztalatának hatása az adott országból történő importra	177	4.8. táblázat: A foglalkoztatottak megoszlása foglalkozási viszony szerint, százalék	218	5.16. táblázat: Segélyezés és munkaerőpiaci programok	240
SAKPOLITIKÁK		4.9. táblázat: Az alkalmazásban állók megoszlása ágazat szerint, nemek szerinti bontásban, százalék	219	5.17. táblázat: Az aktív eszközökből kilépők elhelyezkedési arányai	241
F1. táblázat: A központi költségvetés szűk foglalkoztatáspolitikai részének kiadásai és bevételei, 2016–2024 (millió forint)	190	4.10. táblázat: A munkahelyükön 0–6 hónapja dolgozók aránya	220	5.18. táblázat: A regisztrált munkanélküliek, a munkanélküli ellátásban, és a szociális ellátásban részesülők megoszlása iskolai végzettség szerint	242
STATISZTIKA		4.11. táblázat: A vállalati szférában alkalmazottak megoszlása vállalatméret szerint, százalék	220	5.19. táblázat: Munkanélküli/álláskeresési/vállalkozói járadékból kilépők	243
1.1. táblázat: Alapvető gazdasági mutatók	195	4.12. táblázat: Foglalkoztatás vállalatméret szerint	221	5.20. táblázat: A munkaerőpiaci képzésben résztvevők érintett létszáma	244
2.1. táblázat: Népesség	197	4.13. táblázat: 15–74 éves népesség foglalkoztatási rátája, férfiak	221	5.21. táblázat: A képzésben résztvevő munkaviszonyban nem állók éves átlagos számának megoszlása a képzés típusa szerint, százalék	244
2.2. táblázat: A népesség száma főbb korcsoportok szerint, ezer fő	198	4.14. táblázat: 15–74 éves népesség foglalkoztatási rátája, nők, százalék	222	6.1. táblázat: A bruttó kereset és a reálkereset éves változása	245
2.3. táblázat: A férfi népességszám alakulása főbb korcsoportok szerint, ezer fő	200	4.15. táblázat: 15–64 évesek foglalkoztatási rátája iskolai végzettség szerint, férfiak, százalék	223	6.2. táblázat: Teljes munkaidőben alkalmazásban állók főbb kereseti adatai a munkáltatók teljes körénél	246
2.4. táblázat: A női népességszám alakulása főbb korcsoportok szerint, ezer fő	201	4.16. táblázat: 15–64 évesek foglalkoztatási rátája iskolai végzettség szerint, nők, százalék	224	6.3. táblázat: Bruttó kereseti arányok a nemzetgazdaságban, Ft/fő/hó	247
3.1. táblázat: A 15 éves és idősebb népesség gazdasági aktivitása	202	5.1. táblázat: A munkanélküliségi ráta a. akulás nem szerint, és a tartósan munkanélküliek aránya, százalék ..	225	6.4. táblázat: Bruttó kereseti arányok a nemzetgazdaságban, százalék	248
3.2. táblázat: A 15 éves és idősebb férfiak gazdasági aktivitása, ezer fő	203	5.2. táblázat: Munkanélküliségi ráta az iskolai végzettség szerint, férfiak, százalék	226	6.5. táblázat: Az alacsony keresetű dolgozók százalékos aránya nemek, korcsoport, iskolai végzettség és ágak szerint	249
3.3. táblázat: A 15 éves és idősebb nők gazdasági aktivitása, ezer fő	204	5.3. táblázat: A munkanélküliek iskolai végzettség szerinti megoszlása, férfiak, százalék	227	7.1. táblázat: A nappali oktatásban, képzésben végzettek száma	251
3.4. táblázat: A 15 éves és idősebb népesség gazdasági aktivitása	205	5.4. táblázat: Munkanélküliségi ráta az iskolai végzettség szerint, nők, százalék	228	7.2. táblázat: Kezdő évfolyamos tanulók, hallgatók száma a nappali oktatásban, képzésben	252
3.5. táblázat: A 15 éves és idősebb férfiak gazdasági aktivitása, százalék ..	206	5.5. táblázat: A munkanélküliek iskolai végzettség szerinti megoszlása, nők, százalék	229	7.3. táblázat: Tanulók, hallgatók száma a nappali oktatásban, képzésben	253
3.6. táblázat: A 15 éves és idősebb nők gazdasági aktivitása, százalék	207	5.6. táblázat: A munkanélküliek száma a munkakeresés hossza szerint	231	7.4. táblázat: Tanulók, hallgatók száma a felnőttoktatásban, a nem nappali képzésben	254
3.7. táblázat: A 15–64 éves népesség létszáma munkapiaci kategóriánkénti önbesorolása szerint, ezer fő	208	5.7. táblázat: A regisztrált munkanélküliek és a MEF munkanélküliség alakulása	233		
3.8. táblázat: A 15–64 éves népesség létszáma munkapiaci kategóriánkénti önbesorolása szerint, százalék	209	5.8. táblázat: A regisztrált munkanélküliek megoszlása iskolai végzettség szerint, éves átlag, százalék	234		

7.5. táblázat: Az egyetemi, főiskolai továbbtanulásra jelentkezők számának alakulása, nappali képzés	255	12.1. táblázat: A személyi jövedelemadó kulcs átlaga, minimális, maximális értéke, százalék	278	2.3.2. ábra: A digitális problémamegoldási készség eloszlása, iskolai végzettség szerint (százalék)	42
8.1. táblázat: Az NFSZ kirendeltségein bejelentett betöltetlen álláshelyek száma	257	12.2. táblázat: Az adóék mértékének változása a minimálbér és alkalmi munkavállalói könyv esetén	279	2.4.1. ábra: Magyar tanulók teszt eredményeinek alakulása szövegértésből, OECD PISA	46
8.2. táblázat: Az NFSZ kirendeltségein bejelentett betöltetlen álláshelyek száma iskolázottsági szint szerint ..	258	12.3. táblázat: Munkát terhelő adók a költségvetési bevétel és a keresetek arányában	280	2.4.2. ábra: Magyar tanulók teszt eredményeinek alakulása matematikából, OECD PISA	46
8.3. táblázat: Betöltetlen álláshelyek száma	258	13.1. táblázat: A 20–64 éves népesség foglalkoztatási aránya és a 15–74 éves népesség munkanélküliségi rátája nemként az Unió tagországokban, 2023	281	2.4.3. ábra: Magyar tanulók teszt eredményeinek alakulása természettudományból, OECD PISA	46
8.4. táblázat: Létszámnövelést illetve -csökkenést tervező vállalatok aránya, százalék	259	13.2. táblázat: A foglalkoztatottak összetétele az Unió tagországokban, 2023	282	2.4.4. ábra: Átlagos teljesítmény szövegértésből, országos kompetenciamérés	47
9.1. táblázat: Regionális különbségek: foglalkoztatási ráta	260	13.3. táblázat: Betöltetlen álláshelyek aránya, 2023	282	2.4.5. ábra: Átlagos teljesítmény matematikából, országos kompetenciamérés	47
9.2. táblázat: Regionális különbségek: munkanélküliségi ráta a Munkaerő-felmérés szerint	261	ÁBRÁK			
9.3. táblázat: Regionális különbségek: A regisztrált munkanélküliek aránya a gazdaságilag aktív népességhez viszonyítva, százalék	262	MUNKAPIAC			
9.4. táblázat: Regisztrált munkanélküliségi ráta megyénként, éves átlag, százalék	264	1. ábra: A foglalkoztatottak számának és a 15–64 évesek foglalkoztatási rátájának alakulása	15	2.6.1. ábra: Az iskolai végzettségek százalékos kereseti hozama 2002–2022 ...	54
9.5. táblázat: Regionális különbségek: keresetek	265	2. ábra: Foglalkoztatási és aktivitási ráta változás korcsoportonként 2022 és 2023 között	15	2.6.2. ábra: Az iskolai végzettségek százalékos kereseti hozama 2002–2022 nemek szerint, teljes munkaképes korú népesség	55
9.6. táblázat: Regionális különbségek: bruttó hazai termék, százalék	266	3. ábra: Foglalkoztatottak számának változása iskolai végzettség szerint 2020 és 2023 között	17	2.6.3. ábra: Az iskolai végzettségek százalékos kereseti a legfeljebb 16–35 éves népesség körében 2002–2022 ..	55
10.1. táblázat: Sztrájkok	268	4. ábra: A tartós munkanélküliek aránya és a munkanélküliség átlagos ideje	19	2.7.1. ábra: A felsőoktatás egyéni költségei és haszna nemek szerint, vásárlóerő-paritáson, 2021	57
10.2. táblázat: Központi bérmegállapodások	269	5. ábra: A regisztrált álláskereső főbb adatai, 2022–2023 (ezer fő)	20	2.7.2. ábra: A középfokú és felsőfokú végzettség egyéni belső megtérülési rátája Magyarországon és az OECD-országokban 2011–2021	58
10.3. táblázat: Minimálbér, bérminimum és nyugdíjminimum havi összege, folyó évi ezer forint	270	6. ábra: Munkanélküliségi ráta és az üres álláshelyek aránya, 2010–2023	21	2.7.3. ábra: A felsőoktatás egyéni megtérülési rátája az OECD-országokban, százalék, 2021	59
11.1. táblázat: Gyermekek után járó támogatások	271	KÖZELKÉP			
11.2. táblázat: Munkanélküliség esetén járó támogatások és az átlagbér	272	2.1.1. ábra: A Világbank emberitőke-indexének értéke az európai országokban, 2010 és 2020	35	2.7.4. ábra: A középfokú és felsőfokú végzettség állami belső megtérülési rátája Magyarországon és az OECD országokban 2011–2021, százalék ...	60
11.3. táblázat: Saját jogú nyugellátásban részesülők létszáma és a teljes ellátásuk emelés utáni átlagösszegei az év januárjában	273	2.2.1. ábra: A 15–64 éves népesség átlagos befejezett osztályainak száma Magyarországon, az európai országok átlagában és az Egyesült Államokban, 1990–2022	37	2.8.1. ábra: Túlképzettek aránya a foglalkoztatottak között, 2008–2023 ...	63
11.4. táblázat: Egészségkárosodott személyek szociális járadékaiban részesülők létszáma és a teljes ellátásuk emelés utáni átlagösszegei	274	2.2.2. ábra: A 16–65 éves népesség megoszlása legmagasabb végzettségi szint szerint Magyarországon, 2000–2024	38	2.8.2. ábra: Relatív bérek középfokú és felsőfokú végzettségénél, 2008–2023 (alsófok = 1)	64
11.5. táblázat: A nyugdíjba vonulás korcentruma és a nyugdíjazottak létszáma	275	2.2.3. ábra: A 20–24 éves népesség megoszlása legmagasabb végzettségi szint és nemek szerint Magyarországon, 2000–2024	39	2.8.3. ábra: Becsült emberi tőke Magyarországon, 2008–2023	64
11.6. táblázat: Rokkantsági járadékban részesülők létszáma és a teljes ellátásuk emelés utáni átlagösszegei az év januárjában	276	2.2.4. ábra: A 25–34 éves népesség megoszlása legmagasabb végzettségi szint és nemek szerint Magyarországon, 2000–2024	39	2.8.4. ábra: A munkainput összetevőinek növekedési hatása, 2008–2023 ..	64
11.7. táblázat: Új rokkantsági nyugdíjmegállapítások és az új öregségi nyugdíjmegállapítások részletes létszámadatai	276	2.3.1. ábra: A szövegértés és a számolási készségek eloszlása iskolai végzettség szerint (százalék)	42	2.8.5. ábra: Minőséggel igazított átlagos iskolaevek	65
11.8. táblázat: Öregségi nyugdíjkorhatar	277			2.9.1. ábra: A 20–59 éves népesség iskolai végzettség szerinti csoportjainak arányváltozása 2010 és 2023 között a 2010-es (becsült) létszámukhoz viszonyítva, 2010–2023 (százalék)	68
				2.9.2. ábra: A bevándorlás hatása a népességszám, valamint külföldön születettek számának alakulására iskolai végzettségek szerint, 2010–2023	69

2.9.3. ábra: Az elvándorlás – más EU-országban élők – hatása a népességszám alakulására iskolai végzettségek szerint, 2010–2023	71
2.9.4. ábra: Az ingázás – külföldi telephelyen dolgozók – hatása a népességszám alakulására iskolai végzettségek szerint, 2010–2023 (százalék)	71
2.9.5. ábra A vándorlás együttes hatása a népességszám alakulására iskolai végzettségek szerint	72
2.9.6. ábra: Az elvándorlásban érintett népesség aránya, 2022 (százalék)	74
3.1.1. ábra: Oktatási intézményekre fordított közkiadások a GDP százalékában 25 EU-országban	77
3.1.2. ábra: Teljes oktatási közkiadás aránya (százalék) az államháztartási kiadásokon belül	79
3.1.3. ábra: Egy nappali egyenértékes tanulóra fordított közkiadások az oktatási intézményekben	80
3.1.4. ábra: Egészségügyi közkiadások a GDP százalékában az 1990 előtti európai piacgazdaságokban és Magyarországon	82
4.1.1. ábra: A matematika-tesztpontszám és a kereset összefüggése egy és öt évvel a munkaerőpiacra lépés után	95
4.1.2. ábra: Becsült kereseti profilok a 10-edikes matematika-tesztpontszám és iskolai végzettség szerint, nők	97
4.1.3. ábra: Becsült kereseti profilok a 10-edikes matematika tesztpontszám és iskolai végzettség szerint, férfiak	98
5.1.1. ábra: A születéskor várható élettartam jövedelmi különbségei, 1992–1993 és 2022–2023	107
5.1.2. ábra: Az egyes életkorok hozzájárulása a várható élettartam felső és alsó jövedelmi tized közti különbségéhez, 2022–2023	110
5.1.3. ábra: Az egyes halálokok hozzájárulása a várható élettartam felső és alsó jövedelmi tized közötti különbségéhez, 2022–2023	110
5.2.1. ábra: Foglalkoztatási arány és mediánbér különböző betegcsoportok esetén, valamint az egyes betegséginдикátorok előfordulási aránya	114
5.2.2. ábra: Foglalkoztatási arány és mediánbér a rosszindulatú daganatos megbetegedéssel kórházban kezelték körében, a kórházba kerülés időpontjához viszonyítva	117
5.3.1. ábra: Az egészségmagatartás indikátorainak átlaga Európában	121

6.2.1. ábra: A kötelező iskolalátogatási korhatár Európában, 2022–2023 ...	133
6.2.2. ábra: A NEET fiatalok aránya a lemorzsolódott és középfokú végzettséget szerzett gyerekek között az anya legmagasabb iskolai végzettsége szerint	135
6.3.1. ábra: A reform becsült hatása a diákok összetételére	139
6.3.2. ábra: Az eredményváltozók átlaga a reform előtt és után	140
6.4.1. ábra: Általános felvételi eljárásban felsőoktatásba jelentkezők száma képzési szint szerint, 2015–2024	145
6.4.2. ábra: Általános felvételi eljárásban alapképzésre jelentkezők számának éves változása, középiskola típusa szerint, 2015–2024 (százalék)	146
6.4.3. ábra: A felvételi követelmények megváltoztatásának hatása a felsőoktatásba jelentkezők számára	146
7.1.1. ábra: A gyermekek száma és az egyéni diszkonttényező (türelem) közötti összefüggés	153
7.1.2. ábra: Az egyéni diszkonttényező és a gyermekek száma közötti kapcsolat különböző alcsoportokban, együttható-ábrák	154
7.2.1. ábra: A gimnáziumi jelentkezés és bekerülés átlagos szintje a kontrollcsoportban, valamint a kontrollcsoporthoz képest mért százalékpontos különbség a kísérleti csoportban 95 százalékos konfidencia-intervallumban	159
7.2.2. ábra: A gimnáziumi jelentkezés és bekerülés átlagos szintje a kontrollcsoportban alminták szerint és ugyanezekben az almintákban a kontrollcsoporthoz képest mért százalékpontos különbség a kísérleti csoportban, 95 százalékos konfidencia-intervallumban	160
8.1.1. ábra: Felnőttképzésben részt vevők aránya néhány országban, 2004–2023 (százalék)	170
8.1.2. ábra: Felnőttképzésben részt vevők korcsoport szerint, 2023 (százalék)	170
8.1.3. ábra: Felnőttképzésben részt vevők aránya munkapiaci státus szerint, 2015–2023 (százalék)	171
8.1.4. ábra: Felnőttképzésben részt vevők iskolai végzettség szerint, az átlagos részvételi arányhoz képest, 2023	171
8.3.1. ábra: Az épületbe beköltöző, importtapasztalattal rendelkező cégek hatása az ugyanabból az országból való importra	178

STATISZTIKA

1.1. ábra: GDP éves idősora	196
1.2. ábra: Foglalkoztatási ráta, 20–64 évesek	196
2.1. ábra: Magyarország népességének korösszetétele, 1980, 2023	199
4.1. ábra: Összes foglalkoztatott	212
4.2. ábra: Összes foglalkoztatott nemek szerint	212
4.3. ábra: Foglalkoztatási ráta korcsoportok szerint, 15–64 éves férfiak, negyedévenként	222
4.4. ábra: Foglalkoztatási ráta korcsoportok szerint, 15–64 éves nők, negyedévenként	223
5.1. ábra: A munkanélküliségi ráta nemek szerint	226
5.2. ábra: A különböző munkapiaci állományok közötti negyedéves áramlások intenzitásának alakulása a 15–64 éves népességben	230
5.3. ábra: Munkanélküliségi ráta korcsoportonként, 15–59 éves férfiak, negyedévenként	232
5.4. ábra: Munkanélküliségi ráta korcsoportonként, 15–59 éves nők, negyedévenként	232
5.5. ábra: A munkanélküli nyilvántartásba belépők száma, havi átlagok ..	235
6.1. ábra: A bruttó átlagkeresetek differenciáltsága	246
6.2. ábra: Életkor-kereseti profilok nemek és iskolai végzettség szerint, 2022-ben	249
6.3. ábra: A bruttó reálkeresetek logaritmusának eloszlás)	250
7.1. ábra: A nappali képzésben tanulók a megfelelő korú népesség arányában	256
7.2. ábra: Belépők és kilépők száma az egyes oktatási fokozatokban, nappali képzés	256
8.1. ábra: Létszámcsökkenést és létszámnövekedést tervező vállalatok aránya	259
9.1. ábra: Regionális különbségek: munkanélküliségi ráta a Munkaerő-felmérés szerint a tervezési statisztikai régiókban	263
9.2. ábra: Regionális különbségek: regisztrált munkanélküliségi ráta a tervezési statisztikai régiókban	263
9.3. ábra: Regisztrált megyei munkanélküliségi ráták átlagai, 2023	264
9.4. ábra: A regisztrált munkanélküliek aránya a 15–64 éves népességben, 2019. I. negyedév, százalék	267
9.5. ábra: A regisztrált munkanélküliek aránya a 15–64 éves népességben, 2023. I. negyedév, százalék	267

A Munkaerőpiaci Tükör korábban megjelent kötetei

Évszám	A kötet szerkesztői	A Közelkép címe
2000	Fazekas Károly–Köllő János	Bérek a politikai rendszerváltástól az ezredfordulóig
2001	Fazekas Károly–Gábor R. István–Nagy Gyula	Munkanélküliek jövedelemtámogatása
2002	Fazekas Károly–Galasi Péter–Kőrösi Gábor	1. Munkakínálat, 2. Munkaerő-kereslet
2003	Fazekas Károly–Cseres-Gergely Zsombor	Munkaerőpiaci egyenlőtlenségek és földrajzi mobilitás Magyarországon
2004	Fazekas Károly–Varga Júlia	Oktatás és munkaerőpiac
2005	Fazekas Károly–Koltay Jenő–Neumann László	Munkaügyi kapcsolatok a mai Magyarországon
2006	Fazekas Károly–Galasi Péter–Kézdi Gábor	Bérek, keresetek, jövedelmek
2007	Fazekas Károly–Cseres-Gergely Zsombor–Scharle Ágota	Jóléti ellátások és munkakínálat
2008	Fazekas Károly–Köllő János	1. A magyar munkaerőpiac néhány vonása – európai tükröben* 2. Az érettségit nem adó szakmunkásképző válságtünetei**
2009	Fazekas Károly–Lovász Anna–Telegdy Álmos	Munkapiaci diszkrimináció
2010	Fazekas Károly–Molnár György	A válság munkapiaci hatásai
2011	Fazekas Károly–Kézdi Gábor	Foglalkoztatási programok hatásvizsgálata
2012	Fazekas Károly–Benczúr Péter–Telegdy Álmos	1. Adók, transzferek és a munkapiac, 2. A vállalati jellemzők hatásai a munkapiaci folyamatokra
2013	Fazekas Károly–Neumann László	A költségvetési szféra munkapiaca
2014	Fazekas Károly–Varga Júlia	Közmunka
2015	Fazekas Károly–Blaskó Zsuzsa	Nemzetközi vándorlás
2016	Fazekas Károly–Köllő János	Munkaerőhiány
2017	Fazekas Károly–Szabó-Morvai Ágnes	Nők a munkaerőpiacon
2018	Fazekas Károly–Csillag Márton–Hermann Zoltán–Scharle Ágota	Fiatalok az iskolában és a munkaerőpiacon
2019	Fazekas Károly–Elek Péter–Hajdu Tamás	Munkapiac és egészség
2020	Fazekas Károly–Kónya István–Krekó Judit	A koronavírus-válság hatásai
2021	Szabó-Morvai Ágnes–Lengyel Balázs	Adminisztratív közadatok a gyakorlatban
2022	Szabó-Morvai Ágnes–Pető Rita	Társadalmi egyenlőtlenség és mobilitás

* Társzerkesztők: Bajnai Blanka–Hámori Szilvia

** Társzerkesztők: Kézdi Gábor–Varga Júlia

